

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU

Toplum Kadın ve Şiddet

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

BİRİNCİ
CİLT

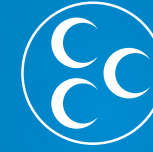

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU

Toplum Kadın ve Şiddet

BİRİNCİ
CİLT

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

1. MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum, Kadın ve Şiddet

ISBN: 978-605-60500-2-2

ISBN Takım: 978-605-60500-6-0 (Tk)

MHP KAÇEP ADINA SAHİBİ / OWNER ON BEHALF OF MHP KAÇEP

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ GENEL MERKEZİ / NATIONALIST MOVEMENT PARTY HEAD OFFICE

EDİTÖR / EDITOR

Deniz DEPBOYLU

EDİTÖR YARDIMCILARI / CO-EDITORS

Prof. Dr. Ruhi ERSOY

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

YAYIN KOORDİNATÖRÜ / EDITORIAL COORDINATOR

Kenan DOĞAN

İLETİŞİM / CONTACT

Ceyhun Atıf Kansu Caddesi Ehlîbeyt Mahallesi No:128

Çankaya-ANKARA/TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 422 55 55/3284/1706/1711

Fax: (0312) 473 15 50

www.mhpkacep.org

bilgi@mhpkacep.org • mhpkacep@gmail.com

Sosyal Medya / Social Media: @mhpkacep

ÇEVİRMENLER / TRANSLATORS

Yasin DEMİR

Fatih ÖZMEN

DİZGİ & TASARIM / DESIGN

Volkan SELÇUK

BASKI / PRINT

Vega Basım Hizmetleri • Sertifika No: 43714

Korkutreis Mahallesi Lale Caddesi No: 21/A Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 230 0723

BASIM TARİHİ / PUBLISHED IN

KASIM 2020 / NOVEMBER 2020

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet
BİRİNCİ CİLT

**1 MHP KAÇEP
SYMPOSIUM**
Society Women and Violence
FIRST BOOK

*"Daha emin ve daha doğru olarak
yürüyeceğimiz bir yol vardır:
Büyük Türk kadınına çalışmamıza ortak kılmaktır."*

Mustafa Kemal ATATÜRK

"...Unutmayınız ki; bir memleketin refahı ve saadeti, ne gelirin çokluğuna ne de silahlı kuvvetlerinin kuvvetine bağlıdır. Bu kültürlü okumuş, aydın, kendisini yetiştirmiş ve karakter sahibi hanımlarının adedine bağlıdır. Hakiki fayda, başlıca kuvvet ve gerçek olan sağlamlık buradadır."

Alparslan TÜRKEŞ

"Kahraman ve fedakâr Türk kadının hak ettiği yerlerde olması, layık olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik sıçramalar yaşaması bizim tehir edemeyeceğimiz bir gayedir.

Bilinmelidir ki, Türk kadını milli şerefimizin abidesidir.

Devlet BAHÇELİ

İÇİNDEKİLER

Hakkımızda	17
Logomuz	21
Kurullarımız	25
Takdim	31
Arzu ERDEM Kadın İstihdamının Artırılması ve Kadınların İşgücüne Katılımlarının Önemi	39
Ayşe Sibel ERSOY Cumhuriyetin Başlangıcından Bugüne Siyasette Kadın	45
Esin KARA Kahramanlık, Türk Kadını ve Milliyetçi Hareket Partisi	61
Nevin TAŞLIÇAY Kadın ve Siyaset Bağlamında; Kadınlar Güçlensin Türkiye Büyüsün	79
Aizrek İMANDOS KYZY - Selahattin AVŞAROĞLU Cengiz Aytmatov'un Toprak Ana Eserinde Kadın (Anne) Betimlemesi	85
Alperen AVCI Milli Mücadele Döneminin Yeri Doldurulamayacak Kadın Eğitimcileri	101
Aslı KAYA - Selahattin AVŞAROĞLU Siyasette Kadınların Politik Becerileri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bursa Örneği	111
Ayten AHMADOVA Tarihte Türk - Müslüman Kadınları	135
Ayten ÇALIŞ Kadim Türk Kültüründeki Güçlü Kadın Tipolojisi ve Günümüzde Medyanın Topluma Empoze Ettiği Zayıf Kadın İmajının Şiddet Üzerindeki Etkisi	143
Bakko MEHMET BOZASLAN Türk Devlet ve Toplum Yapısında Kadın: Ziya Gökalp Üzerinden Bir Okuma	161
Berrin SARITUNÇ - Serap BABALAR Tarihsel Süreçte Kadına Şiddete Genel Bakış	173

Betül BUZBAY Geçmişten Günümüze Avrupa'da ve Türkiye'de Kadının Hukuki Durumunun Karşılaştırmalı Analizi	199
Betül KARAGÖZ YERDELEN - Işın KIRIŞKIRAN Türkiye'de Kadın Emeğinin Geçmişten Günümüze Seyri ve Gelecek 10 Yılın Tahmini	221
Bilgehan GÜLTEKİN - Tuba GÜLTEKİN Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Bir Siyasal Liderlik Modeli: Devlet Bahçeli	247
Bilgen TAŞDOĞAN - Celal TAŞDOĞAN Yönetişim ve Küresel Kamusal Mal Çerçevesinde Cinsiyetçi Bütçelemeye Eleştirel Bir Bakış	267
Buket Yemen KADİMOĞULLARI Kadına Cinsel Şiddetin Savaşlardaki Rolü Bosna Savaşı Örneği	283
Burcu YAPAR İnternet Haberleri Üzerinden Kadına Şiddetin İncelenmesi	289
Cengiz ŞAHİN Bir Ruh Sağlığı Sorunu Olarak Kadına Yönelik Şiddet	299
Ebru Leman KALKAN Etkin Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyeler ve Cinsiyet Duyarlı Hizmet Anlayışı	311
Elif DABAĞ Yesevi İkliminde Kadın ve Aile	319
Ferhan GÜNDÜZ Sembolik Şiddet ve Sığınma Evlerindeki Kadınlar	339
Filiz KILIÇ Kadına Şiddet: Nevşehir İli Özelinden Hareketle Orta Anadolu'da Kuma Gerçeği	361
Ganime TOPAL Toplumun Cinsiyetlere Göre Meslek Algısı ve Üniversitelerde Geçmişten Günümüze Kadın Akademisyen Varlığı	373
Gökçe Nas OĞUZLAR Engellilerin Yaşam Zorlukları Kadınların Toplumdaki Yeri	383
Gönül ERDAL DAĞISTANLI Saldırganlık ve Şiddetin Psikososyal Yapıları	391
Gülçin ZAFER Kadına Yönelik Şiddetin Kaynağı	407
H. Ömer ÖZDEN Türk Tarihinde Kadın Kahramanlar	419
Halis Adnan ARSLANTAŞ Felsefi Bir Yaklaşım Örneği Olarak Arthur Schopenhauer'ın Kadını: Kadına Yönelik Şiddetin Temel Ellibir Cümlesi	433
Hüseyin MUŞMAL Konya Mahkemesi Kayıtlarına Göre Osmanlı Döneminde Konya'da Kadına Şiddet Vakaları Üzerine Bazı Değerlendirmeler (1650-1750)	443

İbrahim AKKAŞ Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet	457	Sedanur BAKİ Kadın, Şiddet ve Aile	763
Kamile MARAKOĞLU - Hacer ALAN DİKME - Tuğba BATMAZ Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Öncesi Eğitime ve Evliliğe Dair Farkındalık, Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi	471	Sefa LÖK - Neslihan LÖK Bir Aile Sağlığı Merkezi'ne Kayıtlı 18-65 Yaş Arası Evli Kadınların Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Ruh Sağlığı İle İlişkisi	781
Murat PEHLİVANOĞLU İnsan Hakları: Doğu Türkistan Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan Türklerine Karşı İzlediği Ekonomi, Nüfus Ve Göç Politikaları İnsan Hakları Bağlamında Nasıl Değerlendirilmelidir?	543	Selahattin AVŞAROĞLU - Kadiyan BOOBEKOVA Kadınların Omuzlarında Büyüyen Ülke: Kırgızistan	793
Mustafa ATAŞ - Mustafa ŞAHİN Yetişkin Bireylerin Çocuğa Yönelik Şiddete Duyarlık Düzeylerinin Yordanmasında Affedicilik ve Çeşitli Değişkenlerin Katkısının İncelenmesi	549	Sevgi BAYAT Toplumda Kadın Algısının Değişmesine Tarihsel Bir Bakış- Köy Enstitülerindeki Eğitim Anlayışında Kadın Olmak	807
Mustafa GÜNDÜZ Kadınların Medyada Temsili: Suriyeli Sığınmacılar Örneği	565	Sultan GÜNDÜZ Türkiye'de Kadının Sorunları ve Statüsü: Göstergeler Ve Hedefler	821
Mustafa ÖNDER Kadın Ve Çocuklar Konusunda Din Anlayışımızdan Kaynaklanan Problemler Var Mıdır?	589	Sümevra DEMİRBAŞ Türk Destanlarında Kadın Arketipi	837
Müslüme Melis ÇELİKTAŞ Türk Kadının Liderlik Sembolü: Raziye Begüm Sultan ve Ondan Geriye Kalanlar	603	Şaban KARASAKAL Kız Çocukları ve Yetimlerle İletişimde Model Davranışlar	851
Nalan KAZAZ 19. Yüzyıl Sonlarında Balkan Toplumuna Yaşatılan Bosna ve Kosova Savaşında Şiddet Gören Kadınların Anlattıklarının Psikolojik Değerlendirilmesi	619	Terane RÜSTEMOVA Karabağ'ın İşgali Zamanı Ermenilerin Kadınlara Karşı Şiddet ve Vahşilikleri (1988-1994)	877
Neslihan LÖK - Sefa LÖK Kadına Yönelik Uygulanan Eş Şiddetinin Ruh Sağlığına Etkisinin Belirlenmesi	643	Toğrul YUSUFLU A. Ağaoğlu'nun Eserlerinde Kadının Toplumdaki Yeri Hakkında	891
Nurten SARGIN Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Travmanın Etkileri	657	Tuncay DİLCİ Dijital Kültür Bileşeninde Şiddetin Kadınlaşması ve Duygusal Cehaletin Bedeli	899
Nurullah ALTAŞ İslam Din Eğitimi Geleneğinde Kadın Algısı ve Dönüşüm İhtiyacı	667	Tuncay YİĞİT - Çilem KOÇAK Kadınlara Yönelik Siber Zorbalık Davranışları Üzerine Değerlendirme	913
Özlem GAYRET Toplumsal Cinsiyet Kavramı Analizi: Temel Sorunlar Ve Politika Önerileri	681	Ümran GÜMÜŞ - Umut Tolga GÜMÜŞ Üniversite Öğrencilerinin Genel Aile İçi Şiddete Ve Kızlara Yönelik Aile İçi Şiddete Bakış Açılı: Nazilli İİBF Örneği	925
Rabia ASLIHAN TÜRKMEN Aydın Türk Kadınlarının Türk Siyasi Düşüncesine, Devlet Yönetimine ve Türk Toplumuna Etkileri Ve Katkıları: Selma Rıza Feraceli Üzerinden Bir Değerlendirme	709	Yeter AYKUL Geçmişten Günümüze Toplumun Kara Yüzü: Kadına Şiddet	941
Rabia KARABOYUN Post-Modern Edebi Eserlerde Psikolojik Şiddet ve Pedofili: Elif Şafak "Mahrem" ve Ayşe Kulin "Gece Sesleri" Örneği	727	Zehra AYCAN Kadına Şiddetin Farklı Yüzü: Erken Evlilikler	955
Rana İdil ÖZDOĞAN Medyada Kadın	733	Zeynel CİN - Güntekin ŞİMŞEK Kadın Çalışan Profili Ve Turizm Endüstrisi: Turizme Yönelik Bir Değerlendirme	959
Recai KUŞ - Ahmet Naci ÇOKLAR Adana'da Sığınmacı Durumundaki Türkmen Aileler: Sorunları, İstekleri ve Beklentileri	737	Zeynep TÜRK Kadın İstihdamı ve Yükseköğretimde Kadın	975
Rümeysa ATASEVEN Öğrenilmiş Çaresizlik Üzerine Bir İnceleme: Kadın ve Şiddet	749	Zuhal KARAKOÇ DORA Göç Kadın ve Şiddet	989
		KISALTMALAR	999

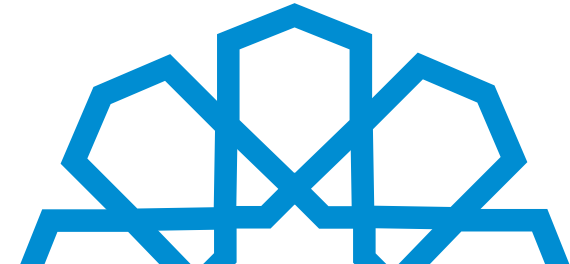
MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

MHP KAÇEP HAKKIMIZDA

Kadın Aile Çocuk ve Engelli Politikaları Birimi olarak amacımız dayanışmayı, paylaşmayı ve kardeşliği esas alan ahenk içinde huzurlu bir toplumsal düzenin tesis edilmesidir.

Bu kapsamda, tüm kadınlarımız, çocuklarımız ve engelli vatandaşlarımızla kucaklaşmak, onların sorun ve ihtiyaçlarını belirlemek, parti politikalarımızı ve projelerimizi onların görüşleri doğrultusunda geliştirmek, memleketimiz ve milletimizle ilgili duygularını paylaşmak amacıyla Kadın Aile Çocuk ve Engelli Politikaları Birimi kurulmuştur.

Tüm vatandaşlarımız bilmelidirler ki Milliyetçi Hareket Partisi olarak sizlerin sorun ve sıkıntılarının farkındayız ve her zaman yanındayız. Sorunlarınızı çözüme kavuşturma kararlılığındayız.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

MHP KAÇEP ABOUT US

As a Women, Family, Child and Disability Policies Directorate our mission is to set a social order which has a sharing, helping, supportive mentality.

In this context, to be in contact with all of our children, disabled people and women, to set our party politics and projects in their favour we founded Women, Family, Child and Disability Unit.

All of our citizens should know that as the Nationalist Movement Party, we are aware of your problems and struggles. We will always be with you and we are dedicated to solve your problems.

LOGOMUZ

Aziz Türk Milleti'ne İthafen;

TURKUAZ RENK

Binlerce yıllık Türk milli kültürünün renkler etrafında oluşturduğu algı ve etnografik değer ile Avrupa ve Ön Asya Türkoloji kaynaklarında sanatsal ve kültürel bağlamda belirtilen,

Fransızların 18. Yüzyılda "Turkuaz renk", "Türk rengi", "Turquality" ifadesiyle beyan ve tescil ettiği, Türk milli sanat eserlerinde; Uygurlarda, Horasan Bölgesinde, Anadolu Beyliklerinde, Türkiye Selçukluları Devleti'nde ve Osmanlı Cihan Devleti'nde yüzyıllardır çinilerde, iç hat kalem işi süslemelerde, minyatürlerde, tasvirlerde kullanılmış olan bir renktir.

Turkuaz renk; sonsuz devlet kavramı formu olan Selçuklu yıldız motifi ile bir arada gösterildiği; bir büyük yıldız motifli Turkuaz hilalin, üç turkuaz hilali kapsaması ve koruması üzerine tasarlanmış ve anlamlandırılmıştır.

ÜÇ HİLAL

Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi'nin bir nişanesi olarak; büyük içe dönük şekildeki hilal, toplumun en değerli ve koruyucu yapı taşı olan aileyi temsil etmekte olup,

Diğer üç turkuaz hilal; Kadın, Çocuk ve Engelli kavramlarını belirterek nesline, milletin değerlerine ve toplumuna sahip çıkmaktadır.

Turkuaz hilalleri bütünsel biçimde bir çerçeve içerisine alan kırmızı renkteki Kadın, Aile, Çocuk ve Engelli Politikaları (KAÇEP) yazısı;

Kendine özgü olarak yüce Türk Milleti'nin aziz bağrından çıkmış şanlı al bayrağımızın rengini ve ruhunu yansıtmakta olup;

kültürel olarak Türk Milleti'nin tarihi ile yaşıt, fikri olarak 150 yıllık, siyasi bir hareket olarak ise 50 yıllık bir geçmişe sahip; bu değerler uğrunda bedeller ödemiş, bu değerlerimizi her şeyin önünde tutup, koruyup yaşatmak azim ve kararlılığında olan Milliyetçi Hareket Partisi'ni temsil etmektedir.

OUR LOGO

To our Dear Turkish Nation;

TURQUOISE COLOUR

With the perception and ethnographic value formed with thousands of years of Turkish national culture and stated in many cultural and artistic contexts in Europe and Pre-Asian Turkology sources;

It is a colour that is used in Uyghurs, Khorasan Region, Anatolian Seignories, Seljuks, famous Ottoman ceramics and Turkish national art pieces. With the French confirming its declaration and registration with their expressions such as "Turquoise Colour", "Turkish Colour", "Turquality" in 18. Century.

Turquoise colour in our logo is designed and given a soul with famous Seljukian star pattern which has an idea of a never-ending-state and a big starry crescent covering and protecting three small crescents.

THREE CRESCENTS

As a symbol of a Turkish world domination concept, big and inward crescent symbolizes the most important and the most protecting part of the society; family

Other three turquoise crescents symbolize the concept of Women, Children and the Disabled thus covering our important values, generation and society.

Framing the logo as a whole, the red coloured writing of "Kadın, Aile, Çocuk ve Engelli Politikaları (KAÇEP)" Eng; "Women, Family, Child and Disability Policies" gives the logo our beautiful red flag's soul

but in a cultural aspect; three crescents symbolize the Nationalist Movement Party which has a past of 150 years as an idea and 50 years as a political movement which gave a lot of fight in those years to protect and maintain national values.

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

ONURSAL BAŞKAN / HONORARY PRESIDENT

Devlet BAHÇELİ
Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı
President of Nationalist Movement Party

SEMPOZYUM BAŞKANI / SYMPOSIUM PRESIDENT

Deniz DEPBOYLU

Milliyetçi Hareket Partisi

Aile, Kadın ve Engellilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Vice President

Responsible for family, Women and Disabled People

1. MHP KAÇEP

“TOPLUM, KADIN VE ŞİDDET” SEMPOZYUMU DÜZENLEME KURULU

1. MHP KAÇEP

“SOCIETY, WOMEN AND VIOLENCE” SYMPOSIUM REGULATORY BOARD

Deniz DEPBOYLU

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Vice President

Prof. Dr. Kamil AYDIN

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Vice President

Fatih ÇETİNKAYA

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Sekreter Yardımcısı

Nationalist Movement Party Deputy Secretary General

Prof. Dr. Ruhi ERSOY

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Başdanışmanı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü

Nationalist Movement Party Chief Advisor

Ankara Hacı Bayram Veli University Turkish Folklore Department

Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜLER

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Başdanışmanı

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Nationalist Movement Party Chief Advisor

Hacettepe University History of Ataturk's Principles and Revolutions Institution

1. MHP KAÇEP

“TOPLUM, KADIN VE ŞİDDET” SEMPOZYUMU BİLİM VE HAKEM KURULU

1. MHP KAÇEP

“SOCIETY, WOMEN AND VIOLENCE” SYMPOSIUM SCIENCE AND ARBITRATION COMMITTEE

Prof. Dr. Edip Semih YALÇIN

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Deputy Leader

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Deputy Leader

Prof. Dr. Kamil AYDIN

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Nationalist Movement Party Deputy Leader

Prof. Dr. Ruhi ERSOY

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Başdanışmanı

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü

Nationalist Movement Party Chief Advisor to the Chairman

Ankara Hacı Bayram Veli University Turkish Folklore Department

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Psikoloji Bölümü / Danışmanlık Psikolojisi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Psychology Department / Counseling Psychology

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Nevşehir Hacı Bektaş University Turkish Language and Literature Department

Prof. Dr. Hava SELÇUK

Erciyes Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

Erciyes University History Department

Prof. Dr. Zeynep TÜRK

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İşletme Bölümü

Osmaniye Korkut Ata University Business Department

Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN

Atatürk Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Ataturk University Philosophy and Science of Religion Department

1. MHP KAÇEP

“TOPLUM, KADIN VE ŞİDDET” SEMPOZYUMU BİLİM VE HAKEM KURULU

1. MHP KAÇEP

“SOCIETY, WOMEN AND VIOLENCE” SYMPOSIUM SCIENCE AND ARBITRATION COMMITTEE

Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN

Giresun Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı

Giresun University Dean of Faculty of Economics and Administrative Science

Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İşletme Bölümü

Kahramanmaraş Sutcu Imam University Business Department

Prof. Dr. Ali ÇAYKÖYLÜ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı

Ankara Yıldırım Beyazıt University Psychiatry Department

Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ

Atatürk Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Ataturk University Public Relations and Publicity Department

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Marmara Üniversitesi Din Eğitimi Anabilim Dalı

Marmara University Religious Education Department

Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

Atatürk Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı

Ataturk University Philosophy Department

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN

Hacettepe Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü

Hacettepe University Turkish Society Sciences Department

Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR

Milli Savunma Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

National Defence University History Department

Prof. Dr. Yakup KUMTEPE

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi

Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı

Ataturk University Medical Faculty

Gynecology and Obstetrics Department

1. MHP KAÇEP

“TOPLUM, KADIN VE ŞİDDET” SEMPOZYUMU BİLİM VE HAKEM KURULU

1. MHP KAÇEP

“SOCIETY, WOMEN AND VIOLENCE” SYMPOSIUM SCIENCE AND ARBITRATION COMMITTEE

Prof. Dr. Tuncay DİLCİ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Cumhuriyet University Educational Sciences Department

Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Necmettin Erbakan University

Psychological Counseling and Guidance Department

Doç. Dr. Tuba GÜLTEKİN

Dokuz Eylül Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı

Dokuz Eylul University Art and Business Teaching Department

Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA

Giresun Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giresun University International Relations Department

Doç. Dr. Neslihan GÖKTÜRK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü

Ankara Hacı Bayram Veli University Public Law Department

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Hacettepe Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü

Hacettepe University Public Law Department

SEMPOZYUM SEKRETARYASI

SYMPOSIUM SECRETARIAT

Kenan DOĞAN

Songül DOĞAN

Gizem YÜCEL

Mustafa ÇELİKKAYA

İsa SALDIRAY

Rifat AÇILAN

TAKDİM

Milliyetçi Hareket Partisi'nin bilimsel bilgiye verdiği değer ile olaylara ve yaşanan sorunlara yaklaşım tarzı; mevcut bilgiler ile birlikte yenilenen ve gelişen bilgileri takip etmek; dűřünen, geliştiren, ¼reten ve ¼đreten bilim insanlarımıza da danışarak en doğru yolu işaret etmektir.

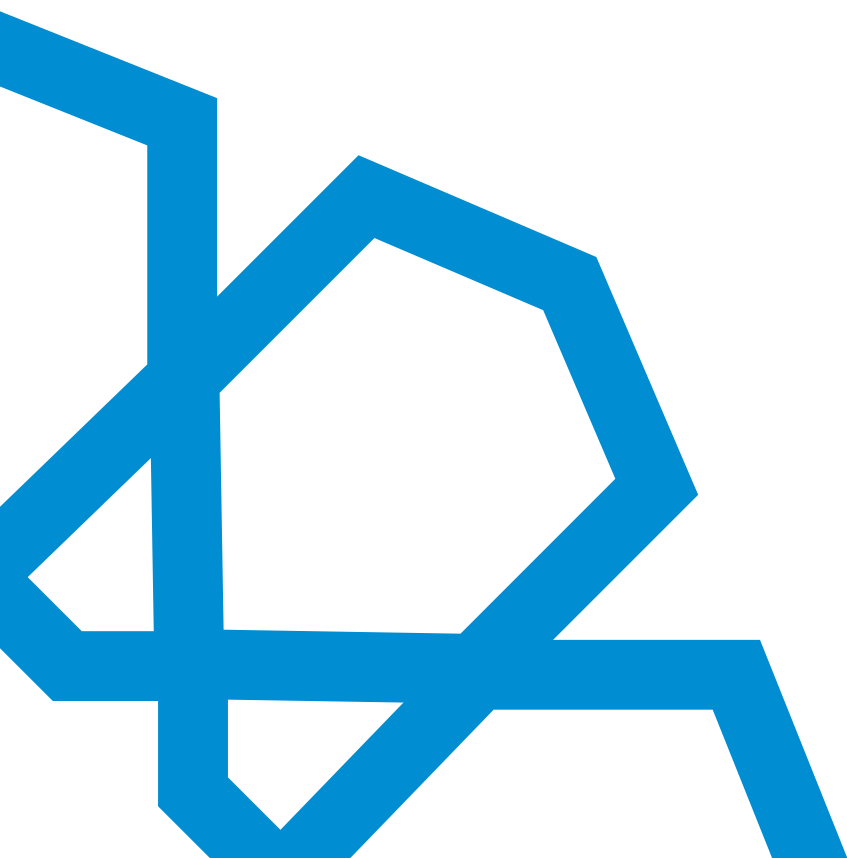
Benimsemiş olduğumuz bu yaklaşım, korumakla y¼k¼ml¼ olduğumuz k¼lt¼r varlığımız ve onun ¼zerinde şekillenmiş olan T¼rk Devlet geleneğinin her ¼ađın yeni şartları i¼erisinde kendini g¼ncelleyebilmesi; varlığını tehdit eden etkenlere karşı g¼cl¼ durabilmesi a¼ısından ¼nemlidir.

Bunu başarabilmek i¼in, ¼ncelikle aziz milletimizin sosyal ve k¼lt¼rel yapısı i¼erisinde fertlerin ve aile kurumunun korunmasına; aileyi g¼cl¼ kılan, canından can katarak d¼nyaya getirdiği ve yetiştirdiği nesillerle toplumu var kılan kadınlarımızın tarih¼ s¼re¼te ¼stlendiđi rol¼n s¼rekliliđini sağlayacak ¼alıřmalar yapmak durumundayız.

T¼rk kadınının, kadim tarihimizin derinliklerinden g¼n¼m¼ze ulaşan şahsiyetli, di-rayetli duruşunun, devletin ve milletin bekası i¼in ¼stlendiđi rol¼n devam etmesi bilimsel bilgiye dayalı s¼rd¼r¼lebilir politikaların geliştirilmesine bağlıdır. Doğru politikaların ¼retilmesi mevcut sorunların, muhtemel risk ve tehditlerin belirlenerek ¼öz¼m yollarının araştırılmasıyla ger¼ekleřtirilebilir.

Bir toplum, fertlerinin refah, huzur ve g¼venliđinin sağlandığı; onların gelişmelerine, kendilerini ger¼ekleřtirmelerine imk¼n tanıdığı m¼ddet¼e g¼çlenir, varlığını s¼rd¼rebilir.

Toplumları oluşturan insanlar biyolojik a¼ıdan bakıldığında, kadın ve erkek olmak ¼zere iki farklı cins olarak d¼nyaya gelirler. Her iki cins fiziksel farklılıklarıyla birlikte yaşam sahnesinde yine biyolojik temelli farklı rollere sahiptirler. Ancak toplumsal varlıklar olmaları sebebiyle insanların taşıdıkları roller fiziksel ¼zellikleri ve farklılık-

larıyla sınırlı kalmayıp; erkekler ve kadınlar zaman ile içlerinde yaşadıkları toplumların özellikleri doğrultusunda sosyal roller de üstlenirler.

Varoluşları vasıtasıyla eşit yaşam hakkına sahip olan kadınlar ve erkeklerin zaman içinde üstlendiği toplumsal rollerinin ve eşitliklerinin sorgulanması tarih boyunca süregelmiştir. Zira yine tarihin çoğu evresinde inançların, geleneklerin, yargıların etkisiyle toplumsal roller, haklar ve kazanımlarla ilgili olarak eşitlik dengesi değişmiş ve bunun sonucunda kadınların yaşadığı mağduriyet her zaman tartışma konusu olmuştur.

Daha insani koşullarda yaşanılabilir bir dünyanın kurulup sürdürülmesi, kuşkusuz insanın kendi eliyle ve aklıyla oluşturduklarıyla mümkündür. Çözüm bekleyen bir çok sorun içerisinde, öncelikli olarak ele alınması gereken en önemli sorunlardan biri; erkek ve kadının biyolojik farklılıklarının toplumsal alanda kadının aleyhine bir biçimde kurgulanmasından kaynaklı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasıdır.

Kadınların toplum içindeki yeri, statüsü ve yaşadığı sorunlar; günümüze değin pek çok araştırmacı tarafından konu edilmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet algısı, kadınların çalışma hayatındaki varlığı, kadın istihdamı, eşitlik, ayrımcılık, şiddet, sosyal yaşam ile ilgili ve varoluşsal, hukuksal haklar ve yaşanan sorunlarla ilgili konular üzerinde durulduğunu biliyoruz.

Ne yazık ki bu sorunlar arasından toplum vicdanını en çok yaralayan ve üzüntü kaynağı olan mesele kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddetin dünya çapında ve maalesef ülkemizde de artış göstermesi, konuyu kadın açısından ele almayı da zorunluluk haline getirmiştir.

Her ne kadar diğer insanlar üzerinde üstünlük sağlamanın güç yoluyla ifade edilebileceğine inanan ve sahip olduğu gücü baskılayıcı, tehditkâr ve saldırgan tavırlarla kanıtlayabileceğini düşünen kişiler bulunsa da, bilinmesi gereken önemli bir gerçek vardır: Şiddet psiko-sosyal açıdan güçlü olanların tercih edeceği bir davranış değildir. Şiddet uyguladığında güçlü olduğunu zanneden, çoğunlukla statü ve fiziksel üstünlüğüne güvenerek mevcut konumunu ve benlik algısını bu yolla koruyabileceğine inanan; ama aslında sorunlarını çözebilecek bilgi, beceri ve yeterliliğe sahip olmayan, bilişsel ve psikolojik açıdan güçsüz, güvensiz, zayıf karaktere sahip olanların seçtiği bir yoldur.

Bu sebeple şiddete uğrayanların yanı sıra, şiddeti uygulayanların ve şiddete eğilimli olan kişilerin de rehabilitasyona ihtiyacı olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Şiddet önleyici, koruyucu, destekleyici ve rehabilitasyon olanağı sunan programlarla tamamen yok edilemese de azaltılarak önüne geçilebilecek, ciddiye alınması gereken hayati bir sorundur.

Toplumsal sorunlar titizlikle ele alınıp çözümleri için çabalanmadığı durumlarda so-

run ortadan kalkmaz, çözümünü giderek daha da zorlaştırır. Özellikle toplumun varlığını sürdürmesinin temeli olan aile yapısı ve de ailenin en önemli kurucu iki kişisinden biri olan kadın ile ilgili sorunların çözümleri ertelenemez.

Milliyetçi Hareket Partisi, Aziz Milletimizin ve Kutlu Devletimizin bekası ile ilgili hassasiyeti gereği; yaşanan ve yaşanması muhtemel olan sorunlarının çözümü, ihtiyaç duyulan tavrın ortaya konması ve bilimsel çözüm önerilerinin geliştirilmesi için gereken sorumluluğu daima üstlenmiştir. Üstlendiği sorumluluklara yönelik görevini yerine getirirken, Dokuz Işık doktrininden aldığı feyz ile ilimcilik ilkesini kendisine yol gösteren değerli bir öğreti olarak kabul etmiştir.

İlim sadece teknolojik alanla sınırlı değildir. Sosyal ve kültürel yaşama ilişkili olan ilim dalları bugün yaşadığımız, belki de bizi en çok üzen ve en fazla sıkıntıya sokan sorunların çözümü için önem ve değer kazanan bilim alanlarıdır.

Başbuğumuz Alparslan Türkeş Bey bizlere yol gösteren dokuz ışık doktriniyle sunduğu ilkelerden biri olan ilimcilik ilkesinde “ilim, kültür ve kalkınma” ilişkisini şu şekilde açıklamıştı:

“Unutmamak gerekir ki milletler tıpkı insanlar gibidir. Nasıl ki kalbi, beyni ve kanı olmayan insan yaşayamazsa milletler de kalpsiz, beyinsiz ve kansız yaşayamaz. Bir milletin kalbi kültürü, beyni siyasi düzeni, kanı ise ekonomisidir.”

Kalbi olmayan bir insan yaşayamıyorsa, kültürünü kaybetmiş bir milletin varlığını sürdürebilmesi de mümkün değildir. Korumakla yükümlü olduğumuz kültür varlığımız ve onun üzerinde şekillenmiş olan Türk Devlet geleneğinin her çağın yeni şartları içerisinde kendini güncelleyebilmesi; varlığını tehdit eden etkenlere karşı güçlü durabilmesi açısından önemlidir.

Şüphesiz ki bir toplumu oluşturan yaşı, cinsiyeti, işi, konumu ne olursa olsun, her bireyin yaşadığı veya yaşayabileceği sorunlar her zaman olacaktır. Bizim için her şahsın değeri büyüktür, eşsizdir. Ancak günümüzde karşılaştığımız acı ve üzücü olayları dikkate aldığımızda; kadınlarımıza öncelik tanıyarak ele almamız ve çözmemiz gereken pek çok sorun olduğunu görmekteyiz.

Liderimiz, Saygıdeğer Genel Başkanımız Devlet Bahçeli Beyefendi 06 Mart 2018’de gerçekleşen grup toplantısında kadınlarımızın değerini ve yaşanan sorunları şu şekilde dile getirmişti:

“Biz kadın deyince ne anlamalıyız?

Beşik sallayan anne, çocuğunu doyurup, giydirip büyüten ebeveyn mi?

Biz kadın denildiğinde neyi görmeliyiz?

Evini çekip çeviren, eşine destek veren, aşını işini dert eden bir fedakârlık anıtı mı?

Biz kadını nasıl tarif etmeliyiz?

Şeref ve namus timsali, ar ve iffet simgesi mi?

Kadına baktığımızda neyin mahcubiyetini yaşamalıyız?

Dinmeyen şiddetin mi? Verilmeyen değer mi? Eksilmeyen istismar ve cinayetlerin mi?

Kadına baktığımızda bu söylediklerimin hepsi fazlasıyla vardır ve karşımızdadır

En temel sorun, en bariz ayıp kadının bir insan olduğu gerçeğinin unutuluyor, umursanmıyor oluşudur.

Kadın her şeyden önce bir insan, her şeyden önce eşref-i mahlûkattır.

Bozkırın tezenesi merhum Neşet Ertaş kadınları tarif ederken; “Kadınlar insandır, biz ise insanoğlu” sözüyle muazzam bir teşhis hüneri göstermiş, mutlak bir doğruya temas etmiştir.

Ancak kadınların gönülleri yıkılmaktadır.

Kadınlar şiddete, istismara, tacize maruz kalmaktadır ki, bu dehşet tablosu insanın diyen, vicdan sahibi her kişi için utançtır.

Hz. Mevlana diyor ki: “Gönül yıkmak, Kâbe yıkmaktan daha büyük bir günahdır.”

Peki, yıkılanı nasıl onaracağız?

Yıkımı nasıl engelleyeceğiz?

Düşeni nasıl ayağa kaldıracacağız?

Fiziksel, duygusal, psikolojik şiddete uğrayan kadınlarımıza ne diyeceğiz, onlarla nasıl helalleşeceğiz?

Sürekli kadına şiddetten yakınma vardır, konu herkesin dilindedir.

Sokak ortasında, adliye önünde, ev veya meskenlerin içinde, işyerlerinde hunharca öldürülen kadınlar sadece Türkiye'nin değil, sadece bölge ülkelerinin değil, tüm insanlığın kanayan yarası, kanatlanmış çığlıdır.

Bu çığlık masumdur, bu çığlığın gözü yaşlıdır.”

Saygıdeğer Genel Başkanımızın yönelttiği her soru bizim üzerinde çalışarak çözüm üretmemiz gereken konulardır. Bu durumda yapabileceğimiz en değerli çalışma şüphesiz ki bilimsel temellere dayalı olarak üretilecek olan politiklardır.

Bugüne kadar, tarihimizde ve kültürümüzde kadının yeri, önemi ve yaşadığı sorunlara ilişkin pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır. Ayrıca son yıllarda başta üniversiteler olmak üzere, çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından kadın cinayetleri, kadına yönelik şiddet konusunu ele alan bilimsel çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Hayata geçirilmeyen bilimsel tespit ve önerilerin etki alanı bilimsel camia içinde sınırlı kalmaya mahkûmdur. Yapılan bilimsel çalışmaların toplumsal düzenlemeler ve sözleşmelerle yaşama aktarılması önem arz etmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi bu bağlamda; akademik olarak üretilen bilimsel bilginin uygulamaya aktarılması; doğru, etkili ve sürdürülebilir politikaların geliştirilebilmesi amacıyla kadınlarımızın yaşamında karşılaştığı sorunların belirlenerek, mevcut ve olası sorunların çözümüne ilişkin sonuçlar elde edebilmek amacıyla **“Toplum, Kadın ve Şiddet”** konulu bir sempozyum düzenleme kararı almıştır.

Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur:

“Yalnız şu iki kimseye gıpta edilir: Allah'ın kendisine ihsân ettiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse ile Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına da öğreten kimse.”

Bizler de Peygamberimizin bu öğüdüyle ilim öğrenmeyi, sahip olduğumuz ilmi bilgi ve tecrübeleri paylaşmayı ve ilimle yerli yerince hükmeden kanunlar ve mevzuatları oluşturmak üzere politikalar üretmeyi görev olarak kabul ettik.

Bilginin eyleme geçmesi ve önerilerin muhataplarına ulaşması konusunda siyaset kurumunun köprü vazifesi göreceğini biliyoruz. Bu düşünceyle Saygıdeğer Genel Başkanımız Devlet BAĞÇELİ Beyefendi'nin himayelerinde, değerli bilim insanlarının ve alanlarında yetkin çalışmalar yapan araştırmacıların katıldığı bir bilgi şöleni düzenledik. Sosyal yaşamda başta şiddet olmak üzere, önemli problemlerin çözümüne yönelik sunulacak bilimsel bildiriler ve katılımcıların değerli katkılarıyla “Toplum, Kadın ve Şiddet” konusunu birlikte ele alarak, mevcut sorunlara çareler aradık.

Bilgi şölenimiz toplum, kadın ve şiddet temaları ile sınırlı tutulmuş ve çok farklı disiplinlerden bilim insanları, araştırmacı, milletvekili, medya ve STK temsilcilerinin katılımıyla 2 panel ve 2 konferans gerçekleştirilmiş, 17 oturumda 66 bildiri sunulmuştur.

Sempozyumumuzun açılış programında yer alan ilk panelimizde tamamı kadın milletvekillerimizden oluşan bir oturum gerçekleştirildi. Panelde; Adana Milletvekili Sayın Ayşe Sibel Ersoy, Ankara Milletvekilimiz ve Kadın Kolları Genel Koordinatörümüz Sayın Nevin Taşlıçay, İstanbul Milletvekilimiz Sayın Arzu Erdem ve Konya Milletvekilimiz Sayın Esin Kara konuşmacı olarak yer aldılar. Saygıdeğer konuşmacılar kadınının toplumdaki, siyasetteki yeri ve sorunlarını dile getirip öneriler sundular.

Bilgi şölenimizin son gününde gerçekleştirdiğimiz Genel Başkanımızın Basından Sorumlu Baş Danışmanı Sayın Deniz Güçer'in başkanlığını yaptığı panelimize; basınımızın değerli mensupları Sayın Şebnem Bursalı (ATV), Sayın Ebru Karatosun (Türkiye Gazetesi), Sayın Nur Banu Aras (Yeni Şafak Gazetesi), Sayın Selda Güneysu (Cumhuriyet Gazetesi) ve Sayın Saliha Çolak (HABERTÜRK) katıldılar. Saygıdeğer konuşmacılar çalışan kadınların sorunları başta olmak üzere, kadının medyada temsili,

ayrımcılığa konu edilen sorunları ve bunların çözümleri üzerinde durdular.

Bugüne kadar, kadın teşkilatları oluşturmak gibi birçok ilki gerçekleştiren Milliyetçi Hareket Partisi'nin, toplumumuzun kanayan yaralarından biri olan kadına şiddet konusunu, bilim dünyasıyla irtibat kurarak bir bilgi şöleni tarzında masaya yatırmaması, bir ilk uygulamadır. Daha önce iki defa Akademisyenler Kurultayı gerçekleştiren Partimizin bir bilgi şölenine de ev sahipliği yaparak Türkiye gündemine örnek olması, takdire şayan bir durumdur.

Üç gün boyunca sunulan bildirimlerde, kadının Türk tarihindeki yeri ve konumu, kadına yönelen şiddetin nedenleri analiz edilerek bir sorun tespiti yapılmıştır. Tespit edilen sorunların sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, kamu yönetimi, hukuk, ekonomi, işletme, iletişim, medya, tarih, yerel yönetimler, edebiyat, felsefe, ilahiyat gibi alanlar açısından toplumdaki yansımaları örneklerle ortaya konulmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Siyasi bir parti tarafından ilk defa **“Toplum, Kadın ve Şiddet”** temalarının disiplinler arası bir yaklaşımla ele alındığı ve sonuçlarının siyaset aracılığı ile uygulamaya dönük zeminlerde dillendirilmesinin amaçlandığı bu bilimsel toplantının amacına ulaşması dileğimizdir.

Bu bilgi şöleni, Milliyetçi Hareket Partisi'nin ülkemizin bütün sorunlarının çözümünde olduğu gibi, özellikle kadına yönelik her türlü kötü muamele ve uygulanan şiddetin de ortadan kaldırılmasına ve çözümler üretilmesine yönelik sorumlu, bilinçli ve kararlı tutumunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere amacımız; bilgi şölenimizde sunulan bildirimlerden çıkarılan sonuçlar öncelikli olarak bir rapor haline getirilerek mecliste görev alan milletvekillerimiz, sahada uygulamacı olan yerel yönetim birimlerimiz ve de teşkilatlarımıza sunulmasıdır.

Bu amacın bir adım daha ilerisine giderek, yayınladığımız bu eserle çalışmamızı kıymetli milletimizin araştırmacıları ve bilim insanları başta olmak üzere tüm fertlerinin bilgisine de sunuyoruz.

Kitabımızın yayınlanmasından önce sempozyumumuzda yer alan bildirimlerin bir kısmı TASAV tarafından basılan Ekim 2019 tarihinde yayınlanan özel sayı dergisinde yer almıştır. Bu kitapta TASAV özel sayısında yer alan bildirimler de dâhil olmak üzere sempozyumda sunulan tüm bildirimlere ve konuşma metinlerine yer verilmiştir.

Milliyetçi Hareket Partisi, yarım asrı aşan siyasi tarihi ve şerefli geçmişi ile Türk Milletinin güvenini hakkıyla kazanmış olup; Türk siyasetinin güvenilir, istikrarlı, ilkeli ve güçlü bir siyasi kurumu olarak varlığını sürdürmektedir. Aziz Milletimizin ve Kutlu Devletimizin bekası ile ilgili hassasiyeti gereği; yaşanan ve yaşanması muhtemel

olan sorunların çözümü, ihtiyaç duyulan tavrın ortaya konması ve bilimsel çözüm önerilerinin geliştirilmesi için gereken sorumluluğu daima üstlenmiştir ve üstlenmeye devam edecektir.

Ülkücülüğün esasları vardır; Lider, Doktrin ve Teşkilat.

Türk dünyasının Lideri Saygıdeğer Genel Başkanımız Devlet BAHÇELİ Beyefendi'nin himayelerinde gerçekleştirdiğimiz bu bilgi şöleniyle İlimcilik ilkimizin gereği yerine getirilmiştir.

Gururla ve üstüne basarak ifade ediyoruz ki; sorumlumuz olan görevlerimizi yapmak üzere izleyeceğimiz yolda; Liderimizin ortaya koyduğu vizyon, kararlılık, ilkeler ve disiplinli çalışma tarzı her zaman yol haritamız olacaktır.

Teşkilatçılık esası ile yol aldık, güçlendik ve bu gücü gerçekleştirdiğimiz sempozyumumuzla taçlandırdık.

Divan üyelerimiz, MYK ve MDK üyelerimiz, Milletvekillerimiz; il, ilçe kadın kolları, Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı, teşkilatlarımız, belediye başkanlarımız ve meclis üyelerimiz, teşkilat çalışanlarımız, TASAV, Kadın Hareketi Derneği ve de birbirinden değerli ülküdaşlarımız bilgi şölenimizin en önemli paydaşları olmuştur. Bu bir ekip çalışmasıdır, tüm teşkilatlarımızın başarısıdır.

Bu çalışmanın sonucunda bize düşen görev, elde ettiğimiz bilimsel verilere dayalı olarak etkili, geçerli ve sürdürülebilir politikalar üreterek Aziz milletimizin sorunlarına dair çözümleri hayata geçirmektir.

Sempozyumumuza katılan tüm katılımcılara, değerli bilgilerini ve çalışmalarını bizlerle paylaşan akademisyenlerimize, araştırmacılarımıza teşekkür ediyor; kendilerine ve yayınladığımız bu eserin kıymetli okuyucularına saygılarımızı sunuyoruz.

Deniz DEPBOYLU

*Milliyetçi Hareket Partisi
Aile, Kadın ve Engellilerden Sorumlu
Genel Başkan Yardımcısı*

KADIN İSTİHDAMININ ARTIRILMASI VE KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMLARININ ÖNEMİ

Arzu ERDEM

Milliyetçi Hareket Partisi İstanbul Milletvekili
(25. 26. 27. Dönem)
arzu.erdembmm.gov.tr

Özet

Kadın işgücü geçmişten günümüze hep var olmuştur. İlk zamanlarda tarımda ücretsiz aile işçisi olarak karşımıza çıkan kadın; daha sonra sanayi devrimiyle birlikte iş hayatında, zor şartlarda çalışan işçi olarak karşımıza çıkmaktadır.

TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2017 yılında, erkek nüfusu 40 milyon 535 bin 135 kişi olurken kadın nüfusu 40 milyon 275 bin 390 kişi olarak belirtilmektedir. Diğer bir ifadeyle nüfusun %50,2’sini erkekler, %49,8’ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2016 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %46,3 olup bu oran erkeklerde %65,1, kadınlarda ise %28 olarak belirlenmiştir. Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %15,2, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %27,2, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %33,6, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %41,4 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı ise %71,3 şeklindedir. Şirketlerde üst düzey ve orta kademe yönetici pozisyonundaki kadın oranı 2012 yılında %14,4 iken 2016 yılında %16,7 olarak belirtilmiştir. Yapılan araştırmalara göre kadınlar iş hayatında, “finansman anlamaz, duygusal davranır, ekip yönetemez” gibi olumsuz ön yargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak araştırma verileri, kadınların iş yönetimi, aynı anda birden fazla işi yapabilme, sonuç odaklılık konularında erkeklerden daha yetkin olduğunu ortaya koymaktadır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Eğitimde de kız çocuklarının erkeklerle aynı oranda ve doğru bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Erkek çocuklarımıza yaptığımız gibi kız çocuklarımıza da erken yaşlarda Science- Fen, Technology- Teknoloji, Engineering- Mühendislik ve Mathematics- Matematik alanlarının baş harflerinden oluşan STEM gibi bir disiplinler arası öğrenim yaklaşımını benimsetmemiz ve erkekler kadar kız çocuklarını da bilim alanlarına teşvik etmemiz gerekmektedir. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama etkin ve erkeklerle eşit oranda katıldığı ülkelerin tümü, günümüzde “gelişmiş ülkeler” kategorisinde yer almaktadır. Kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedefine ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması gerekmektedir. Kadınlarımızın güçlü olması, ülkemizin de güçlü olması demektir.

Günümüzde istihdam ve işsizlik, sonuçları açısından toplumların en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Toplumsal refah ve kalkınma açısından bu sorunun çözümü önemli bir husustur. Bu sebeple bu husus, Milliyetçi Hareket Partisi parti politikalarımız arasında yer almaktadır ve üzerinde titizlikle çalışılmaktadır. İstihdam sorunundan etkilenen kadın işgücünün çalışma hayatına dâhil edilmesi, toplumsal kalkınmada önemli bir etkidir. Bu sebeple cinsiyet temeline dayalı her türlü ayrımcılığın önüne geçilmesi ve kadın istihdamının artırılması, toplumsal gelişim ve refah açısından büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güçlü Türkiye Hedefi, STEM Modelinin Önemi, Kadın İstihdamı, Kadınların İşgücüne Katılımının Önemi

Giriş

Kadınların işgücüne katılımı kalkınma açısından önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, kalkınmanın sağlanmasında kadın işgücünün önemini gözler önüne sermektedir. Kadınların ekonomik alanda daha çok var olmaları, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarının iyileşmesinin sağlanması gelişmişliğin gereğidir. Üretimde kadın işgücünün yok sayılması ya da atıl kalması ekonomik açıdan büyük bir kayıptır. Kadınların işgücüne dolayısıyla ekonomiye kazandırılması, ülke açısından bir kazanç, kalkınmanın hızlandırılmasında ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşmasında önemli bir etkidir.

Kadınların ücret karşılığında çalışmaları sanayi devrimi ile yaygınlaşmıştır. 1. ve 2. Dünya Savaşları'nda, erkek nüfusunun savaşa katılmasıyla birlikte azalan erkek işgücünün yerini kadın işgücünün almasıyla birlikte kadınların ekonomik ve toplumsal yaşama katılma alanları genişleme göstermiştir. Kadının çalışma yaşamına girişi 18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, sanayi devriminin doğuşu ile gerçekleşmiş, 2. Dünya savaşıdan sonra hız kazanmıştır. Günümüzde ise, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İstatistiklerle Kadın 2018” çalışmasının sonuçlarına göre Türkiye’de kadınlarda istihdam oranı 2017’de yüzde 28,9 olurken, eğitim seviyesi arttıkça kadınların iş gücüne daha fazla katıldıkları belirtilmektedir. Buna göre, Türkiye’de 2017 yılında, 25 ve daha yukarı yaşta olan ve en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların toplam nüfus içindeki oranı yüzde 89,5’i bulurken, bu oran erkeklerde yüzde 95,5, kadınlarda ise yüzde 83,6 olarak tespit edilmiştir. Okuryazar olmayan kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 15,9, lise altı eğitimi kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 27,7, lise mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 34,3, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 42,6, yükseköğretim mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 72,7 olarak belirtilmektedir. Hane halkı iş gücü araştırması sonuçlarına göre ise 2017 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı yüzde 47,1 olarak belirlenirken, bu oran erkeklerde yüzde 65,6, kadınlarda ise yüzde 28,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılma oranları yüzde 70 seviyesine yükselerek erkeklerin işgücüne katılma oranlarına yakın olarak belirtilmektedir. İşgücüne katılma oranlarının son 20 yıldaki gelişimi incelendiğinde, kadın işgücünün Dünyanın genelinde sergilediği artış sürecinin ülkemiz için geçerli olmadığı görülmektedir. Ancak, geçmişe göre kadınların çok çeşitli meslek dallarında çalıştıklarını görmek mümkündür.

Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama etkin ve erkeklerle eşit oranda katıldığı ülkelerin tümü, günümüzde “gelişmiş ülkeler” kategorisinde yer almaktadır. Kalkınmanın sağlanmasında kadının eğitimi, işgücüne katılması ve büyümeden pay alması konuları her gelişmekte olan ülkenin ilgilenmesi gereken önemli bir konudur. Gelişmekte olan ülke statüsünde bulunan geçiş ekonomilerinde kadın işgü-

cünün ve kadın istihdamının kalkınmadaki katkısı ve önemi ele alınması gereken çalışmalardır. Kadınlarımızın güçlü olması, ülkemizin de güçlü olması demektir. Bu çalışmada kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedefine ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve bunu etkileyen unsurlar analiz edilecektir.

İş Gücüne Katılım

Ülkemizde çalışma çağında (15 yaş ve üzerinde) olan, istihdam edilenler ile işsizler toplamına "işgücü" denilmektedir. İstihdam edilenlerin yanı sıra, istihdam edilmek arzusunda olan işsizler de işgücünden sayılmaktadır.

Yıllar itibari ile kadın/erkek işgücü katılım oranlarına bakıldığında günümüze kadar olan süreçte erkeğin işgücüne katılım oranının kadının işgücüne katılım oranından oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra erkek işgücü katılım oranı gün geçtikçe azalırken, kadın işgücüne katılım oranında artık olduğu belirtilmektedir. Her ne kadar bu durum aradaki farkın azaldığına işaret etse de son yıllardaki verilere bakıldığında halen erkeğin işgücüne katılım oranının kadının işgücüne katılım oranından iki katı fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma hayatı kadınlara sadece ekonomik özgürlük sağlamamaktadır. Ekonomik özgürlükle birlikte kadınların özgüvenlerini ve toplumsal saygınlıklarını arttırmakta, aile içindeki konumlarını iyileştirmektedir.

Şirketlerde üst düzey ve orta kademe yönetici pozisyonundaki kadın oranı 2012 yılında %14,4 iken 2016 yılında %16,7 olarak belirtilmiştir. Yapılan araştırmalara göre kadınlar iş hayatında, "finansman anlamaz, duygusal davranır, ekip yönetemez" gibi olumsuz ön yargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak araştırma verileri, kadınların iş yönetimi, aynı anda birden fazla işi yapabilme, sonuç odaklılık konularında erkeklerden daha yetkin olduğunu ortaya koymaktadır.

İstihdama Katılım

Türkiye nüfusunun %50,2'si erkeklerden, %49,8'i kadınlardan oluşmakta iken, toplam nüfustaki kadın erkek oranına bakıldığında bu dengenin kurulmadığı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. 2000 yılında Türkiye geneli istihdamdaki nüfusun yaklaşık %27'si kadınlardan, %73'ü erkeklerden oluşurken, 2017 yılında kadınların payı %31'e çıkmış, erkeklerin payı ise %69'a inmiştir. Zaman içerisinde kadınların istihdama katılımı erkeklerden yaklaşık 4 kat fazla arttığı için, kadınların toplam istihdamdaki payı da artmıştır.

Ülkemizde istihdamdaki kadın sayısı 2004 yılından itibaren her geçen yıl istikrarlı bir şekilde artış göstermiş olup, 2016 yılı itibari ile 8.312.000 kişiye ulaşmıştır. İş yeri durumuna göre istihdam edilen kadınlar incelendiğinde, 2004 yılında toplam istihdamdaki kadınların %51'i tarlada çalışmakta iken 2016 yılı itibari ile bu oranın

%28'ler düzeyine indiği görülmektedir. Buradaki azalış mutlak anlamda bir azalış değil, düzenli bir iş yeri olan veya evden çalışan kadınların sayısının daha fazla artmasından kaynaklanan nisbi bir azalıştır. Bununla birlikte iş yeri durumuna göre istihdam rakamları incelendiğinde kadınların %28'inin tarlalarda istihdam edildiği, bununla birlikte erkeklerin büyük oranda düzenli bir iş yerinde istihdam edildiği ve yalnızca %15'inin tarlada istihdam edildiği dikkati çekmektedir.

Eğitimde STEM Yaklaşımı

Eğitimde kız çocuklarının erkeklerle aynı oranda ve doğru bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Erkek çocuklarımıza yaptığımız gibi kız çocuklarımıza da erken yaşlarda Science- Fen, Technology- Teknoloji, Engineering- Mühendislik ve Mathematics- Matematik alanlarının baş harflerinden oluşan STEM gibi bir disiplinler arası öğrenim yaklaşımını benimsetmemiz ve erkekler kadar kız çocuklarını da bilim alanlarına teşvik etmemiz oldukça önem teşkil etmektedir.

STEM yaklaşımı; günümüzde bilgilerin gerçek yaşamda uygulanabilirliği ve problem çözme tekniklerinin/metotlarının geliştirilmesi, merak, araştırma ve yaratıcılık özelliklerinin öne çıkartılmasını amaçlamaktadır.

Teknolojik yarışta geri kalmak istemeyen tüm toplumların ortak ideali, matematik ve fen bilimleri kavramsal olarak iyi anlayan, bu kavramları günlük hayatta karşılaştıkları problemleri çözmek için kullanabilen bireyler yetiştirmektir.

Nitelikli işgücü talebi açısından baktığımızda bilim ve teknoloji alanında hızla gelişen dünyada gelecekte STEM konularında yetişmiş insanlara olan ihtiyacın artacağı ve istihdam olanaklarının fazla olacağı herkes tarafından kabul edilmektedir. Geleceğin işlerinde hangi işkolunda veya hangi düzeyde olursa olsun, temel düzeyde de olsa teknoloji bilgisinin herkes için gerekli olacağı öngörülmektedir.

Ülkemizin kalkınması ve toplumsal refahı için, yenilik ve teknoloji kapasitemizin ve eğitim kalitemizin yükselmesini, en kritik konulardandır. Bunu sağlamak için sürekli olarak yeni iş modellerini geliştirmeye ve yenilikçi olmaya ihtiyacımız var. Ekonominin ana girdisi artık "bilgi". Dijital çağda, bilgiye sahip olan ve bunu teknolojik atılımlara dönüştüren ülkeler öne çıkıyor. Donanımlı insan kaynağı bilgiyi üretecek ve etkin kullanacak, fark yaratacak en önemli unsurdur.

Sonuç

Günümüzde istihdam ve işsizlik, sonuçları açısından toplumların en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Toplumsal refah ve kalkınma açısından bu sorunun çözümü önemli bir husustur. Bu sebeple bu konu, Milliyetçi Hareket Partisi parti politikamız arasında yer almaktadır ve üzerinde titizlikle çalışılmaktadır. İstihdam sorunundan etkilenen kadın işgücünün çalışma hayatına dâhil edilmesi, toplumsal kalkınmada önemli bir etkidir. Bu sebeple cinsiyet temeline dayalı her türlü ayrımcılığın önüne geçilmesi ve kadın istihdamının artırılması, toplumsal gelişim ve refah açısından büyük önem arz etmektedir.

CUMHURİYETİN BAŞLANGICINDAN BUGÜNE SİYASETTE KADIN

Ayşe Sibel ERSOY

Milliyetçi Hareket Partisi Adana Milletvekili
(27. Dönem)
aysesibel.ersoy@tbmm.gov.tr

Özet

Kadının ilerlemesi ve kadın – erkek eşitliğinin sağlanması bir insan hakları sorunudur ve sosyal adaletin bir şartıdır ve sadece bir kadın konusu olarak görülmemelidir.

Bunlar sürdürülebilir, adil ve kalkınmış bir toplum inşa etmenin tek yoludur. Kadının güçlendirilmesi ve kadın- erkek eşitliği, bütün insanlar için politik, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel güvenliği başarmanın ön koşuldur’ denilmekte ve kadın erkek eşitliği her şeyden önce bir insan hakları sorunu olarak görülmektedir. Önümüzdeki yerel seçimler vesilesiyle Türk siyasetine ilkleri yaşatarak adını yazdıran kadınlarımıza değinmek istiyorum.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Cumhuriyet, Siyaset, Kadın Hakları.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Giriş

Kadınlar siyasal haklarını ilk kez 1930 yılındaki belediye seçimlerinde kullandılar. Seçimler, Eylül başından Ekim'in 20 'sine kadar sürdü. Kadınlar, 1930 yılında sahip oldukları haklarıyla, il ve ilçe meclislerinde sayıca az temsil olanağı bulmuşlardı. 1930 tarihinde ilklerden biri yaşanarak Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı Sadiye Hanım seçilmiştir. 1950 yılında Mersin'de belediye başkanı seçilen müfide İlhan Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olarak seçilmiştir.

Köy kanununun 20 maddesinin değiştirilmesine dair 26 Ekim 1933 tarihli ve 2329 sayılı kanunun çıkarılmasıyla kadınların köy muhtar ve heyetlerine seçilme hakkı tanındı.

Aydın'ın Çine ilçesine bağlı Demirdere köyünde (bugünkü karpuzlu ilçesi) yaklaşık 500 alarak seçimi kazanan gül esin, Türkiye cumhuriyetinin ilk kadın muhtarı oldu.

Muhtarlık görevini yapmaya başlamasının ardından kahvehanelerde kumar oynamayı yasaklayan gül esin, kız kaçırma olaylarının önüne geçmek için büyük çaba göstermiş ve başarılı da olarak nikâh işlerini düzene sokmuştur. 32 yaşında muhtar olan gül esin ile ilgili 11 Aralık 1933 'de halkevi gazetesinde çıkan haber "Büyük, İnkılâbın İl Kadın Muhtarı, Vazifen Kutlu Ve Mutlu Olsun" manşetiyle verilmiştir.

Gül Esin 'in seçimleri kazanması ve Türkiye'nin ilk kadın muhtarı oluşu kasaba halkı tarafından sevinçle karşılanmıştı. Hatta bu önemli olayı kutlamak için üç gün üç gece davullar çalınarak şenlikler yapılmış, aydın ve karpuzlu kadınları da özellikle kendi içlerinden birinin Türkiye'nin ilk kadın muhtarı seçilmesi nedeniyle büyük mutluluk duyduklarını dönemim tek yerel gazetesi olan ant gazetesine telgrafla bildirmişlerdir.

Gül Esin o günleri şöyle anlatmaktadır: " Muhtarlık için aday olduğumda bana kimse karşı çıkmadı. Muhtarlığa, o zamanki nahiye müdürümüzün isteği ile girmiştik. İlk kadın muhtar seçildiğimde de herkes bana yardımcı oldu. Muhtarlığım sırasında da köydeki kız kaçırma olaylarının önlenmesinde büyük çaba harcadım. Köye yol, köprü ve köy konağa yaptırım.

Kadınların ilk kez katıldığı 1935 yılı seçimleri, iki dereceli seçim sistemi ve tek parti olarak Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin bulunduğu bir ortamda yapılmıştır. Daha önceki seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de büyük ölçüde kadın ve erkek adaylar parti üst kademeleri tarafından belirlenmiştir. Seçimlere gerek müntehib-i sani (ikinci seçmen) olarak gerekse milletvekili adayları olarak kadınların ilgisi ve katılımı oldukça fazla olduğu kaynaklarda yazılmaktadır. 8 Şubat 1935'te yapılan seçimlere katılım, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde %80'lere varmıştı ve söz konusu şehirlerde oy verenlerin %48'e yakınının kadınlardan meydana geldiği ifade ediliyordu. Kadınların da katıldığı ilk seçimler olmasına rağmen katılımın fazla olması, onların konuya olan ilgilerini ortaya koymasından olumlu bir gelişmedir.

1935 yılı seçimlerinde TBMM'ne seçilen ilk kadın milletvekilleri şunlardır:

Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar): 1900'de İstanbul'da doğdu. 1919'da Arnavutköy Amerikan Koleji'nden mezun oldu Fransızca ve İngilizce bilen Gönenç bir süre Çamlıca Kız Lisesi ve Üsküdar Amerikan Koleji'nde dil hocalığı yaptı. Adana Belediyesi'ne seçilen ilk kadın meclis üyesidir. Seçilmeden önce CHF'dan Mersin Belediye üyesiydi. Bir dönem milletvekilliği yaptı.

Hatı Çırpan (Sarı Kadın - Ankara): 1890'da Kazan'da doğdu. Milli savaşta malûl olmuş bir askerin eşiydi. Beş çocuğu vardı. Çiftçilikle uğraşan Sarı kadın hususi eğitim gördü. Seçildiğinde Kazan Köyü muhtarıydı. Bir dönem milletvekilliği yaptı.

Türkan Örs Baştuğ (Antalya): 1900'de Üsküdar'da doğdu. İstanbul Darülfünun'un Felsefe Şubesinden mezun oldu. Fransızca biliyordu. Uzmanlık alanı felsefe, sosyoloji ve eğitimdi. Üsküdar Kız Sanat Mektebinde müdürlük yaptı. Seçimden önce Feyziâti Lisesi Kız kısmı müdürlüğündeydi. İki dönem milletvekilliği yaptı.

Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir): 1900'da Bergama'da doğdu. İstanbul kız Muallim Mektebinde ve Yüksek Kız Muallimin İhzarî (hazırlık) kısmında okumuştur, İzmir Kız Muallim Mektebinde edebiyat öğretmenliği ve müdürlük yapmıştır. Adana Lisesi ve İstanbul Erenköy Kız Lisesinde de öğretmenlik yapan Gökçül V. Dönemde Balıkesir, VI. ve VII. Dönemde ise Samsun milletvekili olmuştur. TBMM Başkanlık Divanı Kâtip üyeliğinde de bulunmuştur.

Şekibe İnel (Bursa): 1886'da İstanbul'da doğdu. Ortaokul mezunuydu. Almanca biliyordu. Seçilmeden önce çiftçilikle uğraşıyordu. V. Dönem milletvekiliydi.

Hatice Özgener (Çankırı): 1865'te Selanik'te doğdu. Rüştîye ve hususi öğrenim gördü. Rumca bilen Özgener milletvekili olmadan önce Darüleytam Müdürlüğünden emekli bir maarifçiydi. 1936 ara seçiminde parlamento'ya girdi.

Huriye Öniz Baha (Diyarbakır): 1887'de İstanbul doğdu. Tahsilini Londra Üniversitesi kadın kısmında Betford Kolej'de pedagoji eğitimi görerek tamamladı. İngilizce bilen Öniz, İstanbul Kız Muallim Mektebi ile eski inas idadisinde pedagoji ve uygulama dersi ile ev idaresi derslerini okuttu. Balkan Harbinden sonra muhacirlere açılan kurslarda ders vermiş ve türlü hayır işlerinde çalışmış, Hilal-i Ahmer'in açtığı kursa giderek gönüllü hastabakıcı olmuştur. Milletvekili seçilmeden önce Türkçe öğretmenliği yapmaktaydı. Yeniköy Rum Mektebinde de öğretmenlik yapan Öniz, 1950'de vefat etti.

Fatma Memik (Edirne): 1903'te Safranbolu'da doğdu. İlköğrenimine Safranbolu'da başlayan Memik sekiz yaşında İstanbul'a geldi. Burada Beyazıt Inas Numune Mektebi ile Bezm-i âlem Valide Sultan Mektebinde okuduktan sonra Tıbbiye 'ye girdi. Tıbbiye 'den 1929'da birincilikle mezun oldu ve Gureba Hastanesinde çalıştı. Dahiliye uzmanı olan Memik seçilmeden önce Gureba Hastanesi Poliklinik Şefi idi. V., VI., VII., Dönem Edirne Milletvekiliği yapan Memik 1991'de vefat etti.

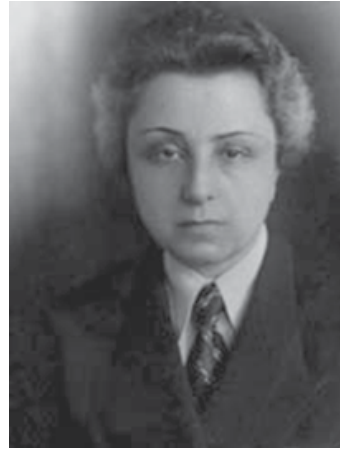
Nakiye Elgün (Erzurum): 1882'de İstanbul'da doğdu. Kız Muallim Mektebi mezunu olan Elgün, ülkemizin en eski eğitimcilerinden biri olarak biliniyor, İstanbul Kız Lisesi müdürü iken, 1930'da İstanbul Şehir Meclisine ilk kadın üye olarak seçildi. Daimî Encümente üye olarak kaldı. 3. dönem Erzurum milletvekiliği yaptı.

Fakihe Öymen (İstanbul): 1900'de İşkodra'da doğdu. Darülfünununun Coğrafya bölümünden mezun oldu. Fransızca bilen Öymen, Maarif ve Coğrafya uzmanıydı. Bursa Kız Muallim Mektebinde tarih ve coğrafya öğretmenliği ve Bursa Kız Lisesi Müdürlüğü yatı. V., VI., VII. Dönem İstanbul, VIII. Dönem Ankara Milletvekiliği yapan Öymen, 1983'te vefat etti.

Ferruh Güpgüp (Kayseri): 1891'de Kayseri'de doğdu. Öğrenimi hususi olan Güpgüp, Arapça biliyordu. Biçki dikişle de ilgilendi ve Kayseri CHF Vilâyet İdare Heyeti ile Belediye Meclisi üyeliğinde bulundu.

Bahire Bediş Morova Aydilek (Konya): 1897'de Bosna'da doğdu. Bolu orta mektebinden mezun oldu. Bolu Kız Sanat Okulu'nda resim öğretmenliği yaptı. Seçimden önce Bolu Belediye Meclisi üyesiydi. V. Dönem de milletvekilliği yaptı.

Mihri Bektaş (Malatya): 1895'de Bursa'da doğdu. Amerikan Kız Koleji Mezunuydu. Fransızca ve İngilizce biliyordu. Robert Kolej'de İngilizce öğretmenliği yaptı ve CHF Kütüphane Encümenine seçildi. V., VI., VII. Dönemlerde Malatya Milletvekilliği yaptı.

Meliha Ulaş (Samsun): 1901'de Sinop'ta doğdu. Darülfünun'un Edebiyat Şubesinden mezun oldu. Fransızca ve İngilizce biliyordu. İstanbul Kandilli Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği ile beş yıl Erzurum Kız Muallim Mektebinde başmuallimlik ve edebiyat öğretmenliği yaptı. Seçilmeden önce Samsun Lisesi'nde edebiyat öğretmeni idi. V. ve VI. Dönem Samsun Milletvekilliği yapan Ulaş 1942'de vefat etti.

Esmâ Nayman (Seyhan): 1899'da İstanbul'da doğdu. Lise mezunuydu. Fransızca, İngilizce ve Rumca biliyordu. Belediyecilik alanında uzmandı. Adana Belediye Meclisi üyeliğinde bulundu. Bir dönem milletvekilliği yapan Nayman 1967'de vefat etti.

Sabiha Görkey (Sivas): 1888'de Üsküdar'da doğdu. Üsküdar Kız Sanayi Mektebinden sonra Darülmuallimat'ı bitirdi. 1917'de Darülfünun'un Riyaziye Şubesinden mezun oldu. Fransızca bilen Görkey Kız Muallim Mektebi Müdür ve Muallimliklerinde bulundu. Seçilmeden önce Tokat orta mektebinde Riyaziye öğretmeni idi.

Seniha Hızal (Trabzon): 1897'de Adapazarı'nda doğdu, ilköğrenimini İstanbul Fatih Rüşdiyesi'nde, orta öğrenimini Kız Sanat Mektebi'nde yükseköğrenimini ise Darülfünun Fen Fakültesi'nde tamamladı. (1918) Fransızca bilen Hızal, Darülmuallimat ve Erenköy Kız Lisesi Müdürlüğü'nde bulunduktan sonra Maarif Umum Müfettişliği'ne tayin edildi. Kendisi Türkiye'de ilk kadın müfettiş olarak bilinmektedir. İstanbul Kız Muallim Mektebi Müdürlüğü ile Fevziye Lisesi Müdürlüğünde bulundu. Selçuk Kız Sanat Okulu'nda da öğretmenlik yaptı. Şişti 'de açtığı ilk ve orta tahsilli Yeni Türkiye Özel Mektebi'nde müdürlük ve öğretmenlik yaptı.

Benal Nevzad İstar Anman (İzmir): 1903'te İzmir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de yaptı. 1921'de Paris Sorbonne Üniversitesi'nin Edebiyat bölümünden mezun oldu. Döndükten sonra Hilâliahmer ve Himaye-i etfal gibi yerlerde sosyal faaliyetlerde bulundu. CHF vilayet heyeti üyeliği de yapan Anman, Fransızca ve Rumca biliyordu. Uzmanlık alanı belediyecilik, sosyoloji ve edebiyattı. İzmir Belediye üyeliği de yapan Anman, V. VI. VII. ve VIII. Dönemde İzmir Milletvekilliği yaptı. 1990'da vefat etti.

Kadınların son dönemlerde gerçekleştirilen seçimlere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Türkiye’de 31.963 mahalle, 18.329 köy olmak üzere toplam 50.292 muhtar bulunmaktadır. Türkiye genelinde kadın muhtarların sayısı erkek muhtarlara oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir. 2009 seçimleri sonrasında 412 kadın muhtar görev yapmakta iken 2014 yerel seçimlerinden sonra, Türkiye’de 623 mahalle ve 51 köy olmak üzere toplam 674 kadın muhtar görev yapmaktadır. Dolayısıyla son yapılan seçimlerle (2014) kadın muhtarların sayısı genel itibarıyla bir önceki seçimlere göre % 40.2 artışla, genel muhtar sayısının % 1.3’ünü oluşturmaktadır.

Türkiye’de toplam 73 ilde kadın muhtarı bulunmakta olup Adıyaman, Bitlis, Hakkâri, Iğdır, Muş, Batman, Şırnak, Sinop illerinde maalesef hiç kadın muhtarımız hiç bulunmamaktadır. Bu gün itibarıyla en fazla kadın muhtar bulunan il İstanbul’dur. Bu il İzmir ve Ankara takip etmektedir. En az kadın muhtar sayısının dağılımında ise 12 ilde sadece bir kadın muhtar görev yapmaktadır. Bu ara da şunu da söylemek gerekir ki; Türkiye’nin en genç kadın muhtarı Ardahan, en yaşlı kadın muhtarı ise İstanbul’dadır.

30 Mart 2014 yerel seçimlerinde, seçilen belediye başkanlarının %2.9’u, belediye meclislerini oluşturan üye sayısının %10,7’si ve il genel meclisi üyelerinin %4,8’i (2014 Yılında Seçilmiş Kadın Belediye Başkanları, 2014) kadındır. Belde belediye başkanlığına seçilen erkek sayısı 387 iken, seçilen kadın sayısı 3’dür. Belde belediye meclis üyeliğine seçilen erkek sayısı 3450 iken, seçilen kadın sayısı 98’dür. Büyükşehir belediye başkanlığına seçilen erkek sayısı 27 iken, seçilen kadın sayısı 3’dür. İl genel meclisi üyeliğine seçilen erkek sayısı 1191 iken, seçilen kadın sayısı 60’dür. İlçe belediye başkanlığına seçilen erkek sayısı 879 iken seçilen kadın sayısı 33’dür. İlçe belediye meclisi üyeliğine seçilen erkek sayısı 14850 iken, kadın sayısı 2100’dür. Merkez ilçe belediye başkanlığına seçilen erkek sayısı 48 iken, seçilen kadın sayısı 1’dür. Bu verilere bakıldığında her aşamada kadınların temsile dair sorunlarının bulunduğu ortadadır. 2009 yerel seçim sonuçlarına göre, büyükşehir belediye başkanlığına seçilen kadın başkan bulunmamaktadır. 2014 yerel seçim sonuçlarına göre ise, 3 kadın büyükşehir belediye başkanlığına seçilmiş ve %10 oranında temsil edilmektedir. Büyükşehir belediye başkanlığı açısından 2014 seçimleri, kadın oranının %10 arttığını göstermektedir.

2018 yılında yapılan Genel Seçimler sonrası oluşan meclisteki koltuk dağılımına göre, kadın vekillerimizin sayısı 104’tür. Bu da 595 kişilik toplam milletvekili sayısına göre %17.48’e tekabül etmektedir.

Dünya ve ülkemizin nüfusunda kadın erkek oranı neredeyse aynı olmasına rağmen, kadınlar siyasal temsilde, ekonomik hayatta, üst düzey yönetici pozisyonlarında oransal olarak erkekler kadar dünyada olduğu kadar Türkiye’imizde de yer bulamamaktadır. Şahsi kanaatim olarak, Türk toplumunun güçlü yapısını ileri götürmesi adına, kadınların sosyal ve siyasal yaşamda daha aktif olması gerektiğini

düşünüyorum. Bu hususla ilgili yapılan araştırmalara göz attığımızda iki ana unsur göze çarpmaktadır. Bu unsurlar eğitim ve ekonomik unsurlardır.

Her ne kadar Cumhuriyet sonrası eğitim ve okur-yazarlık oranı gittikçe artsa da, kadın ve erkeğin bu gelişmelerden yararlanma oranı aynı değildir. Günümüzde imkânı olan her aile çocuklarını eğitim almasını için teşvik etse de kırsalda zorunlu eğitimden sonra kız çocuklarının eğitime devam etmesi erkeklere göre nispeten düşüktür. Araştırmalara baktığımız zaman, eğitim konusunda kadınların ortalamasının altında oldukları görülüyor. Toplam nüfusun yaklaşık %15’i üniversite mezunu iken, kadınlarda bu oran %13.1 olarak görülüyor. Ülkemizde, en güncel olarak açıklanan 2016 verilerine göre 6 yaş ve üzeri nüfus içerisinde yaklaşık 2,5 milyon kişi, yani %3,5 okuma yazma bilmiyor, bu nüfusun içerisinde ise kadınların oranı %84. 6 yaş üstü kadın nüfusun %5,9’u okuma yazma bilmezken, erkeklerde bu oran %1,1. Bu trendin ise yıldırdan iyileşmekte olduğu bir gerçektir. Günümüzde imkânı verildiği halde kızını okutmayan anne babanın çok az sayıda olduğu gerçeği de karşımızdadır. Ülkemiz büyüdükçe kadınlarımızın da eğitim oranı artmaktadır, bu durum uzun vadede Türk kadınının lehine bir gelişmedir.

Türk Kadını gösterdiği azimle siyasal haklarını elde etmiş olmasına rağmen günümüzde toplumun sosyal ve siyasal hayatında istenilen kadar aktif değildir. Güçlü bir toplumun temel unsuru olan kadın, güçlendikçe ülkemizin istikbalini daha da parlak olacaktır.

KAYNAKÇA

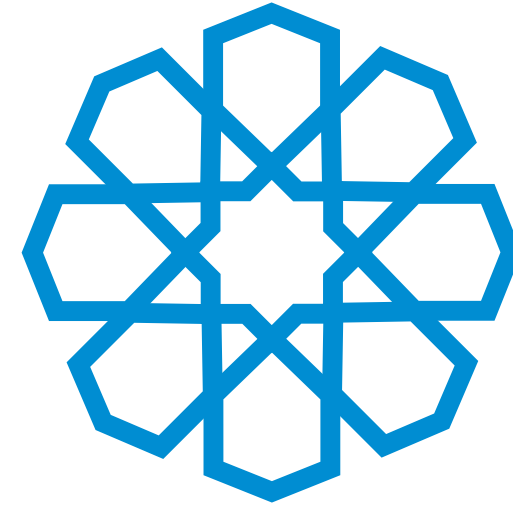
ALİ AKYILDIZ (2006) "Türkiyede Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu Ve Gelişimne Genel Bir Bakış",- Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi

AFET İNAN (1968) Atatürk Ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, İstanbul,Milli Eğitim Basımevi

DR. AYTEN SEZER, Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı 23-01-2019 çevrimiçi erişim: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-42/turkiyede-ilk-kadin-milletvekilleri-ve-meclisteki-calismalari>

YRD.DOÇ.DR. İSMAİL GÜNEŞ (2017) "Yerel Siyaset Ve Kadın" KADEM

DİLEK ÜĞÜDEN (2017) Imkansızlar İçinde İmkalar Yaratan Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı: Gül Esin, online erişim : <https://daimakadin.com/gul-esin-gulkiz-ubbul/>

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

KAHRAMANLIK, TÜRK KADINI VE MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

Esin KARA

Milliyetçi Hareket Partisi Konya Milletvekili
(27. Dönem)
esin.kara@tbmm.gov.tr

Özet

Kahramanlık sözlük anlamında; özveri gerektiren bir durumda ortaya atılıp girişimde bulunma eylemidir. Kahramanlık ve kadın kavramları yan yana gelince, akla tarihin her döneminde defalarca ispatladığı cesareti ile Türk Kadını gelmektedir. Nedir Türk Kadını kahrman kılan... Elbette milletinin yaradılışında genlerinden gelen bağımsızlığa düşkün olmasının, bağımsızlığı uğruna her şeyden vazgeçebilmesinin, engel tanımamasının etkisi büyük... Korkaklıktan nefret etmiştir Türk Milleti. Türk ile korkak kelimesinin yan yana gelmesine bile tahammül edememiştir. Türklük vafına aykırıdır korkaklık...

Öyle ki; Oğuz Kağan Türklük Duasında " Ne kadar korkak Türk varsa hepsini helak et" diye Tanrı'ya yalvarmaktadır. Diğer milletlere nazaran; İslam öncesi dönemde bile Türk toplumları içerisinde kadına verilen değer büyük, ondaki özgüvenin en büyük sebeplerindendir. Kadın her zaman değerlidir, kutsaldır. Kadın hayatın her aşamasında erkekle yan yana, omuz omuzadır. Kadın sosyal hayatın içerisinde hatta ülkenin yönetiminde etkilidir, ordunun başındadır. Türk Kadını; milletinin bağımsızlığı ne zaman tehlikeye düşse, evlattan, anadan, babadan, yardan vazgeçmiş ama ülkesinin bağımsızlığından vazgeçmemiştir.

Yeri gelmiş ordunun başına geçmiş Tomris Hatun olmuş, yeri gelmiş devletin başına geçmiş Raziye Sultan olmuş, yeri gelmiş cepheye mermi taşımış kundakta bebesini bırakıp Nene Hatun olmuş, yeri gelmiş elindeki tek bataniyeyi cepheye sağlam gidecek merminin üstüne örtüp bebeği ile birlikte soğuktan donarak ölmüş Şerife Bacı olmuş, yeri gelmiş şehit eşinin silahını

alıp cepheye koymuş Çete Emir Ayşe olmuş, yeri gelmiş cepheye mermi taşıran ölen öküzünün yerine kendini kağına koşup Elif olmuş, destanlar yazmış Hayme Ana olmuş, Halide Edip Adivar olup Sultan Ahmet Meydanında miting yapıp milyonların gönlünde bağımsızlık ateşi yakmıştır.

Değişen sadece zaman olmuş, yıllar, yüzyıllar olmuş fakat fitrat o fitrat, kan o kan kalmıştır. Dün ninelerinin gösterdiği kahramanlığı; yakın tarihte 15 Temmuz Destanında Türk Kadını yine yazdı. 23 Yaşında "ben şehit olacağım size şefaathçi olacağım" diyerek cennet kapılarına koşan Cennet Yiğit oldu. Özel Harekatta, 24 yaşında tabutunun üstündeki al bayrağı ve ak duvak serilerek uğurladı Gülşah Güler, seni saklayacağız dediklerinde "ben vatan haini değilim" diyen Kübra Doğanay oldular, 3 yaşında evladını öksüz bırakıp önce vatan diyen Demet Sezen oldular, tankın altında ezilerek şehit oldu Türkan Türkmen oldular. Ama çok şükür şerrin çocuklarına o gece kazandırmadılar, ülkelerini teslim etmediler...

Milliyetçi Hareket Partisi; Türk Kadınının her alanda önde ve başarılı olması, tarihinde taşıdığı değeri bugünde taşınması için her zaman destek olmuştur, olmaya da devam etmektedir. MHP'ye göre kadın Türk Milleti'nin kıyamete kadar devamını sağlayacak, hem kahramanlık destanları yazacak hem kahramanlar doğurup yetiştirecektir. Ülkücü Hareketin cesur Asenaları kahramanlık konusunda erkeklerden hiç geri durmamış, teşkilatçılık yapmış, MHP Adana İl Kadın Kolları Başkanı Mürüvvet Kekilli olmuş ülkücü şehitler kervanına katılmış, yeri gelmiş Emine Akçil olmuş taş medreselerde şerrin çocuklarının zulmüne baş eğmemiş, davalarından asla taviz vermemiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kadını, Kahramanlık, Milliyetçi Hareket Partisi, Ülkücü Türk Kadını

Giriş

Kahramanlık sözlük anlamında; özveri gerektiren bir durumda ortaya atılıp girişimde bulunma eylemidir. Kahramanlık şiirinde Hüseyin Nihal Atsız kahramanlığı şöyle dile getirir.

*Kahramanlık ne yalnız bir yükseliş demektir,
Ne de yıldızlar gibi parlayıp sönmektir.
Ölmezliği düşünmek boşuna bir emektir;
Kahramanlık; saldırıp bir daha dönmektir.*

*Sızlasa da gönüller düşenlerin yasından
Koşar adım gitmeli onların arkasından.
Kahramanlık; içerek acı ölüm tasından
İleriye atılmak ve sonra dönmektir.*

*Yırtıcılar az yaşar... Uzun sürmez doğanlık...
Her ışığın ardında gizlidir bir karanlık.
Adsız sansız olsa da, en büyük kahramanlık;
Göz kırpmadan saldırıp bir daha dönmektir.*

*Kahramanlık ne yalnız bir yükseliş demektir,
Ne de yıldızlar gibi parlayıp sönmektir.
Bunun için ölüme bir atılış gerekir.
Atıldıktan sonra bir daha dönmektir...*

Kahramanlık ve kadın kavramları yan yana gelince, akla tarihin her döneminde defalarca ispatladığı cesareti ile Türk Kadını gelmektedir. Nedir Türk Kadını kahraman kılan... Elbette milletin yaradılışında genlerinden gelen bağımsızlığa düşkün olmasının, bağımsızlığı uğruna her şeyden vazgeçebilmesinin, engel tanımamasının etkisi büyük... Korkaklıktan Türk Milleti nefret etmiştir. Türk ile korkak kelimesinin yan yana gelmesine bile tahammül edememiştir. Türklük vafına aykırıdır korkaklık... Türk'ün kitabında yazmaz korkaklık, pısrıklık, acizlik... Öyle ki; Oğuz Kağan Türklük Duasında "Ne kadar korkak Türk varsa hepsini helak et" diye Tanrı'ya yalvarmaktadır. İstiklal Marşımızın da "Korkma" diye başlaması da tesadüf değildir.

Diğer milletlere nazaran; İslam öncesi dönemde bile Türk toplumları içerisinde kadına verilen değer büyük, ondaki özgüvenin en büyük sebeplerindendir. Kadının her zaman değerlidir, kutsaldır. Kadın hayatın her aşamasında erkekle yan yana, omuz omuzadır. Kadın sosyal hayatın içerisinde hatta ülkenin yönetiminde etkilidir, ordunun başındadır. İslam öncesi dönemde diğer milletlere bakıldığı zaman Türk Milleti kadar kadına değer veren bir kavim bulunmamaktadır. Yunan medeniyetinde kadın kötülüklerin anası görülmekte, alınıp satılabilmektedir. Roma Medeniyetinde "drohoma" denilen bir adet ile kadınlar para ile evlendirilmekte, eşya gibi

alınıp satılabilmekte, evli erkekler bile eşlerini devredip, hediye edebilmektedirler. Homoros'un Odysse Destanındaki kadın hakkında;

*"Hadi evine git, bak işine gücüne
Git dokuma tezgâhına iplik bak
Buyur hizmetçilerine, ise kulak olsunlar
Benim, bu evin tek efendisi..."*

Şeklindeki hitap kadını nasıl değersiz saydıklarını göstermektedir. Yine Hasiodos'un "ha bir kadına güvenmişsin, ha bir hırsıza. Bir evin olsun, bir karın, bir de öküzün. Karını para ile satın al ki, gerektiğinde yürüsün öküzün ardından" sözleri kadının toplum hayatında söz hakkı olmadığını bizlere göstermektedir. İrlanda ve İngiltere'de kadın şeytan kabul edilip, İncil'e el değmesi bile yasaklanmıştır... Erkekler eşlerini satabilmekte, bir kadının birden fazla eşi olabilmektedir. Hintlilerde eşi ölen kadının kötü yola düşeceği inancı ile kadın eşinin cenazesi ile birlikte yakılmaktadır. Araplarda kız çocukları diri diri toprağa gömülme iken, İrlanda, İngiltere ve İran-Sasani kavimlerinde soy bozulmasın diye erkekler kız kardeşleri ve anneleri ile evlenebilmektedir. Çinlilerde erkek çocuklarına ad verilirken kız çocuklarına isim verilmek şöyle dursun, onlara ad olarak "mahlûkat" demekte ya da "bir, iki, üç..." diye numara verilmektedir. Kız çocukları çok gezmesin diye bebek yaşta ayak parmakları kırılmakta sarılarak demir ayakkabılar giydirilmekte adı gelenek, aslı işkence olan uygulama ile kız çocukları ömürlerinin sonuna kadar sakat olarak yaşamaya mahkûm edilmektedir. 1950 yıllarına kadar devam eden bu âdetin yasak olmasına rağmen günümüzde bile örneklerine rastlanmaktadır.

Diğer milletler kadını değersiz, kötü, şeytan görürken Türk Milleti, kadını ışıktan yaratılmış melek görmüş, sadakati ve kahramanlığı ile kadını hep el üstünde tutmuştur. Cengiz Han'ın "Ben sizin hanınızsam o da benim Hanımdır" sözlerinde belirttiği gibi kadın toplum içinde hep değerli olmuştur.

Milletinin verdiği değer, kadının genlerinde olan kahramanlığı perçinlemiş tarih boyunca destanlar yazmasına fırsat vermiştir. Güneş ve Gök'ün olduğu her yeri fethetmek isteyen bir milletin kadınlarının korkak olması da zaten düşünülemez. Türk kadını tarihinin her döneminde savaşçı ve alp kişiliği ile öne çıkmıştır. Bugün bile Türk Kadını denildiğinde akla ilk gelen vasıfları mertliği, erdemliliği, çalışkanlığı, namuslu ve iffetli oluşu ile bozkır kültürünü en güzel taşımasıdır.

Türk Kadını; milletinin bağımsızlığı ne zaman tehlikeye düşse, anadan, babadan, yardan hatta evlattan vazgeçmiş ama ülkesinin bağımsızlığından vazgeçmemiştir. Kadınlar böyle durumlarda ağlamayı, sızlanmayı, acze düşmeyi kendilerine yakıştırmamışlardır. Tıpkı erkek savaşçılar gibi zırhlarını giymiş, silahlarını kuşanıp, atlarını hazırlamış, kağnılarını yüklemiş, fişeklerini omuzlarına asmış savaşın hep ortasında yer almış hem de geri planda yapılması gereken tüm hizmetleri görmüş-

lerdir. Savaş ne kadar sürerse sürsün yılmamışlar, milletin ve devletin bekası güven altına alınmadan evlerine dönmemişlerdir.

Çalışmamızda Türk Kadının kahramanlığını; Orta Asya bozkırlarındaki kahraman Türk Kadını, Anadolu'nun kurtuluş mücadelesindeki kahraman Türk Kadını, ülkücü hareketin teşkilatçı kahraman Türk kadınları ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimindeki kahraman Türk Kadınları olarak ele alacağız.

Türk kültüründe kadın kutsal sayılmıştır, destanlarda nurdan ışıktan yaratılmış, yiğitliği, cesareti, erdemliliği ile öne çıkmış kadınlardan bahsedilmiştir.

Yaratılış Destanı'nda Akana, Oğuz Destanı'nda Oğuz Kağan'ın annesi Aykağan; ışıktan, nurdan yaratılmış kutsal kadınlardır. Orhun Kitabelerinde Bilge Kağan'ın annesi Umay Ana'nın üstün özellikleri anlatılmaktadır. Manas Destanı'nda kadın evinin namusunun koruyucusudur. Ebulgazi Bahadır Han, Secere-i Terakkime'de yedi Oğuz kızının devlete uzun süre hükümdarlık yaptığını söylemektedir.

Hakan ve hatun ülkeyi beraber yönetmişler, "hakan buyuruyor ki" diye başlayan fermanlar halk tarafından itibar görmemiş, "hakan ve hatun buyuruyor ki" diye başlayan fermanlar halk tarafından kabul görmüştür. Bu da kadının ülke yönetiminde ne denli sözünün geçtiğini, halkında kadına yaşam tar olarak çok değer verdiğini bizlere göstermektedir.

Destanlarımızda kadın kahramanlar akıllı, mücadelecı, yiğit, alp kadın tipini temsil eden kahramanlardır. Destanlarımızda erkeklerle beraber hayatın her aşamasında kadının da var olduğunu, yan yana omuz omuza olduklarını görmekteyiz. Kadın erkek kadar kahramandır. Öyle ki kadın kendisi gibi yiğit olmayan bir erkeğe eş, evdeş, yar olmayı kabul etmemektedir. Dede Korkut kitabındaki "Bamsı Beyrek" hikâyesinde "Banu Çiçek" evleneceği eşin yiğit bir delikanlı olmasını ister. Banu Çiçek; güzeldir güzel olmasına ama bir o kadar da gözü pek, savaşçı bir kızdır. Nişanlısı Beyrek ile at yarıştıracak, ok atıp, güreş tutacak kadar yiğit bir kızdır. Türk Milletinde kahramanlık sadece erkeğe özgü değildir, kadının da at binen, ok atan, kılıç kuşanan, güreş tutan, savaşa giden cengâver bir kimliği vardır.

Karakalpak Destanlarından Kırk Kız Destanı'ndaki Gülayım, Türk erkekleri kadar cesurdur. Gülayım, Türkistan'da Nogay Halkından Allayar Beyin tek kızıdır, beyin ayrıca altı oğlu vardır. Gülayım yanına kırk kız alıp Miğveli adlı yere şehir kurarak burada kızlara savaş sanatını öğretir. Kalmuk Han'ının Nogaylara saldırıp onları köleleştirdiğini duyan Gülayım, Kalmuklara saldırıp hanları Surtayşay'ı öldürür. Gülayım destanda şu dizelerle anlatılmaktadır.

*"Mert oldu kız haliyle
Yalan söz söylemedi...
Yanına kırk kızın alıp,
Düşmandan kaçmadı"*

Yine Özbek Türk Destanındaki Ayçınar Türk Mitolojisinin kahraman kadınlarından-
dır. Şeybani'nin yaşadığı köye ağır vergiler koyması üzerine milletinin haklarını sa-
vunmak için atı Tarlan Boz'a atlar "Halk öleceğine ben öleyim, her şeye ben sebep
oldum, beş kişi öleceğine bir kişi ölse daha iyi, sağ selamet dönerim" diyerek savaşa
giden Ayçınar, Şeybani Hanın birçok askerini öldürür, kaçan bir askerin attığı okla
yaralanıp ölür. Ayçınar'ın ardından şu ağıt yakılır;

*"Ah! Deyip atın üstünden,
Mert Ayçınar yıkıldı
Felek doğurmamıştı,
Kız değil, böyle oğuldu"*

Kahramanlığı sadece destanlarda olmamış kadınının... Türk Kadını yeri gelmiş Tom-
ris Hatun olmuştur, Orta Asya, Avrupa'nın doğusu ve Karadeniz'in kuzeyinde kurulu
Saka Devleti'nin başına geçmiştir. Savaş meydanında eşi Alp Er Tunga'yı kaybetmiş,
yılmamış ordunun başına geçmiş, devleti ile birlikte verdiği varoluş mücadelesini
sürdürmüştür. Pers Hükümdarı Kirus'un evlenme teklifini reddetmiş, eşinin katiline
ülkesini teslim etmemiş, onunla evlenmek yerine savaşarak ölmeyi göze almıştır.
Kirus'un kurduğu hain planla evladını kaybetmiş yine de pes etmemiştir. Savaş
sonunda ordusu ile zafer kazanan Saka Hükümdarı Tomris Hatun, Kirus'un kesik
kafasını "Kan içmeye doymazdın. Şimdi ben seni kan ile doyuruyorum" diyerek içi
kan ile dolu bir fıçıya atmıştır. Eşi ve oğlunun intikamını alarak savaşı kazanmış hü-
kümdar olarak ülkesine dönmüştür.

Tarihimize baktığımızda Büyük Hun İmparatoru Mete'nin eşi Çinliler ile ilk barış an-
laşmasını imzalamıştır. Yine Ali Şir Nevai zamanında yapılan minyatürlerde hakan
ve hatun hep yan yana resmedilmiştir. Sabanların Kağanı ölünce eşi Boarık Hatun
yüz bin kişilik ordusuyla Bizans İmparatoru 1. Justinianus'u dize getirmiştir. Türk ka-
dını sosyal alanda, siyasi alanda, askeri ve diplomatik alanda her zaman bugünkü
modern hayatta olması gereken yeri beş bin yıllık şanlı geçmişinde yaşayarak bu-
güne getirmiştir.

Kahraman Türk Kadını yeri gelmiş Raziye Sultan olmuş, Sultan Şems Ed-Din İltut-
muş'un kızı ve vasiyeti ile kendisinden sonra yerine geçecek Delhi Türk Sultan-
lığının hükümdarı olmuştur. Ve böylece tarihte ilk kez bir Türk kadını hükümdar
olmuştur. Sultan Raziye, Delhi Türk Devletinin en büyük hükümdarı olduğu gibi
Hint-Türk tarihinin de en önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Feraseti ve olgunluğu yanı sıra, hükümdarlık için gereken pek çok özelliği, babası
tarafından takdir edilmiştir. Çok güzel Kur'an okuduğu ve iyi bir eğitim aldığı bi-
linen Raziye Sultan için, İbn-i Battuta "Yay kuşanmış olduğu ve maiyeti etrafında
bulunduğu halde erkek gibi ata biner ve yüzünü örtmezdi." diye bahsetmiştir. Sul-
tan Raziye, adeta çelikten bir elle hakimiyetini sürdürmüş askeri ve siyasi dehasını
yönetiminde kullanmıştır. Yalnız Türk tarihinde değil, dünya tarihinde bile bir ben-

zerine rastlanmayan iftihar edilecek bir Türk kadını tipini temsil etmiştir.

Yaşadığı zorluklara rağmen, yılmayan emsalsiz cesaret ve yiğitliği yanında Sultan
Raziye'nin bir özelliği daha vardır, bugün bizlere hiç de azımsanmayacak derecede
başarılı şiirler miras bırakmıştır Şiire karşı büyük bir yeteneği olduğu kayıtlara geç-
miş ve "Şirin-i-Dihlevi" veya "Şirin-i Gun" mahlaslarıyla yazdığı beyitleri kendi za-
manındaki Türk-Fars edebiyatının en güzel örnekleri olduğu kabul edilmiştir (Türk
Edebiyatı Dergisi, 2015).

Raziye Sultan'ın kahramanlığının şiirlerine de yansıdığını aşağıdaki beyitlerde gör-
mekteyiz.

*"Güneşin ışınlarının titremesi,
Bizim kılıç gibi olan gazaplı bakışlarımızdan
Korktuğu için değil de nedendir?"*

Orta Asya bozkırlarının kültürü ile yoğrulan bu alp tipi kadınlar özlerinde hiçbir şey
kaybetmeyip Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri, yeni yurt edinmeleri sırasında da
kahramanlık konusunda üstlerine düşeni büyük bir özveri ile yapmışlardır.

Anadolu'da kadının yerine baktığımız zaman, Tuğrul Bey'in eşi Altun Can Hatun'un
devlet idaresinde eşinin yanında olduğunu, tıpkı Göktürk Yazıtlarında anlatılan İl
Bilge Hatun'un İlderiş Kağan'ın yanında durduğu gibi ona devlet işlerinde danış-
manlık yaptığını, Türk kadınının sosyal hayattaki yeri için değişenin sadece zaman
olduğunu, özünün ise taş yazıtlardaki gibi değişmeden kaldığını görmekteyiz. Yine
Alparslan'ın kardeşi Gevher Hatun'un askeri birliklerinin başına geçmesi kadının
savaşın tam ortasında olduğunu göstermektedir. Melikşah'ın eşi Terken Hatun'un;
eşinin vefatından sonra ülkeyi yönetmesi, kadının devlet idaresinde de tarihteki
yerini koruduğunu göstermektedir.

Bu kadınları incelediğimiz zaman; devleti idare eden, orduların başında savaşa gi-
dip kazanan, kültürlü, bilgili olmalarının yanında yüksek askeri ve siyasi becerilere
de sahip olduklarını görmekteyiz.

Kahraman Türk Kadını; destanlar yazmış Hayme Ana olmuş, devlet evinin direği,
kocası Gündüz Alp'in vefatından sonra dağılma noktasına gelen Kayı Boyunu Do-
maniç'ten Çarşamba'ya selamete gelmesini sağlayarak cihanın en büyük devleti
olan Osmanlı İmparatorluğu'nun temelini atmıştır. Oğlu Ertuğrul Gazi'yi cihana
hükmetme bilinci ile yetiştirmiş, torunu Osman Gazi'nin elinden tutarak geleceğin
devletinin nasıl kurulacağını nasıl olması gerektiğini ona öğretmiştir.

Bu kahraman Türk kadını hem devlet yönetmiş, hem Kayı Boyunun diğer anaları
gibi koyundan süt sağmış, yoğurt, peynir yapmış, ipi eğmiş, aba dokumuş, asla bir
aristokrat gibi davranmamıştır. Obanın erkekleri onu ana bilmiş her sözünü emir
belleyerek saygıda kusur etmemişlerdir.

Büyük bir imparatorluğun temellerini atan kahraman kadınlarımız; o imparatorluk dağılıp küçük bir yarım adaya sıkışmak zorunda kalınca da aynı destanları yazmaya devam etmişlerdir. Anadolu'nun kurtuluş mücadelesi verdiği dönemde Tomris Hatunlar, Elif olmuş, Halime olmuş, Fatma olmuştur... Varlığını Türk varlığına vakfetmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk kurtuluş mücadelesindeki kadınımızı şu sözleri ile anlatmıştır. "Dünyada hiç bir milletin kadını, ben Anadolu kadınından fazla çalıştım. Milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek verdim, diyemez!" Elbette kolay olmamıştır bu söze nail olabilmek...

Kurtuluş mücadelesinde kadın Nene Hatun olmuş, Erzurum Çeperli Köyünde doğmuş yalnızca 16'sında Taşmescit'e gelin gitmiş, 22 yaşında gencecik bir anne iken "evladım anasız büyür vatansız büyüyemez, bu bebeği bana Allah verdi, ona Allah bakar" diyebilmiş, 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşında beşikteki bebeğini bırakarak Erzurum halkıyla birlikte cepheye koşmuştur. Aziziye Tabyaları bu azim ve kararlılığın bir çığ olması neticesinde Ruslardan geri alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda dört oğlundan üçünü de şehit vermiş, Türk Kadınının kahramanlığının simgesi, dillerden düşmeyen bir cesaret abidesi olmuştur. Öyle ki dönemin NATO orduları Başkomutanı Amerikalı General Matthew Ridgway cesaretinden dolayı Erzurum'da kendisini ziyaret etmiş ve elini öpmüştür. Elleri değil ayakları öpülesi bu kadınların haklarını nasıl öderiz Allah bilir...

Erzurumlu Yusuf Ağa'nı kızı Fatma Seher Hanım iken gözü pekliği, yiğitliği ve başarıları sayesinde Atatürk tarafından Kara Fatma lakabı verilmiştir. Kara Fatma Sivas Kongresi sırasında cepheye savaşmak istediğini söyleyerek Atatürk'ten icazet almıştır. O anda Gazi Mustafa Kemal Atatürk "şu dakikada bütün kadınlarımız senin gibi olsa idi Kara Fatma..." demesi üzerine Fatma Seher'in adı Kara Fatma olarak Türk tarihine yazılmıştır.

Kara Fatma önceleri küçük savunma çeteleri oluşturmuş, daha sonra bu çeteleri büyütüp cephele mücadele etmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz Meydan Muharebesi'ne katılan Kara Fatma, çavuş olmuş ve yönettiği 300 kişilik müfreze ile sayısız başarıya imza atmıştır. Afyon Sürmeli'de esir düştüğü düşmanın elinden 19 gün sonra kendi çabası ile kurtulan Kara Fatma üsteğmenlik rütbesi alan ilk Türk kadını olmuştur.

Gördesli Makbule Hanım olmuş, evliliğinin ilk yıllarında savaşın başlaması sebebiyle, savaşa giden eşinin ardından " İşte aradığım gün bugündür. Kocam düşmanla savaşırken ben evde işe yaramaz bir halde duramam. Memleketi düşmanlar sarmışken bana evde oturmak yaraşmaz" diyerek eşinin yanında omuz omuz mücadele etmiş, dağ tepe dememiş tıpkı bir erkek gibi cepheye yer almıştır. Hain bir pusuda eşinin gözleri önünde şehit olmuştur.

Milli mücadeleye katılmak için erkek kılığına giren Halime Çavuş olmuştur, cepheye herkes onu Halim Çavuş bilmiştir. Kadın olduğu anlaşılırsa onu geri hizmete atarlar korkusu ile her gün sakal tıraşı olmuştur. Kahraman kadının ölüm korkusu yokken erkek kılığına girmesi ile günümüzde Türk Milletinin bekasına kasteden hain terö-

ristlerin kaçabilmek için, gizlenebilmek için kadın kıyafetleri giydiğini düşünürsek Türk Kadınının tarihi vasfının nasıl faziletler ile donandığını hayretle görürüz. Halime Çavuş, soğuk bir kış gününde İnebolu'da montunu çıkarıp cephaneliğin üzerine örterken M. Kemal Paşa'nın "Sen üşümüyor musun?" diye sorması üzerine " Bey, 100 bin kişi kurtulacak, ben öleceğim de ne olacak?" demiştir.

Küçük yaşta öksüz kalıp asker babasının teslim edecek kimsesi olmadığı için yanına getirdiği, 9 yaşından beri ömrü cephele geçen Nezahet Onbaşlıdır Türk Kadını, Gediz Muharebesi'nde geri çekilen askerlerin önüne geçerek "ben babamın yanına ölmeye gidiyorum, siz nereye gidiyorsunuz?" diyerek vatan sevgisini ve cesaretini gösteren...

Tayyar Rahime'dir, Temmuz 1920'de Osmaniye'deki Fransız karargâhına karşı harekete geçildiği sırada askerlerin yaşadığı duraksamayı görüp "Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da siz erkek olarak yerlerde sürünmekten utanmıyor musunuz?" diye bağırarak askeri hücumu teşvik edendir.

Şehit olan Rahime Hanım'ın mezarında şu dörtlük yazmaktadır;

*"Yarınların sahibi ey gençlik,
İyi tanı, ebedi sükûnetle bu mezarda yatana,
Hak için, bayrak için canını feda edip
Armağan etti bize bu mukaddes vatana."*

Türk Kadını Şerife Bacı olmuş, bakacak başka kimse olmadığı için cephe sevkiyatında bebeği Elif'i de yanına almış, kağnısına yüklenen top mermileri arasına sırtında taşıdığı bebeğini yerleştirmiş, sırtındaki yün yorganı hem mermileri hem de kızını koruyacak şekilde üzerlerine sermiştir. Kağnıyı çeken öküz birkaç kez kar ve tipi nedeniyle çökse de Şerife Bacı'nın itip kakmasıyla yoluna devam etmiştir. Ya İstiklal ya ölüm sözü gibidir kağnıyla cepheye mermi taşımak. Ya kağnı cepheye ulaşacaktır ya da o yolda şahadete erilecektir.

Geçen zaman içerisinde soğuktan dolayı takati kalmayan ve gösterdiği insanüstü gayretiyle büyük bir motivasyon kaynağı olan Şerife Bacı donarak şehit olduğunda 20 yaşında idi. Kastamonu Kışlası önünde, bebeği sırtında cepheye yüklü kağnıda hayata gözlerini yummuştur. Şerife Bacı'nın bu destansı mücadelesi ve İnebolu'da gösterilen mücadele, Kurtuluş Savaşı sonrasında 11 Şubat 1924'te İnebolu'ya beyaz şeritli İstiklal Madalyası kazandırmıştır.

Türk Kadını Çete Emir Ayşe'dir, eşi Çanakkale'de şehit düşünce ondan yadigar kalan tek şey olan küpelerini satıp bir tüfek almak ve Yunanlılar tarafından işgal edilen Aydın ilinin kurtuluşu için savaşmaktır. Milli mücadelenin sonuna kadar savaşmaktır. Çete Emir Ayşe'ye Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önerisi ile kırmızı şeritli istiklal madalyası verilmiştir.

Çete Emir Ayşe'ye göre; "Bazı kadınların içinde bir pehlivan, bazı erkeklerin içinde de korkaklıklarından dolayı bir kadın gizlidir. Kemer belindir, çizme ayağın, börk başındır. Mademki burası bizim vatanımız; bizde bu vatanın olmalıyız" (Karabulut, 2016). Bu sözü hepimize örnek olmalı ve hepimizin akli Türkiye olmalıdır. Askerin "efem" diye hitap ettiği kahramanımızın mezar taşında şunlar yazmaktadır. "O günlerden iki hatıram kaldı. Biri kadınlığımla yaptığım savaş, öteki de rahmetli Atatürk'ün göğsüme taktığı İstiklal Madalyası."

Türk kadını yeri gelmiş cepheye mermi taşırken ölen öküzünün yerine kendini kağına koşup Elif olmuş. Bizim bilmediğimiz ama yabancı kaynaklardan öğrendiğimiz, adı bilinmeyen keskin nişancı olmuş Çanakkale'de...

Times Gazetesi muhabiri, "İngiliz Donanmasına ait hastane gemisiyle İngiltere'ye götürülen yaralı bir askerden bir Türk kadın savaşçının üzerinden 16 İngiliz askerin künyelerinin çıktığından söz eder.

Mısır'da yayımlanan The Egyptian Gazette adlı gazetede, bir askerin İskenderiye'den ailesine yazdığı mektuptan şu cümleler aktarılıyor: "...15 Ağustos 1915 Pazar günü savaşa katıldık ve büyük bir tepeli ele geçirme görevi aldık. Bu arada çok can kaybı verdik... Burada pusuya yatıp çarpışan keskin nişancıların çoğu kadın ve kız. Kendilerini yeşile boyayıp, ağaçlar ve bodur bitkilerle uyum sağlamışlar" (Topçu, 2017: 21).

Türk Kadını aynı zamanda milli mücadelenin başlatılmasında, sadece cephede olmamış miting alanlarında milyonların gönlünde mücadele ateşinin yakılmasını sağlayacak konuşmalar yapmıştır.

Halide Edip Adıvar olmuş, 23 Mayıs 1919 tarihinde Sultan Ahmet Meydanı'nda yaptığı konuşma ile milyonların gönlünde milli mücadele ruhunun işlenmesi sağlamıştır. "Kardeşlerim, evlâtlarım! Ruhu göklerde olan yedi yüz senelik şanlı tarihimiz bu minarelerden bugün, Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor. Bu muazzam, bu tarihî meydanda, zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öbür ucuna at süren namağlup erlerin evlâtları önünde baş eğiyor ve yemin ediyorum: Ben, Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bugün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet namına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün, kolları kesilmiş olan Türk'ün kalbi, eski cesaret ve şecaatini [yiğitlik] kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki, Osmanlı sancağına, tarihine hıyanet etmeyeceğim. Allah'a, hakka, milletlerin İlâhî hakkına dayanan Türk milleti, bütün Müslüman ve Türk dünyasına ilân ediyorum. Dâvamızı ilân ediyorum. Bu davamızda Türkiye'nin hak ve istikbalidir!" diyen Halide Hanım'ın konuşmaları tarihe geçmiştir.

"Türlere zalim diyenler öyle günah işliyorlar ki, tarihin karşısında onların günahlarını, bütün denizlerin bitmez tükenmez suları bile yıkayamayacaktır. Yedi yüz senelik minareler, mavi semalarıyla bize baktığı bu günlerde, Osmanlı bayrağı,

Osmanlı hakkı için can vermekten çekinmeyeceğinize yemin ediniz!" diyerek 23 Mayıs 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İstanbul'daki işgallere karşı ve Türklere yönelik soykırımı kınamak amacıyla kürsüden meydana kalabalığa seslenerek Sultanahmet Meydanı'nı dolduran herkese azmini ve kararlılığını göstererek örnek olmuştur.

Yalnız değildir Halide Edip miting meydanlarında. Onun gibi Nakiye Hanım, Şukufe Nihal Hanım da meydanlardadır.

Nakiye Hanım'ın "Önümüzde açık iki yol var: Biri, tarihimize şanımla devam etmek, diğeri gözlerimizle beraber tarihimizi de kapayıp ebediyete götürmektir" sözleri ile milli mücadele ruhundaki izlerdendir.

13 Ocak 1920 Sultanahmet Meydanı'nda yapılan başka bir mitingde Nakiye Hanım'ın "Efendiler size memleketin bir kadını sıfatıyla hitap ediyorum. Hayatından ziyade sevdiği evladını vatan sevgisine feda eden kadınlarımızın can ile sevdiği İstanbul için canını feda edeceğine elbette inanırsınız!" sözleri büyük heyecan uyandırır (İnan, 1975).

İkinci Sultanahmet Mitinginde Şukufe Nihal'in "Aziz vatan beşiğimiz sendin, mezarımız yine sen olacaksın!" sözleri miting meydanlarındaki kahraman Türk Kadının sözlerine örnektir.

Türk Kadını kurtuluş mücadelesinde aynı zamanda cemiyetler kurmuş ve uluslararası platformda seslerini duyurmak içinde mücadele etmişlerdir.

Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi gibi cemiyetler kurmuş, İstanbul'daki Osmanlı yönetimine, itilaf devletleri temsilciliklerine, Amerika Senatosu dâhil birçok ülkenin devlet başkanlarına telgraflar çekerek, işgal altında bir toprakta şerefsiz yaşamayacaklarını bildirmiş, vatani kurtarmak için her türlü platforma mücadele kararlılığında olduklarını göstermişlerdir.

Türk kadınının, tarih boyunca devletini ayakta tutmak için verdiği mücadeleler, savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar ve devletin bekası için yaptığı fedakârlıklar henüz adı konulmamış bir destandır. Değişen sadece zaman olmuş, yıllar, yüzyıllar olmuş fakat fitrat o fitrat kan o kan kalmıştır.

Türk kadını; fazilettir, nezakettir, zarafettir. Türk kadını; Burla Hatun'un cesareti, Bayan Kağan'ın kudreti, Nene Hatun'un iffeti, Halide Edip Adıvar'ın hitabeti, Asker Saime'nin maharetidir. Türk kadını, Tomris Hatun'dan bu yana Kara Fatma'dır (Ateş, 2019).

Türk Milleti için kadın, milleti millet yapan unsurdur; Banu Çiçek'tir at biner kılıç kuşanır, bazen Umay'dır ışıktır, nurdur, bazen İslam tarihine Memlüklerin ilk kadın hükümdarı olarak adını yazdırır devleti yönetir Şecer-üd Dür olur, dünyanın ilk kadın teşkilatını kurar Bacıyan-ı Rum olur, Nene Hatun olur kahraman olur, adı Türk kadını olur şehit olur, kahraman olur...

Türkçülük davasının önde gelenlerinden Ziya Gökalp eserlerinde Türk kadınının tarihindeki eski yerini alması için mücadele etmiştir. Bir şiirinde

*“Kadın yükselmezse alçalır vatan
Samimi olmaz onsuz bir irfan”*

Demektedir. Gökalp'e göre, eski Türk kadını alptır, hatta birazda feministtir. Çünkü bozkır töresinde boşanma hakkında öncelik kadına verilmiştir. Genç kadın değerlidir, kadına şiddet yoktur, tecavüzün cezası ise idamdır.

Milliyetçi Hareket Partisi; Türk Kadınının her alanda önde ve başarılı olması, tarihinde taşıdığı değeri bugünde taşıması için kadınlara her zaman değer vermiştir. MHP'ye göre kadın Türk Milleti'nin kıyamete kadar devamını sağlayacak, hem kahramanlık destanları yazacak hem kahramanlar doğurup yetiştirecektir. Ülkücü Hareketin cesur Asenaları kahramanlık konusunda erkeklerden hiç geri durmamış, teşkilatçılık yapmış, partinin her kademesinde her zaman el üstünde tutulmuş, baş tacı yapılmıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde birazda ülkücü hareketin cesur kadınlarından bahsedelim. Milliyetçi Hareket Partisi kadrolarında görev alan ya da ülkü davasına gönül verip şehit olan kadınlarımızı incelediğimizde hepsinin ortak özelliklerinin geçmişteki ninelerini örnek aldıklarını görmekteyiz. Etraflarında ülkedeki siyasi olaylara uzaktan bakan, kadın kısmının siyasette ne işi var diyenlere , “Nene Hatun’ da sizin gibi boş verse bugün biz olur muyduk?” cevabı verdiklerini, Milliyetçi Hareket Partisinde siyaset yapmanın ülke geleceği için mücadele etmek olduğunun bilincinde olduklarını görmekteyiz. Cesur Asenalarımızın anılarını her daim hafızamızda taze tutmak hepimizin borcu olmalıdır.

MHP Adana İl Kadın Kolları Başkanı iken;

*“Ben bir Türk anasıyım Mürüvvet adım,
Tarihteki Kara Fatma olaydım,
Evvel Allah ülkücülük muradım”.*

Diyerek kahramanlık destanları okurken sırf ülkücü olduğu için evindeyken solcu militanların saldırısı sonucu 12 kurşun yarası alarak şehit olan Mürüvvet Kekilli'yi hangimiz unutabiliriz.

Eşini genç yaşta kaybetmiş 4 çocuk annesi komünist militanlarca evinin duvarına yazılan sol propaganda yazılarını silip, o duvarın üstüne “Türkeş gelecek, itler gidecek” yazan Ayfer İnceler. Yazıyı görünce çılgına dönen komünistler evine gelip kurşun yağdırdıklarında, o eşinden kalan silahı alıp uzun süren mücadele etse de

evlatlarının gözleri önünde şehit olmuştur. Geride bu cesur kadından annelerinin cesetlerine bile sarılamadıklarının acısını ve cesur bir anaya sahip olmanın onuru nu yüreklerinde ömür boyu taşıyan dört yavru bırakmıştır.

Bir başka ülkücü kadın şehidimiz Semiha Özügür'dür; Uşak'ta solcuların duvara yazı yazdıklarını duyunca çıkıp onlara karşı koymuş “sen git kocan gelsin” dediklerinde “Ülkücünün kadını erkeği olmaz kocam yoksa ben varım” diyecek kadar yürekli olan bu kadın, bu cevabı hazmedemeyen solcu militanlarca şehit edilmiştir.

Ülkücü kadınlar Şehit Şerife Çil oldular kardeşi ve annesine kurşun yağarken kurşunların önüne atlayacak kadar cesurdular.

Ülkücü kadın olmak Ayşe Çetinkaya olmaktır. Çocuklarının gözü önünde kendilerini polis diye tanıtan komünist militanlarca, sırf ülkücü bir işçi olduğu için öldürülmektir.

Ülkücü şehit olmak Fahriye Altınok olmaktır; eşi ve evlatları ile ülkü davasına gönül vermektir. Daha 18 yaşındaki kızı ve eşi ile birlikte kiralık ev sorma bahanesi ile evlerine gelen teröristlerce şehit edilmektedir. Nilgün Altınok olmaktır yaşitları gibi başka hayallerde olmayıp uğruna canını vermeye hazırım dediği vatan için annesi ve babası ile birlikte can verebilmektedir.

Kahramanlık Berçiş Seden olmaktır. Gaziantep MHP Kadın Kolları başkanı Berçiş Hanım; doktorluk yaptığı hastaneye getirilen yaralı solcu gence kendi kanını vermiş onun hayatta kalmasını sağlamıştır. Şehit edildiğinde, o solcu genç tabutunun başına gelip ağlarken “solcu olduğum için utanıyorum ona nasıl kıydılar? Bundan sonra solcu değilim” deritebilmektedir.

Sabriye Atmaca demektir. Bakkal eşi kurşunlara hedef olurken önüne atlamaktır. Kalabalığın toplandığı cenazelerin başında her şeyden habersiz anne babayı izleyen evladın sahibi olmaktır.

Fadime Yılmaz demektir. Komünistlerin iki ülkücü genci sokakta tartakladığını görünce benim kardeşlerimi dövüyorlar diye, ülkücü ülkücünün öz kardeşidir diye, onları korumak için ileri atılmaktır. Evine o gün dönememektir. “Nene Hatun’un aklı yok muydu onca çaba gösterdi?” diyebilmektedir.

Hürmiye Tekin olmaktır. Bingöllü ülkücülerin annesi olmaktır. “Türk’ün Zaza boyundanım sakın bizi TÜRK-KÜRT diye ayırmaları” diyebilmektedir. İftar dönüşü MHP BİNGÖL Belediye Başkanı oğlu Hikmet Tekin ve diğer oğlu Ahmet le araçlarının taranması sonucu şehit olabilmektedir.

Bilge Özsoy'dur ülkücü balası... Daha iki yaşında iken Konya Karapınar yolunda anne ve babası ile seyahat ederken durdurulan otobüsten anne kucağında indirilmektir. Ülkü Bir üyesi olan babasının evladı olmaktır suçu... Anne ve babası ile birlikte saldırıya uğrayan Özge bebek olay yerinde can vermiştir. İki yaşındaki bebeği katledecek kadar vicdansızdır solcu militanlar.

Figen Çöktü olmaktır, Feray Ürkütücü olmaktır. Nihal Çizmecioğlu olmaktır.

Kadınlar Ülkücü şehitler kervanına katılmış, bazen Emine Akçil olmuştur, otuz üç yaşında acısını dışa vurmamaya gayret gösterirken ruhunun derinliklerinden, kendisi gibi idama çarptırılan kocasının acıklı durumunu ve evde yalnız başlarına bıraktıkları birisi üç, birisi beş, birisi yedi ve diğeri de dokuz yaşındaki yavrucaklarını düşünüp, "Ey kimsesizlerin sahibi yüce Allah'ım böyle küçücük yaşta hem yetim, hem öksüz kalan bu yavrularımı sana emanet ediyorum, sen emanet edilenlerin en eminsin, ne olur yavrularımı koru" diyebilmiştir. Taş medreselerde şerrin çocuklarının zulmüne baş eğmemiş, davasından asla taviz vermemiştir.

Dün ninelerinin gösterdiği kahramanlığı; yakın tarihte 15 Temmuz Destanında Türk Kadını yine yazdı. 23 Yaşında "ben şehit olacağım size şefaathçi olacağım" diyerek cennet kapılarına koşan Cennet Yiğit oldular Özel Harekatta 24 yaşında tabutunun üstündeki al bayrağı ve ak duvak serilerek uğurladı Gülşah Güler, seni saklayacağız dediklerinde "ben vatan haini değilim" diyen Kübra Doğanay oldular, 3 yaşında evladını öksüz bırakıp önce vatan diyen Demet Sezen oldular, tankın altında ezilerek şehit oldu Türkan Türkmen oldular... Ama çok şükür şerrin çocuklarına o gece kazandırmadılar, ülkelerini teslim etmediler...

15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye Cumhuriyeti, hain fetöcü vatan hainlerinin saldırısına uğramış, milletin silahları millete doğrultulmuş, milletin uçakları milletin meclisine varıncaya kadar bombalamıştır. Türk Milleti tarihinin en karanlık günlerinden birini yaşamış, yeniden var olma mücadelesi vermiştir. O gece neler olup bittiğini kimsenin anlayamadığı, darbenin kim tarafından yapıldığı belli değil iken, bir lider darbenin seyrini değiştirecek kahramanlıkta bulunmuştur. Hiçbir liderinin yeri belli değil iken o, her türlü haine yerini aleni açık ederek Balgat'taki parti merkezine gitmiş, hükümet temsilcilerine ulaşmaya çalışmış, televizyonlara ilk onun beyanati düşmüştür. Devlet Bahçeli'nin açıklamalarının alt yazı olarak geçmeye başlaması ile vatansaver askerler, polisler, büyük Türk Milleti sokaklara çıkmış, kısacası Lider Devlet Bahçeli darbenin seyrini değiştirmiştir. Uçaklar milletin üstüne bomba atarken, namlular halka yöneltmişken Türk kadını evine çekilmemiş sokaklarda yerini almış, görevinin başına geçmiş ve şehit olmayı bilmiştir. Birazda bu kadın kahramanlarımızı tanıyalım.

Ayşe Aykaç oldu Türk kadını, kalkışmayı haber aldıktan sonra abdestini alıp namazını kılarak evinden çıktı. Evdeki 4 çocuğu ile helalleşerek eşi ile birlikte vatan için yola düştü. Boğaziçi köprüsünde en önde yürüyenler arasında bulunarak şehit oldu ardında 4 evlat bıraktı.

Cennet Yiğit oldu Türk kadını; görev yaptığı Ankara Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığı'nda hainlerin attığı bomba sonucunda henüz 23 yaşında iken şehit oldu. Ardında bir ay sonra nişanlanacağı sevdiğini, hayallerini, umutlarını, gözü yaşlı anne ve babasını bıraktı.

Demet sezen oldu şerrin çocuklarının saldırdığı gece 3 yaşındaki bebeği Hüseyin Alp'i uyutup son görevi için Ankara Gölbaşı Özel Harekât daire başkanlığına gitti. Görevi gereği şehit yakınlarına yavrularının şehadet haberini verirken "Şehitlik, şe-

hadet en büyük mertebe" dedi. O büyük mertebe kendisine de Allah tarafından nasip edildi.

Gülşah Güler oldu 24 yaşında Özel Harekat Daire Başkanlığı'nda görev yaparken hain darbe gecesi atılan bomba ile şehit oldu. Ardında "Senin süslerine kurban olurum, bayrağına kurban olurum kızım. Gelin olamadın mı sen kızım" diyerek onu uğurlayan gözü yaşlı annesini ve ailesini bıraktı.

Kübra Doğanay oldu görev arkadaşları Cennet Yiğit ve Gülşah Güler ile birlikte o hain gece atılan bomba ile 23 yaşında iken şehit oldu.

Sevda Güngör oldu hain darbe gecesi 2 çocuğunu evde bırakarak görev yeri olan Özel Harekât Daire Başkanlığı'na geldi. O gece görev arkadaşları gibi oda şehit oldu. Ardında tabutunun üzerine duvağını koyan gözü yaşlı ailesi kaldı.

Sevgi Yeşilyurt oldu vatani darbecilere bırakmamak için Boğaziçi Köprüsü'nde açılan ateşe ilk koşanlardan oldu ve orada şehit düştü. Ardında kalan iki evladı annem vatan söz konusu olduğunda her fedakârlığı düşünmeden yapardı diyerek annelerini son yolculuğuna uğurladı.

Türkmen Tekin oldu 43 yaşında darbe gecesinde şehit olan diğer kahraman kadınlar gibi hiç ardına bakmadan vatani için sokaklara çıktı. Tankların karşına korkmadan siper olurken şehit oldu. Ardından evlatları "Biz bu davadayız, annem de bu davadaydı, ben de bu davadayım. Kimse ağlamasın, üzülmesin, dik dursun. Onların kuvveti silah, bizim kuvvetimiz duadır" diyerek uğurladı şehit annelerini.

Zeynep sağır oldu özel harekât polisi olarak hizmet ettiği devleti için şehit oldu. 2 çocuğunu ardında bıraktı.

Karapapak Masallarındaki, Dede Korkut Destanlarındaki kadınlar hiç ölmemiş, değişen sadece zaman olmuş, onlar tarihin devrinde bazen Osmaniyeli Asiyeye Hanım, bazen Hayme Ana, bazen Cennet Yiğit olmuş, bizim içimizde fitrat o fitrat, kan yine o kan olarak yaşamaya devam etmişlerdir.

Türk Milleti beşiği sallayan elin dünyaya hükmedeceğinin bilincinde olmuştur. Türk Milleti kadını ve erkeği ile varlığını Türk Milletinin ve Türk Devletinin bekasına armağan etmeye her zaman hazır olmuştur. Hiçbir kahramanını unutmamıştır, unutmayacaktır. Tarihe sığmayan Türk kadınların her birisi başlı başına bir kitaba konu olabileceken Türk kadınına makalelere sığdırmak sanırım yetersiz olacaktır.

Tarihinden ve genlerinden aldığı güç ile bugün her Türk Kadınına düşen görev; akşam televizyonda hangi diziyi izleyeceğini, sosyal medyada boşa zaman geçirerek geleceğin milli manevi değerleri ile yetişmesini bekleyen evlatlarını ihmal etmek değil, beş bin yıllık tarihi boyunca olduğu gibi, yeni destanlar yazması gerekse o destanları yazmak ve destanları yazacak kahramanlar yetiştirmektir.

Bugün Türk töresinin en büyük temsilcisi, kadına verdiği değer ile Lider Devlet Bahçeli eşliğinde geleceğin kahraman kadınları Milliyetçi Hareket Partisi'nin önderli-

ğinde şekillendirmektedir. Liderimiz Sayın Devlet Bahçeli'nin dediği gibi " Kadın annedir, kadın ülkedir, kadın gelecektir, kadın gelecek nesillerin teminatıdır". Bu bilinç ile eşine şiddet uygulayan hiçbir erkeği partisinde vekil ya da belediye başkan aday adayı bile göstermeyen sağlığında başbuğumuzun önünden bir kez bile yürümeyen buna rağmen partinin kadın vekil ve yöneticilerini her zaman önüne alıp nezaketle yürüten Türk kadınına verdiği değeri her fırsatta gösteren liderleri sayesinde ülkücü kadınlar, siyasette de el üstünde tutulmanın onurunu yaşamaktadır.

Ülkücüler önce ülkem ve milletim diyen Bilge Liderlerinin öncülüğünde; yufka yüreklilerle Tanrı Dağına giden yola çıkmayacaklarını, bu yolun çetin ve meşakkatli olduğunun bilincindedirler. Asil Türk Kadını dün Çanakkale'de hem destan yazmış hem destan yazan yiğitleri doğurup yetiştirdiği Türk Milletinin bekası için daha nice destanlar yazabilecek güç ve meziyettedir. Muhtaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda olduğunun bilincindedir.

KAYNAKÇA

Atakan H., Türk Edebiyatı Dergisi, 2015.

Ateş S., Bilgetürk, Sayı 3, Mayıs 2019.

Atsız, H. Nihal, Yolların Sonu, Ötüken Neşriyat, 2018.

Gökalp Z., Yeni Hayat, 2018.

Homeros, Odysseia, Can Yayınları, 2013.

İnan, A. A, Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, İstanbul: MEB Yayınları, 1975.

KADIN VE SİYASET BAĞLAMINDA; KADINLAR GÜÇLENSİN TÜRKİYE BÜYÜSÜN

Nevin TAŞLIÇAY

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Ankara Milletvekili (27. Dönem)
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Kadın Kolları Genel Koordinatörü
nevin.taslicay@tbmm.gov.tr

Giriş

Kadın; toplumun temel taşı olan aile için oldukça önemliyken, hayatın diğer aşamalarında görmezden gelinmekte ve hak ettiği değeri yeterince görememektedir. Bu klişe tabir ne yazık ki geçerlilik ve güncelliğini korumaktadır.

Hâlbuki bu sorun ilk dönem Türk milliyetçisi aydınlardan Ziya Gökalp, İsmail Gasıralı, Nezihe Muhittin ve daha niceleri tarafından da oldukça sık dile getirilmiştir. Meselenin özü basittir, reçetesi hazırdır. Kadın; aile kadar, siyasette, ekonomide, kültürel ve sosyal hayatta da var olmalıdır.

Tarihi referanslarımız bunun için gerekli alt yapıya sahip olduğumuzu bizlere gösterirken bugünün şartları da bunu zorunlu hale getirmektedir. Değişen dünyayı kadınsız tahayyül etmemiz, yeni atılımları kadınsız tasarlamamız mümkün değilken, kadınlarımız için tarihi ve kültürel referanslar ışığında bir bakış açısı geliştirmemiz zaruridir ve milli bir meseledir. Bu minvalde; Türkiye büyüyecekse, kadınların güçlenmesi gerekliliği kaçınılmazdır. Kadının güçlenmesi ise sadece ekonomik anlamda yeterli olmayabilir. Elbette kadının ekonomideki varlığı önemlidir ancak kadının ailedeki gücünün devamı, siyasette var olması da en az kadının ekonomideki vazgeçilmezliği kadar önemlidir. Karar alıcılar içerisinde kadın aktif bir rol almadıkça hep bir tarafı eksik kalacaktır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Kadınların başta siyaset olmak üzere toplumsal hayata katılımlarındaki sorunlar, çok çeşitli başlıklar altında geniş bir yelpazede ele alınabilir. Temel olarak iki başlığa indirgeyebiliriz, iki sorun öne çıkmaktadır. İlki ve birincil öneme sahip olan sorun, "eril toplum anlayışı" iken; ikinci sorun olarak "kadının talep etmemesi" öne çıkmaktadır. Eril toplum anlayışı ile mücadele, toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında önemli yol kat ederken kadının özellikle siyaset talebi, tekâmül bahsinde kadük kalmaktadır. Türk kadını önemli kazanımlar elde etti ve bu mücadele kimi çevrelerin sabote etme girişimlerine rağmen yavaş ancak sağlıklı bir şekilde ilerliyor. Kadının iş gücüne katılım oranı %33'ü geçti. Eşit işe eşit ücret kapsamında sorunlar azaldı, yine kadının eğitimdeki ve sağlıktaki geri kalmışlığı gün geçtikçe azalıyor. Fakat kadının siyaset talebi hususunda sorun hala oldukça büyük. Ancak bu talep azlığını yalnızca kadının özsaygı sorunuyla ifade etmek yanlış olacaktır. Bu hassas konuyu derinlemesine incelemeye tâbi tutmak şarttır.

Bu iki başlık etrafında değerlendirdiğimizde temel sorunun, toplumumuzdaki kadın imajı olduğunu görmek mümkündür. Eril normlar; kadını eve hapsetmek ve ikinci sınıf ya da edilgen yapıda bir insan olmak üzerine kurgulamışken, kadının verdiği mücadelenin büyüklüğü daha net ortaya çıkmaktadır. Bu meselenin tartışılması ise her zamanki gibi siyah ve beyaz üzerinden yapılmakta ve taraflar kazanma duygusu ekseninde "haklı çıkmak" için sözler sarf etmektedir. Tarafların ana sorununun kadın sorunları olmadığı, bu konuyu dillendirenlerin başka gizli ajandalarının olduğunu söylemek ise abes olmayacaktır.

- Kadın eve hapsedilmek isteniyor. Bu düşünce ne yazık ki birçok şekilde delillendirilebilecek yapıda güncelliğini koruyor. Kadına toplumsal cinsiyet temelli biçilen annelik rolü, ne yazık ki bu rolün gereklilikleri itibarıyla kadının ekonomik, siyasi, sosyal ve toplumsal girişimlerden uzak kalması sonucunu doğuruyor. Annelik bir kadın için en kutsal duygudur, ancak anne iken çalışmak, siyaset yapmak mümkündür. Bu dengeyi sağlamak ise Türkiye'nin üzerinde durması gereken en önemli konulardan birisidir.
- Kadınlar talep etmiyor diyerek, kadının siyasetteki azlığının temelini sadece ve sadece kadına bağlamak haksızlık olacaktır. Erkeğin siyasete olan meylinin yanında kadının bu isteksizliğinin anlaşılabilir nedenleri olmalıdır. Özellikle bilim insanlarımıza düşen sorumluluk da bu durumun sosyolojik ve psikolojik açıdan sebeplerini araştırmak ve ortaya koymaktır. İnanıyorum ki kadınlarımız için yeni bir siyaset kültürü oluşturmak zor olmayacaktır. Anneliğin siyasete engel olmadığı anlatılması ve anlaşılması, ekonomik refahın siyasetin önündeki engellerden birisi sayılmaması, güçlü aile kurumu ile kadının güçlü olduğu siyaset anlayışının kabullenilmesi ve yaygınlaşması birçok sorunun son bulması anlamına gelecektir. Bir yandan kadının siyaset yapma talebi itici bulunurken diğer

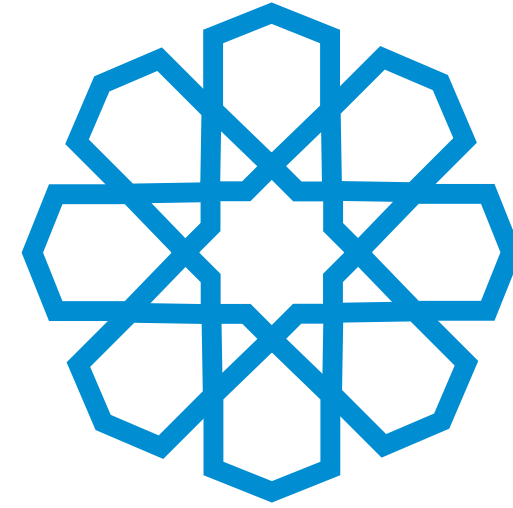
yandan da kadınların siyaset yapmayı talep etmediğini iddia etmek arasında büyük bir çelişki vardır. Kadınlar siyaset yapmaya teşvik edilmeli, kadınların siyaset yapmasının önündeki engeller kaldırılmalı, kadınların siyaset ve karar alma mekanizmalarında var olabilmeleri için benlikleri dışında bir kimliğe bürünmeleri gerektiği düşüncelerine karşı çıkılarak, kadınlarımızın siyasi ve toplumsal karar alma mekanizmalarında var olmalarının temin ve tesis edilmesi için çaba harcanmalıdır. Bu tarihi bir sorumluluktur.

- Bu tarihi sorumluluğun bilinci ekseninde; kadının güçlenmesi tek yönlü bakış açısıyla, sorun yaşanan alanlarda kısmi düzeltme ve iyileştirme çabalarıyla sağlanabilecek bir gelişme değildir. Amacımız bütüncül bir bakış açısıyla, kadınların toplumsal yaşama tam ve eşit bireyler olarak katılabilmelerini sağlamak, bunun önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmak için ihtiyaç duyulan çaba ve çalışmaları ortaya koymaktır. Bugünkü adıyla T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 2018 yılında ortaya koyduğu Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda belirlendiği 5 unsur önemlidir.
  - Kadınların kendi değerinin farkında olması
  - Seçeneklere sahip olma ve bunlar arasında tercih yapma hakkı
  - Fırsatlara ve kaynaklara erişim hakkı
  - Ev içinde ve dışında kendi hayatlarını kontrol etme gücüne sahip olma hakkı
  - Ulusal ve uluslararası düzeyde daha adil bir toplumsal ve ekonomik düzen oluşturmak için toplumsal değişimin yönünü etkileme becerileri.

Kadınların güçlenmesinin bu unsurlar çerçevesinde gerçekleşebileceğinin bilinciyle, kadınların hak ve beceri kazanımlarına yönelik çalışmaların yeterli düzeye ulaşması noktasında gerekli gayret gösterilmelidir.
- Kurulduğu günden bu yana Türk milletinin her ferdinin çıkar ve beklentilerini karşılamayı stratejik bir hedef edinmiş olan Milliyetçi Hareket Partisi, yarım asra yaklaşan tecrübesiyle, kurumsal ve ideolojik çerçevesini; kadim Türk kültüründen ve çağın idrakine uygun rasyonel akıldan beslemektedir. Yüzyılları aşarak bugüne ulaşmış Türk medeniyet tecrübesinin bugünkü en yetkin mümessili pozisyonunda bulunan partimiz, milli geleneğimizin bir devamı olarak, Türk kadınının toplumsal statüsünü en yüksek düzeyde önemsemekte, milletimizin varlığını kendisine borçlu olduğu Türk kadınının, kültürel, siyasal ve ekonomik erkini muasır dünya kadınlarının edimlerinden çok daha yukarı çıkarmayı kendisine içsel bir vazife bilmektedir. Modern dünya, bütün geleneksel yapıları dönüştürürken geçtiği her durakta kadın aktörler de çağı etkileyen ve çağdan

etkilenenlerin arasında yeni toplumsal roller ve yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte kadının yeni pozisyonu daha fazla toplumsallaşma ve siyasi/ekonomik örgütlenmelerin katılımcı ve belirleyici unsurlarından en başlıcası olmak yönünde gelişmiştir. Bu itibarla yeni Cumhuriyet yapılanırken Türk kadını da yeni statü, sorumluluk ve problemlerle baş başa kalmıştır. Günümüzde de ülkemizde kadına dair birçok sorun çözümlenmek üzere karşımızda durmaktadır. En tabii bir hal olarak Milliyetçi Hareket Partimiz bu sorunların çözümü için plan ve strateji üretmeyi kendine bir vazife bilmektedir. Kadına şiddetten, çocuk gelinlere, psikolojik tacizden, kadının temel hak ve özgürlük ihlallerine, kadın istihdamından, kadının siyasetteki yerine kadar pek çok konu, bu vazife bilinci içinde değerlendirilmekte, üzerinde özenli çalışmalar partimizin Kadın Kolları vasıtası ile yürütülmeye devam etmektedir. Milletimizin gür sesi Milliyetçi Hareket Partisi olarak; tüm hassasiyetimizle, kadına dair her şeyi medeniyetimizin temel esasları ve tarihten gelen özgüveni çerçevesinde ele alıyor ve çözüm üretiyoruz. Genç, inanmış ve dinamik kadrolarımızla; "Türk kadınına kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan; evinde, toplumda ve uluslararası arenada güçlü kılarak, -Mutlu Kadın, Huzurlu Türkiye- yolunda stratejilerin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesinde öncü olmak." Vizyonumuz da bu manada geleceğe bakışımızı ortaya koymaktadır. Biliyor ve inanıyoruz ki, toplumda Türk kadınının adını hak ettiği yere taşıyacak lokomotif güç Milliyetçi Hareket Partisi'nin ta kendisidir.

Kadınlar Güçlensin
Milliyetçi Hareket Yürüsün
Türkiye Büyüsün

CENGİZ AYTMATOV'UN TOPRAK ANA ESERİNDE KADIN (ANNE) BETİMLEMESİ*

Aizirek İMANDOS KYZY

Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Mezunlu,
İstanbul Üniversitesi AVRASYA Araştırmaları ABD. Lisansüstü Öğr. (Yüksek Lisans)
aizirek.imandos@gmail.com

Selahattin AVŞAROĞLU

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Öğr. Üyesi
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
seloavsar@gmail.com

Özet

Bu çalışmada, Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana" eserinde işlenen yaşam olaylarını ve betimlenen kadın işleyişinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aytmatov'un tüm eserleri toplumsal olayları, yaşanan dramları bazen de toplum içinde yaşanmış geçen olayları usta bir kalemlerle ele alarak okuyucuya ulaşan usta bir içerik görünmektedir.

Aytmatov, ölenleri anmak konusunda büyük hassasiyet gösterir. Bu tavrı gelecek nesillere aktarmayı amaçlayan Aytmatov Toprak Ana eserini de hatırlamalar üzerine kurar. Bunu yaparken Toprak Ana'yı kişileştirir ve yüceltir. Baştan sona acılı bir dönemi, II. Dünya Savaşı yıllarını anlatan eser bir ailenin savaşla birlikte çözülüp dağılmasını konu edinir.

Roman, iki ananın dertleşmesi olarak başlar. Bunlardan birisi savaşta üç oğlunu, eşini ve evdeki gelinini kaybeden yaşlı Tolgonay ile onları besleyen, barındıran Toprak Ana'dır. Tolgonay'ın eşi ve oğulları cephede savaşırken ölür. Tolgonay, oğlu Kasım'ın eşi çok sevgili gelini Aliman ile kalır. Birbirle-

*Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

rine çok bağlıdırlar. Ne var ki ilerleyen zamanlarda Aliman'da gençlik çağıltılarına kapılmış, evli bir çobandan hamile kalmıştır. Gelininin bir başkasından hamile olduğunu anlamasına rağmen Tolgonay, bu durumu anlayış ile karşılar ama Aliman suçluluk içindedir. Günü geldiğinde Aliman bebeği doğurur fakat kendisi vefat eder. Tolgonay, doğan erkek bebeği kendi torunu olarak bağrına basar. Tolgonay da Toprak Ana da kıyılarına hangi can yaklaşmışsa hakkını vermiş, sahip çıkmış, kuşatmış, kendisinin saymıştır. Bu ortak yönleriyle bu iki can dost dertleşmektedir. Toprak Ana'da Tolgonay ve kocası Suvankul'un çocuklarıyla oluşturdukları aile bağları yer almıştır. Bu ailede; eşler birbirini sevmekte ve karşılıklı olarak saygı duymaktadırlar. Tolgonay, eşi Suvankul'un sıcak altında çok çalıştığı zaman endişelenmektedir. Suvankul'un kendileri için çok çaba sarf ettiğini düşünmektedir. Böylesi sevgi ve saygı ortamında, çocukları olan; Kasım, Maysalbek ve Caynak da anne babaları ile sıkı iletişim içindedirler, birbirlerini çok sevmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Toprak Ana, Cengiz Aytmatov, Törökul Aytmatov, Kırgız Kadını, Aile.

PORTRAYAL OF WOMAN (MOTHERHOOD) IN CHINGIZ AITMATOV'S "TOPRAK ANA"

Abstract

This land is aimed to explain life events and functions of the women described in Chingiz Aitmatov's novel « Mother Earth ». Through his works, Aitmatov writes about social events of community.

Aitmatov shows great sensitivity in commemorating the deceased. Aitmatov, who aims to convey this attitude to future generations, writes on Mother Earth. He personifies and elevates Mother Earth. It is the most painful period from beginning till the end. The work describes how one family was liquidated during the World War II.

The novel begins as a problem of two mothers. One of them is Mother Earth, who feeds another one Tolgonai, who lost her three sons, husband and daughter-in-law because of war. Tolgonai's husband and sons die while fighting on the front. Tolgonai stays with her daughter-in-law, Aliman, wife of his son Kasym. They are multifunctional to each other. Aliman was pregnant by shepherd by mistake. Even in this situation Tolgonai didn't blame her and thinks she has a right to get married again. Unfortunately, Aliman gives birth to the baby, but then child dies. Tolgonai brings up the baby boy as his own grandson. Both Tolgonai and Mother Earth gave their rights to the shores which they deserved, they claimed and besieged them. With these common aspects, these two friends are worried. Mother Earth has family ties created by Tolgonai and her husband Subankul with their children. In this family; spouses love each other and respect them for success. Tolgonai worries about his husband Suvankul working hard under the heat. Subankul kendileris themselves with such love and respect; Kasym, Maisalbek and Jainak are in close contact with their parents, they are very much in love with each other.

Keywords: Mother Earth, Chingiz Aitmatov, Torekul Aitmatov, Kırgız Women, Family

Giriş

Törökul Aytmatov (1903-1937)

Cengiz Aytmatov'un babası Törökul Aytmatov Kırgızistan'ın parti ve kültür sahasında yetiştirdiği önemli isimlerden biridir. Törökul Aytmatov 1903 yılında Talas bölgesinde dünyaya gelmiştir. Cengiz Aytmatov kendi anlatılarında ata-babalarıyla gurur duyarak şunları demiştir: "Benim babam-Törökul, Törökul'un babası-Aytmat, Aytmat'ın babası-Kimbildi, Kimbildi'nin babası-Konçucok... Böyle devam ederek soyumuzun başı- Şeker'in kendisine kadar saymaya mümkündür".

Bahsedilen Şeker köyünde Törökul Aytmatov dünyaya gelmiştir. O'nun 11 Aralık 1924 yılında kendi elleriyle yazmış olduğu biyografisinde bunun hakkında kısaca bir bilgi geçmektedir: "Ben, Törökul Aytmatov, Syr-Darıya bölgesine bağlı Oluya-Ata uezdinde yer alan Kürküröö boluştuğunun №5.köyünün vatandaşı 1904 yılında (1903) doğdum. Babamın mesleği hayvan beslemek, 10 yaşına kadar onun elinde büyüdüm ondan sonra da Rus tüzem¹¹ okuluna girdim". Bazı tarihi bilgilere göre, Törökul Aytmatov ilk olarak 1912-1914 yıllarında köydeki müslüman okulunda ilköğretimini tamamlar. 14 yaşında da Rus tüzem mektebini bitirmiştir.

1920-1921 yıllarında parti ve Sovyet işlerinde çalışmaya başlamıştır. 1921-1924 yılları arasında Moskova'daki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesinde öğrenim görmüştür. 1925 yılında Komünist Parti üyeliğine kabul edilmiştir (Ükübaeva 2018). Moskova'da öğrenim görüp ilmini artırdıktan sonra Kırgızistan'da parti ve devlet işlerinde yöneticilik yapmıştır. Kırgızistan Eyalet Komitesi ve Propaganda bölümünün başkan yardımcısı ve başkanı (1924-1926); TBKP'nin²² Karakol-Narın Bölgesi Komitesi, Calal-Abad idare komitesinin sekreterliği (1926-1929); Kırgız KÖSSC'inin³³ sanat ve ticaret odası halk komiserliği ve halk ziraatinin merkez sovyet başkanı (1929-1931), TBKP Kırgız Eyalet Komitesi ikinci sekreterliği (1931-1935) vb. gibi değişik hizmetlerde görev aldı (Akmataliev 1998). 1935-1937 yılları arasında Moskova'daki Kızıl Professura enstitüsünde öğrenim görmüştür. 1937'den itibaren Sovyet devletinde meydana gelen siyasi ve ideolojik şartlardan ötürü Moskova'da görev yaptığı sıralarda "Halk Düşmanı" ilan edilerek gözaltına alınmıştır. Aynı yıl hakkında verilen idam cezası infaz edilmiştir. 1956 yılında aklanmıştır. 1991 yılının Ağustos ayında Bişkek yakınlarındaki Çon-Taş köyünde toplu mezar tespit edilmiş, burada Törökul Aytmatov'un diğer idam edilenlerle beraber cesedi bulunmuştur. Akabinde söz konusu yerde Ata-Beyit adıyla bir anıt mezar inşa edilmiş ve onun kabri de buraya nakledilmiştir (Ükübaeva 2018).

1 Rus tüzem okulu: XIX. Yüzyılda Çarlık Türkistan'ında yerli halkın çocuklarına Rusça eğitim vermek amacıyla ilköğretim seviyesinde açılan okul.

2 Tüm Birlik Komünist Partisi.

3 Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

Nagima Aytmatova (1904-1970)

Cengiz Aytmatov'un annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova Tatar Türküdür. Devrin iyi eğitim almış medeni ve entelektüel kadınlarından biridir. Nagima'nın anne ve babası Karakol şehrinde yaşayan varlıklı bir ailedir. 1919 yılında Karakol şehrinde açılan Sovyet okulunda eğitim alır ve komsomol olarak görev yapar. 1924 yılında Karakol idari komitesi bölüm başkanlığı görevini üstlenir. Törökul ile o yıllarda tanışıp evlenirler. Nagima Aytmatova Calal-Abad şehrine gidip komsomol bölge komitesi ve idari komitesi genel sekreterliği görevini yürütür. Kadınlar arasında eğitim faaliyetleri yürütüp kadınların okuma-yazma öğrenmesi için birçok faaliyette bulunur.

1938-1938 yıllarında kreşlerde ve 1940-1942 yılları arasında Kirov bölgesi finans bölümünde çalışır. 1942-1945 yılları arasında muhasebeci olarak görev yapar. Çocukları için annelik vazifesini en üst seviyede yerine getirmiştir. Nagima Hanım hayattayken, kocası Törökul Aytmatov'un aklandığına, oğlu Cengiz Aytmatov'un dünyanın en büyük yazarlardan biri olduğuna, diğer çocuklarının da hayatta önemli yerlere geldiğine şahitlik etmiş ve 1970 yılında hayata gözlerini yummuştur (Ükübaeva 2018).

Cengiz Aytmatov (1928-2008)

Sadece Kırgız halkının değil, Türk dünyasının ve tüm insanlığın usta yazarı Cengiz Aytmatov 12 Aralık 1928 yılında Kırgızistan'ın Talas şehrindeki Şeker köyünde dünyaya gelmiştir. Ailede dört kardeşten en büyüğü olan Cengiz Aytmatov'un İlgiz isimli bir erkek, Lyutsiya ve Roza isimli iki kız kardeşi vardır. Babası Törökul Aytmatov SSCB'de⁴¹ memur olarak çalışırken Stalin'in temizlik hareketi sonucunda tutuklanmıştır. Bu tutuklanma tarihine kadar Aytmatov'un babası çok ünlü bir devlet adamıdır. Babasının tutuklanmasından sonra Aytmatov ve kardeşleri amcasının yanında yaşamaya başlamıştır. Amcası da kardeşi Törökul gibi iyi eğitim almış bir bilginidir (Aytmatov ve Şahanov 2015).

Cengiz Aytmatov öğrenimine Moskova'da Rus okulunda başlar, Şeker köyüne döndüklerinde Kırgız okulunda devam eder. Babası Törökul Aytmatov ailesini doğup büyüdüğü Şeker köyüne gönderdiği zamanlarda Cengiz ailenin büyük oğlu olarak annesine yardımcı olup kardeşlerinin yetişmesine önemli katkılar sağlar.

1941 yılında Almanya SSCB'ye savaş ilan eder. Savaş başladığında halk müşkül duruma düşer, hayat zorlaşır. Bunun için Aytmatov 1942 yılında eğitimine ara vermek zorunda kalır. 13 yaşında Şeker köyü muhtarlığında sekreter, haberci ve hesap uzmanı olarak görev yapar. Savaş yıllarında halkın başından geçen zorluklara çocuk yaşında şahit olur. Bu trajik olaylar henüz yetişmekte olan Aytmatov'un yüreğinde derin izler bırakır. Bu yıllarda şahit oldukları olaylar daha sonra kaleme alacağı bazı eserlerin konusunu teşkil eder.

4 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra 1946 yılında Cengiz Aytmatov Cambıl'da bulunan veterinerlik yüksek okuluna girer. Bu okulu başarıyla bitirdikten sonra Kırgızistan'da bulunan K. Skryabin adlı Ziraat enstitüsünde devam eder. Bu okulu da 1953 yılında bitirir. 1953-1956 yılları arasında zooteknisyen olarak çalışır. 1956-1958 yılları arasında ise Moskova'da M.A. Gorkiy Edebiyat Enstitüsünde yüksek edebiyat kursuna katılır.

Cengiz Aytmatov'un çocukluk günleri Talas şehri Şeker köyünde geçmiştir. Çocukluğunda bir yandan doğanın güzelliği, öte yandan babaannesi Ayımkan Satankızı ve onun kızı Karagız halasının anlattığı masallar, efsaneler Aytmatov için çok önemli bir manevi hazine olmuştur. Babaannesi çocuk Cengiz'i daima yaylalara, dağlara gittiğinde yanına almıştır. Gördüğü doğa güzelliklerine hayran kalan Cengiz halkın adetlerini, gelenek-göreneklerini öğrenerek büyümüştür. Bunlar yazarın manevi zenginliğinin artmasını sağlamıştır.

Cengiz Aytmatov okulda da çalışkan bir öğrencidir. Rusçayı çok iyi bildiği için Rusça kitapları sık sık okumuş, ilmi ve edebi seviyesini yükseltmiştir. Onun edebiyata ilgisi Cambıl şehrinde bulunan veterinerlik enstitüsünde okuduğu sıralarda ortaya çıkar (Ükübaeva 2018).

Cengiz Aytmatov edebi faaliyetlerine şiir yazarak başlamış, ancak onun şiirlerini okuyan A.V. Ştufendorf neşir yazmasını tavsiye etmiştir. Böylece Cengiz ilk üstadının tavsiyesine uyarak hikaye yazmaya başlamıştır. Bir hikayesini arkadaşıyla Cambıl bölge gazetesine götürmüş, fakat gazetenin redaktörü hikayeyi okuduktan sonra yazara bu hikayeyi yayımlayamayacağını söyleyip geri vermiştir. Bu olay Cengiz'i üzmüş, hevesini kırıştır. Geri dönerken Cengiz arkadaşına *"Bunlar benim hikayemi anlamadı. Neyse, öyle veya böyle ben bunlara güzel hikaye yazabileceğimi kanıtlayacağım."* demiştir. Maalesef yazarın bu hikayesi de ilk şiirleri de günümüze ulaşmamıştır.

Cengiz Aytmatov'un ilk hikayesi "Gazeteci Dzyudo" 1952 yılında Kırgızistan almanakında Rusça olarak yayımlanır. "Aşım" adlı hikayesi de bu almanakta çıkar. Bundan sonra "Ak Yağmur" adlı hikayesi Sovyettik Kırgızistan dergisinde (1954) yayımlanır. 1955 yılında bu derginin 12. Sayısında "Asma Köprü" adlı hikayesi yayımlanır.

Bu hikayeler yazarın ilk edebi faaliyetidir. Bu hikayelerde güncel meseleler, kuiaklar arasındaki anlaşmazlıklar, barış, insanların karakterlerinin şekillenmesi ele alınmış, fakat bu meseleler edebi açıdan yeterince işlenmemiştir. Bu hikayelerin en dikkat çeken yanı kullanılan dilin edebi olması ve kahramanların sağlamlığıdır. Yazarın henüz o yıllarda ustalaşmadığı söylenebilir. Ünlü Kırgız eleştirmen Kambaralı Bobulov'un ifadesiyle söylemek gerekirse 'Kırgız edebiyatının kapısını yetenekli bir yazarın açması' için Aytmatov Kırgızistan Yazarları Birliğine üye olarak kabul edilir. Ardından yazar 1956 yılında Moskova'ya SSCB Yazarlar Birliğine bağlı A.M. Gorkiy adlı edebiyat enstitüsünde iki yıl edebiyat eğitimi alması için gönderilir.

Moskova'da aldığı eğitim Cengiz Aytmatov'un edebi kişiliğinin oluşmasına büyük

katkı sağlamıştır. İlk olarak Rus ve Dünya edebiyatının önemli eserlerini okumuştur. İkinci olarak önemli Sovyet edebiyatçılarından dersler almış, edebiyat bilgisini genişletmiştir. Üçüncü olarak SSCB'nin başkenti olan Moskova'nın medeni atmosferi; sinemalar, tiyatrolar, yazar ve şairler, aktörler, rejisörler ile tanışıp entelektüel birikimini artırmıştır. Yazar Moskova'da öğrenimini sürdürürken "Yüz Yüze" (1957) ve "Cemile" (1958) adlı eserleri kaleme almıştır. Moskova'da öğrenimi sona erdikten sonra Aytmatov 1959-1960 yılları arasında "Pravda" gazetesinin Kırgızistan muhabiri olarak çalışır. 1965-1986 yılları arasında Sinemacılar Birliği ve 1986-1989 yılları arasında Kırgızistan Yazarlar Birliği başkanlığı yapar. 1989 yılından sonra "Yabancı Edebiyat" dergisinin genel yayın yönetmenliği görevini üstlenir. O sıralarda SSCB Devlet Başkanı Mihail Sergeyeviç Gorbaçov'un danışmanlığını yapar. Sonraki yıllarda Kırgızistan'ın Lüksemburg elçisi olur. İki kez evlenen Cengiz Aytmatov'un toplamda dört çocuğu dünyaya gelmiştir (Ükübaeva 2018).

UNESCO verilerine göre Cengiz Aytmatov'un eserleri 160'dan fazla dile çevrilmiştir. Aytmatov'un birçok eseri sinemaya uyarlanmıştır. Gün Olur Asra Bedel romanın sinemaya uyarlanma çalışmaları için gittiği Tataristan Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan şehrinde 16 Mayıs 2008'de rahatsızlanır ve böbrek yetmezliği teşhisiyle tedavi için Almanya'ya getirilir. Tedavisi için gittiği Almanya'nın Nürnberg şehrinde 10 Haziran 2008 tarihinde ebedi hayata hicret etmiştir. Aytmatov'un cenazesi devlet töreniyle büyük bir kalabalık kitle önünde babasının gömüldüğü yer olan Ata-Beyit mezarlığına defnedilmiştir.

Cengiz Aytmatov eserlerinin dünya edebiyatında bir güneş gibi doğmasıyla birlikte okuyucuların gönül dünyasını aydınlatıp estetik ve sanat duygularını harekete geçirmiştir. Neticede dünyanın dört bir yanında Cengiz Aytmatov okuyucuları geceleri uykusuzluğa gönül rızasıyla kalıp yarattığı güzel karakterlerden tesir alarak Kırgız halkının yaşamını, psikolojisini öğrenmektedirler.

Eserleri: Gazeteci Dzyudo (1952), Aşım (1952), Asma Köprü (1955) Zorlu Geçit (1956), Yüz Yüze (1957), Cemile (1958), İlk Öğretmen (1961), Selvi Boylum Al Yazmalım (1963), Deve Gözü (1961), Toprak Ana (1963), Elveda Gülsarı (1966), Kızıl Elma (1964), Atadan Kalgan Tuyak (1968), Oğulla Buluşma (1969), Beyaz Gemi (1970), Beyaz Yağmur (1954), Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (1981), Asker Çocuğu (1972), Fujiyama (1977), Sultanmurat (Erken Gelen Turnalar) (1975), Gün Olur Asra Bedel (1980), Cengiz Han'a Küsen Bulut (1990), Çocukluğum, Yıldırım Sesli Manascı (1990), Dişi Kurdun Rüyalari (1986), Cassandra Damgası (1994), Dağlar devrildiğinde / Ebedi Nişanlı (2006).

Yazarın eserlerindeki konular oldukça zengin ve evrenseldir. İnsanlardaki insani değerleri arayışı, insan ruhunun geliştirilmesine çok önem vermesi, hemen her eserinde durmadan "İnsan nasıl yüce bir insan olur?" sorusuna cevap araması ve "İnsana en zor olanı her gün insan olarak kalması"şe künde düşüncesi Aytmatov'un yazarlık felsefesini açıklar gibidir. Cengiz Aytmatov yüce hümanist bir yazar olarak insana, insan hayatının iyileşmesine karşı olan her türlü kötü güce karşı koyma-

ya çalışmıştır. İnsanın geleceğinin daha güzel olması için her şeyin yine insanların elinde olduğunu düşünmüş ve eserlerinde hep bu fikri okurlara aşlamaya gayret etmiştir. Bu yüzden o insanlığın Aytmatov'u olarak edebiyen insanların zihinlerinde ve gönüllerinde kalacaktır.

CENGİZ AYTMATOV'UN TOPRAK ANA ESERİNDE KADIN (ANNE) BETİMLEMESİ

*"Babam, Törökul Aytmatov. Bilmiyorum nerede gömülüsün.
Bunu sana sunuyorum.*

*Annem, Nagima Aytmatova. Biz dört kardeşi sen yetiştirdin.
Bunu sana sunuyorum."*

Toprak Ana, genç yaşta kaybedilen bir babaya onu unutmadığını, anneye ise kendilerini yetiştirdiği için bir vefayı sunmak amaçlı bir ithafla açılır. Olanları anmak konusunda büyük hassasiyet gösteren ve bu tavrı gelecek nesillere aktarmayı amaçlayan Aytmatov bu eserini de hatırlamalar üzerine kurar. Bunu yaparken Toprak Ana'yı kişileştirir ve yüceltir. Baştan sona acılı bir dönemi, İkinci Dünya Savaşı yıllarını anlatan eser bir ailenin savaşa birlikte çözüldüğünü konu edinir.

Roman, iki ananın dertleşmesi olarak başlar. Bunlardan birisi savaşta üç oğlunu, eşini ve sevdiği gelinini kaybeden yaşlı Tolgonay ile onları besleyen, barındıran Toprak Ana'dır. Eskiden hasat kaldırmak niyetiyle umutlanarak koştuğu topraklara şimdi 'Ölenleri Anma Günü' denilen günde kaybettiklerini tekrar yâd etmek için gelir. Toprak ana ile birlikte ne kadar çok zorluklar geçirdiklerini, nelerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını, mutluluklarını, kaybettiklerini, yaşadıklarını anımsarlar. Yanında da kendisine babaanne diye seslendiği bir erkek çocuğuyla gelir.

- *Selamın aleyküm sevgili tarlam! Dedi yavaş sesle.*
- *Aleykümselam Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş.. Aa, baston da kullanıyorsun artık.*
- *Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee aradan bir yıl geçti ve sen bir hasat daha verdin.. Biliyor musun bugün "Ölüleri Anma Günü"*
- *Biliyorum ve seni bekliyordum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi?*
- *Gördüğün gibi yalnızım, hep yalnız...(Toprak Ana 2013: 6)*
-

Tolgonay ile tarlası arasında, ortak geçmişlerden beslenen derin bir dostluk bağı vardır. Tarla, toprak her yıl kendisiyle yüzleşen, ona emek veren bu yalnız ve ölümlü varlığı, yaşlı bir anne şevkatiyle kucaklar. Tolgonay, tarlasına baktıkça, onun yüzüne sinen geçmiş mutlu günlerini anımsar: evlilik heyecanı, ilk mahsülü dermenin coşkusunu, çocuklarıyla toprağın tanıklığında gelişen, büyüyen sevgileri, yaşama olan inançları... Oysa şimdi, bütün bunların hepsi, onu sonsuz acılar içinde bırakarak terk etmişlerdir. İnsanın kendisini yok etme hastalığının ürünü olan savaş, bütün bu değerleri, hatıraları felaketin acılara dönüştürdüğü bu yaşlı kadının belleğinden silmiştir. Artık Tolgonay'ın son dayanağı, geçmiş mutlu günlerinin tek tanığı olan ve emekleriyle ona ömürlerinin gizemini işledikleri 'sevgili tarlası'dır. Tarla, Tolgonay'ın vatan için yani toprak için toprağa verdiği kocası ve yavrularının güvenli barınağını da simgeler. Onunla konuşurken, bir bakıma toprağa düşenleriyle, toprağa dönüşenleriyle de konuşmuş olur (Korkmaz 2014).

Tolgonay, küçüklüğünde ele avuca sığmayan bir kız olarak büyür. Dünyasında toprağa ayrı bir değer veren Tolgonay on yedi yaşındayken, on dokuz yaşındaki Subankul'la tanışır. Tanıştıkları zaman hasat toplama mevsimiydi ve tarlaya hep birlikte giderlerdi. Bu birliktelik, zamanla samimi bir aşka dönüşür. İkisinin arzusu evlenmek ve kendi tarlasının ekini biçmektir ve bu dileklerine erişirler. Hayallerini gerçekleştirmek için çalışan sevgili çift zaman içinde hem toprak sahibi olur hem de Kasım, Maysalbek ve Caynak isimli üç çocukları olur ve mutlu bir aile tablosu oluştururlar. Bu ailede görülen unsurlardan biri, çocuklarına karşı olumlu tutumlarıdır. Tolgonay ve Suvankul'un oluşturdukları aile atmosferi, demokratik aile modeline örnektir (Tufaner 2015). Eşlerin birbirleriyle olan iletişimleri sevgi ve saygıya dayalıdır. Çocuklarını seven bu çift, aynı zamanda onlara üst sınırları belli olan bir seçme şansı sunmuşlardır. Bunlardan büyük oğulları Kasım'ın, tarım işleriyle uğraşma tercihinin saygı duyulmuş, bununla iftihar edilmiştir, hediyeler alınmıştır. *"Onu (Kasım'ın atı) henüz küçük bir tay iken büyük oğlumuz Kasım'a traktör sürücüsü olduğu için ödül olarak almıştık."* (Toprak Ana 2013: 40). Yine ortanca çocuk Maysalbek'in okuyup öğretmen olma isteği desteklenmiş ve şehre gönderilmiştir. Tolgonay'ın, oldukça tez canlı olan küçük oğlu Caynak'ın, sosyal çevresiyle olan sıkı iletişimi Tolgonay tarafından eve gelmemekle eleştirilse de baba Suvankul, onun tercihlerine saygı duymuş, fakat üst sınırını da belirtmeyi ihmal etmemiştir:

"En küçük oğlum Caynak'a gelince, o, her bakımdan hem çok güzel, hem çok iyi bir çocuktur. Yalnız, keyif kaçırır bir durumu vardı: Evde pek durmazdı. Kolhozda, Komsomol (Gençlik Kolu) başkanı seçilmişti. Bu yüzden toplantıdan toplantıya, kulüpten kulübe koşar, duvar gazetesinin yazılarıyla meşgul olur, bütün işleri izler, bir dakikası boş kalmazdı. Bazen onun gece gündüz eve uğramayışına kızar, çıkışırdım:

Bana bak zıp zıp çekirge! Derdim, madem ki aile sevgin bu kadar az, akordiyonunu, yastığını al, tasını tarağını topla, kolhozdaki bürona git,

nasil olsa her yer bir senin için, ne anaya ihtiyacın var ne babaya! Suvankul oğlunun savunmasını hemen üstlenirdi. Ama konuşmak için benim susmamı, biraz yatışmamı bekler, sonra hiçbir şey olmamış gibi konuşurdu: - Ana, ana, kendini üzme, sinirlerini bozmana hiç gerek yok. Bırak toplum hayatını, insanlarla beraber yaşamayı öğrensin. Eğer gerçekten bir serseri gibi amaçsız, sorumsuz yaşarsa, herkesten önce ben yapışırım yakasına...” (Toprak Ana 2013: 19)

Subankul kendini işine ve tarlasına adayan, elini attığı hiçbir işi yarım bırakmayan birisidir. Gayretliliği sayesinde kolhozda ekip başı olur. Aynı zamanda daha önce kullanmayı bilmedikleri traktör kullanmayı öğrenir. Bu dönemde oğulları Kasım çok sevdiği Aliman'la evlenir. Tolgonay Aliman'ı kendi kızı gibi görür, sever.

Aliman, akıllı, hamarat ve cana yakın bir kadındır. Tolgonay gelinini kızı gibi güdür, çok sever ve birbirlerine bağlıdırlar. Onu çalışırken bile yalnız bırakmaz. Aliman'ın kocası Kasım'ı çok sevmesi ve ona bağlı olması Tolgonay'ı gururlandırır.

Hasat toplamanın ilk gününü köydeki herkes bayram gibi geçirirler. Hasadın ilk ekmeğini dualar ederek yerler. Tolgonay, o zamanlar kendinin ne kadar şanslı olduğunu düşünür; kocası Suvankul'un yanında olduğunu, evlatlarından Kasım'ın yuvasını kurduğunu, Maysalbek'in, kendi isteğiyle küçük yaşta evden ayrılarak öğretmen okulunda okuduğunu, en küçük oğlu Caynak'ın ise genç, yerinde duramayan kıpır kıpır bir çocuk olduğunu hatırlar.

Tarlada iş yaptıkları bir gün, bir Rus askeri atıyla telaşlı telaşlı gelerek, savaş çıktığı haberini verir. Bu haber köy halkını şok eder. O andan sonra yeni bir hayat, savaşla iç içe yeni bir yaşam başlar. Köydeki erkekleri askere çağırmaya başlarlar. Savaş devam ederken çiftliklerde de işler yoğunlaşmaya başlar.

İnsani yitimlerimizi geciktiren, durduran ve bizi dünyaya açan kutsallığın adı olan emek, gündelik yaşam praksislerinin insanı insana ve insanı toprağa bağlayan gizemli yönünü de temsil eder. Çalışkanlığıyla herkesin takdirini toplayan Subankul, oğulları Kasım, Maysalbek ve Caynak toprağın işlenmesinde, çevrenin dünyalaşmasında güç ve birlikteliğiyle etkin olan insanlardır. Fakat savaş ve ölüm gibi büyük bir felaket, emeği ortaya çıkaran bu güçleri yaşamdan tamamen silmiştir.

Savaş tarladaki hasadın toplanmasını hızlandırır. Kolhozdaki herkes elinden gelen çabayı sarfederler. Bu arada köydeki genç ve delikanlıları teker teker askere çağırmaya başlarlar. Onlarla birlikte Kasım da askere gider. Savaş hızla devam ederken, Maysalbek'ten de askere çağırıldığına ancak henüz cepheye gönderilmediğine dair mektup gelir. Subankul, yaşlandığı için bıraktığı ekip başı görevini gençler askerdediğinden tekrar yapmaya başlar. Tolgonay buna güvenerek onun askere gitmeyeceğini düşünür. Ancak işler onun düşündüğü gibi gelişmez. Şimdi askere gitme sırası Subankul'a gelir. Subankul Tolgonay'a ne kadar acı çekse de güçlü olması gerektiğini, kendisinin yerine ekibin başına geçmesini, kimsenin yanında ağ-

lamamasını öğütler. *“İnsanların önünde kendini tut. Gözyaşlarını gösterme. Sen yalnız evin büyüğü olarak kalmıyorsun burada Aliman'la Caynak'ın sorumluluğundan başka benim kolhozdaki işlerimi de yürüteceksin, yönetici olacaksın.” (Toprak Ana 2013: 39).*

Bir kış sabahında Maysalbek'in de savaşa gideceğine dair telgraf gelir. Kışın bitimine doğru henüz on sekizine yeni girmiş Caynak da sürekli askerlik şubesine çağrılarak talim yaptırılır. Tolgonay hiçbir şeyden şüphelenmez ama Caynak o gece onlar üzülmesin diye mektup bırakarak askere gitmek için evden ayrılır. Bu olaydan çok geçmeden Kasım'ın ve babası Subankul'un ölüm haberleri gelir. Aliman da Tolgonay da çok ağlarlar. Aliman genç olmasına rağmen kocasının ölümünden sonra dahi Tolgonay'la kalmayı tercih etmiştir. Ölenlerle ölünmediği için hayata kaldıkları yerden devam etmek zorunda kalan gelin ile kaynana tek geçim kaynakları olan toprağı tekrar işlemeye başlarlar. Bu durumu *«Ama bizim doya doya ağlamaya bile vaktimiz yoktu»*(Toprak Ana 2013: 72) sözleriyle anlatır Tolgonay.

Tolgonay yeni düzenin kurulmasında destek veren yeni Sovyet tipi emekçi kadının temsilcisidir. Savaşın başlamasıyla Tolgonay'ın hayatındaki güzellikler yok olmaya başlar. Tolgonay'ın kaderi bütün Kırgız halkının kaderidir. Tolgonay savaşta da cephe gerisindeki mücadelenin romanda vücut bulmuş şeklidir. Savaşta eşi Subankul ve üç oğlunu kaybeden Tolgonay'ın ocağı söner; soyunu devam ettirecek bir erkek bile kalmaz ailede. Acısını içine gömen Tolgonay, cephe gerisindeki mücadelesine devam eder; çünkü zaman ağlayacak, sızlayacak zaman değildir. Cephedeki asker aş beklemektedir.

“Her zaman şafakla beraber ayakta, kolhozun avlusunda olurdum. Sonra bütün gün at üstünde dolaşırdım: Bozkırdan vadilere, vadilerden dağlara, her yere giderdim. Akşamları geç saatlere kadar kolhozun idari odasında kalırdım. Böylece, günü nasıl akıp geçtiğini anlayamazdım bile. Belki kendimi böylesine işe vermek kurtarmıştır beni.” (Toprak Ana 2013: 52). Tolgonay savaşın ne denli zorluklar getirdiğini ve yapılan işin ne kadar zor olduğunu, acılarını düşünmeye bile fırsat olmadığını bu şekilde anlatır. *“Belime bir erkek kuşağı doladım, atın sırtına atlayıp yeni görevime başladım. Şimdi bile kolay değil bu işi başarmak hele o zamanlar. Açlık kapımızı çalmaya başlamıştı. Kolhozu ayakta tutabilmek için bütün gücümüzle çalışıyor, her şeye göğüs geriyorduk. Bütün güçlüklerle nasıl dayanıyordum o günlerde ben?” (Toprak Ana 2013: 41)*

Savaş zamanındaki acıyı başarılı bir şekilde anlatmasında Aytmatov'un savaştaki sıkıntılı ve acıların kendi hayatında yaşaması etkiler. Savaş sona ermesine rağmen bıraktığı acıları ve yaraları sarmak o kadar kolay değildi. Tolgonay da, gelini de savaştan sonra kendilerini toparlayamamışlardı. Ne yazık ki hayat onlara istediğini

vermez, kaynana gelin hayat gerçeği ve acılarıyla baş başa kalırlar. "Bir an önce zafer kazanılsın, hele savaş bitsin, sonrası kolay... Şu savaş bir bitsin... duyordum kendi kendime, her şey normale döner, her iş düzelir. Ama yazık ki öyle olmadı..." (Toprak Ana 2013: 76).

Tolgonay'ın acısı aynı zamanda Toprak Ana'nın da acısıdır. Toprak da savaş boyunca bakımsız kalmış, işlenmemiştir. Bu durum aşağıdaki cümlelerle anlatılmıştır: »Savaş olunca benim acı çekmediğimi mi sanıyorsun Tolgonay? Çok çok acı çekiyorum savaşlarda. Ölen köylülerin güçlü kollarını özlüyorum hep. Tohum eken evlatlarımı yitirmiş olduğum için hep ağlıyorum." (Toprak Ana 2013: 78).

Geçmiş ve yaşadığı kötü olayları Toprak Ana'yla, yani tarlası ile paylaşan yaşlı kadına tarlanın söyledikleri, toplumsal hafızanın ve hatırlamanın mekânla özdeşleştiğini göstermesi bakımından anlamlıdır: "Hatırlamaz olur muyum? Ben hiçbir şeyi unutmam, Tolgonay. Şu dünya kuruldu kurulalı çağların izi üstümdedir. Tarihin tümü ne kitaplarda, ne de insanların belleklerindedir. Hepsini yalnız ben bilirim." (Toprak Ana 2013: 177). Eserde savaşta ogullarını ve eşini kaybeden Tolgonay yine de geleceğe umutla bakar, çünkü "canlı kalan bir sürgün vardır." Diğer eserlerinden farklı olarak Aytmatov burada hatırlamayı, hayatın ve savaşın kötülüklerine karşı korunma biçimi olarak sunar. Bütün kaybettiklerine rağmen Tolgonay onları anmak ve hatırlamakla teselli bulur: "Sen benim geçmişimi biliyorsun. Anma günüdür bugün. Subankul'un Kasım'ın, Maysalbek'in, Caynak'ın, Aliman'ın anıları önünde saygıyla eğiliyorum. Ömrüm oldukça unutmayacağım onları. Zamanı gelince Canbolat'a her şeyi anlatacağım." (Toprak Ana 2013: 265). Yine Tolgonay'ın oğluna söylediği şu sözler kültürel sürekliliğin sağlanmasıyla ilgili önemli ipuçları verir: "Türküler insanı artırır, birbirine yaklaştırır. Bir zaman gelecek bu anını hatırlayarak bir yaz akşamı seninle birlikte türkü söyleyenleri içten anacaksın." (Toprak Ana 2013: 173)

Toprak Ana'da Tolgonay, sadece kendi çocuklarının değil kıyısından geçen her varlığa anne şefkatiyle yaklaşmıştır. Bunun ilki, hikâyede konuştuğu toprak olmak üzere, köydeki diğer insanlar, gelini Aliman ve Aliman'ın başka bir erkekten olan bebeği Canbolat gibi (Tufaner 2015). Tolgonay, kızı gibi sevdiği gelini Aliman'ın genç yaşta dul kalmasına çok üzülür. Onun hayata yeniden bir başlangıç yapması taraftarıdır. Evlenmenin onun da hakkı olduğunu düşünür. Ne var ki Aliman'ın da yapmaya çalıştığı başlangıcın sonu acı olacak ve kabul edilmeyen bir hamilelikle baş başa kalacaktır. . Gelininin bir başkasından hamile olduğunu anlamasına rağmen Tolgonay, bu durumu gelininin yüzüne vurmaz. Aliman ise büyük suçluluk içindedir ve hamile kaldığı kişi de ona sahip çıkmamıştır. Tolgonay, Aliman'ı bu konu üzerine kırmak istemediği gibi başkalarının da onu incitmesini istemez. Aliman, içine düştüğü durum nedeniyle kendini affedememiştir ve doğumunun olduğu sırada kimseye haber vermemiştir. Tolgonay, Aliman'ın acı seslerine uyanmış, yanına gittiğinde gelininin ölmek üzere olduğunu ve doğumunda başladığını görür. Bebek doğar, Aliman ise yaşamını yitirir. Tolgonay yeni doğan bebeği entarisine sarar ve eve dönerler. "Bebeği çıplak ve ıslak vücudunu entarimin eteğine ancak saracaktım ki, anası Aliman, Bektaş'ın kollarında can vermiş, suskunluğa gömülmüş-

tü. Başı yana düşmüş, hareketsiz kolları aşağı sarkmıştı." (Toprak Ana 2013: 130)

Tolgonay'ın entarisine ıslak ve çıplak vücudunu sardığı bebek; ne toplum yargılarının ağırlığını ne de vicdani muhasebelerin acısını düşünme fırsatı veremeyecek kadar bakıma muhtaçtır. Entarinin içinde ıslak bedeniyle titreyen bebeğin, yaşamda kalması için gerçek bir öz veriye ihtiyaç vardır. Tolgonay da ana sütünü hiç tatmamış bu bebeğin yaşamından oldukça endişelidir. "Zavallı küçük yavrum, bu ne büyük talihsizlik, bu ne büyük acıdır ki ilk çılgının annene bir veda oldu! (...) Nasıl yaşayacak bu çocuk? Ana sütünü hiç tatmadı bile." (Toprak Ana 2013: 131) Tolgonay, o anda entarisine sardığı bebeği öyle bir sarmalar ki bebeğin geçirdiği ağır hastalıklara, yoksulluklara, kıtlıklara rağmen; oğlu yerine koyduğu torunu Canbolat yaşama tutunur.

Sonuç

Kadın kimliği Aytmatov eserlerinin önemli konularındandır. Babasının Stalin dönemindeki rejimin kıyımına uğraması sonucu, annesi ve özellikle güçlü karaktere sahip babaannesi tarafından büyütülen öksüz çocuk Cengiz'in benliğinin oluşumunda kadınların gücü önemli rol oynamıştır. Bundan ötürü eserlerinde yansıyan kadın ve kadının yaşama kattığı değerler, biyografisinden önemli izdüşümler taşır.

"Toprak Ana", Cengiz Aytmatov'un 1962-1963 yıllarında yazdığı eserlerindedir. Tolgonay'ın kocasını, oğullarını, sevgili gelinini kaybetmesinin temel sebebi, bütün dünyayı kana boğan II. Dünya Savaşı'nın olmasıdır. Aytmatov, en başta Tolgonay ve kocası askere alındığında daha yeni gelin olan Aliman olmak üzere, diğer köylülerin de yaşadıkları acıları, sıkıntıları, çektikleri eziyetleri dile getirerek okura şu gerçeği sunmaktadır: savaş, açlık, yokluk, anneleri çocuklarından, kocasından, çocukları babalarından, yeni gelinleri ve damatları birbirlerinden ayıran bir felaket dünyayı.

Toprak Ana'da Tolgonay ve kocası Subankul'un çocuklarıyla oluşturdukları aile bağları yer almıştır. Bu ailede; eşler birbirini sevmekte ve karşılıklı olarak saygı duymaktadırlar. Tolgonay, eşi Subankul'un sıcak altında çok çalıştığı zaman endişelenmektedir. Subankul'un kendileri için çok çaba sarfettiğini düşünmektedir. Böyle bir sevgi ve saygı ortamında, çocukları olan; Kasım, Maysalbek ve Caynak da anne babaları ile sıkı iletişim içindedirler, birbirlerini çok sevmektedirler.

Tolgonay da Toprak Ana da kıyılarına hangi can yaklaşmışsa hakkını vermiş, sahip çıkmış, kuşatmış, kendisinin saymıştır. Tolgonay'ın Canbolat'a olan ilgisinden anelik duygularının kan bağı olmadan da gerçekleşebildiğini anlayabiliriz. Her ne kadar cephelede erkekler mücadele etseler de kadınların cephe gerisindeki savaşı çok daha zordur. Savaş ve kadın her zaman mücadele içerisindedir. Aytmatov, savaşın yaşama ve onun en değerli varlığı olan insana verdiği zararı, dul bir kadın aracılığıyla anlatır. Tolgonay'ı 20.yüzyılın en büyük siması olarak tanımladığı kadına örnek gösterebiliriz.

Tolgonay gibi nice kadınlar tanıyan ve onları anlayan Aytmatov, bu figürde savaşı, acıyı, yalnızlığı yaşayan tüm kadınları ifade eder. Kadınlara olan minnettarlığını da şöyle dile getirir: *"Savaş yıllarındaki kadınlarımız hakkında çok şey söylendi. Çalışkanlıkları ve annelikleri için haklı olarak dua almışlardır. Şayet heykeltıraş ya da sanatçı olsaydım yirminci yüzyılın en büyük simasını, savaş yıllarının kadını tasvir etmek için bütün hayatımı adar, minnettarlığımı, saygımı, gururumu ve sevgimi göstermeye çalışırdım."* (Söylemez 2002).

Aytmatov Toprak Ana eserinde kadının katlandığı sıkıntıları anlatmanın yanında, ne kadar kötü şartlarda olursa olsun bunu başkalarına belli etmemesi, dimdik ayakta durması gerektiği düşüncesini gelecek nesillere aktarmaya çalışır.

KAYNAKÇA

- Aytmatov, C. ve Şahanov, M. (2015). Şafak Sancısı. Ankara: Bengü Yayınları.
- Aytmatov, C. (2013). Toprak Ana. (çev. R. Özdek), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Akmataliyev, A. (1998). Cengiz Aytmatov'un Dünyası. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Korkmaz, R. (2014). Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Söylemez, O. (2002). Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler. Ankara: Karam Yayınları.
- Tufaner, Ç. (2015). Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Çocuk Psikolojisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ükübayeva, L. (2018). Cengiz Aytmatov. Bişkek: Turar Matbaa.

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN YERİ DOLDURULAMAYACAK KADIN EĞİTİMCİLERİ*

Alperen AVCI

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri,
Sınıf Öğretmenliği Bölümü Lisansüstü Öğr., (Yüksek Lisans)
alperenavci.83@gmail.com

Özet

Amaç: Türk Milletinin tarihi sayısız başarılar ve kahramanlıklar ile doludur. Tarihi sayısız başarı ve kahramanlıklar dolu olan Türk Milleti, tarihin bazı sahnelerinde karanlıklar ve ateşler içerisine düşse de, Türk Milleti tarihi olarak geçmişindeki derslerden aldığı güç ve ilham ile karanlıkları aydınlığa çevirmeyi başarmış, küllerinden yeniden doğmuştur. Türk Milleti için şüphesiz ki en sıkıntılı, karanlık ve ateş içerisinde olduğu dönemlerden biri Milli Mücadele dönemidir. Türk Milleti bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı var olmalarının yegane koşulu olarak kabul etmiş cesur insanların torunlarıdır. Türk milleti yenilmez, teslim olmaz, tehditlere boyun bükmez büyük bir millettir. Türk Milleti bu inançla Milli Mücadele döneminde ülkesini işgal etmek ve tarih sahnesinden silmek isteyenlere karşı kadını ve erkeği ile ulusal bir Kurtuluş Savaşı göstermiştir.

Türk milletinin ölüm-kalım mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı'nın ön saflarında hiç kuşku yok ki Türk kadını da her zaman yerini almıştır. Gerek cephe de gerekse cephe gerisinde Türk erkeğinin arkasında kalmayan, Türk kadını Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Milli Mücadele'nin bilinen, bilinmeyen pek çok kadın kahramanı olmuş, bu kahramanların hepsi vatanın, milletin istiklali ve istikbali için savaşmışlardır. Bu kahraman Türk kadınları mitingler düzenleyerek, cemiyetler kurarak vatanın bütünlüğünü korumaya çalışmışlardır. Türk kadını ile ilgili yapılan çalışmalar ve tarihine bakıldığında, Türk kadınının dünyada eşi emsali yoktur.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Türk kadını yeri geldiğinde halkına evlat yetiştirmiş, yeri geldiğinde eşi yoksa ocağına er olmuş, gerektiğinde de devlet yönetmiş, savaşmış, topraklarına ve halkına sahip çıkmıştır.

Bu çalışmamızda Milli Mücadele döneminde yeri doldurulamayacak kadar büyük bir yeri olan kadın eğitimcilerimizden bazılarını ele alacağız, Milli Mücadele dönemi ve sonrasında elde ettikleri başarılar ile Türk milletine sağlamış oldukları birçok faydaya değineceğiz. Çalışmamızda yöntem olarak nitel araştırma desenlerinden olan doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmamızda ele alacağımız Milli Mücadele döneminin sayılamayacak kadar çok olan kadın kahramanlarından bazıları seçilmiştir. Örneklem olarak seçmiş olduğumuz kadın eğitimcilerimizin milli mücadele dönemi ve sonrasındaki yaşamları incelenmiş gelecek nesillere aktarılmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Çalışma sonucunda elde ettiğimiz verilere göre, Türk kadını Milli Mücadele yıllarında toplumsal bir bilinçle sahip olmuş, milli bir gaye uğrunda mücadele etmesini bilmiştir. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı verirken güç aldığı yardımını gördüğü Anadolu kadınına hiç unutmamıştır. Vefa duygusunu her fırsatta dile getirmiştir. Kurtuluş savaşında erkeklerin yanında kahramanca savaşan Kara Adile Hanım, Atatürk Tarsus'a geldiğinde önünde diz çökmüş, Atatürk Adile Hanımı yerden kaldırdıktan sonra gözleri yaşla dolarak, "Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın." demiştir. Türk kadınının Milli Mücadele'ye katılımı, sadece cepheye katılması ile değil, mitingler düzenleyerek ve mitinglerde bizzat konuşmalar yaparak da gerçekleşmiştir. Çalışmamızda konu olan Milli Mücadele döneminde aldığı önemli görevlerin arkasından öğretmenlik yapmaya başlamış kadın eğitimcilerimizin ilk öğrencileri hiç şüphesiz işgallere karşı bilinçlendirmiş oldukları halk olmuştur. Bir milleti bağımsızlığa giden yolda bilgilendiren ve bağımsızlığı kazanmalarında önemli bir yeri olan Milli Mücadelenin Yeri Doldurulamayacak Kadın Eğitimcilerini, başarılarını ve çalışma sonucunda elde edilen nihai sonuçları sempozyum da sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Türk, Türk Kadını, Eğitim

Giriş

Türk tarihinde kadın devlet ve sosyal hayatta önemli roller üstlenmiştir. Türk Milletinin bağımsızlığının korunmasında vazgeçilmez, yenilmez ve teslim olunmaz temel unsurlardan biriside Türk kadınıdır. Türk Milleti tarihin hiçbir döneminde istiklalini kaybetmemiş ve esaret altında yaşamamıştır. Türk Kadını da, Türk erkeği gibi bağımsızlığı var olmalarının yegane koşulu olarak kabul etmiş ve yeri geldiğinde ölmeyi bilmiştir. Türk kadını yeri geldiğinde çocuklarını büyütmüş, yeri geldiğinde savaş meydanlarında milletin istiklal ve istikbali için düşmanın kanını dökmüş, yeri geldiğinde devleti yönetmiş ve büyük kararlar alarak adını tarihe yazdırmış ve dünyaya örnek olmuştur.

Birinci Dünya savaşı sonunda, itilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında, 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın 7. maddesine göre, İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehlikede gördükleri herhangi bir stratejik bölgeyi işgal edebileceklerdi ve itilaf devletleri Mondros Antlaşmasının bu maddesine dayanarak Anadolu'nun dört bir yanını işgallere başlamıştı ve Anadolu ateş altında kalmıştı.

Anadolu'nun işgale başlamasıyla Türk Kadını Atatürk'ün başlattığı Kurtuluş Savaşına destek vermek amacıyla gerek cephe de gerekse cephe gerisinde Türk erkeğinin arkasında kalmamış büyük bir mücadele göstermiştir. Anadolu kadınının, Milli Mücadele'ye katkılarını Atatürk 1923 yılında Konya'da yaptığı bir konuşmada şöyle dile getirmiştir:

"Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadını kadar emek verdim, diyemez. Erkeklerden kurduğumuz ordumuzun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Çift süren, tarlayı eken, kağnısı ve kucağındaki yavrusu ile yağmur demeyip, kış demeyip cephenin ihtiyaçlarını taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükranla ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, 21 Mart, 1923, Konya).

Türk kadınının Milli Mücadele'ye verdiği destekler farklı şekillerde olmuştur. Bazıları mitingler yoluyla, Milli Mücadele ruhunu Anadolu'ya yaymaya çalışmış, bazıları cemiyetler kurarak örgütlenmiştir. Bazı kadınlar, cepheye askere, cephane, yiyecek, içecek temini, yaralı askerlerin bakımı gibi konularda destek olurken, bazıları da bizzat savaşa dâhil olarak vatanı için savaşmıştır.

Milli Mücadele'ye hazırlık günlerinde, bütün millet, kadın-erkek bir araya gelip duygu ve düşüncelerin çok heyecanlı ve samimi bir şekilde dile getirildiği bir takım miting ve toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılar sadece İstanbul'da değil, yurdun çeşitli illerinde düzenlenmiştir bu toplantılarda, Türk milletine karşı yapılan haksızlıklara karşı bir tepki olmuş, bir bakıma da milleti de Milli Mücadele'ye hazırlamışlardır.

Bu toplantıların en büyüğü İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline karşı İstanbul Fatih'te yapılmış ve yaklaşık olarak 50.000 kişi katılmıştır. İzmir'in işgali ve yapılan zulümlerden duyulan acıları dile getiren konuşmacılar milli bilincin uyandırılması için bu mitingde büyük bir çaba sarf etmişlerdir.

Meydanda toplanan halkı işgale karşı bilinçlendirmek amacıyla karalar giyinmiş bir Türk Kadını sahneye çıkararak bir konuşma yaptı ve o kadın Türk Kadınının bağımsızlık sembolü olan Halide Edip idi. Halide Edip halka o gün şu sözlerle seslendi "Müslümanlar ve Türkler; Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece karanlık bir gece, fakat insanın hayatında sabahı olmayan bir gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp mutlu bir sabah yaratacağız. Bugün elimizde top, tüfek, cephane yok. Fakat ondan büyük, ondan güçlü bir silahımız var: Hak ve Allah..." demiştir.

Darülfünun Felsefe Şubesi'nden Meliha Hanım ise "Bugün ey Türk, ihtişamla yaşayan şark yıldızı sönmek üzeredir. Fakat bu koca devlet yıkılırken öyle bir gürültü ile devrilmelidir ki, bu çatırtı cihanı sarmalı ve bütün insanlığı titretmelidir. Bu enkazın altında yalnız milletin erkekleri değil kadınları da ezilecektir. Hem onların nazik ve hassas vücutları bu müthiş felâket altında daha çok müteessir olacaktır. Hiç şüphesiz ki bütün bu felâketlerden sonra sevgili İzmir'imizin uğrunda mukaddes ve kıymetli vatanımıza feda olarak ölmek ulvî bir şeydir." demiş ve kadın, erkek ayırt etmeden bütün Türk Milletini mücadeleye çağırmıştır.

Çalışmamızda istek ve inançlarıyla Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasını sağlayan girişkenlikleri ve mücadeleleri ile en fazla dikkat çeken Türk Kadın Eğitimcilerimizden bazılarını ele alacağız. Eğitimciliklerinden ve önemlerinden bahsedeceğiz.

Halide Edip Adıvar

1884 yılında İstanbul'da doğan Halide Edip. Üsküdar'da bulunan Amerikan Kız Kolejinde okuyor. 1908 yılında meşrutiyetin ilanıyla gazete ve dergilerde imzalarına rastlanılıyor. İkinci meşrutiyet döneminde İngiltere'de bulunması demokrasi, feminizm ve eğitim konuları hakkında yeni fikirler edinmesine etki etmiş kadın hakları ile ilgili yazıları nedeniyle dönemin gericileri tarafından hedefe konuluyor. Türkiye'ye döndüğünde pedagoji konusunda makaleler yazan Halide Edip, özellikle kızların eğitimi konusuna da hassas bir şekilde eğilmişti. Halide Edip'in bu konudaki makalelerini okuyan dönemin maarif nezareti müsteşarı Said Bey, Darülmualimat için Halide Edip tarafından bir rapor hazırlanmasını ister. Halide Edip raporunda Darülmualimatın yüzünün batıya çevrilmesi gerektiğinden söz eder. Said Beyin teklifi ile Darülmualimat'ta tecrübelerini paylaşmak adına öğretmen olmuştur.

1917'de ikinci eşi Dr. Adnan Adıvar'la evlendi ve Mütareke yıllarında İstanbul'daki vatanseverlerle birlikte çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanında İzmir'in işgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. İstanbul'un işgali üzerine eşiyle birlikte Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Sakarya Savaşı'ndan sonra

cepheye fiilen katılan Halide Edip, Kızılay'da hastabakıcı olarak hizmet ettiği gibi, Yunanlıların yapmış oldukları zararları incelemek için kurulan Tetkik-i Mezalim Komisyonu'nda görev almıştır. Ordudaki çalışmalarını kendisine önce onbaşılık, sonra da başçavuşluk rütbesini kazandırmıştır.

Şükûfe Nihal Başar

1896 yılında İstanbul'da Yeniköy civarında bir yalıda doğmuştur. Babasının görevleri nedeniyle çocukluğu ve ilk gençlik yılları Manastır, Şam, Beyrut ve Selanik'te geçmiştir. Babası edebiyat aşığı, aydın ve kültürlü bir insandır. Şükûfe Nihal'in medeni bir kadın olarak yetişmesi için özen göstermiştir. İstanbul'da açılan İnas Darülfünun'a 1916 yılında kayıt yaptırmıştır. Üç yıl eğitim veren bu okulun Edebiyat Şubesinde okumuş, 1919'da Coğrafya Şubesine geçmiş ve mezun olmuştur. Böylece "Darülfünun mezunu ilk kadın" unvanını almıştır. Şükûfe Nihal, okulu bitirir bitirmez öğretmenlik görevine başlamıştır. İstanbul Kız Lisesi, İstanbul Kız Öğretmen Okulu, Kandilli Kız Lisesi, Nişantaşı Kız Lisesi, Beyoğlu Kız Lisesi, Kadıköy ve Nişantaşı Kız Ortaokulu gibi bazı lise ve ortaokulda tarih, coğrafya ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca liselere tayin edilen ilk Türk kadın öğretmenlerinden biri olmuştur. Görev aldığı okullarda edebiyata ilgi duyan öğrencilere destek olmuş ve onları edebiyata yönlendirmiştir. Başar, toplumsal sorunlara çok küçük yaşta ilgi duymaya başlamış ve kayıtsız kalmamıştır. Vatanın kurtuluşu için kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin İstanbul şubesinde aktif olarak çalışmalar yapmıştır. Evinde toplantılar düzenlemiş ve kadınlara milli mücadeleye destek olmaları için bilgilendirmiştir. Asri Kadınlar Cemiyeti'ne üye olmuştur. İstanbul'da düzenlenen Sultanahmet ve Fatih Mitinglerinde konuşmacı olarak yer almış, halkın milliyetçi duygularını ateşlemiştir.

Nakiye Elgün

II. Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet Dönemi'ndeki hizmetleriyle eğitim hayatında önemli yeri bulunan kadınlardan biri de Nakiye (Elgün) olmuştur. Nakiye Hanım, 1882 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk tahsilini, dört buçuk yaşında girdiği "Mekteb-i Marifet" adında bir okulda yapan Nakiye Hanım, ardından Darülmualimata girmiş ve 1900 yılında bu okuldan mezun olmuştur. 1902'de mezun olduğu okulda başladığı çalışma hayatını birçok okulda sürdürmüştür. Gerek bir öğretmen ve idareci olarak kız çocuklarının çağdaş eğitimden yararlanmalarını sağlayan Nakiye Hanım Türk kadınlığını yükseltme hususundaki hedeflerini, gerek kurulan yardım cemiyetlerindeki faaliyetleriyle ve gerekse mütareke döneminde işgalleri protesto etmek amacıyla İstanbul'da düzenlenen mitinglerde yaptığı konuşmalarla da ülkesine olan duyarlılığını göstermekten çekinmemiştir. Anadolu'da Milli Mücadele başladığında da Nakiye Hanım, Milli Mücadele taraftarlarıyla yakın ilişki içine girerek yardım ve işbirliğinde bulunmuştur. Nakiye Hanım'dan sonra Feyziye Okulu'nun müdürlüğünü yapmış olan Seniha Nafız Hanım, Nakiye Hanım'ın Ana-

dolu'da çarpışan subaylarla Ankara'daki siyaset adamlarından bir kısmının İstanbul'daki ailelerine onun aracılığı ile para gönderdiklerini, ayrıca müdürlüğünü yaptığı Feyziye Okulu'nun depolarında, Bartın üzerinden Anadolu'ya sevk edilen savaş malzemelerinin bir kısmını sakladığını belirtmekteydi. 22 Mart 1954'te İstanbul'da vefat etmiştir.

Faika Zeliha Ünlüer

ÜNLÜER, 3 Şubat 1894 tarihinde doğmuştur. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sırasında Türklere uygulanan baskı ve katliamlar nedeniyle 1899 yılında İstanbul'a göç etmişlerdir. 1 Eylül 1906 tarihinde Sultanahmet İnas Rüşdiyesine kaydoldu ve birincilikle bitirdi. Öğretmen olmak istediği için Darülmüallimat başlar ve okulda gösterdiği üstün başarıdan dolayı öğretmeni Zeliha'ya üstün, seçkin ve ileri anlamlarına gelen Faika ismini vermiştir. 25 Ağustos 1909'da okulu birincilikle bitirdi. 18 Mayıs 1912'de Erzurum Kız İlk Mektebi'ne Başöğretmen olarak atanmıştır. Ailesiyle birlikte Erzurum'a yerleşmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Erzurum Ruslar tarafından işgal edilince, Faika Hanım ailesiyle beraber Ocak 1915'te Sivas'a göç etmişler ve orada Sivas Kız İlk Mektebi ile Darüleytam Başöğretmenliğine atanmıştır. Erzurum düşman elinden kurtulunca 22 Ekim 1918'de Faika Hanım eski görev yerine geri dönmüş ve Erzurum Merkez Kız Mektebinde müdür olarak göreve başlamıştır. Milli Mücadele için ulusal bilinci ayakta tutmaya çalışmıştır.

1919'da Erzurum İslam Kadınları Topluluğu Muradiye Camisi'nde toplantı düzenlemiş ve Faika Hanım, söz alıp düşman işgalini kınamış ve haksızlık olduğunu dile getirmiştir. 1924 yılının eylül ayında Erzurum'da büyük bir deprem meydana gelir. Faika Hanım, Mustafa Kemal Atatürk'ün Erzurum'u ziyareti sırasında onunla tanışma fırsatı bulmuştur. Erzurum'a Cumhuriyet İnkılaplarının yerleşmesi için çalışmalar yapmış, halk dershanelerinde kadınlara okuma yazma öğretmiştir. Cumhuriyetin ilanından önce 10 yıl Cumhuriyetin ilanından sonra 30 yıl toplamda 40 yıl eğitime hizmet vermiş ve bu görevinin hemen hemen hepsini Erzurum'da tamamlayıp, birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Münevver Saime Hanım

Milli Mücadelenin kadın milislerinden olan Asker Saime lakaplı Münevver Saime İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile İtilaf devletlerinin İstanbul'u işgal ettiği sıralarda öğrenciydi. Bu işgaller üzerine Saime arkadaşları ile bir araya gelerek Milli Mücadeleye katılmaya karar verirler. Bir taraftan derslerini takibe çalışırken, diğer taraftan muhtelif yerlerde vereceği nutukları hazırlayan Saime; artık İtilaf devletleri polisinin dikkatini çekmeye başlamıştır.

Kadıköy Mitinginden sonra işgal kuvvetleri tarafından tutuklanmış ise de, bir yolunu bulup Anadolu'ya geçmiş ve orada ordu hizmetine girerek çavuş olmuştur. Eşi İhtiyat Zabiti Münir Bey ile Mondros sonrası kurulan gizli teşkilatlara katıldılar

ve Ankara'ya gönderildiler. Yozgat'ta başlayan isyanı eşiyile birlikte bastırmıştır. Ardından Ankara'ya dönen Saime Hanım cephe, cephe gerisinde ve istihbarat hizmetlerinde birçok hizmet görmüştür. Böyle bir hizmet sırasında baskına uğrayan Asker Saime yaralanmış ve canını zor kurtarmıştır. Savaşın sona ermesiyle İstanbul'a dönmüşler ve Maarif Nezareti tarafından Saime Hanıma Öğretmenlik görevi verilmiştir. Şukufe Nihal, Saime Hanım için şöyle der; Asker Saime'nin kalbi yalnız vatan için değil, bütün mustarip insanlar için ayrı ayrı çarpardı. En akla gelmez fedakârlıklarla, her mustaribin yardımına koşmayı mukaddes bir vazife bilmişti. O yalnız, kendisini kendi rahatını ve saadetini düşünmezdi. Yıllardan beri meslek hayatında talebelerine yurt, millet aşkı, heyecanı aşıladı. Edebiyat dersi denilebilir ki onun için yalnız bu konulardan bahsetmeye yarar bir dersti. Sevmediği, dost olmadığı yoktu. Herkeste bir başka kıymet bulur, hepimizin en küçük değerini göklere çıkarır, fakat kendisi hiçbir kimseden bir takdir ve övülme beklemezdi. Şahsını gözden silmeyi bilecek kadar yüksek vakur olan bu kadın yalnız hakkın hakikatin açıklanması uğrunda kükrer, baş eğmez ve karaktersiz, aşağı ruhlu insanları insafsızca, korkusuzca hırpalardı. O gerçekten mert, lekesiz bir Türk Kadını, gerçekten kahraman bir askerdirdi. İç ve dış yapısı kuvvetli ve iradeliydi. Lakin hayatının bitmez tükenmez savaşları her fani gibi onu da yordu ve çökertti. İsterdik ki fasılasız aşıklarla aydınlattığı talebeleri kendisinden biraz daha nur alsın ve yine isterdik ki gözlerini hayata kapamadan önce kısa da olsa bu candan arkadaşımız kısa bir huzur, sükun anı yaşasın. İşte o büyük kadına bu huzur, sükun anını görmek nasip olmadı. Son hastalığından kurtulmasını beklerken, bir sabah bu kara haberle karşılaştık. Vatanın genç kızları dilerim ki Asker Saime'nin yolunda yürüsün; onun kadar mert, asil bir Türk anası olsunlar. Aziz ruhu ebedi istirahat yerinde ancak biraz böyle şad olur (Nihal, 1951) .

Sonuç

Kadın ailedir, kadın annedir, kadın vatandır, kadın ülkedir, kadın gelecektir, kadın gelecek nesillerin teminatıdır. İl Bilge Hatun'da da, Hayme Ana'da da aynısını görürsünüz. Yukarıda Milli Mücadele döneminin yeri doldurulamayacak olan kadın eğitimcilerinden bir kaçına yer verdik ve gördük ki Türk kadını tarihinde olduğu gibi Milli Mücadele yıllarında da toplumsal bir bilince sahip olmuş, milli bir gaye uğrunda mücadele etmesini bilmiştir. Türk kadınının Milli Mücadele'ye katılımı, sadece cepheye katılması ile değil, mitingler düzenleyerek ve mitinglerde bizzat konuşmalar yaparak da gerçekleşmiştir. Sadece İstanbul'da bulunan kadınlar tarafından değil, Anadolu'nun bütün noktalarında yer alan kadınlarımızın da iştirakiyle bu katılım gerçekleşmiştir. Kadınlarımız, mitingler sonrası yayınlamış oldukları telgraflar ile özellikle yabancı ülke başkanlarının eşlerine protesto mektupları göndermişlerdir. Ülke genelinde düzenlenen mitinglerde Halide Edip ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde yapılan mitingdeki konuşmacılar arasında Asrı Kadınlar Cemiyeti üyesi Naciye Hanım ve Üsküdar Sanayi Mektebi Fransızca öğretmeni Zeliha Hanım gibi birçok kadında vardır.

Milli Mücadele döneminde eğitimci ve mücadeleci kişilikleriyle yerleri doldurulamayacak olan kadınlarımız ilköğretim seviyesinden, üniversite eğitimine kadar her kademedede ele alınmalıdır. Çünkü Türk çocuğu ecdadını tanıyıp daha nice hain girişimleri atlatacak ve dün olduğu gibi bugünde mazlumların umudu olmaya devam edecektir. Türk kadını kendisine karşı yönlendirilen bütün olumsuz tavırları ve davranışları tarihinin geçmişindeki Türk kadınlarının mücadeleci kişiliklerini örnek alarak yok etmeyi başaracak kendisini yıldırmaya çalışanlara asla taviz vermeyecektir. Devletin dört bir tarafı işgal altında olursa olsun ülkesini hiç korkmadan savunan kadınlarımız ve onun vefakar torunları olan günümüz Türk kadını pes etmeyen yenilgi nedir bilmeyen bir şuurda olmalıdır. Eğer var olacaksak, eğer geleceği şuurla kavrayıp, irademizle kaleme alacaksak Türk Milletine geçmişini hatırlatmalı, geçmişte Türk kadınının yaptığı kahramanlıklar sayesinde bugün var olduğumuzu hatırlatarak kadına yönelik şiddeti durdurmalıyız, katilleri ve şiddet faillerini toplumdan yok etmeliyiz. Türk ailesinin temel direği, ağırlık merkezi olan kadının, huzura ve güvenceye kavuşmadan gelişme ve ilerleme söylemlerinin hiçbir karşılığının ve inandırıcılığının olmayacağını bilmeliyiz.

Unutulmamalıdır ki Türk kadını

Maddenin karanlığı içinde ruhun aydınlığıdır.

Umutsuzluğun karanlığı içinde huzurun aydınlığıdır.

İhtirasların karanlığı içinde faziletin aydınlığıdır.

Cehaletin karanlığı içinde şefkatin aydınlığıdır.

Kavganın karanlığı içinde sevgi ve bağlılığın aydınlığıdır.

Kadın her alanda olmalı, her seviyede temsil edilmelidir.

(Devlet Bahçeli, 07 Mart 2017)

Ülkemizin "2023 Lider Ülke Türkiye" yolunda hedeflerine ulaşma doğrultusunda her bireye büyük sorumluluklar düşmektedir. Tabi ki en büyük sorumluluk Türk milletinin gelişmesinde ilerlemesinde büyük bir role sahip olan Türk kadınındadır. Ülkemize ve milletimize hizmet noktasında milli ve manevi değerlerle bütünleşmiş, çalışkan, cesur, mücadeleci, istek ve inancıyla her güçlüğü devirecek bir şahsiyete sahip, her şeyden önce "ülkem ve milletim" diyen Türk kadınlarına ihtiyaç vardır. İşte böyle Türk kadınlarının yetişmesi ancak milletinin tarihinde önemli yerleri olan Türk kadınlarını tanıması ile olacaktır, şüphesiz ki aklın ve bilimin ışığında gelecek yüzyıllara Türk kadınlarının geçmişten aldıkları güç ile "Türk" mührü vurulacaktır.

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, Nermin, "Türk Toplumunda Kadın.", İstanbul: Ekin Yay, 1982.

ALTINDAL, Aytunç, "Türkiye'de Kadın." İstanbul: Anahtar Kitaplar Yay,1991.

ARAS, Canan, "Milli Mücadele Dönemi Eğitim Faaliyetleri." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2000.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, "Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti.", Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay, 1989.

BENAZUS, Hanri, "Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Türk Kadınının Uyanışı.", İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay, 2005

DURAN, Hamiye, "Türk Kadınına Tarihi Açısından Bakmak. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi" Yıl: 2018 Cilt:22, Sayı:2, s.411-431.

GAZAN, Neslihan, "Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretimi" Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

GÜNDÜZ, Ahmet, "Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi." International Journal of Social Science, Yıl:2012, Cilt:5 Sayı:5, s.129-148.

GÖKSEL, Burhan, "Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk." KTB Yay, Ankara, 1993.

KORBİK, Ergun, "Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir İnceleme." Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011

ÖZYÜREK, Mustafa, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Eğitimci: Nakiye ELGÜN." Atatürk Dergisi, Yıl:2014 Cilt:3, Sayı:2, s.29-46.

TAŞER, Seyit, "Halide Edip Adıvar'ın Öğretmenlikten İstifası." Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2012, Sayı:31, s.149-159.

UYANIKER, Ferhat, "Milli Mücadele'de Türk Kadını." Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007

SARIÇOBAN, Gülay, "Milli Mücadele'de Anadolu Kadını." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2017, Cilt21, Sayı:4, s.1331-1346.

ŞAHİN, Cemile, ŞAHİN, Mustafa, "Osmanlı Son Dönemi ile Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri." NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2013, Cilt:2, Sayı:2,s.53-72.

RÜZGAR İLLER, Zübeyde, "Atatürk Dönemi Kadın Eğitimcileri(1923-1938)" Niğde Ömer Halisdemir Eğitim Bilimleri Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

SİYASETTE KADINLARIN POLİTİK BECERİLERİ İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: BURSA ÖRNEĞİ*

Aslı KAYA

Uzm., İnönü Üniversitesi, İşletme ADB, Muhasebe ve Finans Bilim Dalı
Lisansüstü Mezun (Yüksek Lisans)
dr_isletme_23@hotmail.com

Selahattin AVŞAROĞLU

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Öğr. Üyesi
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
seloavsar@gmail.com

Özet

Bu çalışmada, siyasette kadınların politik becerileri ile benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek ve aralarındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda siyasette kadınların aktif görev olarak politik becerilerinin yeterliliği ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Politik Beceriler, Benlik Saygısı, Kadın, Siyaset, Bursa

*Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

EXAMINATION OF RELATIONSHIP BETWEEN POLITICAL SKILLS AND SELF RESPECT OF WOMEN IN POLITICS: BURSA EXAMPLE

Abstract

The aim of this study was to determine whether women's political skills and self-esteem levels differ significantly in some variables according to some variables and to reveal relationship between them. The aim of the research is to examine the relationship between the adequacy of political skills and self-esteem of women by taking part in politics.

Keywords: Political Skills, Self Respect, Woman, Politics, Bursa

Giriş

Kadın, toplumun birçok alanında ikincil bir statü sahibi, ezilen, üstü açık veya kapalı bir şekilde baskı gören, bir aile düzeni içinde çalışıyor da olsa eve gelince yemek yapmak zorunda olan ve bu gibi yaptırımlar yüzünden erkekle ve ataerkil toplumla devamlı mücadele eden bir varlık olarak toplumda yerini almaktadır (Elçi, 2011: 3). Yaşam içinde mücadele veren kadın için toplumun yapması gereken bir takım hususlar vardır. Bu hususlar kadını güçlü kılacak ve yaşama daha çok bağlanmasını sağlayacaktır. Henry Miller'in kadın için söylediği gibi «Kadınlar ile ilgili yapılabilecek üç şey vardır. Onu sevebilir, onun için acı çekebilir ya da onu edebiyata çevirebilirsin.» İşte kadını güçlü kılacak nokta kadının ekonomik, eğitim ve sosyal yapı içerisinde gelişmesine imkan tanımadır. Bu da kadının benliğine, kişiliğine, karakterine verilen değerle mümkün olmaktadır.

Günümüzde kadına verilecek değer İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ifade edilen temel haklara, kadın erkek ayrımı yapılmaksızın tüm insanların sahip olduğunun bilinmesini, cinsiyet ayrımı yapılmadan, insan olarak algılanmayı, şiddetten, taciz ve tecavüzdən uzak yaşamayı, emeklerinin ve sevgilerinin sömürülmemesini, yaşadıkları coğrafya, hayat koşulları, renkleri, kültürleri, dilleri ve dinleri birbirlerinden farklı olsa da kaderlerinin; gözyaşı, acı ve ölüm olmamasını, ve özgürlük, eşitlik, hak, hakkaniyet ve adalet içinde bir yaşam sürdürmesini ön görmektedir. Bu bağlamda, kadının her alanda söz sahibi olmasının yanı sıra günümüz koşullarında siyasette de söz sahibi olması gerekmektedir.

Bugün kadının siyasetteki yeri daha ziyade "niceliksel" ölçütler üzerinden tartışılmakta, "niteliksel" tartışmalara fazla yer verilmemektedir. Gerçekten de ülkemizde öteden beri kadın-siyaset bağlamında yapılan toplumsal ve bilimsel tartışmalar ekseriyetle kadınların siyasette "% kaç oranında yer alabildiği" üzerinden yapılmaktadır (Mutlu, 2017: 24).

Cumhuriyet'in ilanından sonra kadın milletvekillerinin tarihsel olarak değişen Mutlu (2017: 32) "siyaset yapma eğilimleri", siyasette "kadının kendisini gerçekleştirme" adına toplumda 'kadının rolü'nü çözümlenmek için kadının sosyal statüsünün gelişmesine imkân tanınması gerektiğidir. Kadınlara toplumda biçilen rollerin, hem yetiştirilme tarzı hem de geleneksel anlayıştan kaynaklı olarak kadını daha çok eve yöneltmesi, kadınların özgüven sorununun aşılammaması, kadınları hareket geçirecek toplum lideri rol modellerinin yetersiz ve samimiyetsiz oluşu kadınların siyasetten uzak kalmalarını sağlamıştır (Mutlu, 2017: 37-38). Kadının siyasette özne olarak görev alabilmesi için kadının ekonomik, eğitim, sosyal ve kültürel alanda geliştirilmesi gerekmektedir. Siyasette kadının politik becerilerinin geliştirilmesi kadının siyaset üzerinde söz sahibi olmasına sebep olacaktır. Kadının kendisini değerli hissetmesi ancak ve ancak kadının benliğine gösterilecek saygı ile olmaktadır. Bu saygı kadının sayınlığını üst düzeye çıkartılabilmesi için politikaların oluşturulmasıyla mümkündür.

Kadınların doğal yetenekleri, ahlaki eğilimleri, savaşa karşı doğal nefretleri, kadın merkezli siyasette temel dinamiklerini oluşturur. Kadın sezgisi olaylar arasındaki görünmez ilişkileri derinden kavramaya müsaittir ve bu kadın zihnini daha bütüncül bir kavrayışa götürür (akt. Mutlu, 2017: 41). Bu bağlamda kadının siyasette söz sahibi olması kadının politik becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Kadının politik becerisinin geliştirilmesi kadının benlik saygınlığının güçlü kılınması ile güçlenecektir.

Politik Beceriler

Politik beceriler kavramı iş dünyasında, "bir çalışanın diğer çalışanlar hakkındaki bilgisini kullanarak onları, kendisinin ve örgütün amaçları doğrultusunda davranmalarını yönünde etkileme yeteneği" olarak tanımlanmaktadır. Mintzberg (1983) politik beceriyi, 'politik amaçlar uğrunda gerekli enerjiyi ortaya koymak' olarak tanımlamıştır.

Politik beceriler; sosyal zekâ, kişilerarası etki, ilişki ağı kurma ve samimi görünme olmak üzere dört temel boyuttan oluşmaktadır (Özdemir ve Safiye, 2016: 333-345). Sosyal zekâ düzeyi yüksek olan çalışanların diğerlerini gözlemlenme ve sosyal ortamlara uyum sağlama becerileri de yüksektir. Bu kişiler, sosyal ortamları ve kişilerarası ilişkileri çok iyi anlayabilirler. Bu kişilerin anlama ve muhakeme yetenekleri ve kişisel farkındalıkları yüksektir (Atay, 2010: 65- 80). Kişiler arası etki gücü yüksek olan çalışanlar, diğerlerini ve onların davranışlarını belli bir yöne yöneltme konusunda yetkindirler. İlişki ağı kurma becerisine sahip olan kişiler, çok kolay yeni arkadaşlar edinebilmekte ve bu kişiler ile çeşitli amaçlara dönük örgüt içi koalisyonlar kurabilmektedirler. Samimi görünme, diğerlerini belirli yönde harekete geçirmede büyük önem taşımaktadır. Samimiyetinden şüphe edilen kişiler başkalarını etkileme gücünü kaybederler (Alga ve Özdemir, 2018: 315; Özdemir ve Gören, 2015: 521-536).

Benlik Algısı

En geniş anlamıyla benlik saygısı, 'kişinin kendi gururlu, değerli, gayretli, etkin ve başarılı hissetmesidir. Karmaşık olarak kendini yargılama ve değerlendirme sonucu ortaya çıkan bir histir. Kişinin kendini değerlendirmesiyle vardığı kendiliğini kabul etmesi sonucunda ortaya çıkan beğenmedir' olarak tanımlanmaktadır. Benlik saygısının duygusal, zihinsel ve toplumsal olarak da bedensel öğeleri vardır. Kendini değerli hissetme, yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ortaya koyabilme, başarıma, başarıları ile öğünme, toplum içinde beğenilir olma, kabul görme, sevilen olma ve kendi bedensel özelliklerini kabul ve benimseme, benlik saygısının oluşması ve gelişmesinde önde gelen etkenlerdir (akt.Özkan 1994: 4).

Benlik saygısı, kişinin kendisini değerlendirmesi sonucu kendisinden memnun

olup olmaması ile oluşan öznel bir olgudur. Kişilik özellikleri gelişmiş ve kendi duygularını kontrol edebilen insanlar aynı zamanda başkalarının duygularını da analiz edebilen, yenilikçi, farkındalığı yüksek, empati kurabilen, benlik saygısı ve duygusal zeka düzeyi gelişmiş insanlar olarak görülmektedir (Karademir ve ark. 2010). Arıca (1999) tarafından geliştirilen Benlik Saygısı Ölçeğinde benlik saygısının alt birleşenleri olarak benlik değeri, özgüven, depresif duygulanma, kendine yetme ile başarıma ve üretkenlik alt boyutları ile ölçülebileceğine dair boyutlar oluşturulmuştur.

Benlik Değeri: Kendinde olan ve olması gereken özelliklere bir değer verme durumudur.

Özgüven: Daha çok kendi özelliklerine bir değer atfetme ve bu değerler sayesinde kendini onaylama durumudur.

Depresif Duygulanım: Bireyin kendini daha çaresiz, daha zayıf ve güçsüz olduğunu algılaması durumudur.

Kendine Yetme: Bireyin zihinsel ve davranışsal anlamda kendi beklentilerini ve hedeflerini gerçekleştirme durumudur.

Başarıma ve Üretkenlik: Bireyin kendini yeterince başarılı ve faydalı görme durumudur.

Bulgular

Yöntem: Araştırma betimsel bir araştırmadır. Araştırma grubunu, Bursa ilinde yaşayan 103 kadının gönüllü katılımıyla sağlanmıştır. Çalışmada demografik bilgiler ile birlikte politik beceriler ve benlik saygısını ölçeklerinin yer aldığı iki anket kullanılmıştır. Araştırmada veriler, Arıca (1999) tarafından geliştirilen Benlik Saygısı Ölçeği, (Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum) olmak üzere 5'li likert ölçeği olup 32 ifadeden oluşmaktadır. Ferris vd., (2005) tarafından geliştirilen Politik Beceriler Ölçeği (Tamamen Katılıyorum, Güçlü Bir Şekilde Katılıyorum, Oldukça Katılıyorum, Katılıyorum,Kısmen Katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum) olmak üzere 7'li likert ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri, 2019 yılının Haziran ve temmuz ayında toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından toplanan ölçekler, analiz edilmek üzere bilgisayara sayısal değer olarak yüklenmiştir.

Çalışmada benlik ölçeğinin alt boyutları olan benlik değeri, özgüven, depresif duygulanım, kendine yetme, başarıma ve üretkenlik ile politik beceriler ölçeğinin sosyal zekâ, kişilerarası etki, ilişki ağı kurma becerisi ve samimi görünme alt boyutları arasında ilişkiler incelenmiştir. SPSS paket programında Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Araştırmanın politik beceri ve benlik saygısı arasında farklılıkları gözlemlenmek için istatistiksel (ANOVA ve T-testi) analizler uygulanmıştır.

Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılım gösterenlerin medeni durum, yaş, eğitim durumu ve çalışma süresi gibi demografik özelliklere göre dağılımı incelenmiştir.

Tablo 1. Kadınların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

Medeni Durum	f	%
Evli	31	30,1
Bekar	72	69,9
Toplam	103	100,0

Tablo 1'de kadınların medeni durumlara göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre, araştırmaya dâhil edilen kadınların 31'si (%30,1) evli, 72'si (%69,9) ise bekârdır.

Tablo 2. Kadınların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	f	%
18-23	37	35,9
24-30	25	24,3
31-36	7	6,8
37-42	12	11,7
43 ve üzeri	22	21,4
Toplam	103	100,0

Tablo 2'de kadınların yaş değişkenine göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre, araştırmaya dâhil edilen kadınların 31'si (%35,9) 18-23 yaş, 25'i (%24,3) 24-30 yaş, 7'si (%6,8) 31-36 yaş, 12'si (%11,7) 37-42 yaş ve 22'si (%21,4) 43 ve üzeri yaştaadır.

Tablo 3. Kadınların Eğitim Durumları Değişkenine Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	f	%
Lise ve Altı	25	24,3
Önlisans-Lisans	62	60,2
Lisansüstü	16	15,5
Toplam	103	100,0

Tablo 3'te kadınların eğitim durumları değişkenine göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre, araştırmaya dâhil edilen kadınların 25'i (%24,3) lise ve altı, 62'si (%60,2) önlisans ve lisans düzeyinde, 16'sı (%15,5) lisansüstü eğitime sahiptir.

Tablo 4. Kadınların Çalışma Süresi Değişkenine Göre Dağılımı

Çalışma Süresi	f	%
0-8 yıl	69	67,0
9-16 yıl	16	15,5
17 ve Üzeri yıl	18	17,5
Toplam	103	100,0

Tablo 4'te kadınların çalışma süresi değişkenine göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre, araştırmaya dâhil edilen kadınların 69'u (%67,0) 0-8 yıl, 16'sı (%15,5) 9-16 yıl ve 18'si (%17,5) 17 ve üzeri yıl çalışmıştır.

Tablo 5. Kadınların Benlik Saygısı ve Politik Beceri Ölçeklerinin Güvenilirlik

Benlik Saygısı ölçeğinde yer alan 32 soruya ilişkin alfa katsayısının Tablo 6'da 0,943 olduğu görülmektedir. Politik Beceri ölçeğinde yer alan 18 soruya ilişkin alfa katsayısının Tablo 7'de 0,923 olduğu görülmektedir. Tüm bu katsayıların 0,70'den yüksek olduğu ve verilerin güvenilirliğinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Benlik Saygısı Güvenirlik

Cronbach's Alpha	N of Items
,943	32

Tablo 7. Politik Beceri Güvenirlik

Cronbach's Alpha	N of Items
,923	18

Tablo 8. Kadınların Benlik Saygısı ile Politik Beceri Algılarına Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	N	Ort.	S. Sapma
BENLİK SAYGISI	Genel	103	70,9515	22,74513
	Benlik değeri	103	15,9612	6,03571
	Özgüven	103	19,7573	6,42066
	Depresif duygulanım	103	11,5049	3,92796
	Kendine yetme	103	10,8447	4,66055
	Başarma üretkenlik	103	12,8835	4,51425
POLİTİK BECERİ	Genel	103	82,6214	20,76343
	İlişki ağı kurma	103	26,3301	6,66626
	kişilerarası etki	103	18,5243	6,15780
	sosyal zekâ	103	22,2913	7,05668
	samimi görünme	103	15,4757	4,29054

Tablo 8'de kadınların benlik saygısı ile politik beceri algılarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları gösterilmiştir. Buna göre, kadınların genel 'Benlik Saygınlığı Ölçeği' algılarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları gösterilmiştir. Buna göre, kadınların benlik saygınlığına yönelik puan ortalaması 70,9515 standart sapması ise 22,74513'tür. Benlik saygınlığının alt boyutlarından benlik değerine yönelik puan ortalaması 15,9612 standart sapması 6,03571, özgüvene yönelik puan ortalaması 19,7573 standart sapması ise 6,42066, depresif duygulanıma yönelik puan ortalaması 11,5049, standart sapması ise 3,92796, kendine yetmeye yönelik puan ortalaması 10,8447, standart sapması ise 4,66055 ve son boyutu olan başarmaya, üretkenliğe yönelik puan ortalaması 12,8835, standart sapması ise 4,51425 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8'de kadınların 'Politik Beceri Ölçeği' algılarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları gösterilmiştir. Buna göre, kadınların genel politik becerilerine yönelik puan ortalaması 82,6214 standart sapması ise 20,76343'tür. Politik becerinin alt boyutlarından ilişki ağı kurmaya yönelik puan ortalaması 26,3301 standart sapması 6,66626, kişilerarası etkiye yönelik puan ortalaması 18,5243 standart sapması ise 6,15780 sosyal zekâya yönelik puan ortalaması 22,2913, standart sapması ise 7,05668 ve son alt boyutu olan samimi görünmeye yönelik puan ortalaması 15,4757, standart sapması ise 4,29054 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 9. Kadınların Benlik Saygınlığı Algılarının Medeni durum Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Bağımsız Grup T-Testi Sonuçları

		Gruplar	n	x	ss	t	sd	p
BENLİK SAYGISI	Genel	Evli	31	69,6774	22,64124	-,371	101	,711
		Bekar	72	71,5000	22,92609			
	Benlik değeri	Evli	31	15,4839	5,61469	-,525	101	,601
		Bekar	72	16,1667	6,23484			
	Özgüven	Evli	31	19,0968	6,47742	-,683	101	,496
		Bekar	72	20,0417	6,42056			
	depresif duygulanım	Evli	31	11,3226	3,92757	-,308	101	,759
		Bekar	72	11,5833	3,95307			
	Kendine yetme	Evli	31	11,1290	4,91760	,405	101	,687
		Bekar	72	10,7222	4,57557			
	Başarma üretkenlik	Evli	31	12,6452	4,39354	-,350	101	,727
		Bekar	72	12,9861	4,59177			

Tablo 9'da kadınların benlik saygınlığı algılarında medeni durum değişkenine göre farklılaşma durumlarına ilişkin bağımsız grup t-testi sonuçları gösterilmiştir. Buna göre kadınların benlik saygınlığı algılarının medeni durum değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > ,05$).

Tablo 10. Kadınların Politik Beceri Algılarının Medeni durum Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Bağımsız Grup T-Testi Sonuçları

		Gruplar	n	x	ss	t	sd	p
POLİTİK BECERİ	Genel	Evli	31	78,0645	22,81072	-1,470	101	,145
		Bekâr	72	84,5833	19,66032			
	İlişki ağı kurma	Evli	31	24,9032	7,13375	-1,433	101	,155
		Bekâr	72	26,9444	6,40838			
	Kişilerarası etki	Evli	31	16,2258	6,35982	-2,552	101	,012
		Bekâr	72	19,5139	5,83818			
	Sosyal zekâ	Evli	31	22,3226	7,30017	,029	101	,977
		Bekâr	72	22,2778	7,00145			
	Samimi görünme	Evli	31	14,6129	5,18123	-1,344	101	,182
		Bekar	72	10,7222	4,57557			

Tablo 11. Kadınların Benlik Saygınlığı Algılarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

YAŞ		Gruplar	n	x	ss	f	p	Fark (Scheffe)
BENLİK SAYGISI	Genel	(1) 18-23	37	78,6216	23,25027	2,706	,035	1>5
		(2) 24-30	25	72,6400	19,79242			
		(3) 31-36	7	62,7143	28,17040			
		(4) 37-42	12	67,7500	15,93809			
		(5) 43 ve üzeri	22	60,5000	22,99223			
	Benlik değeri	(1) 18-23	37	18,0000	6,71648	2,314	,063	
		(2) 24-30	25	16,0800	5,13907			
		(3) 31-36	7	13,2857	5,25085			
		(4) 37-42	12	15,0000	4,19957			
		(5) 43 ve üzeri	22	13,7727	6,08614			
	Özgüven	(1) 18-23	37	21,7838	6,62963	2,986	,023	1>5
		(2) 24-30	25	20,7600	5,46413			
		(3) 31-36	7	17,0000	8,24621			
		(4) 37-42	12	18,7500	5,67490			
		(5) 43 ve üzeri	22	16,6364	5,72002			
	depresif duy.	(1) 18-23	37	12,6486	3,98062	2,626	,039	1>5
		(2) 24-30	25	12,0000	3,50000			
		(3) 31-36	7	10,1429	4,81070			
		(4) 37-42	12	11,3333	3,02515			
		(5) 43 ve üzeri	22	9,5455	3,88804			
Kendine yetme	(1) 18-23	37	11,7027	4,65394	,973	,426		
	(2) 24-30	25	11,2000	4,60072				
	(3) 31-36	7	10,2857	4,75094				
	(4) 37-42	12	10,5833	3,60450				
	(5) 43 ve üzeri	22	9,3182	5,18594				
Başarma- üret.	(1) 18-23	37	14,4865	4,63454	2,190	,076		
	(2) 24-30	25	12,6000	3,98957				
	(3) 31-36	7	12,0000	6,11010				
	(4) 37-42	12	12,0833	3,26018				
	(5) 43 ve üzeri	22	11,2273	4,42861				

Tablo 11'de kadınların benlik saygınlığı algılarının yaş bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 11'de kadınların benlik saygınlığı algılarına göre yaş bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p>,05$). Alt boyutlar incelendiğinde, bu farklılaşmanın özgüven ve depresif duygulanımlardan kaynaklandığı görülmektedir. *Özgüven* alt boyutu puanlarının yaş değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-23 yaş arasındaki kadınların özgüven düzeyleri diğer yaş gruplarına alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 18-23 yaş arası özgüvenin diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 18-23 yaş arası kadınlar, diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre özgüven algılarının yüksek olduğunu düşünmektedir.

Depresif duygulanım alt boyutu incelendiğinde, gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-23 yaş arasındaki kadınların Depresif duygulanım düzeyleri diğer yaş gruplarına alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 18-23 yaş arası Depresif duygulanım diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 18-23 yaş arası kadınlar, diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre Depresif duygulanım algılarının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 12. Kadınların Politik Beceri Algılarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

YAŞ	Gruplar	n	x	ss	f	p	Fark (Scheffe)	
POLİTİK BECERİ	Genel	(1) 18-23	37	81,8378	18,22775	2,517	,046	5>2
		(2) 24-30	25	74,4000	25,63364			
		(3) 31-36	7	84,7143	18,60747			
		(4) 37-42	12	82,0000	18,56683			
		(5) 43 ve üzeri	22	92,9545	17,28880			
	İlişki ağı kurma	(1) 18-23	37	26,2703	6,47923	1,160	,333	
		(2) 24-30	25	24,4000	7,23994			
		(3) 31-36	7	25,8571	5,14550			
		(4) 37-42	12	26,7500	7,30037			
		(5) 43 ve üzeri	22	28,5455	6,22382			
	Kişilerarası etki	(1) 18-23	37	18,5405	5,71351	1,722	,151	
		(2) 24-30	25	16,7200	6,90121			
		(3) 31-36	7	19,7143	5,85133			
		(4) 37-42	12	17,0000	5,96962			
		(5) 43 ve üzeri	22	21,0000	5,76525			
	sosyal zekâ	(1) 18-23	37	21,1622	6,91421	2,772	,031	5>2
		(2) 24-30	25	20,0000	7,93200			
		(3) 31-36	7	23,4286	6,37331			
		(4) 37-42	12	22,8333	5,23682			
		(5) 43 ve üzeri	22	26,1364	6,12019			
samimi görünme	(1) 18-23	37	15,8649	3,67546	2,882	,026	5>2	
	(2) 24-30	25	13,2800	4,93727				
	(3) 31-36	7	15,7143	4,46148				
	(4) 37-42	12	15,4167	4,27377				
	(5) 43 ve üzeri	22	17,2727	3,70562				

Tablo 12'de kadınların politik beceri algılarının yaş bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 12'de kadınların politik beceri algılarına göre yaş bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p>,05$). Alt boyutlar incelendiğinde, bu farklılaş-

manın *sosyal zekâ* ve *samimi görünme* alt boyutlarından kaynaklandığı görülmektedir. Sosyal zekâ boyutu puanlarının yaş değişkenine göre benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-23 yaş arasındaki kadınların sosyal zekâ düzeyleri diğer yaş gruplarına alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 18-23 yaş arası sosyal zekâ düzeylerinin diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 18-23 yaş arası kadınlar, diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre sosyal zekâ algılarının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Samimi görünme alt boyutu incelendiğinde, gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-23 yaş arasındaki kadınların samimi görünme düzeyleri diğer yaş gruplarına alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 18-23 yaş arası samimi görünme diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 18-23 yaş arası kadınlar, diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre samimi görüldüğü algısının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 13. Kadınların Benlik Saygılığı Boyutlarının Eğitim Durumları Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Gruplar	n	x	ss	f	p	Fark (Scheffe)	
BENLİK SAYGISI	Genel	(1) Lise ve Altı	25	84,0000	22,04730	5,963	,004	1>2,3
		(2) Önlisans-Lisans	62	66,8387	23,04322			
		(3) Lisansüstü	16	66,5000	14,35270			
	Benlik değeri	(1) Lise ve Altı	25	19,2800	5,84180	5,426	,006	1>2,
		(2) Önlisans-Lisans	62	14,9194	6,05250			
		(3) Lisansüstü	16	14,8125	4,46047			
	Özgüven	(1) Lise ve Altı	25	23,0400	6,62998	4,819	,010	1>2,3
		(2) Önlisans-Lisans	62	18,9194	6,51429			
		(3) Lisansüstü	16	17,8750	3,57538			
	depresif duy.	(1) Lise ve Altı	25	13,4400	3,62951	4,549	,013	1>2,
		(2) Önlisans-Lisans	62	10,7258	3,96364			
		(3) Lisansüstü	16	11,5000	3,34664			
	Kendine yetme	(1) Lise ve Altı	25	13,4400	5,47022	5,617	,005	1>2,3
		(2) Önlisans-Lisans	62	10,0806	4,36941			
		(3) Lisansüstü	16	9,7500	2,69568			
	Başarma-üret.	(1) Lise ve Altı	25	14,8000	4,07226	3,144	,047	1>2,
		(2) Önlisans-Lisans	62	12,1935	4,82425			
		(3) Lisansüstü	16	12,5625	3,03246			

Tablo 13'de kadınların benlik saygısı algılarının eğitim durumları düzeyi bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 13'de kadınların benlik saygısı algılarının eğitim durumları düzeyi bakımından farklılaşma durumları bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p>,05$). Alt boyutlar incelendiğinde, *benlik değeri* alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer eğitim düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının diğer alt boyutu olan özgüven incelendiğinde, *özgüven* alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer eğitim düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların özgüvenin diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların özgüven diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *depresif duygulanma* algısı incelendiğinde, depresif duygulanma alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların depresif duygulanma diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların depresif duygulanma diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *kendine yetme* algısı incelendiğinde, kendine yetme alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların kendine yetme diğer eğitim düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Lise ve altı

eğitim düzeyine sahip kadınların kendine yetme diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların kendine yetme diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *başarma ve üretme* algısı incelendiğinde, başarma ve üretme alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygınlığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların başarma ve üretme algı düzeyleri diğer eğitim düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların başarma ve üretme algı düzeyleri diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre lise ve altı eğitim düzeyine sahip kadınların başarma ve üretme algıları diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 14. Kadınların Politik Beceri Boyutlarının Eğitim Durumları Değişkenine Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Gruplar	n	x	ss	f	p	Fark (Scheffe)
POLİTİK BECERİ	Genel	(1) Lise ve Altı	25	78,4400	17,11987	1,124	,329	
		(2) Önlisans-Lisans	62	85,0968	22,34727			
		(3) Lisansüstü	16	79,5625	19,16583			
	İlişki ağı kurma	(1) Lise ve Altı	25	24,8000	5,90198	1,047	,355	
		(2) Önlisans-Lisans	62	27,0484	7,29794			
		(3) Lisansüstü	16	25,9375	4,86441			
	Kişiler-arası etki	(1) Lise ve Altı	25	17,7200	5,69737	,672	,513	
		(2) Önlisans-Lisans	62	19,0968	6,48759			
		(3) Lisansüstü	16	17,5625	5,59725			
	sosyal zekâ	(1) Lise ve Altı	25	21,7600	5,71752	,681	,508	
		(2) Önlisans-Lisans	62	22,9032	7,59143			
		(3) Lisansüstü	16	20,7500	6,88477			
	samimi görünme	(1) Lise ve Altı	25	14,1600	3,73809	1,765	,176	
		(2) Önlisans-Lisans	62	16,0484	4,52109			
		(3) Lisansüstü	16	15,3125	3,92800			

Tablo 14'de kadınların benlik saygısı algılarının eğitim durumları düzeyi bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 14'de kadınların benlik saygısı algılarının eğitim durumları düzeyi bakımından farklılaşma durumları bakımından anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>,05$).

Tablo 15. Kadınların Benlik Saygısı Algılarının Çalışma yıllarına Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Gruplar	n	x	ss	f	P	Fark (Scheffe)
BENLİK SAYGISI	Genel	(1) 0-8 yıl	69	74,6812	22,04974	6,604	,002	3<1,2
		(2) 9-16 yıl	16	73,7500	23,64882			
		(3) 17 ve Üzeri	18	54,1667	17,42632			
	Benlik değeri	(1) 0-8 yıl	69	16,7681	6,13846	4,471	,014	3<1,
		(2) 9-16 yıl	16	16,6875	5,92980			
		(3) 17 ve Üzeri	18	12,2222	4,34613			
	Özgüven	(1) 0-8 yıl	69	20,8986	6,33419	6,912	,002	3<1,2
		(2) 9-16 yıl	16	20,2500	6,23431			
		(3) 17 ve Üzeri	18	14,9444	4,74617			
	depresif duy.	(1) 0-8 yıl	69	12,1304	3,75309	5,779	,004	3<1,
		(2) 9-16 yıl	16	11,8750	4,37988			
		(3) 17 ve Üzeri	18	8,7778	3,11648			
	Kendine yetme	(1) 0-8 yıl	69	11,3913	4,52840	4,166	,018	3<1,
		(2) 9-16 yıl	16	11,6250	4,86998			
		(3) 17 ve Üzeri	18	8,0556	4,16529			
	Başarma- üret.	(1) 0-8 yıl	69	13,4928	4,42128	4,210	,018	3<1,
		(2) 9-16 yıl	16	13,3125	4,72890			
		(3) 17 ve Üzeri	18	10,1667	3,85395			

Tablo 15'te kadınların benlik saygısı algılarının eğitim durumları düzeyi bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 15'te kadınların benlik saygısı algılarının çalışma yılı süreleri düzeyi bakımından farklılaşma durumları bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p>,05$). Alt boyutlar incelendiğinde, *benlik değeri* alt boyutu puanlarının eğitim durumu değişkenine göre benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıla kadar çalışan kadınların benlik değeri

rinin diğer çalışma sürelerine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer çalışma süresine sahip kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıl çalışma süresi düzeyine sahip kadınların benlik değeri algıları diğer 8 yıl ve üstü çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının diğer alt boyutu olan *özgüven* incelendiğinde, özgüven alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların benlik değerinin diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların özgüvenin diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların özgüven algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *depresif duygulanma* algısı incelendiğinde, depresif duygulanma alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıla kadar çalışma yılı süresi düzeyine sahip kadınların depresif duygulanma diğer eğitim düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların depresif duygulanma diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıla kadar çalışma düzeyine sahip kadınların depresif duygulanma algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *kendine yetme* algısı incelendiğinde, kendine yetme alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların kendine yetme algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan grubun alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresine düzeyine sahip kadınların kendine yetme algıları diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların kendine yetme algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Benlik saygısının alt boyutlarından olan *başarma ve üretme* algısı incelendiğinde, başarma ve üretme alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre

benlik saygılığında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıldan az çalışma süresine düzeyine sahip kadınların başarıma ve üretme algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların başarıma ve üretme algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıldan daha az çalışma süresi düzeyine sahip kadınların başarıma ve üretme algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 16. Kadınların Politik Beceri Algılarının Çalışma yıllarına Göre Farklılaşma Durumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		Gruplar	n	x	ss	f	p	Fark (Scheffe)
BENLİK SAYGISI	Genel	(1) 0-8 yıl	69	79,5217	22,00241	6,014	,003	3>1,2
		(2) 9-16 yıl	16	79,4375	13,82254			
		(3) 17 ve Üzeri	18	97,3333	14,28286			
	İlişki ağı kurma	(1) 0-8 yıl	69	25,3913	6,72182	4,456	,014	3>1,
		(2) 9-16 yıl	16	25,7500	4,95984			
		(3) 17 ve Üzeri	18	30,4444	6,50992			
	Kişiler-arası etki	(1) 0-8 yıl	69	18,0580	6,40286	1,899	,155	
		(2) 9-16 yıl	16	17,6875	5,02950			
		(3) 17 ve Üzeri	18	21,0556	5,73403			
	sosyal zekâ	(1) 0-8 yıl	69	21,0725	7,49572	5,967	,004	3>1,
		(2) 9-16 yıl	16	22,0000	5,18973			
		(3) 17 ve Üzeri	18	27,2222	4,29165			
	samimi görünme	(1) 0-8 yıl	69	15,0000	4,30800	6,890	,002	3>1,2
		(2) 9-16 yıl	16	14,0000	3,79473			
		(3) 17 ve Üzeri	18	18,6111	3,18339			

Tablo 16'da kadınların politik beceri algılarının çalışma süresi düzeyi bakımından farklılaşma durumlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 16'da kadınların politik beceri algılarının çalışma yıl süreleri düzeyi bakımından farklılaşma durumları bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p>,05$). Alt boyutlar incelendiğinde, ilişki ağı kurma alt boyutu puanlarının çalışma süresi değişkenine göre politik beceri algısında anlamlı

düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıla kadar çalışan kadınların ilişki ağı kurmanın diğer çalışma sürelerine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların ilişki ağı kurma algısının diğer çalışma süresine sahip kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıl çalışma süresi düzeyine sahip kadınların ilişki kurma algıları diğer 8 yıl ve üstü çalışma süresine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Politik becerinin alt boyutlarından olan politik beceri algısı incelendiğinde, sosyal zekâ alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre politik beceri algı düzeyinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıldan az çalışma süresine düzeyine sahip kadınların sosyal zekâ algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların sosyal zekâ algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıldan daha az çalışma süresi düzeyine sahip kadınların sosyal zekâ algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Politik becerinin alt boyutlarından olan politik beceri algısı incelendiğinde, samimi görünme alt boyutu puanlarının çalışma yılı süresi değişkenine göre politik beceri algı düzeyinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar arası farklılaşmanın nedenini bulmak için yapılan Scheffe testi sonucuna göre 8 yıldan az çalışma süresine düzeyine sahip kadınların samimi görünme algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan alt boyut puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8 yıla kadar çalışma süresi düzeyine sahip kadınların samimi görünme algı düzeyleri diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 8 yıldan daha az çalışma süresi düzeyine sahip kadınların samimi görünme algıları diğer 8 yıldan fazla çalışma süresi düzeyine sahip olan kadınlara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 17. Politik Beceri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı Sonuçları

	Benlik Saygısı	Benlik Değeri	Özgüven	Depresif Duy.	Kendine Yetme	Başarım-Üret.	Politik Beceri	İlişki Ağı Kurma	Kişiler-arası Etki	Sosyal Zekâ	Samimi Görünme
BENLİK SAYGISI	1	,938**	,901**	,839**	,879**	,865**	-,523**	-,552**	-,446**	-,386**	-,396**
Benlik değeri	,938**	1	,785**	,786**	,769**	,795**	-,502**	-,511**	-,468**	-,392**	-,318**
Özgüven	,901**	,785**	1	,648**	,774**	,708**	-,494**	-,524**	-,423**	-,359**	-,379**
Depresif duy.	,839**	,786**	,648**	1	,683**	,680**	-,466**	-,475**	-,372**	-,357**	-,397**
Kendine yetme	,879**	,769**	,774**	,683**	1	,674**	-,368**	-,401**	-,288**	-,234**	-,361**
Başarım-üret.	,865**	,795**	,708**	,680**	,674**	1	-,474**	-,524**	-,401**	-,358**	-,316**
POLİTİK BECERİ	-,523**	-,502**	-,494**	-,466**	-,368**	-,474**	1	,858**	,896**	,884**	,766**
İlişki ağı kurma	-,552**	-,511**	-,524**	-,475**	-,401**	-,524**	,858**	1	,723**	,622**	,539**
Kişiler-arası etki	-,446**	-,468**	-,423**	-,372**	-,288**	-,401**	,896**	,723**	1	,724**	,585**
Sosyal zekâ	-,386**	-,392**	-,359**	-,357**	-,234**	-,358**	,884**	,622**	,724**	1	,627**
Samimi görünme	-,396**	-,318**	-,379**	-,397**	-,361**	-,316**	,766**	,539**	,585**	,627**	1

* p < ,05

** p < ,01

Tablo 17'de kadınların politik beceri ile benlik saygınlığı algılarına yönelik Pearson Momentler Çarpım korelasyon katsayısı sonuçları gösterilmiştir. Buna göre Tablo 17'de kadınların benlik saygısı algısının genel puanı ile benlik değeri düzeyleri, özgüven düzeyleri ve depresif duygulanma düzeyleri, kendine yetme düzeyleri ve başarıma-üretme düzeyleri arasında yüksek düzeyde pozitif anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=,93$, $r=,90$, $r=,83$, $r=,87$, $r=,86$; $p<,01$). Kadınların politik beceri ile benlik saygısı algıları arasında yüksek düzeyde negatif anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($r= -,523$, $p<,01$). Benlik saygısı genel puanı ile ilişki ağı kurma, sosyal zekâ, kişiler-arası etki ve samimi görünme alt boyut puanları arasında yüksek düzeyde negatif anlamlı ilişki bulunmuştur ($r= -,55$, $r= -,44$, $r= -,38$, $r= -,39$, $p<,05$).

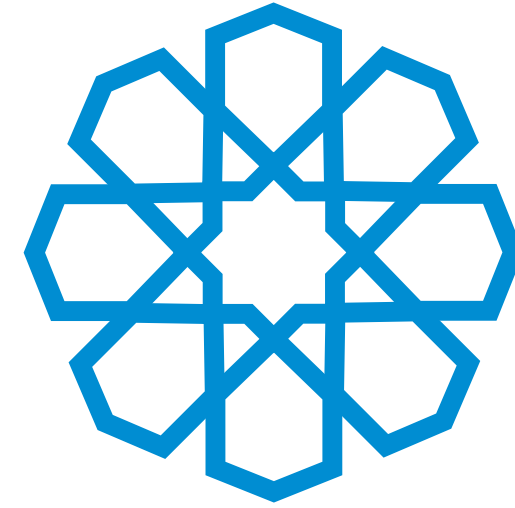
Sonuç

Bu araştırma Bursa ili merkez ilçesinde yer alan 103 kadın gönüllü katılımcının görüşleri ile sınırlıdır. Bu nedenle, benlik saygısı ile politik beceri arasındaki ilişkinin daha büyük örneklem üzerinde yürütülmesinin alan yazına daha fazla katkı sunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca tek bir il değil birçok il ve yöredeki kadınların anket görüşleri olarak daha kapsamlı sonuçlar çıkabileceği aşikârdır. Bu nedenle, politik becerinin nedenlerini ve olası sonuçlarını başka değişkenlerle birlikte incelemek, bu değişkenin doğasının bütüncül bir biçimde kavranmasına katkı sunabilir. Yine aynı şekilde benlik saygısının alt nedenlerinin incelenerek oluşturulabilecek değişkenlerle de ölçülmesi çalışmanın geliştirilmesi açısından elzemdir. Kadınların politik becerilerini geliştirmek ve böylelikle gerek iş yaşamı gerekse özel ve sosyal hayatlarındaki stres, başarısızlık, çatışma gibi olumsuz durumlarla baş edebilmesini sağlamak amacıyla psikolojik sermaye düzeylerinin yükseltilmesi gerektiği söylenebilir. Kadınların, politik becerilerinin geliştirilebilmesi için benlik saygısına değer gösterilmesi ön koşuldur. Bu bağlamda kadınlara yönelik oluşturulacak politikalar çerçevesinde;

- Kadınların rehberlik hizmetlerinden yararlanılarak iş, sosyal yaşam, eğitim ve aile yaşantısında planlama yapılması gerekmektedir.
  - Kadınların ekonomik güçlerinin sağlanması, iş hayatında istihdamının artırılması kadının daha fazla özgüveninin artmasına sebep olacaktır. Bu sebeple kadınlara ekonomideki işgücü payı artırılmalıdır.
  - Kadınların eğitimlerinin yaşam koşulları sebebiyle yarım bırakılmasından dolayı eğitimlerinin tamamlanmasına yönelik çalışmalar yapılması ve ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü eğitimlerinin tamamlanması için politikaların oluşturulması gerekir.
  - Kadınların çözüm odaklı yetiştirilebilmesi için siyaset akademisi kurularak, problem çözmeye yönelik toplumsal olaylara çözüm üretebilmesi sağlanacak imkânlar tanınmalıdır.
  - Kadınların, sosyal ve kültürel gelişimlerinin sağlanabilmesi için sosyalleştirme araçlarından destek alınmalıdır. Kadını içinde yaşadığı kültürü öğretme, örf ve gelenek, görenekleri öğretme, adabı muâşeret kurallarının öğretimi sağlanmalıdır. Ayrıca kültüre özgü sanatsal faaliyetlerin öğretilmesi ve yöresel kültür bilgilendirilmesi yapılması gerekmektedir.
  - Sağlıklı bir aile ortamı ve sağlıklı çocuklar yetiştirilmesi için kadınların sağlık hizmetlerinin ve imkânlarının artırılması ve çalışmalar yapılması gerekmektedir.
- Sonuç olarak kadınlarla ilgili politikalar yeniden gözden geçirilmeli ve kadını güçlü kılaacak politika çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALGA, Erdal; ÖZDEMİR Murat (2018). 'Özel Sektör Örgütlerinde Politik Beceri İle İzlenim Yönetimi İlişkisi' *Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences Cilt / Volume: 16, Sayı / N: 31, ss. / pp.: 309-329, 2018*
- ATAY, Salim. (2010). "Geliştirilebilir Yönetim Becerisi: Teorik ve Ampirik Yönleriyle Politik Yeti", *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 43, Sayı 2, 2010, s. 65-80.*
- ELÇİ, Elçin. (2011). 'Türkiye'de "Kadın Olmak" Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Çalışması' *Psikoloji Çalışmaları Dergisi 31 (2011) 1-28.*
- GERALD R. FERRIS et al., (2005) "Development and Validation of The Political Skill Inventory", *Journal of Management, Vol. 31, No. 1, 2005, p. 127*; Kathleen K. Ahearn et al., "Leader Political Skill and Team.
- KARADEMİR, T., DÖŞYILMAZ, E., ÇOBAN, B., KAFKAS, ME. (2010). Beden Eğitimi Ve Spor Bölümü Özel Yetenek Sınavına Katılan Öğrencilerde Benlik Saygısı Ve Duygusal Zekâ. *Kastamonu Eğitim Dergisi. 18(2), 653-674.*
- MUTLU, Ahmet (2017). 'Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri Ve Anlamı', *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 9 Ocak-Nisan 2017.*
- ÖZDEMİR, Murat; GÖREN, Safiye Çiğdem. (2016). "Politik Beceri ve Psikolojik Sermaye Arasındaki İlişkinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 31, Sayı 2, 2016, s. 333-345.*
- ÖZDEMİR, Murat; GÖREN, Safiye Çiğdem. (2015). "Politik Beceri Envanterinin Eğitim Örgütlerinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2015, Cilt 21, Sayı 4, ss: 521-536*
- ÖZKAN, İshak(1994), 'Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler'
- http://www.dusunenadamdergisi.com/ing/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_ec46c06c1a-5d44ff9676e5d00ab9a792.pdf (Erişim:10.11.2019).
- SALIM Atay. (2010). "Geliştirilebilir Yönetim Becerisi: Teorik ve Ampirik Yönleriyle Politik Yeti", *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 43, Sayı 2, 2010, s. 66.*

TARİHTE TÜRK - MÜSLÜMAN KADINLARI

Ayten AHMADOVA

Dr., Azerbaycan Gence Devlet Üniversitesi, Filoloji Bölümü Öğr. Üyesi
83-aytan@mail.ru

Özet

Tarih boyunca kurulan Türk devletlerinde kadınlar toplum hayatında olduğu gibi siyasî hayatta da önemli roller üstlenmiştir. Zaman ve mekâna bağlı olarak buldukları coğrafyada farklı kültürler ve inanmış oldukları dinlerin de etkisiyle kurmuş oldukları devletlerde kadınların rollerinde de bir takım değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Her şeyden önce kadın bir eştir ve annedir. Kadın, aile adı verilen toplumun en küçük birimini oluşturan müesseseyi kuran iki taraftan biridir. Toplumun en küçük parçası olan aile, kadın ve erkekten meydana gelmektedir. Türk toplumunda aile meşru zemin içerisinde oluşturulmaktadır ve ailenin önemli bir yeri vardır. Toplumun mutluluğu, onu meydana getiren ailelerin mutluluğuna bağlıdır. Bu mutluluğun oluşmasında ise annenin rolü büyüktür. Çocuk dünyaya getirme, onu besleyip-büyütme, ona ilk eğitimi verme görevi anneye aittir.

Tarih boyunca Türk toplumu tarih sahnesinde bulunduğu göre toplumu meydana getiren aileler her toplumda olduğu gibi kadın ve erkeğin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir birlikteliktir. Kadınlar toplum içerisinde ne gibi bir role sahiptirler, aile içerisinde yeri nedir, devlet içerisinde yeri nedir. Makalede bu sorulara cevap tapmaya çalışacağız.

Tarihte türk-müslüman kadını, at binme, silah kullanma ve savaşabilme gücü ile değerlendirilmektedir. Yine tarih kaynaklarında Türklerin kutsal ve önem verdikleri haklara, "ana hakkı" dedikleri ve bunu da "Tanrı Hakkı" ile eşit tuttuklarını göstermektedir. [1, 27]Aile toplumun çekirdeği olarak görülmüştür. Aile ne kadar güçlü olursa toplum o derece güçlü olur. Türklerde aileye her zaman önem verilmiş ve aile korunmuştur. Birçok savaşa ve göçe rağmen Türklerin dağılmadan ayakta kalması da güçlü aile yapısına dayanmaktadır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Tek eşlilik Türk ailesinin vazgeçilmez bir özelliğidir[2, 179]. Eski Türk toplumlarında kadının yüksek bir mevkiinin bulunduğu dair genel kanı vardır. Türk mitolojisinde kadın gayet yüksek bir mevkide tasvir edilmektedir. Yarıdılış Destanı'na göre kadın kâinatın yaratılışına sebep olan ilham kaynağı olarak görülmüştür[3, 274]. Kağanın evlendiği ilk kadın "Hatun" unvanını taşımaktadır. Siyasî hayatta kadın "Hâtun" sıfatıyla devlet başkanının en büyük yardımcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sara Hatun, Natevan, Türk, Müslüman, Kadın

Giriş

Göktürklerde ve Uygurlarda kağanın karısı hatun devlet işlerinde kocasıyla birlikte söz sahibidir. Emirnamelerin yalnız Kağan namına değil kağan ve hatun namına ortaklaşa imza edilmektedir. Aile içinde de kadın yüksek bir mevkie sahiptir. Anne olarak çocukların yetiştirilmesi ve evin idaresi ile uğraşır[4, 145- 155]. Ev içerisinde kocasının naibi idi. [5, 61] Orta Asya Türklerinde Göktürklerin tarihi ve yaşayışı ile ilgili olarak en önemli başvuru kaynağı Orhun Kitabeleri'dir. VII. yüzyıldan başlayarak Orhun Kitabeleri'nde devlet işlerini bilen Katunlardan (hatun) söz edilir. Kağanın hanımı olan Hatun da tıpkı Kağan gibi töre ile bu makama oturur ve kağan ile birlikte ülkeyi yönetmektedir. Orhun Kitabeleri'nde yer yer "*Hakan ve Hatunun Buyruğu*" sözü ile başlayan ifadeler yer almaktadır. Kadına kutsallık katan töreye göre, dövülmesi, horlanması veya itilip kakılması mümkün değildir ki zaten Türk kültüründe ve destanlarında böyle bir durum göze çarpmamaktadır. Türk destanlarında kadın daima erkeğinin yanındadır. Onların güç ve ilham kaynağıdır.

Kahramanının yanında savaşan kadın motifi Dede Korkut hikâyelerinde de mevcuttur. Dede Korkut hikâyelerinden biri olan "*Deli Dumrul hikâyesinde*" Dumrul canının yerine can bulma çabasına girince bunu kadından bulmuş, kadını ona hiç çekinmeden "*canını vereceğini*" söylemiştir. Ayrıca Türk kültüründe destan kahramanları iyi ata binen, iyi kılıç kullanan, iyi savaşan kadınlarla evlenmek istemektedir. Nitekim Dede Korkut hikâyelerinden olan Bamsı Beyrek hikâyesinde yer alan "*Banu Çiçek*" bunun en güzel örneklerden biridir. Bir başka örnek ise Selcen Hatun'dur. Selcen Hatun düşmanların gece kocasına baskın yapmasından korkmaktadır. Kocasını uyarır, savaş başlar. Mücadele esnasında kocasının atı yaralanır. Savaşa hazır bir şekilde kenarda bekleyen Selcen Hatun atını düşmanların üzerine sürer ve düşmanları kılıçtan geçirmeye başlar. Yine Manas Destanı'nda ise kahraman Manas'a zehir verilerek atıldığı çukurdan kurtaran eşi Kanikey Hatun ile oğlu Uruz'u kurtarmak için düşman ile savaşan Kazan Bey'in karısı Burla Hatun kadın kahramanlardan bir kaçıdır.

İslamda kadına çoğ yüksek deyer vermiştir. Ancak diğer dinlerde, yani Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi semavi dinlerde kadının hiçbir değeri bulunmamaktadır. İsrail hukukunda ailede erkek mutlak hâkimdi. Yahudi kızları babalarının evlerinde bile hizmetçi gibiydiler. Baba onları satabilirdi. Boşanma hakkı keyfi bir surette kocaya aitti. Kızlar ancak başka bir varis bulunmadığı takdirde babalarının mirasına sahip olabiliyorlardı [6, 16- 17]. Kadını aşağılama bozulmuş olan Hıristiyanlıkta daha da ileri safhadadır. "*Zira kadın, haram meyveyi Hz. Âdem (a.s.)e yedirerek cennetten kovulmasına ve böylece insan neslinin günahkâr olmasına neden olmuştu. Bu yüzden Hıristiyanlık cinsel ilişkiyi bir günah ve kirlenme saymaktadır*". Tanınmış Hıristiyan ilahiyatçılarından birisi olan İskenderiyeli Clement; "Kadın, kadın olmaktan ötürü utanmalıdır" demektedir [7, 7].

Orta yüzyıla kadar Hıristiyan dünyasında var olan kadına yönelik olumsuz tutumu Türk-İslam dünyası ile kıyasladığımızda farkı net göre biliyoruz. Kadınlar hayatın

kurucusudurlar. O, annedir, hem toplumda faal konumu olan vatandaştır. Kadına saygı, ihtiram, hatta onun karşısında baş eğmek bile mübarek Peygamberimizin fikri olmuş. Muhammet Peygamber (s.a.s) buyurdular ki: "Cennet anaların ayakları altındadır".

Türk -İslam kadınları tarih boyunca bilge, basiret gözü açık, Vatana , Toprağa ve ailesine sadakatli olmuş ve zamanın tüm sınavlarından alını ak, yüzü temiz çıkmayı başarmış, zor anlardan çıkar yolunu doğru seçmekle erkeği de böyle doğru yola yönlendirmişler. Bunun bariz örneğini milattan önce (m.ö.) VI yüzyılda yaşayan Akameniş hükümdarı Cyrus'a kan yutturan Tomris'in şahsında ve kendi akli ve zekası ile İskenderi düşünmek zorunda bırakmış Berde Hükümdarı Nüşabenin simasında görüyoruz. Bizim Mümine hatunumuz, Gence Hanı Cevat hanın hayat arkadaşı Beyim hatunumuz olmuş, Sabiha Gökçenimiz, Haseki Mahpeyker, Kösem Valide Sultanımız yaşamış ve bundan sonra da tarihimiz boyunca yaşayacaklar.

İsmi Azerbaycan devletçilik tarihine ilk bayan diplomat olarak düşen Sara Hatun, adını iftiharla dile getire bileceğimiz bir Türk Müslüman kadınıdır. Osmanlı kaynaklarında yazıldığı üzere onun gerçek adı Gövhershah hatundur. Azerbaycan tarihinde tanınmış ve tarihte iz salmış şahsiyetlerden birisidir. Bütün Şarkta döneminin tek yetenekli diplomat bayanı olarak tanınmış Sara Hatun yüce akli ve metaneti ile bilgeliği , cesaret sahibi mübarek kadındı.

Sara Hatun Bayandur elinde doğmuştur. Akkoyunlular devletinin (1468- 1503) siyasetini düzene koyma işinde seçkin diplomat ve devlet adamı bir bayan Sara Hatunun devasa emeği vardır. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasanın anası, bütün Şarkta tek yetenekli diplomat kadın gibi ün salan Sara Hatunun hatta Avrupa ülkelerinde de tanınır şahsiyet olduğunu söyleye biliriz. O, bir devlet kadını olarak hakim sınıfın çıkarlarını savunur, feodal devletinin güçlenmesi için çaba gösteriyordu. Bu amaçla feodal dağınlığına ve sülale üyelerinin merkezi iktidarı ele geçirmek uğruna iç savaflara saray çekişmelerine karşı mücadele veriyordu. Çok akıllı ve tedbirli Müslüman kadın olan Sara Hatun devleti idare etme işlerinin bütün alanlarında oğluna yakından yardımcı oluyordu. Akkoyunlu devletinin dış ülkelerle diplomatik ilişkilerinde Sara Hatunun rolü daha mühimdi. Uzun Hasan bütün dış siyaset meselelerini onunla hesaplaşır, en sorumlu görüşmelere onu gönderirdi. O, sadece dış ülkelerin ayrı-ayrı diplomatları ile değil, aynı zamanda Teymuri hükümdarı Abu Said, Osmanlı imparatoru II Mehmet gibi devlet başkanları ile de diplomatik görüşmeler yapmış, Akkoyunlu devletinin dış siyaset menfaatini başarı ile savunmuştu. Bütün Yakın ve Orta Doğuda özel yeri olan Sara Hatun Osmanlı Sultanının otağında iyi karşılanmıştı. Kaynakların verdiği bilgiye göre diplomatik görüşmeler zamanı Sara Hatun ve II Mehmet bir -birlerine "ana", "evlat" diye müraaet emişler. Sara Hatun bu görüşmelerde kendisinin bütün diplomatik ustalığını kullanarak Sultan II Mehmetle barış imzalamıştır. Bir diplomat olarak Sara Hatunun başarısının sonucu olarak kendisinin Sultan II Mehmetle imzaladığı 1561 yılı barış anlaşmasının büyük önemi vardır. Bu barış şimdilik elimizdeki bilgilere göre Sara

Hatunun dış ülke hükümdarları ile bağladığı ilk anlaşmalardan biridir.

Uzun Hasan özellikle dış siyasetinde en zor konuların çözümünü Sara Hatuna itibar ediyormuş. Teymuri hükümdarı Abu Saidin Azerbaycan'ı zapt etme tehlikesi yarandığında barış için görüşmelere gönderilen elçiler de Sara Hatuna önderlik etmişlerdi. Sara Hatunu bir diplomat ve devlet kadını olarak sadece Şarkta değil, Avrupada da tanıyorlardı. Venedik Cumhuriyetinin senatörü onun Akkoyunlu sarayındaki otoritesini dikkate alarak Azerbaycan'a gönderilen bütün diplomatlarına ciddi öğüt verdi ki, Sara Hatuna saygı ve ihtiramla karşılık verip, çeşitli hediyeler ikram etsinler. Amaçlarına ulaşmak için onun tecrübesini kullansınlar. Venedik'ten Azerbaycan'a gönderilen nerdeyse bütün diplomatik belgelerde Sara Hatundan bahsedilmekte, adı çekilmektedir.

Türk -İslam dünyasının kadınları erken çağlardan başlayarak savaşlarda yiğitçe dövüşen kahramanlar, kendi hayatlarını evlatları için feda eden ana, siyaset alanına katılan siyasetçi, sosyal hayatta faal yer tutan vatanşah, halkının refahı için çalışan bir insandır. Sosyal hayata katılarak halkının refahı için her şeyden vaz geçen kadınlardan birisi de Azerbaycan'ın ayrılmaz bölgesi Karabağ diyarından olan tanınmış soydan gelen Mehtikulu kızı Hurşitbanu Natevandır.

Mehtikulu hanın kızı Hurşitbanu Natevan 15 Ağustos 1832 yılında Şuşada doğmuştur. Mehtikulu han kızına kendi annesinin adını Hurşitbanu adını vermiştir. Hurşitbanu ailenin tek evladı, hem de Karabağ hanlıklarının son varisi olduğu için onu sarayda "Dürrü Yekta" (Tek inci), halk arasında ise "Han kızı" diye hitap etmişler.

Onun ata-baba ocağı ruslar tarafından işgal edildikten sonra Natevan Tiflise giderek halef Vorontsoyla diplomatik görüşmeler yürütmüştür. Vorontsoyun özel yaveri Hasay bey Tifliste ona mülk iddialarında yardım etmiştir. Halef kendisine: sen tek kızsın, bu kadar toprak senin neyine, diye sorduğunda, cevabında Natevan demiş:

- Benim koskoca halkım var. Onlara vereceğim-demiş ve öyle de yapmıştı. Toprakları geri alarak halkının iradesine vermiştir. Natevanın şahsiyet olarak kendisini göstermesinde vatana, doğduğu topraklara bağlı olmasında hem de mensup olduğu soyun, kökün ve sülalenin büyük etkisi vardır. Hayırsever, iyilik yapan ve aktif sosyal halk adamı olarak halkının hafızasına kazanmıştır. Kendi sermayesi ile Sarı Baba adlı yerden Şuşa İline kadar su kanalı yaptırmıştır. Bu su kanalı şu anda "Han kızı çeşmesi" adı ile tanınmaktadır(Teessüf ki, bu yerler ermeniler tarafından işgale maruz kalmıştır). Natevan Aras nehrinden Mil ovasına kadar su kanalı çekmeğe teşebbüs etmişti. O , Şuşada parklar yaptırmış, buz üretimi yeri ve okullar inşa ettirmiştir.

1858 yılında hoş bir tesadüf olarak Bakü'de Fransız yazar Aleksandır Düma ile Hurşitbanu karşılaşırlar. Natevan hayat arkadaşı Hasay beyin Fransızca'yı iyi bilmesi sayesinde yazarla aralarında arkadaşlık ilişkisi yaranmıştır. Onlar Abşeron yarımadasında birlikte gezi yapmış, ayrılırken de bir -birlerine kıymetli hediyeler sunmuşlar.

Natevanın Bakü'den Şikh köyüne taş yol yaptırması hakkında ilk bilgi de A. Dümanın "Kafkas'a Seyahat" adlı kitabında bahsi geçmektedir.

Hurşitbanu Natevan parlak yeteneğe ve öncü fikirlere sahip büyük şahsiyet olmuştur. O, Azerbaycan kültüründe ve ictimai hayatında derin izler koymuştur. 1850'den itibaren şiir yazdığı bilinen Hurşid Banu, 1872'de Şuşa'da «*Meclis-i Üns*» adı altında şairler birliği kurdu ve yirmi yıldan fazla bu birliğin yöneticisi ve mali destekleyicisi oldu. Şiirin yanı sıra hat, tezhip ve resimle de uğraştı. Azerbaycan El Yazmaları Enstitüsü'nde onun kendi elinden çıkmış "*Gül Defteri*" (1886) adıyla bilinen bir albüm bulunur. Yaptığı iğne işleri de Azerbaycan Ulusal Güzel Sanatlar Müzesi'nde saklanmaktadır.

Sonuç

Erkeklerle nazaran kadınlar hayatın bütün alanlarında hukuksuz yaşadığı zamanlarda Azerbaycan tarihinde böylesine mert, cesur ve öncü diplomat türk-müslüman kadınlarımızın varlığı takdire şayan durumdur. Sara Hatun ve Hurşitbanu Natevan geçtiğimiz asırlarda yaşasalar da, onların siyasi kültürü, diplomatik faaliyeti ve şahsi çabası gelecek nesiller için güzel örnektir.

KAYNAKÇA

Muharrem Ergin; Dede Korkut Kitabı, TTK Basımevi, Ankara, 1958, s.27

Bahaettin Ögel; Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Kömen Yayınları, Ankara, 1979, s.179.

Abdülkadir Ğnan, "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın", Türk Yurdu, Ankara 1934, C.IV., S. XXII, s.274.

Özkan Ğzgi; "İslamiyetten Önce Türk Kadınları", Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara, 1975, s. 145-155.

Ali Erkul; "Eski Türkler de Evlenme Gelenepleri", Türkler, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, III, s.61.

B. Topaloğlu; İslam'da Kadın, s.16-17.

M. Tayyib Okiç; İslamiyet'te Kadın Öğretimi, DGB Yay., Ankara 1979, s.7.

https://az.wikipedia.org/wiki/Xurşidbanu_Natevan

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

KADİM TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ GÜÇLÜ KADIN TİPOLOJİSİ VE GÜNÜMÜZDE MEDYANIN TOPLUMA EMPOZE ETTİĞİ ZAYIF KADIN İMAJININ ŞİDDET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Ayten ÇALIŞ

Öğr. Gör., İletişim Uzmanı, İletişim Fakültesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İAÜ.
Toplumsal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdür Yrd.
aytn.calis.2020@gmail.com

Özet

Çalışmada; Tomris Hatun, Kara Fatma, Nene Hatun, Sabiha Gökçen gibi örneklerde görülen ve adını bilmediğimiz birçok kadın üzerinden yürüyen, kadim Türk kültüründeki güçlü kadın tipolojisi ile günümüzde medyanın topluma empoze ettiği zayıf kadın imajı arasındaki ciddi fark ortaya konulacak ve yaşanan bu önemli değişimin kadına yönelik şiddete nasıl bir zemin hazırladığı irdelenecektir.

Yapılacak olan bu mukayesede kuramsal arka plan olarak Prof. Dr. George Gerbner'in 'Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı'ndan yararlanılacak, iletişimin küresel algı yönetimi üzerinden şekillenen güncel kodları noktasında da 'Hegemonya Kuramı' ile söz konusu kuramın temel noktası olan 'rıza' kavramı üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede; kitle iletişim araçları yoluyla küresel düzlemde oluşturulan evrensel kadın imajının, kadınları ne tür bir kadın tipolojisini satın almaya, kabullenmeye ve otomatikman sergilemeye sevk ettiği tartışılacaktır.

Modern propagandanın öncüsü ve halkla ilişkilerin babası olarak anılan, amcası olan Sigmund Freud'dan edindiği psikanalitik verileri işleyerek Hitler'in Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Dr. Paul Joseph Goebbels'i ve dolayısıyla da Hitler'i etkileyen, manipülasyona dayalı algı yönetimi nok-

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayınlanmıştır.

tasındaki ilk halkla ilişkiler örneklerini veren Edward Bernays'ın "Güçlü ve bağımsız kadınlar sigara içer!" algısı üzerine bina ettiği meşhur Lucky Strike Kampanyası'ndan bu yana aynı şekilde devam eden kadının metalaştırılmasına yönelik süreç, içerik analizi yöntemi ile TV dizileri ve kadın programları üzerinden incelenecek; bu programlar aracılığı ile oluşturulan zayıf kadın imajı ile kadına yönelik şiddet arasındaki ilişki yorumlanacaktır.

Sonuç bölümünde ise kültürümüzdeki kadın tipolojisinin küresel algı yönetiminde ve dünya üzerinde oluşan güncel iletişim dilinden nasıl etkilendiğine ilişkin tespitlere yer verilecek; küresel ölçekli kültür emperyalizmi içerisinde metamorfoza uğrayan sağlıklı kadın algısının rehabilitasyonu açısından köklü bir kültür işçiliğine duyulan ihtiyaç ortaya konularak kadim kültürümüzdeki güçlü kadın tipolojisinin yeniden hayata geçirilebilmesi adına çeşitli önerilerde bulunulacaktır. Ayrıca bu kısımda, Japonya'nın ev sahipliğinde Osaka'da 28.06.2019-29.06.2019 tarihlerinde düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nin ikinci gününde gerçekleştirilen 'Kadının Güçlendirilmesi' başlıklı oturum ile 'sürdürülebilir kalkınma' adı altındaki küresel hedefler doğrultusunda ülkemiz kamuoyunda da dillendirilmeye başlanan 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği' kavramı çerçevesindeki açıklamaların ne denli işlev görebildiği hususuna yönelik olarak yorumlamada bulunulacak; 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılan, 14 Mart 2012 tarihinde onaylanan, 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren ve Avrupa Konseyi üyesi 20 ülke tarafından da onaylanan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi) üzerinden gelişen güncel tartışmaların kadına şiddetin ortadan kaldırılması noktasındaki etkisine ilişkin de bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Kadını, Küresel Algı Yönetimi, Medya, Zayıf Kadın İmajı, Şiddet.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca kadının yaşam içindeki anlamı ve toplumsal zemindeki konumu önem arz etmiş, kültüre ve zamana göre de değişiklik göstermiştir. Farklı kültürlerin çeşitli dönemler içerisinde kadını ele alış biçimleri daima dikkat çeken bir nokta olmuş ve kadim Türk kültüründe kadına verilen değer de her zaman göz doldurmuştur. Eski Türklerde kadın daima güçlü, yüksek özgüven sahibi, girişimci, otoriter ve saygın bir konumda olmuş; bu yönüyle de söz konusu güçlü kadın tipolojisi, Türk Milleti'nin tarihe yön veren temel bir aktör olması noktasında son derece belirleyici bir işlev görmüştür. İslam'ın kabulünden sonra ise Kur'an-ı Kerim ayetlerinin yanlış yorumlanması ve İslamiyet'in yaşama geçiriliş biçimindeki uygulama sorunları sebebi ile kadının konumu kısmen değişikliklere uğramıştır.

Geleneksel manada kadın algısını şekillendiren en önemli unsurlar; Kur'an'a dayalı ayetlerden çok, bu ayetler ve bu ayetlere açıklama getirdiği iddia edilen rivayetlerin yorumlanmasında ortaya çıkmıştır. Özellikle ilk insanın nasıl yaratıldığına dair Kur'an'da verilmeyen ayrıntılar, rivayetlerden yola çıkan klasik tefsirlerde yer almıştır. Bu ayrıntılar sadece söylendiği zamanla sınırlı kalmamış, nesilden nesle kadın algısının şekillenmesinde önemli hale gelmiştir (Özcan, 2018). İslamiyet'in olduğu şekildedir farklı bir biçimde algılanması ve kadınlarla ilgili ayetlerin çoğunlukla yanlış yorumlanması birçok milleti etkilediği gibi Türkleri de etkilemiş ancak geleneksel kodlardaki o güçlü ve saygın kadın tipolojisi, derinlerde kendini muhafaza etmiştir. Bu bağlamda söz konusu olumsuz süreçten en az etkilenen kültürün Türk kültürü olduğunu söylemek mümkündür. Ne var ki zaman içerisinde dünyayı küreselleşme sürecine hazırlayan değişimler, teknoloji ve kitle iletişim araçlarının merkezde yer aldığı hâkim dil, öncelikle kadın bedeninin ve kadın varlığının metalaşmasına zemin hazırlamış; tüm dünyayı etkileyen bu sorunlu süreç, ister istemez Türk kültürünü de içine almıştır. Evrensel düzeyde kadın üzerinden yürüyen metalaştırma ve güçlü kadın tipolojisinin yerini alan zayıf kadın imajı insanların düşüncelerine ciddi manada etki etmiş; yaşanan bu olumsuz süreç, psiko-sosyal bir olgu olan şiddet kültürünü de tetikler ya da en hafif ifade ile kolaylaştırır hale gelmiştir.

Bütün insan üretimi hukuk kurallarına rağmen; şiddet, cinayet, esaret, terör vs. devam etmekte ve her geçen gün daha da artmaktadır. İnsanlar uygarlığın gelişmesiyle birlikte şiddetin azalacağını ummuştur; ancak şiddet bütün dünyada farklı boyutlarda artmaya devam etmiştir, etmektedir. Değersizleşme, yabancılaşma ve kendini boşlukta hissetme duyguları toplu öfkeyi beslemekte ve ani şiddet patlamalarına neden olmakta; yapıcı ve yaratıcı hedeflere yöneltilmemiş sosyal enerji, geçici şiddet türleri olarak ortaya çıkmaktadır (Manaf, 2018). Dolayısıyla da bireylerin kendilerini gerçekleştirme sürecinde yaşamış oldukları her türlü bireysel ya da sosyal problem, toplumsal hayatta karşılarına çıkan her türlü engel potansiyel bir şiddet unsuruna dönüşmekte ve kalabalıklar içinde yalnızlaşan bireyler en zayıf olan halkaya yönelerek birikmiş öfkelerini bu noktaya yansıtmaktadırlar. Şüphesiz ki zayıf olarak görülen, güçsüz ve kırılabilir bir kişilik tipolojisine sıkıştırılmaya çalışı-

lan kadın da bu birikmiş öfkeden ve potansiyel şiddetten payına düşeni almakta; yerleşik kadın algısından son derece olumsuz biçimde etkilenmektedir.

Cinsiyet rollerinin amaçsal ve araçsal olarak ifade edilmesi; birini sürecin sürdürülmesinde etkin kılmakta, diğerini ise sadece bir araç olarak göstermektedir. Kadınlar ev içindeki işlerden sorumlu tutulmakta, erkekler ise kamusal alan olarak ifade edilen alandaki işlerden sorumlu tutularak ev üzerinde ekonomik ve sosyal olarak güçlü olan tarafı oluşturmaktadır. Bu süreçte kadınlardan yaşamını ev, eş ve çocuklarla sınırlandırılmasını beklemek; aynı zamanda kadın kimliğinin ortaya çıkartılmasına engel olmaktadır (Özen, 2015). Ekseriyetle kitle iletişim araçları ve teknoloji üzerinden yürüyen küresel ölçekli kültür emperyalizminin metamorfoza uğrattığı sağlıklı kadın algısının rehabilitasyonu noktasında köklü bir kültür işçiliğine ihtiyaç duyulmakta; ancak küreselleşme olgusunun tahripkâr dili, bu elzem onarıma engel olmaktadır.

Toplumlardaki, cinsiyetlere ve özelliklerine yönelik tanımlamalar o kadar nettir ki; 'erkek gibi' ya da 'kadın gibi' şeklindeki benzetmelerle günlük hayatta çok sık karşılaşılmaktadır. Anlamın kaynağını oluşturan kadınlara duygusal, uysal, sevgi dolu, bağlı ve fedakâr olma gibi sıfatlar; erkeklere de güçlü, kaba, hâkim gibi sıfatlar yüklenmektedir. Kadın için yapılan 'erkek gibi' benzetmesi genellikle olumlu anlam taşırken, erkek için yapılan 'kadın gibi' benzetmesi ise küçümseyici bir durumu işaret eden olumsuz bir anlama karşılık gelmektedir (Aydın, 2015). Hâlbuki insanlık tarihinde geriye doğru bir yolculuk yapıldığında; sadece Eski Türklerde değil birçok toplulukta, kabileden ve millette kadının belirleyici unsur olduğu müşahede edilmektedir.

Bilinen kadın hakları aktivistlerinden Evelyn Reed'e göre, dünyada yalnızca son altı bin yıldır ataerkil düzen görülmektedir (Aydın, 2018). Erkek egemen kültürün dünyaya genelinde hâkim olduğu bir düzlemde yeniden bu ezber bozan bilgilere geri dönülmesi ve güçlü ya da hâkim kadın tipolojisinin kabullenmesi ise oldukça zor görünmektedir. Ancak kadının kendini ifade etme, üretme ve kendi kimliğini inşa etme özgürlüğü de temel bir ihtiyaçtır; bu noktadaki açıklığın sağlanması kaçınılmazdır.

Kadınlık ve erkeklik kurguları, toplumsal değerler göz önüne alınarak oluşturulmaktadır. Geleneksel toplumlarda cinsiyet rolleri, kadına ve erkeğe farklı olarak yüklenmektedir. Ataerkil yapının hüküm sürdüğü bu toplumlarda, modernleşme süreciyle çeşitli değişimler gözlenmiştir. Özellikle avcı toplayıcı toplumlarda, kadınlar da erkekler kadar özgür ve eşit şekilde hareket etmekteydi. Ataerkil anlayışın yerleşmesiyle birlikte değişim süreci kendini göstermeye başlamış; kadın kendini evde bulmuş, ev içi rolleri yerine getirmekle karşı karşıya kalmıştır (Küçükırsoy, 2016). Kadının toplumsal düzlemdeki rolü ve konumu noktasındaki bu temel dönüşüm tüm dengeleri değiştirmiş ve kadını yeni koşullara uyumlanma noktasında zorlayıcı bir sürece sevk etmiştir.

Modern dönemlerde kadın konusuyla ilgili tartışmaların 'feminizm' kavramı etrafında düğümlendiği görülmektedir. 'Feminizm' sözcüğü, Fransızca 1837'den sonra girmiştir. Robert Sözlüğü, bu sözcüğü kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin olarak tanımlanmaktadır. Feminizm kelimesi, aynı zamanda kadınların haklarının daha genişletilmesi için yapılan eylemleri de içermektedir (Bayram, 2011). Zaman içerisinde kadının yaşamdaki konumunun zayıflaması bu tarz hak arayışlarını, çeşitli düşünce akımlarını ve kavramları doğurmuş; ortaya çıkan bu tür hareketler de uluslararası hukuka yansımıştır.

Kadın hakları, çeşitli uluslararası gelişmelerle birlikte dünya çapında hızlı bir dönüşümün parçası olmuştur. Birleşmiş Milletler'in erkeklerle kadınlar arasındaki eşitliği, insan haklarının en temel ilkesi olarak görmesi; bu alandaki en büyük gelişmedir. Nitekim 1945'te kabul edilen Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. maddesinde belirtilen, Birleşmiş Milletler'in amaçlarından birinin 'ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı olmaksızın insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı teşvik etme' ibaresi; kadın erkek eşitliğinin kabulüne dair önemli bir adımdır (Özel Özcan ve Erden Kaya, 2017). Hukuk alanında atılan evrensel adımlar önemli olmakla birlikte, kitle iletişim araçları üzerinden oluşturulan kadın imajı ise sözleşme maddelerinden çok daha belirleyici olabilmektedir. Zira davranış modellerini yapılandıran tüm düşünsel ve duygusal kodlar, bu temel mekanizma üzerinden inşa olmaktadır. Tabi bu kodlara sadece kadın ile ilgili algı değil, çocuklarla birlikte en çok kadınların etkilendiği şiddet olgusuna ilişkin algı da dâhildir.

Günlük yaşam pratiklerimiz; enformasyon araçlarının kullanımıyla hızlı bir dönüşüme uğramaktadır. Zihinsel algılarımız ve düşünce yapılarımız; televizyonun haberler, diziler, belgeseller ve talk-showlarla şiddeti ön plana çıkararak temsil ettiği dünyanın etkisi altında kalmaktadır. Televizyon gece gündüz şiddet ve felaket tellallığı yapmakta; televizyona gün içinde şöyle bir göz atıldığında dünyanın savaşlardan, doğal felaketlerden, aile içi şiddetten, trafik kazalarından geçilmediği hemen fark edilmektedir. Modern toplumsal yaşamın küçük cemaat yaşamlarına hapsettiği kitleler, ekran karşısında tüm bu şiddet gösterisini seyrederken bir güvensizlik hissiyle ve korkuyla sarsılmaktadır (Tatal Cheviron, 2014). Dolayısıyla da bireysel ve sosyal kodlarımız, düşünce ve davranış kalıplarımız kitle iletişim araçlarının oluşturduğu dil üzerinden belirlenmekte; doğru ya da yanlış birçok fikir kalıbı bu zeminden neredeyse mekanik bir biçimde kopyalanmaktadır. Kadına bakış, cinsellik, şiddete ya da kadına şiddet noktasındaki düşünce biçimleri de, süratle kopyalanan bu kodlardan yalnızca birkaçıdır. Bu anlamda kadim Türk kültüründeki güçlü kadın tipolojisinin, bugün medyanın da büyük etkisi ile ortadan kalkması ve şiddete uğrama noktasında açık hedef haline getirilen zayıf, salt cinsel objeye indirgenmiş bir kadın algısının bu güçlü tipolojinin yerini alması; sorgulanması, irdelenmesi, yanıt aranması gereken son derece önemli bir sorunsaldır.

Türk Tarih, Düşünce ve Mitolojisinde Kadın

Tarih boyunca hak, özgürlükler ve daha çok da kendini ifade noktasında türlü zorluk ve kısıtlamalarla karşılaşan kadının; Türk tarih, düşünce ve mitolojisinde daima el üstünde tutulduğu ve kutsal görüldüğü bilinmektedir.

Türk destan ve efsanelerinde kadın; daima bir şeref, ahlak, kahramanlık ve fedakârlık sembolü olarak düşünüle gelmiştir. Hatta Türk muhayyilesinde kadın çoğu zaman insan değil, karanlıkları aydınlatan bir ışık manzumesi, erişilmesi, dokunulması, koklanması, kısaca beş duyu ile kavranması mümkün olmayan ilahi bir nur manzumesi, iyiliği, yiğitliği telkin eden bir melektir (Selçuk, 2017). Destan ve efsanelerde kutsal bir yeri olan kadın, toplumsal yaşamda da aynı şekilde avantajlı bir konumda yer almış ve kendisini ifade edip gerçekleştirme noktasında en ufak bir zorluk yaşamamıştır.

Eski Türk yerleşik inancına göre hakan ve hatun, gök ve yerin evlatlarıdır. Onları gökyüzünde Güneş Ana ve Ay Ata temsil etmiştir. Hakanı temsil eden Ay Ata gökyüzünün 6. katında; hatunu temsil eden Güneş Ana ise gökyüzünün 7. katındadır. Burada dahi Eski Türk inanışlarında kadının yeri ve ehemmiyeti tüm açıklığıyla belirdir (Tezesen, 2008). Altay Yaratılış Destanı'nda suların altından çıkan Ak Ana'nın insanları bilgilendirdiği düşüncesi ise, önemli ayrıntıları içermektedir. Dişi güç burada doğayı insanlara tanıtmakta; Gök Ana, insanları bir araya getirip eşleştiren, onları besleyen bir Tanrıça konumunda yer almaktadır. Altay Destanı'nda kadın, soyun başlangıcı ve devamını sağlayandır; Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülmektedir (Yıldırım, 2016). Ayrıca medenî hayat içerisindeki tek eşlilik olgusu da, kadının yaşaması gereken saygın konumu elde etmiş olduğunu gösteren somut bir durumdur ve bilinen pek çok Türk destanında tek eşlilik durumu gözlemlenmektedir.

Başta Dede Korkut Hikâyeleri olmak üzere Oğuzlarla ilgili bütün destanlarda; hepsi 'beğlerden' olan kahramanların bir tek kadınla evli oldukları görülmektedir. Destanlarda, Dîvânü Lügâti't-Türk'te, Kutadgu Bilig'de 'kuma' ve 'ortak' tan bahis yoktur. Örneğin Beylerbeyi Kazan'ın bile bir tek karısının (boyu uzun Burla Hatun) adı geçmektedir (Güler, 2019). Yine kadim Türk kültüründe kadını onurlandıran ve yücelten bir diğer unsur, masallardaki ele alınış biçimidir. Zira masallardaki kadın tipinin, oldukça güçlü olduğu görülmektedir.

Türk masallarında en çok görülen kadın tipi, 'Akıllı Kadın'dır. Bu da Türk kadınının söylenilen aksine eve hapsolarak kaderine boyun eğmeyen, aklını, zekâsını kullanabilen, aktif insanlar olduğunu göstermektedir (Şen, 2008). Dede Korkut ve Köroğlu Destanı'nda ise kadınlar, zor durumlarda eşlerine ne yapmaları gerektiğini bildiren bir rehber gibidir. Eşlerinin nasihatlerine kulak vermeyen erkeklerin işi yolunda gitmez (Güneş, 2009). Dolayısıyla Türk kültürünün hemen hemen her alanında bir kadın kutsiyeti ve saygınlığı karşımıza çıkmaktadır.

Orta Asya'da kadının her alanda erkekle eşit olduğunu söylemek mümkündür. Or-

hun Kitabelerinde; hakanın karısının, kocası ile birlikte Türk toplumunun başına indiği anlatılmaktadır. Bu dönemde kadına, 'Türkan' veya 'Bilge Hatun' sıfatları verilmiş; Emirnameler, fermanlar "Hakan ve Hatun buyuruyor ki!" şeklinde çıkarılmıştır. Hatta öyle ki; kağanın emirnameleri sadece "Hakan buyuruyor ki!" ifadesiyle başlamışsa, geçerli kabul edilmemiştir (Tokcan ve Kolyiğit, 2017). Kadınlar Türk sosyal yaşamında da büyük bir serbestliğe sahip olmuşlar ve özel görevler üstlendiklerinde ata binmek, avlanmak ve dövüşmek gibi erkeklerin yapabildiği her işi yapabilmişlerdir (Avcı, 2010). Eski Türklerde, kadınlar genellikle amazon (ata binen, erkek gibi savaşa katılan) idiler. Cündilik, silahşörlük, kahramanlık Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilmekteydiler (Albayrak, 2017). Dolayısıyla da günümüz dizilerinde ekseriyetle ağlayan, yardıma ihtiyacı olan, aldatılan ya da türlü haksızlıklara uğrayan modern kadının kadim Türk kültüründeki izdüşümü; mevcut durumdan son derece farklıdır.

Eski Türklerde kadının durumu, diğer toplumlardan çok daha iyi olmuştur. Hatta bazı alanlarda bugünkünden daha fazla hakka sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bundan dolayıdır ki; İslam dininin Türkler arasında yayılmasından sonra kadının özgürlüğünün eski etkinliğini yitirdiği görüşü yaygındır. Bunun nedeni ise, İslam dininin yanlış anlaşılması; yani Kur'an ayetlerinin doğru yorumlanmamasıdır (Sarıkoyuncu, 1998). Türk geleneği ve sosyal yaşamında ise bu tarz bir kırılma tarihin hiçbir döneminde yaşanmamış, kadın daima güçlü konumunu muhafaza etmiştir.

Ünlü Gezgin İbn-i Batuta meşhur seyahatnamesinde, gördüğü ve memleketinde asla müşahede edemeyeceği bir olay karşısında şaşkınlık göstererek şu önemli cümleleri kurar; "*Burada acayip bir hal meşhudum oldu ki, o da Türkler indinde kadınların mazharı tazim olmasıdır. Bunların mevki ve rütbesi, erkeklerin fevkindedir*" (Öztürk, 2018). Ve bu noktada Alman asıllı Rus Türkolog Radloff da Batuta ile aynı minvalde düşünmektedir.

Radloff'a göre bir erkeğin bir kadına dayak atması, Eski Türklerde duyulmamış bir şeydir. Eşler birbirlerine karşı her zaman saygılıdır. Türklerde erkek, kadına son derece hürmetkârdır (Kabaklı Çimen, 2008). Hakeza Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Ziya Gökalp'in kadının toplum içindeki konumuna ilişkin görüşleri de yine kadim Türk kültüründeki duruşla son derece uyumludur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, "*Ey kahraman Türk kadını! Sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın.*" şeklindeki hitabı; bunun en açık örneğidir (Şenermen, 2019). Ziya Gökalp'e göre; Türk kadınının İran, Arap ve Bizans tesirlerinden arındırılması gerekmektedir. Ona göre, Türk kadınının kurtuluşu ancak Türk medeniyetinin dinamikleriyle mümkündür. Çünkü Türk medeniyet ve kültüründe kadın ve erkek eşit haklara sahip olmuşlardır (Kurnaz, 2015). Gökalp'e göre hiçbir kavim, Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir (Kabaklı Çimen, 2003). Türklerin yaşam tarzındaki güçlü, mücadeleci, vazife ve sorumluluktan kaçmayan, üretken

kadın anlayışı; hiç şüphesiz ki en karakteristik örneklerinden birini de Millî Mücadele döneminde sergilemiştir.

Kadim kültürümüzde daima etkin bir yeri olan, hatta savaşçı kimliği de ön planda olan Türk kadınının ne denli güçlü bir yapısı olduğunun en açık delillerinden biri de Millî Mücadele dönemidir. Eroğlu bu noktayı şu temel tespit üzerinden dile getirmektedir; *“Özellikle erkeğin gücü var sayılıp, kadının zayıflığından kuşku edenlere Kurtuluş Savaşı’nda, Millî Mücadele dönemlerinde Nene Hatun, Halime Çavuş, Nezahat Onbaşı, Halide Onbaşı, Şerife Bacı, Erzurumlu Kara Fatma, Hafız Selman İzbeli, Çete Emir Ayşe, Tayyar Rahmiye Hanım gibi kahraman Türk kadınları önemli ve vazgeçilmez birer örnektir”* (Eroğlu, 2017). Millî Mücadele dönemi, Türk kadınının karakteristik özelliklerini sergilemesi bakımından son derece önemli ve belirgin bir örnek durumundadır. Gazi Mustafa Kemal’in *“Dünyada hiçbir milletin kadını; ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim diyemez.”* şeklindeki tarihi cümleleri, bu durumun en somut ifadesidir.

Yöntem

Çalışmamızda, kadim Türk kültüründeki güçlü kadın tipolojisinin yerini bugün medyada karşımıza çıkan zayıf kadın imajının alması süreci içerik analizi yöntemiyle irdelenecek ve aradaki bu ciddi farkın, kadına şiddet noktasındaki mevcut algıya olan etkisi yorumlanacaktır. Teorik arka plan olarak ise Gerbner’in Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı ile Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramından yararlanılacak ve geçmişten günümüze kadın algısında gelinen nokta tartışılacaktır.

Kadının Medyadaki Sunumu

Günümüz medyasında TV dizileri, reklamlar ve kadın programları gibi formatlar üzerinden kamuoyuna sunulan kadın algısı, oldukça problemlidir. Zira bu mevcut algının, çalışmamızın giriş bölümünde ele aldığımız güçlü kadın tipolojisiyle hiçbir ilgisi olmadığı gibi; yaşanan bu ciddi irtifa kaybının ardından bugün gelinen nokta, potansiyel bir şiddet unsuru olarak karşımızda durmaktadır. Medyadaki türlü sunumlar üzerinden kadın bedeni ve dahası kadın kimliği metalaştırılmakta; bunun da ötesine geçilerek kandırılmaya ve aldatılmaya müsait, fizyolojik ve psikolojik istismara açık, neredeyse sürekli ağlayan ve kedere boğulan zayıf bir kadın imajı oluşturulmaktadır.

Birçok araştırmanın açığa vurduğu gibi, dramatik yapımlarda kadınlar genellikle ya edilgen, korunmaya muhtaç ve mağdur bir konumdadır ya da entrikacıdır ve kötücül amaçlar peşinde koşmaktadır (Çelenk, 2010). Türk televizyon dizilerinde fiziksel özelliklere göre bakıldığında, kadınlar için aynı zamanda bir ‘ideal beden’ sunumu olduğu görülmektedir. Düzgün fiziksel özelliklere sahip kadınlar genel-

likle iyi karakterli rollerde, kilolu ve bakımsız kadınlar ise ev hanımı, hizmetçi gibi rollerde yer almaktadırlar (Medya Çuvalı, 2019). TV dizilerinde incelediğimiz kadına yönelik şiddet ise, genellikle ev içinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü kadın, genellikle kamusal alanda görünür değildir (Ünlü ve diğer, 2009). Dolayısıyla da medyadaki kadın sunumu son derece sınırlı ve kurgusal bir alana hapsedilmekte, kadın bedeni objeleştirilmekte; çizilen çerçeve dışında kalan kadınlarsa aşağılanmaktadır. Kadının medyadaki sunumlar çerçevesinde pasifize edilmesi ya da çizilen ‘kadın gibi kadın’ resmine uygun düşmeyen kadınların aşağılanması hususu bir şiddet ve istismar türü olmakla birlikte; kadına yönelik şiddeti, esasen ‘korkak, ürkek, sürekli aldatılan, itilen kakılan kadın’ algısı tetiklemektedir. Gerek diziler gerekse kadın programlarının vaka analizi yapan bölümlerindeki şov odaklı sunumlar, bu negatif durumu oldukça güçlendirmektedir.

Şüphesiz bu kapsamda gündeme gelen en önemli hususlardan birisi de, şiddet olgusunun medyadaki ele alınış biçimidir. “İçeriklerde şiddete yer veriliyor olması kitleleri şiddete mi özendirilmektedir, yoksa şiddetin ne denli kötü bir olgu olduğunu sorgulamaya kapı mı aralamaktadır?” şeklindeki temel soru da, bu önemli tartışmanın en kilit noktasını oluşturmaktadır. Bu çerçevedeki en güncel ve belirgin örneklerden birisi; ‘Sen Anlat Karadeniz’ isimli dizi üzerinden dile getirilen bazı eleştirilere, dizinin yapımcısı ve yönetmeni olan Sn. Osman Sınav’ın verdiği yanıt olmuştur. Dizide yer alan, nikâhsız eşi tarafından şiddet gören ve tecavüze uğrayan bir kadınla ilgili görüntüler; bazı izleyicilerin sosyal medya üzerinden RTÜK’e çağırıda bulunarak dizinin yayından kaldırılmasını istemesine neden olmuştur. Yapımcı ve Yönetmen Sınav ise şu yanıtı vermiştir; “Şiddet sert bir şeydir. Onu hafifletmek, mazur göstermektir. Yapanlar, önce kendilerine iki tokat atınsınlar. Ölenler (kadın cinayetleri) varken, neyi hafifletebiliriz” (Koloğlu, 2018). Yapımcı ve Yönetmen Sınav’ın yanıtı mantıksal düzlemde yerinde, beklendik bir yanıt olmakla birlikte, içeriklerin ekrana yansıdığı andan itibaren kitlelerde oluşturduğu yansımalar bakımından askıda kalmaya müsait bir ifadedir. Zira bir medya içeriği, şiddetin nasıl bir yanlış olduğunu gözler önüne sermek adına hazırlanıyor olsa bile; gerek konunun sunuluş biçimine gerekse de izleyici kitlenin eğitim-kültür düzeyi ile psikolojisine bağlı olarak tam tersi sonuçlar doğurabilmektedir. Gerbner’in Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı, tam da bu noktada karakteristik bir teori konumundadır.

Yine medyadaki kadın sunumuna yönelik farklı karakteristik örnekler olan ‘Eşkîya Dünyaya Hükümdar Olmaz’ ile ‘Evli ve Öfkeli’ dizileri de benzer noktaları içermektedir. Işık, Türk Dizilerinde Yaratılan Kadın Figürü başlıklı çalışmasında bu dizilerdeki kadın sunumunu şu şekilde dile getirmektedir; *“Eşkîya Dünyaya Hükümdar Olmaz dizisinde sevilen bir karakter olan başroldeki Hızır karakteri, hem saygın duruşuyla hem de ‘bey efendiliği’ ve ‘delikanlılığı’ ile takdir toplamaktadır. Sabah karısına ‘seni seviyorum’ diyen, akşamında metresinin kollarına koşan hatta ondan da bir çocuk yapan, ‘seni de seviyorum’ diyen takdire şayan bir beyefendilik örneği! Her iki sahne de son derece duygusal ve ikisini de sevebileceğini kabul ettiren bir üslupla işleniyor. Kadın imajı ise karşımıza öyle ezik bir şekilde çıkıyor ki, sonuna kadar haklı olabilecek*

bir konumda olan eş; 'seviyorum' kelimesinin ardına olağan bir şekilde yerleştirilerek kocasının hadsizlikleri meşru kılıyor. Boyun eğmesi, sesini kesmesi ve haddini bilmesi gerektiği sinyalleri sık sık veriliyor. Adamın annesi bile dizide gelinini hiçe sayıyor, oğlunu pohpohluyor ve oğlunun metresinin hamileliği son buldu sandığında günlerce dualar okuyor, yaslar tutuyor. Tüm bunları yine esas gelini ve torunlarının gözleri önünde yapıyor. Güncel bir başka örnek olan 'Evli ve Öfkeli' adlı dizi ise, hepsi aldatılmış olan ana karakterlerden oluşuyor. Tabii ki hepsi kadın. Aldatılan, mağdur görmeye alıştığımız figürlerin kadın olması, zaten şaşırtıcı bir durum değil artık" (Işık, 2017). Ayrıca üzerine şiddet temalı makalelerin yazılmaya başlandığı, neredeyse her bölümünde birkaç cinayetin işlendiği 'Çukur' isimli dizi de, genel anlamda şiddet yönelimi açısından üzerinde çok konuşulacağı görülen güncel örneklerden birisidir.

Dizilerin dışında kadın figürünün merkezde yer aldığı bir diğer format ise kadın programlarıdır ve sağlıklı kadın algısı, bu programlarda adeta reyting uğruna kurban verilmektedir.

Televizyonlarda çöpçatanlık, arabuluculuk, para ve şöhret için evlendirme, insanları ve duygularını kobay gibi kullanarak reyting yükseltecek programlar yapılmaktadır. Tek amaçları reyting olan ve bu yarışta her yolu deneyen kadın programları, cinayet işlenmesine bile sebep teşkil etmektedir. Kadının sesini duyurmak adına yapılan bu programlarda, bilakis kadın küçük düşürülmektedir (Kabaklı Çimen, 2008). Kadın programlarında, izleyiciyi doğrudan etkileyen toplumsal veya kişisel bir konu üzerine konuşulmaktadır. Konular daha çok özel alandan alınmakta ve farklı-ayrık olana kucak açılmaktadır. Bu nedenle daha önceleri televizyonda tartışılmayan aldatılma, aile içi şiddet, evlenmeden çocuk sahibi olma, tecavüz, ensest gibi konular; sıradan insanların tanıklığı ile tartışılmaktadır (Kiraz, 2008).

Kadının sunumu bakımından dizilerin ve kadın programlarının dışındaki bir diğer önemli alan ise şüphesiz ki reklam alanıdır. Reklamalarda kadın; bir tanıtım nesnesi-ne, bir vitrin mankeni konumuna indirgenmektedir.

Reklamalarda kadın bedeni, hem erkek hem de kendi hemcinsinin bakışına sunulan bir nesne konumundadır. Kadın bedeni bir yandan bakışlara sunulurken bir yandan da ideal kadın olmayı, güzelleşmeyi sağlayacağı vaat edilen ürüne-markaya yönlendirme söz konusudur. Kadınların reklamlarda erkeklere oranla daha fazla yer almasının nedeni ise, kadının günümüzde bir sömürü aracına gelmesidir. Kadının bedeni medyada tüketilen konumdadır (Aktaş, 2018). Reklamalarda kadın, seyirlik bir nesne konumuna da indirildiği için; bu anlamda da kendisine dolaylı olarak şiddet uygulanmaktadır (Büker ve Kıran, 1999). Sonuç olarak günümüz medyası kadına 'şahsiyet' ve 'kadının toplum hayatındaki misyonu' bakımından yaklaşmakta; konuyu pragmatik ve emperyal, yani çıkara ve sömürüye dayalı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bunun doğal sonucu ise, kadim Türk kültüründeki 'güçlü kadın tipolojisinin yerini 'zayıf kadın imajının alması ve esasen topluma şekil vermesi gereken kadının edilgen, silik, yadsınan ve aşağılanan bir konuma hapsedilmesidir.

Kadına Şiddeti Meşrulaştırmada Medya Etkisi ve Ekme Kuramı

Medya çeşitli konularda topluma 'örnek düşünce ve davranış modelleri' sunma açısından, şüphesiz ki son derece önemli bir konumdadır. İnsanların görüp gözlemleyip taklit ederek öğrendiğini, çevresinde gördüğü düşünce ve davranış modellerini aynıyla kopyalayarak birçok modelleme yaptığını ortaya koyan Sosyal Öğrenme Kuramı; bu durumu açıklamada en net dayanak noktalarından biridir.

Sosyal Öğrenme Kuramını ortaya atan Albert Bandura; çocukların ve yetişkinlerin televizyon filmlerinden ve bu filmlerdeki modellerden tutumlar, duygusal tepkiler ve yeni davranış biçimleri elde ettiklerine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda özellikle Sosyal Öğrenme Kuramının en temel kavramlarından birisi olan 'model alma' veya 'modelleme' oldukça açıklayıcıdır (Erjem ve Çağlayanderli, 2006). Prof. Dr. George Gerbner'in Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı ise, 'gözleme üzerinden taklit ederek öğrenme' modelini medya-insan ilişkisi noktasında daha spesifik bir noktaya çekmekte ve medyanın, özellikle de televizyon yayınlarının toplum üzerindeki güçlü etkisine odaklanmaktadır.

Bu kurama göre, televizyonun etkileri insanların tutumlarını etkilemektedir; ancak bu etkiler hemen gözlenememekte, zaman içerisinde ortaya çıkmaktadır. Küresel Göstergeler ve Ekme Kuramı, medyanın insanları kaynaştıran egemen değer ve tutumları aktardığını öne sürmektedir. Ekme Kuramı ile yapılan araştırmalar daha çok televizyon ve şiddet arasındaki bağı ele almıştır ve televizyonu uzun süre izleyen kişilerin televizyon aracılığıyla iletilen mesajlardan daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur (Erdoğan, 1998). Dolayısıyla da şiddetin medya içeriklerindeki sıklığı, toplumun bundan etkilenmesi bakımından son derece önemlidir. 'Sıklık' dışındaki bir diğer faktör ise içeriklerin 'sunum biçimleridir.

Medyada kadının temsili sorunu çeşitli yönleriyle sık sık karşımıza çıkmakta ve özellikle kadının şiddet eyleminin hedefi olarak sunulması, sıklıkla eleştirel bir biçimde dile getirilmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddet ve cinayet haberleri sansasyonel bir biçimde görsel ve yazılı basında yerini almaktadır. Kadına yönelik şiddet haberlerinde kadın bedeninin teşhiri başta olmak üzere kadının medyanın bir unsuru ve nesnesi haline gelmesi her zaman bir sorunsal olarak ortaya çıkmaktadır. Görsel ve yazılı medyanın kadına yönelik şiddet haberlerinin verilmiş tarzında izlediği yol, kadına yönelik şiddeti sıradanlaştırma ve bireylerin bu duruma artık duyarsızlaşmasına neden olmaktadır (Karaahmet, 2015). Gerbner ve arkadaşlarına göre televizyon, görece durağan ve ortak imgeleri insanların zihnine ekmektedir. Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı; kitle iletişim araçlarının, bireylerin yetişmeleri ve yaşam biçimleri üzerinde en az kanaat önderleri kadar etkili olduğunu vurgulamaktadır (Özkan, 2017). Ayrıca TV'deki şiddet, iktidar gücünün tiyatral-dramatik gösterimidir; sosyal normlar ve ilişkiler hakkında, hedefler ve araçlar hakkında, kazananlar ve kaybedenler hakkında yaşamın riskleri ve toplumun kurallarının ihlali karşılığında ödenen bedel hakkında çok şey söyler. Şiddet yüklü televizyon programları; kimin, neyi, ne zaman, nerede, niçin ve kime karşı nasıl yaparak işin içinden

sıyrıldığını bize gösterir (Gerbner, 2014). Televizyon, hayata dair kavramları eker ve ekilmiş olanları da meşrulaştırır. Televizyon başlangıçtan itibaren gelecekteki kültürel seçimleri, kullanımları etkileyen en önemli doğal yatkınlıkları eker (Şimşek, 2017). Bu anlamda şiddetin medyadaki işleniş biçimi de, hem Sosyal Öğrenme Kuramı etkisi hem de daha özeldir Ekme Kuramı etkisi bakımlarından son derece belirleyicidir.

Şiddet; fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik yönden dört temel kategoriye ayrılmaktadır (Yıldırım, 2016). Türkiye genelinde her 10 evli kadından 4'ü fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Kadınların % 36'sı fiziksel şiddete, % 12'si cinsel şiddete, % 38'i ise her iki şiddet türünden birine maruz kalmaktadır (Erkurt, 2015). Kadının medyada anlatımı veya belirli görevler içinde ifade edilmesi ulusal düzlem dışında küresel bir problem olarak da varlığını devam ettirmektedir. 76 ülkede, yaklaşık 13 bin televizyon, radyo ve gazete haberinin araştırıldığı ve kadın ile erkeğin hangi oranlarda haberlerde yer aldığını inceleyen Küresel Medya İzleme Projesi'nin (Global Media Monitoring Project- GMMP) 2005 yılında yinelenen "Haber Kim Yapıyor?" başlıklı çalışması; küresel alanda yapılan araştırmalardan biridir. Araştırma sonuçları, dünya nüfusunun % 52'sini kapsayan kadınların medyadaki noksan temsiline ya da görmezden gelinmesine dikkatleri çekmektedir. Araştırmada, kadının medyada yer bulamaması veya görmezden gelinmesi probleminin yanı sıra; kadına medyada yer verilmesi halinde de erkek himayesinin pekiştirildiği, kadınların medyada şiddet gören, ihanete uğrayan, mağdur kişiler olarak yer aldığı gözlemlenmiştir (Karaahmet, 2015). Yaşamımızda bu denli geniş çaplı yer bulan 'toplumdaki kadın algısı' meselesinin gerek problematik sebepleri gerekse çözüm yolları, şüphesiz ki temel medyanın duruşu ile de yakın ilgilidir. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nda, Gerbner'in *Kültürel Göstergeler ve Ekme* Kuramı'nda da altı çizildiği üzere; medya burada sebeplerin güçlendirilmesi ya da çözüm stratejileri noktasında son derece etkin bir konumdadır ve konumunu en işlevsel şekilde yerine getirmek durumundadır.

Sonuç

Kadına yönelik şiddet olgusu; gerek ulusal gerekse de küresel düzlemde, her haliyle 'kitlesele bilinç düzeyi' ile ilgili bir durumdur. Toplumsal bilinç düzeyinin inşasındaki en temel unsurlardan birisi ise, şüphesiz ki kitle iletişim araçlarıdır. O kadar ki; esasen kitle iletişim araçları, toplumdaki eğitim sürecinin de etkin bir unsuru durumundadır. Dolayısıyla da bugün genel olarak 'medya' şeklinde ifade ettiğimiz etki alanının, bu temel misyonunu büyük bir hassasiyetle yerine getirmesi gerekmektedir. Ayrıca bu misyonu 'kamuoyu oluşturma' gibi anlık, geçici mesajlar şeklindeki sınırlı bir alana sığdırmak da mümkün değildir; zira kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturu gücü, köklü bir kültür işçiliğinin ve geniş çaplı bir eğitim sürecinin aracı olarak düşünülmalıdır. Ne var ki bugün kitle iletişim araçlarını hegemonik bir mantık çerçevesinde etki alanında bulduran küresel bir ağ söz konusudur ve

belirli finansal güç odaklarının oluşturduğu bu küresel iletişim ağı, küresel emperyalizmin çıkarlarına göre programlanmış global bir kültür anlayışını tüm ulusal zeminlere zaruri bir gerçeklikmiş gibi dayatmaktadır. Temel iletişim kuramlarından biri olan Hegemonya Kuramının merkezinde yer alan 'rıza' kavramı da, bu tehlikeli dayatmanın en karakteristik ifadelerinden biridir. Zira kitle iletişim araçları üzerinden kitlelere pompalanan küresel kültür kodları öyle bir sunumla, öyle bir paketle servis edilmektedir ki; toplumlar kendi varlıkları için zehir hükmünde olan bu virüslü içerikleri adeta bir ilaç gibi bünyelerine almakta, kendi rızalarıyla yaşamlarına dâhil etmektedirler. Şüphesiz 'kadının toplumdaki ve sosyal yaşamdaki yeri' hususu da, bu noktadaki en tipik örneklerden birisidir.

Toplumu şekillendirmesi, yoğurması, ona bir ruh ve derinlik vererek dinamize etmesi gereken kadın, oldukça acı vericidir ki; küresel algı yönetimi üzerinden yazılan ve toplumlara empoze edilen bugünkü global kültür kodlarına göre, 'cinsel bir obje', 'dekoratif-estetik bir yan unsur' durumundadır. Dahası, kadın bedeninin metalaştırılması ve kadın şahsiyetinin aşığılanması dışında bugün medya üzerinden bir gerçeklik olarak kabule zorlandığımız 'zayıf, silik, pasif, korkak, sürekli gözü yaşlı, aldatılmaya ve kandırılmaya, itilip kakılmaya müsait sorunlu kadın imajı'; bizleri köklü medeniyetimizi, kadim kültürümüzü yadsımaya, yok saymaya ve unutmaya zorlamaktadır. Kadim Türk kültüründeki güçlü kadın tipolojisinin yerini, bugün medya tarafından topluma empoze edilen 'zayıf, ağlak, korkak ve beceriksiz' bir kadın imajı almıştır. Söz konusu bu problemler ise, zaten sıkıntılı olan toplumsal şiddet algısını beslemekte ve güçlendirmektedir. Zira medya içerikleri üzerinden ortaya çıkan sorunlu kadın imajı, "Kadın zaten güçsüzdür, beceriksiz ve korkaktır; dolayısıyla da itilip kakılmaya müsaittir, hatta bu onun doğası ve kaderidir. Haliyle de kadına şiddet uygulanması son derece alışıldık, bilindik, normal bir durumdur." şeklindeki tehlikeli mantığa yer açmakta ve 'içeriklerde kullanılan şiddet temalarının sıklığı' ile 'sunum şekilleri' bu olumsuz neticeyi kuvvetlendirmektedir.

Ülkemizde eğitim düzeyinin düşük ve şiddet konusundaki bilinçlenmenin yeteri kadar gelişmemiş olması, hem toplumda hem de medyada şiddetin kimi biçimlerinin sıradan ve kabul edilebilir olarak algılanmasına neden olmaktadır. Medyadaki şiddet yüzünden günlük yaşamın en sıradan anlarında sürekli şiddet görüntüleriyle karşı karşıya kalan insanlar, şiddete karşı duyarsızlaşmaktadır ve bu şekilde güce dayalı ilişkiler idealize edilmektedir (Tutal Cheviron, 2014). Kadim Türk kültüründeki 'güçlü, yapıcı, üretken, anaç ve mücadeleci kadın tipolojisi'nin yerini bu tarz sorunlu bir imajın alması, medeniyet birikimimiz ve gelecek vizyonumuz açısından ciddi bir irtifa kaybıdır ve söz konusu sorunun toplumsal rehabilitasyonu adına vakit kaybetmeksizin köklü bir kültür işçiliğine girilmesi son derece elzemdir. Pek tabiidir ki böylesi bir kültür işçiliğinin 'eğitim' ve 'denetim' şeklindeki iki temel ayağı da iyi yapılandırılmak durumundadır.

Mevcut denetim mekanizmaları, muhakkak üretilen yayın içeriklerindeki kadına şiddet temalarının sıklığını ve bu temaların sunum şekillerini sağlıklı bir şekilde

irdelemeli; "Son derece önemli bir sosyal gerçeklik olan kadına yönelik şiddet, medyada nasıl bir sunumla verilmeli; ne tür toplumsal mesajlarla işlenmelidir?" şeklindeki temel soruyu gündemine almalıdır. Bu anlamda yöntem bölümünde örneklenen Hızır karakterinde olduğu gibi, yapımların güçlü ve sevilen karakterleri üzerinden verilen kadın içerikli mesajlara son derece dikkat edilmelidir. Zira bu mesajlar, kültür düzeyi düşük olan kesimler başta olmak üzere izleyici kitle tarafından otomatikman satın alınmakta ve Gerbner'in Ekme Kuramı'nda da önemle vurgulandığı üzere süratle modellenmektedir.

Medya üzerinden yapılandırılması elzem olan söz konusu kültür işçiliğinin, denetim mekanizmasının dışında kalan en temel ayağı ise şüphesiz ki eğitimidir ve bu noktada da kitle iletişim araçları adeta bir eğitim seferberliğinin öncü karakolları olarak işlev görmek durumundadır. Eğitim alanının en somut adımlarından biri, kadim Türk kültüründeki güçlü ve üretken kadın tipolojisinin kaliteli medya içerikleri üzerinden topluma sunulması ve bu noktada yaşanan irtifa kaybına vurgu yapılması olmalıdır. Zira bir ülkenin gelecek vizyonu, o toplumdaki sağlıklı kadın algısı ise son derece ilgilidir; kadının kendini ifade edemediği ve güçlü bir konumda yer alamadığı her düzlem, küresel ölçekteki kültür emperyalizminin tahrip edici akıntısı içinde yok olup gitmeye mahkûmdur. Eğitim ayağındaki bir diğer açılım ise, mevcut kadın algısının kırılmasına yönelik olarak hem erkeklere hem de kadınlara yönelik bir programın devreye sokulmasıdır. Zira gerek İslam'ın yanlış anlaşılması ve yorumlanmasından gerekse mevcut kültür düzeyinden kaynaklanan çeşitli sebeplerle hem erkeklerdeki hem de kadınlardaki mevcut algıda ciddi problemler söz konusudur. Erkeklerdeki kadına yönelik algı kadının pasifize edilmesini, aşağılanmasını ve kadına yönelik şiddetin kanıksanmasını meşrulaştırırken; kadınlardaki öğrenilmiş çaresizlik duygusu da bu tehlikeli normleştirme sürecini beslemektedir. Hz. Hatice ve Hz. Ayşe Validelerimiz gibi üretken, girişimci, sorun çözücü ve şahsiyet sahibi kadın kimlikler karşımızda dururken; İslam'ın yanlış anlaşılmasından ve âyet-i kerimelerin hatalı yorumlanmasından kaynaklanan türlü sebeplerle, İslam sağlıklı kadın algısının önündeki bir engelmiş gibi görülmektedir. Hâlbuki hakikatte böyle bir engel olmadığı gibi; Müslüman bir kadının bireysel olduğu kadar toplumsal vazifelerinden kaçması da, bilakis İslamiyet'in ruhu ve özü bakımından önemli bir sorundur. Bu anlamda hem erkeğe hem de kadına yönelik güncel bir eğitim süreci kitle iletişim araçları üzerinden devreye girmeli; medya üzerinden gündeme alınan bu hassas kültür işçiliği, sahadaki çalışmalarla da desteklenmektedir. Sahadaki söz konusu çalışmaların merkezinde olabilecek üç temel karakteri; 'öğretmen', 'imam' ve 'muhtar' şeklinde özetlemek mümkündür. Halk üzerinde tesiri olan bu üç temel tipoloji üzerinden mevcut eğitim mekanizmaları, Diyanet İşleri Başkanlığı ve yerel yönetimler de sürece dâhil edilmeli ve medya üzerinden yapılandırılan kültür işçiliği, sahadaki bu önemli yapılarla eşgüdüm içerisinde uygulanmalıdır. 'İslam'da ve Kadim Türk Kültüründe Kadının Yeri' meselesi söz konusu kültür işçiliğinin merkezine yerleştirilmeli ve kadının bu noktadaki sağlıklı konumu gerek medya içerikleri gerekse sahadaki eğitimler üzerinden eşzamanlı olarak iş-

lenmelidir. Kaldı ki bu konu çerçevesinde içerik üretebilecek film ekiplerine teşvik edici kültürel fonlar tahsis etmek, kültür endüstrisinin en önemli kollarından biri olan sinemayı da bu kültür işçiliğine dâhil etmek; yine önemli açılımlardan birisi olabilecektir.

Sağlıksız kadın algısı ile ilgili mevcut sorunun ortaya çıkışında Türk kültür ve medeniyetini tahrip edici güçlü tesirleri olan Batı merkezli küresel algı yönetimi, elbette yadsınamaz bir gerçekliktir. Ne var ki gerek İslam'ın yanlış anlaşılması noktasında gerekse de pompalanan sağlıksız kadın algısının otomatikman sahiplenilmesi hususunda bize düşen ev ödevlerinin yerine getirilmiyor oluşu da bir o kadar önemli olan bir başka gerçekliktir. Dolayısıyla da eğer Batı merkezli ve küresel ölçekli bir kültür emperyalizmine maruz kalarak geleneksel kültür kodlarımızı, en önemli güçlerimizden biri olan aile yapımızı kaybetmek istemiyorsak; bu zehrin panzehrini üretmek ve devreye sokmak da kaçınılmazımız demektir. Bu kültür işçiliği çok yönlü bir biçimde planlanıp işleme alındığı takdirde 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği' ya da Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) üzerinden yürüyen çeşitli tartışmalar da devre dışı kalacak; 'demokrasi', 'insan hakları', 'eşitlik' söylemleri ile hangi amaca hizmet ettikleri bir hayli muğlak olan türlü STK'lar üzerinden sayısız alanda maruz kaldığımız küresel algı yönetimiyle bir kez daha karşılaşmak durumunda oluşumuzun önüne geçilecektir. Zira 28-29.06.2019 tarihlerinde Japonya'da düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nde de ele alınan 'Kadının Güçlendirilmesi' meselesi; uluslararası denetim mekanizmalarından çok önce, bizim kendi içimizde ele almamız ve 'kendi kültür kodlarımıza göre' şekillendirmemiz gereken son derece hassas ve önemli bir meseledir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ezgi (2018). Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Günümüzde Kadına Yönelik Tüketim Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Albayrak, Ali (2017). Ziya Gökalp'te Kadın ve Aile. Social Sciences Research Journal, Cilt: 6, Sayı: 4.
- Avcı, Menekşe (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Aydın, Berna (2015). Türkiye'de Kadının Sosyal Durumu Üzerine Eleştirel Sanat Pratikleri. Sanatta Yeterlilik Eseri Çalışması Raporu. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Aydın, Gül (2018). Kadın Temsiline Eleştirel Bir Bakış: Türkiye'deki Kadın Müzeleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bayram, Sibel (2011). Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi. Köprü Dergisi, Sayı: 113. (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019). <<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=1096>>
- Büker, Seçil ve Kıran, Ayşe (1999). Reklamalarda Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Çelenk, Sevilay (2010). Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar. Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (1998). Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme. (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2019). <<http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/gerbner.html>>
- Erkurt, Aydan (2015). Kadına Yönelik Şiddet Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Yetkecilik ve Sosyal Basıncılık Yönelimi Açısından Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Eroğlu, Gülçin (2017). Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları Işığında Öncü Türk Kadın Ressamlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Doğu Üniversitesi.
- Erjem, Yaşar ve Çağlayandereli, Mustafa (2006). Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 30, No:1.
- Güler, Ali (2019). Türklere Aile Anlayışı. (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2019). <<http://www.mhpkacep.org/index.php?sayfa=icerik&icerik=823#.XSM2tLlxZGQ.facebook>>
- Güneş, Asuman (2009). Oğuz Grubu Türk Kahramanlık Destanlarında Kadın. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- İşık, Birsene (2017). Türk Dizilerinde Yaratılan Kadın Figürü. (Erişim Tarihi: 02 Ağustos 2019). <<https://birsence.com/turk-dizilerinde-yaratilan-kadin-figuru/>>
- Kabaklı Çimen, Latife (2008). Türk Töresinde Kadın ve Aile. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kabaklı Çimen, Latife (2003). Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Karahmet, Aysun (2015). Kadına Yönelik Şiddet Konusunun Yerel Televizyon Haberciliğinde Sunumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kiraz, Emel (2008). Televizyon Kadın Programlarında Kadının Konumlandırılışı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

- Koloğlu, Sina (2018). Şiddeti Hafifletmek Mazur Göstermektir. (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2019). <<http://www.milliyet.com.tr/cadde/sina-kologlu/siddeti-hafifletmek-mazur-gostermek-tir-2600092>>
- Kurnaz, Şefika (2015). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Küçükırsay, Dila (2016). Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Manaf, Akif (2018). Şiddet Psikolojisi. İstanbul: Dahi Yayıncılık.
- Medya Çuvalı (2019). Türk Televizyon Dizilerinde Kadının Temsili. Erişim Tarihi: <<https://www.medyacuvali.com/blog/turk-televizyon-dizilerinde-kadının-temsili>>
- Özcan, Aslı (2018). Trabzon Şer'iyye Sicillerine Göre Modern Öncesi Dönemde Osmanlı Kadını. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Özel Özcan, M. Suna ve Erden Kaya, Emine (2017). Türk Toplumsal Hayatında Kadının Varlığının Tarihsel Eksende Sorgulanması. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Sayı: 12, Sayfa: 175-188.
- Özen, Büşra (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Yeri: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Şefkat-Der Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Özkan, Selviye (2017). Gerbner'in Kültürel Göstergeler Kuramı Bağlamında Televizyon Haber İçeriklerine İlişkin Bir Araştırma. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, Sayfa: 129-141.
- Öztürk, Mehmet (2018). Türk Kadınlar Tarihinde Menkıbeler. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Sarıkoçuncu, Ali (1998). Cumhuriyetin 75. Yılında Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadınının Dünü ve Bugünü. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Kadınının Konumu Sempozyumu, 20 Ekim 1998, Eskişehir.
- Selçuk, Hava (2017). Türk Tarihinde Kadın ve Savaş. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Şen, Sevim (2008). Anadolu Masallarında Kadının Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Şenermen, Sedat (2019). Atatürk ve Türk Kadını. İstanbul: Nergiz Yayınları.
- Şimşek, Gülsüm (2017). George Gerbner'in Medyaya Karşı Eserine Dair Genel Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 52.
- Tezesen, F. Esin (2008). Türk Modernleşme Sürecinde Kadının Değişen Toplumsal Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Tokcan, Halil ve Kolyiğit, Emre (2017). Türk Tarihinde Yer Alan Önemli Kadın Şahsiyetler Hakkında Öğrenci Bilgi Düzeyleri. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:1, Sayfa: 31-41.
- Tural Cheviron, Nilgün (2014). Televizyon ve İçimizdeki Şiddet. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.
- Ünlü, Sezen ve diğer. Kadına Yönelik Şiddet: TV Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma. (2009). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yıldırım, Sait (2016). Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

TÜRK DEVLET VE TOPLUM YAPISINDA KADIN: ZİYA GÖKALP ÜZERİNDEN BİR OKUMA*

Bakko Mehmet BOZASLAN

Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
mehmet.bozaslan@dpu.edu.tr

Özet

Binlerce yıllık devlet dolayısıyla yönetim geleneğine sahip olan Türkler, dünya tarihinde eşi görülmemiş bir bağımsızlık mücadelesi yürüterek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmayı başarmışlardır. Kurtuluş mücadelesi süreci, yeni devletin kuruluşu ve temel dinamiklerinin yerleştirilmesi aşamalarında Türk kadınları önemli vazifeler üstlenmiş, zaman zaman göstermiş oldukları başarılar, dönemin erkek aktörlerini âdeta imrendirmiştir.

Kurtuluş Savaşı süresince karşılaşılan bu durum, Cumhuriyet'in ilanının ardından da devam etmiş, Cumhuriyet'in kurucu kadroları, kadınlara o dönemde neredeyse hiçbir ülkede görülmeyen bir önem atfetmiş, kadınlar kamusal alanda yoğun bir biçimde görülmeye ve görev almaya başlamışlardır. Türk tarihi ile ilgili derin bir entelektüel bilgi birikimiyle birlikte, Türklük şuur ve bilincine sahip olan Cumhuriyet'in kurucu kadroları için bu durum oldukça tanındır. Zira bilindiği üzere, Türk devlet ve yönetim geleneğinde kadın her zaman önemli bir yeri olan ve kritik görevler üstlenen bir aktör olmuştur.

Türk tarihi incelendiğinde kadının hemen her alanda eşi ile birlikte toplumsal hayatın içerisinde rol ve görevler üstlendiği görülmüştür. Benzer şekilde yönetim kademesinde de kadının varlığı, çalışmalara konu olmuştur. Türklerde kadın konusu akademik çerçevede ele alındığında sıklıkla Ziya Gökalp ve ona ait tezler ön plana çıkar. Türk kadını demokrat olmakla birlikte feminist olarak da nitelendiren Gökalp, ön Türklerin inancı olan Şamanizm'in kadının kutsiyetine atıf yaptığını ifade eder. "Hakan ve Hatun emrediyor ki.."

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

şeklinde başlamayan bir kanun metninin dahi yürürlüğe giremediği Türklerde kadın, devlet ve toplum hayatında benzerlerine ancak binlerce yıl sonra rastlanabilecek bir öneme sahip olmuştur. Bu bağlamda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin ve bununla birlikte betimsel analiz yönteminin kullanıldığı bu çalışmada da öncelikle, Ziya Gökalp'in Türk kadını tasavvuru verilmeye çalışılmış, Türk devlet ve yönetim geleneğinde Hakan'ın öteki yarısı olarak nitelendirebileceğimiz Hatun'un kamusal alandaki, devlet yönetimindeki ve karar alma süreçlerindeki yeri, önemi ve görevleri incelenmiştir. Dolayısıyla da Türk devlet ve yönetim geleneğinde Hatun'un Hakan'dan sonraki en önemli siyasi figür olduğu, değişik dönemlerde farklı unvanlar kullandıkları, kendilerine ait mekânları hatta askerleri olduğu, en önemli karar alma süreçlerine aktif bir biçimde katıldıkları, zaman zaman elçi atadıkları ve hatta Türk ülkesine gelen elçileri kabul ettikleri görülmüştür. Günümüzde karşılaştığımız kadına yönelik şiddet olaylarının ya da kadını ikincilleştirmeye çalışan bakış açılarının Türk devlet ve yönetim geleneği ile bağdaşmadığı çünkü Türk kültüründe kadının, yaşamın ve ailenin asli unsuru olduğu görülmektedir. Anne ve eş olarak kadın, Türk siyasal tarihinde ve toplumsal yaşamında vazgeçilmezdir ve eşsizdir. Devletin ve milletin en zor dönemlerinde göstermiş olduğu kahramanlıklar, neredeyse tüm dünya tarafından bilinmekte ve övülmektedir. Kadına yönelik şiddet, hem Türk tarihi hem de kültürü tarafından kesin bir dille reddedilmekte ve kabul edilmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, Kadın, Orta Asya, Ön Türkler.

Giriş

Ziya Gökalp, bilindiği üzere Türk siyasal ve toplumsal hayatının inşa ve gelişim süreci adına oldukça önemli bir isimdir. Türkçülük akımının temsilcileri arasında ilk sıraya yerleştirilen Gökalp, aynı zamanda edebi eserleriyle de öne çıkmıştır. Siyaset, din, toplum, aile, ahlâk, eğitim ve dil gibi alanlara yoğunlaşarak Türkiye'de modern sosyolojinin kurucuları arasına giren Ziya Gökalp, Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinde oldukça belirginleşen yeni bir düzenin inşası noktasında yol gösterici tezler sunmuştur. Meşrutiyet yıllarının renkli düşünce atmosferinde Gökalp'in sosyolojisi, hem imparatorluğun sancılı yıllarına hem de ardından kurulan yeni devletin inşası sürecinde oldukça etkili olmuştur. Öyle ki Türk tarihinden aldığı ilhamla bilimsel, kapsamlı ve tutarlı önerileri Cumhuriyet'in kurucu kadrolarına referans oluşturmuş, yapmış olduğu çalışmalarda sadece durum tespiti yapmakla yetinmeyerek sosyolojik açıdan çözüm önerileri de sunmuştur.

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da doğan Gökalp (Göksel, 1968: 3; Celarent, 2012: 1557) Diyarbakır'da Müftüzadeler olarak bilinen aileye mensuptur. Babası meşrutiyet yanlılarından Mehmet Tevfik, annesi ise Zeliha Hanım'dır (Gürsoy ve Çapcıoğlu, 2006: 89-90). Gökalp'in akademik gelişimi ve entelektüel bilgi birikiminin oluşmasında babasının büyük katkısı ve yönlendirmesi olmuştur. Zira babası Gökalp'in nasıl bir eğitim alması gerektiğini bizzat kendisi belirtmiş; Gökalp bu durumu (1982: 96-97)'de şu şekilde ifade etmiştir:

"Babam dedi ki, 'Tahsil için Avrupa'ya giden gençler, yalnız Avrupa ilimlerini öğrenebilirler; milli bilgilerimizden bihaber kalırlar. Medreseye girenler de iyi hocalar bulurlarsa, dini ve milli irfanımıza az çok vakıf olabilirler. Fakat bunlar da Avrupa ilimlerinden mahrum kalırlar. Bence, memleketimize en faydalı âlimler, bizim için müstacelen bilinmesi lazım olan hakikatleri bilenlerdir. Bu hakikatlerse ne Avrupa ilimlerinde, ne de milli bilgilerimizde tam olarak mevcuttur. Gençlerimiz bir taraftan Fransızca'yı diğer taraftan Arapça ve Farsî'yi iyi öğrenmeli ondan sonra hem garp ilimlerine, hem de şark bilgilerine mükemmelen vakıf olmalı, sonra da, bunların mukayese ve telifiyle milletimizin muhtaç olduğu büyük hakikatleri meydana çıkarmalıdır. İşte, eğer ömrüm vefa ederse, ben Ziya'yı bu suretle yetiştirmeye çalışacağım."

Halkı merkeze koyan bir düşünce sistemini benimsemiş, Anadolu'yu ve ahalisini iyi tanıyan, aynı dönemde yaşadığı birçok mütefekkirin başaramadığı sosyolojik çıkarsamaları yapmayı başarmış (Baykara, 2003: 206) Gökalp'e göre, babası başka babalara benzemediği gibi dindarlık ile özgür düşünceyi bir araya getirebilmeyi başarmış birisidir (Gökalp, 1982: 95). Babasının yanı sıra, amcası Hasip Efendi, Ha-

fız Ömer Efendi, Diyarbakır Askeri Rüştüyesi Müdürü İsmail Hakkı Bey, bir vesile ile Diyarbakır'a gelen Abdullah Cevdet gibi isimlerden bizzat etkilenen Gökalp'in zihin dünyasının gelişiminde, hem doğuda hem batıda hem Anadolu topraklarında geçmişten o döneme dek yayınlanmış eserleri okumasının büyük etkisi olmuştur. İç dünyasında büyük çalkantılar yaşayan Gökalp, 1894'te intihara teşebbüs etmiş, intihar teşebbüsünün akabinde kendisini tamamen okumaya adanmıştır. İstanbul'a kaçış, Diyarbakır'la mektuplaşmalar, üniversiteye başlama, üniversiteden atılma, Diyarbakır'a dönüş, evlilik, Hamidiye Alayları ile mücadele, çeşitli dernek, gazete ve dergilerde paylaşılan yazılar, Darülfünun 'da çalışma hayatı, Malta'ya sürgün, sürgünden dönüş, Mustafa Kemal ile yolların kesişmesi, Diyarbakır milletvekilliği gibi oldukça karmaşık, çalkantılı ve bir o kadar zor dönemlerin ardından yoğun meclis çalışmaları sırasında hastalanmış, henüz kırk sekiz yaşındayken 25 Ekim 1924'te hayatını kaybetmiştir.

Çeşitli mecralarda kaleme almış olduğu yüzlerce makale ve şiir kitapları bir kenara bırakılacak olursa Gökalp'in başlıca eserlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1 Malta'da sürgünde olduğu dönemde ailesiyle olan yazışmaların derlendiği **Limni ve Malta Mektupları**,
- 2 Gökalp dendiği zaman akıllara ilk gelen Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak fikrinin ele alındığı **Üç Cereyan** makalesi,
- 3 Kürt aşiretlerinin çeşitli özelliklerine değinilen **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**,
- 4 Diyarbakır ve çevresinden sorumlu Hamidiye Alayı başkanı İbrahim Paşa'nın yapmış olduğu zulmü konu edindiği **Şaki İbrahim Destanı**,
- 5 **Türk Töresi**,
- 6 Türkçülüğün ortaya çıkışını ve esaslarını ele aldığı **Türkçülüğün Esasları**,
- 7 **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**,
- 8 Eski, orta ve yeni dönem olarak üç dönemde incelediği **Türk Medeniyeti Tarihi**,
- 9 Yeni rejimi ve yeni sistemi değerlendirdiği **Doğru Yol**, ve son olarak
- 10 **Rusya'daki Türkler Ne Yapmalı** başlıklı Osmanlı Devleti dışındaki Türklerin ele alındığı çalışma.

Yapmış olduğu bütün bu çalışmalarda siyaset, din, toplum, aile, ahlâk, eğitim ve dil gibi konulara değinen Gökalp, kadın ve aile üzerinde de titizlikle durmuştur. Kadının toplumsal ve ekonomik hayattaki yerinden kadının eğitime dek çok geniş bir yelpazede kadın konusunu ele almış, değerlendirmelerini yaparken zaman zaman Türk tarihinden alıntılar yapmıştır. Türk devlet ve yönetim geleneğinde kadının

önemi üzerinde durmuş ve Türk kadınının sahip olduğu gücünün ve etkinliğinin yavaş yavaş yitirilmesi sürecinde Bizans ve Fars etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bizans ve Fars geleneğinin yayılımının, kültürel değişimlere neden olduğu ve en önemlisi de kadının toplumsal konumu üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu ileri sürmüştür.

Türk kadınının peyderpey, erkeğin ardında kalmaya ve hatta ikincilleşmeye başlamasında Arap kültürü de oldukça etkili olmuştur. Zira Türklerin Müslümanlaşmaya başlaması ve Türk topluluklarının İslamiyet'i kabulü ile birlikte gündelik hayattan kullanılan dile kadar büyük bir etkileşim sürecinin yaşandığı bilinmektedir. Özellikle Emevi ve Abbasilerin İslam'ı kendi yaşam pratikleri ile yorumlayarak yaşaması ve bu yaşam şeklinin özellikle geleneksel İslamcılar tarafından âdeta İslam dininin bir parçasıymış gibi yansıtılması kadının toplumsal konumunun gerilemesine neden olmuştur. Buradaki temel problemin İslam dini ile ilgili değil, İslam dininin kutsal kaynaklarının yanlış yorumlanması ile ilgili olduğu özellikle Gökalp tarafından belirtilmiştir. Başka bir ifadeyle, kadının toplumsal ve siyasal açıdan konumunun olumsuz bir değişim göstermesi, İslam dininin özü ile ilişkilendirilmemiştir.

Gökalp de yaşadığı dönemin diğer birçok aydın bürokrat kesimin savunduğu gibi değişimin gerekliliği üzerinde durmuştur. Toplumda bir "kadın sorunu" varsa bu sorunun ortadan kaldırılmasının önemine dikkat çekmiştir. Gökalp, yapmış olduğu derin okumalarında tesiriyle öncelikle durum tespiti yapmış, daha sonra bu duruma neden olan faktörleri işaret etmiş ve en sonunda "nasıl bir kadın" sorusuna odaklanmıştır. Bu sorulara vermiş olduğu cevaplar başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Cumhuriyet'in kurucu kadroları tarafından da benimsenmiş; kadın, erkekle birlikte toplumun eşit, özgür ve katma değer yaratan bir parçası haline getirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, Ziya Gökalp'in özellikle kadın konusu ile ilgili fikriyatını ortaya koymak için başlıca eserlerinden yararlanılmaktadır. Belirlenen amaca uygun olarak da çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Anlatımı güçlendirmek için Gökalp'in konu ile ilgili özellikle üzerinde durduğu noktalar doğrudan alıntılama ile verilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada Gökalp'in temel eserlerini incelemenin yanında bu konuda geniş bir literatüre yer veren eserler de kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu haliyle bu çalışma ile de temel literatür ele alınmaktadır.

Ziya Gökalp'te Türk Ailesi, Türk Kadını ve Kız Çocuğu

Daha önce de bahsedildiği gibi Gökalp, toplumda var olan kadın sorununun çözümlü ve kadının konumunun iyileştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Öncelikle kadının, Eski Türklerde sahip olduğu özel konuma ve kadın-erkek eşitliğinin

varlığına dikkat çekmiştir. Kadının meta gibi alınıp satıldığı bir dönemde, Türklerin kadına büyük bir değer atfettiğini, hatunun hakanla birlikte devlet yönetiminde oldukça önemli bir konuma sahip olduğunu ileri sürmüştür (Gökalp, 2017: 218). Bu özel konumu ve eşitliği de tarihsel göstergelerle ortaya koymaya çalışmış ve dini hayatı ele almıştır. Buna göre, Eski Türklerde, dini ve sihri manzume şeklinde dini hayatı oluşturan ikili bir yapının olduğu bu dönemde töre, dini manzumeyi; Şamanizm ise sihri manzumeyi ifade etmiştir. Kadın ve erkek ise her iki manzumenin eşit temsilcileri olarak belirlenmiştir. Gökalp'e göre, Şamanizm ve töre, eşit değer de olduğu için kadın ve erkek eşit güce sahiptir dolayısıyla kadının siyasi birtakım hakları vardır (Gökalp, 1975: 193).

Eski Türklerin inanç sistemini Toyunizm olarak adlandıran Gökalp, bu dinin etkisiyle kadın ve erkeğin toplumsal hayatta birlikte olmasının sağlandığını ifade etmektedir. Ona göre, inanç sistemi kadın ve erkeğin eşitliğine yer vermiş hakanın emirlerinin hatunla birlikte yayınlanmadığı takdirde hükümsüz olması bu eşitliğin önemli bir göstergesi olmuştur (Gökalp, 2017: 218). Yine hakanın ülkeye gelen elçileri tek başına değil de hatun ile birlikte kabul etmesi (Gökalp, 1975: 57) eşitliğin bir diğer önemli göstergesidir. Çeşitli adlar altında toprak sahibi olabilen, kendine ait konut sahibi olma hakkı olan, elde ettiği geliri tek başına harcama yetkisi olan kadın hiçbir toplumda olmadığı kadar geniş hak sahibi olmuş ve saygı görmüştür (Gökalp, 2017: 220). Ahlaki açıdan yüksek bir erdem sahibi olan Türk kadınına Ayzıt isimli bir peri tarafından hem yaşarken hem de öldükten sonra yardım edilmektedir (Gökalp, 2017: 221-222).

Kadın-erkek eşitliği savunusuna Gökalp, yaratılış ile ilgili ileri sürülen tezleri eleştirerek devam etmiştir. Kadın ve erkeğin eşit olamayacağı yönünde yaradılışın farklılık üzerine odaklandığı yönündeki savunuları kabul etmemiştir. Gökalp'e göre, kadın ile erkeğin farklı yeteneklere sahip olması yaratılıştan ziyade toplumsal nedenlerle ilgilidir ve eğer farklı yeteneklere sahip olmaları yaratılıştan kaynaklanmış olsaydı söz konusu eşitsizliğin toplum tarafından değiştirilebilmesi mümkün olmazdı (Tütengil, 1964: 39).

"Kadın" şiirinde toplumun üç asli unsuru olduğundan bahseden Gökalp'e göre aile, bu unsurlardan ilkinin oluşturmaktadır ve kadın da ailenin temelidir. "Ev Kadını" şiirinde kadını çocukları ve eşi için "cennet olarak nitelendiren Gökalp, "Meslek Kadını" şiirinde kadının niçin çalışması gerektiğinin gerekçelerini sıralamaktadır. "Aile" şiirinde annesi, kardeşi ve kızının kendine hissettirdiklerine değinmiş, aileyi devletin temeli olarak nitelendirmiştir.

Gökalp'e göre, eski Türklerde aile ikili bir ayırım yapılarak açıklanabilir. Türklerin, babanın eş ve çocuklar üzerinde âdeta "sultanlık hakkı"nın bulunduğu pederşahi aile tipinden ziyade babanın eş ve çocuklar üzerinde demokratik velayet hakkının bulunduğu pederi aile tipine sahip olduğundan bahseden Gökalp, dünyanın en demokrat ve feminist milletin Türkler olduğu ifade etmektedir (Gökalp, 2017: 207, 211).

Gökalp, sürgünde olduğu dönemde eşine yazmış olduğu mektupta aileye bakışını ortaya koymaktadır. Ona göre; "... Sevginin kaynağı ailedir. İnsan en evvel ailesini sever ve ibtidâ sevmeyi aile içinde öğrenir. Şimdi ben ailemden ve milletimden uzak yaşaya yaşaya, korkuyorum ki sevmeyi de unutayım. Sevgiyi nasıl şiddetle yaşayabilirim ki, en çok sevdiğim benden uzak, ben onlardan irak!" (Tansel, 1989: 442). Ailesinden ayrı kalmayı adeta ölümle eşdeğer gören Gökalp, kızına yazmış olduğu bir mektupta ailesine yeniden kavuşmayı şu şekilde ifade etmektedir: "Aileme kavuşunca, yeniden hayata gelmiş gibi olacağım; çünkü benim şimdiki hayatım kâbuslu bir rüya gibidir" (Tansel, 1989: 551).

Ziya Gökalp Külliyyatı II: Limni ve Malta Mektupları başlıklı çalışmasında Tansel, Gökalp'e göre insanı mutlu eden şeyin bir amaca bağlanması olduğunu, amaçların en küçüğü, en kadimi, en samimisi ve en yakınının aile birliği olduğundan bahsetmiştir. İnsan beraberlik zevkini ve birlik olmanın tadını öncelikle ailede tatmakta, aile hayatının tadını alan ve ailesini seven bir insan, milletini ve meslek topluluğunu ailesine benzetip daha çok sevmektedir (Tansel, 1989: 323-333).

Gökalp'e göre aile en küçük topluluk olduğu gibi, aynı zamanda en canlı topluluktur. Milletın temeli olduğu için; aile ne kadar güçlü olursa millet de o kadar güçlü olur. Milletın temeli olan ailenin temeli ise kadındır. Türkiye'de kadınlar iyi öğrenim göremedikleri için milletın gelişmediğini belirten Gökalp, memleketin ilerlemesi için öncelikle kadınların eğitimi meselesine eğilinmesini ve kız mekteplerinin reforme edilmesini önerir. Ona göre kızlarının iyi tahsil görmesi, bir milleti yeniden ihyâ edebilir. Çünkü iyi yetişmiş bir kadın, iyi bir aile; iyi bir aile de iyi bir millet demektir (Tansel, 1989: 415).

Cunbur'a (1989: 55) göre, Gökalp, Türk ailesinin millî nitelikte bir aile olması gerektiğini belirtirken, kendi orijinalliyini yitirmemek kaydıyla çağdaş medeniyetin gelişmelerinden payını almasına karşı değildir; ama Türk kadınının bir Fransız, İngiliz ya da Alman kadını gibi davranmasına ve yaşamasına da kesinlikle karşıdır.

"Türk ailesi Avrupa medeniyetinden yeni zihniyetler alarak şüphesiz asrileşecektir. Fakat Türk ailesi ne Fransız ailesinin, ne İngiliz ailesinin, ne de Alman ailesinin bir eşi olmayacaktır. Türk kadınlığı asri telakkilerden feyiz alarak bir takım tealilere mahzar olacaktır. Fakat Türk kadını, ne Fransız kadınının, ne İngiliz kadınının ne de Alman kadınının bir taslağı olmayacaktır." (Gökalp, 1975: 183)

Türk kadınının bir Fransız, İngiliz ya da Alman kadını gibi davranmasına ve yaşamasına kesinlikle karşı olan Gökalp, geleneksel toplumların en belirgin özelliklerinden birisi olan sadece baba soyuna önem verilmesine de karşıdır. Ona göre, Eski Türklerde ana soyu ile baba soyunun eşitliği ile karşılaşılmaktadır. Aslında bu vurgusuyla Gökalp, aile içerisindeki erkek egemenliğine de karşı olduğunu dile

getirmektedir. Anne ve babanın, hem soy bakımından hem de çocuk üzerindeki hakkı-hukuku bağlamında eşitlik vurgusunu işlemektedir.

Gökalp, aile içerisinde çocuğa nasıl davranılması gerektiğini ele almakta ve bazen örneklerle anlatmaya çalışmaktadır. Ailedeki büyüklerin davranışlarının çocuğun davranışlarında bıraktığı etkilerin ve çocuğu şımartmak veya korkutmak gibi uç davranışlardan sakınılması gerektiğinin yanı sıra, bir başka mektubunda da kızı Türkân'a derslerin masallar eşliğinde anlatılmasını önermektedir (Tansel,1989:180).

Gökalp, ayrıca çocukların sordukları sorulara büyükler tarafından sabırla yanıt verilmesinin önemine de değinmektedir. Ona göre, çocuklar her şeyi anlamak ister ve soru sorar; fakat Türkiye'deki ailelerde genelde ebeveynler, çocuğun sorularını önemsemez ve ona baştan savma yanıtlar verir. Ne var ki çocuk daima sorularına baştan savma cevaplar alırsa, artık hiçbir şeyi merak etmez ve sormaz olur. Oysa bir çocuk soru sorduğunda anlamaya hazırlanmış demektir. O yüzden, bu fırsat kaçırılmamalı çocuğa sorduğu şey hakkında, onun anlayacağı bir şekilde bilgi verilmelidir. Ayrıca, ebeveynler çocuklara kendileri de ayrıca soru sormalı ve onları düşünmeye sevk etmelidir. Eğer çocuk doğru cevaplar verirse, kendi aklına ve zekâsına güvenmeye, kendi kendine sorunlar halletmeye alışır. Bu, eğlenceli bir çocuk eğitimi yoludur (Tansel,1989: 513-514).

Ziya Gökalp'in eğitim perspektifi eğitimin gelecek neslin inşası üzerinden şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle, o topluma ve o millete ait olan tüm değerlerin aktarılmasını sağlayan eğitimidir (Gökalp, 1964: 10). Eğitim, sahip olunan özgün değerlerin aktarılması süreci olarak ele alınmakta ve bilgi aktarımı olarak değerlendirildiği ve medeniyet tanımlamasına ulaşmaya çalıştığı bu süreçte öğretimi farklılaştırmaktadır. Gökalp'e göre, "terbiyenin gayesi millî fertler yetiştirmektir. Millî fertler yetiştirmek ise doğrudan doğruya 'millet yapmak' demektir. Bununla beraber hakiki ferdiyetler de ancak bu millî fertlerdir; çünkü, fert, ancak millî kültürün temsilcisi olduğu zaman, bir şahsiyete sahiptir." (Gökalp, 1964: 17). Dolayısıyla Türk milletinin gelişimi adına öncelikle eğitim ve öğretim süreci arasındaki farklılığın öneminden bahsetmektedir. Millet'in tüm fertlerinin bu sürece dâhil olarak tüm dünya için genel geçer olan bilgilerin öğrenilmesi ve aynı zamanda milli değerlerin içselleştirilmesi gerekmektedir. Kadınlar, bu eğitim ve öğretim sürecine mutlaka katılmalıdır. Kadının bu sürece katılımının gerekliliğini ise 24 Mayıs 1920'de Polverista'dan kızı Seniha Hanım'a hitaben yazdığı mektupta şu sözlerle ifade etmiştir:

"Yemek pişirmek, dikiş dikmek gibi işler de birer hünerdir. Bunları da bilmeli. Lakin bir insanın ruhunu yükselten din, ahlak, ilim, edebiyat, felsefe gibi manevi kanatlardır. İnsan mes'ud olmak için maddi refah-tan ziyade, bu manevi servetlere muhtaçtır. İnsanı bir şahsiyet sahibi eden, ona şeref veren bu meziyetlerdir. Kadınları erkeklere musavi yapan bu asır, kadınların da bu meziyetlere, erkekler kadar ve belki daha ziyade malik olmasını istiyor." (Tansel, 1989: 322).

Sonuç

Ziya Gökalp, Türk siyasal ve toplumsal hayatını derinden etkilemiştir. 1923'te Cumhuriyet'in ilanının ardından yaşanan inşa sürecinde özellikle ideolojik alt yapının hazırlanması adına oldukça önemli bir isim olmuştur. Gökalp, fikirleriyle Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının inkılap hareketi üzerinde de belirleyici olmuş, Gökalp'in düşünce ve uygulamaları yeni devletin temel dinamiklerinden birisi haline gelmiştir. Türkçülük, eğitim ve kadın gibi temel konularda yeni devletin yol haritasının izleklerini oluşturmuştur.

Yaşadığı dönemde, ülkenin içinde bulunduğu durum itibarıyla kadının, erkeğin ardına yerleştirilen kadının konumunun iyileştirilmesi için oldukça önemli katkılar sunmuştur. Her şeyden önce ortaya koyduğu çalışmalarında kadının, hâlihazırdaki ikinci konumunu eleştirmiştir. Kadının, Eski Türklerde çok önemli görevler üstlendiğine ve gerek siyasal gerekse de toplumsal açıdan erkek ile eşit olduğuna değinmiştir. Öyle ki çalışmalarının temel zeminini dahi bu sonucu ile şekillendirmiştir.

Kadını her açıdan anlamlı ve değerli bulan Gökalp, yetenek ve sahip olunan özellikler itibarıyla kadın ve erkek arasında bir ayırım yapılmaması gerektiğini çünkü ayırım yapılabilmesi için herhangi bir nedenin bulunmadığını ileri sürmüştür. Öyle ki bazı durumlarda kadının çok daha etkin görevler üstlenebileceğinden bahsetmiştir. Toplumsal ilerlemenin sağlanabilmesi adına kadının, erkek ile karşılaştırıldığı rolünün büyüklüğü üzerinde durduğu görülmektedir. Kadının istidadı itibarıyla anne olarak yeni nesli yetiştiriyor olması nedeniyle toplumun geleceğine dair önemini titizlikle dile getirmiştir. Gökalp, yalnızca çocukları yetiştirme değil, aynı zamanda erkekleri de doğru yola sevk etme ve toplumu eğitime gibi görevleri de kadına vermiştir. Ona göre, toplumsal birtakım huzursuzluklar söz konusu ise ya da kaotik bir ortam ile karşı karşıya kalınmışsa genellikle bunun nedeni erkekler ile ilgilidir. Dolayısıyla hem toplumsal sorunların çözümünü sağlayabilecek hem de geleceği inşa edecek olan kadın olmuştur. Başka bir ifadeyle, "kalpleri, ruhları ve vicdanları da yükseltecek" olan Gökalp'e göre kadındır.

Gökalp'e göre, Türk kadını tıpkı Ön Asya'da olduğu erkek ile eşit toplumsal ve siyasal haklara sahip olmalıdır. Bu temel gerçeklik, hukuk nazarında da tavizsiz bir şekilde uygulanmalıdır. Devletin, millet'in ve geleceğin teminatı kadınlardır ve onların yetiştireceği yeni nesildir. Dolayısıyla eğitim olanaklarından kadınlar da aktif bir şekilde yararlanmalı ve kadınlar eve çekilmeye çalışılmamalıdır. Toplumsal hassaslar, kadının geri konumundan kaynaklanmaktadır. Tarihten alınan dersler eşliğinde kadına hak ettiği mevki verilmeli ve kadınlar her alanda söz sahibi olmalıdır. Kız çocukları özel bir önem eşliğinde yetiştirilmeli ve onlara toplumsal görevlerinin büyüklüğü hatırlatılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Baykara, Tuncay (2003). Türk Kavramının Öne Çıkmasında Gökalp'in Yeri. İsmail Bey ve Ziya Gökalp Sempozyumları, Haz. H. Dünder Akarca, Ankara: Türksoy Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi: 206-211.
- Celarent, Barbara (2012). Turkish Nationalism And Western Civilization, American Journal Of Sociology, 117(5): 1556-1563.
- Cunbur, Müjgân (1989). Ziya Gökalp'a Göre Türk Kadını. Ziya Gökalp Sempozyumu Bildirileri. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Yayınları: 47-60.
- Gökalp, Ziya (1964). Millî Terbiye ve Maarif Meselesi. Ankara: Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları.
- Gökalp, Ziya (1975). Türk Ahlâkı. Haz. Mustafa Görgen. İstanbul: Toker Basımevi.
- Gökalp, Ziya (1982). Makaleler 7. Haz. Abdülhaluk Çay. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Ziya (2017). Türkçülüğün Esasları. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Göksel, Ali Nüzhet (1968). Ziya Gökalp Hayatı Sanatı Eseri, 5. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gürsoy, Şahin ve İhsan Çapcıoğlu (2006). Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2: 89-98.
- Tansel, Fevziye Abdullah (1989). (Haz.). Ziya Gökalp Külliyyâtı II: Limni ve Malta Mektupları. 2. Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tütengil, Cavit Orhan (1964). Ziya Gökalp Üzerine Notlar. 2. Basım. İstanbul: Varlık Yayınevi.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

TARİHSEL SÜREÇTE KADINA ŞİDDETE GENEL BAKIŞ

Berrin SARITUNÇ

Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğr. Gör.,
Felsefe ve Din Bilimleri Lisansüstü Öğr. (Doktora)
bsaritunc@uludag.edu.tr

Serap BABALAR

Öğretmen
serapbabalar@hotmail.com

Özet

Farklı şekillerde tanımlanmasına karşın en temel anlamıyla şiddet: "Baskıyla, güç kullanarak kişiyi istemediği bir şeyi yapmaya zorlama, kişinin bedensel, ruhsal bütünlüğüne zarar vermeye yönelik eylemlerdir." Şiddetin bir türü olarak kabul edilen ve günümüzün en önemli toplumsal sorunlarından biri olan kadına yönelik şiddet; 20 Aralık 1993'te Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan "Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirisinde" "cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel, cinsel, psikolojik her hangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda veya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi" olarak tanımlanmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan literatür çalışması sonucunda ulaşılan bulgular göstermiştir ki; kadın sadece günümüzde değil, tarihin her döneminde şiddete maruz kalmıştır. Kadına yönelik şiddet üzerinde yaşanan tarihsel dönemin koşulları, kadının içinde yaşadığı toplumun sosyal, kültürel, dini, ekonomik yapısı etkili olmuştur. Farklı zamanlarda, farklı toplumlarda, farklı şekillerde görülen şiddet eylemleri, fiziksel, cinsel, psikolojik, aile içi şiddetle sınırlı kalmamıştır. Tarihsel süreçte yaşanan toplumsal, ekonomik, teknolojik gelişmeler şiddet eylemleri üzerinde de etkili olmuş; ekonomik şiddet, medya

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

yoluyla şiddet gibi farklı şiddet eylemleri ortaya çıkmıştır. Bu eylemler, kadının toplumsal, kültürel, siyasal hayatta var olmasının, kendi varlığını kabul ettirmesinin önündeki önemli engeller haline gelmiştir.

Siyasal, sosyal, kültürel, hukuksal alandaki gelişmelerle kadın hayatın her alanında daha fazla yer almaya başlamıştır. Kadının hayatın içinde daha fazla yer almaya başlaması kadına yönelik şiddet eylemlerinin önüne geçememiştir. Kadına yönelik şiddet eylemleri, kadının söz konusu alanlarda engellenmesi suretiyle farklı bir şiddeti ortaya çıkarmıştır. Bu durum, kadına yönelik şiddet eylemlerini evrensel bir sorun haline getirmiştir. Bu noktadan sonra kadına yönelik şiddet eylemlerinin önlenmesi için ulusal ve uluslararası alanlarda hukuksal düzenlemeler yapılması zorunlu hale gelmiştir. Çalışmada kadına yönelik şiddetin tanımı ve türleri hakkında bilgi verilecek, kadına yönelik şiddet eylemlerinin tarihsel süreci, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Şiddet, Tarih, Hukuk.

Giriş

Son zamanlarda giderek etkisini artıran şiddet kavramı sadece fiziksel zararı ifade etmez. Şiddet sözel olabildiği gibi gelişen ve yaygınlaşan teknoloji ile medya üzerinden de olabilmektedir. Nitekim kitle iletişim araçları ve medya da maalesef bazı programlar ile bu durumu köpürtmektedirler.

Şiddetin en sık karşılaşılan şekli erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi şiddettir. Ülkemizde kadına yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmalara baktığımızda buna maruz kalan kadın sayısının fazlalığını maalesef üzülmeye sebep görmektediriz.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) tarafından hazırlanan Türkiye’de Kadın Cinayetleri ve Çocuk İstismarı Raporunda 1 Ocak - 30 Haziran 2019 tarihleri arasında kadına yönelik şiddet, tecavüz, cinayet ve çocuk istismarları mercek altına alınmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Raporda yer alan verilere göre, 2019 yılının ilk altı ayında 214 kadın erkekler tarafından öldürülmüş, kadın cinayetlerinde bir önceki yıla göre yüzde 4 artış yaşanmış ve 99 kadın cinsel saldırıya uğramıştır.¹

Tarihsel süreçte kadına şiddet çalışmamızda şiddet kavramı yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan tanımlanacak, kadına yönelik şiddetin bizdeki ve tüm dünyadaki olay akışı incelenecek ve konuyla ilgili hukuki çalışmalardan bahsedilecektir.

Çalışmamızın yöntemi doküman analizidir. Bu bağlamda Osmanlı dönemi Bursa kadı sicilleri (17.yy) okunmuş ve şiddet bağlamında incelenmiş, ilgilialanyazın taranmıştır.

Şiddet Nedir?

Günümüzde giderek daha büyük bir sorun haline gelen şiddet, insanın yeryüzünde var olduğu andan itibaren her toplumda, her çağda görülen, farklı amaçlarla, farklı nedenlerle gerçekleştirilen yaralama, öldürme, sakat bırakma gibi eylemlerdir. Şiddeti, ilk akla getirdiği söz konusu eylemlerle tanımlamak ve sınırlamak sorunun büyüklüğünü göz ardı etmektir.

Şiddet kelimesi, Arapça’dan Türkçeye geçmiş bir isimdir. Arapça’da “şed’den” şeklinde okunan kelime, Türkçe’de “şiddet” olarak okunur. Şiddetin Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe sözlüğünde yer alan anlamları: “Sertlik, katılık, sıklık, fazlalık, inandırma, sözle yola getirme yerine kaba kuvvete başvurmaktır”. (Devellioğlu 2003)

Şiddet, Kamus-ı Türkî de “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamlarına gelmektedir. “Şedid” ise sert, katı ve şiddetli demektir. (Sami 2004)

Şiddet, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te, “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, mecaz olarak ise, kaba güç, duygu veya davranışta aşırılık” anlamlarına gelmektedir. (www.tdk.gov.tr erişim tarihi: 16 Ağustos 2019)

¹ <https://www.ekmekvegul.net/sectiklerimiz/gunun-rakami-6-ayda-214-kadin-olduruldu> erişim tarihi 06.09.2019

Şiddet, Batı dillerinde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Latince’de violentia kelimesi “sert ya da acımasız kişilik, güç” olarak tanımlanmaktadır. Violare ise, “şiddet kullanılarak hareket etmek” anlamına gelmektedir. Bu sözcüğün kökeni olan “vis”,aynı zamanda güç, erk, şiddet, bedensel gücü simgelemektedir. Eski Yunanca’daki “bia” kelimesi de, bedensel güç kullanımı ve kullanan anlamlarına gelmektedir. (Ünsal 1996a)

Şiddetin Oxford English Dictionary’deki anlamları arasında ‘bedene zor uygulama, ‘bedensel zedelemeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma” bulunmaktadır. (Ünsal 1996b)

Şiddetin farklı kültürlerde farklı şekillerde tanımlanması, ortak bir şiddet tanımının oluşmasını güçleştirmektedir. Bu güçlüğü rağmen Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan şiddet tanımı genel olarak kabul görmektedir. Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır. (Güler vd 2005)

Doğu Ergil yaptığı sınıflandırmada şiddeti, suça yönelik olup olmamasına göre ayırmış; cinayet, hırsızlık, silahlı saldırı veya soygun, tecavüz, soykırım, etnik temizlik ve sömürgeleştirmeyi suç olarak nitelemiştir. Birçok ülkede toplumun kültürel değerlerinden ve toplumsal geleneklerden kaynaklanan suç sayılmayan bazı eylemlerin yanında devamlı enflasyon, kronik yoksulluk, eğitimsizlik, yönetimde kayırma, yolsuzluk, yaygın trafik kazaları, çevre kısıyımı, ekonomik gücü planlamamak veya siyasal nedenlerle köy kökenli yüz binlerce insanı göçe zorlamak ve onları kültür şoklarının kucağına atmak gibi eylemleri de dolaylı şiddet olarak tanımlamıştır. (Ergil 2001)

Şiddetin tanımlarına bakıldığında zaman içinde anlamının genişlediği, sadece fiziksel zararı değil, psikolojik zararı da içine aldığı, kişilerin birbirine verdiği zararla sınırlı kalmadığı, devlet ya da toplum tarafından da uygulandığı görülmektedir. Teknolojinin, iletişim olanaklarının geliştiği günümüzde bu yollarla da kişiler şiddete maruz kalmaktadır. Tüm bu gelişmeler yeni bir şiddet tanımını zorunlu kılmaktadır.

Şiddet, kişinin beden bütünlüğüne, ruh sağlığına, benliğine, kişilik haklarına, toplum içerisindeki saygınlığına kastedilerek, gerçekleştirilen fiziksel ve sözlü saldırı eylemleri, özel hayatına dair bilgi ya da belgelerin kişinin izni olmadan yayınlanması, kişinin iradesi dışında gelişen ya da yakınları tarafından gerçekleştirilen olumsuzlukların kişiye mâl edilmesi; toplumsal, ekonomik, kültürel hayatta devlet ya da toplumun diğer unsurları tarafından uygulanan baskı, ayrımcılık ve hak ihlâl-

leri, iletişim araçları ve teknoloji yoluyla kişinin anayasal hakları göz ardı edilerek gerçekleştirilen kişinin anayasal özgürlüklerini, toplumsal hayattaki eylemlerini kısıtlamaya ve kişiyi bu eylemlerden alıkoymaya yönelik; toplumu kişiyle ilgili olarak olumsuz düşüncelere sevk ederek toplumdan dışlanmasına ya da toplumun bir kesimi için hedef haline gelmesine neden olarak kişi için olumsuz sonuçlar doğurabilecek davranışlardır. (Babalar 2015a)

Şiddet, nedeni ne olursa olsun, hangi toplumda olursa olsun çoğunlukla güçsüzleri hedef almıştır. Bunlar, yaşlılar, çocuklar, engelliler, toplum tarafından dışlananlar ve kadınlar olmuştur. Özellikle kadına yönelik şiddet, sadece ülkemizde değil dünyanın her yerinde görülmektedir.

A. Kadına Yönelik Şiddet Nedir?

20 Aralık 1993’te yayınlanan Birleşmiş Milletler “Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirisi”nde kadına yönelik şiddet, “cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel, cinsel, psikolojik her hangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran ve ya bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda ve ya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı ve ya özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi” olarak tanımlanmaktadır. Bildirinin 2. maddesinde şiddet biçimlerinin bu tanımla sınırlı olmadığı, sayılanların yanında kadına zarar veren her türlü geleneksel ve görenekssel uygulamaların da bu kavramın içerisinde yer aldığı vurgulanmıştır. (Arın 1996; Mavili Aktaş 2007)

11 Mayıs 2011’de imzalanan 14 Mart 2012’de onaylanan İstanbul Sözleşmesi’nin 3. Maddesinde, kadına karşı şiddetten”, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır.” denilerek, kadına yönelik şiddet eyleminde kadının medeni halinin, sosyal ve kültürel düzeyinin, mesleğinin, ekonomik durumunun “şiddet mağduru” olduğunda önemli olmadığı vurgulanmıştır. Şiddet mağduru kadına yapılan eylemin de toplumsal cinsiyete dayalı olması gereklidir. (Demirkır Ünlü 2012)

1) Aile İçi Şiddet: Kadına yönelik şiddet, her toplumda, her kültürde görülmektedir. Ailenin kadın ve erkek tarafından eşit koşullarda ve aynı haklara sahip olarak kurulan bir bağı olduğunu göz ardı eden kadına, erkeğe tabi olma zorunluluğunu yükleyen, kadının davranışlarından erkeği sorumlu tutan, aykırı gelenleri düzeltme görevini erkeğe veren, aksi takdirde erkeği dışlayan, kadına şiddeti erkeğin hakkı olarak gören anlayışın sonucu olarak kadın en çok aile içinde şiddete maruz kalmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddet beş alt grupta incelenebilir:

- A) Fiziksel (bedensel) şiddet,
- B) Cinsel şiddet,
- C) Duygusal(psikolojik) şiddet,
- D) Sözel şiddet
- E) Ekonomik şiddet. (Yazar 2018a)

a) Fiziksel şiddet: Kaba kuvvet kullanarak bir bireyi korkutmak, sindirmek ve gerektiğinde bireye bir yaptırım aracı olarak bunu kullanmak (Yazar 2018b) kişinin vücut bütünlüğünü ihlal etmek, kişinin bedeni üzerinde geçici ya da kalıcı hasar bırakmak bazen de ölümüne yol açmaktır. (Polat 2016)

Kelime anlamı, "bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, dürüstlük, doğruluk (www.tdk.gov.tr. 26 Ağustos 2019) olan namus, kadına yönelik şiddetin en vahşi şeklin olan namus cinayetlerini gündeme getirmektedir. Namus cinayeti olarak bilinen ya da töre cinayeti olarak anılan bu eylemlerde, kadınlar istemedikleri kişiyle evlenmeyi reddettikleri, sevdikleri kişiyle olmayı seçtikleri için ya da artık istemedikleri, şiddet gördükleri kişiyle olmak istememenin bedelini canlarıyla ödemektedirler.

Kuşkusuz bunun altında yatan en temel neden erkek egemen toplumun kadın üzerinde kurduğu her türlü üstünlüğü devam ettirme, kadını her anlamda kontrol altına alma bu yolla kendi egemenliğinin devamını sağlama isteğidir.

1 Mart 2004'te Güldünya Tören'in öldürülmesiyle gündeme gelen ve bu dönemde toplumda büyük bir tepkiye neden olan namus cinayetleri önlememekte bugün de devam etmekte ve bir annenin "ölmek istemiyorum" bir kız çocuğunun "anne lütfen ölme" çığlıkları yürekleri dağlamaktadır.

b) Cinsel şiddet: Kadını ilişkiye zorlamak, zorla ilişkiye girmek, evlilik içi tecavüz, kişiye eşya gibi davranmak, ensest, cinselliği bir cezalandırma aracı gibi kullanmak, duygusal baskı kurarak cinsel ilişkiye zorlamak, istenmeyen pozisyonlara zorlamak, tecavüz, fuhuşa zorlamak, aşırı kıskançlık gibi kişinin isteğine aykırı olarak cinselliğin bir sindirme veya tehdit olarak kullanılmasıdır. (Gülay 2010) Bunların dışında kadını çocuk doğurmaya ya da çocuğu aldirmaya zorlama, cinsel içerikli hakaretler, küfürler, cinsel tercihlerinden dolayı dışlama gibi davranışlar da cinsel şiddetin kapsamında değerlendirilebilir.

Cinsel şiddetin altında yatan etkenlerin başında cinselliği erkeğin hakkı kadını ise bu konuda erkeğin kullandığı bir araç olarak gören, cinselliği kadının erkeğe karşı yerine getirmesi gereken bir görev olarak kabul eden bakış açısıdır.

Erkek cinselliği öylesine kendine hak olarak görmektedir ki, buna direnen kadını

dövme, sövme, tecavüz etme hatta tecavüz edemediğinde öldürebilmektedir. Tıpkı Özgecan Aslan cinayetinde olduğu gibi.

c) Duygusal (psikolojik) şiddet: Kadının duygularının ve duygusal ihtiyaçlarının; küçümsemek, cezalandırmak, zorlamak, öfkesini gidermek amacıyla karşı tarafa bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması (Güleç Öyekçin, Şahin, Yetim 2012a) yoluyla karşı tarafı korkutulması, karşı tarafın kendine olan saygısının kaybettirilmesi ve kendini güçsüz hissetmesine neden olunmasıdır. (Özçoban 2018a)

Duygusal şiddet, kadının duygularının göz ardı edilmesi, değerlerinin küçümsemesi, ailesi, arkadaşlarıyla ilgili sarf edilen kötü sözleri, kadının önem verdiklerinin önemsenmemesi gibi eylemleri de içine alan, kadının duygu dünyasını sarsan eylemlerdir. Kadının yaratılıştan gelen duygusallığı dikkate alındığında bu durumun çoğu zaman fiziksel zarardan daha fazla zarara yol açtığı anlaşılmaktadır.

d) Sözel şiddet: Söz ve hareketler ile kadını korkutmak, sindirmek, cezalandırmak ve denetim altına almak, (Güleç Öyekçin, Şahin, Yetim 2012b) kadının önemseydiği konulara ilişkin güveni sarsmak, (Şahin, Yetim 2008) kadını üzme amacıyla düzenli aralıklarla ağır hakaret etmek, aşağılamak, alay etmek, yüksek sesle bağırarak ve küfür etmektir. (Sarıbyık 2012)

Sözel şiddet, kadının en çok karşılaştığı şiddet eylemlerinden biridir. "Kızını dövme-yen dizini döver", "kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin", "eksik etek", "saçı uzun aklı kısa" gibi sözleri de sözel şiddet kapsamında değerlendirilmek mümkündür.

e) Ekonomik şiddet: Paranın, ekonomik kaynakların düzenli olarak bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. (Şahin 2012c) Kadının evde ortaya çıkardığı ürünlere el koyarak onu ücretsiz aile işçisi gibi kullanmak, çocuklara, yardıma muhtaç hasta ve sakatlara bakmakla yükümlü tutarak, emeğini karşılıksız bırakmak, kamusal alanda çalışmasına karşın kazancına el koymak, onu bundan mahrum bırakmak, ziynet eşyalarına ve parasına el koymak; zorla çalıştırmak ya da istediği halde çalıştırmamak, mirastan yoksun bırakmak, kadın üzerinden maddi çıkar sağlamak, boşanma halinde nafaka vermemek, evlenirken başlık istemek gibi eylemlerdir. (Işık 2007, Bilican 2011)

Fiziksel (bedensel) şiddet, cinsel şiddet, duygusal(psikolojik) şiddet, sözel şiddet, ekonomik şiddet aile içi şiddetin alt başlıkları olarak incelense de kadın hayatın her alanında bu şiddet türlerine ve daha fazlasına maruz kalmaktadır. Kadının ekonomik hayatta daha fazla başka bir şiddet türünü ortaya çıkarmıştır: Mobbing.

2) İşyerinde Psikolojik Şiddet (Mobbing): Türk Dil Kurumu mobbing kavramına karşılık olarak "bezdiri" kelimesini sunmuştur. Bezdiri "iş yerlerinde, okullarda vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme" şeklinde tanımlanmıştır. (tdk.gov.tr. 23 Ağustos 2019) Mobbing özellikle hiyerarşik yapılaşmanın olduğu, kontrolün zayıf olduğu yapılarda güçlünün, yönetim ya da komuta kademesindekilerin alt kademedekilere, bazen aynı titre sahip olanların, alt kademedekilerin bir çalışana psikolojik baskı yapmasıdır. Bu, kişiyi saygısız ve zararlı davranışların hedefi haline getirerek başlayan psikolojik saldırıdır. (Torun 2011)

3) Israrlı Takip (Stalking): Sosyoloji, psikoloji gibi davranış bilimlerinde var olan stalking kavramı hukuksal açıdan yeni bir kavramdır. (Doğan 2014) Israrlı takip (stalking), kendisini oluşturan davranışlardan ayrı ve bağımsız bir şekilde birtakım sonuçlara sebep olması dolayısıyla hukuk literatüründe yer almaya ve hukuka aykırılığın yeni bir türü olarak algılanmaya başlanmıştır. (Türkmen 2009)

Israrlı takip (stalking) istenmediği telefonla arama, mesajlar, e-postalar, mektuplar gönderme, kişiyi iş yerinde veya yaşadığı yerde bekleme, belirli bir mesafeden sürekli takip etme ve gözetleme, kişi istemediği halde sosyal medya yoluyla iletişime geçmeye çalışma, hiçbir sebep olmadan sürekli kişinin karşısına çıkma, kişiye romantik hediyeler ya da tuhaf, korkutucu hediyeler gönderme, kişinin iletişim bilgilerinin internet ortamında veya herkesin görebileceği yerlerde paylaşarak üçüncü kişilerin kişiyi rahatsız etmesine neden olma, kişi hakkında internet ortamında veya ağızdan ağza dedikodular yayma, kişiyi kendisiyle görüşmediği takdirde intihar edeceği yönünde veya kişiye zarar vereceği yönünde tehdit etme gibi eylemlerdir. (Özçoban 2018b)

4) Medya Şiddeti: Medya şiddet olaylarının duyurulmasında, kamuoyunda farkındalık oluşturulmasında olumlu bir etkiye sahiptir. Ancak bilinçli, ya da bilinçsiz bir şekilde medya unsurları da şiddet uygulamaktadır. Kişinin kişilik hakları göz ardı edilerek yapılan haberler, kişilerin giyimleriyle, fizikleriyle ilgili yapılan eleştiriler, kişilerin söylediklerinin farklı şekillerde yorumlanarak kişileri toplumun gözünde küçük düşürme, belli kitleler için hedef gösterme, kişinin özel hayatının ihlal edilmesi, kişinin mahremi olarak kabul edilen görüntülerin, sözlerin kişinin izni olmaksızın yayınlanması, gibi davranışları da medya şiddeti olarak nitelemek mümkündür.

Medya şiddetinin bir başka boyutu, özellikle kadına yönelik şiddet eylemlerinin artmasıyla daha çok tepki çeken şiddet içerikli dizilerdir. Dizilerdeki karakterlerin şiddet eylemlerinde bulunması, bazen bir çözüm yolu olarak şiddete başvurulması, kimi zaman şiddet eylemlerinin haklı gösterilmesi; dizilerdeki karakterlere öykünen ya da kendisini bu karakterlerle özdeşleştiren kişiler için şiddeti meşrulaştırma

aracı haline gelebilmektedir. Elbette ki dizilerdeki her şeyi, her karakteri gerçek gibi algılamak doğru ve mantıklı bir yaklaşım değildir. Ancak medyanın yaygınlığı, ulaştığı kitlenin genişliği, erişebilme kolaylığı dikkate alındığında denetimin çok zor olduğu, çocuklar için belirlenen yaş sınırının ihlal edilip edilmediğinin, şiddet eğilimli kişilerin izleyip izlemediğinin bilinmemesi, bu konularda tedbir almayı daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, toplum için gerekliliği, önemi her geçen biraz daha artan medya kuruluşlarının özellikle şiddet konusunda daha dikkatli olması gerekmektedir. Söz konusu şiddet eylemleri sadece yazılı ve görüntülü basında değil kullanım alanı daha çok genişleyen sosyal medyada da görülmekte bu yolla da kişiler özellikle kadınlar şiddete maruz kalmaktadır.

İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığıyla başlayan şiddet eylemleri, sadece kadını değil erkeği de hedef almıştır. Ancak aile içi şiddet, cinsel şiddet gibi birçok şiddet eyleminin ilk hedefi çoğunlukla kadın olmuştur. Bu durum, günümüze has bir durum değildir. Tarihin her döneminde kadın şiddete maruz kalmıştır.

B. Kadına Yönelik Şiddetin Tarihsel Arka Planı

Kadının tarihsel süreçteki konumuna bakıldığında, insanoğlunun doğayla mücadele ederek hayatta kalmaya çalıştığı dönemde kadının da erkekle birlikte mücadele ettiği, eşit şartlarda yaşadığı için de şiddetin olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca kadının doğurganlık özelliği ona ayrı bir değer katmış, insan soyunun devamının kadının doğurganlık özelliğine bağlı olması kadını kutsal bir konuma yerleştirilmiş (Karaaslan 2014a) ona tanrıça statüsü kazandırmıştır.

İnsanoğlunun doğayı denetim altına almaya başlamasıyla birlikte erkek fiziksel gücünü daha fazla kullanmaya ve geliştirmeye başlamıştır. Erkeğin fiziksel gücünün gelişmesi onu daha etkin ve güçlü hale getirmiştir. Yerleşik düzene geçilmeye başlanmasıyla birlikte de erkek daha çok dışarıda kadın ise daha çok içeride yer almaya başlamıştır. Kadına tanrıça statüsü veren doğurganlık özelliği bu dönemde kadının dış dünyada daha az yer almasına neden olmuştur.

Yerleşik düzen, topluluklar halinde yaşamayı da beraberinde getirmiş, bu durum ise bir denetim aracı olarak devleti dolayısıyla kanunları, kuralları ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu süreçte erkek daha fazla egemen olmaya, denetim gücünü kullanmaya başlamıştır. Erkeğin egemenliği, denetim gücü sadece doğa ve devlet yapısıyla sınırlı kalmamış, özellikle cinsellik üzerinden kadın da denetim altına alınmaya başlanmış, denetim ise şiddeti de beraberinde getirmiştir.

Antik Yunan'da kız çocuklarının öldürülmesi, yeni doğan çocuğun kadının rızası olmadan alınıp güçsüz olduğu gerekçesiyle öldürülmesi, evlilik çağına gelen kızların erkeklerin kararıyla evlenmeleri, aile içinde söz sahibi olmamaları, çocuk sahibi olamama durumunda erkek tarafından boşanmaları, kadına bu hakkın çok nadir olarak verilmesi bu dönemde kadına yönelik başlıca şiddet eylemleridir. (Karaaslan 2014b)

Kadına yönelik şiddet eylemleri sadece Antik Yunan'da değil, diğer uygarlıklarda da görülmektedir. Eski Roma'da erkeklerin eşlerini dövme, boşama ve zina, toplum içinde sarhoşluk ya da halka açık oyunlara gitme gibi durumlarda öldürme hakkı vardı. (Güleç vd 2012)

Mezopotamya Uygarlıklarından Sümer, Akad, Asur ve Babil Uygarlıklarında baba ve koca iktidar ve otoritenin sahibi olmuştur. Hititlerde ise, kralla eşit haklara sahip olan kraliçe olarak iktidar ve otorite olabilmıştır. Hitit toplumunda da ataerkil düzenin hâkim olmasına karşın kadınların Mezopotamya'daki diğer uygarlıklara göre daha iyi bir konumda olduğu söylenebilir. Mezopotamya Uygarlıklarından Sümer, Akad, Asur ve Babil Uygarlıklarında baba ve koca iktidar ve otoritenin sahibi olmuştur. Hititlerde ise, kralla eşit haklara sahip olan kraliçe iktidar ve otorite olabilmıştır. Hitit toplumunda ataerkil düzenin hâkim olmasına karşın kadınlar, diğer Mezopotamya uygarlıklarına göre daha iyi bir konumdadır. Eski Mısır Uygarlığında Yeni Krallık döneminde, kadınlar, evlilik, miras ve mülkiyet konularında erkeklerle aynı haklara sahiptir. Eski Hind hukukuna göre kadının; evlenme, miras ve diğer işlemlerde hiçbir hakkı yoktur. Eski Çin'de de kadın, insan olarak görülmemiş isim verme gereği bile duyulmamış, bir, iki, üç şeklinde sayı ile çağırılmıştır. İslamiyet öncesi Arap Yarımadası'nda ise kadın, erkeğin cinsel ihtiyaçlarını gideren bir araç görülmüştür.(Gürhan 2015a)

Dinin bir baskı aracı olarak kullanıldığı, erkek egemen feodal yapının hâkim olduğu Ortaçağ Avrupası'nda erkeğin gücü elinde tutabilmesi için başvurduğu her tür şiddet meşru sayılmıştır. Bu dönemde kadını ikinci planda tutan en önemli etken, Hıristiyanlık öğretilerinin kilise tarafından yorumlanması olmuştur. İncil'deki birçok ayet şiddetin kadınlara da uygulanmasını desteklemiştir. 1 İncil'de, ilk kadın olan Havva Tanrı'ya karşı itaatsizliği nedeniyle suçlanmış, İlk Günahın sorumlusu olarak görülmüş ve dünyadaki tüm kötülüklerin anası olarak kabul edilmiştir. Diğer kadınların da Havva'nın kızları olarak, güvenilmez, zayıf, isyankâr ve günah işleme-yatkin olarak yaratıldığı, bu nedenle de erkeklerin denetimi altında tutulmaları gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. (Taşdelen ve Koca, 2015)

Bu anlayış, İncil'de anlatılan Havva'nın Âdemin kaburgasından yaratılması, Âdemin yaratılıştan Havva'ya üstünlüğü olarak yorumlanmış ve erkeklerin kadınlardan üstün olduğu düşüncesine yol açmıştır. Böylece, kendini her yönden üstün gören erkek, kadını denetim altında tutmak ve cezalandırmak için kadına uyguladığı şiddeti Hıristiyanlık açısından da meşru hale getirmiştir. (Taşdelen ve Koca 2015)

Bu anlayışın hâkim olduğu Ortaçağ Avrupası'nda kadının cadılık, büyücülük suçlamasıyla türlü işkencelere maruz kaldığı bilinmektedir.

Sanayi Devrimi'yle başlayan süreçte kadın da çalışma hayatında yer almaya, iş bölümü ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadının daha çok iş hayatında yer alması kadın için ekonomik şiddetin daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur. Kadınlar daha iyi koşullarda çalışmak için mücadele etmeye başlamıştır.

8 Mart 1857'de ABD'nin New York kentinde bir tekstil fabrikasında daha iyi koşullarda çalışmak için eylem yapan işçilere polisin saldırması sonucu çıkan yangında 129 kadın işçi can vermiştir. 26-27 Eylül 1910'da Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplanan Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'nda 129 kadının anısına 8 Mart'ın Dünya Kadınlar olarak kutlanmasına karar verilmiştir (basin-is.org.tr. 08 Ağustos 2019)

18. yüzyıldan itibaren teknik alandaki gelişmeler kültürel hayata da yansımış, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar dillendirilmeye başlanmıştır. İş bölümüyle üretim için birlikte hareket edilmesi toplumsal bağların sınıf ve cinsiyet farkının etkisinin azalmasına neden olmuştur. Kişilerin birlikte hareket etmesi, üretim faaliyetlerinin bu birliktelik sonucu gerçekleşmesi o güne değin küçümsenen bazı grupların kendilerinin farkına varmasını sağlamış bu farkındalık sonucu başlayan düşünce akımları modern anlamda hukuk devletinin yolunu açmıştır.

C. Türk Kadını

Tarihsel süreçte Türk kadınının konumuna bakıldığında, göçebe bir hayatın sürdürüldüğü Orta Asya'da kadının erkekle eşit olduğu görülmektedir. Türk kadını, ayinlerde, kurban sunma törenlerinde görev almıştır. Kız çocuğu erkekle aynı konumda olmuş, kadınlar erkekler gibi giyinmiş gerektiğinde erkeklerin yanında savaşa katılmıştır. Kadın sadece çocuk yetiştirmekle meşgul olmamış hayatın her alanında erkekle eşit koşullarda mücadele etmiştir, aile içinde de söz hakkına sahip olan Türk Kadını evleneceği kişiyi seçmekte de özgürdür. (Roux www.dergipark.org.tr. 22/07/2019.) Böyle bir yaşam içinde Türk Kadınının şiddetle karşılaşmadığını kestirmek güç değildir.

Nitekim Dede Korkut'ta kadınlar dörde ayrılmış. Bunlardan sonuncusu evin dayanağı olarak kabul edilmiş ve şöyle tanımlanmıştır:

EVİN DAYAĞI
Eve kırdan, yabandan
Ya da elden, obadan
Bir misafir gelirse,
Koca evde değilse;
"O yedirir, içirir,
Ağırlar ve gönderir."
Ayşe, Fatma soyundan...
Böylesi ocağından
Han'ım eksik olmasın,

*Soyu soppu yaşasın.
Bebekleri yetişsin,
Allah sana da versin.*

(turkctarih.com/dede-korkuta-gore-kadinlar_06 Eylül 2019)

Tarihsel süreç göstermiştir ki toplumlar dinlerini değiştirdiklerinde sadece dini ritüelleri değil, söz konusu toplumların geleneklerini de almaya başlamaktadır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamalarıyla birlikte yaşam tarzları da değişmeye başlamıştır. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arap kültüründen de etkilenmeye başlamışlardır. Özellikle yerleşik hayatı geçilmeye başlanmasıyla bu kültür daha da etkili olmaya başlamış, kadın söz konusu olduğunda Arapların Cahiliye döneminden kalma bazı gelenekleri de İslamiyet'in içinde varmış gibi görülmeye başlanmıştır. Bu geleneklerin kadına şiddetin yolunu açtığını söylemek yanlış olmaz.

Osmanlı'nın kuruluş devrindeki Bacıyan-ı Rum gibi kadın kuruluşlarının olması kadının bu dönemde Orta Asya'daki konumuna yakın bir durumda olduğu, hayatın her alanında yer aldığını göstermektedir. Ancak devletin sınırlarının genişlemesi, Ortadoğu coğrafyasıyla etkileşimin artmasıyla birlikte bölgeye ait gelenekler de etkili olmaya başlamıştır. Devletin kurumsallaşmasının tamamlanmasıyla birlikte, kadın giderek evinin içine hareme kapanmaya başlamıştır. Kadının sosyal hayatın dışına itilmeye başlamasıyla birlikte erkek egemenliği aile hayatında da daha fazla hissedilmeye başlamış ve kadın erkeğin egemenliği ve denetimi altına girmiştir. denetim ise beraberinde şiddeti getirmiştir.

Osmanlı Şer'iyye Sicilleri incelendiğinde kadının şiddete maruz kalarak mahkemeye başvurduğu görülmektedir.²

Batı'daki düşünce akımlarının etkisiyle gelişen adalet, özgürlük gibi kavramlar Osmanlı'da da yankı bulmuş Tanzimat Fermanı'yla birlikte etkili olmaya başlamıştır. Bu dönemde çıkarılmaya başlanan kadın dergileri, kadınlar için açılan okullarla birlikte kadın yeniden toplumsal hayatta etkili olmaya başlamıştır. Dönemin koşulları göz önüne alındığında bunun sadece İstanbul gibi büyük şehirlerde etkili olduğu, geniş bir alana yayılmadığı için çok etkili olmadığını söylemek mümkündür.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, kadının toplumsal konumu güçlendirilmeye, kadın hayatın her alanında etkin kılınmaya çalışılmış, Türk Medeni Kanunu, Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle kadına yönelik her türlü şiddetin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in getirdiği kazanımlar, Türk Kadını hayatın her alanında etkin olma yolunu açsa da gerek toplumsal kabuller, gerek kültürel etkiler, gelenekler, görenekler, inanışlar kadının üzerinde bir baskı aracı olmaya ve şid-

² Osmanlı'da kadına yönelik şiddete dair mahkeme kayıtları için bkz. Serap Babalar, **Bursa'nın Sosyal Tarihi Kapsamında, 17.Yüzyıl Başlarında Kadı Sicillerinde Şiddet İçeren Suçlar ve Düşündürdükleri** Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, 2015, B.Ş.S. B-23 3/11, s.93, B.Ş.S. B-23 3/11, s.91.

det yoluyla kadın üzerinde denetim kurmaya ne yazık ki devam etmektedir. Türk Kadını Cumhuriyet'le elde ettiği kazanımların sağladığı olanaklarla yurt genelinde bu baskı ve şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için hukuki alanda ve toplumsal alanda çalışmalarını sürmektedir.

D. Kadına Yönelik Şiddete Dair Ulusal ve Uluslararası Hukuki Çalışmalar

Rönesans ve reformun etkisiyle başlayan, akıl ve bilimin, dinin ve geleneklerin önüne geçtiği aydınlanma çağında; insanların eşit olduğu, doğuştan gelen devredilemez bazı hak ve özgürlüklere sahip olduğu anlayışı gelişmeye başlamıştır. Bu anlayış, 1776 tarihli "Amerikan Bağımsızlık Bildirisi" ve 1789 Fransız İhtilali ile ilan edilen "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinde etkili olmuştur. Ancak uygulama yine erkeklerin lehine olmuştur. (Özçoban 2018c)

Fransa'da 1791'de kadınlarla erkeklerin kanun önünde eşit olmaları gerektiğini savunan Olympe de Gouges, Fransız İhtilali sonrası ilan edilen "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"ne karşı 17 maddeden oluşan ve kadın-erkek eşitliğini savunan "Kadın ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi"ni yayımlamıştır. (Göztepe 1996; Özçoban, 2018)

Uluslararası alanda insan hakları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1945 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın imzalanması ile ele alınmaya başlanmıştır. Ardından 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 1950 İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin imzalanması insan haklarının olgunlaşmasında önemli adımlar olmuştur. (Bozkurt Şener 2011; Bolevin 2016)

Kadına yönelik şiddet eylemleri uzun süre hukuk alanının dışında tutulmuştur. Bunun nedeni, özel alana ve özel hayata ait olarak kabul edilerek devletin ve hukukun müdahale etmemesi gereken bir alan olarak görülmesidir. Hukukun erkek egemen şekillenme biçimi sosyal gerçeklik- hukuk arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet merkezli bakış açısının geliştirilmesinin başarılabilmesi nedeniyle hukukun yaptığı özel/kamusal ayrımı konusundaki algı bu anlayışın kaynağıdır. (Sever 2012; Bolevin 2016)

Kadınların Avrupa'da eğitim ve oy hakkı elde etmek için 19. yy sonu ile 20. yy başlarında başlattıkları feminist hareketler bu süreçte oy hakkı elde etme konusunda etkili olmuştur. 1960'lı 1970'li yıllarda kadınların mücadele alanı genişlemiş, tüm dünyadaki kadınların haklarını savunmak olmuş, kadının her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması amacını gütmüştür. 1990'lı yıllardan itibaren ise, kadınlar her türlü eşitsizliğe, toplumsal baskıya karşı birey olma mücadelesi vermeye başlamıştır. (Çakıroğlu 2017)

Kadınların bu alandaki çalışmaları erkek egemen toplumsal ve hukuksal alana karşı başlattığı hak mücadelesi, birey olma mücadelesi; eğitim, teknoloji, insan hakları, yönetim gibi alanlardaki gelişmelerle birlikte sadece ulusal değil uluslararası

alandaki da karşılık bulmuştur. Bunun sonucu olarak uluslararası alanda çalışmalar yapılmıştır.

Kadının insan hakları konusu uluslararası alanda ilk kez 1946'da Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin 11(II) sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu'nun kurulması ile gündeme gelmiştir. Komisyon kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının geliştirilmesi konusunda öncü bir rol üstlenmiştir. (Bolevin 2016) Komisyonun cinsiyete dayalı eşitsizliği önlemek amacıyla hazırladığı, "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi"ni ya da CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women), BM tarafından 1979 yılında kabul edilmiş ve 03 Eylül 1981 tarihinde "Şiddet" konusuna açıkça yer vermeden yürürlüğe girmiştir. Türkiye 1985'ten beri sözleşmeye taraftır. Sözleşmenin müzakere edildiği, 1970'lerde ülke delegeleri, kadına yönelik şiddetin bir ayrımcılık olmadığını ve CEDAW Sözleşmesinde yer verilmesine gerek olmadığını söylemişlerdir. Kadınlar, 1980'lerde bu görüş karşıtı kampanyalar yürütmüş ve 1992 yılında kadına yönelik şiddet bir ayrımcılık olarak sözleşmede tanımlanmıştır. (Canikoğlu Kırbas 2015; Çakıroğlu 2018)

1985'te Üçüncü Dünya Kadın Konferansı'nda "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri" belgesinde kadına yönelik şiddet konusuna geniş bir şekilde değinilerek, önlenmesi ve mağdurların korunmasına yönelik yasal tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Konferansta, kadına yönelik şiddetin uluslararası kalkınma, barış ve eşitlik önünde büyük bir engel olduğu da ilk kez vurgulanmıştır. (Bolevin 2016)

Kadına yönelik şiddet konusunda genel tanımlamalara yer veren 1993'te BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen "Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirge" bu alandaki ilk uluslararası belge olma özelliğine sahiptir. Belgede kadına karşı şiddetin önlenmesinde devletlerin alması gereken tedbirler de ayrıntılı olarak düzenlenmiş, CEDAW Komitesi, 19 maddelik Genel Tavsiye Kararı ile kadına karşı şiddeti ayrımcılıkla ilişkilendirip, devletleri şiddeti önlemekle sorumlu tutmuştur. 1994 yılında da İnsan Hakları Komisyonu tarafından "Kadına Yönelik Şiddetin Sebepleri ve Sonuçlarını Araştırmak Üzere Özel Raportörlük" adıyla dünyada kadına yönelik şiddet ile ilgili dünya çapında derinlemesine inceleme yapacak bir mekanizma kurulmuştur. (Bolevin 2016)

4-15 Eylül 1995'te 189 ülkenin katılımıyla Pekin'de düzenlenen Dördüncü Kadın Konferansı'nda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu kabul edilmiştir. Belgede kadının insan hakları konusunda uluslararası hukuku etkili kılacak idari bir yapı oluşturulması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Kadın haklarının insan hakları olduğu, kadının ilerlemesi ve kadın-erkek eşitliğinin bir insan hakları sorunu olduğu, sosyal adaletin koşulu olduğu, vurgulanmış, adil ve kalkınmış bir toplum yaratmak için kadının her alanda güçlendirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Şiddetin önlenmesi konusunda devletlerin alması gereken önlemler ve bu kapsamda yürütülmesi gerekenlere ayrıntılı olarak değinilmiş, devletlerin sorumluluğu özellikle vurgulanmıştır. (Bolevin 2016)

2000 yılında düzenlenen Pekin+5 Konferansı'nın amacı: Daha öncesinde kabul edilen belgelerin uygulanmasında geline nokta değerlendirilerek, (Bozkurt Şener 2011; Bolevin 2016) sonuç belgesinde kadına yönelik şiddetin tanımı yapılmış; kadına yönelik şiddet, "Kadının fiziksel, psikolojik ve cinsel zarar görmesi veya acı çekmesi ile sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketleri ve hareket tehditlerini içine alacak şekilde, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, ister toplum önünde ister özel hayatta meydana gelmiş olsun cinsiyete dayalı her türden şiddet" olarak tanımlanmıştır. (Gürhan 2015b)

BM'nin 28 Şubat-11 Mart 2005 tarihli Pekin+10 toplantısında, görüşülen ağırlıklı konular; kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve kadın ticaretinin önlenmesi olmuştur. BM Kadının Statüsü Komisyonu'nun, 1-12 Mart 2010 tarihleri Pekin+15 toplantısında kadının insan hakları alanında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. (Gürhan 2015c)

11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi niteliği taşıyan sözleşmeyi Türkiye imzaya açıkladığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış ve 14 Mart 2012 tarihinde de onaylamıştır. (Bakırcı 2019a)

İlk maddede amacı: "Kadına yönelik ve aile içi her türlü şiddeti önlemek, kovuşturmak, ortadan kaldırmak ve şiddet mağdurlarını korumak; kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı sona erdirmek ve bu konuda uluslararası işbirliğini güçlendirmek; kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak üzere etkili bir işbirliği yapmaları için örgütlere ve kolluk kuvvetlerine destek ve yardım sağlamak" olarak açıklanan sözleşme, kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle ilişkin standartlar öngören ve Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belge olması bakımından büyük bir öneme sahiptir. (Bakırcı 2019b)

E. Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddete Dair Hukuki Çalışmalar

17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile Türk Kadını toplumsal hayatta, ekonomik hayatta, miras, evlenme, boşanma gibi konularda erkekle eşit haklara sahip olmuştur.

Kadın ve haklarının korunması için birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Kadın ve kadın hakları, başta 1982 Anayasası olmak üzere Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu 4320 Sayılı Kanun, 6284 Sayılı Kanunlar ile korunmaya çalışılmıştır.

Söz konusu kanunlardan ya da uygulamadan kaynaklanan eşitlik ilkesine, insan haklarına aykırı bazı hükümler ve kararlar 1980'lerden itibaren kadınların tepkisiyle karşılaşmış, dünyadaki feminist hareketlerden de etkilenen kadınlar ilk olarak aile içi şiddete karşı çıkmıştır. 1908lerde devlete karşı söylemlerle devletle işbirliğini

reddeden kadınlar, 1990'lara gelindiğinde devlet düzeyinde birtakım mekanizmaları harekete geçirerek daha geniş bir kitleye ulaşmaya başlamışlardır. (Altınay ve Arat 2007) Geniş bir kitleye ulaşılması, sadece toplumsal hayatta farkındalık yaratmakla kalmamış, konuyla ilgili hukuki alanda da düzenlemeler yapılmasında etkili olmuştur.

14 Ocak 1998 tarihinde kabul edilen "4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun" evlilik devam ederken aile içi şiddetin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin kanun önemli bir hukuki araçtır. Yasanın eleştirilmekte olan birçok eksikliği 2007 yılında yapılan değişikliklerle giderilmiştir. (Moroğlu 2009)

20 Mart 2012'de Resmi Gazete de yayınlanarak ve yürürlüğe giren 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" ile kadına yönelik şiddet konusundaki uluslararası sözleşmelere bağlılık vurgulanmaktadır. (Yüksel 2016)

1. Maddede, "Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir." denilerek şiddete uğrayan kadınların, şiddete uğrama ihtimali bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin, tek taraflı ısrarlı takip mağduru kişiler bu kanun kapsamında olduğu belirtilmiştir. (Görücü 2018a)

Gerek Anayasanın gerek Türk Medeni Kanunu'nun gerekse Türk Ceza Kanunu'nun bazı hükümlerinde zaman içerisinde değişikliğe gidilmiştir. Değişikliklerin amacı, kadının insan haklarının güvence altına alınması, kadının toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel hayatta ve aile hayatında erkeklere eşit koşullarda yer alması amaçlanmıştır.

Anayasa'nın 10. Maddesinde, "Kanun Önünde Eşitlik " başlığı altında yer alan "Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." ilkesine 2004 yılında yapılan bir değişiklikle ayrıca "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin hayata geçmesini sağlamakla yükümlüdür." fıkrası eklenerek kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması konusunda önemli yükümlülükler yüklenmiştir. Bu hüküm ile kadın-erkek eşitliği ilkesi devletin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiş, anayasal güvence altına alınmıştır. 2010 yılında eklenen "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." ifadesiyle kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için pozitif ayrımcılığı önemli vurgulanmıştır. (Bolevin 2016)

22.11.2001 tarihinde kabul edilen ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu'yla, "Aile reisi kavramı kaldırılarak aile kurumunun eşlerce yönetileceği hükmü getirilmiş, evlilik birliğinin dışarıya karşı temsil yetkisi erkek-

ten alınarak eşlerin ikisine birden verilmiş, ailenin geçimi erkeğe ait bir sorumluluk olmaktan çıkarılıp kadının da bu sorumluluğa maddi ve emek yönüyle katılımı getirilmiş, ailenin yaşayacağı konutu seçme hakkının birlikte kullanılması, erkeğin aile kurumundan kaynaklanacak üçüncü kişilere karşı tek başına sorumluluktan çıkarılarak eşlerin birlikte sorumlu olması, kadının çalışmasının erkeğin iznine bağlı olmaması" gibi önemli değişiklikler getirilmiştir. (Görücü 2018b)

12.10.2004 tarihinde kabul edilip 25611 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda 82. Madenin f fıkrasında "Gebe Kadına Karşı "ve ""k" fıkrasında "Töre Saikiyle" şeklinde yer almış ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılacağı hükmüne yer verilerek kadına karşı işlenen cinayet suçunda önemli bir gerekçe olarak gösterilen namus ve töre cinayetlerinin engellenmesi amaçlanmış ve bu saikle işlenmesinin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılacağı hüküm altına alınarak töre ve namus önlenmeye çalışılmıştır.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede tüm tarafların sürece dâhil edilmesi, ilgili mevzuat ve kamu politikası açısından hedef ve faaliyetlerin belirlenmesi amacıyla hazırlanan ve 2012 yılında yürürlüğe giren "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015)"nın uygulama süresi 2015 yılı sonunda tamamlanmıştır.

Bu çerçevede, İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri, ilgili araştırma ve inceleme raporları ile son dönemde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaç ve gelişmeler göz önünde bulundurularak, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin kadın araştırmaları merkezlerinin katkı ve katılımları ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020)" hazırlanmıştır. "3. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı" Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sayın Fatma Betül SAYAN Kaya'nın onaylanmasının ardından yürürlüğe girmiştir.

Eylem Planı ile

- Mevzuat Düzenlemeleri
- Farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü
- Koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi
- Sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması
- Kurum kuruluşlar arası işbirliği ve politika olmak üzere 5 temel alanda iyileştirmeler hedeflenmektedir

(ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planlari/erişim tarihi 06 Eylül 2019)

Kadına yönelik şiddeti önleme konusunda birçok hukuki gelişme yaşanmasına, kanunlarda düzenlemeler yapılmasına rağmen kadına yönelik şiddet eylemleri devam etmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden başlıcaları, eğitimsizlik, top-

lumsal kabuller, gelenekler, görenekler, toplumun kadını erkeğin vesayeti altında gören bakış açısı ve maalesef zaman zaman hukuku uygulayanların kendini toplumsal bakış açısından kurtarmadan verdiği kararlardır.

Sonuç

Şiddet, insanoğluyla birlikte var olmaya başlamış bir olgudur. İnsan başlangıçta şiddeti, kendini korumak amacıyla doğa üzerinde denetim sağlama aracı olarak kullanmıştır. Bu dönemin koşulları kadın ve erkeğin birlikte mücadele etmesini zorunlu kılmıştır. Birlikte mücadele, eşitlik gerektirdiği için şiddet doğaya yönelmiştir. İnsanın doğayı denetim altına alması, yerleşik düzene geçmesiyle birlikte erkek daha çok dışarıda kadın ise içeride bir yaşam alanı edinmiştir. Koşullar erkeğin fiziksel üstünlüğünü daha da geliştirmesini sağlamış, erkek bu gücü sadece doğa üzerinde değil kadın üzerinde de kullanmaya başlamıştır.

Devlet yapısının gelişmesi ve kuralların, yasaların ortaya çıkmasıyla birlikte erkek egemen bir yapı oluşmuş bu yapı kadın üzerinde daha büyük bir baskı unsuru haline gelmiş özellikle cinsellik üzerinden kadının denetleyerek kendi varlığını sürdürme çabasına girişmiştir. Söz konusu süreçte inanışlar değişse de kadın üzerindeki baskı değişmemiş hatta dini kurallar da erkek bakış açısı üzerinden yorumlanarak kadın kimi zaman, cadı, büyücü, kimi zaman günahkâr olarak görülmüş ve şiddete maruz kalmıştır. Değişen teknolojik, ekonomik, koşullar toplumsal hayatta kadının daha fazla yer almasını zorunlu kılsa da bu zorunluluk da çoğu zaman kadın için bir şiddet unsuru olmuş, yeni yeni şiddet türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Sanayi Devrimi'yle başlayan süreçte kadının içinde bulunduğu çalışma şartlarının ağırlığı, kazancına el konulması gibi eylemler ekonomik şiddeti ortaya çıkarmıştır.

Kadın en fazla aile içinde şiddete maruz kalmaktadır. Bunun en temel nedeni, erkeği toplumun, ailenin temel unsuru olarak gören anlayışın ailenin devamı, toplumsal düzenin devamı için kadının erkeğe tabi olması gerektiği anlayışıdır. Bu anlayış özellikle Türkiye'de töre ya da namus cinayetlerinin de en önemli nedenidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca ve Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2003, s. 997.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 13.b. Çağrı Yayınları, İstanbul, 2004, ss.661-662.

T. C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2008, S. 19-20,

T. C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı/Hacettepe Üniversitesi, *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Ankara, 2015, S. 52

Makaleler

Akkaya Şahin Gülay, *Aile İçi Şiddet Kavramı Ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası Ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlemesi*, İstanbul,2010,S.11

Altınay, Ayşe Gül, *Arat, Yeşim Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul, 2007, s. 17.

Altıntaş Merih, Güleç Hüseyin, Topaloğlu Mürüvvet, Ünsal, Demet, "Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet" *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, C. 4 S.1, 2012, s.122.14 s. 161

Arın, Canan "Kadına Yönelik Şiddet", *Cogito Dergisi*, S. 6-7, Yapı Kredi Yayınları, 1996. s.305,

Artun Ünsal, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito Dergisi*, S. 6-7, 1996, s.29.

Canikoğlu Kırbas, "Seher, Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat(İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)" *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 2015, s. 360,

Doğan, Recep, "Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu", *(Stalking)*, Ankara Barosu Dergisi, S. 201/2, 72, s. 138,

Ergil Doğu, "Şiddetin Kültürel Kökenleri", *Bilim ve Teknik Dergisi*, S.399, Şubat 2001, s.40,

Gökkaya Bilican Veda, "Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.12, S.2, 2011, s. 104.

Göztepe Ece, "Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi", *(Kadın)*, AÜHFD, C. 45, S. 1, 1996, ss. 185-192,

Güler Nuran, Tel, Hatice, Özkan Tunçay, Fatma "Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C. 27, S.2, 2005, s.51.

Işık, Nazik S., "Türkiye'de Kadın Hareketi ve Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet", *Aile Şiddet, Kadın Çalışmaları Dergisi*, C. 2, S. 4, ss.115-116.

Karaaslan Derya, "Antik Yunanda Kadın Olmak", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* C.1 S.2 2014 s.161

Mavili Aktaş, Aliye "Aile İçi Şiddet" *Doğu Batı Dergisi*, S.43, Kasım, Aralık, Ocak 2007-2008, s.151-152.

Özçoban, Alara Dilem *Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Önlenmesi*, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, 2018, s.21

Polat, Oğuz "Şiddet", *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S.1 2016, s. 18.

- Sarıbıyık, Meryem Malatya Merkez Sağlık Ocaklarında Çalışan Hekim, Hemşire Ve Ebelerin Şiddet Deneyimleri Ve Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Tutum Ve Davranış Düzeyleri, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, 2012, s.14.
- Sever, Çiğdem, "Kadına Karşı Ev İçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Opuz v. Türkiye Kararı", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, C.1 S.2, s.23,
- Şahin, Erkan Melih, Güleç Öyekçin Demet, Yetim, Dilek, "Edirne'de Kadına Yönelik Eş Şiddeti Yaygınlığı ve Kadınların Şiddete Karşı Tutumları", *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, S.34, 2012, s.24.
- Şener, Ekin Bozkurt, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi, Ankara, 2011, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
- T. C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi, T. C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2008, S. 19-20,
- Taşdelen, Pınar, Koca Canan, "Viktorya Dönemi İngiltere'sinde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı", *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.1, 2015, 207.
- Torun, Ehlinaz "Üniversite (Yükseköğretim) ve Mobbing", *Adli Bilimciler Derneği, TOBB Erzurum Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakültesi, Mobbing Mücadele Sempozyumu, Erzurum, 2011, s. 2.*
- Türkmen, Ahmet, "Yeni Bir Hukuki Olgu Olarak Israrlı Takip Ve Taciz (Stalking) Ve Bunun Türk Medeni Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, Özel Sayı, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, 2009, S. 1389.
- Yetim, Dilek, Şahin Erkan Melih, "Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım", *Aile Hekimliği Dergisi*, C.2., S. 2., 2008, s.50.

Tezler

- Babalar, Serap Bursa'nın Sosyal Tarihi Kapsamında, 17.Yüzyıl Başlarında Kadı Sicillerinde Şiddet İçeren Suçlar ve Düşündürdükleri Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, 2015, B.Ş.S. B-23 3/11, s.93, B.Ş.S. B-23 3/11, s.91.
- Bolevin, Sibel Kadına Yönelik Şiddette Devletin Hukuki Sorumluluğu, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, 2016, ss.23
- Çakıroğlu, Neslihan, Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, Kocaeli, 2017, ss. 16-19.
- Demirkır Ünlü, Müge İstanbul Sözleşmesi'nin (Kadına Yönelik Şiddet Ve Aile-İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, İstanbul, 2012, s. 51.
- Görücü, Mesut Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Yasal Mevzuat, Emniyet Birimlerindeki Uygulama ve Antalya Örneği Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, Antalya, 2018, s.25
- Gürhan Okay, Tarihsel Süreç İçerisinde Ve Günümüzde Kadına Yönelik Şiddet, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi Ankara, 2015, ss.2-3
- Yazar, Gamze Nur Aile İçi Kadına Yönelik Şiddeti Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon İle Analizi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi, 2018, s.6.

Yüksel, Ayten Buket Kadına Yönelik Şiddet ve Töre Cinayetleri, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi YL Tezi, Çanakkale, 2016, s. 88.

İnternet

- tdk.gov.tr Erişim: 23/08/2019
- www.tdk.gov.tr erişim tarihi: 16/08/2019
- <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planlari/erisim> tarihi 06.09.2019
- Bakırcı, Kadriye İstanbul Sözleşmesi, erişim: www.turkkadinlarbirligi.org. 26/08/2019.
- Roux, Jean-Paul, Ortaçağ Türk Kadını, çev. Gönül Yılmaz, ss. 393-724, Erişim: www.dergipark.org.tr. 22/07/2019.
- <http://turkctarih.com/dede-korkuta-gore-kadinlar/> erişim tarihi: 06.09.2019
- 26-27 Eylül 1910'da Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplanan Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'nda 129 kadının anısına 8 Mart'ın Dünya Kadınlar olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Erişim: basin-is.org.tr. 08/08/2019
- Moroğlu, Nazan Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi, 6284 Sayılı Yasa Ve İstanbul Sözleşmesi, s. 371. Erişim: dekaum.de.edu.tr. 15/08/2019

EKLER

EK 1 VE 2: ZB. / Cebir ve şiddetle evli bir kadını iğfal ve hırsızlık ettiği iddia edilen Yuvan hakkında tahkikat yapıldığı. (R-23-03-1322). (Talep Tarihi: 21.8.2019)

İsim	Yaş	Adres	İstediği Hizmet	Notlar
...	...	...	...	...

Handwritten text in the table cells:

Handwritten text at the top of the page:

Handwritten text in the middle of the page:

İsim	Yaş	Adres	İstediği Hizmet	Notlar
...	...	...	...	...

Handwritten text at the top of the page:

Handwritten text in the middle of the page:

Ek 3:

2 Zilkade 1018 (27 Ocak 1610) tarihli davada, zilkadenin ikicisi gecesi perşembesi, Bursa'nın Timurtaş Mahallesi'nden el-Hac Seyyid bin Ahmed ve Can Ahmed bin Bali? Orhan? Pirinden Zakir Baba adlı kişiler mahkemede hazırın olub leyl-i mezburda Mahmud ibn el-Hac İbrahim adlı kişinin kendi menziline zevcesi mecruhan maktûl olunub gözünden mecruh olunmuş üzerene varılıb ve tahrir olunması taleb ederiz," diyerek olayı bildirirler. İsimleri sicilde yazılı Müslümanlar ile olay yerine gidildiğinde, sakin oldukları hane kuyusu üzerinde muhkem kapanmış bulunub pencerelerini bozub, içeri girildiğinde zevcesi Fatma bint? Adlı hatunun boğazından yaralanarak öldürüldüğü, zevci Mahmud'un boğazından ve şahgesinden (şahdamarı) yaralandığı katl ve carihinin bilinmediği tespit edilir. Meskur mahallede Hüseyin, bid-defaat sorduğunda "bilmem bilmem" diye cevap verdiğinde tekrar "seni ve hatununu katl eyledi ve mecruh eyledi?" diye sorulur. Yine "bilmem" cevabı alınır. Olayın yerinde keşfedildiği sicile yazılır.³

3 Serap Babalar tez s. 93, kayıt B.Ş.S. B-23 3/11

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AVRUPA'DA VE TÜRKİYE'DE KADININ HUKUKİ DURUMUNUN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Betül BUZBAY

Öğr. Gör., Altınbaş Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO
betul.akdemir@altinbas.edu.tr

“Ey Kahraman Türk Kadını, sen yerlerde sürünmeye değil,
omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın.”

Mustafa Kemal Atatürk

“Kadınlar insandır; erkekler insanoğlu.”

Neşet Ertaş.

Özet

Kadın çalışmaları özellikle son yüzyılda ön planda olsa da, kadın hakları insanlık tarihi boyunca ataerkil toplumlar da dahil tüm toplumlarda gündemde olmuştur. Bu çalışmada geçmişten günümüze Avrupa’da ve Türkiye’de kadının hukuki durumu karşılaştırmalı bir analizi yapılacaktır. Almanya, Finlandiya, Birleşik Krallık ve İzlanda gibi devletlerin yanı sıra Avrupa Birliği’nde kadının hukuki durumuyla Türkiye’deki kadının hukuki durumunun karşılaştırılması bir analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Çalışmada, karşılaştırmalı analiz tarihsel süreç ve günümüz düzenlemeler çerçevesinde yapılacak ve değerlendirilecektir. Çalışma, Avrupa’daki bazı devletlerin ve Avrupa Birliği’nin hukuk sisteminin ve Türk hukuk sisteminin ‘kadın’ bağlamında bir karşılaştırmalı analizi olduğu için kadın çalışmaları literatürüne katkısının büyük ölçüde olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları, Avrupa Hukuku, İstanbul Sözleşmesi, AİHM

Giriş

Kadın çalışmaları özellikle son yüzyılda ön planda olmakla birlikte, erkek egemen kültürün ağırlığına rağmen kadın hakları insanlık tarihi boyunca ilgi çekmiş ve gündemde olmuştur. İlk çağlardan itibaren kadın özellikle ataerkil toplumlarda her zaman baskılanmış, sadece ev içinde görevleri ve sorumlulukları olan ve sosyal ya da siyasi yaşamda varlığı kabul edilemeyen etkisiz bir varlık olarak görülmüştür. İmparatorluklar çağında, devletlerin en parlak dönemlerinde dahi kadınlar hep ezilen kesim olduğu için daha fazla baskılanamayan kadın, küreselleşmenin de etkisiyle haklarını aramaya başlamış ve toplumların da yapısının farklı olmasının neticesinde kadınların elde ettikleri haklar zamansal ve mekânsal olarak farklılıklar göstermiştir. Bu çalışmada geçmişten günümüze Avrupa'da ve Türkiye'de kadının hukuki durumu karşılaştırmalı bir analizi yapılacaktır. Çalışmanın amacı Almanya, Finlandiya, Birleşik Krallık ve İzlanda gibi devletlerin yanı sıra Avrupa Birliği'nde kadının hukuki durumuyla Türkiye'deki kadının hukuki durumunun karşılaştırmalı bir analizini yapmaktır. Çalışmada, karşılaştırmalı analiz tarihsel süreç ve günümüz düzenlemeler çerçevesinde yapılacak ve elde edilen bulgular ışığında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılacaktır.

Birinci bölümde Türklere kadının hukuki durumundan; ikinci bölümde Avrupa Birliği genelinde ve bazı Avrupa ülkelerinde kadının durumundan bahsedilecektir. Üçüncü bölümde Kadın haklarını güvence altına alan AIHS - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) - Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) gibi uluslararası anlaşmalardan bahsedilecek olup, dördüncü bölümde Türkiye'deki ve Avrupa'daki kadın hakları davalarından örnekler verilecektir. Bu bilgiler ışığında da karşılaştırmalı analiz yapıp bulgular ortaya konacaktır.

1. Türkiye'de Kadının Hukuki Durumu

1.1. Orta Asya Türklerinde Kadın

Orta Asya Türklerinde ve İslam öncesi göçebe Türk kültüründe kadın ve erkek her zaman eşittir. Ailenin ve ocağın direği kadındır. Dede Korkut Hikayelerinde kadınların erkekler gibi at binmeleri, ok atmaları, güreşmeleri görülmektedir. Hakanın eşi Hatun'a verdiği değer ve Hatun'un yetkilerine bakıldığında kadın erkek eşitliği ve kadının Türk kültüründeki yeri ve önemi açık şekilde görülmektedir (Çalışkan, 2017:181). VII. yy. Orhun Kitabelerinde Türk kadınından saygıyla bahsedilmesi, «Devleti idare eden han» ve «Devleti bilen hatun» cümlesi bu saygının ve kadının yerinin işaretidir. Savaşta, siyasi toplantılarda, sosyal ilişkilerde Hatun her daim Han'ın yanında yer almıştır (Özen, 1990: 15). Alp Er Tunga'nın torunu olan Tomris

Hatun, dünya tarihinde bilinen ilk kadın hükümdarı olarak geçmektedir. Kocasının ölümünden sonra Türklerin Kağanı olmuş bir İskit(Saka) kraliçesidir (Demircioğlu, 2018:137).

Divan-ü Lügat-it Türk'te bahsedilen arkacı veya savcı sözcükleri, Türk geleneklerine göre evlenme ve anlaşmasını hazırlayan kişilerdi. Herkesin bir araya gelip gençlerin evlenmelerini meşru kılan kanun töre temeline oturmuş oluyordu (Güler, 2018: 39). Türk kadını, İslamiyet öncesi dönemde her zaman erkeğin yanında yer almıştı; aile içindeki konumu önemli olmakla birlikte hukuki haklara sahip olan Türk kadını miras ve mülk edinme konusunda da haklara sahipti. Ev işleriyle uğraşmasını yanı sıra, tarım ve hayvancılıkla uğraşır, ticaret yapar ve savaşlara da katılırdı (Güler, 2018: 47).

1.2 Osmanlı Dönemi'nde Kadın

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Anadolu Bacıları adı verilen teşkilat vardı. Ahi teşkilatının kadınlar kolu olan bu teşkilat daha çok sınırlardaki Türkmen boylarının silahlı savaşçı kadınlarından oluşuyordu ve siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel çalışmalar yapıyordu (Güler, 2018:49).

Osmanlı döneminde Tanzimat Fermanı(1839) ile birlikte kadının hakları ve eğitimi için çalışmalar başlamıştır. Bu dönemde Batılı kadınların sahip oldukları haklara Osmanlı toplumundaki kadınların da sahip olması amaçlanmıştır. 1869'da kız rüştiyeleri(ortaokul) ve bu okullar için kadın öğretmen okulları açılması ön görülmüştür. Kadınların darülfünunda(üniversitede) eğitim görmesi ilk kez 1914 yılında olmuştur. Bunu yanı sıra Jön Türkler (1860) ve İttihat-Terakki (1908-1918) gibi aydın hareketler, kadınların eğitimi ve sosyal hayata katılmasında kadınları savunan tavır sergilemişlerdir (Çalışkan, 2017:183). Özellikle II. Meşrutiyet döneminde kadınlar toplumsal yaşamlarıyla ilgili birtakım taleplerde bulunmaya başlamıştı. Anne ve eş rolleriyle sınırlanmış olan kadınlar, artık toplumsal yaşamda farklı bir statüye sahip olabilmek için birtakım taleplerde bulunmaya başladı ve kadınların bireysel olarak sesini duyurmasında basın etkin bir rol oynamıştı. Bu dönemde Osmanlı Dönemi'nin ilk feministleri denebilecek kadın hareketleri ortaya çıkmış ve kadın haklarını savunmuş ve çeşitli yayınlar yapmışlardır (Çalışkan, 2017:183). Sahibi kadın ve tüm yazarlarının kadın olduğu ilk dergi Şukufezar idi ve Arife Hanım önderliğinde çıkarılmaya başlandı. 1869'da dönemin ilk feminist hareketine ait ilk yayın olarak -Terakki gazetesinin Pazar günleri yayımladığı- Terakki-i Muhaderat(1868) isimli bir kadın dergisi çıkarılmış olup 1869'da Kevkebi Şarki (Doğu Yıldızı) adı ile yayın hayatına devam etmiştir. Selanik'te 1874-1876 yılları arasında yayımlanan Ayine dergisi kadınlara ve çocuklara yönelik olmuştur. Vakit veya Mürebbi-i Muhadderat (1875) gazetesi ise kadınlar için çıkarılan bir gazetedir. Sahibi Filip Efendi'dir. İlk sayısı 27 Mayıs 1880'de yayımlanan Aile Dergisi ise kadınlar için çıkan ilk kadın dergisi olarak tanımlanabilir. Derginin sahibi Şemseddin Sami'dir. İnsaniyet Dergisi, bir diğer kadın dergisidir. Ek halinde çıkan özel sayılardan sonra, kadınlar tarafından kadın-

lar için çıkarılan ilk kadın dergisi ise Şüküfezar'dır. Şüküfezar 1886'da Arife Hanım tarafından çıkarılmıştır. 28 Şubat 1888- 24 Nisan 1888 tarihleri arasında yayımlanan Mürüvvet Dergisi ise Mürüvvet Gazetesi'nin eki olarak çıkmıştır. Eğitim konusuna ağırlık veren dergi II. Abdülhamid tarafından desteklenmiştir (Özen, 1990: 19). Tanzimat ve I. Meşrutiyet döneminde çıkan bu yayınlarda daha çok Müslüman kadınların eğitilmesi, kadın erkek eşitliği, tek eşliliğin desteklenmesi gibi konular ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra kimi yayınlarda moda, dikiş, çocuk bakımı gibi ev içi konulara yönelik olmuştur (Güler, 2018: 54).

1895'de kadın basınında önemli yeri olan bir gazete daha yayım hayatına atılmıştır. Kadınlar tarafından çıkarılan bu gazete Hanımlara Mahsus Gazete adıyla çıkmıştır. Meşrutiyet'in ilk aylarında Celal Sahir, Demet (30 Eylül 1908) adlı bir kadın dergisi çıkarılır. Yedi sayı çıkan bu derginin ilk sayısında kadınlardan çok, erkek yazarlar vardı. Bu yazarlardan bazıları şunlardır: Celal Sahir, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Ahmet Samim, Mustafa Namık, Server Cemal, Selim Sırrı, Fazıl Ahmet'tir. Dergide yer alan kadın yazarlardan bazıları ise şunlardır: Ulviye, Fatma Müzehher, Halide Salih (Halide Edip), Nigar Bint Osman, Ruhsan Nevvare, İsmet Hakkı. Aynı yıl Mehmet Rauf, Mehasin (1908-1910) adlı dergiyi yayımlamıştır. Bu dergi bir kadın dergisi olmasa da, Ahmet Hikmet ve Celal Sahir'in bu dergide kadının köle hayatına son vermek, okumak ve meslek sahibi olma özgürlüğünü müdafaa eden yazılarına rastlanmaktadır (Özen, 1990: 25). Selanik'te 26 Ekim 1908'de bir kadın dergisi daha yayım hayatına atılmıştır. Bu şair Süleyman Bahri tarafından çıkarılan Kadın adlı dergidir. Kadın haklarını savunan Bahçe adlı haftalık siyasi gazete Kadın dergisinin önemini okurlarına anlatmıştır. Bu dergi kadın hak ve hürriyetinin şiddetli savunucusu olmuş ve Batılı kadınların haklarına yer vermiştir. Musavver Kadın (1911), Kadınlar Dünyası (1913), 2 Haziran 1914'de yayımlanmaya başlayan Kadınlar Âlemi, Hanımlar Âlemi (1914), Kadınlık (21 Mart 1914), Genç Kadın Dergisi(1918), Seyyale (1914), Kadınlık Hayatı (1915), Türk Kadını (12 Mayıs 1918), Bilgi Yurdu Işığı (15 Nisan 1917), Siyaset (1914) Osmanlı Dönemi'nde kadınlar için çıkarılan kadın dergileridir (Özen, 1990: 28).

II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan bu yayınlarda sosyal meselelerin yanı sıra siyasi konular da fazlaca işlenmiştir. Bu gazete ve dergilerde kadınların eğitimi, kadın köleliğine son verilmesi, meslek edinme hürriyetinin olması, çocuk bakımı ve terbiyesi, görücü usulü evliliğe itiraz edebilme, sağlık hizmetleri, iş hayatına kadının teşvik edilmesi gibi haklar öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Osmanlı toplumundaki Türk kadınının gayrimüslim kadınlar gibi eğitim almaları da gündeme gelmiştir (Güler, 2018:55). Osmanlı toplumundaki kadın hakları mücadelesi Müslüman Türk kadını üzerine olmuştur çünkü imparatorlukta gayrimüslim halkın (zimmilerin) hakları kendi cemaatlerinin hukuk sistemine göre düzenlendiği için (kendi cemaati tarafından seçilen her dinin en yüksek rütbelisi kendi gurubunun işlerini düzenlemek, hukuki işlerini yürütmek ve idare etmekle yükümlüydü. Dini lidere devlet tarafından verilen bir izinle, liderin cemaati üzerindeki hukuki ve idari yetkileri belirlenirdi), Müslüman kadınlarla zimmi olanların hukuki statüsü farklı durumdaydı

(Konan, 2015: 173). Bu nedenle, kadın hakları çalışmaları Osmanlı toplumundaki Türk kadınlarının mücadelesi şeklinde gerçekleşmiştir. II. Meşrutiyet döneminde kadınların iş hayatına katılması yayınlarda da etkisiyle hızlanmıştır. Çırac Mektepleri Müdüriyeti Umumiyesi tarafından dersler verilip İnas Çırac Mekteplerinin açılmasına müsaade edilmiştir. Kadınların ticarete atılması için ticaret dersleri veren Ticaret Mektebi Alisi adıyla İnas Darülfünunu'nda şube açılmıştır. Kadınlar iş hayatına özendirilip mesleki eğitim imkanları tanınmıştır. Özellikle Balkan Savaşları neticesinde erkek iş gücünün azalmasıyla, kadınların iş hayatındaki ihtiyacı ve önemi artmıştır (Güler, 2018: 67).

Osmanlı döneminde şeri hukuk ve örfi hukuk olmak üzere iki türlü hukuk sistemi vardı. Kadının hukuki durumunu ele alırken bu iki sistemi beraber ele almak gerekmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde kadının hukuki statüsünün belirlenmesinde etkili olan evlenme, boşanma, miras, mülkiyet, şahitlik, ceza hukuku gibi alanlarda büyük oranda İslâm hukuku (şeri hukuk) kuralları geçerli olup devlet idaresi, arazi intikali gibi mevzular örfi hukuka dahil olmuştur (Akyılmaz, 2017:328). Osmanlı Şeriye sicilleri ve arşivlerine bakıldığında kadınların mülkiyet haklarını korumak için ciddi bir hukuksal mücadele verdikleri görülmektedir çünkü hukuki düzenlemelerle uygulama arasında derin bir fark olduğunu göstermektedir. Bu süreçte kadınlar haklarını öncelikle şeriye mahkemelerinde aramışlar, istedikleri sonucu alamazlarsa şikâyet dilekçeleri yazarak padişahın adaletine sığınmışlardır (Akyılmaz, 2017:331). Osmanlı Kadını, malvarlığını kocasına teslim etmek zorunda değildi ve kadın kocasının iznini almadan malları üzerinde her türlü hukuki tasarrufa sahipti. Mal ayrılığı rejimi kapsamında tam eda ehliyetine sahip bir kadın evli de olsa bekar da olsa mali boyutu olan sözleşmeleri yapabiliyordu (Akyılmaz, 2017:333). Fakat ilginçtir ki, Osmanlı Devleti'nde erkeklerle kadınların terekeleri incelendiğinde aradaki fark çok daha net olarak görülebilecektir. Erkeklerin terekeleri kadınların terekelerinden fazla olduğu gibi, kadınların terekeleri büyük oranda taşınır mallardan, erkeklerinkiye taşınmaz mallardan oluşmaktaydı (Akyılmaz, 2017:337).

1856 Arazi Kanunnamesi ile Osmanlı hukuk sistemi ilk kez, Kız evlatların babalarından kalma topraklar üzerinde erkek kardeşler gibi veraset hakkına sahip olmalarını tanıdı; ardından kadınların kölelik ve cariyeliği ortadan kaldırılmıştır (Özen, 1990: 13). 1864 yılında kurulan Nizamiye Mahkemelerine kadınlar fazla ilgi göstermemişlerdir çünkü avukatlık kurumunun oluşmasıyla birlikte mahkeme masrafı olduğu için şikâyetlerini direkt İstanbul'a iletmeyi tercih etmişlerdir (Akyılmaz, 2017:353).

Osmanlı Döneminde kadınların siyasi haklarına bakıldığında, yine II.Meşrutiyet ile beraber başladığı görülmektedir. İttihat ve Terakki Partisi, dönemin kadın haklarıyla ilgilenen en büyük ve iktidar partisidir. Kadınların geleneksel kısıtlamalarından kurtularak siyasi hayata çekilmelerini sağlayan çalışmalar yapmıştır. Kadın hakları ve özellikle Medeni Hukuk bakımından çok mühim bir yere sahip düzenleme;

1 İnas Darülfünunu: Osmanlı Devleti'nde kadınların yükseköğrenim görebilmesi için 1914-1915 ders yılında İstanbul'da kurulmuş 3 yıllık bir yükseköğrenim kurumudur. Detaylı bilgi için bkz: (Baskın, 2008).

1917'de yürürlüğe giren fakat savaş şartları nedeniyle uygulanamayan Hukuki Aile Kararnamesi idi. İttihat ve Terakki Partisinden sonra kadın haklarına en çok önem veren parti Ahali İktisat Partisi olmuştur (Güler, 2018:79,83).

Şu sonuç çıkabilir ki, Osmanlı Devleti hukukunda mülkiyet hakları konusunda kadınlar ve erkekler arasında herhangi bir fark olmamasına rağmen Aile, Miras Hukuku ya da Siyasi Haklar konusunda kadınlara yönelik kısıtlamalar söz konusuydu ve çağın maalesef oldukça gerisindeydi.

1.3. Cumhuriyet Dönemi Kadın ve Atatürk

Cumhuriyet Döneminde kadın haklarının savunulmasında ve bu hakların elde edilmesi konusunda savaştan iki kurum vardı; Türk Kadınlar Birliği ve Türk Ocaklarıdır. İlk sosyal ve siyasi teşkilatlanma esasen, Milli Mücadele Döneminde Anadolu ve Rumeli Kadınları Müdaafa-i Hukuku Vatan Cemiyeti olmuştur (Güler, 2018: 133). Birinci Dünya savaşı sırasında Birinci ordu Birinci Kadın İşçi Taburu(1917) oluşturulmuştu. Bu tabura kadınlar, memur ve müstahdem olarak hizmete alınmış ve karşılığında maaş almışlardır. Bundan evvel de 1915 yılında kadınların ordu için rahatça çalışabilmelerini sağlamak amacıyla Mecburi Hizmet Kanunu'nun çıkarılması sayesinde kadınların cemiyet altında olması sağlanmıştır (Demircioğlu, 2018: 93).

1923'te yayıma başlayan Süs dergisi iki özel sayı yayımlamıştır; bunlardan ilki dokuzuncu sayının eki olarak (11 Ağustos 1923) Galatasaray Mektebi'nde kadın ressamların açtıkları sergideki resim ve eserlerini basmıştır. Derginin ikinci özel sayısı ise kadınları ilgilendiren "Hukuk-i Aile Nusha-i Mahsusası" olarak yayımlanan (29 Aralık 1924) ektir (Özen, 1990: 35). 1925'te İstanbul'da Türk Kadın Birliği'nin yayım organı olarak Türk Kadın Yolu ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkeğin dayanışması gerektiğinin yanı sıra kadınlara siyasal haklar verilmesi yönünde çalışmaları başlatmıştır. 1926 yılında yayım hayatına atılan Kadın Yazıları Dergisi, diğer dergilerin aksine kadının Avrupa'da eğitim gördükten sonra aile hayatına önem vermediğini savunan yazılar yayımlamıştır (Özen, 1990: 36). 22 Mart 1934 tarihinde yayımlanmaya başlayan Cumhuriyet Kadını adlı dergi de kadınların iş hayatından toplumsal hayata, aile hayatından düşünce hayatına kadar değişik alanlarda faaliyet gösteren bireyler olduğunu savunmaktaydı. Model(1936), Moda Albümü(1936), Ev-İş(1937), Ev-Kadın(1945), Hanımeli(1947), Aile(1947), Cumhuriyet döneminin diğer kadın dergileridir. Yine bu dönemde Kadın Gazetesi adlı haftada bir kadın gazetesi yayımlanmıştır. Bu kadın gazetesi, siyasi yönü ağır basan ve kadın haklarını müdafaa eden yazılarıyla dönemin diğer kadın gazetelerinden farklı özelliklere sahip olmuştur (Özen, 1990: 40).

Atatürk'ün kadın hakları yönünde attığı en büyük adım, Medeni Kanun'dur. Medeni Kanun, İsviçre'de 1907 yılında hazırlanan ve 1912 yılında yürürlüğe giren kanundan alınıp 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilmiştir. Medeni Kanun'la beraber Türk kadınına Batı dünyasının tanıdığı evlenme boşanma hakları ve eşit miras hakkını

getirmiştir (Çalışkan, 2017: 199). 17 Şubat 1926'da TBMM'de kabul edilen Medeni Kanunla beraber Türk kadını şu konularda haklara kavuşmuştur; evlilik (resmi nikahın zorunlu olması), tek eşliliğin zorunlu olması-çok eşliliğin kalkması, mirasta kadın erkek eşitliği, boşanma hakkında kadınlara hak verilmesi, iş dünyasında erkeklerle eşitlik (Çalışkan, 2017: 200). Bu hakların yanı sıra, evlenmede yaş sınırının getirilmesi, velilerin kızları adına evlenme akdi yapabilme yetkisinin kaldırılması, boşanma sonrası kadının ve çocuğun haklarının korunması, evli kadının ekonomik haklarını korunması gibi konular da Medeni Hukuk'un getirdiği kadın haklarına ait en önemli düzenlemelerdir (Güler, 2018:150).

Türk kadını, Medeni Hukuk'un ardından, siyasi ve sosyal haklara da Atatürk ile birlikte kavuşmuştur. 3 Nisan 1930'da çıkarılan Belediye Kanunu ile kadınların belediye seçimlerinde oy verme ve seçme hakkını getirmişti. 26 Ekim 1933'te Köy İhtiyar Heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkı tanındı. Ardından 5 Aralık 1934 Türk kadını milletvekili seçmek ve seçilmek hakkını elde etmiştir. 1935 yılında yapılan seçimlerde 18 kadın milletvekili TBMM'ye girmişti (Güler, 2018: 162).

Eski Ceza Kanununda zina suçu, kadın ve erkek için farklı düzenlenmişti. Günümüz hukukunda zina suç olmaktan çıkarıldığı için kadın ve erkek arasındaki bu farklılık da ortadan kalktı. 2001 tarihli yeni Medeni Kanunla erkek ve kadın evlilik birliğini birlikte yönetir hükmü getirildi. Ayrıca evlendikten sonra edinilen malların yarı yarıya paylaşılması esasını düzenleyen "edinilmiş mallara katılma" rejimi kabul edildi (Koyuncu ve Bayraktar, 2017: 99). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. Maddesinde 2004 ve 2010 yılında pozitif ayrımcılık adına önemli değişiklikler yapılmıştır. Uluslararası arenada kadına karşı şiddetin önlenmesi ve her türlü koruyucu tedbirin alınması amacıyla önemli adımlar atılmıştır. "Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" yani kısaca "CEDAW", uluslararası düzeyde kadınlara yapılan ayrımcılığın önlenmesine dair yapılan ilk belgedir. Türkiye sözleşmeye 1985 yılında taraf olmuştur. "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol" ile de "Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insan değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını tekrar onayladı belirtilmiştir. Uluslararası arenada kadını koruyan mühim düzenlemelerden biri de, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzalanan ve Türkiye'nin de teyit ettiği "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'dir (İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen sözleşme) (Koyuncu ve Bayraktar, 2017:100). Kadına yönelik şiddeti sona erdirmek için 1998 tarih ve 4320 sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Yasa" çıkarılmıştır. 2008 yılında "Ailenin Korunmasına Dair Yasanın Uygulanması Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe konulmuştur. Şiddet mağduru "aile bireyleri, kadınlar, çocuklar ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişiler" şeklinde genişletilmiş ve 2012 tarih ve 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" yürürlüğe sokulmuştur (Koyuncu ve Bayraktar, 2017:101).

Özetle Osmanlı Döneminden günümüze kadın haklarıyla alakalı yasal düzenlemeler şöyledir: "1843'te Türk kadınları ilk kez, "Tıbbiye Mektebi" bünyesinde aldıkları ebelik eğitimi ile sosyal yaşama katılma, 1847'de kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan "İrade-i Seniye", 1856'da Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariyeliğinin yasaklanması, 1858'de yayımlanan "Arazi Kanunnamesi", aynı yıl Kız Rüştüyele-ri açılması, 1869'da kadınlar ilk dergilerinin yayımlanması, kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren "Marif-i Umumiye Nizamnamesi"nin 1869 yılında yayımlanması, "Hukuk-ı Aile Kararnamesi"nin 1871'de çıkarılması, 1876'da ise ilk Anayasa olan "Kanun-i Esasi" ile kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirilmesi, 1897'de kadınların "ücretli işçi" olarak çalıştırılmaya başlaması, Kadınların ilk kez 1913 yılında devlet memuru olarak çalışmaya başlaması, 1914'te kızların ilk yüksek öğretim kurumu, "İnas Darülfünunu" adı altında eğitim görmesi, 1923 yılının Haziran ayında Nezihe Muhittin'in başkanlığında ilk kadın partisi olan "Kadınlar Halk Fırkası"nın kurulması, 3 Mart 1924 tarihinde "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" (Öğrenim Birliği) çıkarılarak kız ve erkekler eşit haklarla eğitim görmeye başlanması, 1926'da Türk Medeni Kanunu'nu ile erkeğin çok eşliliği ve tek taraflı boşanmasına ilişkin düzenlemelerin kaldırılması, kadınlara boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf hakkının tanınması, 1930'da kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınması, doğum izni düzenlenmesi, 1933'te kız çocuklarına mesleki eğitim vermek amacıyla "Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü" nün kurulması, 1934 Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, 1936'da İş Kanunu yürürlüğe girmesiyle kadınların çalışma hayatına düzenleme getirilmesi, 1937 yılında kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmasını yasaklayan 1935 tarihli 45 sayılı ILO sözleşmesinin kabul edilmesi, 1945'te Analık sigortasının (doğum yardımı) 4772 sayılı yasa ile düzenlenmesi, ... 2009'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Kurulmasına İlişkin 5840 Sayılı Kanun"un 24.03.2009 tarihli Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmesi."(detaylı bilgi için bkz. KADEM- Kadın ve Demokrasi Derneği)

Türkiye Barolar Birliği'nin 20 Mart 1999'da kurmuş olduğu Kadın Hukuku Komisyonu da (TÜBAKKOM), kadın haklarına dair çalışmalar açısından önem arz etmektedir. TÜBAKKOM, yasalarda kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve uygulamada karşılaşılan aksaklıkların giderilmesi için kadın-avukatlar işbirliği amacıyla yola çıkmıştır (Şahin, 2004:1). Özetle; Türkiye'nin ulusal düzeyde kadınlara ilgili yasal düzenlemeleri şöyledir; Türk Medeni Kanunu, Aile Mahkemeleri, Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, İş kanunu, Türk Ceza Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Politika Belgeleri olmakla birlikte uluslararası düzenlemeleri de CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'dir(TUSEB).

2. Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu

Avrupa'da kadının önemi ve hakları 1789 Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan İnsan Hakları Bildirgesi'yle yer bulmuştur. Fakat eğitimde ve siyasette kadın erkek eşitliğinin oluşması geç olmuştur (Çalışkan, 2017:182). Seçme ve seçilme hakkı

kimi Avrupa ülkesinde Türkiye'den sonra kadınlara verilmiştir. Bu bağlamda Türk kadının Batılı kadına göre daha avantajlı durumda olduğu söylenebilir, fakat ne yazık ki Atatürk tarafından Türk kadınına sunduğu haklar, büyük bir mücadele verilmeden elde edilen haklar olduğu için yeterince önemi anlaşılamamıştır.

2.1. Avrupa Birliği'nde Kadın

Uluslar üstü bir uluslararası kurum olan Avrupa Birliği (AB), kadın erkek eşitliği ve kadın haklarına yönelik yaptığı düzenlemelerle hem üye ülkeler hem de aday ülkelerde kadınların yasal konumunun korunup iyileşmesi adına önemli katkıda bulunmuştur. AB'de kadın erkek eşitliğine ilişkin ilk adım 1957'de imzalanan Roma Antlaşmasıyla atılmıştır. Bu Antlaşmanın 119.Maddesinde aynı iş için kadın erkek işçiler arasında eşit ücret ilkesine yer verilmiştir. AB'deki kadın erkek eşitliği konusundaki en önemli gelişme 1993 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması olmuştur. Antlaşmanın 2.maddesi ve 3.Maddesinin 2.fıkrası ile Antlaşmanın Ek Sosyal Şartı'nın 2.ve 6.maddelerinde kadın erkek eşitliğine dair düzenlemeler yer almaktadır (Coşkun, 2018: 28). AB'de kadın erkek eşitliğine dair eşit ücret ilkesine yönelik, mesleki eğitimde yüksek ve çalışma koşullarında kadın erkek eşitliğine yönelik, sosyal güvenlik alanında kadın erkek eşitliğine yönelik, gebe ya da doğum yapmış kadınlara çalışma hayatlarında koşulların iyileştirilmesine yönelik, ebeveyn iznine yönelik, cinsel tacizlere yönelik direktifler bulunmaktadır ve bu başlıklarla ilgili çalışmalar devam etmektedir (Coşkun, 2018:30).

2.2. Almanya'da Kadın

Her ülkede olduğu gibi Almanya'da da erkekler savaflara katıldığı için kadınlar iş hayatına girmek zorunda kalmışlardır. Evvelinde Avrupa'nın geneli gibi Almanya'da da kadının görevi sadece aile içi ile sınırlıydı. Fakat Almanya'da ilk kez Weimar Dönemi (1918) ile birlikte kadın haklarına ve hareketlerine dair gelişmeler ortaya çıkmıştır. Weimar Dönemi ile güçlenen kadın hareketleri Adolf Hitler ile birlikte bastırılmıştır. Hitlere'e göre Alman kadını Alman neslinin yetişmesindeki en önemli unsurdu ve yeri çocuklarıyla birlikte evdi. Nüremberg Yasası ile Yahudi ve Aryan Almanların evlenmesi, ilişkiye girmeleri yasaklanmıştı (Pamuk, 2018:3). Soğuk Savaş döneminde ise Batı Almanya kadın hakları konusunda aileyi de koruyan uygulamalara gitmiştir; kadın eğer anneyse iş hayatından çekilip evde durmasını savunmuştur fakat işe geri dönmek isteyen anneler için kreş imkanı sunulup yarı zamanlı iş imkanı sunulmuştur. Bunun yanı sıra Batı Almanya'da 1957 yılında kabul edilen Eşit Haklar Kanununa dek evli erkekler ailelerine ilişkin her türlü kararı verebilme hakkına sahipti 1977 yılından sonra kadınların eşinden çalışma izni almasına gerek kalmamıştır ve bu yıl itibariyle boşanmayla da alakalı düzenlemeler yapılmıştır (Pamuk, 2018:5). Kürtaj konusunda Batı ve Doğu Almanya farklı uygulamalara sahipti; Doğu Almanya'da 1950-65 yılları arasında kürtaj mümkünken 1972 yılından sonra kürtaj ancak ilk üç ay için mümkün kılınmıştır (Pamuk, 2018:4).

Günümüzde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Almanya Anayasa Mahkemesinin kararları neticesinde Alman Hukukunda ebeveynlik sorumlulukları 2013 yılı itibariyle düzenlenmiş ve 'Ortak Velayet' kabul edilmiştir. Bunu yanı sıra 1 Temmuz 2015 tarihinde anne ve babalar için ebeveynlik yardımı düzenlemesi yapılmıştır (Pamuk, 2018:9).

2.3. Finlandiya'da Kadın

Kadın erkek fırsat eşitliği konusunda en iyi örnek teşkil ülkelerden biridir. Öne çıkan bir özelliği; 1906 yılında Fin vatandaşlarına cinsiyet ve statü ayırt etmeksizin seçme ve seçilme hakkının tanınmasıdır. Fakat öncesinde; İsveç Krallığı döneminde (1155-1800'ler) sadece 1700'lü yıllarda (Özgürlük Çağı denilen dönem) vergi veren erkek vatandaşlar parlamentoya katılabiliyordu. 1809'daki Finlandiya Savaşı'ndan sonra bu topraklar Rusya'ya özerk bölge olarak devredildi ve bu dönemde siyasi, ekonomik ve kültürel reformlar yapılmıştı. Fakat kadın haklarının gelişimi 1863 yılından sonra oluşmaya başlamıştır. İlk olarak; kırsal kesimde vergi mükellefi olan evli kadınlara oy hakkı verilmişti; 1864'te 25 yaşın üzerindeki kadınların vesayet altından çıkacağı deklare edilmişti. Bunun yanı sıra 21yaşın üzerindeki kadınlara ebeveynlerin izni olmaksızın evlenme hakkı tanınmış ve bu dönemde kadına yönelik dergilerin yayımlanması başlamıştır (Çiftçi, 2018: 52).

Kadınların oy hakkına yönelik ilk girişim 1897 yılında olmuştur. Seçme hakkını erkekler gibi kullanmak isteyen kadınlar dilekçe yazmışlardır. Sonuç alınamasa da, kadın haklarına dair önemli bir duruş sergiledikleri için Finlandiya tarihine geçmişlerdir. Rusların Japonya'ya yenilmesi sonrasında 1899'da Finler Parlamento düzenlenmiş ve ilk kez 1906'da 24 yaş üstü kadın ve erkekler tüm Fin vatandaşlara seçme seçilme hakkı verilmiştir. Bu seçim sonucunda 19 kadın milletvekili parlamentoya girebilmiştir. 1907 yılında dünyadaki ilk kadın vekile sahip devlet olmuştur. Kadın erkek eşitliğinin medeni hukukta oluşması ancak Finlandiya'nın tam bağımsızlık elde ettiği dönem olan 1920 ve 1930'lu yıllarda olmaya başlamıştır (Çiftçi, 2018: 57). 1937 yılında Annelik Koruma Yasası çıkartmıştır. 1960 yıllarında Eşit Ücret Sözleşmesi'nin kabul edilmesi, İş Sözleşmeleri Yasası, doğum izninin arttırılması, çalışan anneler için gündüz bakımevlerinin temini gibi alanlarda düzenlemeler yapılmıştır. 1966 yılında Fin hükümeti Fin kadınlarının durumu üzerine bir rapor istemiştir ve bu doğrultuda 1972 yılında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi kurulmuştur. Konseyin amacı; kadınların özel ve kamusal alanlarda var olan hakları geliştirmek ve eşitsizliği gidermekti (Çiftçi, 2018: 58). Finlandiya CEDAW'ı 1980'de imzalamıştır ama parlamentoda onaylanması 1986 yılında olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair önemli adımlar BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformuna ve Avrupa Birliği'ne üye olduğu 1995 yılında gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği Direktiflerinin iç hukuka uyarlanması çalışmaları kapsamında 2004 yılında kabul edilen Ayrımcılık Yasası, her türlü ayrımcılığı yasaklamıştır (Çiftçi, 2018: 61).

2.4 Birleşik Krallık'ta Kadın

Birleşik Krallık bir ada ülkesi olup Brexit sürecinde (Birleşik Krallığı'n Avrupa Birliği'nden ayrılması) olsa da, hala Avrupa ülkesi olarak bilinmektedir. Birleşik Krallıkta (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı) üç çeşit hukuk sistemi vardır; İskoç, İngiliz ve Galler, Kuzey İrlanda.). İskoç hukuk sistemi diğerlerinden oldukça farklıdır (Örücü, 1990: 71). Bu nedenle, kadın haklarının bu hukuk sistemlerindeki yerine ayrı ayrı değil, bir bütün olarak genel bir çerçevede bakılmıştır.

Orta Çağ döneminde erkek egemen bir toplum yapısına sahip olmasına rağmen, Birleşik Krallık sonraki çağlarda kadın hakları konusunda da önemli gelişmelere ön ayak olmuştur. İlk kadın haklarına dair olay, 1500'lü yıllarda kadınların İngiltere'den Amerika'ya sözleşmeli hizmetçi olarak çalışmaya gönderilmeleri şeklindedir. İngiliz İç Savaşları (1644-1651) ve Reform Döneminin gibi olaylar, kadın hareketleri bakımından önemli gelişmelerin gerçekleşmesine neden olmuştur. İlk İngiliz kadın tarihçi Catharine Macaulay, A History of England adlı eserini 1763'da yayımlamıştır. 1750'li yıllarda Gordon Marshall gibi yazarlar kadın haklarından bahsetmeye başlamaktadır. Hatta feminizmin ilk kez 18.yüzyılda İngiltere'de ortaya çıktığı söylenmektedir. Mary Wollstonecraft 1792 yılında çıkardığı Kadın Hakları Savunusu (A Vindication of the Rights of Women) adlı eseriyle kadın çalışmalarına ilk katkı yapan yazar olmuştur (Çitak, 2018: 102).

Emperyal bir devlet kurmuş olan İngilizler, emperyalizmin etkisiyle erkek egemen bir toplum ve devlet yapısına sahip olmuşlardır. Kadınların görevlerini ev içinde ve çocuk bakmak, iyi bir ev hanımı olmak şeklinde değerlendiriyorlardı. Kadınların oy hakkı için kurulan örgütlerden biri Kadın Oy Hakkı Kurumları Milli Sendikası (National Union of Women's Suffrage Societies), diğeri de Kadın Özgürlük Cemiyeti (Women's Freedom League) olmuştur. Bu örgütler parlamento seçimlerinde kadınların oy hakkı talep etmesinde önemli rol oynamıştır (Çitak, 2018: 104). 1918 yılı kadın hakları bakımından önemlidir çünkü Halk Yasası Temsilleri (Representation of People Act) meclisten geçti; böylelikle 21 yaşını dolduran erkeklerle birlikte 30 yaşını geçen imtiyaz sahibi olan kadınlara oy kullanma hakkı tanındı (Çitak, 2018:105). 23 Aralık 1919 tarihinde Cinsiyet Ayrımcılığını Kaldırma Yasası (The Sex Discrimination Removal Act) ile sadece erkeklerin çalıştığı işlerde kadınların da çalışması sağlanmıştır. 1922'de Mülkiyet Yasası ile de miras konusunda kadın erkek eşitliği gelmiştir. 1923'te de Evlilik Yasası boşanma davalarında kadın erkek eşitliği sağlanmıştır. 1967'de de Kürtaj Yasası ile kadınlar kürtaj hakkı elde etmiştir (Çitak, 2018:106).

Bilindiği üzere, Birleşik Krallıkta bir anayasa yoktur. Hukuki düzenlemeler, Westminster Parlamentosu tarafından sunulan kanunlarla ve uluslararası anlaşmalarla yapılır. Parlamento, 1998'de İnsan Hakları Kanununu çıkararak ayrımcılığa karşı, 2010 yılında Eşitlik Kanununu çıkararak da cinsiyet ayrımcılığını yasaklamıştır. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'da, cinsiyet değiştirme, annelik, gebelik, evlilik, ırk, din, inanç gibi konularda da ayrımcılık yasaklanmıştır; 2010 yılında Ulusal Kanun (National Legislation) ile birlikte direkt cinsiyet ayrımcılığı yasaklanmıştır (Çitak,

2018: 108). 2010 yılından beri kadınların yaşadıkları şiddete karşı eylem planları geliştiren Birleşik Krallık, İngiltere Kraliyet Savcılık Teşkilatı (Crown Prosecution Service), kadınların sanal ortamda işlenen suçlar da dahil olmak üzere kadınlara yönelik yapılan her türlü saldırı, aile içi şiddet ve taciz suçları ile çalışmalar yapmıştır (Çıtak, 2018: 109). Özellikle tecavüz davalarında 'tecavüz kalkanı' (rape shield) denilen çok önemli bir kavramı geliştiren İngilizler, bu konuda kadın hakları konusuna önemli bir katkıda bulunmuştur. *Tecavüz kalkanı, Amerikan ve İngiliz hukukunda cinsel saldırı suçu nedeniyle yapılan yargılama sırasında başvuru yapan kişinin cinsel yaşamı ile ilgili sorular yöneltilmesini ve deliller sunulmasını şartlara bağlayan bazı kuralları ifade etmektedir. Bu kurallar bir tarafın ilişkinin rızaya dayalı olduğunu, diğer tarafın ise gerçekleşen fiilin rızaya dayanmadığını ve bu nedenle cinsel saldırı suçunu oluşturduğunu ileri sürdüğü yargılamalarda çok önemlidir. Tarafların başkaca delillerinin olmadığı bu halde, dava tarafların inandırıcılığına bakılarak çözülecektir. İşte bu gibi hallerde şikayetçinin itibarının çağ dışı karinelere dayanılarak lekelenmesini, şikayetçinin ikinci bir travma yaşamasını ve şikayetçinin özel hayatının gizliliğinin ihlal edilmesini tecavüz kalkanı düzenlemesi önleyecektir* (Yüksel, 2013:76).

Kısaca, Birleşik Karalık'ın kadın haklarına yönelik çalışmaları özellikle AB'ye 1973 yılında üye olduktan sonra, birliğin getirdiği normların iç hukuku etkilemesi neticesinde artmıştır ve iyileştirilmeye çalışılmıştır.

2.5 İzlanda'da Kadın

Avrupa Birliği üyesi olmamasına rağmen coğrafi olarak bir kuzey Avrupa ülkesi olan İzlanda, kadın haklarında son derece gelişmiş bir devlettir. 870-1260 yılları İzlanda'nın ilk yerleşim ve uluslaşma dönemi olmuştur. Kadına dair detaylar bu yıllarda gözümüze çarpmaktadır. En eski İzlanda kanunları olan Garagas'a göre, bir efendi hizmetçi kız ile rızası olsun olmasın cinsel birleşme yaparsa bunun kanunen yaptırımı idamdı. 1260'lardan 1800'lü yıllara değin Norveç egemenliğinde olan İzlanda, Norveç yasalarına göre yönetilmiştir. Bu dönemde kadınlar erkeklerle aynı oranda miras hakkına sahip olmuşlardır. 1882 yılında ise dul ve evlenmemiş kadınlar oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır (Chiara, 2018:167). 1870'lerden 1900'lü yıllar arasında (Governors Döneminde) kadın haklarına dair gelişmeler olmuştur. 12 Mayıs 1882 tarihinde çiftlikte çalışan dul ve bekar kadınlara yerel seçimlerde oy hakkı tanınmıştır (Chiara, 2018: 169).

1894 yılında İzlanda Kadın Birliği kurulmuş olup parlamentoya dilekçe göndermek gibi kadın çalışmaları yapmıştır. 1900'lü yıllara gelindiğinde ise büyük gelişmeler olmuştur. 1902 yılında kadınlar yerel seçimlerde oy kullanma hakkı, 1908 yılında ise yerel bölgelerde seçilme hakkı elde etmişlerdir. 1921 yılında evlilikte kadın erkek eşitliği adına Evlilik Kanunu Taslağı çalışması yapılmıştır. Eğitim konusunda da 1907 yılında Kral VII. Frederic, İzlanda'daki 10-14 yaş arasındaki çocukların ücretsiz zorunlu eğitimi ile ilgili yasayı kabul etmiştir (Chiara; 2018:170). 18 Mayıs 1920 tarihinde (Anayasalı Monarşi Dönemi) kadınlar erkekler ile eşit koşulda oy kullanma

hakkı elde etti. 1921 yılında da Yeni Evlilik Yasası kabul edilmiştir (Chiara; 2018:173).

Cumhuriyet Döneminde ise(1944'ten itibaren) Kadın Tarihi Arşivleri kurulmuş, 1976 yılında Eşitlik Kanunu kabul edildi ve Cinsiyet Eşitliği Konseyi oluşturulmuştur. 1970 yılında ilk kadın bakan atanmıştır. 1974 yılında ilk kez bir kadın, Ulusal Lüteryan Kilisesi rahibesi olarak görev almıştır (Chiara, 2018: 174). 1990'lara gelindiğinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışmalar hız kazanmıştı; İzlanda Üniversitesi'nde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Merkezi ve Toplumsal Enstitüleri kurulmuş, bir kadın kilisesi kurulmuş ve tecavüz mağdurlarına karşı bir acil durum merkezi açılmıştı (Chiara, 2018:175).

Dünya'nın ilk kadın devlet başkanı 1980 yılında seçilen İzlanda'nın başkanı Vigdis Finnbogadottir'dir. 2003 yılında kadın erkek eşitliği sorunlarına çözüm bulmak amacıyla İzlanda Feminist Birliği kurulmuştur (Chiara, 2018: 177). 2008 yılında Eşit Durum ve Eşit Haklar Kanunu ile beraber kadınların çalışma hayatına dair düzenlemeler yapılmıştır. 2007 yılında Ceza Yasasında cinsel suçlarla alakalı düzenlemeler yapılmıştı. Cinsel hizmet alımını yasadışı hale getirip bu hizmet alanlarını suçlu ve bu hizmeti de suç saymıştır. Bununla beraber 2009'dan 2012'ye dek İnsan Ticareti ile Mücadeleye Karşı Eylem Planı kabul etmiştir; bu Eylem Planı ile birlikte cinsel hizmet ticaretiyle mücadele de edilmiştir (Chiara;2018: 180).

İzlanda'nın kuzey kenti Akureyri'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Merkezi 2000 yılında Eşit Durum ve Haklar Yasasının uygulanması ve denetlenmesinden sorumludur. Bu merkez, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın denetimindedir (Chiara, 2018:181). Görüldüğü üzere İzlanda kadın erkek eşitliği konusunda oldukça kayda değer çalışmalar yapmış olup, diğer Avrupa ülkelerine de örnek teşkil etmiştir.

3. Kadın Haklarını İçeren Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Kadın haklarına yönelik Türkiye'nin ve Avrupa ülkelerinin imzaladığı uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler, ülkelerin uluslararası topluma kendilerini demokratik ve gelişmiş birer ülke olduklarını kanıtlamaları açısından birer resmi belge niteliğinde olmaktadır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlerin ortaya koydukları anlaşmalar ve sözleşmeler, devletlerin kendi rızasıyla tabii oldukları anlaşma ve sözleşme olduğu için devletler bu uluslararası anlaşmalardan doğan hükümlerin iç hukuklarına uygulanmasından da kendileri sorumludurlar. CEDAW, AİHS, İstanbul Sözleşmesi kadın haklarını içeren uluslararası anlaşmalardır. AİHS tam olarak kadın haklarına ilişkin sözleşme olmasa da, kadınlara yönelik içerdiği maddeler bakımından kadın haklarına ilişkin hukuki gelişmelerde örnek oluşturmuştur.

3.1. AİHS - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

5 Mayıs 1949'da kurulan Avrupa Konseyi 47 üye ülkesiyle Avrupa'nın en geniş uluslararası örgütlerindedir. Merkezi Strazburg'da olan bu uluslararası örgütün temel amacı; Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesi'ni ve bireylerin korunmasına dair benzer

belgeleri temel alarak Avrupa çapında ortak demokratik ilkelerin gelişmesini sağlamaktır. AİHS, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Mayıs 1948'de Avrupa Konseyi'nin kurulması girişimiyle birlikte gündeme gelmiştir. AİHS'nin tam adı 'İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi' olup, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmıştır. Türkiye Avrupa Konseyi'nin kurucu üyelerinden olduğu için sözleşmeyi imzalayan ilk devletlerdendir (Gemalmaz, 1997:XIII). AİHS ve protokollerinde düzenlenen haklar ve özgürlüklerden bazıları şunlardır: yaşam hakkı, işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı ceza yahut muamele yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılama hakkı, özel ve aile yaşamına saygı hakkı, evlenme hakkı, ayrımcılık yasağı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü... (Gemalmaz, 1997:XVI). AİHS'de bireysel ve devletlerarası olmak üzere iki şikayet usulü öngörülmüştür. Şikayet başvuruları, yürürlükteki haliyle AİHS sistemi içinde doğrudan mahkemeye götürülmez. Uyuşmazlık ancak, Komisyon tarafından bir başvurunun esası hakkında bir rapor hazırlanıp Bakanlar Komitesi'ne gönderildikten sonra ya da Komisyon'un ya da taraf devletin istemi üzerine götürülebilir. Mahkemenin verdiği kararlar kesin olup ilgili devletler tarafından uyulması zorunludur (Gemalmaz, 1997:XXI).

1959'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulmuştur. AİHM'ye bireyler ve devletler dava başvurusunda bulunabilir. Bu da ancak AİHS'yi onaylamış devlet ve devletlere karşı yapılabilir. AİHM'ye ancak uluslararası hukukun genel ilkeleri doğrultusunda iç hukuk yolları tükenince ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı aylık sürede başvurulabilir (Aktoprak, 2013: 125). "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme Roma'da 4 Kasım 1950'de imzalanmıştır. İmzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni, bu bildirinin, açıkladığı hakların evrensel ve etkin olarak tanınmalarını ve uygulanmalarını sağlamayı hedef aldığını, Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik oluşturmak olduğunu ve insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin bu amaca ulaşma yollarından biri olduğunu göz önüne alarak, dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve korunması öncelikle, bir yandan gerçekten demokratik bir siyasal rejime, diğer yandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin bağlılıklarını bir kez daha tekrarlayarak, aynı inancı taşıyan ve siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşan Avrupa devletlerinin hükümetleri sıfatıyla, Evrensel *Bildiri*'de yer alan bazı hakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımları atmaya kararlı olarak anlaşmışlardır (Danıştay)."

Türkiye, anayasasındaki 2004 değişikliğine istinaden; temel haklar konusunda iç hukuk insan haklarına ilişkin Türkiye'nin taraf olduğu antlaşma ve sözleşmeler arasında bir yarış olması halinde uluslararası norma öncelik tanımıştır. Böylelikle, uluslararası hukuk kuralları lehine öncelik söz konusudur (Doğan, 2019: 61). Bundan dolayıdır ki, sonraki bölümde görüleceği üzere AİHM tarafından tazminata mah-

kum edildiği davalar vardır. AİHS'ye göre kadın haklarını içeren madde 8.maddedir (Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı). Burada kadınlarla ilgili olan haklar; Kendi Vücudu Üzerinde Karar Verme Hakkı kapsamında kürtaj ve cinsel tercih hakkı yer alırken; Devletin Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Yükümlülüğü kapsamında da Kadının Evlilik Öncesi Soyadını Kullanma Hakkı yer almaktadır (Doğan, 2019:223).

3. 2. CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

'Uluslararası Kadın Hakları Yasası' olarak da kabul edilen CEDAW, sözleşmeye taraf olan devletlerde kadın haklarının güvence altına alınmasını ve geliştirilmesini hedefleyen en yararlı uluslararası sözleşmelerden biridir. CEDAW, BM Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edildi, 1981'de yürürlüğe girdi ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalandı. Kısaca amacından bahsetmek gerekirse; Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek, İnsan Haklarına dair Uluslararası Sözleşmelere Taraf olan Devletlerin, erkeklere ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü altında bulunduğunu kaydederek, Hakkaniyet ve adalet esaslarına dayanan yeni uluslararası ekonomik düzenin, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanmasına doğru önemli ölçüde katkıda bulunacağına inanarak, erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğe ulaşılmasına katkıda bulunacağını teyit ederek, Kadınlara karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi hakkındaki bildiriye yer verilen prensiplerin uygulanmasına ve bu amaçla her türlü ayrımcılığın ve görünümünün tasfiye edilmesi için gerekli her türlü tedbiri almaya karar vererek; Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı, Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü, Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü, Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi, Kadın satışının yasaklanması, Oy verme, seçilme ve katılma hakkı, Hükümeti temsil hakkı, Eğitim hakkı, Çalışma hakkı, Kırsal alandaki kadınların hakları, Hukuk önünde eşitlik hakkı, Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar gibi konularda anlaşmaya varmışlardır (TBMM, 1981).

Bu Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlüğe girmesi sırasında on sekiz ve Sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri,

Komitenin bu Sözleşmeye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için gerekli personeli ve imkanları sağlar (TBMM, 1981).

3.3. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)- (The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence)

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, daha çok bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi, kadın hakları konusunda kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetle mücadele amacıyla 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılan ve bağlayıcılığı olan bir Avrupa Konseyi sözleşmesidir. Kadına şiddet konusundaki en önemli sözleşmedir. İlk onaylayan devlet Türkiye'dir. 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine dayanmaktadır. Sözleşmeyi Avrupa Konseyi üyesi olan 45 ülke ve Avrupa Birliği imzalamıştır, ancak sözleşme sadece 34 ülkede onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amaçları şu şekildedir:

- Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;
- Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak (İstanbul Sözleşmesi, Bölüm I, Madde I).

Sözleşmeye göre; "Taraflar bu Sözleşmenin uygulanmasına ve sözleşme hükümlerinin etkilerinin değerlendirilmesine bir toplumsal cinsiyet bakış açısı katacak ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğe ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalarını yaygınlaştıracak ve etkili bir biçimde uygulayacaklardır." (İstanbul Sözleşmesi, Bölüm I, Madde VI).

İstanbul Sözleşmesi, Türkiye ve Avrupa Konseyi ülkeleri açısından son derece önemli bir uluslararası anlaşmadır. Kadına yönelik şiddetle mücadele uluslararası boyuttaki ilk anlaşmadır ve taraf ülkelerin sözleşme maddelerini iç hukuklarına uygulamaları beklenmektedir. Türkiye'nin kadına yönelik şiddetle ilgili yasal düzenlemeleri şu şekildedir:

- Şiddet önleme ve İzleme Merkezleri Hakkındaki Yönetmelik
- Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulaması Konulu Genelge
- Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu konulu 2007 6 sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi
- Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler 2006 17 sayılı Başbakanlık Genelgesi (TUSEB)

4. AİHM'de Kadın Hakları Özelindeki Davalar

AİHM'ye gelen davalar incelendiğinde kadın haklarına yönelik davalar en çok Türkiye'ye açıldığı görülmektedir. Örnek davalar aşağıdaki gibidir:

Devletin kendisini eşinin fiziksel şiddetinden korumadığı gerekçesiyle Opuz tarafından AİHM'e 2002'de başvurulması ile başlayan **Nahide Opuz - Türkiye Davası**, Kadına Yönelik Şiddet ve Yaşam Hakkı İhlaline örnek bir davadır. Mahkeme, Türkiye'nin şiddet gören bir kadını, savcılığa başvurduğu halde, kocasından koruyamayarak ayrımcılık yaptığını hükmetmiş ve Türkiye'yi 30.000 Avro ve giderler için 6.500 Avro tazminata mahkum etmiştir. Bu kararla AİHM, tarihinde ilk defa aile içi şiddete karşı vatandaşını koruyamadığı gerekçesiyle bir devleti mahkum etmiştir (Buzbay Akdemir, 2016: 206).

Ayşe Ünal Tekeli-Türkiye Davası da Türkiye'nin iç hukukunda çözemeyip uluslararası platforma taşınan bir Kadına Yönelik Ayrımcılık Örneği davasıdır. Kızlık soyadını kullanabilmek için açtığı davanın iç hukuk zeminlerinde sonuçsuz kalması üzerine davayı 1995 yılında AİHM'ye götüren Ayşe Ünal Tekeli'nin başvurusunu AİHM, 2004'te Tekeli'yi haklı bulmuştur (Buzbay Akdemir, 2016: 207).

Yaşam Hakkı İhlali Örneği olan **Hacer Arıkan-Türkiye Davası**, 19-22 Aralık 2000'de 20 cezaevinde yapılan ve 30 kişinin ölümüyle sonuçlanan Hayata Dönüş Operasyonu'na maruz kalan 26 kişinin AİHM'ye yaptığı başvuru sonuçlanmış olup Bayrampaşa Cezaevi'nden ağır yaralı kurtulan dört kişiye Türkiye'nin 69 bin Euro tazminat ödemesine karar vermişti (Buzbay Akdemir; 2016:208).

Yaşam Hakkı İhlali Örneklerinden biri de **Gazal Berü-Türkiye Davası**'dır. Dava, tehlikeli oldukları zaten bilinen başıboş köpeklerin saldırısı sonucu bir çocuğun ölmesiyle ilgiliydi. 2. madde ihlal edilmemiştir: Ölümcül saldırıdan önce gerçekleşmiş olan olaylar silsilesi, Mahkemenin yetkililerin önleyici tedbirler almaya yönelik "pozitif yükümlülüğü" olduğuna karar vermesi için yeterli değildi. Yetkililerin, kız çocuğunun yaşamına karşı yakın bir risk olduğunu bildiklerini ya da bilmeleri gerektiğini gösteren herhangi bir delil mevcut değildir. Hiç kuşkusuz çok üzücü olan

bu olay, gerçekte şans eseri meydana gelmiştir ve dolayısıyla, sorumluluğun kapsamı aşırı derecede genişletilmeksizin, Türkiye'nin sorumluluğuna karar verilmesi mümkün olmadığı için dava düşmüştür (TC Adalet Bakanlığı).

Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması Hakkı ihlali olan bir dava Finlandiya'ya karşı açılmış olan **Stjerna-Finlandiya Davası**'dır. AİHS 8. Madde'nin soyadlarına uygulanması sınırsız değildir. AİHM, Bayan Stjerna-Finlandiya davasında (25 Kasım 1994 tarihli karar, Seri A No. 299-B, s. 60-61, paragraf 38-39), soyadlarının istikrarı konusundaki kamu yararının, başvuruçunun soyadını değiştirme isteğinden daha önemli olabileceğini belirtmiştir: Mahkeme'ye göre, kişinin örneğin soyadının değiştirilmesi konusunda bir zorunluluk özel hayata müdahale anlamına gelebilecekken, Fin makamlarının, başvuruçunun belli bir soyadı almasına izin vermemesi, bu kişinin özel hayatına saygı gösterilmesi hakkına mutlaka müdahale ediliyor anlamına gelmeyebilir. Bu davada AİHM, başvuruçunun şikâyetçi olduğu rahatsızlıkların Fin makamlarının soyadını değiştirilmesine izin vermemesi nedeniyle özel hayatına saygı gösterilmediği sonucunu çıkartmaya yeterli olmadığına karar vermiştir. Böylece 8. Madde ihlal edilmemiştir (Dutertre, 2003: 206).

Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması Hakkı ihlali olan bir başka dava Birleşik Krallık' karşı açılmıştır. **X.Y.ve Z.-Birleşik Krallık Davası**'nda (22 Nisan 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-II, s. 632 ve 635, paragraf 42 ve 52), cinsiyetini kadından erkeğe değiştirmiş olan başvuruçunun (X), kimliği belirsiz bir kişiden alınan spermle yapılan suni dölleme sonucu Y adlı partnerinin sahip olduğu çocuğun babası olarak kaydedilmesine izin verilmemiştir. Bu davada AİHM, transseksüellere ebeveynlik haklarının verilmesi konusunda üye Devletlerarasında ortak bir kural olmadığını ve Devletlere daha geniş bir takdir payı tanınması gerektiğini belirtmiştir (Dutertre, 2003: 208).

Değerlendirme ve Sonuç

Siyasi haklar açısından karşılaştırma yaptığımızda; Atatürk tarafından Türk kadınına sunulan seçme ve seçilme hakkının birçok Avrupa ülkesinden evvel verilmesi Türk Hukukunda ve siyasal hayatında kadının yeri bakımından çok önemli bir adımdır. Kadınların yerel yönetimlerde etkin olması bakımından ise birçok Avrupa ülkesi ile hemen hemen aynı zamanda hakları elde ettikleri görülmektedir (1930). Sadece İzlanda ve Finlandiya'nın Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine göre bu hususta daha ileride olduğu söylenebilir(1882, 1907).

Sosyal haklar bakımından karşılaştığımızda ise, bu konuda Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığımız söylenebilir. Yasal düzenlemelere rağmen, uygulamada aksaklıkların olması, yaptırım gücünün daha da kuvvetlendirilmesi sonucu ortaya koymaktadır. AİHM'ye kadın haklarıyla alakalı yapılan başvurular incelendiğinde en çok Türkiye'nin dava edildiği görülmektedir. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ilk devlet olup en çok dava açılan devlet olması, bu konudaki çalışma-

ların yetersizliğini ve daha çok akademik çalışmaların ve hukuki düzenlemelerin ve yaptırımların yapılması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. TBMM'de bulunan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun daha aktif çalışıp yaptırımları geliştiren ve bağlayıcılığı olan yasalar çıkmasında etkin rol oynaması gerekmektedir. Kadın haklarını koruma konusunda CEDAW, kadına yönelik şiddet konusunda da İstanbul Sözleşmesi adeta temel belge niteliğindedir. Türkiye her iki sözleşmede de taraf ülke olduğu için bu sözleşmelerden gelen maddeleri ve koşulları uluslararası anlaşmaların temeli gereği olarak kendi iç hukukuna uyarlamak zorundadır.

Medeni hukuk bakımından; Türkiye Atatürk ile birlikte Avrupa ülkeleriyle hemen hemen aynı dönemde kadınlara haklar tanımıştır. Zira İmparatorluklar çağı bitmiş ve kurulan ulus devletler yeni sistemde yerini alırken hukuk düzenlerini de oluşturmuşlardır. Türkiye de, en iyi düzenlemelere sahip devletlerin hukuk düzenlemelerini kendi hukuk sistemine almıştır. Karşılaştırma yapıldığında özellikle Finlandiya, kadınlara yardımlar ve eğitim hayatı konularında son derece refah durumdadır ve kadınların yaşam kalitesi açısından örnek teşkil etmektedir. Finlandiya'nın eğitime verdiği önem Grigoriy Petrov'un Beyaz Zambaklar Ülkesinde adli eserinde görülebilmektedir. Zira bu kitabın Atatürk tarafından askeri okullarda okutulması zorunlu tutulmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin eğitim ve kadına yapılan sosyal yardımlar konusunda Finlandiya'yı örnek alan politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

AİHM davalarına bakıldığında bu çalışmaya örneklem olan ülkelere (Birleşik Krallık, Finlandiya, İzlanda, Almanya, Türkiye) bakıldığında, kadına yönelik ayrımcılık, yaşama hakkı ihlali gibi kadın hakları kapsamında olan davaların sadece Türkiye'ye yönelik olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin kadını korumaya daha çok ihtiyaç duyan bir ülke olduğu gerçeği bize sunulmaktadır. Türkiye'de özellikle son dönemde sayısı artan kadın cinayetleri (son örneği Emine Bulut cinayeti), sadece Türk toplumunun değil uluslararası toplumda da dikkatlerini Türkiye'nin üzerine çekmektedir. Medeni ve demokratik bir ülke olduğunu söyleyen ülkelerin kadına verdiği değer ve uyguladıkları politikalar ile bu söylemleri değerlendirilmektedir. Zira toplumun temeli kadındır ve kadının refahı aslında ülkenin refahıdır. Bu nedenle, ülkemizin refah ve medeni ülkeler arasında yer almasını istiyor isek, Türk kadınına hak ettiği o yüce değeri vermek durumundayız.

Sonuç olarak; Türk toplumun huzuru, refahı ve sağlıklı nesillerin yetişmesi açısından kadın haklarıyla ilgili yasaların düzenlenip iyi uygulanabilmesi ve kadına yönelik şiddetle ilgili davaların ağır yaptırımlarının olması gerekmektedir. Türkiye'nin kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak ve kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak adına politikalar üretmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kadınları koruyamaz bir toplum ve kadın cinayetlerinin önlenemediği bir ülke haline geliriz. Bu nedenle pay ve sorumluluk en çok TBMM'deki değerli milletvekillerimize düşmekle birlikte, toplumun da eğitim yoluyla bu konuda bilinçlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktoprak, Elçin (2013). *Bölgesel Uluslararası Örgütler:Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı. Özen, Çınar ve Tonus, Özgür (Ed.) Uluslararası Örgütler. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.*
- Akyılmaz, Gül (2017). *Osmanlı Devleti'nde Kadınların Mülkiyet Hakları Ve Karşılaştıkları Hukuki Sorunlar. TBB Dergisi, Özel Sayı:325-364.*
- Baskın, Bahar (2008). *II.Meşrutiyet'te Kadın Eğitime Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 38: 89-123.*
- Buzbay Akdemir, Betül (2016). *Uluslararası Hukukta Kadın Hakları ve Türkiye. I.Sosyal Yaşam ve Kadın Sempozyumu, Aralık 2016, Konya. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 191-211.*
- Çalışkan, Kerem (2017). *Miras Atatürk'ün 7 Emaneti. İstanbul: Remzi Kitabevi.*
- Chiara, K.Feza de (2018). *İzlanda'da Kadın. Tiryakioğlu, Bilgin ve diğerleri(Ed.) Geçmişten Günümüze Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu. Ankara: Akademisyen Kitabevi.*
- Çıtak, Aslı Merve (2018). *İngiltere'de Kadın. Tiryakioğlu, Bilgin ve diğerleri(Ed.) Geçmişten Günümüze Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu. Ankara: Akademisyen Kitabevi.*
- Çiftçi, Merve (2018). *Finlandiya'da Kadın. Tiryakioğlu, Bilgin ve diğerleri(Ed.) Geçmişten Günümüze Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu. Ankara: Akademisyen Kitabevi.*
- Coşkun, Derya (2018). *Avrupa Birliği'nde Kadın. Tiryakioğlu, Bilgin ve diğerleri(Ed.) Geçmişten Günümüze Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu. Ankara: Akademisyen Kitabevi.*
- Demircioğlu, Ebru (2018). *Bal Yapan Kelebekler. Ankara: Pegem Akademi.*
- Doğan, İlyas (2019). *Avrupa Konseyi Çerçevesinde İnsan Haklarını İnsan Haklarını Koruma Sistemi. Doğan, İlyas (Ed.) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku. Ankara: Astana Yayınları.*
- Dutertre, Gilles (2003). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler. Almanya: Avrupa Konseyi Yayınları.*
- Gemalmaz, Mehmet Semih (1997). *Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Önünde Türkiye-1-Kabuledilebilirlik Kararları. İstanbul: Beta Basım Yayım.*
- Güler, Ali (2018). *Atatürk ve Kadın Hakları. İstanbul: Halk Kitabevi.*
- Konan, Belkıs (2015). *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme. AÜHFD, 64 (1): 171-193.*
- Koyuncu, Nuran ve Tuğba Bayraktar (2017). *Geçmişten Günümüze Türk Hukukunda Kadının Hukuki Statüsü. 2nd International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 19-22 Mayıs 2017, Saraybosna. Saraybosna: Pesa Yayınları: 95-103.*
- Örücü, Ersin (1990). *Karşılaştırmalı Hukukçu Gözüyle İskoç Hukuk Sistemi. İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 18: 71-81.*
- Özen, Hatice (1990). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri. İstanbul:?.*
- Pamuk, Deniz (2018). *Almanya'da Kadın. Tiryakioğlu, Bilgin ve diğerleri(Ed.) Geçmişten Günümüze*

Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

- Şahin, Ülcaz Olgun (2004). *Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu 5.Dönem Çalışmaları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.*
- TBMM, CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme).
- Yüksel, İsmail (2013). *Tecavüz Kalkanı. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1),:5-84.*
- Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi (2011). *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. İstanbul.*
- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı (2013). *Tematik Bilgi Notu – Yaşam Hakkı, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Life_TUR.pdf (Erişim Tarihi: 25.08.2019)*
- DANIŞTAY, <https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2019)
- KADEM, <http://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/> (Erişim tarihi: 10.09.2019)
- TUSEB, https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/ekitap/kadin/kadinlara_iliskin_ulusal_ve_uluslararası_yasal_duzenlemeler_ozeti.pdf (Erişim Tarihi: 29.08.2019)
- TUSEB, <https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/kad-na-y-nelik-iddet-mevzuat> (Erişim Tarihi: 29.08.2019)

TÜRKİYE'DE KADIN EMEĞİNİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SEYRİ VE GELECEK 10 YILIN TAHMİNİ*

Betül KARAGÖZ YERDELEN

Prof. Dr., Giresun Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğr. Üyesi,
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
drbetulkaragozyerdelen@gmail.com

Işın KIRIŞKAN

Dr. Giresun Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekan Yardımcısı, Ekonometri ABD. Öğr. Üyesi
isin.kiriskan@giresun.edu.tr

Özet

Her düzeyde gelişmişliği yakalayabilmek için kadının toplum içerisindeki yeri, ekonomide oynadığı rol ve istihdamda erkeklerle eşit oranlarda yer alabilmesi belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Bu hedef kapsamında kadının sosyal ve ekonomik hayatta güçlendirilmesi ve kadın istihdamının artırılması yer almaktadır. Dolayısıyla hem dünyada hem de Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmadan söz edebilmek için kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi ve kadın istihdamının artırılması gerekmektedir. Ne var ki gelişmiş ekonomilere bakıldığında erkeklerle eşit veya biraz üzerinde olan kadın istihdam oranı, ülkemizde son yıllarda artış göstermesine rağmen düşük oranlarda kalmaktadır. Ancak bu durum yükseköğretimde farklılık göstermektedir.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayınlanmıştır.

Türkiye’de kadın istihdam oranları gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında en yüksek oran yükseköğretim kurumlarında görülmektedir. Akademik sürecin ilk yıllarında meslek açısından istihdamda kadın erkek eşitliği gözlemlenmesine rağmen akademik kariyerde ilerleme açısından ele alındığında kariyerin ileri aşamaları olan doçentlik ve profesörlük aşamasında bu eşitlikten söz etmek mümkün olmamaktadır. Eşitliğin erkek akademisyen lehine bozulduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalara bakıldığında Türkiye’de kadın akademisyenlerin üst düzey yönetici olma ve yönetim kararlarına katılma düzeylerinin yeterli olmadığından söz edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmadan bahsedebilmek için bu durumda acilen iyileştirmeler yapılması gerektiği ortadadır.

Bu çalışmanın amacı, yükseköğretimde kadın akademisyenlerin oranları, yönetim kadrolarındaki kadın akademisyenler ve kadınların üniversitelerdeki kararlara katılma düzeyini tespit etmektir. Bu amaçla YÖK, üniversite veri tabanları ve web sayfaları incelenerek kadın akademisyenlerin istihdam oranları, akademisyen kadın yöneticilerin oranları, yönetim kararlarına katılım açısından üniversite senato ve yönetim kurullarında yer alan kadın akademisyenlerin ortalamaları tespit edilmiştir.

Kadın akademisyenlerin kariyerin başlangıç aşamasında erkeklerle eşite yakın olan istihdam oranlarının kariyerin ileriki aşamalarında düştüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca üst düzey yönetici kadın akademisyen oranı ve yönetime katılma oranının da istenilen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda yükseköğretimde cinsiyet eşitliğinden bahsedebilmemiz mümkün değildir. Sürdürülebilir bir kalkınma ve ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak için kadın istihdamını arttırmak ve kadının ekonomik hayat içindeki yerini güçlendirmek gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, Yükseköğretimde Kadın, Yükseköğretimde Kadın Yönetici

Giriş

Kadınların işgücüne ve istihdama katılım oranlarının düşük oluşu ile Türkiye özel bir örnek teşkil etmektedir. Hem AB hem OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye kadın istihdam oranlarının en düşük olduğu ülke. 1980 ve 1990’larda kırdan kente göçün yarattığı geçici bir dönüşüm olarak yaşandığı düşünülen kadınların ekonomik faaliyetlerin dışında kalmasının, kalkınma ve modernleşme sürecinde çözüleceği düşünülse de zaman içinde kentlere gelen göçmen kadınların formel ekonomik faaliyetler yerine enformel gelir getirici faaliyetlerin baş grubu olduklarına ilişkin vurgu giderek artmıştır. Son yıllarda kadınların işgücü piyasasına katılım oranlarında artışlar gerçekleşse bile, hem işgücüne hem istihdama katılım oranları erkeklerden çok geride kalmaya devam etmektedir. Kadın istihdamı kentlerde artış göstermekle beraber, kadınların hala önemli bir kısmı kırsal alanlarda ücretsiz aile işçisi olarak çalışılmaktadır.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı son yıllarda yeniden artış eğilimine girmekle beraber 1950’li yılların ortalarından itibaren oransal olarak düşüş eğilimi göstermektedir. Bu düşüşün asıl nedeni, kente gelerek tarımsal faaliyetlerden uzak kalan kadının işgücüne katılan nüfusa dahil edilmemesidir. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ekonomik getirileri ve sosyal güvenlikleri olmaksızın ücretsiz aile işçileri olarak işgücüne katılmakta, kentlerde yaşayan kadınların önemli bir kısmı ise, ev kadını adı altında işgücüne dâhil edilmemektedir. İşgücü hesaplamalarına dahi katılmayan bu kadınların işsiz kalmaları da teorik olarak mümkün olamamakta, dolayısıyla bu kadınların işsizliğinin önlenmesi hususu herhangi bir istihdam politikasında yer almamaktadırlar. Esasen kırsal kesimde çalışarak işgücüne dâhil edilen kadınlar, istatistiklerde işgücüne dahil çalışan nüfus olarak kabul edilmekle beraber, çalışma şekilleri ücret, sosyal güvenlik, çalışma isteğinin ifade edilip çalışma şartlarının düzenlendiği iş sözleşmesi gibi istihdamın zorunlu unsurlarını taşımamaktadır. Bu bağlamda ev kadını olarak nitelendirilen kadınlardan nitelik olarak farklı değildirler. Nasıl ki kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı kabul edilen kadın, açık kabulü olmaksızın, ücret almaksızın ve sosyal güvenlik haklarından yoksun bir şekilde ekonomik bir değer üretiyorsa, aynı şekilde ev kadını olarak tanımlananlar da, aynı bir iş sözleşmesine dayanmaksızın, ücret ve sosyal güvenlikten yoksun olarak ekonomik değer üretmektedir. Aralarındaki fark, kentsel alanda yaşayanların işgücü hesaplamalarına dahil edilmemesinden ibarettir. Aslında işgücünde oransal olarak kaydedilen bu azalışın, kadınların fiili durumundan değil, işgücüne katılımın hesaplanış biçiminden kaynaklandığı söylenebilir (Önder; 2013: 38).

Kadın işgücü konsepti, cinsiyet kaynaklı feminist yanlı yaklaşımında ve ekonomik kaynaklı işgücü sektörü kuramlarında farklı farklı kavramlar kazanmaktadır. Feminizm yanlısı yaklaşımlar, kadının işgücü sektöründeki konumunu cinsiyet kimliği üzerinden tanımlamaya çalışırken, global bir yaklaşım olarak ise, cinsiyet eşitsizliğinin üretim ortamında tekrar meydana geldiğini, eşitsizliğin ortadan silinmesi ile üretimde kadın emeğinin negatif taraflarının ortadan kalkacağını ortaya atmaktadırlar.

dır. Feminizm yanlısı yaklaşım, üretim safhalarını ve işgücü sektörünün dinamiğini değişmez bir veri olarak irdelemekte, global bir bakış açısı ortaya koymada cinsiyet kavramını göz önüne çıkarmaktadır. Yapılan çalışmalara göre, kadınların meslek gruplarının genel olarak ev kadınlığının, anneliğin bir alt kümesi olan öğretmenlik, hemşirelik, temizlik çalışmaları ve çocuk bakımı gibi işler olduğunu ve birçok toplumda kadınların meydana getirdiği bu işlerin küçümsendiği, önemsenmediği görülmüştür. Bazı kadın bireylerin çalıştıkları işler çoğu zaman, yüksek geliri olan erkek bireylerin yaptıkları işlerden daha çok beceri ve tecrübe isteyen işler olsa da sırf, kadın bireylerin işi olarak toplumda lanse edildiği için daha düşük ücret elde etmektedirler (Ergüder, 2006: 62). Farklı pencerelerden kadın işgücü tanımı farklı yorumlansa da bütün bu teorilerin temelinde, kadının iktisadi olmayan faaliyetlerinin ele alındığı görülmektedir. Kadının iktisadi olmayan çalışmaları arasında ev işleri ve çocuk büyütme yer almaktadır. Ev işlerinin ve çocuk yetiştirme işgücü piyasasında değerlendirilmediği gelir sağlayıcı olmaması iktisadi olmayan bir faaliyet olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Kadının evde çocuk büyütmeyle geçireceği süre ve emek ise, bir ev çıktısı olarak karşımıza gelmekte ve kadın bireylerin böyle bir çalışması iktisadi olarak ele alınmamaktadır. Ekonomik çalışmaların kapsamındaysa, çalışma hayatında emek sarf etmeleri halinde bir gelir elde etmeleri söz konusu olmaktadır. Sanayileşmiş toplumlarda ve sanayi öncesi tüm toplumlarda kadınlar, işgücü sektöründe iktisadi çalışmalar içerisinde yer almışlardır. Bazı zamanlarda kutsallaştırılan kadın emeği, çoğu dönemlerde ise hor görülmüş ve itibarsızlaştırılmıştır. Modern çağlarda iktisadi özgürlüğünü eline alarak, kendini geliştirebilmek, sosyal hayatta ve hane içerisinde saygın bir statüye ulaşabilmek için gün geçtikçe işgücü sektöründe sayısı çoğalan kadınlar, çalışma hayatında birtakım problemlere de maruz kalmışlardır. Bu noktaya nasıl ulaşıldığı, günümüzde ne tür problemlerle karşılaştığı ve bu problemleri çözebilmek uğruna uluslararası örgütlerin, hükümet yetkililerinin ve sendikaların ne denli çaba sarf ettiği tüm dünyaca bilinmektedir (Karakaş, 2017: 263).

Sanayi Devrimi’nden Günümüzedek Kadının Konumu

XVIII. yüzyıl pek çok yazar tarafından tarihte “en çok değişen” ve “en çok şeyi değiştiren” bir yüzyıl olarak değerlendirilmektedir. Kuşkusuz bu yüzyıla damgasını vuran en önemli gelişme de “Sanayi Devrimi”dir Beraberinde pek çok gelişme ve değişim getiren Sanayi Devrimi’nin en önemli ürünlerinden birisi de bu süreçte kadının, çalışma yaşamına katılmasıdır. Nitekim o dönemde, dokuma sektöründe çalışanların büyük bir çoğunluğunu, kadın işgücü oluşturmaktaydı. Bilindiği gibi kadın, tarihsel süreç içerisinde her dönemin getirmiş olduğu değişik ekonomik faaliyetlere katılmıştır. Ancak, Sanayi Devrimi, kadının çalışma yaşamına katılmasında ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü kadın ilk kez Sanayi Devrimi ile birlikte, ekonomik alanda bir gelir (ücret) karşılığı emeğini satmaya başlamıştır. Bu nedenle Sanayi Devrimi, ilk kez ve bugünkü anlamı ile ücretli kadın işgücü kavramının doğmasına yol açan en önemli tarihsel gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Bir başka deyişle XIX. yüzyılda başta İngiltere olmak üzere, birçok Batılı ülkede sanayileşme, dokuma imalatı ile başlarken toplam işgücünün önemli bir bölümünü de kadınlar oluşturmuştur (Hobsbawm, 2003). Sanayi Devrimi’ni izleyen yıllarda, dokuma sektöründeki gelişmelere paralel olarak, kadın işgücü sayısı hızla artmış; bu durumda özellikle teknik gelişmelerin, başka bir deyişle üretim tekniğini basitleştiren makinelerin, işbölümü ve uzmanlaşmanın, kadın emeğinden yararlanmayı kolaylaştırması, dokuma sektöründe kadın gücünün, erkeklerden çok daha başarılı olmasını getirmiştir (Altan, Ersöz, 1994: 21). Buna karşılık, o dönemde hakim olan, “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” sloganı ile ifade edilen katı bir liberal iktisat anlayışı, kadın işgücü ücretlerinin erkeklerden çok daha düşük olmasına yol açmıştır. Buradan hareketle bu dönem kadın işgücünün, düşük ücretler ve çok ağır çalışma koşulları altında çalışmaları sonucunu doğurmuştur. Kısacası, bu dönemde, kadın işgücünün üretim sürecinde yoğun bir sömürüye maruz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru metalürji, kimya ve otomotiv sektörlerindeki hızlı gelişmeler, üretim sürecinde yer alan kadın işgücü sayısını geçmişe oranla büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Buna karşılık I. ve II. Dünya Savaşı’nın yaşandığı yıllarda kadın işgücünün, ekonominin tüm alanlarında sayıca arttığını görmekteyiz. Çünkü I. ve II. Dünya Savaşı sırasında silah altına alınan erkek işgücü nüfusunun yerini, silah sanayisinde kadın işgücü almıştır (Altan ve Ersöz, 1994: 32). Bu dönemde kamu ve hizmet sektörlerinde yaşanan büyüme, kadınların toplam işgücü içerisindeki oranlarını hızla arttırmıştır. Ayrıca, II. Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası sosyal politikalarda atılan önemli adımlar da kadın işgücünü koruyucu ve destekleyici hukuksal düzenlemelerin geliştirilmesine yol açmıştır. Kısaca kadının tarım dışı sektörlerde çalışmaya katılması, endüstrileşme ile başlamışsa da, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Ancak bugün tüm dünyada, kadın ve erkeklerin işgücüne katılımları açısından hâlâ büyük farklılıklar olduğu bilinmektedir. Bu farklılık, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. II. Dünya Savaşı’ndan günümüze gelindiğinde özellikle hizmet sektöründeki gelişmeye paralel olarak, ekonomik bir gelir karşılığı işgücüne katılan kadın sayısının da hızla arttığı görülmektedir. 1950’li yıllardan günümüze dek kadın işgücü açısından dikkati çeken en önemli nokta, çalışma yaşamında aktif olarak yer alan kadın sayısındaki artıştır. Buna örnek olarak 1950’li yıllar verilebilir. 1950’li yıllarda çalışma hayatına aktif olarak katılan 15-64 yaş grubundaki kadın nüfusun gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 50’sini, gelişmiş ülkelerde ise nüfusun % 47’sini oluşturduğunu gösterebiliriz. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde aktif görünen kadınların % 87’si tarım sektöründe yer alırken: endüstrileşmiş ülkelerde % 47’si tarım sektöründe yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde 1950 yılında aktif nüfus içinde kadınların oranı % 36.7 iken, 1975’te % 40.6, 1985 yılına gelindiğinde ise: % 41.4 olmuştur. Yine gelişmiş ülkelerde: 1985’lere gelindiğinde kadınların hem tarım dışı sektörlerde çalışmasının yaygınlaştığı, hem de aktif kadın nüfus oranının % 47’den % 58’e yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık: 1985 yılında, gelişmekte olan ülkelerde aktif kadın nüfusun

oranı % 49’dur (Koray, 1992: 93). Hizmet sektöründeki gelişmelerin de bunda büyük rolü bulunmaktadır. Nitekim 1990’lı yıllarda Latin Amerika’da kadın işgücünün % 71’i, Asya ve Pasifik Ülkelerinde % 40’ı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Ancak, günümüzde kadın işgücü sayısının artmasında, hizmet sektöründeki gelişmelerin yanı sıra, birbiriyle ilişkili pek çok faktörün etkili olduğu bilinmektedir. Bu faktörlerin başlıcaları şunlardır (Koray vd., 2000: 214-215): “ *Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması, *Demografik gelişmeler, *Eğitim olanaklarının artması, *Standart dışı (atipik) çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması, *Evlene oranlarında azalma, buna karşılık boşanma oranlarında artış, *Toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler, *Çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler olarak sıralanmaktadır. Tüm bu gelişmeler, günümüz literatürüne mavi ve beyaz yakalı işgücü kavramından sonra “pembe yakalı işgücü” kavramının da eklenmesine yol açmıştır”. Nitekim bu kavram günümüzde kamu ve özel sektörde (büro vb. gibi işlerde) çalışan ve sayıları gün geçtikçe artan kadın işgücünü nitelendirmektedir. Son otuz yılda ortaya çıkan ve dikkati çeken önemli değişimler; işbölümünün artması ve uluslararası bir önem kazanması, yeni teknolojilerin yaygınlaşması, hizmet sektörünün hızla gelişmesi olarak özetlenebilir. Bu değişimler beraberinde işsizlik oranında artış da meydana getirmiştir. Ancak bunun yanı sıra işgücü sayısının ve işgücü yapısının da arttığı bir gerçektir. Bu yapısal değişimler içinde kadınların işgücü özellikleri dikkati çekicidir (Jenson, 1988).

Çalışma hayatında meydana gelen bu değişikliklerin uluslararası iş bölümünde, alt kültürlerde kadın-erkek arasında haneçi ilişkilerde etkilerini görmek mümkündür (Bakker, 1988). İşgücü konusundaki farklılaşmaların, dual ekonomik yapı yaklaşımı ve bağımlılık teorileri yaklaşımı ile ele alındığı ve değerlendirildiği görülmektedir (İçli,1997:260). Dual ekonomik yapı yaklaşımına göre işgücünün esnek bir yapı gösterdiği, işgücü maliyetlerinin düşürülebilmesi için işgücünün merkez ve çevre olarak ele alındığı, merkezde işgücünü erkeklerin, çevrede ve aralarda ise kadınların istihdam edildiği dikkati çekmektedir. Bağımlılık yaklaşımında ise işgücünün yeni yapısı kapitalist ekonomi ana sektörlerinin dışında ikinci bağımlı bir sektörle açıklamaya çalışır ki, bu ikinci sektör, birinci sektörün küçük çaplı yan işlerini, evde çalışmayı, part-time işleri, standart dışı bazı işleri kapsar. Ekonomik durgunluk ve enflasyona bağlı olarak işsizliğin artışı, informal sektörde yani ikinci sektörde çalışmayı bir alternatif olarak gündeme getirmiştir (Pahl, 1988). Birinci yaklaşımın çevre-işgücü olarak ele aldığı ve ikinci yaklaşımın da özellikle gelişmiş ülkelerde daha çok ikinci sektör uygulamaları içinde yer verdiği ücretle çalışan kadınlar konusunda ortaya çıkan yapısal değişimler ve özellikler, kadınlara yönelik sosyolojik araştırmaların da başlamasına yol açmıştır (Coser,1990). Dünya ekonomisinde 1970’li yıllardan itibaren, ekonomide meydana gelen dönemsel krizler ve gelişmeler, ekonominin yeniden yapılandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Meydana gelen bu oluşumlar sonucunda da ekonomik, toplumsal boyutlarla ilgili farklı tezler ileri sürülmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişme, çabalar ve küreselleşmenin beraberinde

getirmiş olduğu yenilikler, kadın işgücünün çalışma hayatında istihdam edilmesinde büyük adımlar atılmasına neden olmuştur. Küreselleşme süreci, tüm dünyayı her alanda etkisi altına alırken özellikle çalışma hayatını ve çalışanları da derinden etkilemiştir. Küreselleşme, sanayileşmesini tamamlamış olan gelişmiş ülkelerde olumlu sonuçlar ortaya çıkarırken sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerde ise sorunları derinleştirmiş ve çeşitlendirmiştir.

Türkiye’de Kadın İşgücü

Bir ülkenin ekonomik açıdan kalkınmasını gerçekleştirebilmesi için üretim faktörlerinin verimliliklerini en yüksek seviyede tutması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmesi de üretim faktörlerinin tamamını kullanmasına bağlıdır. Fakat üretim faktörlerinden işgücünün kullanımında hemen hemen bütün ülkelerde cinsiyete göre erkekler lehine bir ayrımcılık söz konusudur. Tarih boyunca üretim açısından çok önemli bir unsur olan kadınların ücret karşılığında emek piyasalarına girişleri Sanayi Devrimi ile yaygın hale gelmiştir.

Günümüzde ise gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranları %70 seviyelerini bulmuştur. Bu gelişmeyle birlikte kadınların işgücüne katılım oranları erkeklerin katılım oranlarına yaklaşmıştır. Ayrıca meslek açısından cinsiyet kavramının kalkmasıyla kadınlar da çeşitli meslek dallarında istihdam edilmektedirler (Özer ve Biçerli, 2000: 56). Türk kadınları gelişmiş olan ülkelere kıyasla siyasi ve hukuki anlamda haklarını çok daha önce kazanmış olmasına rağmen bu haklarını günlük hayatın gereksinimlerine tam olarak uyarlayamaması sebebi ile işgücü piyasasına girmeleri, istihdam edilme oranları çok düşük seviyelerde kalmıştır. Bu durumun en önemli nedenlerinin başında kadınların nitelik açısından gelişmelerinin ve de işgücü piyasasına giriş teşviklerinin yetersiz olması gelmektedir. Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınların işgücüne katılımı Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir ve yıllar içerisinde kadın istihdam oranları artmasına rağmen istenilen seviyelere henüz gelememiştir.

Kadınları işgücü piyasasına yönlendirmek amacıyla kanunlarda herhangi bir pozitif ayrımcılık bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra toplumda da bazı işlerin kadınlara uygun olmadığı yönünde var olan önyargılar kadınların işgücü piyasasına girişlerini engellemiştir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü, deneyimsizlik gibi sebepler de kadınların kötü çalışma koşullarında düşük ücretle çalışmalarına ve erkek işgücünün düşük ücretli ikamesi konumuna gelmelerine neden olmuştur (İçin, 2012: 28). Türkiye’de kadınların işgücü piyasalarına girmelerine ekonomi sektöründeki ya da emek piyasasındaki gelişmelerden ziyade zorunlulukların neden olduğu bilinmektedir. 1915 yılında gerçekleşen Balkan Savaşı’nda erkek nüfusun büyük çoğunluğunun savaşa gitmesi sebebi ile kadınlar erkek işgücünün ikamesi olarak işgücü piyasasına girmiştir. Aynı şekilde I. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde de kadınların işgücüne katılımı artış göstermiştir ancak savaşların sonrasında erkeklerin işgücü piyasasına geri dönmeleri sebebi ile kadınlar işgücü

piyasasından çekilip tekrar ev işleri ve geleneksel işlerine dönmüşlerdir (Mardin, 2000: 14).

Cumhuriyet’in kurulmasıyla kadınlara önemli haklar verilmiştir. Ancak bu haklar korunmakla yetinilmiş, uygulamaya dahil edilmemiştir. Kadınların çalışma hayatına katılmaları 1950’li yılları bulmaktadır. Bu yıllarda sanayileşme hız kazanmış ve köyden kente göçler artmıştır. Bu sebeple de kadınlar eğitim almaya, hizmet sektörü dahil olmak üzere diğer sektörlerde de çalışmaya başlamışlardır (Kocacık ve Gökaya, 2005: 196). Yaşanan bu gelişmeler sebebiyle ekonomi bir dönüşüm sürecine girmiş ve tarım sektörünün GSYH içindeki payı azalmış, hizmet ve sanayi sektörlerinin payı ise artmıştır fakat bu gelişmeler kadın işgücünün sanayi sektörüne girişlerini artıramamıştır. 1955 ve 1980 dönemi incelendiğinde kadın işgücünün sanayi sektöründeki varlığı %12,3’ten %10,7’ye gerilemiştir. 1970’li yıllarda ise Türkiye ekonomisi yüksek enflasyon ve ödemeler dengesi açıkları gibi çok ciddi problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu problemleri giderebilmek amacıyla IMF desteğiyle istikrar tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu tedbirlerin yanı sıra ihracata yönelik sanayileşme politikaları uygulanmaya başlanmış ayrıca tarım sektörüne uygulanan sübvansiyonlar da azaltılmıştır. Fakat alınan bütün bu tedbirler ve uygulamalar kadınların işgücüne katılımlarını artırmamıştır. Buna sebep olarak da tarım sektöründe istihdam edilen kadın işgücünün oranlarının azaltılıp bu oranların sanayi ve hizmet sektörlerindeki artışının gerçekleştirilememesi gösterilebilir (Özer ve Biçerli, 2000: 64). Türkiye’de 1980’li yıllarda hâkim olan neo-liberal politikalar sadece ekonomik değil sosyal ve kültürel alanlarda da etkisini göstermiştir. Bu yıllarda alt ve üst yapıda pek çok değişiklikler gerçekleşmiştir. 24 Ocak 1980 Kararları da bu değişimin ilk adımı olmuştur. Bu süreçle birlikte Türkiye karma ekonomik sistemden vazgeçerek pazar ekonomisine geçmiştir ve bu tercih ekonomik değişikliklerin yanı sıra sosyal ve kültürel açıdan da pek çok değişikliğe sebep olmuştur. Yayınlanan istatistikler göstermektedir ki, 1980’li yıllardan sonra günümüze kadar olan süreçte istihdam oranları, eğitim seviyeleri ve boşanma oranları artmış olmasına rağmen evlilik ve çocuk doğurma oranları azalmıştır. Bunların neticesinde de kadın işgücünün tarım sektörü dışındaki sektörlerde de istihdamı artmış ve kadınlar geleneksel işlerin dışına çıkarak düşük oranlarda da olsa iş hayatına geçiş yapmıştır. Kadınların işgücü piyasasına katılımlarının sebebi olarak da evliliğin güvence olarak görülmemesi ve ekonomik gereksinimlerin artması gösterilebilir (Gürol, 2007: 144-145). Küreselleşmenin etkisiyle üretim esnek hale gelmiş, işletmeler de tam zamanlı çalışan sayılarını azaltıp, yarı zamanlı çalışan ve geçici çalışan sayılarını ise artırmışlardır. Böylelikle aile içerisindeki sorumlulukları nedeniyle tam zamanlı çalışamayan kadınların işgücüne katılma fırsatları doğmuştur (Özer ve Biçerli, 2000: 59). Küreselleşme neticesinde üretim sistemlerinde gerçekleşen değişiklikler sebebiyle kadınların çalışma hayatına girmesi kolaylaşmış ve kadın işgücünün istihdamını artırmıştır. Sanayi Devriminden günümüze kadar geçen süreçte kadınların işgücüne katılım oranları artmış ancak kadın işgücü her zaman erkek işgücünün gerisinde kalmıştır (Karataş, 2006: 19). Yapılan araştırmalar 1990’lı yıllarda AB ülkelerinde her iki kadından birinin işgücüne katıldığını

Türkiye’de ise her üç kadından birinin işgücüne dahil olduğunu göstermektedir. Fakat 2000’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’de her dört kadından birinin işgücü piyasasına dahil olduğu görülmektedir. Buradan kadınların işgücü piyasasındaki istihdamlarının artması yerine gerilediği ve kadınlar açısından ücretli çalışma ortamının sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Kadınların işgücüne katılımlarını engelleyen en önemli nedenler olarak kırsal alanlarda çalışmaları ve kayıt dışı istihdam gösterilebilir. Bu açıdan, kadın işgücünün istihdamını artırabilmek için eğitim seviyesinin artırılması gerekir. Eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde eğitim düzeyi yüksek olan kadınların işgücüne katılma oranları erkek işgücü ile kıyaslandığı zaman kadınların istihdamının daha fazla arttığını söylemek mümkündür (İnce, 2010: 76).

Türkiye’de Kadın İşgücünü Etkileyen Faktörler

Kadın istihdamının gelişimi iki süreçle ortaya konulabilir: İlki Türkiye’deki kentleşme sürecidir. İkincisi ise Türkiye’nin küreselleşmesi sürecinde öncü olan sektörlerin, diğer ülkelerle rekabet içinde olmayan sektörler olmasıdır. Kentleşme süreci kadınların işgücüne katılımında bir düşüşe neden olmuştur. Kırsal kesimden, kente göç eden kadınlar çoğunlukla ev kadını olarak kalmakta veya resmi olmayan işlerde çalışmaktadır. Yüksek yaşam standartlarının egemen olduğu üst sınıflarda, kadının çalışma özgürlüğü bulunmasına rağmen ekonomik açıdan ailenin gereksinimi olmadığı için kadın, çalışma ihtiyacı hissetmemektedir. Ancak belirtilmelidir ki, kadın istihdamının en yüksek olduğu çevre, üst sosyo-ekonomik sınıflardır.

Düşük yaşam standartlarının egemen olduğu alt sınıflarda ise ailenin ihtiyacı olmasına rağmen sahip olunan toplumsal ve geleneksel değerlerden dolayı kadının, çalışma yaşamına katılmasına çok da sıcak bakılmamaktadır. Ancak kadın, kocasının rızası olursa (izin verilen) çalışabileceği işlerde işgücüne katılabilmektedir. Ülkemizde son yıllarda sivil toplum ve demokratikleşme yolunda hızlı adımlar atılmasına rağmen toplumdaki mevcut değerlerin varlığını sürdürmesi ve uygulama noktasındaki eksikliklerden dolayı bu alandaki sorunlar varlığını hala sürdürmektedir.

Ülkemizde, Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte gerçekleştirilen Kemalist Devrimlerin kadınlara sağlamış olduğu birçok hakka rağmen kadınların çalışma yaşamına katılımları oldukça geç gerçekleşebilmiştir. Sözü edilen bu durumun ortaya çıkmasında, kadınlara özgü nedenler de vardır. Bu nedenlerin başında, hazırlanmış olan kanunlarla kadınlara verilen hakların, kadınlar tarafından uygulanması değil de korunması gelmektedir.

Türkiye’de kadınlar, uzun süre zamanına göre ileri sayılan haklar elde etmiş olmakla birlikte, bu haklara uyma çabasına ancak koruma çabası göstermekle yetinmişlerdir (Koray-Tekeli, 1991: 101). Kadının, çalışma yaşamında yer almasının önemini her fırsatta dile getiren Atatürk, kadınların ve gençlerin, iş yaşamında korunması için de uğraş vermiştir. Bu çerçevede, ülkedeki sanayi işletmelerinin tümünde kadınların ve genç emekçilerin korunmasına ilişkin ilk düzenlemeler 24 Nisan tarihli

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (Genel Sağlık Koruma Yasası) ile yürürlüğe konmuştur. Bunun dışında 1925 yılında yürürlüğe giren 394 sayılı yasa ve 1935 yılında çıkarılan 2739 sayılı yasa (Caporal, 2000: 17-18) ile başta kadınlar olmak üzere bütün çalışanların hakları yasal güvence altına alınmıştır.

Kadınların, Atatürk dönemindeki konumlarına şöyle bir göz gezdirilirse Kemalist modelin çağdaşlaşma yolunda yarattığı yapısal değişikliklerin, kadınlara eğitim ve çalışma olanağı sağladığı görülebilir. Cumhuriyet Türkiye'si, kişilerin, kendilerini eğitip, sosyo-ekonomik statülerini yükseltebileceği bir fırsat alanı yaratmıştır. Yatırılan bu fırsat alanından kadınlar da kendisine düşen payı almışlardır. Özellikle kentsel alanda, miras, boşanma, eğitim, çalışma haklarından yararlanan bir kadın kesiminin oluştuğunu söyleyebiliriz (Arat, 1992: 79).

Ülkemizde kadınların çalışma yaşamına daha aktif olarak katılmaları yaklaşık olarak 1950'lere dayanmaktadır. 1950'li yıllarda kentsel alanlardaki sanayi işçiliği, toplumsal saygınlık açısından, hizmet sektöründen sonra gelmekteydi ve zorunlu kalınmadıkça kadınlar tarafından pek tercih edilmemekteydi. Bu dönemde gelişmeye başlayan hizmet sektörü, erkekler kadar olmasa da kadınlara da yeni iş olanakları yaratmaktaydı. 1970'li yıllardan itibaren gerek kentsel yaşamın yarattığı koşulların olumsuz dayatmaları gerekse kent kültürünün etkisine bağlı olarak, kentlerde çalışmak isteyen kadınların sayısı önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Ancak 1980'li yıllardan itibaren kadınların çalışma talebine karşılık sanayi sektörü aynı oranda istihdam olanağı yaratamamıştır. Hizmet sektörü, sanayi sektörüne oranla daha hızlı bir gelişme göstermiş, daha fazla istihdam olanağı sağlamışsa da kadınların işgücü talebi karşısında yetersiz kalmıştır (Ecevit, 1995: 120-121).

24 Ocak Kararları olarak anılan ve 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar sonrasında uygulamaya başlanan ithal ikameci anlayış yerine, ihracata dayalı dışa açılmayı hedefleyen model, ürün üretiminde artış sağlarken aynı artış istihdama yansımamıştır. Özellikle sanayi sektöründe, ürünün üretiminde yaşanan bu gelişmelerin nedeni, yeni yatırımlar ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasından değil mevcut olan, ancak atıl konumda bulunan kapasitenin arttırılmasından kaynaklanmıştır. Ancak 1990'ların başında atıl kapasite kullanımı yoluyla sağlanan imalat artışının maksimilasyonu nedeniyle sanayi sektöründe ciddi durgunluklar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte işçi çıkarma yasağının, 1980 yılında kaldırılması ile işsizlik oranında büyük artışlar yaşanmasına neden olunmuştur. Sadece 1980-1985 yılları arasında sanayi sektöründe işsiz kalan kadınların oranı % 20'ler dolayındadır (Ecevit, 1995: 122). Günümüzde kadınların istihdam ve işgücüne katılma durumlarına baktığımızda sadece 1/4'ü (% 26,4) işgücüne katılabilmektedir. İşgücüne katılanların ancak % 37,3'ü gelir getirici bir işte çalışabilmektedir. Çalışan kadınların sektörel dağılımları incelendiğinde % 69,5'i tarım sektöründe, % 10'8'i sanayi sektöründe, % 19'7'si ise hizmet sektöründe çalıştıkları gözlenmektedir (Gönüllü-İçli, 2001: 82). Kentleşme süreci ile birlikte, Türkiye'de kadının çalışma yaşamından uzaklaştığı görülmektedir. 15 yaş üzeri nüfusun 1970 ve 1990 arası işgücüne katılımı incelendiğinde, kadının yıllık işgücüne katılım oranları % 1.7 iken, bu oran erkeklerde % 2.4'tür. 1970 yılında çalışabilecek kadın nüfusun % 54'ü çalışma yaşamına aktif olarak katılırken,

bu oran 1990'larda % 45'e düşmüştür. Aynı dönemde erkeklerin işgücüne katılım oranı 1970'lerde % 80 iken, 1990'larda % 84'e çıkmıştır. Günümüzde halen çalışan nüfusun % 34'ü kadındır. Bu % 34'lük kesimin % 80 ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kadının istihdamı sorunu irdelenirken önemle altının çizilmesi gereken konu, kırdan kente göç olgusudur. Kırdan kente göç ile birlikte kadının, sektörel bazda dağılımının değişmesi beklendiği kadar hızlı olmamaktadır. Bu nedenle tarım sektöründen kopan kadının, tarım dışı sektörde istihdamı oldukça düşük kalmaktadır. Bunun en önemli nedeni, kadının okullaşma düzeyinin düşük olması, hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki kurslarda yer almaması, iş piyasasında emeğini sunacağı işin niteliğe sahip olmasını engellemektedir (Tatlıdil, 2000: 133).

Türkiye'de bazı meslek gruplarında, kadın işgücü oranlarını incelediğimizde Avukat % 28, Mimar % 39, Mühendis % 14, Diş hekimi % 39, Akademisyen % 33'tür. Bu rakamların gelişmiş ülkelere göre yüksek oranda olması sevindirici bir husustur.

Ancak müteşebbis direktör ve üst kademe yöneticiliği konumunda yer alan kadınların oranı % 0.19 dur (www.tisk.org.tr). Bunların çoğunluğunun hizmet sektöründe yer alması da dikkati çekmektedir. Kamu yönetimi, yüksek eğitim görmüş kadınların başlıca çalışma alanı olmaktadır. Ancak karar alma mekanizmasında kadın sayısı halen çok azdır. Kamuda üst ve orta düzey statüsünde çalışan kadınların % 80'i şef, % 15'i şube müdürü, % 3,7'si daire başkanı, % 12'si genel müdür statüsünde bulunmaktadır (www.kssgm.gov.tr).

Genel olarak değerlendirildiğinde, kamu sektöründe tepe yönetimindeki kadın oranı sadece % 4.2'dir (://kidog.org.tr). Özel sektörde ise üst düzey yönetimde çalışan kadın sayısı çok daha düşüktür. İstanbul'da 80 büyük işletmeyi kapsayan bir araştırma sonuçlarına göre, 100 den fazla işçi çalıştıran 63 büyük işletmede yalnızca 6'sında toplam 7 üst düzey kadın yönetici bulunduğu (% 2,8), buna karşılık 100 den az işçi çalıştıran işletmelerin hiçbirinde üst düzey kadın yönetici olmadığı görülmüştür (Tabak, 1985: 28). Diğer taraftan, ailesinin yaşam standardını yükseltmek için çalışanlarla belli bir alanda uzman olduğu için çalışanların sayısının da ülkemizde hızla yükseldiği dikkati çekmektedir. Ancak zaman içerisinde Türkiye'de kadınlar açısından bazı değişimlerden söz edilmesine karşın, ev-aile ve iş hayatı ikilemi, kadınlara hem çalışma hayatında hem de özel hayatında sorunlar getirmektedir ve bu sorunlar da süreklilik arz etmektedir. Önemli olan kadınların kendi sorunlarına sahip çıkabilmeleri ve özellikle çalışma yaşamında ilerlemelerini ve kariyer elde etmelerini zorlaştıran şeffaf duvarlar ve tavanlardan kurtulabilmeleridir (www.tisk.org.tr).

Kadınların çalışmaları, işgücüne katılım ve istihdam şeklinde değerlendirildiği zaman, ekonomik anlamda kadınların etkinliklerinin daha az olduğu görülmektedir. Kadınların ekonomi literatüründe çalışma kelimesinin tanımına uygun olmayan işleri de yapmaları sebebiyle onların işgücüne bilindiği anlamıyla katılmaları ve de istihdamları mevcut durumdan daha az olarak görülmektedir (Doğrul, 2007: 74). Kadın istihdamını etkileyen en önemli unsurlar; eğitim, yaş, medeni durum, ücretsiz aile işçiliği ve kayıt dışı istihdam olarak sıralanmaktadır.

Eğitim seviyesi, ekonomik işlevlerin niteliği ve de bireylerin işgücüne katılım oranları bakımından önemli bir unsurdur. Eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılım oranlarının da artış gösterdiği belirtilmektedir. Ayrıca eğitim seviyesinin işgücüne katılım oranlarına etkisinin kadınlarda erkeklere kıyasla daha çok olduğu belirtilmektedir (Kavak, 1997: 23). Eğitim seviyesi kadınların işgücüne katılımlarını artırmaktadır, özellikle yükseköğretim mezunu kadınların işgücü piyasasına katılımları diğer eğitim seviyelerindeki kadınların işgücü piyasasına katılımlarından çok daha fazla olduğu bilinmektedir (Bulutay, 2000: 87). Eğitim kadınların işgücüne katılımlarını birkaç yoldan etkilemektedir. İlk olarak, çalışanların üretkenliğini artırmakta ve bu nedenden dolayı zaman içinde eğitimde yaşanan artış ev işleri için piyasaya katılımı ikame hale getirmektedir. İkinci olarak, çalışan kadınların gelirlerindeki artış boş zamanın fırsat maliyetini artıracaktır. Bundan dolayı, eğitimin çalışma zamanı üzerindeki net etkisi öncelikle belirsizdir. Fakat eğitiminde bir yatırım olduğu ve pozitif bir etki yarattığı kabul edilirse, eğitime yapılan yatırım maliyetlerini telafi edebilmek için kadınlar emek piyasasında çalışmaya teşvik edilebilir. Bu durum sadece piyasada çalışmanın ev işinde çalışmaya karşılık daha yüksek maddi avantaj sağladığı koşullarda mümkündür. Bu iddialardan iki tane sonuç çıkarılabilir: ilk olarak, eğitilmiş kadınlar ev işlerine daha az zaman ayırmaktadırlar, eğitim düzeyleri arttıkça işgücüne katılım oranlarında artış gözlemlenmektedir. İkincisi ise alınan her eğitim düzeyinde sabit ücrete kıyasla geri dönüşüm pozitifdir. Bununla beraber, tüketim değerindeki artış zaman içinde daha da artmakta, eğitimsiz kadınlara kıyasla ücretlerinde artış yaşanmaktadır (Psacharopoulos ve Tzannatos, 1987: 11).

Eğitim düzeyinin işgücüne katılım oranlarını iki açıdan etkilediği ileri sürülmektedir. Bunlardan ilki, eğitim seviyesi daha yüksek olan çalışanların işgücü piyasasında daha yüksek gelir elde edeceklerinin düşünülmesi nedeniyle işgücü piyasası dışında kalmanın maliyetinin yükselmesinin işgücüne katılma oranlarını artırmasıdır. İkincisi ise; eğitimin doğrudan, dolaylı ve psikolojik olmak üzere çeşitli maliyetleri olan bir yatırım olması sebebiyle, bu yatırımın getirisini elde edebilmek ve maliyetini karşılayabilmek sadece emek piyasalarında çalışmakla sağlanabilecektir. Bu açıdan incelendiğinde, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi ilişkisini öne süren teoremin mümkün olabileceği düşünülür. Fakat bu teori kırsal alanlarda yaşayan kadınlar üzerinde incelendiğinde ise eğitim seviyesinin kadınların işgücü piyasasına katılımlarını çok etkilemediği görülmektedir. Çünkü kırsal alanlarda üniversite düzeyinde eğitim seviyesinin genellikle olmaması sebebiyle kadınlar ya ücretsiz aile işçisi olarak tarım sektöründe ya da işgücü piyasasına dahil olmayan ev işleri ve gönüllü işlerde çalışmaktadırlar (İnce, 2010: 36).

Kadınların işgücüne katılımını etkileyen bir başka unsur da evliliği, boşanmayı ve çocuk sahibi olmayı içeren medeni durumdur. Evlilik ve çocuk sahibi olma kadınların istihdamını çeşitli yönlerden etkilemektedir. Çocukların özellikle de okul öncesi çağda olmaları kadınların emek piyasası yerine evde çalışmayı tercih etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca boşanma oranlarındaki değişimler de kadınların işgücüne katılımlarını etkileyecek önemli bir unsurdur. Boşanmanın kadın üzerindeki etkileri incelendiğinde çoğu zaman yıkıcı boyutta etkilediği söylenebilir. Bu etkiler

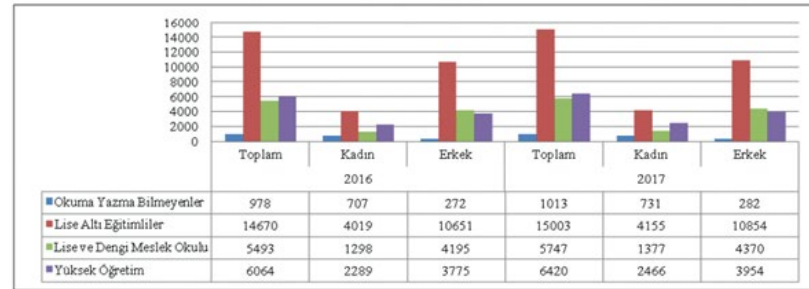
neticesinde boşanmış bir kadının karşılaşacağı durum yoksulluk, ailesinden alacağı yardım veya öncesinde çalışmıyor ise iş gücü piyasasına geçiş olacaktır. Bu nedenle de günümüzde pek çok kadın boşanmanın ortaya çıkaracağı finansal etkileri engellemek amacıyla iş piyasasına katılmaktadır (Biçerli, 2003: 62-63). Boşanma kadınlar üzerinde çoğu zaman ekonomik etkileri yıkıcı olan bir olay olması sebebiyle boşanmış kadınların bekâr kadınlara kıyasla evde verimliliklerini artırmak için yaptıkları sermaye birikiminin fırsat maliyeti daha yüksektir. Kadınların genelde eski eşlerinden yeterli nafaka alamamaları onları ekonomik açıdan sıkıntı içine düşürbilmekte bu da onların işgücüne katılma kararlarını pozitif yönde etkilemektedir (Seitz, 1999:4).

Yaş faktörü de işgücüne katılımı etkileyen önemli bir unsurdur. Özellikle de erkekler bu faktörden çok daha fazla etkilenmektedirler. Kadınlar açısından da önemli bir unsur olmakla birlikte, 25-55 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranları düşük olması sebebiyle bu faktörün nispeten daha az etki ettiği düşünülebilir (Biçerli, 2003: 64). Kadınlar açısından istihdam statüleri incelendiğinde birçok kadının ücretsiz aile işçisi konumunda olduğu görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen ücretsiz aile işçiliği daha çok kırsal alanlarda yaygın iken düşük oranlarda da olsa kentsel yaşam alanlarında da görülmektedir. Bu durum da kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan kadınların istihdam oranlarının birbirinden farklılık göstermesine neden olmaktadır. Kırsal alanlarda genellikle tarım sektöründe faaliyet gösteren kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak emek piyasalarında yer almalarına karşın, genellikle ücretli ve yevmiyeli işçilerin bulunduğu kentsel alanlarda emek piyasasına dâhil olmadıkları görülmektedir (Özer ve Biçerli, 2004: 66). Yeniden üretim hizmeti olarak nitelendirilen ve ev kadınları tarafından yapılan temizlik ve bakım hizmetleri, kıyık gıda ve giyim eşyası üretiminden oluşan evde destek üretimi ve son olarak özel bakım hizmetleri kapsamına giren çocuk, yaşlı ve hasta bakım hizmetleri de kadınların ücret almada yaptıkları ve hane harcama kalemleri ile tasarrufları etkileyen faaliyetlerdir. Bu faaliyetler piyasa kuralları dâhilinde yapıldığında bir ekonomik faaliyet ve iş olarak kabul edilirken, evde ve ücret almaksızın yapıldığında ücretsiz aile işçiliğine dâhil olmaktadır (Doğrul, 2007: 74). Son olarak kadın istihdamını etkileyen en önemli unsurlardan birisi de kayıt dışı istihdamdır. Bölgesel geri kalmışlık, iç göç ve hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle kentlerde işsizlik artış göstermiştir. Şehirlerde meydana gelen bu durum işsizlerin iş seçimini azaltmış ve onları sigortasız çalışmaya itmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde istihdam oluşturma olanakları az olduğu için kayıtlı sektörlerde istihdam edilemeyenler, piyasaya giriş ve çıkışların kolay olduğu, eğitim ve uzmanlık gerektirmeyen, ayrıca çok miktarda sermaye gereksinimi olmayan evde çalışma, işportacılık, pazarcılık, simitçilik gibi birtakım işlerin yapıldığı informal sektörde sigortasız olarak çalışmaktadırlar. İşte bütün bu sebeplerden dolayı da kayıt dışı istihdam oranları artış göstermektedir (Tunç, 2007: 25).

Türkiye’de Kadın İstihdamı Verileri

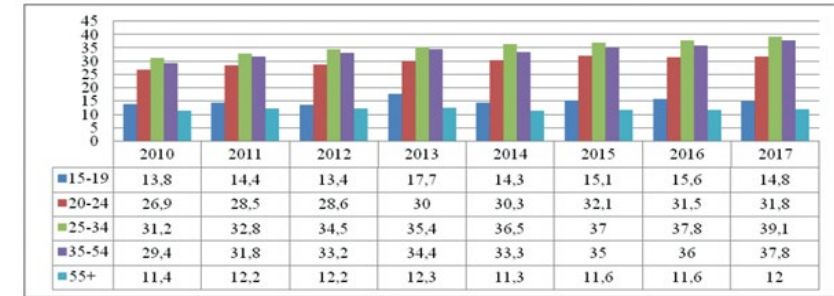
Ülkemizde kadın istihdamına yönelik kayıt altına alınmış pek çok veri mevcuttur.

	İşgücüne Katılım Oranı			İstihdam Oranı			İşsizlik Oranı		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2004	46.3	70.3	23.3	41.3	62.7	20.8	10.8	10.8	11.0
2005	46.4	70.6	23.3	41.5	63.2	20.7	10.6	10.5	11.2
2006	46.3	69.9	23.6	41.5	62.9	21.0	10.2	9.9	11.1
2007	46.2	69.8	23.6	41.5	62.7	21.0	10.3	10.0	11.0
2008	46.9	70.1	24.5	41.7	62.6	21.6	11.0	10.7	11.6
2009	47.9	70.5	26.0	41.2	60.7	22.3	14.0	13.9	14.3
2010	48.8	70.8	27.6	43.0	62.7	24.0	11.9	11.4	13.0
2011	49.9	71.7	28.8	45.0	65.1	25.6	9.8	9.2	11.3
2012	50.0	71.0	29.5	45.4	65	26.3	9.2	8.5	10.8
2013	50.8	71.5	30.8	45.9	65.2	27.1	9.7	8.7	11.9
2014 ⁽¹⁾	50.5	71.3	30.3	45.5	64.8	26.7	9.9	9.0	11.9
2015 ⁽¹⁾	51.3	71.6	31.5	46.0	65	27.5	10.3	9.2	12.6
2016 ⁽¹⁾	52.0	72.0	32.5	46.3	65.1	28.0	10.9	9.6	13.7
2017 ⁽¹⁾	52.8	72.5	33.6	47.1	65.6	28.9	10.9	9.4	14.1

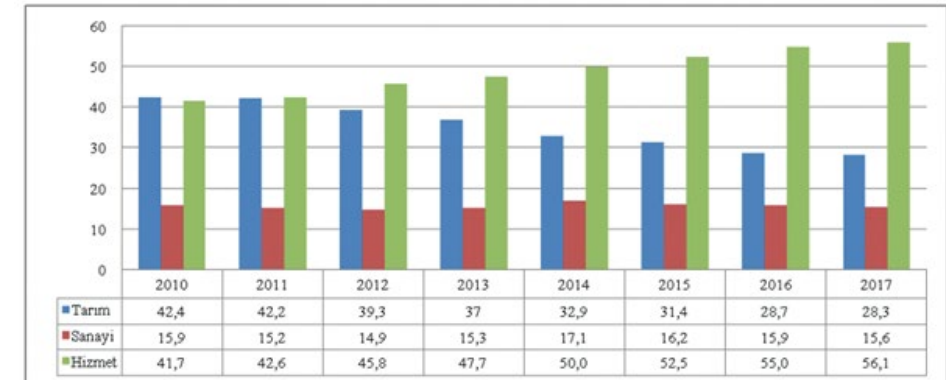
Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablo 2’de Türkiye’de 2016 ve 2017 yılı için kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına göre istihdam verileri yer almaktadır. Bu verilere göre 2016 yılında Türkiye’de toplam istihdam edilenler içinde en fazla istihdam 14 milyon 670 bin kişi ile lise altı eğitimli olanlardır. En düşük istihdam oranları ise 978 bin kişi ile okuma yazma bilmeyen kişilerden oluşmaktadır. Yükseköğretim mezunlarının istihdamına bakıldığında ise 6 milyon 64 bin kişinin istihdam edildiği görülmektedir. İstihdam oranları kadın ve erkek olarak ayrı ayrı incelendiğinde ise genel olarak kadınların erkeklere göre daha az istihdam edildiği görülmektedir. Fakat yalnızca okuma yazma bilmeyenler kategorisinde kadın istihdamı erkek istihdamını aşmıştır. 2017 yılı verileri incelendiğinde ise, 2016 yılına göre toplam istihdamda bir artış görülmektedir. Kadın ve erkek bazında ayrı ayrı incelendiğinde de her iki grupta da eğitim seviyeleri açısından 2016 yılına kıyasla bir artış görülmektedir. 2017 yılında yine en fazla istihdam lise altı eğitim grubunda olmuştur. Daha sonra en yüksek istihdam ise yükseköğretim seviyesinde eğitim düzeyine sahip bireylerde olmuştur.

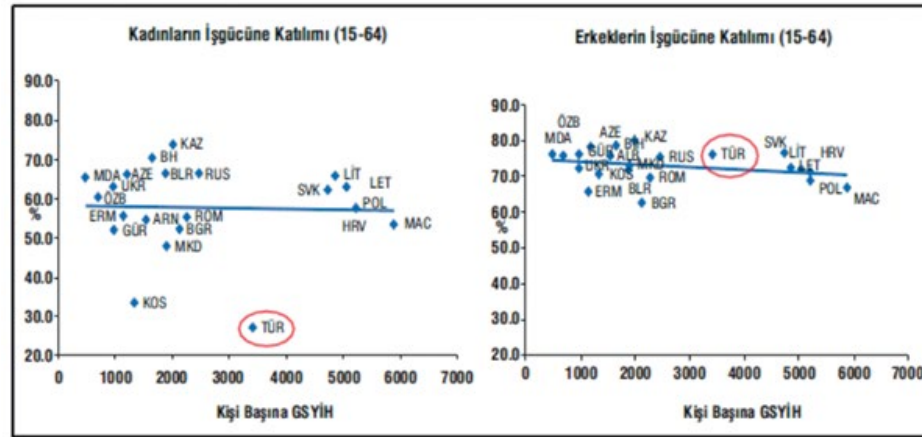

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablo 2’de yaş grupları dikkate alınarak 2010- 2017 yılları arası kadınların istihdam oranları verilmiştir. Bütün yıllar göz önünde bulundurularak incelendiğinde en fazla istihdam oranlarının 25-34 arası yaş grubunda en düşük istihdam oranlarının da 55 yaş ve üstü grubunda gerçekleştiği görülmektedir. 20-24 yaş grubu ile 35-54 yaş grubundaki 24 S. Erdoğan ve S. Yaşar/ KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi20 (34):18-28, 2018 kadınların istihdam oranları incelendiğinde her iki grubun da istihdam oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu, ancak 35-54 yaş grubunda istihdam edilenlerin oranının en fazla istihdam edilen ikinci grup olduğu görülmektedir. Yıllar içerisinde istihdam oranlarında genel bir artış görülse de yaş gruplarına göre farklı dönemlerde istihdam oranlarının azaldığı da görülmektedir. 2017 yılı verileri incelendiğinde en fazla istihdam oranı %39,1 ile 25-34 yaş grubunda iken, en düşük istihdam oranı ise %12 ile 55 yaş ve üstü grubundadır.

Grafik incelendiğinde ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça cinsiyet ayrım oranının azalan seyir izlediği görülmektedir. OECD ülkeleri arasında istihdamda cinsiyet ayrımında Türkiye yüksek bir orana sahip iken bu sırayı Meksika, Şili ve Yunanistan'ın takip ettiği görülmektedir. İstihdamda cinsiyet ayrımının oldukça az olduğu ülkeler arasında ise Finlandiya, Estonya ve İzlanda yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde, işgücüne katılımında kadın-erkek ayrımının azaldığı fakat sadece kadın ve erkek nüfusun istihdam ve talep potansiyeli açısından belirgin farklılıkları bulunmaktadır. Oysa gelişmekte olan ülkelerde, kadının toplumdaki yeri belirgin bir şekilde değişmekte istihdam olanağı ve üretime katılma potansiyelinin düştüğü görülmektedir (Eren, 2008:8).

Amaç, Veri Seti Ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'de kadın istihdamının günümüzdeki mevcut durumu değerlendirilerek, gelecek 10 yıldaki durumuna dair öngöründe bulunulacaktır. Bu amaçla, Türkiye'de kadın istihdamına; yaş, eğitim seviyesi ve medeni durum demografik özellikleri dikkate alınarak bakılacaktır. Analiz ve yorumlamalar MINITAB 14.0 paket program kullanılarak yapılmıştır.

Uygulamada 2000-2018 yıllarına ait birleştirilmiş veri seti kullanılarak kadınların işgücüne katılımının belirleyicilerini tespit etmeye yönelik olarak analizler yapılmıştır. Tahmin edilen regresyon modelinde kadın istihdam oranı % cinsinden, yaşanan bölge değişkeni için kentsel alandaki durum, eğitim durumu değişkeni için lise ve üstü mezuniyeti olan kesim, medeni durum değişkeni için evli ve çocuğu olanların yüzdeleri dikkate alınarak veriler derlenmiştir. Yöntem olarak çok değişkenli regresyon analizi uygulanmıştır. Veriler TÜİK resmi sitesinden elde edilmiştir. Çalışmanın esas amacı ülkemizde gelecek 10 yıllık dönemde kadın istihdam oranının nasıl bir seyir izleyeceğini belirlemek ve önerilerde bulunmaktır. Bununla birlikte yapılan analizler sonucunda kadın istihdamını belirleyen en etkili faktörün

ne olduğu sorusuna da cevap bulunmuştur. Ülkemizde kadın istihdamına yönelik yapılan düzenlemeler ve kriz dönemleri regresyon modelinde birer kukla değişken olarak dikkate alınmıştır. 2000-2018 döneminde yasal düzenlemelerin yürürlüğe girdiği tarihlere 1 değeri diğer dönemlere sıfır değeri atanarak veri seti yeniden oluşturulmuştur. Aynı yöntem regresyon modeline açıklayıcı değişken olarak katılan kriz değişkeni için de uygulanmıştır. Kadın istihdam oranını etkileyen yıllara 1 diğer dönemlere 0 değeri atanmıştır. Kullanılan regresyon denklemi ile ülkemizde kadın istihdamı tahmin edilmiş ve buradan hareketle gelecek dönemlere ilişkin öngörülerde bulunulmuştur.

Bulgular

Çalışma kapsamında kullanılan regresyon analizine ekonometrik çalışmalarda sıklıkla yer verilmektedir. Dünya uygulamalarında regresyon analizi, bir ya da daha fazla veri değişkeninin değerlerindeki değişmelerin, enterese olunan başka bir değişkenin veya sonuç değişkeninin değerlerindeki değişmelere olan etkilerini inceler. Matematiksel olarak regresyon analizi ilişkideki değişkenlere ait veri noktalarının kümesi için kullanışlı bilgiler sağlayan bir fonksiyon bulma sürecidir. Denklemlerin grafikleri genellikle eğri olarak adlandırıldığından regresyon analizi, eğri uydurma olarak da adlandırılır ve ortalama bir eğilimi yansıtır (Sevüktekin, 2013:232). Regresyon analizi ile ilgili birçok uygulamada birden fazla açıklayıcı değişkenin yer aldığı durumlar söz konusudur. Çalışma kapsamında kadın istihdam oranını açıklamak için temel bileşen sonucu elde edilen bileşke değişkenler açıklayıcı değişkenler olarak tanımlanabilir.

Ekonometrik olarak bakıldığında, ülkemizde kadın istihdamını açıklamak için tek bir açıklayıcı değişken yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla kadın istihdamını açıklayabilmek için istihdamı etkilediğini düşündüğümüz tüm faktörleri belirli varsayımları da dikkate alarak modele katmamız gerekmektedir. Çalışmamızda bağımlı değişken kadın istihdam oranıdır ve bu orana etki eden faktörler birer açıklayıcı değişkendirler. Çoklu doğrusal regresyon ilişkisi aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_k, u)$$

veya k sayıda bağımsız değişkenli çoklu doğrusal regresyonu

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + u$$

Çalışma kapsamında 2000-2018 dönemi kadın istihdamı ve belirleyicilerinin dikkate alındığı birbirine alternatif üç model tahmin edilmiştir. Modellerde yaşanan bölge kısaca YB, eğitim durumu ED, medeni durum MD, yasal düzenlemeler YD ve Kriz değişkeni de K olarak tanımlanmıştır. Model tahmin sonuçları aşağıda verildiği gibidir:

Model 1 Tahmin Sonuçları

Değişken	Parametrel er	Standart Hata	t-istatistiği	p-olasılık değeri
Kesme Terimi	0.25	0.02	12.5	0.000
YB	0.81	0.22	3.68	0.000
ED	0.75	0.16	4.63	0.000
MD	-0.46	0.15	-3.07	0.000
YD	5.29	1.87	2.83	0.000
K	-3.10	1.02	-3.04	0.000
R ²				
$\bar{R}^2$	0,94			
Tahminin Standart Hatası	0,92			
Kalıntı Kareler Toplamı	1,66			
	52,50			

Model 2 Tahmin Sonuçları

Değişken	Parametrel er	Standart Hata	t-istatistiği	p-olasılık değeri
Kesme Terimi	3.25	0.21	15.48	0.000
YB	0.54	0.11	4.91	0.000
ED	1.28	0.60	2.13	0.001
ED ²	3.45	0.85	4.06	0.000
MD	-4.02	1.01	-3.98	0.000
YD	1.05	0.26	4.04	0.000
K	-0.63	0.07	9.00	0.000
R ²				
$\bar{R}^2$	0,95			
Tahminin Standart Hatası	0,94			
Kalıntı Kareler Toplamı	1,20			
	45,25			

Model 3 Tahmin Sonuçları

Değişken	Parametrel er	Standart Hata	t-istatistiği	p-olasılık değeri
Kesme Terimi	1.05	0.22	4.77	0.000
YB	10.22	2.31	4.42	0.000
ED	0.88	0.05	17.6	0.000
MD	-2.25	1.06	-2.12	0.000
MD*ED	-6.06	1.44	-4.21	0.000
YD	9.55	3.78	2.53	0.000
K	-7.64	2.27	-3.37	0.000
R ²				
$\bar{R}^2$	0,98			
Tahminin Standart Hatası	0,97			
Kalıntı Kareler Toplamı	1,02			
	38,22			

Regresyon sonuçları incelendiğinde elde edilen parametrik büyüklüklerin çalışmanın önceki bölümlerinde değinilen teoriyi desteklediği görülmektedir. Tahmin edilen bu üç regresyonu yorumlamadan önce modele ilave edilen açıklayıcı değişkenler arasında tam çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığına çalışma kapsamında bakılmıştır. Eğer açıklayıcı değişkenler arasında böyle bir durum söz konusu ise ve bu sorun çözülmezse regresyon katsayılarının değerleri belirsiz olur ve varyansları büyür. Bununla birlikte hesaplanan t istatistiklerinin güvenilirlik düzeyleri düşeceğinden parametrelere ilişkin güven aralıkları da büyür ve anlamlı gibi görünen bir parametre gerçekte anlamsız olabilir. Tam çoklu doğrusal bağlantı probleminin tespitinde çalışma kapsamında her üç tahmin için varyans büyütme faktörü olarak bilinen VIF değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Model 1	Hesaplanan VIF Değerleri
YB = f(ED, MD, YD, K) R ² = 0,73	VIF ₁ = $\frac{1}{1-0,73} = 3,70 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
ED = f(YB, MD, YD, K) R ² = 0,78	VIF ₁ = $\frac{1}{1-0,78} = 4,55 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
MD = f(YB, ED, YD, K) R ² = 0,65	VIF ₁ = $\frac{1}{1-0,65} = 2,86 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
K = f(YB, MD, ED, YD) R ² = 0,79	VIF ₁ = $\frac{1}{1-0,79} = 4,76 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
Model 2	Hesaplanan VIF Değerleri
YB = f(ED, ED ² , MD, YD, K) R ² = 0,76	VIF ₂ = $\frac{1}{1-0,76} = 4,17 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
ED = f(YB, ED ² , MD, YD, K) R ² = 0,79	VIF ₂ = $\frac{1}{1-0,79} = 4,76 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
MD = f(YB, ED, ED ² , YD, K) R ² = 0,75	VIF ₂ = $\frac{1}{1-0,75} = 4,00 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
K = f(YB, ED, ED ² , MD, YD) R ² = 0,72	VIF ₂ = $\frac{1}{1-0,72} = 3,57 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
ED ² = f(YB, ED, MD, YD, K) R ² = 0,79	VIF ₂ = $\frac{1}{1-0,79} = 4,76 < 5$ Tam çoklu doğrusal bağlantı yoktur.
Model 3	Hesaplanan VIF Değerleri

VIF değerleri dikkate alınarak yapılan çoklu doğrusal bağlantı sorunu araştırma sonuçları, tahmin edilen regresyon modellerinde bu açıdan herhangi bir problem olmadığını göstermektedir. Bu testin ardından tahmin edilen üç regresyon modelinden hangisinin verilere daha iyi uyum sağladığını görebilmek için bazı hata istatistiklerinin hesaplanması ve bu istatistikleri minimum olan modelin seçilmesi gerekir. Modeller için hesaplanan hata istatistikleri aşağıdaki Tablo’da verildiği gibidir:

Model 1 in Hata İstatistikleri		Model 2'nin Hata İstatistikleri		Model 3'ün Hata İstatistikleri	
ME	-0.054	ME	-0.204*	ME	-0.0802
MAE	2.2	MAE	2.178	MAE	0.871*
MSE	20.6	MSE	17.20	MSE	2.75*
SSE	5184	SSE	4335.3	SSE	693.6*
RSE	75.99	RSE	65.84	RSE	26.34*
MPE	0.54	MPE	1.104	MPE	0.042*
MAPE	7.879	MAPE	6.221	MAPE	2.488*

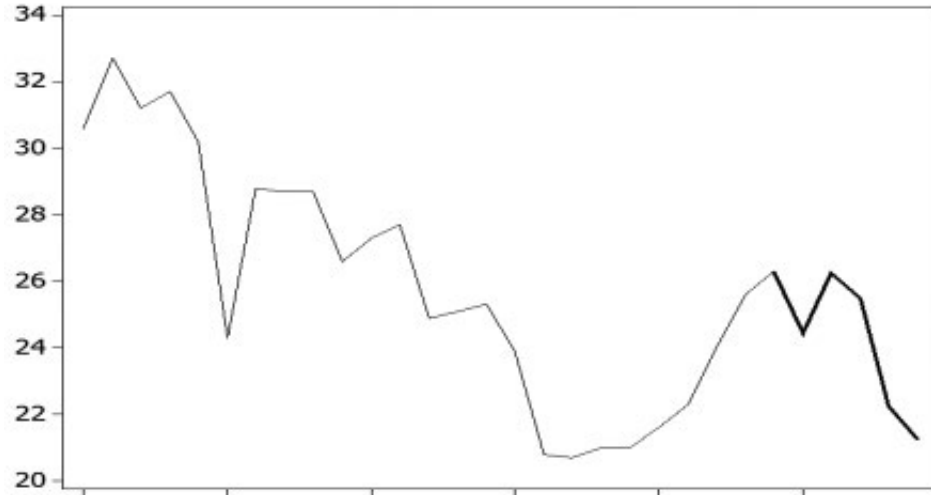
Hata istatistiklerine göre modeller değerlendirildiğinde verilere en uygun modelin 3. Model olduğu görülmektedir. Bu durumda çalışma kapsamında öngörü amacıyla kullanılacak model;

Kadın İstihdamı

$$= 1.05 + 10.22YB + 0.88ED - 2.25MD - 6.06MD * ED + 9.55YD - 7.64K$$

Seçilen modele ilişkin tahmin sonuçlarına bakıldığında tüm parametrik büyüklüklerin önsel bekleyişlerle uyumlu olduğu ve modelin yapısal bir problem içermediği söylenebilir. Modeldeki açıklayıcı değişkenlerin tümü kategorik yapıda olduğu için farklı durumlar için farklı istihdam oranlarından söz edilebilir. Örneğin kentsel alanda kadın istihdam oranı kırsal kesime göre diğer koşullar sabitken yaklaşık %10.22 daha fazladır. Benzer yorum diğer parametreler için de yapılabilir. Evli kadınların bekâr kadınlara göre daha az istihdam edildiği, -2.25 parametresi ne bakılarak söylenebilir. Başka bir ifadeyle evli kadınlar bekâr kadınlara göre ortalama %2.25 daha az istihdam edilmektedir. Medeni durum ve eğitim durumu değişkenlerinin çarpım şeklinde modele katılması ile ortaya çıkan etkileşim parametresi -6.06'dır. Bu parametre medeni durum ve eğitim düzeyinin kadın istihdamı açısından birlikte yorumlanmasını sağlar. Örneğin evli ve yükseköğretim mezunu olan bir kadın bekâr ve yükseköğretim mezunu olan bir kadına göre daha az istihdam edilmektedir. Bu fark

yaklaşık %6 kadardır. Bu da yine medeni durumun istihdam oranı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Seçilen model dikkate alınarak gelecek 10 yıllık dönem için öngörülebilir. Sonuç grafiği aşağıda verilmiştir:

Grafik incelendiğinde, günümüze gelinceye kadar kadın istihdam oranının çeşitli evrelerden geçtiği ve iniş-çıkışlar yaşadığı görülmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde kadın istihdam oranının ciddi şekilde değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Daha önce de değinildiği gibi özellikle 1994 ve 2001 krizleri kadın istihdamının düşmesine neden olmuştur. Gelecek 5 yıllık dönemde de kadın istihdamında düşüş yaşanacağı gözlenmektedir.

Sonuç

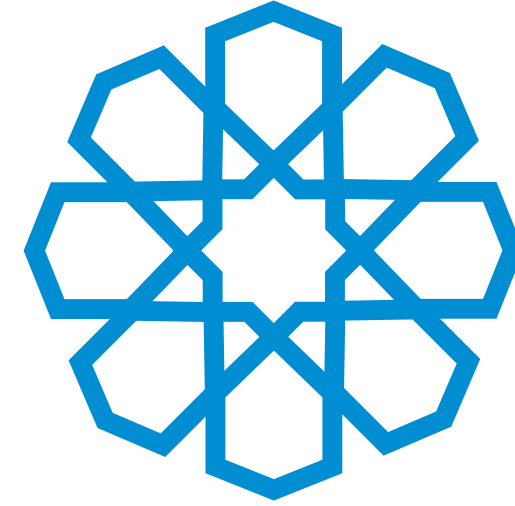
Türkiye’de toplumsal yaşam biçimi büyük ölçüde erkeğin eve gelir getirdiği, tek kazananlı aile modeline dayanmaktadır. Buna karşın, ekonomide sık tekrarlanan krizler nedeniyle erkeğin işsiz kalma ihtimali de çok yüksektir. Ayrıca sadece işsizlik nedeniyle değil, iş kazaları, hastalık ve iş göremezlik gibi durumlarda da tek kazananlı haneler yoksulluğa itilirler. Bugün tüm dünyada yoksullukla mücadele stratejileri arasında, tek kazananlı hane modelinin yerine çift kazananlı hane modeli teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Kadının istidama katılmasıyla çift kazananlı hane modeline geçilmesi, kadınların ev içinde daha çok söz sahibi olma imkânını artırırken, hanenin gelir düzeyini yükseltecek; kadınların yaratıcılıklarını, becerilerini ve yeteneklerini geliştirecek, yoksulluk riskini azaltacaktır.

Yapılan çalışma kapsamında Türkiye’de kadın istihdamının durumu analiz edilmiş ve gelecek 10 yıl için öngörülebilir bulunulmuştur. Bulgular değerlendirildiğinde ülkemiz için kadın istihdam oranını etkileyen pek çok faktör olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında bu faktörlerden en belirleyici olanları dikkate alınmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuca göre kadınların evli olup olmamaları ve eğitim düzeyleri, kadın istihdamını doğrudan etkilemektedir. Özellikle kadının çocuk sahibi olması belirleyici faktörlerden birisidir. Bununla birlikte ülkemizde yapılan yasal düzenlemelerin kadın istihdam oranını olumlu yönde etkilediği de söylenebilir. Bunların yanında pek çok iktisadi değişim de istihdam oranlarını doğrudan etkilemektedir. Bu değişimlerin başında da kriz dönemleri gelmektedir. Nitekim kadın istihdam oranının kriz dönemlerinden belirgin şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür. Özellikle 1994 ve 1998-99 kriz dönemlerinde kadın istihdam oranının düşüş yönünde seyir gösterdiği görülmektedir. Özellikle 1994 krizin kısa ancak şiddetli bir kriz olduğu için kadın istihdamını da doğrudan etkilemiştir. Çünkü bu krizde yarım milyona yakın insan işten atılmıştır.

Elbette ki kadın istihdamına yönelik bu tahminler, pek çok faktörün sabit kabul edilmesi ile elde edilmiştir. Örneğin gelecek dönemlerde kadın işgücüne yönelik yapılacak olası bir düzenleme ya da yaşanacak olası krize karşı alınan bir önlem durumu değiştirecektir. Beklenen bu düşüş nedeniyle kriz dönemlerinden önce ülkenin gereken tedbirleri alması düşüşün daha az şiddette olmasını sağlayabilir. Çünkü kriz dönemlerinde, özellikle finansal krizlerde, işsizlik oranı artmaktadır. Kadınların istihdamda bulunmasının sürdürülebilir kalkınmayı olumlu yönde etkilediği de düşünüldüğünde, istihdamı arttırıcı faaliyetlerin hayata geçirilmesi önerilir.

KAYNAKÇA

- Altan, Şengül-Ersöz, Aysel (1994) “Kadının Çifte Yükümlülüğü”, *Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve sorunları Genel müdürlüğü Bülteni, Sayı: 2 Mart*
- Bakker, I. (1988), “Women’s Employment in Comparative Perspective”, J. Jenson, E. Hagen, C. Reddy (der.). *Feminization of the labour Force. Polity Pres. Oxford.*
- Ecevit, F. Yıldız, (1995), “Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri”, *Kadın Bakış Açısından Kadınlar, (Yay. Haz. TEKELİ Şirin), İstanbul: İletişim Yayınları.*
- Hobsbawm, E. J. (2003) *Sanayi ve İmparatorluk (Çeviren: Abdullah ERSOY) Ankara: İkinci Basım, Dost Kitabevi yayınları.*
- İçli, G., (1997), “Fabrikada Çalışan Kadınların İş Sorunları ve Aile İlişkileri”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 19, ss.265-290*
- Karakaş, A. (2017). *İthalata Dayalı İhracatın Riskli Yapısı: Dış Ticarete Sürdürülebilirliğin Türkiye İçin Analizi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), ss. 261-277.*
- Koray, Meryem (1992) “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”, *Ankara: Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1 Mart 1992.*
- Koray, Meryem-Tekeli, Şirin (1991) *Devlet-Kadın-Siyaset, İstanbul: TÜSES Yayınlar.*
- Önder, Nurcan. (2013). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü”, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1(1), ss. 35-61.*
- Sevüktekin, Mustafa (2013), “*Ekonometriye Giriş*”, Dora Yayıncılık.
- www.tuik.gov.tr

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

KADINA DÖNÜK ŞİDDETLE MÜCADELEDE BİR SİYASAL LİDERLİK MODELİ: DEVLET BAHÇELİ*

Bilgehan GÜLTEKİN

Prof. Dr., Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Öğr. Üyesi
bilgehangultekin@hotmail.com

Tuba GÜLTEKİN

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
tuba.gultekin@deu.edu.tr

Özet

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği, beka ekseninde, Türkiye'de yakın siyasi gelecekte belirleyici olan güçlü ve anlamlı bir liderlik modeli sunmaktadır. Toplumsal vicdanı yaralayan ve toplumsal duyarlılık alanına hitap eden konuların ve sorunların çözüme kavuşmasında, Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği bir ihtiyaçtır. Kadına dönük şiddetle mücadele, toplumsal uzlaşma ve bu uzlaşmaya dayalı mutabakat gerektiren bir yol haritasını da içermelidir. Bu çalışmada sunulan iletişim modelinde, şiddetle mücadelede yol haritası sunmak üzere, toplumsal iletişim perspektifinde Devlet Bahçeli'nin siyasi liderlik özellikleri ile bütünleşen bir çağrı iletişimi ve bilge liderliği yer almaktadır. Çalışma, toplumsal beka ekseninde ve Devlet Bahçeli'nin bilge liderliğini belirleyen iletişim kategorileri bağlamında özgün bir iletişim modeli sunmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilge Liderlik, Sağduyu Liderliği, Toplumsal Beka, Liderlik Duruşu, İletişim Kampanyaları

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

A POLITICAL LEADERSHIP MODEL IN THE FIGHT AGAINST VIOLENCE AGAINST WOMEN: DEVLET BAHÇELİ

Abstract

Defensive perpetuity leadership of Devlet Bahçeli, Chairman of the Nationalist Movement Party, presents a strong and meaningful leadership model that is decisive in near political future in Turkey on the perpetuity axis. Defensive perpetuity leadership of Devlet Bahçeli is a necessity in resolving the issues and problems that injure the social conscience and address the field of social sensitivity. The fight against violence against women should include a roadmap requiring social consensus and agreement based on this consensus. The communication model presented in this study includes a call communication and wise leadership that integrate with the political leadership characteristics of Devlet Bahçeli in the perspective of social communication to provide a roadmap for fighting against violence. The study aimed to present a unique communication model on the perpetuity axis and within the context of the communication categories determining the wise leadership of Devlet Bahçeli.

Anahtar Kelimeler: *Wise Leadership, Common Sense Leadership, Social Perpetuity, Leadership Posture, Communication Campaigns*

Giriş

“Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Bir Siyasal Liderlik Modeli: Devlet Bahçeli” başlıklı bildiri, Devlet Bahçeli’nin toplumsal sağduyu lideri olarak inandırıcılığı özgün bir model eşliğinde anlatacaktır. Bahçeli’nin toplumsal sağduyu liderliğini belirleyen en ayırt edici özelliklerden birisi de, ikna edici iletişim liderliğidir. Toplumsal ikna için ihtiyaç duyulan liderlik, Devlet Bahçeli’nin bilge lider olarak kabulünde belirleyicidir. Bu nedenle, kadına dönük şiddetin önlenmesinde Devlet Bahçeli liderliği, ikna edici iletişim modeli olarak da sunulacaktır. Bilge liderliğin temel özelliği, siyasal liderliği, vicdani liderlik ile birleştirebilmektir. Özellikle mağduriyetlerin giderilmesinde gösterdiği liderlik ile Devlet Bahçeli toplumsal ombudsmanlık modeli sunmaktadır. Kadına dönük şiddetle mücadelede topluma rehberlik edecek bir sağduyu liderliği ve vicdani liderliğe ihtiyaç vardır. Devlet Bahçeli liderliği, bu noktada şiddetle mücadele makuliyet çizgisine işaret etmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Türkiye’de, sosyal duyarlılık kampanyalarına öncülük edecek güçlü bir iletişim liderliğine sahiptir. Devlet Bahçeli’nin, kadına dönük şiddetle mücadelede ve diğer önemli sosyal sorumluluk kampanyalarında bir iletişim lideri olarak kabul edilmesinde en önemli faktör, bir sağduyu lideri olarak değerlendirilmesidir. Devlet Bahçeli’nin kadına dönük şiddetle mücadelede, toplumsal sağduyu lideri olarak bir liderlik ve iletişim modeli sunmasının temel kategorilerinin belirlenmesi, aynı zamanda kadına dönük şiddetle mücadelede etkin bir iletişim modeli kuracaktır. Bu çerçevede, Devlet Bahçeli’nin kadına dönük şiddetle mücadelede model kuracak sağduyu liderliği özellikleri, bu çalışmada özgün olarak oluşturulan liderlik kategorileri perspektifinde, Milliyetçi Hareket Partisinin konuyla ilgili düzenleyebileceği özgün ve yaratıcı iletişim stratejileri (slogan, kampanya, etkinlik, görsel tasarım vb...) önerileri ile birlikte sunulmuştur.

Bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir incelemedir. Çalışmanın amacı, kadına dönük şiddetle mücadelede Devlet Bahçeli liderliğini, toplumsal iletişim açısından inceleyerek özgün bir liderlik modelini, özgün liderlik kategorileri ile sunmaktır. Aynı zamanda “Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Bir Siyasal Liderlik Modeli: Devlet Bahçeli” başlıklı bu bildiri, Devlet Bahçeli’nin siyasal ve toplumsal ombudsmanlığı da iletişimsel perspektifte analiz edilmiştir.

Devlet Bahçeli’nin, Türk siyasal yaşamına savunucu beka lideri olarak yaptığı katkının, toplumsal yaşama yansımaları vardır. Kadına dönük şiddetle mücadele başta olmak üzere; pek çok sosyal duyarlılık gerektiren konuda, Devlet Bahçeli, koruyucu ve kuşatıcı liderliği ile toplumsal iletişim liderliği üstlenmektedir ve Devlet Bahçeli, aynı zamanda toplumsal bekanın da lideridir.

Devlet Bahçeli; kadına dönük şiddetle mücadele, çocuk istismarı, uyuşturucu ile mücadele, engelli vatandaşlarımızın sorunları ve daha nice toplumsal duyarlılık

konusunu, toplumsal beka sorunu olarak kabul etmekte ve bir anlamda toplumsal beka kampanyalarına liderlik yapmaktadır. Bu nedenle, siyasal iletişim açısından, Devlet Bahçeli'nin bir toplumsal beka lideri olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir.

KADINA DÖNÜK ŞİDDETLE MÜCADELEDE BİR SİYASAL LİDERLİK MODELİ: DEVLET BAHÇELİ

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği, beka ekseninde, Türkiye'de yakın siyasi gelecekte belirleyici olan, güçlü ve anlamlı bir liderlik modeli sunmaktadır. Toplumsal vicdanı yaralayan ve toplumsal duyarlılık alanına hitap eden konuların ve sorunların çözüme kavuşmasında, Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği bir ihtiyaçtır. Kadına dönük şiddetle mücadele, toplumsal uzlaşa ve bu uzlaşaya dayalı mutabakat gerektiren bir yol haritasını da içermelidir. Şiddetle mücadelede yol haritası, toplumsal iletişim perspektifinde, Devlet Bahçeli'nin siyasal liderlik özellikleri ile bütünleşen bir çağrı iletişimi ve bilge liderliği içermektedir. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Türkiye'de, sosyal duyarlılık kampanyalarına öncülük edecek güçlü bir iletişim liderliğine sahiptir.

Devlet Bahçeli'nin, kadına dönük şiddetle mücadelede ve diğer önemli sosyal sorumluluk kampanyalarında, bir iletişim lideri olarak kabul edilmesinde en önemli faktör, bir sağduyu lideri olarak değerlendirilmesidir.

Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle mücadelede, toplumsal sağduyu lideri olarak, bir liderlik ve iletişim modeli sunmasının temel kategorilerinin belirlenmesi, aynı zamanda kadına dönük şiddetle mücadelede etkin bir iletişim modeli kuracaktır. Bu çerçevede, Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle mücadelede, model kuracak sağduyu liderliği özellikleri, Milliyetçi Hareket Partisinin konuyla ilgili düzenleyebileceği, özgün ve yaratıcı iletişim stratejilerini hazırlarken ilham vericidir.

Aşağıda verilen tüm yaratıcı slogan ve etkinlik önerileri; özgün öneriler ve stratejiler olup, Devlet Bahçeli'nin toplumsal beka liderliğinin, yaratıcı toplumsal iletişim kampanyalarına yansımaktadır.

Bir Siyasal İletişim Modeli Olarak Devlet Bahçeli'nin Savunucu Beka Liderliği

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, Türk siyasetine katmış olduğu en önemli liderlik karakteri, savunucu beka liderliğidir. Savunucu Beka Liderliği, Türk siyasetinin ihtiyaç duyduğu bir liderlik türüdür.

Beka savunucu liderlik, Devlet Bahçeli örneğinde, "Bir siyasal liderin, ülkesini

çevreleyen iç ve dış tehditleri giderici, terörizmle mücadeleyi güçlendirici, ekonomik güvenliği, milli birlik ve huzuru pekiştirici bir siyasal liderlik geliştirmesi, toplumsal ya da siyasal kargaşa ve kaosları önlemek için birleştirici ve dengeleyici bir liderlik vurgusu yapması, beka eksenli bir siyasal bilinç ve uzlaşa yönünde siyasal becerileri ve kapasitesini kullanmasıdır". Türkiye'de, savunucu beka liderliğinin temsilcisi, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'dir. Devlet Bahçeli, Dünya siyasetinde önümüzdeki çeyrek asıra damga vurması beklenen beka liderliği konusunda, Türkiye'de, kendisi ile özdeşleşen bir model kurmuştur. Savunucu Beka liderliği, sadece Türkiye için değil; dünyanın her bir bölgesinde, tanımlayıcı ve ihtiyaç duyulan bir liderliktir.

Yeni Zelanda ve Sri-Lanka'da, 2019 yılında gerçekleşen terör saldırıları, terörizmle mücadelede beka liderliğinin, Dünyanın her bir noktası için çok stratejik bir önemde olduğunu kanıtlamıştır. Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumu incelendiğinde, beka liderliği, hayati öneme sahip bir liderlik türüdür ve savunucu beka liderliği olarak tanımlanabilecek bu liderlik türünün en önemli temsilcisi; Devlet Bahçeli'dir. Devlet Bahçeli, gerek parti politikaları, gerekse topluma hitap ettiği tüm alanlarda, beka liderliğinin işaretini vermekte ve beka konusunda bir toplumsal uzlaşa sağlanması için önemli siyasal adımlar atmaktadır.

Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliğinin tanımlayıcı bir özelliği de, beka liderliğini savunucu, koruyucu ve birleştirici bir liderlik bağlamında kurması ve bu konuda özgün bir siyasal iletişim modeli oluşturmasıdır.

Devlet Bahçeli ile Özdeşleşen Bir Kavram Olarak Toplumsal Beka Liderliği ve Bahçeli'nin Toplumsal Beka Bağlamında 15 Karakteristik Liderlik Özelliği

Devlet Bahçeli'nin beka savunucu liderliğinin toplumsal iletişime ve sosyal duyarlılık kampanyalarına yansımaları ise, toplumsal beka liderliğidir. Devlet Bahçeli örneğinde, toplumsal beka liderliği: Bir siyasal liderin, toplumda hassasiyet alanı oluşturan, toplumsal vicdana hitap eden, toplumsal barış ve huzuru, bir arada yaşama inancını zedeleyici ve yaralayıcı, geleceğe dönük büyük bir endişe ve kaygı oluşturan ve her şeyden önemlisi toplumun güvenlik ihtiyacını tehdit eden; toplumsal hareket, olay ve gelişmelere karşı, en güvenli iletişim bağlamını sunması ve çözümsüzlük algısını kırarak, topluma dokunan ikna edici liderliği sahiplenmesidir.

Kadına dönük şiddetle mücadelede, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin en güçlü ve ilham verici katkısı, kendisinin aynı zamanda toplumsal beka lideri olması ve bu konuda bir model oluşturmasıdır. Kadına dönük şiddetle mücadelede ihtiyaç duyulan liderlik türü, Devlet Bahçeli örneğinde olduğu gibi, toplumsal beka liderliğidir. Devlet Bahçeli'nin, kadına dönük şiddetle mücadelede model olacak ve belirleyici 15 toplumsal beka liderliği özelliği şu şekilde özetlenebilir:

1. Bilgeliği

Devlet Bahçeli'nin, toplumsal beka lideri olarak güçlü bir anlatım bilgeliği vardır. Anlatım bilgeliği, ikna edici iletişimin liderlik açısından en belirleyici aşamadır. Bir siyasal liderin, liderlik anlatısının, toplumunda bilgelik ölçüsünde algılanması, bu anlatının toplum tarafından ikna edici bulunması, toplumsal kampanyalarda çok önemli bir katkıdır. Bu nedenle, kadına dönük şiddetle mücadelede, Devlet Bahçeli'nin çeşitli platformlarda liderlik anlatısını paylaşması önemli bir vurgudur. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle mücadele ile ilgili yapmış olduğu konuşmalarda ve geliştirdiği parti politikaları ile projelerinde, bu anlatıyı, kadına dönük şiddetin bir insanlık suçu olduğu, Türk örf ve adetlerine son derece ters ve kabul edilemezliği üzerine kurmaktadır. Devlet Bahçeli, hem kadına dönük şiddeti bir suç olarak çok net bir şekilde tanımlamakta hem de bu konuda, toplumla paylaşılacak bir milli duruş göstermektedir.

Kadına dönük şiddetle mücadelede, Devlet Bahçeli'nin liderlik anlatısının, siyasal liderlik alanında çok önemli bir katkı sunacağı görülmektedir. Bu çerçevede, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, kadına dönük şiddetle mücadelede, şiddeti anlamak ve şiddeti anlatmak temaları üzerine kurulu, bir iletişim kampanyası gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Kampanyada, "Şiddeti Anlatıyoruz" sloganını kullanarak "Anla" kelimesinin Türkiye haritası şeklinde bir ayna ile tasarlanması, kesme işareti ve sonrasının ise haritada MHP logosu ile çizilmesi önerilmektedir. Böyle bir slogan, Milliyetçi Hareket Partisinin toplumsal şiddete ayna tutan bir liderlik göstermesi olarak algılanacaktır.

2. Güven otoritesi

Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle mücadelede, toplumsal beka lideri olarak kabul edilmesinin bir diğer önemli aşaması ise, göstermiş olduğu liderliğin, bir toplumsal güven otoritesi olarak kabul edilmesidir. Toplumsal güven otoritesi, siyasal liderin bir toplumsal kampanyadaki mevcudiyetinin, o kampanyanın somut hedeflere ulaşması konusunda güçlü bir referans olarak kabul edilmesidir.

Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle ve toplumsal şiddetle mücadelede çok güçlü çıkışları aynı zamanda, kendisini bu konu ile mücadelede kararlılık konusunda, güçlü bir referans olarak belirlemiştir.

Bu nedenle, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, "Şiddetle Mücadele Güven Koridoru" projesi yürütülmesi ve Partinin tüm il ve ilçe teşkilatlarında, şiddete uğrayan kadınlarla yakın iletişim kuracak bir gönüllü danışmanının yer alması, doğru bir iletişim adımı olacaktır. Milliyetçi Hareket Partisi Kadın Kollarının, sosyal sorumluluk alanında, çok önemli çalışmalar yaptıkları ve bu konuda ciddi mücadele yürüttükleri görülmektedir. Bu mücadelenin somut bir yansıması olarak, partinin her bir parti teşkilatında, bir kadın gönüllüyü sürekli olarak "kadına dönük şiddetle mücadele" temsilcisi olarak görevlendirmesi ve bu konuda profesyonel bir hareket oluşması, şiddetle mücadelede güven koridoru anlayışını güçlendirecektir.

3. Sağduyu Gücü

Devlet Bahçeli'nin kadına dönük şiddetle mücadele, en güçlü toplumsal beka lideri olarak yer almasının önemli bir basamağı da, Devlet Bahçeli'nin sağduyu lideri olması ve toplumsal sağduyuyu temsil etmesidir. 1997 yılından, 2020 yılına kadar, 23 yıllık siyasal liderliği değerlendirildiğinde, siyasete sağduyulu bir yaklaşım kazandırdığı görülmektedir. Devlet Bahçeli, Türk siyasetinin sağduyu lideridir. Bir sağduyu lideri olarak, kadına dönük şiddetle mücadelede güçlü liderliği ile en çözüm sağlayıcı noktadadır. Devlet Bahçeli'nin, siyasetin karmaşıklaştığı, siyasal kaos olduğu ve belirsizliğin arttığı dönemlerde aldığı sağduyulu kararlar ile siyasi istikrarı sağladığı konusu, bir siyasal iletişim gerçeğidir.

Devlet Bahçeli'nin sağduyu liderliği, kadına dönük şiddetle mücadelede, istikrarlı bir toplumsal kampanya modeli için ihtiyaç duyulan bir liderliktir. Devlet Bahçeli'nin bu siyasal liderliğinden yola çıkarak, Milliyetçi Hareket Partisi öncülüğünde, "Kadına Dönük Şiddetle Mücadele Sağduyu Hareketi" başlığı ile bir kampanya önerilmektedir. Bu hareketin sloganı olarak ise, kadın cinayetlerinde kaybettiğimiz kadınlara ithafen, "Sağ Kalmaları İçin Sağduyu Kalsın" sloganıdır. Bu sloganı, tüm yurt çapında anlatmak üzere, sol tarafında 2019; sağ tarafında ise 2020 yılının resmedildiği bir görsel tasarım içinde, kadın cinayetlerinde 2019 yılında kaybettiğimiz tüm kadınların isimlerinin 2019 yılı yazılı bölümde verilmesi, 2020 yılı yazılı bölümde ise, arka planda büyük harflerle "Sağduyulu Türkiye" yazılarak; "Sağ Kalmaları İçin Sağduyu Kalsın" sloganı kullanılması, kampanyanın anlamlı bir iletişim modeli kurmasını sağlar. Toplumsal iletişim kampanyalarında çıkış yolu, sağduyu liderliğidir.

4. Yapıcı Birlik

Devlet Bahçeli'nin, hem kadına dönük şiddetle mücadele, hem de tüm toplumsal iletişim kampanyalarında, bir siyasal liderlik modeli olarak sunmuş olduğu liderliğin bir diğer belirleyici kategorisi; toplumsal yapıcı birlik liderliğidir.

Devlet Bahçeli örneğinde, toplumsal yapıcı birlik, toplumsal sağduyunun gerçekleşmesi gereken bir kampanyada, toplumsal bir uzlaşma oluşması için bu uzlaşmayı sunabilecek tüm aktörlerin, bir araya getirilmesi konusundaki siyasal ustalaktır.

Kadına dönük şiddetle mücadelede, uzlaşma katkı sağlayacak aktörlerin bir araya getirilmesi ve bu konuda kalıcı ve çözüm sağlayıcı bir uzlaşma platformunun oluşması son derece önemlidir. Devlet Bahçeli'nin yapıcı birlik liderliği, Milliyetçi Hareket Partisinin kadına dönük şiddetle mücadele için bir uzlaşma platformu ve uzlaşmanın adresi olmasını güçlü bir şekilde motive eden bir liderliktir.

Bu nedenle, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin liderliğinde, kadına dönük şiddetle mücadelede, bir platform kurulması ve bu platformun bir toplumsal uzlaşma platformu için liderlik etmesi, bir kararlılık adıımıdır. Bu platformun adının "Partiler üstü Kadın Platformu", çözüme dokunmak amacıyla, platformun sloganının ise "Çözüm için, hayata dokunalım" sloganı olması önerilmektedir.

5. Güvenli Mutabakat

Devlet Bahçeli'nin siyasal iletişim alanında üstünlüğünü vurgulayan bir özellik olarak, güvenli mutabakat, kadına dönük şiddetle mücadele için, çıkış yolu sunabilecek, önemli bir mutabakattır. Toplumsal kampanyaya dâhil olan aktörlerin, bir çözüm için bir araya gelebilmesi ve mutabakat oluşturması, en azından çözüm için iradenin oluşmasında bağlayıcı bir adımdır. Türk siyasetinde mutabakatın adresi ise, Devlet Bahçeli'dir.

Mutabakat konusunda, kendine özgü bir siyasal model oluşturmuştur. Cumhuriyet ittifakı özellikle, ilkesel mutabakat konusunda, etkileri Türk siyasetinde önümüzdeki beş, on yılda daha net görülebilecek bir ittifaktır. Devlet Bahçeli, güvenli mutabakatın temsilcisidir. Güvenli mutabakat, Devlet Bahçeli modeli örneğinde ve toplumsal iletişim perspektifinde ise şöyle tanımlanabilir: Toplumsal vicdana hitap eden ve toplumsal duyarlılık oluşturan bir kampanyada, kampanya aktörlerinin ve toplumun, kampanyanın topluma dokunan bir mutabakata ulaşması için, liderin mevcudiyetini en güvenli ve bağlayıcı unsur olarak gördüğü, lidere dayalı bir mutabakattır. Güvenli mutabakat, oluşması en zor olan ve Türk siyasetinde özellikle toplumsal platformda, çok az liderin sağladığı bir mutabakattır. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, güvenli mutabakat ile özdeşleşecek, çok ender siyasal liderlerden birisidir. Kadına dönük şiddetle mücadelede, Devlet Bahçeli'nin güvenli mutabakat liderliği, kilit bir kampanya bağlamıdır. Bu nedenle, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanlığı tarafından, kadına dönük şiddetle mücadele kapsamında geliştirilecek bir iletişim kampanyasında, şiddet mağduru olan ve kadın sığınma evlerinde yaşayan kadınların anlatıldığı, hepsinin yüzünün aynı şekilde ve endişe duygusunu vurgulayacak şekilde ifade edildiği bir toplumsal iletişim kampanya filmi önerilmektedir. Kadınların, el ele verdikleri ve sosyal sorumluluk çağrısı yapan tanıtım filminde, MHP genel merkezinin yer alması ve üç hilal logosunun kadınların elleri üstünde birleşmesi ile filmin sonunda "Güvendesiniz, Birlikte Güvenelim," sloganının kullanılması, toplumsal yüzleşmeyi sağlayacak etki sunabilir.

Güvenelim kelimesinde "el" kelimesinin, kadınlarının ellerinin birleştiği bir tasarım şeklinde yapılması, kampanyanın daha net anlam bulmasını sağlayacaktır.

6. Bağlayıcı Hareket

Devlet Bahçeli'nin toplumsal iletişim liderliğini belirleyen ve toplumsal iletişim kampanyalarına model sunabilecek "bağlayıcı hareket" özelliği, kendisi ile özdeşleşen bir diğer önemli liderlik karakteridir. Bağlayıcı hareket, özellikle toplumsal beka kampanyalarında belirleyici bir aşamadır.

Bağlayıcı hareket, siyasal iletişim açısından, Devlet Bahçeli örneğinde: siyasal liderin, toplumsal iletişim kampanyalarında, açıklamaları ve atmış olduğu her bir adımın, bir sonraki adımı işaret etmesi ve lider tarafından gösterilen tavır ve sunulan mesajların, projelerin, toplum tarafından bir sonraki fasıla geçmek için bir

kampanya eşiği olarak görülmesidir.

Kampanyanın başarısı için, kampanya eşiğinin doğru oluşturulması kilit bir iletişim adımıdır.

Devlet Bahçeli'nin siyasal kariyeri incelendiğinde, adeta bir satranç ustası olduğu ve aynı zamanda çok üst düzeyde bir siyasal zekâya sahip olduğu görülmektedir.

Devlet Bahçeli'nin, toplumsal beka kampanyaları için çok belirleyici olan "bağlayıcı hareket" özelliğinin, kadına dönük şiddetle mücadele kampanyalarında, güçlü vurgu olarak yer alması, kampanyalara sağlam bir karakter kazandıracaktır. Örneğin, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından gerçekleştirilecek ve sosyal medyayı hedefleyen bir toplumsal iletişim kampanyasında, "şiddetle mücadelede izinizi sürün" sloganıyla bir çıkış yapılması, etkili bir iletişim adımıdır. Sosyal medya üzerinden yürütülecek kampanyada, gönüllü olarak kampanyaya dâhil olan herkesin ayak izlerinin resmedildiği bir iletişim tasarımında, ayak izlerinin yüzlerce, binlerce, on binlerce ifade edilmesi ve ayak izlerinin altında, gönüllü katılanların kendi isimlerinin yazılması, duyarlılık alanı oluşturabilecek bir kampanya modeli sunar.

1 ay sürecek kampanya sonunda "İzinizi kaybetmemek için, Milliyetçiyiz-Milliyetçi İZ: Kadına Şiddete Yer Yok" sloganı kullanılması etkili bir kampanya temasıdır.

7. Toplumsal Müttefik

Toplumsal beka liderliğinin dengeleyici bir aşaması da, Devlet Bahçeli ile özdeşleşen, toplumsal müttefik yaklaşımıdır. Devlet Bahçeli'nin toplumsal beka liderliğini tanımlayan bir unsur olarak, "Toplumsal Müttefiklik", toplumun, kadına dönük şiddetle mücadele ve diğer toplumsal kampanyalarda, birlikte adım atmak için lidere kendiliğinden çağrıda bulunması ve liderle özdeşleşmesidir.

Özdeşleştirici inisiyatif, Devlet Bahçeli'nin siyasal liderliği açısından da anlamlı bir diğer liderlik özelliğidir.

Devlet Bahçeli liderliği, beklenen ve kendiliğinden toplum tarafından istenilen yani bir anlamda çağrıya muhatap olan bir liderliktir. Bu liderlik özelliğinin ana eksenini, Devlet Bahçeli'nin ikna edici ve inandırıcı bir lider olmasıdır. Devlet Bahçeli, Türk siyasetinin gelmiş geçmiş en ikna edici ve inandırıcı liderlerinden birisidir. Toplumsal kampanyalar için doğal bir müttefiktir.

Bu özelliğinin, kadına dönük şiddetle mücadelede, çağrılarının karşılık bulması açısından değerlendirilmesi bağlayıcı bir diğer noktadır. İslamoğlu, seçmenlerin bir liderde aradığı özellikleri "Ulaşılabilirlik, yöresel tutkululuk, yardımcılık, mütevazılık, liderlik özellikleri, bilgelik, geçmişteki başarılar ile dürüstlük ve güvenilirlik" olarak tanımlamıştır. (İslamoğlu 2002: 129).

Devlet Bahçeli, tüm bu özellikleri kapsayıcı, ikna edici ve güçlü hitabeti olan bir liderdir.

8. Koruyucu İttifak

Toplumsal beka kampanyaları için Devlet Bahçeli'nin koruyucu ittifak liderliği, baskın özelliklerinden birisidir. Koruyucu ittifak, toplumsal beka kampanyalarının, bizzat lider tarafından korumaya alınması ve siyasal liderin bu kampanyaların kendisini ifade edeceği çeşitli koruma alanlarını kurmasıdır. Toplumsal beka kampanyalarında, koruma alanları, kampanyaların çeşitli alanlardaki kazanımları ve başarılarının, o alanı bir toplumsal duyarlılık merkezine dönüştürmesidir.

Devlet Bahçeli, karizmatik liderliği ve liderlik duruşu ile bu koruyucu ittifakı sağlayabilmektedir. "Lider duruşu ve yaklaşımıyla saygı uyandırır. Ekip ancak saygı duyduğu ve inandığı lideri için her şeyi yapmaya hazırdır" (Tunçay 2018: 159).

Devlet Bahçeli'nin liderlik duruşu, toplumsal beka kampanyaları için başlı başına bir siyasal iletişim modelidir. Liderlik duruşu ile bu koruma hissini veren ve koruyuculuğu sağlayan, ender liderlerden birisidir. Bu anlamda, Devlet Bahçeli'nin toplumsal beka liderliğindeki vurgusu, kuşatıcı liderlik olarak da tanımlanabilir. Liderlik duruşu ve temsiliyeti açısından, Devlet Bahçeli duruşu, kadına dönük şiddetle mücadele ve diğer toplumsal kampanyalarda, ihtiyaç duyulan bir liderliktir. Bu nedenle, Milliyetçi Hareket Partisi'nin kadına dönük şiddetle mücadelede, kararlı duruş temasını ön plana çıkarması ve parti olarak bu konuda düzenlenecek kampanyalarda, "Kararlı Duruş: Hareket Vakti" sloganı kullanılması önerilmektedir.

9. Ombudsman Karakteri

Ombudsman karakteri, bir liderlik karakteri olarak, toplumsal beka kampanyalarında, önceliği olan bir karakterdir. Ombudsman, toplumda belli uzlaşmazlık ve anlaşmazlık konularında, uzlaştıran; hakemlik yapan; objektifliği, şeffaflığı, makul önerileri, sağduyusu bilgeliği ile saygınlık çerçevesini oluşturan bir toplumsal liderliğe işaret etmektedir. "Ombudsman kurumu kamu yönetiminde hiçbir vatandaşa yanlış ve adaletsiz davranılmamasını garanti etmek için oluşturulmuştur" (Çaycı 2002:114).

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, siyasal ombudsman olduğu gibi, aynı zamanda toplumsal beka kampanyaları için de ombudsman bir liderlik göstermektedir. Bahçeli'nin toplumsal ombudsmanlığı, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, kadına dönük şiddetle mücadelede bir kampanya teması olarak yerleştirilmelidir. Örneğin, Milliyetçi Hareket Partisi Kadın Kolları tarafından, kadına dönük şiddetle mücadelede yürütülecek bir kampanyada, "Şiddetle Mücadelede Ortak Karar: Ortak Kararlılık: Bilgelikte Karar Kıldık" sloganı kullanılması, makul bir kampanya iletişim vurgusudur.

10. Müttefik Çağrı

Müttefik çağrı, toplumsal beka kampanyalarında ihtiyaç duyulan bir çağrı liderliğidir. Devlet Bahçeli'nin siyasal iletişimde üstünlükleri arasında, çağrı liderliği

önemli yer tutmaktadır. Çağrı liderliği, toplumsal beka kampanyalarında, belirleyici adımlardan birisidir. Toplumsal çağrı liderliği, Devlet Bahçeli örneğinde, harekete geçmek için bir lider tarafından seslenen, hitap edilen kitlenin, bu çağrıya karşılık gelecek mutabakata ulaşmasıdır. Çağrıya karşılık gelecek mutabakata ulaşılması, çağrı liderliğini toplumsal beka perspektifinde belirleyen bir unsurdur.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Türk siyasetinin en etkili çağrı liderlerinden birisidir. Çağrıları karşılık bulmaktadır. Toplum, dâhil olmak istediği tanımlayıcı bir noktadan bu çağrıyı kabul etmekte ve katılım göstermektedir.

Bu bağlamda, kadına dönük şiddetle mücadelede, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, sosyal medya üzerinden yürütülecek bir kampanyada, şu şekilde bir kampanya iletişimi önerilmektedir: Milliyetçi Hareket Partisinin internet sitesinde, sosyal medya aracılığı ile gönüllü olarak kampanyaya dâhil olmak isteyenlerin kendi duygularını ifade edecekleri şekilde bir kadın sığınma evi resmetmeleri için çağrıda bulunulmalıdır ve sosyal medya kullanıcılarının kadın sığınma evlerini tasvir ettikleri grafik tasarımları ve resimleri kampanya teması olarak kullanılmalıdır.

Gönüllü katılımcıların tasvir ettiği evlerin ortak özellikleri belirlenerek, en çok ortak noktada buluştukları çizgilere dayalı ve uzlaşılan izlenimleri ifade eden bir ev çizimi yapılarak; "Sığınmadan çizelim; Birleşelim: Şiddeti Ezelim" sloganı kullanılması, müttefik çağrı liderliğini, toplumsal iletişim kampanya ölçeğinde değerlendiren bir çağrı iletişimi sunar.

"Sosyal sorumluluk kampanyalarının paydaşları belirlenirken iki farklı paydaş grubunun oluşturulması gerekmektedir: Kampanya için oluşturulacak platformda yer alan paydaş grubu, kampanya ile çözüm aranan konu dâhilindeki paydaşlar" (Şatır, Sümer, Demir 2015: 57).

Bu nedenle, müttefik alanlar kurulmasında, gönüllü müttefik alanlar ile şiddetle mücadelede çözüm sağlayacak çözüme dönük müttefik alanlar arasında denge kurulmalıdır.

11. Akıcı Liderlik

Akıcı Liderlik, özellikle toplumsal beka liderliği bağlamında, Devlet Bahçeli ile özdeşleşen liderlik özelliklerinden birisidir. "Bağlayıcı izahat unsuru, Devlet Bahçeli'nin inandırıcı siyaset liderliğinde önemli bir tanımlamadır. Bahçeli'nin vatandaşı sağlıklı bilgilendirmesi, vatandaşa; liderliği ve partisi ile ilgili en gerçekçi bilgileri aktarmasıdır. Bağlayıcı olan husus ise, bu bilgi aktarımının toplumsal izahat boyutuna taşınmasıdır. Toplumsal izahat, Devlet Bahçeli tarafından topluma iletilen herhangi bir konudaki bilginin, vatandaş tarafından adeta resmi bir bilgi olarak kabul edilmesi ve tanınmasıdır". (Gültekin 2019: 85-86).

Akıcı liderlik, toplumsal kampanyaların beka ile özdeşleştiği noktanın, bir liderlik çizgisine dönüştürülmesidir. Örneğin, kadına dönük şiddetin beka ile ilgili yönü,

toplumsal yaşamdaki güvenlik endişesi ve kadınlar için bir korku toplumuna dönüşme riskidir.

Kadına dönük şiddet, kadınlar açısından bir şiddet sarmalı oluşturmaktadır. Bu nokta, kadına dönük şiddetle mücadelede toplumsal beka açısidir. Akıcı liderlik, bu beka açısından yola çıkılarak, güvenilir bir yol haritası üretmektir. Örneğin, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, 2019 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan ruh sağlığı yasa tasarısı, bir akıcı liderlik örneğidir. Akıcı liderliğin denge unsuru oluşturan bir diğer adımı da, dinleme becerilerinin siyasal ustalıklarla kullanılmasıdır.

"Dinleyerek yeni dinleyicilerin doğmasına yardımcı olursunuz. İnsanların paylaştıkları şeylerde çok kuvvetli bir karşılıklık ve denklik eğilimi vardır. Eğer dinlerseniz, dinlenirsiniz. Muhatap alırsanız, muhatap olunursunuz"(Adair 2003: 85).

Devlet Bahçeli, aynı zamanda toplumu en iyi dinleyen ve dinleme becerilerini bir siyasal liderlik becerisi olarak kullanabilen bir liderdir. Bu özelliği, akıcı liderliğin pekiştirici bir güç olmasını sağlamaktadır.

"Şirketler ve örgütler düşünce alışverişini teşvik etmeli, çalışanların düşüncelerini nasıl ifade etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirmeli ve şiddetle muhalefet edenleri de asla cezalandırma-malı. Esasen bu üç temel madde farklı düşünceleri duyabilmek için uygulanabilir bir sistem yaratmanın anahtarlarıdır" (Freeman2008:35).

12. Vurgulu Çağrı Liderliği

Vurgulu çağrı liderliği, Devlet Bahçeli'nin siyasal ve toplumsal yaşama kazandırdığı ve kendisi ile özdeşleşen bir liderlik özelliğidir. Vurgulu çağrı liderliği, çağrı yapılan aktörlerin, konu ile mutabakata ulaşılmasında, adeta toplumsal büyükelçi olarak hakkaniyet gözetmeleridir.

Devlet Bahçeli'nin, toplumsal beka hareketlerinde kazandığı en güçlü liderlik özelliklerinden birisi; vurgulu çağrı liderliğidir. Bunun en önemli nedeni ise; Devlet Bahçeli'nin mağduriyetlerin giderilmesi konusunda ve toplumun mağdur kesimleri ile kurduğu insani liderliktir.

"Özellikle 1930 ve 1940 yılları arasında yoğunlaşmış araştırmalar, yapısal özellikleri üç temel grupta toplamıştır. Kişilik, yetenek/beceri ve fiziksel lideri tanımladığı varsayılan ve en sıklıkla araştırılan kişilik özellikleri şunlardır: Ortaya uyum sağlayabilme, ortamın şartlarına duyarlı olabilme, hırslı ve başarıya güdümlü, fikrini savunan, işbirliğine yatkın, kararlı, güvenilir, baskın (başkalarını etkileme), ısrarlı, kendine güvenen, zorlamalara dirençli, sorumluluk almaya istekli" (Yılmaz 2010: 58-59).

Devlet Bahçeli, bütün bu çizgilerin ötesinde, kendine has liderlik tarzı ile çizgi ötesi ve ikna edici bir hakkaniyet lideri olmuştur.

Devlet Bahçeli, kararlı bir liderlik inisiyatifi ile toplumsal beka liderliğine hakkaniyet çizgisini yerleştirmiştir ve mağduriyetlerin giderilmesi ve mağdur kesimlerin sesi olma konusunda kararlı duruş geliştirmiştir. Mağduriyetleri giderebilme yeteneği ve özelliği, örneğin bir uluslararası liderliği belirleyen en önemli özelliktir. Toplumsal mağduriyetlerin giderilmesi ise; toplumsal beka liderliğinin en tamamlayıcı unsurudur. Bu konuda Devlet Bahçeli'nin aldığı inisiyatif, özdeşleştirici bir inisiyatif ve çok etkili bir siyasal liderlik karakteridir.

Devlet Bahçeli'nin mağduriyetlerin giderilmesi konusunda insani liderliğinin de, bir toplumsal iletişim kampanyası olarak geliştirilmesi önerilmektedir. Bu çerçevede, şiddet mağdurlarına toplumsal anlamda sahip çıkılması ve mağduriyetlerinin giderilmesi için, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, en çok şiddet olayına rastlanan 15 şehirde, bir pilot uygulama olarak, gezici parti eğitim merkezleri kurulması ve toplumsal şiddetle mücadele için; eğitim politikaları uygulanması, kadına dönük şiddetle mücadelede güçlü bir irade sunar. Zira kadına dönük şiddetli mücadelenin en önemli gereksinimlerinden biri, eğitim politikalarının oluşturulmasıdır. Bu konuda siyasal partilerin de, şiddetle mücadele okulları adı altında bir pilot projeye öncülük etmesi, eğitim yönüyle, konunun çözümüne dönük kararlı bir perspektif sunmaktadır. Merkezlerin, "Şiddetle Mücadele Okulu" adı altında, eğitim projeleri sunmak üzere yapılandırılması, sonuca dönük bir iletişim adımıdır.

13. Barışçıl Uzlaşım Karması

Barışçıl uzlaşım karması, Devlet Bahçeli'nin toplumsal beka liderliğini tanımlayan duyarlı bir liderlik karakteridir. Devlet Bahçeli örneğinde, barışçıl uzlaşım karması, toplumsal beka konusunda barışçıl motiflerin bir araya getirilmesi konusundaki liderliktir. Devlet Bahçeli, her daim barışçıl motifleri uzlaşım yönünde bir araya getirebilen ve Türk siyasetinde 23 yıl süre boyunca en barışçıl çizgileri taşıyabilen bir liderdir. Toplumsal beka liderliğinde, Devlet Bahçeli ile özdeşleşen barışçıl uzlaşım karması; insani liderlik, çözüm iradesi, makul liderlik, sağduyulu aktörler seçimi ve çatışma yönetiminde ustalaktır. Devlet Bahçeli'yi tanımlayan barışçıl uzlaşım karması, aynı zamanda toplumsal beka liderliği için de bir diyalog yönetimi modelidir.

Devlet Bahçeli ile özdeşleşen barışçıl uzlaşım karması, toplumsal beka liderliği için de bir siyasal iletişim modelidir.

Devlet Bahçeli, Türk siyasetinde insani değerlere dayalı, vicdani liderliğin en güçlü örneğidir. Bu anlamda, çeşitli iletişim platformlarında yaptığı konuşmaları ve liderliği ile bir toplumsal yüzleşme sağlamak ve insani değerleri duyarlılık kampanyalarının merkezine yerleştirmektedir. Bu noktada, toplumsal yüzleşmeyi sağlayan bir liderlik, son derece önemlidir. Çünkü özellikle kadına dönük şiddetle mücadelede, toplumun belli bir kesiminde oluşan duyarsızlık ve tepkisizlik hali ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

Kadın cinayetleri ile ilgili yapılan sosyal medya paylaşımlarının bir kısmı incelendiğinde, paylaşımların adeta şiddeti körüklediği ve şiddetle mücadelede toplumsal mücadeleyi zedelediği görülmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin barışçıl uzlaşım karması konusundaki liderliği, bu toplumsal yüzleşmenin sağlanmasında önemli bir vurgudur. Bu konuda, birçok duvarın yıkılması gerekmektedir. Devlet Bahçeli'nin barışçıl uzlaşım karması, kadına dönük şiddetle mücadelede duyarsızlık duvarlarının yıkılmasını da sağlamaktadır. Toplumsal beka hareketlerini, insani liderlikle birleştiren Devlet Bahçeli, çözüme dönük güçlü bir liderlik göstermektedir.

Devlet Bahçeli'nin barışçıl uzlaşım karmasını kuvvetlendiren stratejik bir unsur, çatışma giderici liderliğidir. Türk siyasetinde, çatışmaların giderilmesinde, en güçlü ve doğru liderliği sergileyen Devlet Bahçeli, toplumsal çatışmaların giderilmesi ve anlaşmazlıkların çözülmesinde de yol gösterici ve çözüm odaklı bir liderliği temsil etmektedir. Çözümüzlüğün, bir iletişim biçimine dönüştüğü durumları bertaraf edebilmekte ve uzlaşım odaklı çözüm parametrelerini yerleştirebilmektedir. "Sosyal strateji, meşruyet güven, iyi bir itibar kazanmak, iyi bir kurumsal vatandaş olmak, toplumsal açıdan sorumlu ve sürdürülebilir olmak, paydaşlar ve çıkar grupları ile iyi ilişkiler ve ortaklıklar kurmak gibi örgütün finansal olmayan amaçlarının gerçekleşmesine odaklanmaktadır" (Şatır, Sümer, Demir 2017:5).

Devlet Bahçeli, sosyal strateji kavramını toplumsal çatışmaların giderilmesi konusunda bir modele dönüştürmüştür.

14. Güvene Dayalı İttifak

"Güvene dayalı ittifak" kavramı, Devlet Bahçeli'nin siyasal iletişimde etkili liderliğini belirleyen önemli bir kavramdır. Güvene dayalı ittifak, bir anlamda, vatandaş tabanlı diplomasi ve vatandaşın siyasilerle kurduğu ittifak anlamındadır. Türk siyaseti, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ile birlikte, siyasette ittifakların belirleyici olduğu bir sürece girmiş ve bu süreç içinde Cumhurbaşkanlığı ilkesel bir ittifak olarak yerini almıştır. Toplumsal beka hareketleri ve toplumsal beka liderliğinde ise, adeta vatandaşın, güven duyduğu siyasetçilere dönük bir ittifakı söz konusudur. Toplumsal beka açısından bu ittifak, "Toplumsal Güvenoyu İttifakı" olarak adlandırılabilir. Toplumsal güvenoyu ittifakı, Devlet Bahçeli'nin siyasal liderliğini tanımlayan ve belirleyen temel bir özelliktir.

Toplumun, belli bir toplumsal kampanyada birlikte yürümek için mevcudiyetine inandığı, liderliğine güvendiği, sonuca dönük adımları atmak için desteğini sunduğu bir ittifaka işaret eden güvenoyu ittifakı, liderin inandırıcılığı, güvenilirliği ve ikna ediciliği üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Güvenoyu ittifakı, ikna edici iletişimin, toplumsal beka liderliği ile birleştiği bir noktadır.

İkna edici iletişim, toplumsal beka liderliği ve toplumsal beka hareketlerinde temel

belirleyici bir noktadır. Güvenoyu ittifakı, bir siyasal liderin vatandaşla kurduğu iletişimde, ikna edici noktayı yakalamasıdır.

Toplumsal beka liderliğinde ve toplumsal beka hareketlerinde ikna edici nokta, örneğin kadına dönük şiddetle mücadelede, liderliği üstlenen siyasal inisiyatifin, bir toplumsal inisiyatife dönüştüğü noktadır. Liderin, hangi siyasal partinin genel başkanı olduğuna bakılmaksızın, gösterdiği inisiyatifin bir toplumsal inisiyatife hatta ileri aşamalarda bir toplumsal harekete dönüşmesidir.

Bu konuda, çocukları, pkk terör örgütü tarafından kaçırılan acılı annelerin, Diyarbakır HDP il binası önünde, çocuklarını teröristlerin elinden kurtarmak için yaptıkları oturma eylemi örnek olarak gösterilebilir. Daha önce gerçekleşen pek çok eylemde aktif rol alan sanatçıların, imzacı akademisyenlerin ve bazı siyasetçilerin bu konudaki sessizliği, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli tarafından dile getirilmiş ve bu konuda vicdani bir hassasiyet oluşmuştur.

Toplumsal hassasiyetleri, toplum adına, vatandaşın sözcüsü olarak dile getirmiştir ve bu konuda belli grup sanatçıların ve sözde akademisyenlerin, provokasyon içeren şovlarına değil, gerçek tepkilerin dile getirildiği samimi bir platforma öncülük etmiştir. Devlet Bahçeli'nin toplumsal beka liderliği açısından güçlü anlamı olan bu özelliği, kadına dönük şiddetle mücadelede, bir toplumsal kampanyanın ihtiyaç duyduğu liderliktir.

Güvenoyu Mutabakatının, kadına dönük şiddetle mücadelede, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanlığı için değerlendirilmesi, çeşitli halkla ilişkiler etkinliklerinin doğru düzlemde gerçekleşmesi ile mümkündür.

Örneğin, Milliyetçi Hareket Partisi tarafından, ülke çapında, "Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Toplumsal Mutabakat" başlığı adı altında bir arama konferansı dizisi gerçekleşmesi ve geniş katılımlı bir platformla, elde edilen sonuçların, adeta kadına dönük şiddetle mücadelede bir mutabakata dönüşmesi, çözüme dönük bir uzlaşım sağlar.

15. İnandırıcı Mutabakat

İnandırıcı mutabakat, toplumsal beka liderliğini belirleyen kritik bir süreçtir. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, dengeleyici liderliği, sağduyulu tarzı ve lider duruşu ile inandırıcı mutabakatı sağlayan bir liderlik göstermektedir.

Devlet Bahçeli'nin Türk siyasal yaşamına kazandırdığı bir kavram olan inandırıcı mutabakat, şu şekilde tanımlanabilir: Bir siyasal liderin, belirsizlik ya da anlaşmazlık içeren bir konuda, anlaşmazlığın tarafları ile oluşturduğu mutabakatın adeta dokunulmazlık kuran bir güven alanı oluşturmasıdır. Türk siyasetinde bu dokunulmaz alanı kurabilecek güçlü siyasal lider, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'dir. Kadına dönük şiddetle mücadele kampanyalarında

olduğu gibi, toplumsal duyarlılık kampanyalarında, bu dokunulmaz alan, toplumun, konunun çözümüne dönük birleştiği barışçıl bir alandır. Devlet Bahçeli, aynı zamanda bir müttefik ikna lideridir.

"Müttefik ikna liderliğinin temelinde, inandırıcılık unsuru yatmaktadır. Devlet Bahçeli, Türk siyasetinde kendisi ile birlikte hareket edecek müttefik alanlar ve aktörlere sahiptir".(Gültekin 2019:148).

Devlet Bahçeli Liderliği ve Toplumsal Beka Hareketleri

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, Türk siyasal yaşamına kazandırdığı beka savunucu liderlik ve bu liderliğin toplumsal iletişim kampanyalarına yansımalarının, yakın bir siyasi gelecekte, toplumsal beka hareketlerine dönüşmesi muhtemeldir. Toplumsal beka hareketleri, Devlet Bahçeli'nin siyasal yaşama kazandırdığı hareketler olarak yerini alacaktır.

1) Toplumsal Beka Hareketlerinin Devlet Bahçeli Liderlik Modeli ile Özdeşleştirilmesi

Devlet Bahçeli'nin, Türkiye'nin bekasını önceleyen liderlik tarzı ve bu konuda topluma sunmuş olduğu siyasal iletişim modeli, beka konusunda duyarlılığı olan vatandaşları, milli bir beka hareketi içinde yer almaya yönlendirmektedir. Cumhuriyetin temelinde de, beka eksenli bir ittifak kurulması yönündeki ihtiyaç vardır.

Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği ile oluşması beklenen toplumsal beka hareketlerinin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Devlet Bahçeli, Türk siyasetinde savunucu beka liderliği örneği sergileyerek, bu konuda siyasi literatüre geçecek bir liderlik modeli kurmuştur.
- Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği, topluma sunulan bir çağrıdır. Yaşanan toplumsal ve siyasal gelişmeler irdelendiğinde, Devlet Bahçeli'nin beka çağrısının, toplumun önemli bir bölümünden karşılık bulduğu görülmektedir.
- Devlet Bahçeli'nin konuşmaları, mesajları, siyasal inisiyatif ve girişimleri, beka konusunda bir toplumsal duyarlılık alanı ve bu alanı dolduracak aktörlerin oluşmasını sağlamıştır. Akademisyenler, siyasetçiler, gazeteci ve yazarlar, sivil toplum kuruluşları ve bazı medya temsilcilerinden oluşan bu duyarlılık alanı, toplumda bir beka mutabakatı oluşması için güvenilir ve inandırıcı bir ittifak içindedir.
- Devlet Bahçeli'nin beka çağrısı, vatandaşlar nezdinde de kabul görmüş ve beka hassasiyeti vatandaşların önemli bölümünde bir duyarlılık olarak yerleşmiştir. Bu nedenle, oluşan duyarlılık platformları, vatandaş tabanlı diplomasi geliştirerek bu ittifakı desteklemektedir.
- Devlet Bahçeli'nin beka çağrısının, siyasal bir çağrıdan, toplumsal çağrıya ve toplumsal bir inisiyatife dönüşmeye başladığı görülmektedir. Özellikle; Türkiye'ye yönelik iç ve dış tehdit unsurları ve terörle mücadele konusunda, toplumsal beka

inisiyatifi artış göstermekte ve bu inisiyatife dahil olan aktörler nezdinde, Devlet Bahçeli'nin beka liderliği referans olarak alınmaktadır.

- Toplumsal beka inisiyatifinin, toplumsal harekete dönüşme aşamasında olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili platformlar kurulması, aynı duyarlılığa sahip aktörlerin bir araya gelerek toplumsal iletişim etkinlikleri düzenlemesi, beka konusundaki toplumsal duruşu resmeden toplumsal kampanyalar ve projeler gerçekleşmesi aşamasına geçilmiştir. Bu noktada gerekli siyasal liderliği, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli göstermiştir.

Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Toplumsal Beka Hareketleri ve Devlet Bahçeli Liderliği

Devlet Bahçeli'nin liderliği ile özdeşleşen savunucu beka liderliğinin, kadına dönük şiddetle mücadele de bir toplumsal beka hareketine dönüşmesi beklenmektedir. Kadına dönük şiddet, toplumsal bekayı ilgilendiren hayati bir konudur. Devlet Bahçeli liderliğinde bir toplumsal beka hareketi oluşmasında şu noktalar önerilmektedir:

1. Özellikle kadına dönük şiddetle mücadelede mağduriyetlerin giderilmesi ve şiddet mağduru kadınların topluma yeniden kazandırılması için, şiddet mağdurları ile iletişim kurmak üzere bir inisiyatif grubu kurulması ve bu grubu yönetmek üzere 100 kişiden oluşan "Şiddetle Mücadele Gönüllülük Meclisi" oluşturulması
2. Ülkü Ocakları, Türk siyasetinde son zamanlarda düzenlediği kampanyalar ve projeler ile önemli bir boşluğu doldurmuş ve Türk siyasetinin sakin hareketi olmuştur. Ülkü ocaklarının, üniversite rektörlükleri ile bir protokol imzalayarak, her bir üniversite kampüsünde, ülkü ocaklarının kadına dönük şiddetle mücadelede üniversite öğrencileri ile ortak projeler geliştirdiği "Kadına Dönük Şiddetle Mücadele Kampüs İnişiyatifi" projesi oluşması,
3. Milliyetçi Hareket Partisi'nin "Kadına Dönük Şiddetle Mücadelede Türkiye İttifakı" adı altında bir proje yürütmesi ve bu inisiyatife dâhil olan vatandaşların, kadına dönük şiddetle mücadelede gerçekleştirmek istedikleri etkinliklerin hamiliğinin üstlenilmesi,
4. Medyada kadına dönük şiddetle mücadele konusunda inisiyatif almak ve bu konuda medyanın sorumluluklarını belirlemek üzere "Kadına Dönük Şiddetle Mücadele Medya Konseyi" oluşturulmasına öncülük edilmesi ve bu konseyin, özellikle dizilerde ve çeşitli programlarla şiddeti körükleyen sahnelerin engellenmesi ve yazılı basında şiddet dilinin atılması için uzlaşım sağlaması. "Haber medyasının kadına karşı erkek şiddetini normalleştirmeye katkıda bulunan anlatı stratejileri geliştirmesi ve cinsiyetçi kodlarla iş görmesi, cinsel suçları ve kadına yönelik şiddeti gündelik hayatın sıradan ve gerçekleşmesi kesin bir parçası haline getirmektedir. Bu eğilimin yerleşikliği dolayısıyla ne kadına ne de çocuklara yönelik şiddet ve suiistimaller, haber gündeminde ciddi haberler arasına giren konulardan

sayılmamaktadır.” (Dursun 2013:199-200). “Kadına Dönük Şiddetle Mücadele Medya Konseyi”nin, suiistimallerin önlenmesi hususunda güçlü bir kurumsal yapı olarak tanınmasının sağlanması,

5. Sosyal medyanın şiddetle mücadele konusundaki önemi ve sosyal medyada nefret dili ve şiddet dilinin yaygınlaştığı göz önünde bulundurulduğunda, “Milliyetçi Hareket Partisi 100.000 gönüllü Arıyor” adı altında bir sosyal medya kampanyası başlatılması ve 100.000 gönüllünün sosyal medyada kadına dönük şiddetle mücadele konusunda gönüllü bir platforma öncülük etmesi,

6. Toplumsal beka hareketlerinin önemli bir başlığı, halkla ilişkiler etkinlikleridir. Her ay 1000 etkinlik ilkesiyle, teşkilat tarafından kadına dönük şiddetle mücadelede çeşitli halkla ilişkiler etkinliklerinin düzenlenmesi ve bu konuda bir etkinlik ekibi kurulması.

Devlet Bahçeli, Türk siyasetine, siyasal yaşama denge unsurları katan, siyasal belirsizlikleri gideren ve çatışmaları önleyen bir sağduyu ve bilge liderliği modeli sunmuştur. Milliyetçiliği bir sağduyu ve denge unsuru olarak kabul etmekte ve halkına güvenmektedir. “Ülkenin birliği ve bütünlüğü yine halka güvenmekten ve katılımcı modelden geçer. Her şeyi devlete fatura eden idari yapı ve yaklaşım, bütün eksikliği de devlete yüklemekte, devletin yıpranması sonucu doğan boşluk anarşinin fideliğini oluşturmaktadır. Yöre insanını ezen ve sindiren yaklaşımlar yerine, onları sorumluga katan sistemler daha doğru ve mantıklıdır.” (Yazıcıoğlu 1998: 45-46).

Sonuç

Devlet Bahçeli'nin bilge liderliği, siyasete makuliyet çizgisi kazandıran; uzlaşım odaklı, inandırıcı ve ikna edici liderliği içeren, güçlü bir liderliktir. Bilge liderliğin toplumsal alanda yansması özellikle, toplumsal vicdanı yaralayan konularda bir duyarlılık çizgisi çekilmesi ve bu çizginin bir toplumsal inisiyatife dönüşmesi ile olmaktadır. Devlet Bahçeli'nin savunucu beka liderliği ile sağduyu liderliğinin bir bilge liderlik modeli etrafında buluşması, özellikle kadına dönük şiddetle mücadele konusunda, çözüm sağlayıcı ve sonuca dönük bir iklimin oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, toplumsal beka hareketlerinin, toplumsal iletişim kampanyaları ile bütünleştirilmesi ve bütünleşmenin Devlet Bahçeli'nin bilge ve sağduyu liderliğini oluşturan kategoriler bağlamında yapılması, kadına dönük şiddetle mücadelede, Devlet Bahçeli modelini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adair, J (2003). Etkili İletişim İstanbul: Babıalı Kültür Yayıncılığı*
- Çaycı, S (2002). Demokrasi İçin Kadın. İstanbul: Bulut Yayınları*
- Dursun.Ç(2015). İletişim Kuram Kritik. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları*
- Freeman, A. (2008). Liderlik Dehası ve Alfred P. Sloam, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları*
- Gültekin, B, Gültekin, T (2019).Lider: Devlet Bahçeli. Ankara: Berikan Yayınevi*
- Gültekin, B, Gültekin, T (2019).Siyasal İletişimde Devlet Bahçeli Modeli ve Bilge Liderlik. Ankara: Berikan Yayınevi*
- İslamoğlu, A. Hamdi (2002). Siyaset Pazarlaması İstanbul: Beta Yayınları*
- Şatır, Ç, Sümer, F, Demir, Z (2017). Stratejik Halkla İlişkiler ve Uygulamaları, Ankara: Nobel Yayınevi*
- Tunçay, E. (2018).Fark Yaratan Liderlik. İstanbul: Yazardan Direkt Yayınevi*
- Yazıcıoğlu, R. (1998), Recep Yazıcıoğlu Bu Sistem Değişmeli, İstanbul: Birey Yayıncılık*
- Yılmaz, H.(2010), Vizyon, Misyon, Kariyer ve Daha Ötesi Stratejik Liderlik, İstanbul: Kum Saati Yayınları*

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

YÖNETİŞİM VE KÜRESEL KAMUSAL MAL ÇERÇEVESİNDE CİNSİYETÇİ BÜTÇELEMEYE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Bilgen TAŞDOĞAN

Dr., Aksaray Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü Öğr. Üyesi
bilgentasdogan@hotmail.com

Celal TAŞDOĞAN

Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü Öğr. Üyesi
tasdogan@hotmail.com

Özet

Bütçe mali hukukun dayanaklarından biridir. Mali hukuk devlete, devlet olma fonksiyonunu ve egemenliğini sürdüreceği harcama yapma izni ile bu harcamaları finanse edecek gelirleri toplama yetkisi vererek, bu kapsamda aradaki dengeyi sağlamakla sorumlu unsurları belirlemektedir. Bütçe hukuku ise gelirlere göre harcama yapma ve finansal dengenin sağlanmasını konu edinmekte ve bütçe hakkına dayanmaktadır. Bir başka deyişle, bütçe hukuku bütçe hakkının temel olarak anayasa ile güvence altına alınmış haldedir.

Anayasal güvenceye alınmak bir taraftan normlar hiyerarşisini doğururken diğer taraftan da vatandaşlık temelinde herkesi eşit değerlendirmektedir. Vatandaşların tecihleri bütçeleme sürecine eşit ve bir oy üzerinden yapılan seçimlerle yansımaktadır. Dolayısıyla, iktidara gelen hükümetler kendilerine oy veren çoğunluğun önceliklerine göre bütçe yapmaktadırlar.

Diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni düzen ile birlikte anayasalara; sanayileşmemiş ülkeler için sosyal devlet, sanayileşmiş ülkeleri için de refah devleti olma fonksiyonu yüklenmiştir. Bu fonksiyon küresel gelişmelere göre farklı görüngülere bürünüp bütçe üzerinden yansıtılmaktadır. Devlet eliyle ilerleyen kapitalizmin hakim olduğu keynesyenizm döneminde sosyal güvenlik hakları ve gayri-maddi hakların transferi ve sübvansiyonu bütçe

kapsamına alınırken, neoliberalizmin egemenliğini ilan ettiği ve ülkemize 12 Eylül 1980 darbesi ile yansıyan süreçte, özellikle şartlı ve nakit transferler artırılmıştır. Bu süreç, bütçe üzerinden alternatif bütçe uygulamaları ile takip edilmektedir. Örneğin mahalli idareler için esneklik ve borçlanabilme üzerinden mali özerkliğe yönelen ve Türkiye’de projelerle yürütülen katılımcı bütçe; devletin sosyal politikalar kapsamındaki eğitim, sağlık, işsizlik sigortası ve yeşil kart gibi sosyal koruma, kapsama ve destekleme harcamalarını içeren sosyal bütçe; 5018 sayılı kanun ile getirilen şeffaflık, açıklık, anlaşılabilirlik ve mali saydamlık kriterlerini kapsayan vatandaş bütçeleme; küresel ısınma, iklim değişikliği ve biyoçeşitliliğin korunması kapsamında ön plana çıkarılan yeşil bütçeleme ve kadınları konu edinip cinslerin eşitliğini mali anlamda sağlamak üzerine temellenen cinsiyetçi bütçelemedir.

Bu alternatif bütçe türleri ve yeni yönetim anlayışına uygun olarak hükümetler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Alternatif bütçe oluşturulan konuların ortak noktası ise küreselleşmeye bağlı oluşan ve negatif dışsallık yayan küresel kötülerin bertaraf edilmesini amaçlayan küresel kamusal mallardır. Yani ülkelerin aşırı entegre olmuş ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapılarının yarattığı olumsuzluklar yine küreselleşme eliyle küreselleşmeyi sektöre uğratmaması için ülkelere alternatif finansman yöntemleri sunularak minimize edilmeye çalışılmaktadır.

Bu kapsamda çalışma, cinsiyetçi bütçelemeyi uluslararası kuruluşlarca küresel dizaynın bir parçası olması açısından küresel kamusal mal açısından değerlendirip ülkelere kabul ettirilmesini tarihsel süreç içerisinde analiz ederek Türkiye çerçevesinde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyetçi bütçeleme, Yönetişim, Küreselleşme, Neoliberalizm

Giriş

Günümüzde küreselleşme denilen tek taraflı bağımlılık ilişkisinin en sert haline taniş olmaktadır. Her ne kadar serbest ticaretin ve rekabetçi piyasaların üstünlüğü vurgulansa da, geline aşamanın bir “güç ve zor” yolu ile olduğu ve şimdiye kadar geçirdiği “sistemik birikim daireleri”nden oldukça uzak olduğu bilinmektedir. Paranın kendine bu denli yabancılaştığı, finansallaşmanın yeni alan açmak adına sofralarımıza dahi saldırdığı bu marjinal durum en nihayetinde varlığını devam ettirdiği “ötekileri”ni dahi yok etmiş ve dünyayı iki kutuba dönüştürmüştür. Bir tarafta sanayileşmesini erken tamamlamış dünya ekonomisini şekillendiren az sayıda refah ekonomileri yer alırken; karşı tarafta her sektörde bu ekonomilere bağımlı, yoksulluk ve açlık, toplumsal huzursuzluk, kalkınamama gibi sorunlarla yüzleşen çok sayıda diğer ekonomiler bulunmaktadır. Bu ekonomileri sadece iktisadi boyutla değil toplumsal, siyasi ve hukuksal açıdan da dönüşüme tabi tutmuşlardır. Geleneksel ve en köklü kurum olan devletin anlamı değişmiş, fonksiyonları ve meşruiyeti açısından kendine yabancılaşmıştır. Varlığını devam ettirebilmek için sermayeyi desteklemesinin yanında toplumsal zemin de sağlaması gereken devletin en temel görevlerini dahi taşeronlaşma eliyle çok uluslu şirketler yönetir olmuştur. Sürecin toplumsal ve ekonomik maliyeti yine devletlere yüklenip adına kriz denilen hortumdan kurtulmak için tüm dünya coğrafyası talan edilmiştir.

Bu alanlardan birisi de toplumun dezavantajlı kesimleri olmuştur. Kadın, çocuk, engelli, yaşlı ve hasta kimseler devletlerin meşruiyet zeminleridir. Dezavantajlı kabul edilen bu grup, devlet ortaya çıktığı tarihten beri çeşitli gerekçelerle korunup desteklenmişlerdir. Devletin koruma / destek sağlama aracı ise “kamu bütçesi”nden ayrılan paylarla uygulanan sosyal politikalar. Ne var ki, bu politikalar da adına küreselleşme denilen uluslararasılaşma ile farklılaşmaktadır. Geline noktada bu politikalar devletten kopararak özelleştirilmiş, fakat şirketlerin karlarını daim kılmak için maliyetleri yine devletlere yüklenmiştir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan “cinsiyetçi bütçeleme” de küreselleşme sürecinde kurgulanıp eleştirel bakış açısı ile sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmayı daha anlaşılabilir kılmak adına kısaca küreselleşme süreci ve alt bileşenleri gözden geçirilecek ve bu süreçte devletin değişen rolüne göre harcamaları yani bütçesinin nasıl farklılaştığı ele alınacaktır. Çalışmaya göre “kadın” ise, bir kar alanı olarak görülmekte ve yaratılan süreçteki yıkımı, devletlere cinsiyete duyarlı bütçe üzerinden devredilmektedir.

Küreselleşme

Küreselleşme yeni bir oluşum olmamakla birlikte dönemselleştirilmesinde referans başlangıç tarihi ve ne olduğu üzerine tartışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Küreselleşmenin ağırlıklı olarak, emperyalizmle örtüştüğü İngiliz Sanayi Devrimi ile birlikte başlatılmaktadır. Alternatif bir görüşe göre de, salt paradan anlamca

farklılaşan paranın temel fonksiyonu olan üretim sürecinden bağımsızlaşıp kendine yabancılaşması ile başlatılmaktadır. Bu çalışmada da ikinci yol tercih edilmiş ve Arrighi (2005) referansı ile küreselleşme ele alınmıştır. Küreselleşme başlığı, yazının kurgusu uyarınca, hegemonik güçler ve küresel kamusal mallar ve finansmanı çerçevesinde ele alınmıştır.

Buna göre para sermaye olarak üretimin hızla arttığı “maddi genişleme” döneminde artan karlara bağlı olarak çoğalmaktadır. Fakat kapitalizmin doğası gereği kar alanlarının yüksek olduğu alanlarda rekabet yoğunlaşarak karlılık oranlarını düşürmektedir. Bu aşamada sermaye yine birikmekte olup istediği hız ve yoğunlukta çoğalamamaktadır. Dolayısıyla üretimi artık karlı bulmayıp alternatif alanlara yönelmektedir. Finansallaşma olarak adlandırılan bu aşama “mali genişleme” aşamasıdır ve paranın kendine “yabancılaşması” olarak ifade edilmektedir. Yani para üretim sürecinde kullanılan artık sermaye olmamakta ve üretimden çekilmesine rağmen üretim sürecindeymiş gibi büyüerek finans halinde birikmekte yani çoğalmaktadır. Arrighi (2005) bu yönüyle konuya eğilmekte ve süreci, paranın belirli coğrafyalarda yoğunlaşması sonucu oluşan taahhüm gücüyle açıklamaktadır. Çünkü maddi genişleme aşamasında üretim ilişkileri üzerinden “alt yapı ve üst yapı” şekillendirilirken mali genişleme aşamasında özellikle devletlerle kurulan borçluluk ilişkisi egemen olmaktadır. Böylelikle üretim yapmadan, türev piyasalar gibi alternatif yollardan kar elde etmeyi rasyonel bulmaktadır.

Finansallaşan para sırasıyla Ceneviz, Hollanda, İngiltere ve ABD coğrafyalarında toplanmıştır. Her toplanma bir birikim sürecini ifade etmekte ve bu birikim kaynağı serbest ticarete dayanmaktadır. Serbest ticaret her birikim bölgesinde ve zamanında farklı konular üzerinden ilerlemektedir. Fakat her birikim dairesi kendinden öncekinden farklı olarak korunma ya da üretim gibi bir maliyeti içselleştirmekte ve her birikim önceki daireden varılmaktadır. Küreselleşme eksenli bakıldığında İngiltere ve günümüzde yaşayan ABD “sistemik birikim daireleri” ağırlıklı inceleme alanını oluşturmaktadır.

Son sistemik birikim dairesi olan ABD ise öncekilerden farklı bir dönüşüm yaratmıştır. 1870’lerde finans kapitalin birikmeye başladığı, 1929 buhranı ile dünya sistemini şekillendirmeye başlayan ve II. Dünya Savaşı ile hegemonyasını ilan eden ABD ulus devlet olmanın ötesinde askeri-sınai bir bileşimdir. Bretton Woods Sistemi ve sistemin kuruluşları ile geniş müttefikler birliğini askeri ve ekonomik hakimiyetine alarak, Truman Doktrini ile getirdiği “özgür dünya” anlayışı hegemonyasının temelini oluşturmaktadır. Barışı koruyan Birleşmiş Milletler (BM), dünya ticaretini düzenleyen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), mali ayağı oluşturan Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ve askeri ayağı oluşturan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) yerine kendisini koymuştur.

Bu değişim gıda ve devlet teşkilatlanmaları üzerinden takip edilebilmektedir. Sistemin ABD’ye geçtiği ve uzlaşının sağlandığı 1930-70 arası dönemde “Keynesyenizm” olarak bilinen devlet eliyle planlamacı-kalkınmanın sağlandığı süreçtir. Bu

dönemde karlılık oranlarının devam ettirilmesi bir yandan savaş teknolojisinin evrildiği tarım ve gıda ile sağlanırken diğer yandan “öteki” kabul edilen soğuk savaş gerekçesi ile “asker keynesyenizm” dönemi başlatılmıştır. ABD hegemonyasını Marshall Planı ve “gıda yardımları”, yıkılan Avrupa’yı yapılandıran DB kredileri ve askeri gücünü ispatladığı atom bombaları üzerine şekillendirmiştir. Ticari yayılmalarını teritoryal olmayan ve dikey bütünleşmelere dayalı çok uluslu şirketler üzerinden başarılı şekilde yürütmüştür. Fakat bu şirketlerin avantajlı kılınması için girdi maliyetlerinin minimize edilmesi gerekmektedir. Bunu olur kılmak için devletler sanayileşmesini tamamlamış ekonomilerde refah devleti, diğer grupta ise sosyal devlet fonksiyonunu üstlenmişlerdir. Böylelikle şirketler KİT’ler üzerinden sadece ucuz hammadde elde ederken aynı zamanda sosyal devlet transfer ödemeleri, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerini de üstlenerek şirketlerin emek maliyetlerini azaltmıştır.

Böylelikle sermaye, yoğunlaştığı “ikamet” ülkesinden sanayileşmesini tamamlayamamış, görece düşük gelirli alanlara doğru hareket ederek yayılmış ve büyümüştür. 1970-80 arası kaos başlamış ve 1980’lerde süreç tersine dönmüştür. Küresel çapta işbirliği ile oluşturulan tek dünyaçılık anlayışı Amerika lehine ulusların ayrı ayrı çürütülmesi ile sonuçlanmıştır. Amerika rejiminin krizi 1968-1973 tarihleri arasında kendini göstermiştir. Mali alanda Bretton Woods sisteminin ve ABD bütçe açıklarının sürdürülemezliği, askeri alanda Vietnam başarısızlığı ve politika alanında komünizm karşıtı tavrın yurt içinde ve dünya çapında meşruiyetini kaybetmesi, Euro üzerinden Japonya ve Almanya’ya karşı durumunun iyileşmesine rağmen dengelerin sağlanamaması, paranın petro ve euro dolar olarak tekrar türemesine ve yaşanan mali bolluğun gösterge krizine dönüşmesine yol açmıştır.

Bu aşamada sermayenin yeni alanlar açması gerekmektedir. Bu yeni alanlar önceki birikim sistemleri gibi savaşlar üzerinden devletlerin finansmanı ile yapılmaktadır. Mevcut durumda bunlar bölgesel çatışmalar ya da terör saldırıları olarak görülmektedir, KİT’lerin hizmet alanlarının özelleştirilmesi, tıpkı emek ve para gibi doğası gereği metalaştırılmayan “doğa” ve sosyal politika gibi yeni alanların taşeronlaştırılmasıdır.

Modern anlamda sosyal politika sanayi devrimi sonrası ortaya çıkmakla birlikte, Keynesyen dönemin çöküşü olan 1970 sonrası ulusal değil uluslar üstü sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetleri sosyal / refah devleti döneminde devlet tarafından sunulur iken bu alanların yeni liberalizm ile özelleştirilmesi bu hizmet grubunun üretim ve tüketim sürecini aksatmıştır. Özellikle sosyal devletlerin olduğu düşük gelir seviyesi ve yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkelerde örneğin, kadınlar evde çalıştıkları için kreş, huzurevi, engelli bakımı gibi piyasalaştırılmış sosyal hizmetlerin verdiği hizmetleri görmektedir. Dolayısıyla bu alana yeterli talep oluşmamaktadır. Fakat feminist hareketlerle birleşerek kadınlar hak talepleri ve fırsat eşitliği isterlerse, ağırlıklı olarak bakım ve ev hizmetleri üzerinden çalışma hayatına girmektedirler.

Toplumdaki işsizlik ve yoksulluk sorununun boyutuna göre kadınların piyasaya bu biçimde eklenmeleri artmaktadır (Antonopolis ve Kim, 2011). Böylelikle bir yandan kapitalizmin toplumda yarattığı gelir eşitsizliği ve reel gelir kaybına tepkiler törpülenmekte, diğer yandan da “aşırı üretime” “yetersiz tüketim” sorunu çözülmektedir.

Yönetişim¹

Bu stratejinin gerçekleştirilebilmesi için devletlerin ve ilgili kurumların yeniden dizayn edilmesi gerekmektedir. Yeni liberalizm olarak adlandırılan sistemde DB kaynaklı “yönetişim” anlayışı üzerinden ulus devletlerin içeriği değiştirilerek gerekli dönüşümler yapılmıştır.

Dünya Bankası'nın 1989 yılında Sahra Altı Afrika ülkeleri için yazdığı rapor ile birlikte “yönetişim” kavramı gündeme gelmiş ve kavram bir anda popülerleşmiştir. Çünkü, 1990'lar boyunca DB destekli yönetim kavramı DB ve IMF'nin kredi koşulu haline gelmiştir. İlk bakışta yönetim daha az yönetim anlamında “minimal devlet”i çağırırsa da aslında devlet yeni rollere büründürülmüştür. Temel hedefi istikrarlı dünya pazarının sağlanması olan DB, önce devleti minimalleştirme, akabinde özel sektör ve STK'ları yanına ekleyerek ortak yönetme ve en nihayetinde devlete yeniden itibar kazandırarak “düzenli birikim” sürecini devam ettirmeyi istemektedir.

Bu kapsamda 3 rapor yayınlanmıştır. İlk rapor Sahra altı Afrika ülkelerini özelinde yayınlanıp bu ülke grubunda yaşanan potansiyel pozitif ekonomik büyümelerin yolsuzluk, verimsizlik gibi negatif yönetim faktörü ile engellendiği üzerinedir. Rapor hesap verilebilirlik, saydamlık ve şeffaflık, alenilik, anayasal devlet gibi ilkelere ulaşmak istemekte ve minimal devleti hedeflemektedir. Bunun için de kamu maliyesi reformu, kamu personel reformu, KİT reformu gibi süreçleri öngörmektedir.

1994 yılında yayınlanan ikinci rapor, Sovyetler Birliği'nin çöktüğü, tek kutuplu döneme girildiği, Avrupa Birliği gibi bölgesel bir gücün Doğu Bloğu ülkeleri üzerinden kendine alan açarak büyüdüğü ve ABD ile rakip olduğu bir dilimi kapsamaktadır. Dolayısıyla hegemon güç, devletin özel sektör ve STK'lar ile ortak yönetimine yani “yönetişim”e vurgu yaparak, DB kredileri üzerinden ülkelerin siyasi ve ekonomik alanları organize edilmek istenmiştir. Bu dönem “yetkili ve etkili” bir devlet ile piyasanın güvence altına alınabilmesi gerekmiş ve güçlü Sivil Toplum Kuruluşları (STK) eş zamanlı geliştirilerek sisteme adapte edilmiştir. 1980 sonrası “yeni” DB kamu işlerine katılan güçlü bir sivil toplum çerçeve yasalar içinde hareket eden şeffaf, verimli ve etkin devlet formu oluşturmuştur. Bu “yeni” devlet biçimi, çok uluslu şirketlerin yatırım yönünden ilgisini çekmeli; “katılımcılık” ile tüketici merkezli “adem-i merkeziyetçi” bir yapı geliştirmelidir.

Bu sürecin yansıması olarak bir yandan yerel yönetimlerde katılımcılık artırılmaya başlatılmış, ve kamu hizmetlerinin yerel yönetimlerce üretilmesi ve bu hizmetlerin

¹ Detaylı bilgi için bakınız Bayramoğlu (2018)

katılımcılardan alınacak katkı payları ile finanse edilmesi üzerinde durulmuştur ki, bölgesel yönetimlerin kurulmasına kadar giden bir aşamadır. Diğer yandan gerçek yoksullar belirlenmeye çalışılmıştır. DB'na göre minimum ücret ödenerek belirlenecek bu grup desteklenecektir. Fakat bu, devletin doğrudan değil devletin yerel cemaatleri / örgütleri destekleyerek güçlendirmesi üzerinden dolaylı müdahalesi ile gerçekleşecektir.

Üçüncü rapor (1997); GATT'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) dönüştüğü, dolayısıyla yeni sisteme geçildiği siyasi ve ekonomik krizlerin kronikleştiği, devletin mülkiyet hakları ve temel kamu hizmetlerinin sağlanmasında zorlandığı yani, meşruiyet krizlerinin yaşandığı bir dönemde yayınlanmıştır. Yeni düzen uluslararası antlaşmalar yolu ile serbest ticaret ve şirket egemenliğini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla rapor da, küresel sisteme entegrasyon için belirli gelir seviyesinin sağlanması ve devletlerin yeniden istikrar kazanarak piyasa ile ilgili belirsizliklerin kaldırılması üzerinde durmaktadır. Bunlardan ötürü devlet; küresel ekonominin gereklerine cevap verebilecek, teknolojik değişimlere hızla uyum sağlayacak, AR-GE yatırımlarını teşvik edecek etkin, yeniden düzenleyici ve yönlendirici olarak konumlandırılmıştır. Bir önceki raporda özel sektör ve STK'ya aktarılan devletin kimi yetki ve görevleri yeni devletin “kapasitesi” çerçevesinde iade edilerek bir anlamda piyasa için devlet anlayışına geçilmiştir. Kapasitenin belirlenmesi; Devletin temel görevlerinin ulusal düzeyde STK ve özel sektör, uluslar arası düzeyde ise uluslararası piyasaya göre yeniden tanımlanmasını içermektedir.

Buraya kadar kısaca değinilen küreselleşme ve devletin değişen rolü sosyal politika açısından değerlendirildiğinde 1980 sonrası farklı bir yönelime girildiği dikkat çekmektedir. 1960'larda ortaya çıkan feminizm hareketi 1980 sonrası teorikleşerek ekonomi alanında “feminist iktisat” olarak ayrılmış ve 1990 sonrası büyüyerek özellikle sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerdeki vasıfsız kadın emek piyasasına eğilmiştir (Braunstein, 2011 ve Toksöz, 2011), kadınların hane içi yoğun ve bedava çalışmaları kayıtdışı, güvencesiz istihdam, düşük gelir düzeyi vb. dile getirilmiştir. Yoksullar için eşitsizlik olarak değerlendirilen bu durumun giderilmesi için de beslenme, eğitim ve sağlık, eşit koşullarda istihdam garantisi, yaşlı ve engelli olanlar için sosyal koruma gibi kadının refah ve yaşam koşullarına yönelik sosyal politikaların güçlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (Antonopoulos ve Kim, 2011).

Bu kapsamda TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği komisyonunun da kabul ettiği kadın reformları ortaya konulmuştur. Bu raporlarda genel olarak kadınların krediye kolay erişimi, işgücü piyasasında eşitsizlikler kaldırılarak kadının kalkınmaya katılması, ihtiyaçlarını baskılayan düşük ve orta gelir grubundaki kadınların tüketime katılması, yine özellikle aynı grup kadının kamu hizmetlerine erişim, hak, iletişim ve bilgi düzeylerinin artırılması vb. konular ele alınmıştır (TBMM, 2020). Kısaca kadın daha çok ekonomik öge olarak ele alınmış ve kendi geçimini sağlayabilmesi ve hak talep edebilmesi, konumunu güçlendirmesinde bir yol olarak görülmüştür. Elbette

bunun için devletin kadına yönelik belirli kamu hizmetlerini sunması gerekmektedir.

Kamu hizmetleri, daha önce bahsedilen özellikleri gereği toplumun geneline sunulmakta, üretim miktarı siyasi karar vericiler tarafından belirlenmekte ve finansmanı vergiler ile sağlanmaktadır (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2019: 6). Kamu hizmetinin sunumu sonucu toplumda oluşturduğu fayda ve maliyet bütçe üzerinden takip edilmektedir.

Bütçe

Bütçe devletin harcama bileşenini, toplumun hangi kesimine hangi hizmetlerin yapıldığı göstermektedir. Yeni liberal dönem ile birlikte devletin klasik görevlerindeki dönüşümüne paralel olarak geleneksel bütçelemenin modern demokrasiyi takip edemediği gerekçesiyle yeni bütçeleme yaklaşımları gündeme getirilmiştir (SBB, 2020). Siyasi sürecin mali uzantısı olan bu dönüşüm cinsiyetçi bütçe özelinde ele alındığında, politika önceliklerinin ve kamu harcamalarının cinsiyetler arası eşit dağılmadığı (Şahin, 2011: 85) gerekçesine dayanmaktadır. Kamu politikalarının cinsiyet eşitsizliğini kaldırmaya yönelik belirlenmesini, farkındalığın artırılmasını ve demokrasinin cinsiyete daha duyarlı hale gelmesine yoğunlaşmaktadır (Şahin, 2011: 87).

Buradan yola çıkarak cinsiyetçi bütçe; kamu bütçesinin cinsiyet ilişkilerine olan etkisini bütçenin oluşturulma aşaması, siyasi etkisi, uygulanması üzerinden ele almakta ve bu alanla ilgili yazın gelişmektedir. Çok kabaca "adil bir toplum yaratma" kavramıyla ifade edilebilecek süreç feminist iktisat ve uluslararası örgütlerin yönlendirmesi ile şekillendirilmektedir ve ilk örnekleri mahalli idarelerde görülmektedir.

Feminist iktisat; kadının ev ve bakım hizmetleri karşılığı ödenmeyen emeği, kadının ekonomik ilişkilerde görece ikinci plana itilmesi ve cinsiyetçi üretim ve tüketim ilişkilerini incelemektedir (Şahin, 2011: 87). Uluslararası örgütlere bakıldığında BM Dünya Kadın Konferansları belirleyici olmaktadır. İlk olarak, 1975'de Meksika'da BM I. Dünya Kadın Konferansı düzenlenerek cinsiyet ayrımcılığının kaldırılması ve kadınların kalkınma sürecine dahil edilmesi konularına yoğunlaşmıştır. Ardından 1980'de Kopenhag'da BM II. Kadın Konferansı; eğitim, istihdam ve sağlıkta eşitlik konularına odaklanmıştır. 1979 yılında BM "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi" (CEDAW) imzalanmış, 1985'te Nairobi'de BM III. Dünya Kadın Konferansı eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine yönelinmiş, 1993 Viyana ve 1995 Pekin Konferansları benzer konularla birlikte cinsiyete duyarlı bütçeleme ile ilgili kesin hükümler içererek bir anlamda devlet taahhütlerini garanti altına almıştır (Dinçer, 2014: 17-22). 2000'de Pekin +5 Konferansı ile önceden tanımlanan şiddet türleri resmileştirilmiş (Dinçer, 2014: 60), New York'ta "Kadın 2000: 21. yy. İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kalkınma ve Barış" konulu BM özel oturumu yapılmıştır. Burada sanayileşmesini tamamlamış ülkelerin resmi kalkınma yardımlarına (ODA)

katkıları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış hedeflerinde CEDAW ve STK'ların vazgeçilmez önemi, cinsiyetçi bakış açısının kamu program ve politikalarına yerleştirilmesi bir kez daha vurgulanmıştır (TBMMa, 2020). Cinsiyetçi bütçenin uygulanmasını ve cinsiyet eşitliğinin kamu politikalarında belirleyici olmasını BM yanında Türkiye açısından bağlayıcı olan AB'de önemsemektedir.

Türkiye, 1985'te CEDAW'ı imzalayarak taraf devlet olmuş, IV. Dünya Kadın Konferansı'nda 2000 yılına kadar zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasını, kadın okur yazarlığının yüzde 100 olmasını ve anne-çocuk ölüm oranlarının yarı yarıya azaltılmasını taahhüt etmiştir (TBMMa, 2020: 2).

AB Konseyi 1996'da bunu benimsemiş, 1999'da Amsterdam antlaşması ile politika alanı yaparak kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği müktesebatın parçası olmuştur (Avrupa, 2020). Türkiye CEDAW yanında, 2003 yılında AB Cinsiyet Eşitliği Topluluk Programına katılmış ve AB'nin "kadın-erkek eşitliği direktiflerine" katılmıştır. Uluslararası yaşanan bu gelişmeler sonucu iç hukukumuzda düzenlemeler ihtiyaç olmuş, konu kadına yönelik pozitif ayrımcılığı benimseyen kamu istihdamı, kamu yatırımları ve kamu gelir-harcamaları ile politikalaştırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kamu bütçesi üzerinden kaynak tahsisi ve bölüşüm ilişkilerinin düzenlenmesi gerekmektedir. İzlenecek yol haritasında sırasıyla kamu istihdamı, "bakım ekonomisi", kadınların krediye erişimleri ve cinsiyet eşitsizliklerine odaklanılmıştır (Şahin, 2001: 87-90).

Kurumlar açısından yaşanan dönüşüm; 1987 yılında DPT'de kadın sorunları kurumsal olarak ele alıp "Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu" oluşturulmuş ve ilk "Dayağa Hayır" kampanyası yürütülmüştür (ailevecalisma, 2007: 13). 1990'da Kurul "Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığı", 2003'te ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlı "Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü" olmuştur. Kurum kadınların ekonomik fırsatlara erişimlerinin artırılması, kadına karşı şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi konularında projeleri ile politikaları uygulamaktadır (ailevecalisma, 2020).

Bu kapsamda yapılan uygulamalar;

1997'de zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılarak CEDAW taahhütleri çerçevesinde tüm kadın ve kız çocuklarının okur-yazar olması amacıyla okur-yazarlık kursları başlatılmıştır (TBMMa, 2020: 2).

Aile içi şiddeti önlemeye yönelik 1998 yılında "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" çıkarılmış, 2001 yılında kadın sığınma evleri açılmıştır. Yine 2001 yılında 8. BYKP, Özel İhtisas Komisyonu Raporu yayınlanarak Türkiye'de cinsiyetçi bütçelemenin ilk altyapısı oluşturulmuştur. 2003'te Yeni İş Kanunu çıkarılarak iş ilişkilerinde kadın-erkek eşitliği, doğum hakları, gebelikte ve anne olunca düşük ücret uygulanmaması gibi konular düzenlenmiştir. Özel sektörde ağırlıklı olarak erkek çalışanlar tercih edildiği için kamu istihdamı üzerinden çalışma hayatı düzenlenmeye

çalışılmıştır. 2004 'te "Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi Hakkında Tebliğ", 2006'da "Kamu Taleplerinde Cinsiyet Ayrımını Yasaklayan Tebliğ", yine 2006'da yürürlüğe giren "Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" Başbakanlık genelgesi gibi süreç devam ettirilmiştir (TBMMa, 2020: 7). 2006'da yürürlüğe giren Başbakanlık genelgesi ile "Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" ile önlemler ve sorumlu kurumlar belirlenmiştir (ailevecalisma, 2007: 14).

Yoksullukla mücadelede yeni bir sosyal politika aracı olarak ele alınan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT); 2005 yılı itibarıyla cinsiyetçi bütçe kapsamında ele alınmıştır. ŞNT'ler yoksulluğu azaltmada sosyal politika olarak kullanılırken sağlık ve eğitim hizmetlerine katılım şartını getirmektedir. Kronik yoksul haneleri hedef kitle olarak seçmektedir. Buna çerçevede; kriz sonrası 2001 – 2007 yılları arası DB'nin "Sosyal Riski Azaltma Projesi" (SRAP) ile başlatılmış ve nüfusun en yoksul yüzde 6'sı hedef kitle olarak seçilmiştir. Proje DB ve ABD destekli finanse edilmiştir. ŞNT'nin uygulaması; gebelik–eğitim–sağlık aşamalarından oluşmakta olup 0-6 yaş grubu çocuklar desteklenmiştir. Ayrıca eğitim aşamasında 6-17 yaş arası çocuklar da desteklenmektedir. 8 yıl zorunlu eğitim uygulanmakta olduğu için ilkökul ve ortaokula giden kız çocukları erkek çocuklarına göre daha fazla destek görürken, sağlık desteği aşıların tam yapılması, sağlık merkezlerine düzenli kontrollerin yapılması şartına bağlanmıştır. Gebelik yardımı kadınların gebelik ve loğusalık dönemlerindeki beslenme ihtiyaçlarına odaklanmıştır. Eğer kadın kadın gebe ise ve sağlık kurumunda doğum yaparsa ekstra destek görmektedir (Esenyel, 2010: 43- 48).

2009 yılında ise TBMM 'Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuş (TBMMb, 2020); 2008–2013 arasını kapsayan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı"nda kadınlarla ilgili eğitim-öğretim, ekonomi, yoksulluk, sağlık, yetki ve karar alma süreçlerine katılım, çevre, medya, kız çocukları ve kurumsal mekanizmalar üzerine yoğunlaşmıştır. (2014-2018) 10. BYKP'da da "Kadın ve Aile" Başlığı ile kadınların insan haklarının geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik yönden güçlendirilmesi, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi konularıyla ilgili politika önerileri getirilmiştir. Planda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulması ve örnek uygulamaların geliştirilmesi kararlaştırılmıştır (ailevecalisma, 2016: 19-20).

Kadınlar için "eşit işe eşit ücret" sloganını yasalar çerçevesinde sağlayabilmek için 2011 yılında 6111 sayılı Bazı Alacakları Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve KHK'de Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. İlgili kanunun 24. Maddesine göre 18 yaşından küçük olan, mesleki yeterlilik belgesi olan, mesleki ve teknik lise ve yüksek okul mezunu olan, İşkur işgücü yetiştirme kurslarını bitirenleri istihdam eden işverenlerin prim üzerinden teşvik edilmesi, doğum yapan işçi ve kamu görevlisi kadınların izin ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi, el emeği üreten ve satan kadın-

ların daha az prim ödeyerek sigortalı olmaları yani kayıt altında tutulmaları düzenlenmiştir (resmigazete, 2011).

Mevcut durumda kadın yoksulluk çerçevesinde farklılaştırılmaktadır. Kadınların kendi evlerinde yaptıkları hizmetlerin GSYH hesaplarına dahil edilmesine yönelik tartışmaları bir tarafa bırakıp, bir başkası için çalışma ve ücret elde etme anlamında konuya odaklanılmaktadır. Bu kapsamda düşen alım gücüne karşın özellikle vasıfsız ve yoksul olarak tanımlanan, 25-45 yaş aralığında yoğunlaşan ve ağırlıklı olarak kentlerde yaşayan kadınlar, hane geçimini sağlayabilmek için genellikle düşük gelir düzeyinde, güvencesiz büyük ölçüde kayıtdışı çalışma koşullarına girmektedir (Şahin, 2011: 88).

Çalışılan işler ise, genellikle bu gruptaki kadınların toplumsal kimliklerini tanımladıkları ev ve bakım hizmetleri, konfeksiyon atölyelerinden parça başı iş alma ve küçük ölçekli işletmelerde ücretsiz aile işçisi olma gibi alanlardan oluşmaktadır. Bu kayıtdışı hizmet talebi çalışma sürecine daha fazla dahil olan genelde orta ve üst gelir grubuna ait diğer kadınlardan gelmekte ve (ailevecalisma, 2014: 19, 20) rakamlar hızla büyümektedir. Örneğin, gerçek değerlere göre oldukça düşük olduğu iddia edilen TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA)'ne göre yapılan değerlendirmede son 10 yıllık sürede işgücüne katılan kadınların oranı yüzde 7,5 artmıştır. Normal koşullarda kabaca 3 puan olan kadın-erkek işsizlik oranı farkı kriz yıllarında 7 puana çıkmış ve işsizler içindeki payı ise %11,5 artmıştır. Yani kırılğan bu grup kadın çalışanlar olumsuzluklar karşısında sistemin ilk gözden çıkardıkları arasında yer almaktadır (ailevecalisma, 2014: 19 - 31).

2007 yılı itibarıyla ŞNT'lerin bir başka alanı olan "Evde Bakım Hizmeti Programı" kapsamında belirtilen özellikleri sağlan kişilere evde bakım yapan kadınların program sonrası istatistiklere girmesine rağmen, kayıtdışılık oranı çalışmanın yapıldığı 10 yıl içinde yüzde 6 azalmış aynı aralıkta erkek kayıtdışılığı ise yüzde 12,5 azalmıştır (ailevecalisma, 2014: 47, 48).

Sonuç ve Değerlendirme

Cinsiyet eşitliği denildiğinde ilk akla gelen kadınların ekonomik ve sosyal konumlarının iyileştirilmesidir. Bu kapsamda cinsiyete dayalı bütçeleme ise kadın emeğinin ücretlendirilmesini hedeflemektedir. Söz konusu bütçeleme yapılırken de kadınların ekonomik olarak görünür kılınması, ayrılan kaynakların kadınları nasıl etkilediğinin ve nasıl harcadığının görülmesi amaçlanmaktadır.

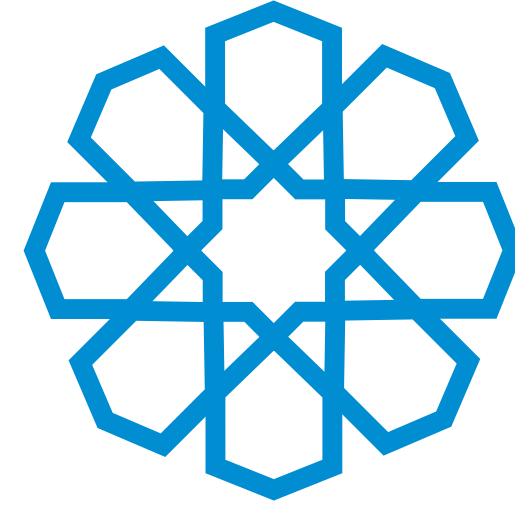
Gelinen nokta da cinsiyetçi bütçeleme uygulamalarının ve buna mukabil yapılan düzenlemelerin etkinliği oldukça düşük olmuştur. Tüm bahsi geçen çabalara rağmen "abartılı" hedeflerin nihayetinde gerçekleşmediği açıkça görülmektedir. Ortada yalın bir gerçeklik, kadının işgücü piyasasına sürülmesi ile düşük ücretli ve güvencesiz iş alanlarının genişlemesi sağlanmıştır. Daha da trajik olan durum hali hazırda orta ve yüksek gelirli kadınların yaptığı "ev" işleri yoksul kadınlara yeni iş imkanı olarak sunulmaktadır. Kadının çalışma hayatına katılımı ile düşük maliyetli emek kullanımının yolu açılmasına rağmen topluma cinsiyet üzerinden bir dengeleme yapıldığına dair algı dayatılmıştır.

Kadınların çalışma hayatına katılması ve sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi gibi son derece kıymetli bir hedefin DB ve uluslararası kurumlar tarafından dayatılan düzenlemelerle gerçekleşmeyeceği çok açık gözükmemektedir. Nihayetinde bir taraftan reel gelirlerdeki azalmayı telafi edecek ucuz kadın emeğinin hanehalkları açısından bir fırsat olduğu algısı yerleştirilirken diğer taraftan kapitalizmin tüketimde istikrar hedefleri gerçekleştirilmektedir. Kadınlar açısından fırsat olarak görüldüğü iddia edilen düzenlemeler esasında daha fazla sermaye birikimi için kadının ekonomik aktöre dönüşmesinden ibarettir. Mesele her ne pahasına olursa olsun kadının istihdamına dönüşmüş, kadını toplum ve aile içindeki konumu yeni bir boyut kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aile ve Çalışma Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2007), "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007 – 2010", (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-aile-ici-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planini-2007-2010-gormek-icin-tiklayiniz.pdf>)
- Aile ve Çalışma Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2007), "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016 – 2020", (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>)
- Aile ve Çalışma Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2014), "Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Analizi", (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadin-ismgucu-profilı-ve-istatistiklerinin-analizi-nihai-rapor.pdf>)
- Aile ve Çalışma Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2020), (https://www.ailevecalisma.gov.tr/KSGM/PDF/ksgb_tamamlanan_projeler_ekim_2018.pdf)
- Antonopoulos R. and Kim k., (2011), "Social Protection: Opportunities for promoting a Gender Equality Agenda", *Fe Dergi 3, Sayı 2, sf. 68-84.*
- Arrighi G., (2005), "Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri", İmge Kitabevi.
- Avrupa, (2010), "BM Kadın Hakları Sözleşmesi'nin 30. Yıldönümü: AB Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasında İnsan Haklarına Vurgu Yapıyor", (<https://www.avrupa.info.tr/tr/news/bm-kadin-haklari-sozlesmesinin-30-yildonumu-ab-toplumsal-cinsiyete-dayali-ayirimciligin>)
- Bayramoğlu S., (2018), "Yönetişim Zihniyeti: Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü", İletişim Yayınları.
- Braunstein, E., (2011), "Gender Equality and Economic Growth", *Fe Dergi 3, Sayı 2, sf. 54 - 67.*
- Dinçer O., (2014), "Eşitlik Tahayyülünün Müşterek Kurgusu: BM Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz", T.C. Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Edizdoğan N. ve Çetinkaya Ö., (2019), "Kamu Bütçesi", Ekin Kitabevi, Bursa.
- Esenyel C., (2010), "Türkiye'de ve Dünya'da Şartlı nakit Transferi Uygulamaları", T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/15-turkiye-de-ve-dunyada-sartli-nakit-transferi-uygulamaları-caner-esenyel.pdf>)
- Şahin M., (2011), "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yazınına Kuşbakışı", *Fe Dergi 3, Sayı 2, sf. 85 – 100.*
- Toksöz G., (2011), "Women Employment in Turkey in the Light of Different Trajectories in Development Different Patterns in Women's Employment", *Fe Dergi 3, Sayı 2, sf. 18-31.*

- SBB, (2020), "Vatandaş Bütçe Rehberi", (<http://www.sbb.gov.tr/vatandas-butce-rehberi-2019/>)
- TBMM, (2020), "Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Raporları", (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/kom_rapor.htm)
- TBMMa, (2020), "5-9 Haziran 2000 Tarihleri Arasında NewYork'ta Gerçekleştirilen "Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" (Pekin+5) Başlıklı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun Hazırlık Dönemi ve Sonuçları Hakkında Bilgi Notu", (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1l%20%C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%-C5%9Fitli%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1%C5%9F.pdf)
- TBMMb, (2020), "Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu", (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/hakkında.htm>)
- UNDP Europe and Central Asia, (2016), "mitigating the Impact of the syrian Crisis in Turkey", http://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/crisis_prevention_and_recovery/mitigating-the-impact-of-the-syrian-crisis-in-turkey.html
- 6111 sayılı, "Bazı Alacakları Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve KHK'de Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110225M1-1.htm>)

KADINA CİNSEL ŞİDDETİN SAVAŞLARDAKİ ROLÜ BOSNA SAVAŞI ÖRNEĞİ

Buket Yemen KADİMOĞULLARI

Uzm., Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Lisansüstü Mezun (Yüksek Lisans)
MHP Ankara İl Kadın Kolları Başkanı
bkadimogullari@gmail.com

Özet

Bosna-Hersek, Avrupa kıtasında yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlerin, kültürlerin ev sahibi olmuştur. Bu durum, Bosna-Hersek'te etnik, dini, kültürel farklılıkları olan insanların bir arada uzun yıllar yaşamasına neden olmuştur. Bu farklılıklar, zengin tarihi mirası oluşturmasının yanı sıra 1992-1995 yılları arası yaşanan savaşın temel sebebi olmuştur (Battal,2019:1).

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

Giriş

Bosna-Hersek, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin altı federe devletinden biriydi. Farklı milletleri, izlediği politikalarla bir arada tutmayı başaran Josip Broz Tito öldükten sonra Yugoslavya'da dağılma sinyalleri vermeye başlamıştır. Nitekim 1990'lı yılların başında Soğuk Savaş'ın bitmesi ve artan milliyetçilik söylemleriyle Yugoslavya dağılmıştır. Ardından Yugoslavya'yı oluşturan federe devletler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sırp, Hırvat ve Boşnakların bir arada yaşadığı Bosna-Hersek, 3 Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın ilanı ile birlikte, bağımsızlığı boykot eden Sırlar saldırıya geçmiş ve üç buçuk yıl sürecek olan Bosna-Hersek Savaşı başlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa kıtası yeniden toplama kampları, soykırım, işkence ve sistematik cinsel istismar gibi insanlık onurunu zedeleyen durumlarla karşılaşmıştır. Çok ağır bir travmaya maruz kalan ve çoğunlukla Boşnak olan bu insanlar halen yaşadıklarını unutamamıştır. Uluslararası toplum örgütler ve devletler temelinde çeşitli planlar, kararlar ve yaptırımlarla savaşı durdurmak için girişimlerde bulunmuştur. Ancak bu girişimler Büyük Sırbistan hayaline kapılmış Sırp liderleri durduramamış, soykırımı engel olamamıştır. Artan uluslararası kamuoyunun tepkisi neticesinde NATO geç gelen bir müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale ile savaşı sona erdirecek zemin oluşmuştur. Ardından mekik diplomasisi başlamış, uluslararası toplumun çabalarıyla taraflar bir araya getirilmiştir. Akabinde 14 Aralık 1995'de Dayton Anlaşması imzalanmıştır. Dayton Antlaşması ile kısa zamanda çatışmanın durdurulması, uzun zamanda ise kalıcı barış ve istikrarlı bir devlet hedeflenmiştir. Ancak Dayton Antlaşması pek çok açıdan eleştirilmektedir. Bunlardan en önemlisi Bosna-Hersek'in sınırlarının, etnik grupların savaşın sonunda elinde tuttukları topraklara, çoğunlukta oldukları bölgelere göre belirlenmiş olmasıdır. Dayton Antlaşmasıyla Bosna-Hersek'in idari mekanizması oldukça karmaşık bir şekilde oluşturulmuştur. Bu karmaşıklık günümüzde Bosna-Hersek'in siyasi, ekonomik ve hukuki gelişmesinin önünde engel oluşturmaktadır (Battal,2019:2-3).

Savaşın acı bilançosu ise şu şekildedir: bu savaşta 200 binden fazla sivil hayatını kaybetti, 2 milyondan fazla kişi göç etti ve mal varlıklarına el konuldu, çok sayıda kadın sistematik tecavüze maruz kaldı. Şimdiye kadar ise 500'den fazla toplu mezar, 5000'nin üzerinde müstakil mezar bulundu. Resmi kayıtlarda 31.500 kişi kayıp olarak geçti ve bugüne kadar 22.000 kaybın cenazesine ulaşıldı (Cekic,2018:10-11).

Savaşlarda kadınlara yönelik cinsel saldırının savaş silahı olarak kullanılması ne yazık ki tarih boyunca hep karşılaşılan bir durum olmuştur. Tecavüz tarihteki hemen hemen bütün savaşlarda yer almıştır. Örneğin, Birinci Dünya savaşında Belçika'ya giren Almanlar, II. Dünya Savaşında Berlin'e yürüyen Rus ordusu, Bangladeş'te Pakistan ordusu, Vietnam'da Amerikan Ordusu sistematik tecavüzler gerçekleştirmişlerdir. Bu durum savaşta bir başarı belirtisi olarak algılanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşında Toplama kamplarındaki tecavüz olayları kadını aşağılamanın yolu olarak kullanılmıştır (Kazaz, 2019:1).

Bununla birlikte, savaşın meşru gördüğü zeminde her türlü psikolojik ve fiziksel silahı acımasızca kullanma serbestisi, düşmanı şeytanlaştırdıkça, diğerini ötekileştirdikçe, varlığını yok etmeye meylettikçe ahlaki, insani ve hukuki olan ne varsa bertaraf etmiştir. İşte tam da bu noktada tarih sahnesinde Bosna Hersek savaşı; kadına ve çocuklara taciz, tecavüz ve saldırının "şeytan taşlama" ayininin bir parçasına dönüştüğünü dünya kamuoyuna göstermiştir.

Her türlü konvansiyonel silahın kullanıldığı bir savaşta, özellikle cephede yer almayan sivil dediğimiz sınıfa dâhil olan bir gruba yönelik, taciz ve tecavüzün savaş silahı olarak kullanılmasının amaçları; yok etme stratejisi, zafer kazanmanın bir şartı, savaşın doğası gereği hatta daha fazlası olarak sıralanabilir. Ancak asıl amaç, öteki olarak yaşamak zorunda bırakılan kadının, tarih boyunca gerek gündelik hayatta gerekse savaş gibi özel durumlarda tecavüze maruz kalarak, devletler, gruplar, topluluklar ya da bireyler bazında erk sağlamanın, üstünlük kurmanın aracı olarak görülmesidir.

Tecavüz genelde, erkek cinsiyetinin haz alma aracı olarak kadın bedenini zorla kullanma durumu şeklinde tanımlanır. Oysa savaşlarda tecavüzün temelinde, cinsel haz almaktan ziyade, karşı taraf üzerinde zor kullanabilme bilinciyle gelişen, iktidar yapısı oluşturabilme, hükmedebilme ve hükmedebildiğini hem gücünü yönelttiği kişiye hem de gücünü yönelttiği kişinin ait olduğu topluluğa gösterme ihtiyacı vardır. Ayrıca savaşlardaki tecavüz kadın bedenine yöneliktir, fiili olarak kadın bedeni yağmalanır, ama asıl amaç, kadının ait olduğu kişiye, gruba, topluma iktidarın tecavüz edenin elinde olduğuna dair bir mesaj göndermektir.

Erkeğin onuru ve kadın cinselliği, birbirine bağlıdır, kadın bedenini aşağılamak aynı zamanda, kadının ailesinin erkek üyelerini aşağılamaktır. Savaş tecavüzlerinde kadın bedeni hedeftir çünkü isteği dışında yaşadığı tecavüz, aynı zamanda kadının etnik/politik grubundan olan erkeğe de bir saldırı mahiyetindedir.

Bu silah, düşmanı demoralize etmek ve kendi askerine moral vermek için kullanılmış, hem de sembolik olarak zaferi ispat etmeye yaramıştır. Bosna Hersek savaşında yaşananlar da tam olarak buna işaret etmektedir. Bosna Hersek Savaşında, Sırp ve Hırvat saldırganlar küçük kızlardan yaşlı kadınlara, her yaşta kadına karşı tecavüz ve cinsel saldırı suçlarını işlemişlerdir. Bu tecavüzlerin, tutku ile işlenen tipik tecavüz vakalarından ayırmak gerekmektedir. Çünkü Bosna'da tecavüzün amacı, Müslüman bir toplumda travma oluşturacağını umarak, bir ulusun kadınlarını lekelemek vasıtasıyla onursuzlaştırmaktır. (Cekic,2018:69-70) Ek olarak, Bosna'da yaşananlar yani toplu tecavüz, soykırım politikasının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bu suçların işlenmesinde Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmede tanımlanan unsurlar açık bir şekilde mevcuttur. Öldürme, ciddi bir bedensel ve ruhsal hasara yol açma, şahsi haysiyeti zedeleme unsurları Bosna'da açıkça işlenmiştir (Cekic,2018:71).

Savaşlarda kadına yönelik cinsel saldırı psikolojik ve fiziksel şiddetin yanında ulusal tarih bilincinde de travmaya neden olmuştur. Milli benlikte meydana gelen

travma, fiziki işgalin yanında milli hafızalarda etkisi silinmeyecek, toplumsal hayata nüfus edecek yıkımı uzun vadeye yaymıştır. Bu bir tahakkümün, otoritenin, gücün ve zaferin de anahtarıdır. Aynı zamanda zihinlerde yaratılan korku refleksi, fiiliyatta patronun kim olduğunu hatırlatmaktadır. Boşnak kadın yenilmiş, yıkıma uğramış onunla birlikte ailesi ve dolayısıyla toplumsal yapı erozyona uğramıştır.

Tüm bu gelişmelerin yanında, burada unutulmaması gereken bir ayrıntı daha vardır. Kadına yönelik cinsel saldırının tırnak içinde "Müslüman bir kadına" yönelik olması durumu daha da ağırlaştırmaktadır. Öyle ki; Müslüman toplumlarda kadın kutsaldır, dokunulmazdır. Aile birliği içinde yüceltilen varlığıyla, diğer erkeklere öteki konumundadır. Bu yönüyle kadının kutsallık ve dokunulmazlığına yönelik saldırı, hem kendisi hem ailesi hem de mensubu olduğu toplum için yıkımın ötesinde çok boyutlu tahribata neden olmaktadır. Böylece savaşlarda kullanılan cinsel silah kozu, zihinlerde mağlubiyet hissi ile kutsiyeti kaybolmuş bir benlik ve teslim olma psikolojisi yaratır. Mağlubiyet kabullenilmiş, zafer tescillenmiştir.

Son olarak, sistematik bir biçimde, yok etme içgüdüleriyle düşmanı alt etme stratejisi, ister Müslüman coğrafyadan ve onun torunlarından intikam alma duygusuyla, ister kendi varoluşunu düşmanın yok oluşuna bağlayan fanatizmle bağlantılı olsun; kadına cinsel şiddetin modern dünyada hala bir silah olarak kullanılıyor olması, modern dünyanın temel hak ve özgürlüklere vurgu yapan doğasıyla çelişmektedir

KAYNAKÇA

Battal, Merve. "Bosna-Hersek Savaşı Karşısında Uluslararası Toplumun Tepkisi", *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.*

Cekic, Smail. (2018). "Dayton Barış Antlaşmasının Meşrulaştırdığı Boşnak Soykırımı" *Lutka Kitap Yayıncılık, İstanbul.*

Kazaz, N. (tarih). "19. Yüzyıl Sonlarında Balkan Toplumuna Yaşatılan Bosna ve Kosova Savaşında Şiddet Gören Kadınların Anlattıklarının Psikolojik Değerlendirilmesi" *Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Makedonya- Gostivar.-AAB Üniversitesi - Kosova- Priştine.*

İNTERNET HABERLERİ ÜZERİNDEN KADINA ŞİDDETİN İNCELENMESİ*

Burcu YAPAR

Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü
Lisansüstü Öğr. (Yüksek Lisans)
byapar35@gmail.com

Özet

İnsanlık tarihinden bu yana var olan şiddet olgusu, günümüzde sadece şiddete uğrayan bireyi değil, medya aracılığıyla bu şiddet olayından haberdar olan tüm kişileri etkilemektedir. Medya şiddeti gündemine taşıırken benimsediği habercilik anlayışı sebebiyle okurlar üzerinde etki bırakmakta, şiddet kültürünün yerleşmesine ve yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu çalışmada da internet haberlerinde kadına yönelik şiddetin boyutları ve kadına şiddet vakalarının okuyucuya nasıl aktarıldığı çeşitli açılardan incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada haberlerde kullanılan sansasyonel ifadeler ve ayrımcı dile dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Haberler yıllarına, şiddetin nasıl gerçekleştiğine, sebebine, kimin tarafından gerçekleştirildiğine, olayın nerede gerçekleştiğine, ayrıntıların verilip verilmemesi gibi unsurlara dikkat edilerek nicel ve nitel analiz yoluyla incelenmiştir.

Nicel analiz kısmında uygulanan şiddetin türü, kim tarafından ve nerede uygulandığı, şiddetin hangi sebebe dayandırıldığı incelenmiştir. Nitel analiz kısmında haberlerde kullanılan dil ayrıntılarıyla incelenmiştir. Çalışma sonucunda, kadına şiddetin normalleştiği, haberlerin yaklaşık yarısının fazla detay barındıran öykü haber tarzında yapıldığı, gizlilik esasına özen gösterilmediği gözlenmiştir. Ayrıca kadınlar şiddetin her türüne, her yerde, birçok sebepten maruz kalmıştır. İncelenen haberlerde elde edilen bulguların literatürle paralel olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında çok az sayıda haberin kamuoyunu bilinçlendirme amacı taşıdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Haber, kadın, medya, söylem, şiddet.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

Giriş

Şiddet insanlık tarihinden bu yana var olagelmiş bir olgudur. Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (2002) tarafından fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Birçok farklı türde karşımıza çıkan şiddet, bireylerin beden ve ruh sağlığına önemli ölçüde zarar vermektedir. Şiddet birbirlerini tanımayan insanlar arasında gerçekleşebildiği gibi evli bireylerde, aile içinde, romantik ilişkilerde de yaşanabilmektedir.

Kadınların birçoğu yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından şiddete uğramaktadırlar. Şiddetin psikolojik ve fizyolojik açıdan bireyde oluşturduğu tahribatın büyüklüğünün yanı sıra şiddetin yakın kişilerden gelmesi daha büyük yıkımlara sebebiyet vermektedir. Kadına yönelik şiddetin etkilerinin kadının fiziksel ve ruhsal sağlığını çok olumsuz etkilediği saptanmıştır. Şiddet yaralanmalara neden olmasının dışında, kadının uzun dönemde, kronik ağrı, fiziksel yetersizlik, uyuşturucu madde ile alkol kötüye kullanımı ve depresyon gibi bir dizi başka problemi yaşama riskini de arttırmaktadır (Polat, 2015).

Toplumsal olaylar ve konular hakkında bilgi edinmede medyanın başat rol oynadığı bilinmektedir. Medya yoluyla geniş halk kitleleri toplumda olup bitenlerle ilgili bilgi sahibi olmakta ve bu bilgiler ışığında olaylara çeşitli yorumlar getirebilmektedirler. Medya toplumda meydana gelen şiddet eylemlerini, gerilim yaratması ve olumsuzluk taşıması, olağandışı bir olay olması ve bireyler üzerinde duygusal bir etki yaratma olasılığı nedeniyle haber yapmaktadır. İşlenen suçun toplumda yaratacağı etki ne kadar büyük ise medyanın o suç olayını haber yapma olasılığı o kadar fazladır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde yazılı basın kadına yönelik şiddet haberlerini okuyucunun ilgisini çeken bir haber türü olarak sıklıkla verebilmektedir (Gökulu 2012; akt. Gökulu, Hosta, 2013). Haberlerin sunuluş biçiminin toplumun kadına şiddete bakışını etkilediği düşünülmekte, haberlerde kullanılan dilin, sansasyonel bir habercilik anlayışı sergilenmesinin, ayrımcı bir tutum takınılmasının okurlar üzerinde olumsuz etkiler bırakacağı tahmin edilmektedir. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve şiddeti oluşturan öğeleri daha da beslediği düşünülmektedir.

Amaç

Medyanın şiddeti gündemine taşıması, şiddeti olgusunu gündemine taşıırken kullandığı tarz, bireylerin şiddet algısını etkilemektedir. Bu çalışmada kadına yönelik şiddetin medyada nasıl ele alındığı nicel ve nitel analiz yoluyla incelenmektedir. Çalışmada internet haberlerinde kadına yönelik şiddetin boyutları ve kadına şiddet vakalarının okuyucuya nasıl aktarıldığı çeşitli açılardan incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada haberlerde kullanılan sansasyonel ifadeler ve ayrımcı dile dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Kadınların fail olduğu durumda ve erkeğin fail du-

rumda haber dilinin nasıl değiştiğine de dikkat çekilmesi amacıyla 3 kadın şiddeti haberi de çalışmaya eklenmiştir.

Yöntem

Çalışmanın örnekleme son 4 yılda kadına şiddet ile ilgili çeşitli haber sitelerinde (Habertürk, Hürriyet, İhlas Haber Ajansı, Sabah) yer alan 59 adet haberi ve kadının uyguladığı şiddeti konu alan 3 haberi kapsamaktadır.

Haberlere, Google arama motoruna “kadına şiddet”, “kadın cinayetleri” İnsa kelimeleri girilerek ulaşılmıştır. Bu haber sitelerinin seçilmesinin sebebi arama motorunda ilk sıralarda yer almasıdır. Bu durum bu haberlerin daha çok okuyucuya ulaştığının göstergesidir. İncelemeler sonucunda 62 haber araştırmaya dâhil edilmiştir. Buna göre en eski haberin 2012 tarihine en güncel haberlerin de 2019 yılına ait olduğu görülmektedir. Haberler yıllarına, şiddetin nasıl gerçekleştiğine, sebebine, kimin tarafından gerçekleştirildiğine, olayın nerede gerçekleştiğine, ayrıntıların verilip verilmemesi gibi unsurlara dikkat edilerek nicel ve nitel analiz yoluyla incelenmiştir. Nicel analiz kısmında uygulanan şiddetin türü, kim tarafından ve nerede uygulandığı, şiddetin hangi sebebe dayandırıldığı incelenmiştir. Nitel analiz kısmında haberlerde kullanılan dil ayrıntılarıyla incelenmiştir. Çalışmada kadına yönelik şiddet haberlerinin basında ne şekilde yer aldığı 2 farklı haber tarzıyla sınıflandırılmıştır. Bu haber tarzları öykü haber ve spot haberdir.

Öykü Haber: Bu tür haber anlayışı olayı dramatize ederek vermeyi ve olayın duygusal boyutunu ön plana çıkararak sunmayı içermektedir. Bu habercilik anlayışında kadına yönelik şiddet haberleri sansasyonel bir biçimde okuyucunun ilgisini çekecek bir üslupta sunulur. Haberin bu şekilde yazılması okuyucular üzerinde negatif etkiler bırakma ihtimalini artırmaktadır.

Spot Haber: Spot haber bir başlık ve altına girilen kısa bir bilgilendirmeden oluşan haber türünü içermektedir. Bu tür bir habercilik anlayışında olay ayrıntılı bir biçimde incelenmez. Sadece olayın ne olduğuna dair okuyuculara bilgi sunulur (Halıcı, 2007 akt. Gökulu ve Hosta, 2013).

Bunların yanında araştırmacı tarafından, kadına şiddet vakaları hakkında istatistiklerin sunulduğu, basın açıklamalarının yer aldığı haber türü “verisel haber” olarak sınıflandırılmıştır. Toplamda haberler 3 başlık altında sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Tablo.1: İncelenen Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yılı	Sıklık	%
2019	15	24,19
2018	10	16,13
2017	7	11,29
2016	15	24,19
2015	10	16,12
2014	1	1,61
2013	2	3,22
2012	2	3,22
Toplam	62	100,0

İncelenen haberlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2019 yılına ait n=15 (%24,19), 2018 yılına ait n=10 (%16,13), 2017 yılına ait n=7 (%11,29), 2016 yılına ait n=15(%24,19), 2015 yılına ait n=10 (%16,12), 2014 yılına ait n=1 (%1,61) , 2013 ve 2012 yıllarına ait ise n=2 (%6,44) haber yer aldığı görülmektedir.

Tablo.2 İncelenen Haberlerin Yer Aldığı İnternet Sitelerinin Dağılımı

Haber Sitesinin Adı	Sıklık	%
Haberturk.com	8	12,90
Hurriyet.com	25	40,32
Sabah.com	6	9,67
İha.com	23	37,09
Toplam	62	100,0

İncelenen haberlerin yer aldığı siteler incelendiğinde, Haberturk.com sitesine ait n=8 (%12,90), Hurriyet.com sitesine ait n=25 (%40,32), sabah.com sitesine ait n=6 (%9,67) ve iha.com sitesine ait n=23 (%37,09) haberin yer aldığı görülmektedir.

Tablo.3 İncelenen Haberlerin Sınıflandırılması

Haber Türü	Sıklık	%
Öykü Haber	26	41,93
Spot Haber	28	45,16
Verisel Haber	8	12,90
Toplam	62	100,0

İncelenen haberlerin hangi tarz haber sınıflamasına girdiğini gösteren tablo incelendiğinde n= 26 (%41,93) haberin öykü haber sınıflamasında, n=28(%45,16) haberin spot haber sınıflamasında ve n=8 (%12,90) haberin ise verisel haber sınıflamasında olduğu görülmektedir.

Tablo.4 İncelenen Haberlerde Kadınların Nasıl Şiddete Maruz Kaldıkları

Şiddet Türü	Sıklık	%
Ateşli Silah	22	43,13
Boğma	4	7,84
Darp	10	19,60
Kesici alet	15	29,41
Toplam	51	100,0

İncelenen haberlerde kadınların nasıl öldürüldükleri veya yaralandıklarını gösteren tablo incelendiğinde, kadınların en çok ateşli silahlarla n=22 (%43,13) ardından n=15 (%29,41) bıçak vb. kesici aletlerle şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Bunun yanında n= 10 (%19,60) darp ve n=4 (%7,84) boğma eylemleriyle de kadınların karşı karşıya geldikleri görülmektedir.

Tablo.4 İncelenen Haberlerde Kadınların Şiddete Nerede Uğradıkları

Mekân	Sıklık	%
Ev	23	45,09
Sokak	13	25,49
Araç	4	7,84
Diğer (orman, otel, arazi, tarla, kadının işyeri vb.)	11	21,56
Toplam	51	100,0

İncelenen haberlerde kadınların nerede şiddete maruz kaldıklarını gösteren tabloya bakıldığında n=23 (%45,09) evde, n=13 (%25,49) sokakta, n=4 (%7,84) araçlarında, n=11 (21,56) ise diğer mekânlarda (orman, kadını işyeri, tarla, otel vb.) kadınların şiddete maruz kaldıkları görülmektedir.

Tablo.4 İncelenen Haberlerde Kadınların Şiddete Kim Tarafından Maruz Kaldıkları

Kim	Sıklık	%
Eş	17	33,33
Boşanmak Üzere Olan Eş	9	17,64
Eski Eş	5	9,80
Erkek Arkadaş	5	9,80
Birlikte yaşadığı kişi	2	3,92
Yabancı	4	7,84
Kimliği tespit edilemeyen	7	13,72
Komşu	1	1,96
Reddettiği kişi	1	1,96
Toplam	51	100,0

İncelenen haberlerde kadınların kimler tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını gösteren tablo incelendiğinde kadınların en çok eşleri tarafından n=17 (%33,33) ardından n=9 (%17,64) boşanmak üzere olan eşleri tarafından şiddete maruz bırakıldıkları görülmektedir. Bunun yanında n=5 (%9,80) eski eşleri, n=5(%9,80) erkek arkadaşları, n=2 (%3,92) birlikte yaşadıkları kişiler, n=4(%7,84) yabancı kişiler tarafından şiddete uğradıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca kimliği tespit edilemeyen n= 7 (13,72) kişi, komşu n=1 (%1,96), ve reddettiği kişi n=1 (%1,96) tarafından kadınların şiddete uğradıkları da görülmektedir.

Tablo.4 İncelenen Haberlerde Kadınların Şiddete Neden Maruz Kaldıkları

Şiddetin Dayandırıldığı Neden	Sıklık	%
Tartışma	13	25,49
Aldatılma Düşüncesi	4	7,84
Reddetme	4	7,84
Diğer (Facebook hesabı açma, Facebook'ta beraber olunan fotoğrafın kaldırılması, ahırdaki hayvanı dövmeye engel olma, şakalaşma, evde şeker yok, cinsel anlaşmazlık, kıskançlık Krizi)	12	23,52
Belirtilmeyen	18	35,29
Toplam	51	100,0

İncelenen haberlerde şiddetin dayandırıldığı olaylara bakıldığında, tartışma n=13 (%25,49), aldatılma düşüncesi n=4 (%7,84), reddetme n=4 (%7,84), diğer sebepler

(Facebook hesabı açma, evde şeker olmaması, cinsel anlaşmazlık vb.) n=12 (%23,52) yüzünden kadınların öldürülmüş veya yaralanmış oldukları görülmektedir. Bunun yanında n=18 (%35,29) haberde şiddetin neden kaynaklandığı belirtilmemiştir.

Sonuç

Haberler incelendiğinde kadına şiddetin her haber sitesinde kendine yer bulduğu gözlenmiştir. Haber başlıklarına bakıldığında ise ("Bir kadın cinayeti daha!", "Yine bir kadın cinayeti!") kadına şiddetin normalleştiği, bu haberlerin sıradan haberlere dönüştüğü görülmektedir. Haberlerin yaklaşık yarısının öykü haber tarzında yapıldığı, olayların tüm ayrıntılarıyla verildiği, ölen ve yaralanan kadınlarının isimlerinin ve fotoğraflarının sansürlenmeden yayınlandığı dikkat çekmektedir. İncelenen haberlerde, gizlilik ilkesine dikkat edilmediği, olayların çok fazla detay verilerek sunulduğu gözlenmiştir.

Çok az sayıda haberin kamuoyunu bilinçlendirme amacı taşıdığı görülmüştür. Bu haberler genellikle kadın derneklerinin yaptıkları basın açıklamalarına, kadına şiddet istatistiklerine, kadın cinayetlerinin önüne geçmek için önlemler alınmasının gerekli olduğuna, cezalarda indirimde gidilmemesine, 6284 sayılı kanunun yeterince uygulanmadığına dikkat çeken haberlerdir. Ayrıca bu haberlerde kadın cinayetlerinin ört bas edildiği, cinayetlerin aydınlatılması için yeterince çaba sarf edilmediği, kamuoyu baskısı olursa veya mağdur yakınları olayların takibinde ısrarcı olursa gerekli çalışmaların başladığını vurgulamaktadır.

İncelenen haberlerde kadınların en çok ev içinde şiddet gördüğü bulunmuşsa da gün geçtikçe kadınlar sokakta da şiddetin en kötü haline maruz kalabilmektedirler. Bu duruma en güncel örnek olarak Emine Bulut vakası gösterilebilir. Olaya şahit olan kimselerin mağdura yardımcı olmak yerine olayı kamera kaydına almaları da son günlerde sıkça rastlanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum hem ahlaken hem de etik olarak uygun değildir. Olaya müdahale etmek yerine kamera kaydına alan kişiler hakkında işlem başlatılarak bu tür durumların önüne geçilmesi mümkün kılınabilir.

Kadınlar en çok ateşli silahlarla öldürülmekte ve yaralanmaktadır. Bu durum da ruhsatsız silah satışının ülkemizde bu kadar yaygın olmasının doğurduğu olumsuz sonuçları göz önüne sermektedir.

Kadınların en çok eşleri tarafından şiddete maruz kaldıkları gözlenmiştir. Bunu yanında boşanma aşamasında oldukları eşler de ikinci sırada yer almaktadır. Kadınlar en ufak bir sebepten dahi (evde şeker yok, Facebook'tan fotoğraf silme vb.) şiddete maruz kalabilmektedir. Bu durum erkeklerin şiddete haklı bir sebep aradıklarını, şiddete yönelmesinde tahrik edici unsurlar olduğunu gösterme çabasında olduklarını düşündürmektedir. Bu durumu medyanın dilinin de beslediği düşünülmektedir. Haber metinlerinde yer alan "cinnet getirdi" ibaresi bunu destekler niteliktedir. Bu ibareyi kullanarak ardından gelen şiddet eylemi bilinçsizmiş

gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte hâkimlerin gelen davalarda faile nasihatlerde bulunarak fail hakkında işlem başlatmadığı da görülmektedir. Evde şeker olmaması bahanesiyle eşine şiddet uygulayan faile hâkimin şunları söylediği görülmektedir: “Şimdi sana hapis versem eşin çocukların etkilenecek. Para cezası versem çocukların nafakasından kesip ödeyeceksin. Kadına el kaldırmak acizliktir. Öfke kontrolü için doktora git, akşamları eşinle yürüyüşe çık, çocuklarının derslerine yardımcı ol. Kısacası kendini değiştir.” (Habertürk, 2014). Bu duruma ek olarak eşini bıçaklayıp ardından arabayla üzerinden geçip cesedini de yol atan faile ağır tahrik nedeniyle cezada indirimine gidildiği de görülmüştür. Bu gibi canavarca işlenen suçlarda ağır tahrik vb. unsurlarla cezalarda indirilmesi hukuksal alanda birtakım yanlışlıklar olduğunu düşündürmektedir.

Dikkat çeken bir bulgu olarak, cinayeti işleyen kadın olduğu 3 habere atılan başlıkta, cinayeti işleyen erkek olduğu durumda atılan başlıklardan farklı bir yola gidildiği görülmüştür: “Yaşlı kadın, kocasını tuvalette odunla öldürdü.”, “Afgan kadının planını, dedektifler deşifre etti.”, “Kadının Uyguladığı Şiddet: Eski Kocasını 12 Yerinden Bıçaklayıp Boğazını Kesti! ” Kadın zanlının ifadesinde...” Başlıklara cinayet aracının eklenmesi, failin kadın olduğunun ve uyuğunun vurgulanması, kadının planlartasarlayan şeklinde sunulması kadın aleyhine ayrımcı bir dil kullanıldığının göstergesidir.

Tartışma ve Öneriler

İncelenen haberlerde kadınların şiddetin her türüne (darp, tehdit, bıçaklanma, ateşli silahla vurulma, tecavüz, sözlü saldırı, vb.) tanık oldukları görülmüştür. Kadınlar en çok tanıdıkları tarafından şiddete uğramaktadırlar. Bu kişilerin başında ise eşler gelmektedir. Kadınların ev içi şiddete maruz kaldıkları durumlarda yetkili mercilere ulaşmaları için bilgilendirilmeleri, şiddete uğradıklarına nerelerden yardım alabileceklerine dair eğitilmeleri gerekmektedir.

Haberlerde gizlilik ilkesine dikkat edilmediği, mağdurların isim soy isim bilgilerinin, adreslerinin, fotoğraflarının açıkça kullanıldığının gözlenmesi medyada içerik üretenlerin bu konuya hassasiyet göstermediklerini düşündürmektedir. Medyada içerik üreten, kamuoyuna bilgi aktaran kişilerin temel kişilik hak ve özgürlüklerine saygı göstermeleri özel önem taşımaktadır. Buna yönelik hizmet içi eğitimlerle kişilerin bilinçlendirilmesi, ayrıca kullandıkları dilin ayrımcılık taşımaması için hassasiyet göstermeleri adına çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Hâkimlerin davalarda tahrik indirimine gitmesi, iyi hal indirimi vermesi, nasihatlerde bulunması da bir sorun teşkil etmektedir. Hukuksal alanda bu boşlukların doldurulması gerekmektedir. 6284 sayılı kanunun elzem bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Gökulu, Gökhan ve Hosta, Nilgün (2013). Basında kadına yönelik şiddet haberlerinin analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta gazeteleri örneği (2005-2008).

The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (2), 1829-1850.

Polat, O. (2015). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 15-34.

World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Geneva.

BİR RUH SAĞLIĞI SORUNU OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET*

Cengiz ŞAHİN

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölüm Başkanı,
Öğr. Üyesi (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanı)
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
csahin40@gmail.com

Özet

Şiddet bütün dünyada her yerde, her yaş ve cinsiyete karşı uygulanan bir insan hakkı ihlalidir. Kadına yönelik şiddet, günümüzde yaygın bir toplumsal ruh sağlığı sorunudur. Kadına yönelik şiddeti genel ve aile içi olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Genel olarak değerlendirdiğimizde; cinsiyet seçimi, ihmal/istismar, genital mutilasyon, bekâret denetimi, töre ve namus cinayetleri, erken evlilik ve erken gebelikler başlıkları altında tartışılmaktadır. Elde edilen araştırma sonuçlarına göre şu öneriler geliştirilebilir. Kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesine özen gösterilmelidir. Şiddete maruz kalan ile şiddet uygulayan birlikte değerlendirilmeli ve tedavi edilmelidir. Kadınların kendilerini tanımaları, özgüvenlerini geliştirmelerine yönelik psiko-eğitimler verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, kadına yönelik şiddet, kadın ruh sağlığı.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayınlanmıştır.

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

VIOLENCE AGAINST WOMEN AS A MENTAL HEALTH PROBLEM

Abstract

Violence is a human rights violation which is applied to all ages and gender in all over the world. Nowadays, violence against women is a common societal mental health problem. Violence against women can be examined under two categories; that is, domestic violence and general violence against women. When we evaluate in general; it is discussed under the headings of gender selection, neglect / abuse, genital mutilation, virginity control, honor and honor killings, early marriages and early pregnancies. Research results suggest that education level of women should be increased. Also, those exposed to violence and perpetrators should be evaluated and treated together. Psycho-training should be provided for women to get to know themselves and develop their self-confidence.

Keywords: *Violence, violence against women, women's mental health.*

Giriş

Şiddet insan yaşamının her alanında görülebilen ve dünyada giderek artan önemli bir toplum sağlığı sorunudur. Günümüzde yaşanan değişimler ile birlikte şiddet çeşitlenmiş ve farklı alanlarda kendini göstermeye başlamıştır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte dijital şiddet gibi yeni şiddet alanı doğmuştur. Değişmeyen tek şey şiddetin yönünün güçlünün güçsüze, kötünün iyiye yönelik olmasıdır.

Şiddet; bireyin başka bir bireye veya topluma, karşı tarafın isteği dışında, güç kullanılarak zarar vermesidir. Bu bağlamda yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar şiddete maruz kalma olasılığı yüksek dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet algısının ve kültürel aktarımların kadına yönelik şiddetin en temel bileşenlerinden birini oluşturduğu söylenebilir. Kadına yönelik şiddetin uygulanma biçimi kültürden kültüre değişmekle birlikte, kadının yaşamını tehdit eden ve toplumsal yaşama katılımını olumsuz etkileyen sosyal sorunlardan biri olarak görülmektedir. Kadına yönelik şiddet, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da (2012) "kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlarda da görüldüğü gibi şiddetin fiziksel, ekonomik, cinsel, psikolojik veya sosyal boyutları olmakla birlikte asıl olan gerçek, şiddet olgusunun bireylerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilediğidir (Kumcağız vd. 2018).

Kadına yönelik şiddetin giderek artmasının nedenlerinin toplumsal ve bireysel kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Kadına yönelik şiddetin nedenleri arasında kadının toplumsal statüsünün düşük olması (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2019), aile içi şiddete zemin hazırlayan koşullar, yeni yetişen kuşakların sosyalleşme sürecindeki öğrendikleri (Page ve İnce 2008) gibi durumlar sayılabilir. Kadına yönelik şiddet pek çok etkileri olan toplumsal bir sorun olarak kadının yanı sıra çocuğu ve diğer aile bireylerini olduğu gibi dalgalar halinde bütün toplumu etkilemektedir.

Şiddet kadını fiziksel, duygusal ve sosyal yönden etkilemekte, travma ve travma sonrası stres bozukluğu, kronik ağrı, sosyal izolasyon, depresyon, madde bağımlılığı, güvenli olmayan cinsellik, intihar ve ölümlerle sonuçlanan olumsuzluklara neden olmaktadır (Yount vd. 2011, Bükecik ve Özkan 2018).

World Health Organization (WHO) (2016) raporuna göre; Dünya'da her 3 kadından 1'i yakını ya da başkaları tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınlara şiddet uygulayanların %38'inin yakınları olduğu belirtilmektedir. Kadınların %7'si ise yakınları dışında bir birey tarafından cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet dünyada olduğu gibi ülkemizde de güncelliğini koruyan bir olgudur. Bir araştırma raporunda Türkiye'de kadınların %44'ü duygusal, %36'sı fiziksel, %30'u ekonomik, %12 cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014). Araştırma sonuçlarına bakıl-

diğında kadına yönelik şiddetin Dünya ve Türkiye’de benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Şiddet bazı toplumlarda bir kültür, bir inanç ve bir sosyal gerçeklik olarak algılanmaktadır. Arap ve İslami kültürün hakim olduğu toplumlarda din ve kadına yönelik şiddet ilişkisini konu edinen bir çalışmada, şiddetin İslam ideolojisinin bir sonucu değil, ideolojinin bu toplumlarda yanlış kullanılmasıyla ilişkili olduğu açıklanmıştır. Araştırmacılar şiddetin yaygınlığını, İslam ülkelerindeki uygulamaların ve yasaların çoğunun İslam’ın köklerinden sapmış olmasına bağlı açıklarken, şiddetin bu toplumlara enjekte edilen kültürden ve geleneklerden kaynaklandığına vurgu yapılmaktadır (Douki vd. 2003). Toplumda “kadın eştir hem dövülür hem sevilir” felsefesinin insani, dini, ilmi ve bilimsel bir alt yapısı yoktur (Genç vd. 2019). Toplumdaki bu yanlış anlayışların yerine kadın-erkek eşitliğini ve toplumsal rollerini esas alan bir anlayış oluşturulmalıdır.

Kadına Yönelik Şiddet Türleri

Kadına yönelik şiddeti genel ve aile içi olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Genel olarak değerlendirdiğimizde; cinsiyet seçimi, ihmal/istismar, genital mutilasyon, bekâret denetimi/kızlık zarı kontrolü, töre ve namus cinayetleri, adölesan evlilik ve adölesan gebelikler (Dölen 2008) başlıkları altında tartışılmaktadır. Aile içerisinde kadına yönelik aile içi şiddet davranışı ise; fiziksel şiddet, cinsel şiddet, sözel şiddet, duygusal şiddet ve ekonomik şiddet şeklinde beş başlık altında incelenmektedir (Güler vd. 2005).

Cinsiyet Seçimi

Bazı ülkelerde teknoloji kullanılarak gebelikte cinsiyetin tespiti ve kız gebeliklere son verilmesi sık karşılaşılan kadına yönelik şiddet türüdür (Dölen 2008). Çin, Hindistan gibi ülkelerde herhangi bir problem ya da sağlık sorunu olmaksızın, sadece fetüsün cinsiyetinin kız olması nedeniyle yapılan cinsiyet seçiminin cinsiyet oranlarını etkilediği bilinmektedir (Lhila ve Simon 2008). Cinsiyet seçimi durumunun erkek lehine kullanılması kadının aile ve toplum içinde değer ve statü kaybetmesine neden olmaktadır (Bükecik ve Özkan 2018).

İhmal/İstismar

Çocuk ihmali; çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, beslenme, giyim, tıbbi, sosyal ve duygusal gereksinimler ya da yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermemesi gibi, çocuğu fiziksel ya da duygusal yönden ihmal etmesidir. Çocuk istismarı ise; sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar verebilen, fiziksel ve /veya duygusal kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlardır (Dölen 2008). İstismar/ihmal, çocukların fiziksel, psikolojik, cinsel ya da sosyal açıdan zarara görmesine neden

olmaktadır. Özellikle kız çocuklarının daha fazla istismara uğradığı bilinmektedir (Jaffee ve Christian 2014). Türkiye’de yapılan bir çalışmada kadınların %9’u çocukluk döneminde (15 yaşından önce) cinsel istismara maruz kaldığını belirtmiştir. 15 yaşından önce maruz kalınan cinsel istismarın %29’u erkek akrabalar, %38’i kadınların tanımadıkları kişiler tarafından gerçekleştirildiği bildirilmiştir (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Genital Mutilasyon/ Kız Çocuklarında Sünnet

Kız çocuklarında sünnet, diğer adıyla genital mutilasyon (kesme/sakatlama) işlemi medikal bir sebep olmaksızın dış genital organların bir kısmının veya tamamının çıkarılması işlemidir. Çok eski zamanlardan beri özellikle Afrika’da uygulanan ve geleneğe dayalı cerrahi bir işlemdir. Günümüzde başta Dünya Sağlık Örgütü (WHO) olmak üzere tüm dünyada birçok sağlık organizasyonu tarafından büyük tepki gören ve önlenmeye çalışılan bir işlemdir. Kız çocuklarında hem psikolojik hem de fiziksel sorunlara yol açmaktadır. Kronik ürogenital ağrının yanında kadın cinsel disfonksiyonuna özellikle de libido, uyarılma ve orgazm bozukluklarına yol açabileceği gösterilmiştir (Karaman 2018). Sosyokültürel ve dini mezheplere dayandırılan, dünya çapında bir problem olan bu uygulama, kadına karşı şiddetin en ağır şekillerinden biridir (WHO 2011). Kadın sünnetinin uygulanma nedenleri arasında; evlilikte tercih edilir olma, bekâreti koruma, sosyal statü, dini/mezhebi kurallara bağlılığı gösterme gibi sosyal onaylar sayılabilir (WHO 2011). Bu uygulamaların kişide doğuracağı sonuçları çeşitli nedenlere bağlı olarak araştırma sonuçlarına göre açık bir biçimde ortaya konulamamaktadır.

Bekâret Denetimi/Kızlık Zarı Kontrolü

Kızlık zarı muayenesi, bazı kültürlerde kadınlar üzerinde önemli bir yaptırım aracıdır. Birçok ülke ve toplum, bekâret testiyle birlikte kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet eşitsizliklerini ve erkeklerin daha fazla cinsel özgürlüğe sahip olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (Şimşek 2011). Kadın cinselliğinin denetlenme aracı olarak ifade edilen kızlık zarı muayenesi, kadında fiziksel, psikolojik ya da sosyal sorunlar oluşturmada, kadını intihara sürüklemekte, cinayetlere neden olabilmektedir (Loeber 2014). Aslında birçok gelişmiş toplumda yasal açıdan, beden dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar için ağır cezalar öngörülmüş, hâkim kararı olmaksızın kişinin genital muayeneye gönderilmesi suç sayılmıştır. Yeni Türk Ceza Kanununda yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın kızlık zarı incelemesinin yapılması cezai işlem gerektirmekte ve kişinin rızası olmadan bu işlem yapılamamaktadır (Özmen 2008).

Töre ve Namus Cinayetleri

Namus cinayetleri, evlilik öncesi cinsel ilişki, yasa dışı ilişkiler, aile ve eşe itaatsiz-

lik, evli kadının eşi dışında biriyle cinsel ilişkisi gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gazioğlu 2013). Dünyanın her yerinde namus cinayetleri şiddetin en ağır biçimi olarak görülmektedir. Özellikle feodal yapının gücünü koruduğu bölgelerde kadınların namus adına öldürüldüğü bilinmektedir. Bir şiddet biçimi olarak namus cinayetleri, toplumların kültüründen, özellikle değer sisteminden kaynaklanmaktadır (Bilgili ve Vural 2011). Töreye uymayan kadınlar, akrabaları tarafından öldürülmektedir. Töre ve namus cinayetleri Dünya'nın tüm ülkelerinde farklı nedenler bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Ülkemizde özellikle Güneydoğu Bölgesi'nde kadın intiharı oranının yükselmiş olması, kadın üzerinde namusa dayalı baskıların önemini göstermektedir.

Adölesan Evlilik ve Gebelikler

Adölesan gebelikler, anne ve bebek sağlığı açısından kısa ve uzun dönemde olumsuz etkilere neden olabilen riskli gebeliklerdir. WHO (2013)'a göre Dünya'da çocuk gelinlerin sayısı 2011-2020 yılları arasında 140 milyona ulaşacağı bildirilmektedir. Ülkemiz gibi gelişmekte olan veya Güney Asya, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Latin Amerika ve Batı Afrika gibi az gelişmiş ülkelerde ailelerin kültürel ve geleneksel değerleri doğrultusunda çocuklarının evlendiklerini görüyoruz. Ülkemizde 4271 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)'na göre, evlenme yaşı daha önce erkekler için on yedi, kadınlar için on beş iken, kadınlar ve erkekler için on yedi olarak belirlenmiştir (TMK 2001: Md. 124).

Aile İçi Şiddet

Bugün pek çok kadın aile içi şiddete maruz kalmakta ve utandığı için söz konusu şiddet olayını gizli tutmaktadır (Yüksel Oktay 2015). Aile ortamı açısından bakıldığında kadına yönelik şiddet kavramının yanı sıra aile içi şiddet kavramının da çeşitli şekillerde ele alınması soruna daha etkin ve kalıcı çözümler üretmeye olumlu katkı sağlayacaktır. Bu noktada ailenin mutluluğu, menfaatleri ve sorunlarının çözümünde cinsiyetlere özgü farklılıklar üzerinden hareket etmek yerine eşitlikçi ve güçlü bireylerin desteklenmesi ve oluşturulmasına katkı sağlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Genç vd. 2019). Kadına yönelik şiddet, bireylerin genellikle sosyal yaşamda toplumsal ya da bireysel etkileri kullanarak daha güçlü olanın bir diğerine uyguladığı fiziksel, cinsel, sözel, psikolojik ve ekonomik zor kullanımı ifade etmektedir. Bütün bu durumlar insan hakları ihlali olarak ele alınmakta ve yaşamsal ve doğuştan kazanılan hakların bireyin elinden alınması olarak değerlendirilmektedir (Özkan 2017). Aşağıda kadına yönelik aile içi şiddet durumları kısaca açıklanmıştır.

Fiziksel şiddet; itmek, kakmak, yumruklamak, ısırarak, tokat atmak, herhangi bir araç ya da silah ile yaralamak ya da işkence yapmak, vb. eylemlerin kullanılmasıdır

(Yetim 2008). Dünyada kadınların 3'te biri hayatlarının bazı dönemlerinde fiziksel veya cinsel şiddet deneyimlemektedirler. Türkiye'de fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten evlenmiş kadınların oranı %36 olduğu belirtilmektedir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014).

Cinsel şiddet; kadını bir obje olarak görmek, aşırı kıskançlık ve şüphecilik göstermek, kadını aldatmak, zorla cinsel ilişkiye zorlamak vb. durumlar cinsel şiddetin varlığını göstermektedir (Watts ve Zimmerman 2002). Cinsel şiddet bazen fiziksel şiddetle birlikte incelenmiş, fakat çoğu zaman dile getirilmediği için daha az ele alınmıştır. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014) raporuna göre, Türkiye genelinde evlenmiş kadınların %12'si yaşamın herhangi bir döneminde cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Bu oranın çok yüksek olduğu değerlendirilebilir.

Sözel şiddet; söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma, kişinin değer verdiği konulara yönelik güvenini sarsmak, ağır hakaret ve küçük düşürücü sözler söylemek, aşağılayıcı adlar takmak sözel şiddete ilişkin belirgin davranışlardır (Yetim ve Şahin, 2005). Literatürde kadınların %84'ü eşinin sözel şiddetine maruz kaldığı bildirilmektedir (Mutlu, 2006). Literatür değerlendirildiğinde kadınların neredeyse ¼'ü sözel şiddete maruz kalmaktadır ki, bu oran kabul edilemez düzeydedir.

Psikolojik şiddet; duyguların ve duygusal gereksinimlerin, zorlamak, bağırarak, aşağılamak, cezalandırmak, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması, bireyin sosyal çevresine müdahale etmesi, topluluk içinde hor görülmesi, yetersiz olduğunun söylenmesi gibi davranış biçimleri olarak belirtilmektedir (Yetim, 2008). Psikolojik şiddet doğrudan fiziksel değildir, ancak fiziksel olarak zarar verme tehdidini içerebilir. Psikolojik şiddetin, diğer şiddet türleriyle kıyaslandığında, kaygı, korku, utanç, özgüven eksikliği, ruhsal çöküntü, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi çok daha ciddi sorunlara yol açtığı ifade edilmektedir (Arias ve Pape 1999; Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer 2019). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014) raporuna göre, Türkiye genelinde kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları duygusal şiddet oranının %44 olduğu bildirilmektedir.

Tartışma ve Sonuçlar

Çağın en önemli sorunlarından biri olan şiddet günümüzde sosyal yapı içinde daha fazla görünür hale gelen ölümcül ve ölümcül olmayan sonuçları ile üzerinde çalışılması ve önlem alınması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nokta-

da yaş, ekonomik durum, eğitim gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak şiddete maruz kalan ya da maruz kalma olasılığının yüksek olduğu dezavantajlı gruplar içinde kadınlar yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet çeşitli şekilleriyle aileyi, toplumsal yapıyı ve kurumları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yönüyle çeşitli araştırmalara konu olmuş ve konu ile ilgili önemli çıkarımlar ortaya koyulmuştur (Genç vd. 2019).

Kadına yönelik şiddet, cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının ataerkil yapı nedeniyle, kendisinden beklenen rollere aykırı davranması veya toplumsal normların dışına çıkması, kadına yönelik şiddetin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet, kadına fiziksel ve psikolojik zarar vermekte; kadınların sosyal açıdan kendilerini geliştirmelerini engellemekte ve kadınların önemli bir kısmının ekonomi, sosyal statü, eğitim, sağlık ve diğer haklar yönünden dezavantajlı olmasına neden olmaktadır.

Şiddetin uygulanma biçiminin kültürden kültüre değiştiği görülmektedir. Kadınların şiddet gördüğü bir toplumda insana değer anlayışını geliştirmek oldukça zordur. Toplumsal cinsiyet algısının temelinde yatan en temel faktör toplumların kültürel özellikler, nesiller arası kültürel aktarımdır. Kültürel değerlerin değişmesinin zor olması kadına yönelik şiddete yaklaşımı ve önlenmesine yönelik uygulamaları tüm disiplinler açısından önemli kılmakta ve şiddetin her bir disiplin için farklı yönlerden ele alınmasını gerektirmektedir.

Kadına yönelik şiddetin erken dönemde tanınması ve uygun müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Buna göre şu öneriler geliştirilebilir:

- Kadına yönelik şiddete yaklaşımda multidisipliner bir yaklaşım sergilenmeli ve farklı disiplinlerin şiddetin her bir bileşenini nasıl ele alacağı belirlenmelidir
- Eğitim düzeyi azaldıkça şiddete maruz kalmanın arttığı bildirilmiştir. Buna göre özellikle kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesine özen gösterilmelidir.
- Şiddet konusunda şiddete maruz kalan ve şiddet uygulayan birlikte değerlendirilerek takip edilmeli ve tedavi edilmelidir. Kadınların kendilerini tanımaları, özgüvenlerini geliştirmelerine yardımcı olmak ve psikolojik iyilik hallerini yükseltmek amacıyla psiko-eğitimler verilmelidir.
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde öğretmenler, hukukçu, imam, polis, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman gibi, toplumla yakın temas halinde hizmet veren çalışanlara bu bağlamda önemli görevler düşmektedir.
- Aile içi şiddeti deneyimleyen bireylerin sosyal öğrenme yoluyla şiddeti kendi kurduğu aile ortamında sürdürmesi, toplumsal yaşamda şiddetin yeniden üretilmesine sebebiyet vermektedir. Buradan yola çıkarak bireylerin aile ile ilgili doğru rol oluşturmalarına özen gösterilmelidir.

- Bireylerin aile içi anlaşmazlıkları gidermede ekonomik, sözel ve fiziksel şiddet yöntemlerine başvurmalarını önlemek amacıyla, öfke kontrolünü sağlayabilmeleri, etkili iletişim yollarını kullanabilmeleri gibi konularda uygulamalı eğitimlerle desteklenmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Kanun No. 6284, Kabul Tarihi: 8.3.2012.
- Arias, I. ve Pape, K. T. (1999). *Psychological abuse: Implications for adjustment and commitment to leave violent partners. Violence and Victims, 14(1), 55-67.*
- Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). *Kadına Yönelik Şiddetin En Ağır Biçimi: Namus Cinayetleri. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 14(1): 66-72.*
- Bükecik, E. ve Özkan, B. (2018). *Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3(2): 33-37.*
- Dölen, İ. (Ed.). (2008). *FIGO Komitesi, Üreme ve Kadın Sağlığında Etik Sorunlar Çalışması: Obstetrik ve Jinekolojide Etik Konular. Ankara: Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Yayını.*
- Douki, S., Nacef, F., Belhadj, A., Bouasker, A., Ghachem, R. (2003). *Violence Against Women in Arab and Islamic Countries. Archives of Women's Mental Health, 6(3): 165-171.*
- Gazioğlu, E. (2013). *Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma Ve Sorunlu Yaklaşımlar. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi, 7(30):89-100.*
- Genç, Y., Altıparmak, İ. B., Ustabası Gündüz, D. (2019). *Kadına Yönelik Şiddetin Erkekler Tarafından Değerlendirilmesi: Sakarya Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(2), 391-408.*
- Güler, N., Tel, H. ve Özkan Tuncay, H. (2005). *Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 27(2):51-56.*
- Jaffee, SR., & Christian, CW. (2014). *The biological embedding of child abuse and neglect implications for policy and practice. Social Policy Report, 28(1):1-36.*
- Karaman, M. İ. (2018). *Kız Çocuklarında Sünnet, Türkiye Klinikleri- Özel Sayı, 11(1):56-62.*
- Kumcağız, H., Aydın Avcı, İ., Talay, T. Gürkan, S. ve Kinsiz, D. N. (2018). *Samsun Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'ne Başvuran Şiddet Mağduru Kadınların Başvuru Durumları ve Gereksinimleri. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(2):401-414.*
- Lhila, A., & Simon, K.I., (2008). *Prenatal health investment decisions: Does the child's sex matter. Demography, 45(4), 885-905.*
- Loeber, O. (2014). *Wrestling with the hymen: Knowledge and attitudes. European Journal of Contraception and Reproductive Health Care, 4(19), 238-243.*
- Özkan, G. (2017). *Kadına Yönelik Şiddet-Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1): 533-564.*
- Özmen R (2008). *Türk Ceza Kanunu. Seçkin Yayıncılık, Ankara.*
- Page, A.Z.ve İnce, M. (2008). *Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. Türk Psikoloji Yazıları, 11(22): 81-94.*
- Şimşek, H. (2011). *Effects of Gender Inequalities on Women's Reproductive Health: The case of Turkey. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25(2), 119-26.*
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi, www.kadininstatusu.aile.gov.tr. (erişim 15.09.2019).*
- Türk Medeni Kanunu. Kanun Numarası: 4721 Kabul Tarihi: 22.11.2001.*

- Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. (2014). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (ISBN:978-605-4628-75). Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.*
- Vatandaşlar, S. E. ve Sümer, Z. H. (2019). *Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Ölçeğinin (Psychological Maltreatment of Women Inventory) Türk Kültürüne Uyarlanması, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 9(53), 341-371.*
- Watts, C. & Zimmerman, C. (2002). *Violence Against Women: Global Scope And Magnitude. The Lancet, 359(9313), 1232-1237.*
- Yetim, D. (2008). *Edirne Şehir Merkezinde Kadınlara Yönelik Şiddet Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Yetim, D. ve Şahin, E.M. (2005). *Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım. Aile Hekimliği Dergisi, 2(2),48-53.*
- World Health Organization (WHO) (2013). *Child marriages: 39 000 everyday, http://www.who.int. (erişim 21.08.2017).*
- World Health Organization (WHO). (2011). *An update on WHO's work on female genital mutilation (FGM): Progress report. Switzerland: Publications of the World Health Organization.*
- World Health Organization (WHO) (2016). *Violence against women. Intimate partner and sexual violence against women. Switzerland: Publications of the World Health Organization.*
- Yount, K. M., Halim, N., Hynes, M., & Hillman E. R. (2011). *Response effects to attitudinal questions about domestic violence against women: A comparative perspective. Social Science Research, 3(40), 873-884.*
- Yüksel, Ş. ve Cindoğlu, D. (Ed.). (2006). *Kadın Cinselliği: Bilgilendirme Dosyası 5. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD).*

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

ETKİN YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK BELEDİYELER VE CİNSİYET DUYARLI HİZMET ANLAYIŞI

Ebru Leman KALKAN

Mimar,

Denizli/Merkezefendi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Belediye Meclis Üyesi
lemandeda07@gmail.com

Özet

Yereldeki cinsiyet odaklı politikaların Kadına olan etkilerinin araştırılmasıdır.

Kadın ve erkeğin toplumsal ilişkiler içerisinde eşit olmayan şartlarda yaşamlarını devam ettirmeleri "toplumsal cinsiyet eşitliği"ni gündeme getirmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin toplumda imkânlardan eşit şekilde yararlanmaları ve eşit haklara sahip olmaları anlamına gelmektedir. Kent, kadın ve erkeğe birlikte bir yaşam ortamı sunuyor olsa da, toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla kentin "eril" yapılandırıldığı bir gerçektir. Toplumsal cinsiyette kadına biçilen rol, onun kente katılımını azaltmaktadır. Kentleşme hareketinin, sosyal, ekonomik ve mekânsal açılardan kadına yeni olanaklar sağladığı; aile, din ve siyasi kanaatler üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, kadın kente katılarak kendini geliştirme yoluna gidip gidemediği, göçe maruz kalan kadının mahalle mahremiyetini aşarak kamusal alanlara dâhil olma oranları elde edilen veriler üzerinden okunacaktır.

Sonuç olarak Yerel siyasetin ve belediye yönetimlerinin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele açısından önemli bir düzey olduğu ve toplumsal cinsiyete duyarlı hizmetlerin üretilmesinde özgün katkılar sağlayabileceği söylenebilir. Bu doğrultuda, yerel siyasette, toplumsal cinsiyete duyarlı belediyeciliğin benimsenmesi için gerekli adımların atılmasının önemine işaret edilecektir.

Bugün cinsiyet eşitliği kavramı yalnızca kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetinden doğan bir eşitsizlik halinden çıkmış, her türlü cinsel kimlik, yönelim, cinsiyet rolleri gibi uzayan bir listenin birbirine eşit olması haline dönmüştür. Bu eşitlik tam anlamıyla insan haklarından doğan bir eşitliktir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Toplumsal İlişkiler, Kent, Belediye Yönetimleri

Giriş

Toplumsal cinsiyet eşitliği pratiklerinin bugüne kadar hiçbir çalışmada ev içi şiddetle ilişkilendirilmemiş olması mevcut bilim üretme paradigmasının neo-liberal politikalarından bağımsız olmamasıyla açıklanabilecek bir durumdur. Hâlbuki toplumsal cinsiyet eşitliğinin kavramsal temeli ve öne sürdüğü argümanlar doğrudan kadın erkek dikotomisine ve rekabetine dayalıdır. Hem batılı ülkelerde hem de AB ye uyumlu sosyal politikalar üreten Türkiye gibi ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının erkekten yönelen şiddetteki rolü üzerinde de düşünmek gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikalar uygulayan ülkelerde “eşit temelli politikalar” gerçekte şiddetin sosyo-psikolojik kaynaklarını kurutmaya yönelik değil, şiddetin semptomlarını hafifletmeye ve kadını şiddet karşısında tahkim etmeye dönük bir kavramsal temel üzerine kurulmaktadır.

Kurumların tüm ana plan ve programlarına toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yerleştirmeye yönelik faaliyetler yerine kadın odaklı politikalar geliştirdikleri söylenebilir. Bu kurumların faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet etki analizi ile değerlendirilmesi, toplumsal cinsiyete özgü politikalar ile yerleştirilmeye dönük politikaların ayrıştırılması gerekmektedir.

Kadınların kamusal alan ile ilişkisi esasen sokağa çıkınca başlamaktadır. Kamusal alanda var olan, yani sokağa çıkan kadın yüzyıllardır toplumların düzenine tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle toplumsal düzen de cinsiyetçi biçimde ayrılmış bir kamusal-özel alan karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Kentlerde bu ayrışma daha güçlüdür.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte kadın kamusal alanda tanımlanmaya, tebaadan vatandaş olmaya, aile yaşamında ise eşit haklara sahip bir eşe dönüşmeye başlamıştır. Ancak, Türkiye’de esas kamusal / özel karşıtlığı ve buna ilişkin tartışmalar, 1980’li yıllarla birlikte alevlenmiş, örtünme pratikleri nedeniyle kadınlar bu tartışmanın başkahramanları olmuşlardır. Kenti tüm bu toplumsal, siyasi ve ekonomik bileşenlerin bir bütünü olarak ele aldığımızda, kentin erkek egemen kültürün ihtiyaçları sonucunda ve bu ihtiyaçlara göre tasarlandığını söyleyebiliriz. Kent erildir!

Erkekler kentin hemen her yerine güvenlik veya kısıtlanma çekincesi olmaksızın gidebilirken, kadınlar mahalle içi, güvenli site ya da avm gibi çok daha kısıtlı ve belirlenmiş alanları kullanmaya mecbur bırakılmaktadır.

Kadınların siyasi partilere, sendikalara, yerel yönetimlere, parlamentolara, üst düzey bürokratik görevlere yani karar verme mekanizmalarına katılımları oldukça sınırlıdır. Cinsiyetçi biçimde ayrılan kamusal alan ve özel alan, kentlerin planlanması ve tasarlanmasında yeniden üretilip güçlendirilmektedir.

Kentlerin, iktidarın toplumla en yakın ilişki kurduğu yer olduğunu görüyoruz. Sokağa çıkamayan kadının eğitim ve iş olanaklarına erişimi sınırlanmış ayrıca eğitim ve iş olanaklarından faydalanamayan kadın, vasıfsız ve ucuz iş gücü olarak ekonomiye katılarak kapitalist sisteminin sürdürülmesini sağlamıştır.

Yerel düzeyde kadınların yaşadıkları sorunlar, güçlükler, kısıtlılıkların yerel yönetimlerin politikalarıyla da bağlantılı olduğu gerçeği, yakın zamanlara gelene değin, dünyada ve Türkiye’de kadın hareketlerinin de gündemi dışında kalmıştır. Genel politikaların önüne yerel geçememiştir. Yerel yönetimler konuları ve yapıları itibariyle bu sorumluluğun önemli taraflarından biridir. Yerel siyaset genel siyasetten farklı olarak özel alanla kamusal alan arasındaki ayrımı ve mesafeyi de daraltır”

“Belediyeler hem görev ve yetkileri hem de yerel yaşamdaki rolleri açısından yerel yönetim sisteminin bel kemiğini oluşturur. 2007 istatistiklerine göre ülke nüfusunun %83’ünün belediye sınırları içinde yaşadığı göz önüne alınırsa; belediyelerin yönetim sistemi ve toplumsal yaşamdaki rolleri daha iyi anlaşılır”

Yerel düzeyde kadınların yaşadıkları sorunlar, güçlükler, kısıtlılıkların yerel yönetimlerin politikalarıyla da bağlantılı olduğu gerçeği, yakın zamanlara gelene değin, dünyada ve Türkiye’de kadın hareketlerinin de gündemi dışında kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, kuşkusuz, seçme-seçilme, eğitim, çalışma, medeni haklar gibi temel yurttaşlık haklarının elde edilmesi mücadelesiyle ilgilidir ve bu süreç de kaçınılmaz olarak, yasama gücüne sahip olan merkezi parlamentolarda düğümlenmiştir. Bir başka deyişle, kadınların “eşit” olmak için yürüttükleri mücadele, genel ya da merkezi siyaseti yerel siyasetin önüne geçirmiştir.

İstatistiklerden örnekler artırılabilir. Türkiye’nin başkenti Ankara’da yürütülen bir araştırmanın sonuçlarına göre yüzdeler şöyledir:

Ankara’da yaşayan kadınların;

- %9’u okur-yazar değil!
- %100’e yaklaşan oranı ev temizliği, çocukların bakımı, çamaşır, bulaşık gibi işlerden sorumlu!
- Evin gündelik alışverişini yapanlar %70 oranında kadınlar!
- Gelir getirici işi olan kadınların %14’ünün çalışma mekânı ev!
- Gelir getirici bir işi olsun isteyen kadınların %26’sı çocuklarının bakımsız kalacağı endişesiyle, %30’u ailesindeki bir erkek izin vermediği için bu isteğini gerçekleştiremiyor!
- %42’si haftada bir ve daha az mahallesinden dışarı çıkıyor!
- %28’i, ev işleri, çocuk, hasta ya da yaşlı bakımı çok zamanını aldığından, %33’ü kendine ait bir geliri olmadığından, %12’si de yakınları izin vermediği ya da kısıtladığından dışarı çıkamıyor!
- %34’ü hava kararmadan eve dönmeye çalışıyor,
- %41’i toplu taşıma araçlarını kullanarak ya da yaya olarak yolculuk yaparken tacize uğruyor!
- %20’si hane içinde kötü muameleyle karşılaşılıyor!

Bu yüzdeler, kadınların ülke genelindeki durumlarının belli nedenlerini bize sun-

makla kalmıyor; aynı zamanda, yerel düzeyde ciddi sorunlar, engeller ve güçlerle karşı karşıya bulduklarını gösteriyor. Bunlara, cinsiyete özgü sorunlar diyebiliriz. Eşitsizlik yerel düzeyde ve somut olarak yaşanıyorsa, çok açık bir biçimde, belli destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekir. Aslında mesele basittir: "gerçekte eşit olmayanlara eşitmiş gibi davranmak"... Eşitsizlik -körlüğü diyebileceğimiz bir durum... Hal böyle olduğunda, toplumsal-ekonomik açıdan dezavantajlı toplum kesimleri daha da dezavantajlı duruma gelir; bu kesimler, güçlenmek ve refah düzeylerini yükseltebilmek yerine daha da yoksunlaşıp daha da yoksullaşır, yaşam koşullarını iyileştirmekle sorumlu kamu kurumlarına daha da yabancılaşırlar...

Çözümüne ulaşmak için gereken, sorunların sahiplerinin çözüm önerilerine katılımıdır. Belediyeler ve devletin yereldeki birimleri ile kadın politikaları üstünde çalışan sivil toplum örgütlerinin işbirliği şarttır. Kadınların kamusal alana katılma konusu çok boyutlu bir sorundur ve çözümü kararlı, uzun vadeli, süreklilik içeren politika ve stratejiler gerektirir.

Bu sorunun çözüm taraflarından biri olan belediyeler oyla, belirli bir süreliğine seçilen siyasi yapılardır. Kendi içinde bir özerkliğe sahip olmasına rağmen mensubu bulunduğu siyasi partiyle organik ilişkileri vardır ve bu ilişkiler çoğunlukla yapılan politika ve hizmetleri belirler. Yerel yönetimin mensubu bulunduğu partinin iktidar ya da muhalefette olması da bu politika ve hizmetlere yön verir ve yerel yönetimlerin merkezi yönetimden aldıkları bütçe ve desteği belirleyebilir. Yerel yönetimlerin belli bir süreliğine seçilmiş olması, bazen gerekli, stratejik ve ideal olandan ziyade iktidar alanlarını korumak için oy almaya yönelik politika, hizmet ve yatırım gerçekleştirilmesine neden olur. Bu ise planlanmış, uzun vadeli ve süreklilik içeren politika ve hizmetler yerine kısa vadeli, pratik, günü kurtaran, belli bir kesimin işine yarayan, popüler hizmet ve politikaları doğurur. Bazen bir yerel yönetimin başladığı bir hizmet gayet iyi devam ediyorken seçimle değişen yeni yönetim farklı gerekçelerle bu hizmeti değiştirebilir ya da sonlandırır. Sürdürülebilirlik ve süreklilik açısından buna benzer sorunlarla yerel yönetimler cephesinde zaman zaman karşılaşılır.

Yerel Yönetimlerin karşılaştığı sorun başlıkları ve çözüm önerileri şu şekildedir;

Eğitim Sorunu

Türkiye'de 2010 yılı itibariyle 6 yaş üstü okuma yazma istatistiklerine baktığımızda okuma yazma bilmeyen 700.400 erkeğe karşı kadınlarda bu sayı 3.125.244'dür, erkeklerin nerdeyse 5 katıdır (<http://www.tuik.gov.tr>). Okullaşma oranında kadınlar erkeklerin gerisinde yer almaktadır. Yerel yönetimler kadınların örgün eğitime yönelik bazı çalışmalar gerçekleştirirler de eğitim alanında en fazla varlık gösterdikleri alan yaygın eğitime yönelik mesleki kurslar ve faaliyetlerdir. Özellikle meslek edindirmeye yönelik pek çok kurs ve faaliyet düzenlenmektedir. Ancak bu kursların pek çoğu yine cinsiyete bağlı işbölümünün yansımalarını taşımaktadır. Kursu bitiren kadınların işe yerleşebilme noktasında da karşılaştıkları sorunlar vardır. İşe

başvuru yapma, iş arama, iş görüşmesi gerçekleştirme, cv hazırlama gibi pek noktada kadınlar danışacakları kimseyi bulamamaktan ve bir destek mekanizması olmamasından şikâyetçi olmaktadır. Yerelde yaşayan bazı kadınların ise kursa devam edeceği süre içinde hasta, yaşlı ya da çocuğuna bakacak kimse bulunmadığı için bu eğitimlere başlama şansı bile olmamaktadır. Bu sorun aynı zamanda kadınların bu ve benzeri kursları tamamlayamama, işe başlayamama nedenleridir. Yine kurs yerinin uzak bir yer olması durumunda verilecek yol parası zaten genellikle ekonomik düzeyi düşük olan bu kadınların daha kursa başlamadan bu olanaktan yararlanamamasına neden olmaktadır.

İş Danışmanlığı Sorunu

Yerelde yaşayan kadınların istihdam konusunda yaşadıkları sorunlardan biri de iş bulmak, işe başvurmak ve sonrası süreçte yaşadıkları sıkıntılardır. Yerel yönetimler iş bulmak, işe başvurmak, iş görüşmeleri gerçekleştirmek, cv hazırlamak, öz güven kazandırmak, iş yeri açmak, proje hazırlamak, girişimcilik vb. konularda iş danışmanlığı merkezleri açarak kadınların istihdama katılımlarına destek olabilirler. Kadınlara kendi işlerini kurmaları için mikro krediler temin etmek ya da bu olanaklara ulaşma konusunda danışmanlık sağlamak bu merkezler aracılığıyla sunulabilir. Bu merkezler ayrıca kadınların evlerinde ürettikleri çeşitli ürünleri nasıl pazarlayacakları, kadınların bir araya gelerek kurabilecekleri üretim birimleri, kooperatifçilik vb. konularda kadınlara yol gösterici çeşitli eğitim ve danışmanlık hizmeti verebilir.

Pazar ve Pazarlama Sorunu

İstihdam konusunda kadınların yaşadığı sorunlarından birisi de pazar ve pazarlama sorunlarıdır. Ürettikleri ürünleri satamamak, nasıl pazarlanacağını bilmemek, uygun pazar alanları bulamamak, kullanılan malzemeye yönelik sorunlar, dar bir alan dışına çıkamamak, ürettiklerinin karşılığını alamamak ve bu alanda yoğun bir emek sömürüsüne uğramak bireysel olarak ya da bir araya gelerek üretim yapan kadınların yaşadığı temel sorunlardır. yerelde yaşayan kadınların bir bölümü güvenceli iş imkânından yoksun, enformel alanda çalışmaktadır. Genellikle ev ekسنli olarak çalışan bu kadınların çoğu hem emeklerinin karşılığını alamamakta hem de çalışıyor olarak görülmemektedir. Yerel yönetimler bu sorunların aşılması noktasında bir takım çözümler üreterek kadınların istihdama katılımlarına yardımcı olabilir.

Ulaşım ve Aydınlatma Sorunu

Kadınlar için yaşadıkları yerdeki aydınlatma ve ulaşım sorunu da gündelik hayatı planlama ve sürdürme açısından önemlidir. Bu sorun bazen kadınların çalışma yaşamına katılımları önünde ciddi bir engel oluşturabilir.

Kentsel mekânların (parklar, meydanlar, yollar) yeterli derecede aydınlatılmaması, kadınların kendilerini güvensiz ve tehdit altında hissetmelerine yol açar. Ailedeki

erkekler içinde eşlerinin ya da kızlarının karanlık bir sokaktan geçecek olması, kadınların çalışmalarına izin vermemelerinin gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle varoşlarda ve kenar mahallelerde aydınlatmanın olmaması ya da yetersiz oluşu kadınların istihdamı önünde bir engelle dönüşebilir. Yereldeki mekânların ve sokak aralarının aydınlatılması, yerel yönetimlerce yapılan bir kent hizmeti olduğu kadar kadınların sosyal yaşama ve istihdama katılımları içinde yapılması gereken bir hizmettir. Ulaşım sorunu da kadınların yaşamlarında önemli bir yer tutar. Kadınların istihdama katılması noktasında ulaşım meselesi de bu konuyu etkileyecek önemdedir. Şöyle ki gideceği iş yerine direkt toplu taşıma aracı bulunmayan birkaç araç değiştirerek işe ulaşan kadınlar için bu sorun fazladan zaman ve para harcamak demektir. Zaten çoğunlukla kadınların kazandıkları ücretlerin düşük, evde kendilerini bekleyen işler nedeniyle zamanlarının az olduğu düşünüldüğünde bu durum kadınların çalışmamasına ya da işten ayrılmasına yol açar.

Şiddet Sorunu

Kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayata katılımı önündeki önemli engellerden birisi de yaşamın birçok alanında ve genellikle aile içinde karşılaştıkları şiddettir. Kadına uygulanan şiddetin sadece o kadının sorunu olmadığı, bu meselenin toplumsal bir mesele olarak ele alınması gereği yerel yönetimlerin de bu konuya ilişkin politikalar, stratejiler ve hizmetler geliştirmesini ve sunmasını gerekli kılmaktadır. Kadına yönelik şiddet ile istihdam arasında ki ilişki ters orantılıdır. Şiddetin artması istihdamın düşmesine neden olur. Kadın istihdamının artmasının kadına yönelik şiddeti durdurmazsa bile, kadının şiddet ortamından kurtulması için avantaj sağladığı bilinmektedir. Şiddetin, iş piyasasına katılımın azalması, işte verimliliğin düşmesi, düşük kazanç, işe devam edememe, yatırım ve tasarrufta azalma gibi ekonomik çarpan etkileri bulunmaktadır (kadın dayanışma vakfı,2008). İşyerinde cinsel tacizde kadınların istihdam alanında yaşadığı şiddetin başka bir boyutudur. Bu sebeple yine pek çok kadın işinden ayrılmakta ya da iş yaşamına katılmaktan çekinmektedir. Yerel yönetimler bu sorunun çözümü için kadınların hukuksal, ekonomik, psikolojik destek ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri kadın danışma merkezleri açabilirler. Şiddet mağduru kadınların çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri sığınma evleri açmakta şiddetle mücadele mekanizmalarının sayısını arttırmak ve güçlendirmek bakımından önemlidir. Yerel yönetimler bölgelerinde konuyla ilgili çalışma yapan, danışma merkezi, sığınma evi açmak isteyen kadın STK'ların çalışmalarına destek olarak, maddi yardım sağlayarak şiddetle mücadele alanına katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Ayten Alkan (2006), *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder! Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?* KA-DER Yayını, ANKARA
- KA-DER (2006), *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu*, KA-DER yayını: ANKARA
- Yrd. Doç. Dr. Mücahit Gültekin / Uzm. Psk. Meryem Şahin (2016), *Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet* SEKAM yayını
- Meryem Meltem Tatlıer Baş (2011) *Avrupa Birliğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan Ve Politikalarına Yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya Ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi* SEKAM Yayını
- Yıldız Tokman (2012) *Kadın Gözüyle Belediyecilik, Uluslararası Kadın Dostu Çankaya Sempozyumu* Yayını

YESEVİ İKLİMİNDE KADIN VE AİLE

Elif DABAĞ

Öğretmen, Giresun Gazipaşa İlkokulu
elifdabag@hotmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı; Türk- İslâm Medeniyeti bağlamında ana unsurlardan olan "aile" yapısını bütüncül bir bakış açısı ile incelerken hem ailede hem de medeniyetin ihya ve inşa edildiği ve yaşatıldığı diğer alanlarında "kadının" yeri ve önemini ortaya koymaktır.

"Türk" adının konduğu ândan ve muhtemelen bu adın muhtevaca yüceliğinin dayanağı olması hasebiyle yeryüzünde düzenin tesisine memur kılınma şuuruyla hareket etmeye başladığından beri bu vefalı millet, öz ülkü ve öz görevlerinin gereğini yerine getirebilmesini en başta olgunlaştırılmış aile yapısına borçludur. Denilebilir ki; Türklerde "aile", "Devlet" olgusunun en küçük boyutta ama olanca gücüyle yansımasıdır. Erkek "Beğ" adı ile ailenin lideri, kadın "Hatun", "Han" adı ile ailenin dirliğinin tamamlayıcısıdır. Çocuklar ise ailedeki iş bölümünde korunan, kıymet verilen ve fakat üretici kimlikleriyle ailenin devamını sağlayan soy ve sopun vazgeçilmez bekçileridir.

Bu çalışmada, anılan amaç doğrultusunda Türk töresinde aile yapısı, kadının (anne, eş veya birey olarak) rolü incelenmekte, Türk tarihinde kadın hükümdarlar, hükümdar anneleri ve eşleri özelinde konuya derinlik kazandırılmakta, Yesevi iklimi ve kadim Türk- İslam Medeniyeti kavramları ışığında konu araştırılmakta, Hoca Ahmet Yesevi'den bu güne Anadolu'nun Türkleşmesinde ve medeniyetin kökleşmesinde etkin söz ve rol sahibi olan kadın teşkilatı Bacıyan-ı Rûm penceresinden bugüne bakılmakta, modern ve post-modern dönemde "Batılılaşma" ve gelenekten kopuş ile oluşan sorunlar irdelenmektedir.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

İnsanlık ailesini tepeden tırnağa dönüştüren modern ve post-modern dönemde, Osmanlı'nın son iki yüzyılı ve Cumhuriyet yıllarında yaşanan sancılı olumsuz sonuçları tespit edilmiştir.

Özellikle dijital çağda; evlilik dışı ilişkilerde ve boşanmalarda artış, cinsel tercihlerdeki sapkınlık ve bunun olumlanması, kadın ve çocuk istismarı, kadına ve erkeğe şiddet ve rol çatışması, boşanma sonucu annesiz babasız büyüyen çocukların sorunları, dayatılan İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanunla kadının kimliğinin belirsizleştirilmesi ve erkeğin aşağılanması, çalışma hayatında kadının artan sorunları, aile bireylerinde artan psikolojik sorunlar ve ilaç kullanımı, fuşun yaygınlaşması, erken yaşta evliliğe zorlanan çocukların uğradığı fiziksel ve psikolojik baskılar üzerine projeksiyon tutulmaktadır.

Araştırılan ve incelenen sorunların tamamının Türk töresi ve örfle bütünleşik İslâm Medeniyetinin günün şartları odağında ihyası ile çözülebileceği gösterilmiştir. Yesevi İklimi ile sorunların üstesinden gelinmekle kalınmayacak, yeniden inşa edilen aile yapısı kadına ve aileye hak ettiği değeri verecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilge Liderlik, Sağduyu Liderliği, Toplumsal Beka, Liderlik Duruşu, İletişim Kampanyaları

Türk Devlet Geleneğinde Kadın ve Aile ile Devletin Ebet Müddet Oluşumu

Türk Devlet Geleneği "Ebed Müddet"tir ve odağında insanı ihya ve Türk İslâm ruhunu inşa etme fikri vardır. Bu anlamda Türk coğrafyalarına peygamberler gelip gelmediği, Türklerin kadim esasların birinci elden muhatabı olup olmadığını tartışmaya gerek bile yoktur. Zira geleneğin varlığı ve omurgasının sağlamlığı aşîkârdır.

O hâlde Türkler Rabbanî bir varlık zümresi olarak adaletin yeryüzünde tecellisinin memuru sıfatını gönüllü üstlenmişler, şehirleri ve medeniyeti yapmakla gönülleri yapmayı eşdeğer görmüşlerdir. Devlet işte bu anlayışın yerleşip sürdürülmesinin asıl aracıdır.

Türklerde devlet olgusunun en küçük ama en önemli yapı taşı olan ailede erkek "Beğ" adı ile ailenin lideri iken kadın "hatun", "han" adı ile ailenin dirliğinin tamamlayıcısı, ailenin ruhunu temsil eden anne, eş, bireydir. Çocuklar ise ailedeki iş bölümünde korunan kıymet verilen ve fakat üretici kimlikleriyle ailenin devamını sağlayan soy ve sopup vazgeçilmez bekçileridir.

Bilge Kağan kitabesinde; "Sizler anam hatun, büyük annelerim ablalarım, hala ve teyzelerim, prenseslerim..." hitabıyla söze başlanmakta, "Türk Tanrısı, Türk Milleti yok olmasın diye, babam İl-teris Kağan ile anam İl-Bilge Hatun'u gönderdi" (Turan, 2003: 311; Ergin, 2013: 69) denilmektedir.

En eski Türk inancına göre "han ile hatun" gök ile yerin evlatlarıdır (Ergin, 2013: 69; Turan, 1980: 204).

Türk sosyal hayatında kadının mevkiini idealize eden Dede Korkut Kitabı'nda kadın, *evün dayağı* (direği)'dir (Ergin, 2004:18).

Kadim geleneğe, Gök Türkçe belgelerde görüldüğü üzere, Türk devlet teşkilâtına göre erkeklerin kağanlığa atanması sırasında tören düzenlenmesine benzer olarak kadınların "hatunluk" makamına yükselmesi de bir teşrifatla yapılıyordu ve unvan olarak "İl Bilge Hatun" veriliyordu.

Orhun kitabelerinde Hatun'un adının Kağandan hemen sonra zikredildiği tespit edilmektedir.

Benzer olarak Uygur beyi Moyun Çor, karesi Tay Bilge Tutuk ile yaptığı mücadeleyi kazandığında, eşi de "İl Bilge Katun" unvanını almıştır. Kitabelerde bu husus "Tengride Bolmıs İl Etmis Bilge Kagan" ve "İl Bilge Katun atadığı" şeklinde yazılmıştır. (Gömeç 2000: 109).

Akhunlar döneminde, tanhu ve "yen-shih" (Hun dilinde İmparatoriçe) terimlerinin yerini tamamen "Kağan" ve "Katun" terimleri almış görünmektedir (Kafesoğlu, 2010: 259).

Kadınların statüsü ve konumları sağlam bir şekilde tanımlanırken işlevsel nitelikleri de göze çarpmaktadır. Sözelimi büyük Hun hükümdarı Mete Han'ın eşinin gerektiğinde siyasete yön verdiği, Devlet adına Çin ile ilk barış antlaşmasını Mete Han'ın hatununun imzaladığı kayıtlara geçmiştir. Aynı fasıldan olarak, belgelerden öğren-

mekteyiz ki, 585 ve 726 yıllarında Çin elçilerinin kabulünde Gök-Türk Hâtunları da hazır bulunmuşlardı (Kafesoğlu, 2010: 259).

Uygurların boylar topluluğu hâlinde yaşadıkları dönemde Başbuğ savaşlarla meşgul iken Uluğ Hatun unvanlı annesi anlaşmazlıklara ve davalara bakar, kanun hükümlerine karşı gelenleri şiddetle cezalandırırdı (Turan, 1980: 204). Hatun kelimesi başka milletlerin dillerine “Türk Hükümdarının eşi”, “Türk Kadını”, “saygın kadın”, “yönetici kadın” anlamlarıyla geçmiştir. “Hakan ve Hatun emrediyor ki” diye başlayan emirnamelere mutlaka uyulurdu.

Tarihimizde kadınlar, sistematik biçimde; ekonomik, siyasal, dinî ve askerî hayatta son derece etkili olmuşlar, bu bağlamda gerektiğinde orduları bile yönetmişlerdir. Hükümdar hatunlarının ve bazen analarının devlet protokolünde çok üst düzey bir yere sahip olduğu, kendilerine ait mal varlıklarını, gelir kaynaklarını da yönettikleri anlaşılmaktadır.

Hitaylardan Tö-kuang’ın annesinin Türkistan coğrafyasındaki ünlü kadın yöneticilerden olduğu (Roux, 2006: 258), Karahitaylarda imparatoriçe mevkiinin bulunduğu bilinmektedir.

Görüldüğü gibi Türk kadınının tarihi süreçte idarecilik vasfı son derece belirgindir. Zaman zaman Devlet yönetimini tümüyle üstlenen de olmuştur. Meselâ; Sabar (Sibir)’ların kağanı Balak Han ölünce yerine eşi Boarik Hatun geçmiştir. Boarik hatun yüz bin kişilik Sabar ordusunu yönetmekte ve Bizans imparatoru I. Justinianus’u dize getirdiği bilinmektedir (Kafesoğlu, 2007: 269-270). Nitekim eski Türk toplumlarında amma velayeti, hakan ile hatunun her ikisinde ortak tecelli etmekteydi. İbn Battûta, İlhanlı hükümdarı Ebû Saîd Bahadır Han’ın kendisi üzerinde etkili olan hanımı Bağdat Hatun ile evlenmesinden bahsederken, “*Türkler ve Tatarlarda arasın-da kadınların büyük bir rolü vardır. Türk ve Tatar sultanları bir fermançıkardıklarında, onun üzerine hakan ve hatunların emriyle ibaresini yazarlar*” demektedir (İbn Battuta, trsz: 168).

İlhanlılarda hükümdar ailesinden olan hatunlar yeni ilhanın seçiminde oy sahibiydiler. Cülus merasimi esnasında hatunlar hükümdarın sağında otururlar, toy ve şölenlere katılırlardı. Hatunların kendi idarelerine ayrılmış *incü* denilen geliri yüksek dirlikleri vardı. Hülâgû Han, Anadolu Selçuklu sultanı II. İzzeddin Keykavus’u Bas Hatun’unun aracılığıyla affetmiştir (Özcan, 1997: 500). Ayrıca elçi kabulleri, şölenler, ibadetler ve kurultaylarda hatun, hakan ile birlikte bulunurdu. Bir emirname yazıldığı zaman *hakan emrediyor ki* ibaresi ile baslarsa ona boyun eğilmezdi. Bir emrin kabul edilmesi için mutlaka *hakan ve hatun emrediyor ki* sözü ile başlaması lazımdı (Gökalp, 2004: 165; İnan, 1999: 279).

Türkler Müslüman olduktan sonra da hatunlar, Karahanlı, Selçuklu, Harzemsahlarda, Atabegler, Türkiye Selçukluları ve nihayet Osmanlılarda da önemli mevkiini muhafaza ediyordu. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, esi Altuncan Hatun’un sözünü dinler, devlet işlerinde onunla müşavere ederdi. Harzemsah sarayından gelen dul bir Hatun olan Altuncan, bilgi ve kabiliyetleriyle Selçuklu Sultanı Tuğrul Beyin dikkatini çekmiş ve onunla evlenmiştir. Altuncan Hatun gerektiğinde ata binen, kılıç

kuşanan, askere komuta edecek kadar kahraman birisi idi. Sarayda olsun veya taşrada otursun hatunun emrinde küçük çapta idari ve askeri bir teşkilâtı, özel bir maiyeti ve hazinesi bulunurdu. Hatta Abul Farac, saltanatın bütün işlerini bu Hatun’un gördüğünü bildirir (Abu’l-Farac, 1987: 315). Tuğrul Bey’in Bağdad’ta olmasını fırsat bilen üvey kardeşi İbrahim Yinal’in isyan etmesi üzerine harekete geçmiş öz oğlu dâhil, durumu şüpheli bazı devlet adamlarını tevkif etmiş ve emrine aldığı ordusu ile hareket ederek Tuğrul Beyi güç durumdan kurtarmıştır (Turan, 1980: 206). Hatta Tuğrul Beyin esir düştüğüne dair haberler üzerine Halife ve Selçuklu vezirleri Tuğrul Beyin yerine Altuncan’ın oğlunu tahta geçirmeyi teklif ettiklerinde buna şiddetle karşı koymuştur. Altuncan Hatun’un son nefesini verirken, Tuğrul Beye halifenin kızıyla evlenmesi hususundaki vasiyeti vardır (Cevzi, 1976: 75; Köymen, 1976: 69-71; Köymen, 1977: 45; Sümer, 1954: 192). Altuncan Hatun’un 1060 yılında vefat etmesiyle Tuğrul Bey, bu kahraman ve fedakâr Türk kadınına kaybetmekten o kadar üzülmüştür ki, cesedini tahnit ettirerek bir tabuta koydurmuş ve devletin başkenti Rey’de getirterek orada defnettirmiştir (Kitapçı, 1994: 18). Alpaslan’ın kız kardeşi Gevher Hatun da kocası İl-basan’ı kurtarmak için Yabgulu Türkmenlerini etrafında toplayarak Meliksah’a karşı mücadeleye girişmişti (Turan, 1980: 206).

En eski Türk kadın unvanlarından olan bas kadın yöneticisi anlamında kullanılan “il bilge” terimi zamanla yerini, “terken” unvanına bırakmıştır (Gömeç, 2010: 110). Hakanın hükümette ortağı olan hatuna Türkan/Terken unvanı verilirdi (Gökalp, 2004: 165). Özellikle Karahanlılar, Harzemsahlar ve Selçuklularda Terken unvanını taşıyan hükümdar esleri, sadece hükümdara ve siyasi hadiselerle etki etmekle kalmıyor, bizzat yönetim ve siyaset içinde de önemli roller oynuyordu. Nitekim Terken’lerin kendilerine ait yurtluk (ikta) vilayetleri, divan teşkilâtları, askerleri ve özel hazineleri vardı. Bu durumları ile hatunlar, feodal devlet bünyesinde ikta ve asker sahibi beyler gibi önemli mevkiler işgal ediyorlardı (Turan, 1980: 205). Hiç şüphesiz bunların basında Selçuklu sultanı Meliksah’ın esi Terken Hatun gelir. Bir Karahanlı kızı olan Terken Hatun devlet işlerine doğrudan müdahale ediyor, esine rağmen Nizamülmülk’ün yerine kendi veziri Tacülmülk’ü, geçirmek istiyor, bununla da kalmamış, halifeden doğan torununu da hilafet makamına getirmek istiyordu. 12 bin askeri bulunan Hatunun sadece Meliksah üzerinde değil, devlet adamları ve kumandanlar üzerinde de büyük nüfuzu vardı. Vezir Nizamülmülk karşısında mücadeleye girişen Hatun, sultan ile vezirin arasını açtıktan ve ikisinin de ölümüne sebep olduktan sonra beş yasındaki oğlunu tahta çıkarmak ve meşru veliahd Berkyaruk’u düsürmek için ordusunu hazırlamıştı (Turan, 2003: 215; Turan, 1980: 206). Karahanlı (Alper Tunga-Afrasyab) hanedanından bir prenses olması dolayısıyla hareket eden Terken Hatun, Selçuklu Sultanlarının diğer hatunları gibi geniş imtiyaza sahiplerdi ve *dünya melikesi* unvanı ile meshur idiler. Terken unvanlı nüfuz ve kudreti büyük sultan hanımlarından birisi de Harzemsah İl Arslan’ın karısı Terken Hatun’dur. İl Arslan’ın vefatıyla, kendi oğlu olan Sultan-sah’ı tahta oturtmak istemiş ancak bunu hayatiyle ödemiştir. Mensup olduğu Kanglı ulusuna ve askerlerine dayanan bu Türk hatunu, oğlu Harzemsah Sultanı Alaaddin Muhammed ile siyasi rekabete girişmiştir. Onun yedi kâtabinin bulunduğu, mührünün üzerinde “din ve dünyanın koruyucusu, Türklerin prensesi, bütün kadınların melikesi” yazıldığı söylenir (Turan, 2003:

264; Turan, 1980: 207; Köymen 1982: 71-74; Gömeç, 2010; 110). Kadınların siyasi ve sosyal hayattaki bu önemli rolleri, Anadolu'da da sürmüştür. Türkiye Selçukluları ve Danışmendliler'de devlet yönetiminde önemli kadınlar vardı (Turan, 1980: 207). Osmanlı sarayında olduğu gibi sultanların yası küçük olduğu zaman idareyi anneleri ele almıştı. Anadolu Selçuklularında I. Kılıçarslan'ın hanımı Ayşe Hatun, II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Hatun ve II. G. Keyhüsrev'in hanımı Gürcü Hatun gibi nüfuzlu hatunlar vardı. İbn Batuta Anadolu, Kırım ve Çağatay ülkelerini dolaşırken hükümdarların hanımı tarafından da kabul edildiğini bu arada Alaaddin Eretna'nın hanımı Toga Hatun'la Orhan Beyin esi Nilüfer'le İznik'te görüşüğünü belirtmektedir. Ünlü Seyyah, Bilan (Nilüfer) Hatun'un esinin askerlerine hükmettiğinden bahseder. İbn Batuta, İznik'e vardığında Orhan Beyin esi Nilüfer'in kendilerini karşıladığını, izzet ve ikramda bulunduğunu anlatır (İbn Batuta, trsz. : 226). Türkmen kadınlarının bu özgür yaşamları Müslümanları olduğu kadar Avrupalıları da şaşırtmıştı. Keza Türkmen kadınlar Araplar gibi örtünmezlerdi ve erkeklerden gizlenmezlerdi. Cl. Cahen de o dönemde Anadolu'da bulunmuş bir seyyahın yaptığı alıntıda Türkmen kadınların kervanı durdurmaya bile gerek görmeden çocuk doğurduklarını söylemiş ve bu denli sağlıklı oluşlarına da hayret etmiştir (Cahen, 1994: 158).

Türk devletlerinde kadına verilen değer bu denli önemli iken Hıristiyan toplumlardan oluşan devletlerde ise kadının değeri hiç yoktur.

Haçlı seferlerine kadar Batı Avrupa Medeniyetinin zihniyetini oluşturan en önemli etken Hıristiyanlık inancıydı. Hıristiyanlık inancında kadın, Hz. Âdem'e yasak meyveyi yedirerek cennetten kovulmasına ve insanoğlunun neslinin günahkâr olmasına sebep olduğu için yeryüzünde kötülüğün müsebbibi olarak görülmüştür. Batı Avrupa Medeniyetinde böyle bir inanç kültürü oluşturulmuştur (Taşpınar, 2011). Ortaçağ din adamı ve filozofu Aziz Agustin'e göre; insanın karısı veya bir fahişeye cinsel ilişkide bulunması arasında maddi açıdan herhangi bir fark yoktur. Zira günah açısından ikisi de aynıdır. Aziz Agustin'den iki asır sonra Papa Gregorie (MS. 590-604 yılları arasında Papalık yapmıştır) bu öğretiyi onaylamıştır. Cinsel ilişki Hıristiyanlıkta günah sayılmaktaydı. Günah işleme duygusu ve soyun sürdürülme güdüsü Hıristiyan topluluklarda ruhsal bir çatışma oluşturmuştur. Öyle ki, Katolik Kiliselerinde yapılan evlenme törenlerinde "günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken" sözlerini içeren bir dua yapılmaktadır (Okıç, 1979: 7). İşte bu günah ve kirlenme duygusu Hıristiyan inancına sahip Batı Avrupa Medeniyetinde birçok kişinin evlilikten kaçınmasına yol açmıştır. Hatta Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasında en önemli neden çoğu tarihçiye göre nüfustaki azalmadır. Bu azalmanın en önemli sebebi ise günah ve kirlenme korkusundan dolayı evlenmemeye olmuştur. Hıristiyanlıkta kadın ve evlilik o derece kötülenmiştir ki 6. yy. da kadının ruhu var mı yok mu diye ciddi şekilde tartışmalar yapılmıştır (Bebel, 1978: 46).

Batı Medeniyetinin kadın algısı 13.yy.dan itibaren farklı bir mecraya taşınmıştır. "Büyücü Avı" olarak bilinen insanlığın başına gelmiş en korkunç felaket kilise tarafından hazırlanmıştır. Buna göre; büyücü kadınlar şeytanla cinsel ilişkiye girerek fuhuşu ve kötülüğü yaymaktadırlar. Hıristiyan inancında var olan kadının her kötü-

lüğün sebebi olma eğilimi burada da ortaya çıkmıştır. Büyücü olarak kadınlar görülmektedir. Bunların yok edilmesi gerekmektedir. Kilise "büyücü avı" neticesinde iki milyon civarında kadını diri diri yakmış veya suda boğmuştur. Bu kadınların mallarına el konularak kilise ile yargıçlar arasında dağıtılmıştır. Böylece Medeniyetin taşıyıcısı kadınlar yok edilmiştir Artık yeni bir zihniyet dünyası inşa edilebilecektir. İşte korkunç zulümler ve sürekli aşağılanmalar sonucunda feminist hareketler ilk defa Batı Avrupa Medeniyetinde ortaya çıkmıştır (Akdemir, 1993: 132-134).

Batı Avrupa Medeniyetinde yukarıdaki açıklamalar ekseninde oluşmuş bilgi hiyerarşisi ve zihniyet yapısı ile baskı altına alınmış, günahkâr olarak görülen ve lanetlenmiş bir yaratık olan kadın değersiz görülmüştür. Bu o kadar ileri bir düzeye taşınmıştır ki, çağdaş hukukun temeli olan Roma yasalarında ve 1938 yılına kadar da Fransa yasalarında ehliyetsizlik nedenleri çocukluk, delilik ve dişilik olarak sıralanmıştır (Es-Sıbai, 1993: 37). İsviçre'de 07.02.1971 tarihinde sadece erkeklerin oy kullanabildiği bir referandum sonucunda kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Referandumda 621,483 erkek kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarına "evet" demiş buna karşılık 323,596 erkekte "hayır" oyu kullanmıştır (Arat, 1986: 25).

Bu örneklerde gösteriyor ki Hıristiyan toplumlardan oluşan devletlerde kadın bir köleden farksız, kıymetsiz ve hatta lanetlidir.

Buna karşılık İslâm dininde kadının değeri sanıldığı kadar ve Hıristiyan sömürge zihniyetinin dayatmasının aksine çok kıymetlidir.

Ayet ve hadislere bakacak olursak bu farkı görmemek imkânsızdır:

"Erkek veya kadın, kim mümin olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz" (Nahl 16/97).

"Rableri onlara şu karşılığı verdi: ben erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim" (Ali İmran 3/195).

İslâm Dininin insan tasavvurunda insan kendini, âlemi ve diğer canlıları bilmeli, bir bütün içinde yaşadığının farkında olmalıdır. Kur'an'da inananlardan yüksek sosyabilite sahibi, dayanışmacı, hayırsever, karşılıklı sorumluluk bilinci gelişmiş, çevresine karşı duyarlı insanlar olmaları istenmektedir. Kur'an'da kadınlar ve erkekler iman, ahlak, ibadet konularında, ayrıca sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alanlarla ilgili işlerde yan yana zikredilmişlerdir (Fidan, 2008: 23):

"Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkeklerle Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça zikreden erkeklerle, zikreden kadınlar varya işte onlar için Allah bağışlama ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır" (Ahzap 33/35).

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin vekilleri ve yardımcılarıdır, iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namaz kılarlar, zekât verirler, Allah’a ve Peygamberine itaat ederler, işte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlü ve hâkimdir” (Tevbe 113/71).

Kadın yukarıdaki ayetler ışığında Hıristiyanlığın aksine Türk İslâm Medeniyetinde erkek gibi mutlak manada bir insan olarak kabul edilmiştir. İslâm Dini kadına yapılandırılan günahkârlık durumunu bertaraf etmiştir. Hz. Âdem’in cennetten çıkarılmasının suçunu yalnız kadına yüklememiş her ikisini de sorumlu tutmuştur. “Derken şeytan onların ayağını oradan kaydırıldı. İçinde buldukları yurdundan çıkarttı ” (Bakara 2/36).

İslâm Dini kadınların eğitim ve öğretimine erkeklerinki gibi önem vermiştir. Hz. Peygamber “İlim talep etmek her Müslümana farzdır” buyurmuştur (Es-Sıbai, 1993: 27). İslâm Dini kadının önüne öğrenim alanını ardına kadar açmıştır, kız çocuğu, genç kız, eş, anne, kayınvalide olarak kadına hayatının muhtelif evrelerinde övgüye layık bir sosyal konum hazırlamıştır.

Hz. Peygamberin kadınlardan bey’at alması kadınların seçme hakkına sahip olduğunu da göstermektedir (Hatemi, 1970: 103-104)

Yaşadığımız çağa baktığımızda dünyada ve de belli ölçülerde ama artarak devam eden bir etkileşimle ülkemizde aile mefhumunun yok olduğunu görürüz.

Aile bağları tamamen kopmuş, aile içinde saygı, sevgi bağlılık kalmamıştır.

Batı toplumlarının dayatması ile 18 yaşına gelen gençlerimiz aileden kopmakta ve kendi özgürlük alanlarında kontrolsüz bir şekilde toplumun değerlerine bigâne yaşamaktadırlar.

Kadın ve erkeğin sınırlıkları yok olmuş ve böylece karşılıklı iletişim tamamen kopmuştur. Uyuşturucu, alkol, sigara kullanımı çok küçük yaş çocuklara kadar inmiştir. Erken yaşta ve karşılıklı rıza gözetmeden zoraki evlilikler artmıştır. Kız ve erkek çocuklar dahi fuşşa zorlanmakta ve suç örgütleri tarafından kullanılmaktadır. Bilgisayar oyunları ile gençler değerlerinden uzaklaştırılmaktadır. Ailenin yaşlı bireyleri aile tarafından bakılmamakta huzur evlerine ve daha kötüsü sokağa terkedilmektedir. Kız çocukları erkek gibi olmaya özenip kaba, duyarsız, ölçsüz bir hal alırken; sokakta kavgacı, dilde küfür, kılık kıyafette tanınmaz bir hâl almaktadır. Erkek çocuklar ise yaşadıkları buhrandan çıkışın yolunu kadına benzemeye çalışmakta bulup kimliklerinden uzaklaşmaktadır. Ensest ilişkiler, tecavüzler, cinsel saldırılar, kadın veya erkek farkı gözetmeksizin toplumu tehdit etmektedir. Toplumda kadın cinayetleri artmakta ve kadın değersizleştirilmektedir. Aileler birlikte verimli zaman geçirememekte, birlikte olduğu zaman dilimlerini bilgisayar oyunları, sosyal medya gibi alanlarda harcamaktadır. Boşanmalar artmış, eşlerin birbirine tahammülü kalmamıştır. Boşanmalarda en çok etkilenen ve arada kalan taraf olarak çocuklar depresyon, psikolojik rahatsızlıklara maruz kalmaktadır. Aile bireylerinde psikolojik sorunlara bağlı ilaç kullanımı artmıştır. Evlilik dışı ilişkiler özendirilmekte “aşk sınır tanımaz” vurgusuyla aile düzeni ve özellikle “sevgi” mefhumu öldürülmektedir.

Toplumun tüm bu olumsuzluklara iten birçok sebep vardır. Bu sebepler elbette bir anda ortaya çıkmamış Osmanlı’nın son iki yüzyılı ve Cumhuriyet yıllarında yaşanan olumsuz sancıkların etkileri olmuştur. Büyüme gelişmenin reçetesini batıda aramak ve öz değerlerimizden uzaklaşmak en büyük yanlış olmuştur. Ve bu kurgu üzerinde ilerleyen yıllarda toplum dejenere olmuştur.

Kontrolsüz TV dizileri, magazin programları, anlamsız yarışma programları, toplum ahlakında çok büyük yozlaşmaya sebep olmuştur. Bilgisayar üzerindeki oyunların olumsuz etkileri çok büyüktür. Eğitim alanında köklü ve kalıcı olmayan değişiklikler gençlerimizin bilinçli gelişimini engellemiştir.

Aile düzenindeki bu bozulmadan olumsuz etkilenen ve mağdur olan yalnız kadınımsı gibi gösterilmekte ve tüm suçlu erkek olarak gösterilerek kadın ve erkek arasındaki uçurum özellikle açılmaya çalışılmaktadır. Yaşanan toplumsal yarayı, etkilenen yalnızca kadınımsı gibi göstermek ise insana yapılan haksızlıktır. Tarafların yalnızca bir tarafını suçlu gösterip diğer tarafı suçsuz ilan etmek sorunların çözümünü imkânsız kılmaktadır.

Erkek çocuklarının yetiştirilmesindeki yanlışlıkları da göz ardı etmemek gerekir. Evde sorumluluk almadan büyütülen, adeta evin hakimi gibi konumlandırılan, her türlü ihtiyacı anne tarafından karşılanan ve sosyal hayattaki ilişkilerinde ne yaparsa haklı olduğu söylenen erkek çocuklarımızın büyüdüklerinde eşlerinden aynıni beklemelerini yadırgamamalıdır. Ayrıca erkek çocuklarının gençliğe adım attıkları dönemde kız arkadaş edinmelerin de tanınan ayrıcalık ve ailelerin öğünme duygusunu kız çocuklarına tanımama konusundaki haksızlıkta aradaki hak edinme tavrının sebebidir. Burada da yine bozulan aile yapısını ve çocuk yetiştirme konusunda Türk töresi ve İslâm ahlakından ne kadar uzaklaştığımızın göstergesidir.

Bütün bu olumsuzluklara zaman içinde aranan çözümler yanlış yerlerde aranmış, kültürel yozlaşmanın müsebbipleri tarafından da Türk toplumu yönlendirilmiştir. Toplumsal yapımıza uygun olmayan ve hatta aslında batı toplumlarında bile ahlak kurallarına aykırı olan öğeleri barındıran bir takım metinler çeşitli “sözleşme” metinleri olarak bize dayatılmıştır. Maksat üzüm yemek mi bağcıyı dövmek mi belli değildir.

Örneğin İstanbul Sözleşmesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporları, Cedaw gibi bir takım dayatmalar Türk Milleti’nin kimliğine ve özüne tamamen aykırıdır. Kadınlara yapılan ayrımcılığa karşı çıktığını söyleyen bu tutum, kadına karşı toplumu pozitif bir ayrımcılığa itmektedir. Ailenin ve toplumun yalnızca kadından oluştuğunu düşünmek aymazlık ve haksızlıktır.

Boşanmalarda veya anlaşmazlıklarda erkeğinde aynı şekilde sıkıntılar yaşadığını görmezden gelmemelidir. Unutmamak gerekir ki ahlaki şurdan mahrum erkeklerin yaptıklarını sürekli göz önüne sermek ve gündemde tutmak yine aynı ahlaki mahrumiyete sahip insanlara örnek teşkil etmektedir.

İstanbul sözleşmesinde sadece kadına pozitif ayrımcılık tanıyan hakların uygulanmasını kolaylaştırmak için çıkarılan “Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlen-

mesine Dair 6284 Nolu Kanunda kadın beyanının esas alınması kesinlikle taraflara haksızlık ve hak ihlalidir.

Milletin temellerine masum yüzleri ile dinamit koymayı hedefleyenlerin oyunları bitmemektedir. Kadın hakları ve cinsiyet eşitliği diye ortaya çıkanlar bu sözleşmenin 3. Maddesinin İngilizce metninde yer alan "gender identity" yani "cinsiyet kimliği" ifadesi "cinsel kimlik" olarak değiştirilmiş olsa bile sözleşmenin içine "erkek transeksüel" hakları da girmektedir. Çünkü dil tashihlerinden meydana gelebilecek anlaşmazlıklarda imza atılan orijinal metindeki anlam ve ifadeler geçerli kabul edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 'cinsel kimlik' değil 'gender identity' – 'cinsiyet kimliği' kavramına hem içeride hem de dışarıda hukuken bağlıdır.

Yine aynı sözleşmenin 3. Maddesinin f bendinde "kadın" terimi, 18 yaşından küçük kızları da kapsayacaktır." denmektedir. Böylece "çocuk" kavramı ortadan kaldırılmakta ve kadına tanınan sözde her türlü haklarla çocuk fuhşunun önü açılmaktadır.

Sözleşmenin 4. Maddesindeki "Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir" ifadesindeki "cinsel yönelim" ifadesi dikkat çekicidir.

Başlangıçta "Cinsiyet Eşitliği" olan tanım genişleyerek İstanbul Sözleşmesinde, "Cinsiyet, Cinsel Yönelim, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği"ne dönüşmüştür.. Başta Kadın-Erkek eşitliği olan ilke de, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile birlikte; Erkek, Kadın, Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans(LGBT) ve diğer formlar eşitliğine dönüştürülmüştür. Tüm bu açıklamalardan sonra kurtuluş reçetesinin nerede olduğu sorusu akla gelir ki biz yine reçeteyi Türk kültür ve medeniyetinde, İslâm ahlak ve kurallarında arayacağız.

Madem kadın erkek ilişkileri üzerinde durduk o halde, Türklerin yaşantılarının anlatıldığı ve bugüne ışık tutan Dede Korkut Kitaplarında erkeklerin kadından beklentileri nedir bakalım. O dönemde en büyük değer kahramanlıktır. Buna göre erkeklerde olduğu gibi kızlarda da evlenmede, binicilik, yiğitlik ve kahramanlık değerleri aranır (Kaplan, 2009: 39-50; Turan, 1980: 211).

Kadında aranan savaşçı ve kahramanlık özellikleri taşıyan meşhur örneklerden biri de şüphesiz Kan Turalı ve Bamsı Beyrek'in hikâyeleridir. Hikâyeye göre, babasının Kan Turalı'ya nasıl bir es istediğini sorması üzerine Kan Turalı; "Ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış bana bas getirmiş olmalı" diye cevaplamıştır. Bamsı Beyrek de babasından; "Oğul sen kız istemiyorsun, kendine denk bir yoldaş istiyormuşsun" yanıtını almıştır. Diğer hikâyelerden biri olan "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı"nda Dumrul canının yerine can bulma çabasına girince bunu kadınında aramış,

kadını ona hiç çekinmeden "canını vereceğini" söylemiştir (İnan, 1999: 277). Deli Dumrul'un esi, ideal es ve annenin simgesidir. Türk kadınının canı pahasına da olsa esi için ne kadar fedakâr olabileceğini göstermektedir.

Müslüman olduktan sonra da Türklerde kadın, siyasi ve sosyal hayatın içindedir. Kadının İslâm öncesi Türk toplumunda etkin ve saygın bir varlık olmasının temelinde, yaratılış mitlerinde yansımalarını gördüğümüz zihin dünyasının yattığını söyleyebiliriz.

Türk mitolojisinde kadın ilahi bir varlık konumuna gelmiştir. Mitolojik anlatımların tamamında bütün canlı varlıkların anası olarak bilinen ve üretici güce sahip "kutsal dişi" veya "mitik ana" algısı mevcuttur. Milli Türk mitolojisi kadını takdis ediyor. Hayatın içindeki bütün faaliyetlerde üstlendikleri büyük yetkilerle Türk destanlarına konu olmuştur. Kadınlar samanlık yapabildiği gibi, erkek bir saman bir kadın yerine doğum yaptırabilirdi. Oğuz namelelerinde ve eski Türk destanlarında kadın, kendisi ve toplumu için mücadele eden alp tipi kadın olarak, ata binen, savaşan alp tipi erkeğe uygun bir görünüm arz etmekle birlikte, erkeğin biricik yoldaşı ve çocuklarının anası olmak gibi önemli bir vazifesi, bir es, bir kız evlat ve kız kardeş olarak görülmüş, aile ve toplum hayatında her zaman erkekle yan yana ve eşit kabul edilmiştir. (Döğüş,2015:137)

Türk tarihinin Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan genel seyri içerisinde geldiği nihai nokta, Türk kadınının cesaret ve kabiliyetinin Anadolu'da müesseseseleşerek Bacıyân-ı Rum adlı farklı bir teşkilât kurmasıdır. Bacıyân-ı Rum'un (Anadolu Bacıları Teşkilâtı) faaliyetleri ve Anadolu'nun en karışık döneminde ortaya koydukları tarihsel fonksiyonlar yer yer Osmanlı kroniklerinde ve Bektaşî geleneğinden gelen efsanevi bilgilerle karışık anlatılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda olduğu kadar Anadolu ve Balkanların İslamlaşması ve Türkleşmesinde önemli katkıları bulunan bu teşkilâtlar içinde Bâciyân-ı Rûm'un farklı bir önemi vardır. Bu konuda ilk detaylı çalışmayı yapan Prof. M. Bayram, Bacıyân-ı Rum'un, Fatma Bacı adlı Hacı Bektaş-ı Veli hazretlerine yakınlığı ile bilinen tasavvuf ehli bir kadının (Döğüş,2015:143) önderliğinde kurulan bir teşkilât olduğunu, bu kadın teşkilâtının dini-tasavvufi faaliyetleri yanında önemli askeri işler gördüğünü anlatmaktadır. Ortaçağ Anadolu'sunda kadınların bir teşkilât kuramayacağını düşünen Oryantalistlere karşı F. Köprülü, Aşıkpasazâde'nin bahsettiği bu zümrenin gerçekliğine işaret etmiştir (Köprülü, 1999: 93). Daha sonra Prof. Bayram, yukarıda andığımız eserinde, bu kuruluşun teessüsü, mahiyeti, çalışmaları ve sosyal fonksiyonları hakkında önemli bilgiler vermiştir (Bayram, 1994: 22-40).

Aşıkpasazâde'nin verdiği az bilgi içerisinde Hacı Bektaş Veli'nin Bacılara yakınlığı ve bunların ileri gelenlerinden olduğu anlaşılan Hatun Ana'ya bağlılığından da söz etmektedir. Bu arada Hacı Bektaş'ın gizli ilim ve kerametlerini Hatun Ana'ya gösterdiğini, nesi varsa ona emanet ettiğini bildirmektedir. Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra onun mezarını yaptırdığını da yazan müellif "...Abdal Musa dirlerdi bir derviş vardı Hatun Ana'nın muhibbi idi ol zamanda şeyhlik ve müridlik fariğlerdi Hatun Ana ol azizin üzerine mezar itti geldi bu Abdal Musa bunun üzerinde bir nice gün sakın oldu Orhan Gazi devri geldi gazalar etti..." ifadesiyle Hatun Ana ile Abdal Musa arasındaki ilgiye işaret etmektedir (Aşıkpasazâde, 1332: 222)

Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetnâmesin de "Fatma Bacı", "Fatma Ana", "Kadincık Ana" adı geçmektedir: (Vilayetnâme, 1990: 18). Fatma Bacı, Aşıkpasazâde'nin bahsettiği Hatun Ana olmalıdır ki Vilayetnâmede daha sonra Sulucakaraöyük'te Hacı Bektaş'ın Kadincık Ana'nın evinde yerleştiği ve her taraftan müritleri gelip toplanmaya başlandığı kaydedilir.

Gerek Âşıkpasazâde Tarihi gerek Vilayetnâme, adı geçen dönemde Fatma Bacı'nın liderliğinde kadınlardan oluşan faal bir sosyal teşekkülün varlığını göstermektedir. (Bayram, 1994: 32)

M. Bayram, Bacıların da genç erkeklerden oluşan Ahilerin, benzer fonksiyonları genç kızlar arasında icra eden bir kuruluş olduğunu öne sürmektedir. Tarihçi, eserin sonunda; "bir bakıma Bacıyân-ı Rûm belki bir tarikatın kadın müritlerinin meydana getirdiği bir cemaattir demek daha doğru olur inancındayız. Bu cemaatin haliyle kadın mürşitleri ve şeyhleri olacaktır iste Fatma Bacı (böyle) bir mürşit idi" ifadesini kullanmaktadır (Bayram, 1994: 56).

Bacıların en önemli hizmetlerinden biri de Türkmen uluslarına dayanarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti'nin kurulmasına yaptığı katkılardır. İslâm öncesi dönemde Türk kadınlarının ata binme ve ok atmada usta olduklarından bahsetmiştik. Dülkadiroğullarının 30.000 silahlı kadın askere sahip olduklarına dair haberde (Köprülü, 1999: 94) bu beylik döneminde kadınların askeri alanda faal olduklarını göstermektedir. Dülkadiroğlu Alaüddevle'nin Kırşehir'deki Ahi Evren Türbe ve zaviyesini onarması (Tarım, 1938: 86) bu beylik döneminde Ahi ve Bacı Teşkilatının kurucusuna ilgi duyulduğunu göstermektedir. Uç bölgelerde Türkmen aşiretler arasında savaşçı kadınların bulunduğu bilinmektedir. Hiç şüphe yok ki bu kadınlar da Anadolu Bacılarından idi. Osmanlıların kuruluşu sıralarında kadın örgütleri erkeklerle aynı saflarda savaşmışlardı. Tıpkı son zamanlardaki Nene Hatunlar, Kara Fatmalar gibi.

Bu döneme ait birçok hikâyede kadın ve erkeğin birbirine olan saygı ve sevgisini, aile müessesine verilen değeri gözlemliyoruz.

Türk tarihinde kadının erkeği ile birlikte ailede, toplum hayatında, yönetimde yer aldığını anlattıktan sonra birazda bireylerin kadın ya da erkek özel ve toplum yaşantısında kendisini nasıl yetiştirmesi gerektiğine bakalım. Bunun için en güzel örnek Türk İslâm toplumu tarafından kabul görmüş, hürmet ve sevgiyle yer edinmiş ve Türk İslâm kültür ve medeniyetinde yer tutmuş, bu günün köklerini arayacağımız bir değerden söz etmekte fayda var.

Arslan Baba'nın Peygamber Efendimiz(S.A.V.)den aldığı hurmayı teslim ettiği kabul edilen Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri hikmetleriyle toplum hayatına ışık tutmuştur.

Hoca Ahmed Yesevi'nin eğitim anlayışında nefsi terbiye edip gerçek aşka yönelmek önemli yer tutmaktadır. Her eğitimcinin gayesi, insanı kendine hâkim kılmak; ahlâkî hürriyete kavuşturmak ve hür kişilik yapısına erdirmektir olduğundan, Yesevi, kurtuluşa giden yolda Allah aşkına dayanan bir irade ve nefis terbiyesini tercih etmiştir. İnsanın aşkla kendi varlığını ilahî varlık ile bütünleştirme çabası, gerçek hürriyetin olgusu, ispatıdır. Çünkü insan bu yolu kendi hür iradesi ile seçmektedir. Seç-

me hürriyetinde ise sorumluluk duygusu gizlenmektedir. Sorumluluk insanın ceza veya mükâfatını tayin eder. Yesevi ilminde ise, hürriyet Allah'ın ceza veya mükâfatında değil, aşktadır. Sadece aşk yolu ile insan ve Allah arasında "didar" gerçekleşebilir. Bu "görüşme" "vahdet-i vücud", insanın Allah'ı kendinde bulduğu, vuslat hâlidir ki, hürriyetin en uç noktasıdır. Şu hâlde insan "ben ve bana ait olan" "ikilikten" arınarak sonuçta gönül huzuruna, mutluluğa kavuşacaktır. Mutluluğu elde eden insan için "seçme hürriyeti" veya "hürriyet" gibi kavramlar anlamsızlaşır. Çünkü mutluluk ruhun huzur hâlidir. Bu mutluluğu elde edene Yesevilikte diliyle "ölmeden önce ölen" denir. "Ölmeden önce ölmek" Yesevilikte ideal gayedir. 19(Yıldırım,2018:154)

"Nefs yoluna giren kişi rezil olur
Yoldan çıkıp, kayıp, tozup günahkâr olur
Yatsa, kalksa şeytan ile yoldaş olur
Nefsi tep, nefsi tep, ey kötülükler işleyen

"Nefsin seni son anda köle eyler
Din evini yağma eyleyip tamam eyler
Öldüğünde imanından ayrı eyler
Akıllı isen, kötü nefsten ol şikayetçi"21

"Dertsiz insan insan değil, bunu anlayın
Aşksız insan hayvan cinsi, bunu dinleyin
Gönlünüzde aşk olmasa, bana ağlayın
Ağlayanlara gerçek aşkı hediye eyledim."22

"Aşksızların hem canı yok, hem imanı;
Rasulullah sözünü dedim, mânâ hani
Nice desem, işitici, bilen hani?
Habersize desem, gönlü katılaştır dostlar."23

Bu noktada Ahmed Yesevi, Hikmetlerinde insanın kendini (nefsini, özünü) bilmesi üzerinde de durmaktadır. Ona göre insanın kendisini bilmesi Hakk'ı bilmesi demektir. Hikmetlerinde şöyle der:

"Kendini bildi ise, Hakk'ı bildi;
Allah'dan korktu ve insafa geldi."24
"Allah de ey Kul Ahmed özünü bil
Özünü bilince ilmin ile amel kıl"25

Ahmed Yesevî'nin insanın kendisini bilmesinin Hakk'ı bilip tanınması demek olduğunu ifade etmesi, eşref-i mahlukat olan insanın, egoizmin geçici zevkleri içinde bocalayarak yüz yüze geldiği bunalım ve yabancılaşmadan kurtarılması yolundaki ciddi çabaları göstermektedir.²⁶ Bu anlamda Hoca Ahmed Yesevi bir Hikmet'inde insanı şöyle tanımlamaktadır: (Yıldırım ,2018: 155)

*"İnsan odur, fakir olup yerde yatsa,
Toprak gibi âlem onu basıp geçse,
Yusuf gibi kardeşi köle diye satsa;
Kulun kulu, o gün ne diye heva eylesin?"²⁷*

Bu hikmet ve açıklamaları kadın, erkek ve aile olgusu üzerinde düşünürsek; nefisini terbiye eden, nefsanî arzularına yenik düşmemeyi öğrene her birey karşısındakini de anlamaya çalışarak ve aşkla severek, aşkla iletişim kurarak hareket edecektir. Yine düştüğü her türlü bunalımdan çıkmanın yolunun Allah'tan geldiğinin bilinciyle, Allah'a yönelecek ve sıkıntılarının acısını karşısındakinden çıkarmayacaktır.

Hoca Ahmed Yesevî'nin şahsiyet ve düşüncesinin hareket noktasını ve ideallerinin ufkunu Kur'an yanında Hz. Peygamber (s.a.s.) ve onun öğretileri oluşturmakta ve bunun etkileri onun üzerinde görülmektedir. Ayrıca günümüz açısından da önemli olan bu hususların ortaya konması gerekir. Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinde, Peygamberimizin sünneti önemli yer tutar. Bu önemin birinci göstergesi, bir hikmette geçmekte olan *"Benim hikmetlerim hadis hazinesidir"*⁵⁰ sözleridir. Bu itibarla o, hadis/sünneti eğitime konu yapmıştır. Sünnetleri eğitim konusu yaparken, hem sünnete verdiği değeri ifade etmiş hem de insanları bu konuda uyarmıştır. İşte buna bir örnek: (Yıldırım, 2018: 161)

*"Fâsık, fâcir günaha girip yeri basmaz
Oruç-namaz kazâ eyleyip misvâk asmaz;
Rasûlullah sünnetlerini göze iliştiirmez
Günahları günden güne artar dostlar."⁵¹
"Ümmet olsan, Mustafa'ya bağlı ol
Dediklerini can ve gönülde sen de eyle
Gece namazda, gündüzleri oruçlu ol
Gerçek ümmetin rengi tıpkı samandır.
Sünnetlerini sıkı tutup ümmet ol
Gece gündüz salat-selâm söyleyip yakın ol
Nefsi tepip mihnet yetse, rahat ol
Öyle âşık iki gözü giryandır."⁵²*

Allah'a olan bağlılık ve sünnete uygun hareket tarzını kişiler hayatına uyguladığında bir çok sorunun çözümü kendiliğinden gelecektir. Psikolojik sıkıntılar, buhranlar, çareyi aile dışında aramaya ve kalbi bir başkasına yönlendirmeye dönük davranışlar kendiliğinden yok olacaktır.

Yine Ahmed Yesevi büyük bir dikkat ve titizlikle işleyerek toplumun zayıf ve güçsüz kesiminin sahiplenilmesini ve onlara her zaman yardım edilmesini, Hz. Peygamber'in kişiliğinden ve sözlerinden aldığı ilham, ışık ve irfanla dile getirmiştir.⁵³ (Yıldırım, 2018: 161)

*"On üçümde nefsanî arzuları ele aldım
Nefs başına yüz bin bela sarıp saldım;
Kibirlemeyi ayak altına basıp aldım;
On dördümde toprak gibi oldum ben işte"
(Bice, 2015: 70).*

Nefis ile savaşmak, Hz. Muhammed'in ifadesiyle gerçek savaştan daha ağır bir mücadeleye gerektirmektedir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen peygamber bile, göz açıp kapayıncaya kadar nefsi ile baş başa kalmaktan Rabbine sığınır. Çünkü nefis terbiyesi zor ve tehlikeli bir süreçtir. Bu mücadeleye erken yaşlarda başladığını belirten Ahmed Yesevi, nefsanî arzularını ele alarak bin bir belayı saldırdığını ve en önemlisi, kibri ayaklarının altına alarak toprak gibi olduğunu yani tevâzûya eriştiğini anlatmaktadır. Öyle ki; insanın yaratıldığı balçığın mayasının toprak olduğu bu dörtlükte hatırlatılması gereken durumlardan birisidir. (Arı, **Türkan**,2018:220)

Aile bireyleri birbirlerini anlamaya çalışır, yaptıkları gündelik işlerden tutun da meslekleri, toplumda buldukları statülere kadar hepsinin gelip geçici olduğunu bilinciyle hareket ederlerse kadın ve erkek arasında kıskançlık, birbirini anlamamazlık ve kabullenememezlik olmayacaktır ve eşler eğer topraktan yaratılıp yine toprağa döneceklerini unutmazlarsa birbirlerine tevazuuyla yaklaşır, üstünlük kurmaya çalışmayacaklardır.

*"Ağlaya ağlaya yüz gözleri şişti görün
Kıyamda durup ayakları şişti görün
Ümmet için kaygı sıkıntı çekti görün
Kimler için geldi Rasul bildiniz mi?"
(Bice, 2015: 133).*

Hz. Muhammed, her daim her türlü sıkıntı ve zorluğa göğüs gererek ibadet etmiş olan bir resuldür. O, kendisine yapılan kötülöklere, hakaretlere ve hatta taşlamalara bile sabrı ile cevap vermiş, örnek alınası bir peygamberdir. Söz konusu dörtlüğün-

de Yesevi, Peygamber'in ümmeti olan bizlerin de sabırlı olması gerektiği nasihatini verir. Ümmeti için dua eden, gözyaşı döken, bin bir sıkıntı çeken Peygamber'in, bizzat ümmeti için Allah tarafından gönderildiği ilgili şiirde dile getirilir Arı, Türkan,2018:220)

Yine Peygamber ahlakını örnek alan aileler aile içindeki her türlü sıkıntı karşısında sebat edecek, çekilen sıkıntılarda yardımlaşma ve birbirinin içinde bulunduğu durumu anlayarak sabretmek gerektiğinin bilincinde olacaktır. Bu vesile ile sıkıntılar sebebiyle aile içinde yaşanan olumsuzlukların önüne geçilecektir.

*"Aklım şaşkın, gözüm yaşlı, evim viran
Hakk yolunu bilemiyorum özüm cahil
Ey talipler güçsüzüm nerde sevgili
Sevgilimden hiç kimse haber bilir mi ki"*
(Bice, 2015: 173).

Kur'an-ı Kerim'de sıkça tekrarlanan; *"Allah her şeyin en doğrusunu bilendir."* ayetinden hareketle her ne kadar ilim sahibi olunursa olunsun, kişinin özünün cahil olduğu, söz konusu dörtlükte vurgulanır niteliktedir. Yesevi'nin evi virandır; çünkü Hak yolunu arayan kişi, dünya malını bir tarafa bırakmakta; kimi zaman akli şaşarak ve gözyaşları durmaksızın güçsüz kalıncaya kadar hedef olarak görüp bildiği yolda ilerlemektedir. O yolda yürüyen ve O'nu seven kişi, aslında her şeyden vazgeçmiştir. Tıpkı derviş Yunus'un tarikat yoluna girdiğinde makam, şan, şöhret ve maldan vazgeçtiği gibi. Nitekim dörtlükte sevgili diye bahsedilen de şüphesiz Allah'tır. (Arı, Türkan,2018:220)

Ve aileler toplumda birbirleriyle yarışmak yerine tevazuu seçerlerse, ailedeki huzurun eşya, mal, mülk gibi dünyalık şeylerde değil de karşılıklı sevgi ve Hak yolunda mücadeleden, bu yolda ilerlemekten geçtiğini bilirlerse ve bu ilerlemedeki hazzın el ele olmaktan geçtiğini fark ederlerse huzuru yakalamış olacaklardır.

*"Dünyayı sevip din derdini attım
Kusurlardan tevbe eylemedim yakamı tutarak
Dergâhına kötülükler getirdim
Ya Allah'ım affeyle günahımı
Kötü dünyaya gönül bağlayıp ergin oldum
Eğlence ile vah yazık cahil oldum
Bu dünyanın geçiciliğini şimdi bildim
Ya Allah'ım affeyle günahımı"* (Bice, 2015: 121).

Ahmet Yesevi, küçük yaşta Arslan Baba'nın dergâhına intisap etmiş ve tasavvuf inancıyla tanışmıştır. Fakat söz konusu her iki hikmette din derdinde olmadığını, günahlarından tövbe etmediğini ve dergâha kötülük getirdiğini bunun içinse (Parlatır, 2014:222,) Allah'tan af dilediğini dile getirmektedir. Aslında söz konusu bu durum kişinin mütevazılığından gelir. Tevazu ehli olan Yesevi, benliğini ve nefisini kötölemek gayretindedir. Ve o, olgunlaşan başakların boyun eğerek piştiğini de çok iyi bilir. Çünkü her tasavvuf ehli gibi o da, benlik ve nefisle bir yere varılamayacağını bilir. Küçük yaşta dergâha giren biri için, o yaşa kadar ki günahlarının büyüklüğü, tamamen tasavvuf inancına bağlı olarak bir karıncayı incitmenin yıllar yılı verdiği vicdan azabını yüreğinin derinliklerinde hissetmektedir. Kötülükten uzak durmanın gerektiğini, bugüne kadar işlediği en küçük günahın bile pişman olduğunu dile getirir. O, fani dünyanın yalanını sonradan anladığı için ne kadar günahkâr olduğunu ifade etse de, Rabbinin sonsuz bağışlayıcılığını bilir ve O'ndan işlediği günahlar için af diler. (Parlatır, 2014:220,221,222)

Aile bireyleri birbirlerine karşı en ufak incitici bir durumda dahi bunu yüreğinde hissederek karşı tarafa üzüntüsünü bildirirse, haklı olduğu durumda dahi Allah için mütevazılık gösterip olgunlukla hareket ederek kendisinde de suç olabileceğini düşünerek karşı tarafla empati yapabilirse kavgaların ve anlaşmazlıkların önüne geçecektir.

*"Dili ile ümmetim diye yalan söyler
Kişi malını almak için saçma-sapan sözler
Hâlini burda bırakıp haram gözler
Cahillere bu sözleri diyesim gelir"*
(Bice, 2015: 149).

Zikir, insanoğlunun Allah'a karşı sevgisinin göstergelerinden biridir. Kalben ve zikren Allah diyen her kişi, Rabbine olan sevgisinden dolayı O'nun yasak kıldığı hiçbir günaha bulaşmaz; bulaşmak istemez. Bu sevgi, beraberinde insanlara karşı saygıyı ve *"Yaratan'dan ötürü yaratılanı sevmek."* olgusunu getirir. Allah aşkına düşmeyen, saygı ve sevgiyi bilmeyen kimselerse, Yesevi'ye göre cahildir ve dünya malı için dilinde yalan, kalbinde kötülük beslemektedir. (Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara 2014.224)

Sevgiyi aşkı dış güzellikte arayıp kalbini tatmin edemeyen insanlar mutlu olamayacaktır. Aksine Allah için sevmesini bilenler içinse mutluluğun anahtarı hazırdır.

Yesevi ahlakı kendine şiar edinmiş bireylerle örülmüş bir toplum mutlaka huzuru bulacaktır. Yesevi ahlakın öğretileriyle eğitilmiş bireyler ve onların olduğu devletin her kademesinde bu öğretiler ile hareket edilirse Devlet-i Ebet Müddet daim olacaktır.

KAYNAKÇA

Kadın Alplardan Bacıyân-ı Ruma (Anadolu Bacıları Teşkilatı); Türklerde Kadının Siyasi Ve Sosyal Mevkii Selahattin DÖĞÜŞ 1

Turan, 2003: 215-264-311

Ergin, 2013: 69

Turan, 1980: 204-206-207

Ergin, 2004: 18

Gömeç 2000: 109

Kafesoğlu, 2010: 259

Roux, 2006: 258

Kafesoğlu, 2007: 269-270

İbn Batuta, trsz: 168-226

Özcan, 1997: 500

Gökalp, 2004: 165;

İnan, 1999: 279-277

Abu'l-Farac, 1987: 315

Cevzi, 1976: 75

Köymen, 1976: 69-71

Köymen, 1977: 45

Sümer, 1954: 192

Kitapçı, 1994: 18

Gömeç, 2010: 110

Köymen 1982: 71-74;

Cahen, 1994: 158

Taşpınar, 2011

Okıç, 1979: 7

Bebel, 1978: 46

Akdemir, 1993: 132-134

Es-Sıbai, 1993: 37

Arat, 1986: 25

Fidan, 2008: 23

Ahzap 33/35

Tevbe 113/71

Bakara 2/36).

Es-Sıbai, 1993: 27

Hatemi, 1970: 103-104

Selahattin DÖĞÜS Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum'a 2015:141-137-143

Kaplan, 2009: 39-50; Turan, 1980: 211

KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:12 Sayı:1 2015

Köprülü, 1999: 93-94

Bayram, 1994: 22-40-32-56

Âsıkpasazâde, 1332: 222

Vilayetnâme, 1990: 18).

Tarım, 1938: 86

II. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri

HOCA AHMED YESEVÎ'NİN HİKMETLERİNDE Ahmet Yıldırım -Nefsi terbiyede aşk yolunu tercih etmek 19 Bkz. Dosay Kenjetay, "Yesevîliğin Türk Kültür Tarihindeki Yeri ve Geleceği", s. 4. Yayımlanmamış tebliğ

21 Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, s. 214 (Hikmet, 91).

22 Ahmed Yesevî, a.g.e., s. 157 (Hikmet, 54).

23 Ahmed Yesevî, a.g.e., s. 207 (Hikmet, 86).

24 Ahmed Yesevî, a.g.e., s. 429 (Münacaat).

25 Ahmed Yesevî, a.g.e., s. 162 (Hikmet 58).

26 Hüsnü Ezber Bodur, "Hoca Ahmed Yesevî ve Sosyal Bütünleşme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 1995, Cilt: II, Sayı: 2, s. 14.

27 Ahmed Yesevî, a.g.e., s. 292 (Hikmet, 139)

Ahmet Yıldırım -Nefsi terbiyede aşk yolunu tercih etmek, sayfa:154, 155, 161

49 Hüseyin Akyüz, "Eğitici Bir Şahsiyet Olarak Ahmed Yesevî", (AÜTAET), s. 24.

50 Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, s. 427, (Münacaat).

51 Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, s. 208, (Hikmet, 86).

52 Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, s. 298 (Hikmet 142).

53 Nevzat Âşık, "Yesevî'nin Hikmetlerine Kaynaklık Eden Hadislerin Değerlendirilmesi", *Ahmed- Yesevî i*, s. 389.

Bice, 2015: 70

Hoca Ahmed Yesevî'nin Hikmetlerinde Nasihat Yoluyla Halk Eğitimi Bülent Arı* Hüseyin Kürşat Türkan, sayfa:220)

Bice, 2015: 133-173-121-149

Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara 2014.222

Hoca Ahmed Yesevî'nin Hikmetlerinde Kötü İnsanlardan ve Kötülükten Uzak Durma Konusunda Nasihat Vererek Halk Eğitimi Bülent Arı* Hüseyin Kürşat Türkan, sayfa:221, 222, 224

BİCE, Hayati (2015), Hoca Ahmet Yesevi Divan-ı Hikmet, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

SEMBOLİK ŞİDDET VE SİĞİNMA EVLERİNDEKİ KADINLAR*

Ferhan GÜNDÜZ

Dr., Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğr. Üyesi
fgunduz42@gmail.com

Özet

Kadına yönelik şiddetin genel amacı, baskı ve güç uygulayarak kadını sindirmek ve tahakküm altına almaktır. Uygulanan baskı ve güç fiziksel, cinsel ve ekonomik diye adlandırılan şiddet türlerine yol açabilir. Görünürlüğü ve farkındalığı az, ama daha yaygın olarak uygulanan bir başka şiddet türü de sembolik şiddettir. Bu çalışmada, sembolik şiddet üzerinde durulmaktadır. Bunun için Bourdieu'nün sembolik form, sembolik şiddet ve eril tahakküm açıklamaları içinde, şiddete maruz kalan kadınlar ele alınmıştır. Toplumsal olan ve toplumsal ilişkiler içerisinde gelişen sembolik formun, sosyal sistem ve süreçlerin ikili karşılığı içerisinde kadın erkek eşitsizliğinin söz konusu olduğu vurgulanmıştır. Bourdieu için şiddet güç farklılığından ortaya çıkmaktadır.

Sembolik şiddeti de fiziksel olmayan şiddet olarak tanımlamaktadır. Bourdieu'ye göre şiddet, sembolik formun karşılığı içerisinde öğrenilen ve erkeğe ayrıcalık olarak geri dönen bir olgudur. Nitel olarak yürütülen bu araştırmanın sonunda, kadınların anlatılarından hareketle kadınlara karşı kullanılan -ayrıştırıcı, ötekileştirici, aşağılayıcı- ayırıcı dil, kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemler ve kadına yönelik küçük düşürücü ta-kılan adların varlığı tespit edilmiştir. Bu sembolik şiddet biçimlerinin fiziksel şiddetten önce başladığı, daha sonra fiziksel şiddete dönüştüğü ve eril tahakkümle şiddet arasındaki ilişkinin varlığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, şiddet, sembol, sembolik şiddet, eril tahakküm

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayınlanmıştır.

SYMBOLIC VIOLENCE AND WOMEN IN SHELTERS

Abstract

The general purpose of violence against women is to intimidate and dominate women by applying pressure and force. Applied pressure and force can lead to types of violence called physical, sexual and economic. Another type of violence having low visibility and awareness, but considered more common is symbolic violence. In this study, women exposed to violence were discussed in the light of Bourdieu's descriptions of symbolic form, symbolic violence and masculine domination. It was emphasized that the symbolic form that is social and developing in social relations is the inequality of women and men in the dual opposition of social systems and processes. According to Bourdieu, violence arises from the power difference. He also defines symbolic violence as non-physical violence. According to Bourdieu, violence is a phenomenon that is learned in contrast to the symbolic form and returns to men as a privilege. At the end of this qualitative study, based on women's narratives, the presence of discriminatory, oppressive, discriminatory language used to discriminate against women, dominant, oppressive discourses to discipline women, and humiliating names for women were identified. It was determined that these symbolic forms of violence started before physical violence and then turned into physical violence. The existence of the relationship between masculine domination and violence was also determined.

Keywords: Woman, violence, symbol, symbolic violence, masculine domination.

Giriş

Şiddet eyleminin amacı baskı ve güç uygulayarak karşıdaki kişi ve/veya kişileri sindirerek tahakküm uygulamaktır. Tehdit, korkutma, aşağılama, yaralama ya da öldürmek suretiyle uygulanan tahakküm sonucunda, en temel insan hakkı olan yaşama hakkı bireyin elinden alınmakta ya da alınmak istenmektedir. Şiddet bireyin acı çekmesi ya da zarar görmesiyle sonuçlanmaktadır. Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik vb. uygulama biçimleriyle birlikte cinsiyet, yaş, renk gibi birçok farklılığı öne sürerek uygulananları da vardır.

Kadına yönelik şiddetin yoğun olarak yaşandığı günümüzde özellikle fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddet türleri üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıktan kaynaklı, eril tahakkümün sonucu olan ve en az diğer şiddet türleri kadar önemli olan sembolik şiddete yapılan vurgu ise yetersiz kalmaktadır. Sembolik şiddet, kadınlara erkekler tarafından uygulanan bir güç biçimi ve baskı aracıdır. Bir baskı aracı olan sembolik şiddet, günlük yaşamın sıradanlığı içerisinde fark edilmeden, ince ve gizlenmiş olarak yer alabilir. Cinsel istismar ve aile içi şiddet gibi bir dizi durumda yaygın olan sembolik şiddetin bazı özellikleri şöyle ortaya çıkabilir. Gündelik insan ilişkilerine sızan şiddet, genellikle cinsiyet ve güç dinamiklerini dil ve iletişim, şaka ve dokunma gibi eylemlerle yansıtır. Ayrıca, şiddetin yaşamın geri kalanından ayrılmadığını... [her] günlük yaşantının her türüyle - iş ve ev işleri, cinsiyet ve cinsellik, evlilik, boş zaman, dinlenmek ve televizyon izlemek vb. iç içe olabileceği savunulmaktadır (Morgan vd. 2006: 444) Bu durum gündelik hayatın şiddeti nasıl normalleştirmiş ve doğallaştırmış olduğunu görmemiz açısından önemlidir.

Açıkça farkında olunmasa da sembolik şiddet, bireyin acı çekmesi ya da zarar görmesinde fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddet kadar önemlidir. Gündelik yaşamda insanlar tarafından farklı şekillerde sembolik şiddet uygulanmaktadır Farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişlerden gelen kadınlar sembolik şiddete maruz kalmaktadır. Cinsiyetle ilişkisi olan şiddetin hedefi çoğunlukla kadınlar olmaktadır.

Bourdieu'nün (1991,1997, 2016), çalışmalarında sembolik şiddet kavramı önemli bir yere sahiptir. O'na göre sembolik şiddet, egemen kültürel sınıfın (örneğin, erkeklerin) fikirlerini, ilkelerini ve değerlerini genellikle bilinçaltı yollarla/kasıtlı olarak kadınlara dayatmasıdır. Erkek egemen kültür, sembolik şiddetle güç ilişkilerinin sürdürülmesinde rol oynamaktadır. Bourdieu mevcut düzenin tahakküm ilişkileriyle, hak, ayrıcalık ve haksızlıklarıyla devam etmesinin koşullarının doğal ve kabul edilebilir olarak görülmesinde eril tahakkümün etkisinden bahseder. Eril tahakkümü paradoksal itaatin mükemmel örneği olarak görmekte ve bunun dayatılış ve buna katlanılış biçiminde sembolik şiddetin etkisini vurgulamaktadır (Bourdieu 2016: 11). Diğer bir ifadeyle Bourdieu'ye göre, sembolik şiddet, gruplara veya sınıflara sembolizm ve anlam sistemlerinin dayatılmasıdır. Çeşitli sosyal ve kültürel hâkimiyet biçimleriyle ilgilidir.

Bourdieu (2016: 54) sembolik şiddeti, “doğrudan bedenler üzerinde ve herhangi bir fiziksel kuvvet olmadan uygulanan” bir güç biçimi şeklinde tanımlar. Erkekler tarafından kadına yönelik uygulanan sembolik şiddetin kadın üzerindeki etkisi diğer şiddet türlerinden daha az değildir. İki şiddet türünde de kadına baskı ve eziyet söz konusudur. Ayrıca iki şiddet türü birbirinin içinde yer alabilir veya devamı da olabilir. Sözgelimi, tahakküm-itaat ilişkisinin bozulması durumunda, sembolik şiddet, sosyal kontrolü sağlamak için bedene yönelik fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Bourdieu’nün esas amacı sosyo-kültürel yapıda gelişen sembolik şiddet ve tahakküm düzenlerini incelemek olmuştur. Bourdieu tarafından, sembolik şiddetin uygulanmasındaki işbirliği, ne dışsal kısıtlamaya pasif bir şekilde gönderme ne de değerlere serbest bir bağlılıktır (Morgan vd. 2006: 446).

Kadına yönelik şiddetin inşası günlük anlatılar yoluyla sağlanır. Şiddetin anlatımı mutlaka fiziksel değil, aynı zamanda semboliktir. Dil kadınlara yönelik sembolik şiddet inşasına katkıda bulunan anlatının önemli bir unsurudur. Şiddetin sembolik biçiminin ele alındığı bu çalışmada şiddete maruz kaldıkları için sığınma evine sığınan kadınlarla yapılan görüşmelerden hareketle özellikle şiddetin sembolik biçimi ve sembolik şiddetin diğer şiddet türleriyle birlikteliğinin ele alınması amaçlanmıştır.

Sembolik Form ve Sembolik Şiddet Kavramı

Bir toplumun bilgi birikiminin ve kültürünün aktarıldığı sosyalizasyon sürecinde dil oldukça önemli bir işleve sahiptir. Mead’e göre dil anlamlarımızın sembolik biçimidir, semboller linguistikdir ve etkileme özelliğine sahiptir. Sosyal grup aynı jestlere ve objelere ortak anlamı veren kişilerden meydana gelir. Bireyler dili öğrenerek diğer bireylerle etkileşime girerler. (Gündüz-Mutluer 2000: 94). Kısacası semboller kültür içerisinde anlam kazanır, sosyalizasyon sürecinde öğrenilir ve dil de bunun aktarılmasında oldukça önemli bir işlev üstlenir. İnsanlar güçlerini dil aracılığıyla herhangi bir toplumsal bağlamda kullanırlar. Dil, sosyal veya kültürel bağlam arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplumsal yapı ve cinsiyet ilişkisi dil ile görülebilir.

Bourdieu, toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde sembolik formların ve süreçlerin rolünü vurgulayarak gelişmiş toplumlarda bile başat tahakküm tarzının, açık baskı ve fiziksel şiddet tehdidinden sembolik manipülasyon biçimlerine kaydığını belirtir. Bourdieu için sembolik sistemler toplumsal dünyayı düzenlemenin ve anlamının aracıdır. Dil, mit, sanat, din ve bilim gibi farklı bilgi tarzları dünyayı anlamının değişik yollarını temsil eder. Ayrıca sembolik sistemler bir kültürün bütün üyelerince paylaşılan derin yapısal anlamları yönlendiren kodlardır (Swartz 2011: 120-121).

Bourdieu, toplumsal ilişkiler içerisinde gelişen mücadelelerin **sembolik formlarının** nasıl oluştuğu ve sembolik formların ne tür bir tahakküm-itaat çizgisini açığa çıkardığı üzerinde durur. Bourdieu, sembolik form sosyolojisinde Saussure’ün dilsel modelinden yararlanarak sembolik süreç ve sistemlerin mantığının ikili karşıt-

lıklar olduğunu ifade eder. Ona göre bu ikili karşıtlıklar, farklılıklar mantığı üzerine kuruludur ve sembolik sistemlerin, temel içermeye/dışlama mantığı üzerine kurulmuş sınıflandırma sistemleridir (Swartz 2011: 122).

Cinsiyet ilişkisi ile ilgili olarak, erkek ve kadın ayrımının dilinin belirlenmesi birçok farklı dilde ve kültürel grupta uygulanmaktadır. Erkekler ve kadınlar için kullanılan dil sosyal ve kültürel olarak belirlenir. Özellikle, sembolik şiddet sırasıyla erkekler ve kadınlar için çeşitli dil belirlemelerinde görülebilir. Örneğin kadınlar pasif veya nesne kategorisine yerleştirilirken, erkekler birçok yönden aktif özne olarak kabul edilir. İçerme ve dışlama mantığı üzerine kurulu olan sembolik sistemler ender/yaygın; iyi/kötü; eril/dişil; seçkin/bayağı gibi bir dizi ikili ayrımlar inşa eder. Bu ikili karşıtlıklar köken itibarıyla toplumsaldır, toplumun mensupları tarafından paylaşılır ve ayrıca iktidar ilişkilerini güçlendirmek için kullanılır (Swartz 2011:123).

Bourdieu sembolik formların ve süreçlerin karşıtlığının toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde rol oynadığını vurgulamaktadır. Bourdieu’ye göre (2016: 43-45), toplumsal düzeni oluşturan cinsiyetler arasında kurulmuş olan bölünmeler ve ayrımlar, cinsiyetler arasında kurulmuş olan toplumsal tahakküm ve sömürü bağları içerisinde eril ve dişil karşıtlığına indirgenebilir. Buradaki ayrımda kadınların ahlaki kısıtlılık ve ölçülülük içerisinde cinsiyetin ahlaki bir öznesi olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu toplumsal düzen içerisinde cinsiyetler arasında kurulmuş olan bölünmeler ve ayrımlarda toplumsal tahakküm ve sömürü bağları etkili olur. Ayrıca cinsiyetin ahlaki öznesi olan kadınların bedensel itaatinden söz eder. Bedensel itaatin öğrenilmesinin, kadınlara uygulanan tüm dayatmalara rağmen kadınların suç ortaklığıyla hayat bulduğunu ve kuvvetli bir toplumsal işaret taşıdığını belirtir. Bedensel itaatin öğrenilmesiyle birlikte “dişiliğin bedene içkin kılınması, ayrımın bedenselleşmesinden, ya da daha başka bir ifadeyle, fazla açık dekolteyle, fazla kısa mini eteklerle ve fazla ağır makyajla ilişkilendirilen bayağılığın hor görülmesinden ayrı düşünülemez” (Bourdieu 2016: 43).

Bourdieu bedensel itaat, ahlaki kısıtlılık ve cinsiyetler arasındaki ayrımla ilişkili olarak “sembolik hapis” kavramını da kullanır. Kadınların bir tür görünmez hapis içerisine kapatıldıklarını, bu “sembolik hapis”in pratik olarak kıyafetle sağlandığını, kıyafetin bir yandan bedeni saklarken diğer taraftan da onu sürekli olarak terbiyeye çağırdığını ve bu kuşatmanın kadınların bedensel hareketlerini ve onlar için ayrılan alanı kısıtladığını belirtir. Erkeklerin ise özellikle kamusal alanlarda bedenleriyle daha fazla mekân kapladıklarını söyler (Bourdieu 2016: 43-44).

Cinsiyetle ilişkili bütün bu bölünmeler, ayrımlar ve ikili karşıtlıklar sosyal ve kültürel ortam içerisinde belirlenir. “Bourdieu kültürü, kendine özgü birikim, mübadele ve kullanım yasaları olan bir sermaye biçimi olarak kavramsallaştırır. Ona göre iktidarın kullanılması meşruiyeti gerektirir; bu nedenle, sembolik biçimlerin, iktidar yapılarını hem kuran hem de idame ettiren kaynaklar olarak oynadıkları etkin rolü vurgulayan bir sembolik şiddet ve sembolik sermaye kuramı da geliştirir” (Swartz 2011: 20-21).

Sembolik şiddet kavramı Bourdieu'nün tahakküm çözümlerinde kuramsal açıdan merkezi rol oynar. Tahakküm kavramıyla sınıfsal, uluslararası ve erkeklerin tahakkümü gibi birbirinden farklı fenomenleri açıklamada bu kavramın vazgeçilmez olduğundan bahseder ve sembolik şiddetin en basit ifadeyle "toplumsal eyleyici üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimi" olduğunu vurgular (Bourdieu vd. 2016: 166). Eril tahakküme katlanan kadınlar, daha az ya da daha çok farklılaşmış olsa bile birçok toplumlarda karşımıza çıkabilmektedir. Sonuç değişmeyecektir. Eril tahakküme katlanmak demek, sembolik şiddete yatırım yapmak demektir (Ölçer 2019: 46).

Bourdieu için sembolik şiddet, "ona maruz kalanların ve aynı zamanda da, çoğu kez, onu uygulayanların sessiz suç ortaklığıyla ve her iki tarafın da onu uyguladıkları ya da ona maruz kaldıklarının bilincinde olmadıkları ölçüde uygulanan bir şiddettir" (Bourdieu, 1997, s. 33). Tahakkümün mantığını yakalamamız için olağan dışı ölçüde olağan olan bu tahakküm ilişkisi, tahakküm eden kadar, edilenin de tanıdığı ve kabullendiği bir sembolik ilke adına uygulanan paha biçilmez bir fırsat sunmaktadır: bir dil, bir hayat tarzı/ düşünme, konuşma/eyleme biçimi), ve daha genel anlamıyla ayırt edici bir özellik, nişan veya yafta (Bourdieu 2016: 12).

Bourdieu (2016: 50) tahakküm yapılarının, tekil eyleyicilerin; örneğin erkeklerin hem sembolik hem de fiziksel şiddet aracılığıyla ve kurumların; aile, okul vb. katkıda bulunduğu tarihsel bir yeniden üretim emeğinin ürünü olduğunu kanıtlamaya çalışır. Sembolik şiddet günlük yaşamda uygulandığı ve tekrarlandığı için, insanlar belirli davranışların veya tutumların sembolik şiddet içerdiğinin farkında bile değildir. Sembolik şiddet zaman zaman ailede ve eğitim kurumlarında öğrenme yoluyla tekrarlanır. Ayrıca, sembolik şiddet konuşma, reklam, film, roman ve diğer kültürel ürünlerde metin ve anlam üretimi yoluyla da tüketilir (Udasmoro 2013: 155-56).

Bourdieu sembolik şiddeti "yumuşak, kurbanlarınca bile hissedilmeyen ve görül-meyen, çoğunlukla iletişimin ve tanımanın ya da tanımamanın, kabullenmenin veya hatta hissetmenin saf sembolik kanallarıyla uygulanan şiddet" olarak tanımlar (Bourdieu, 2016, s. 11). Sembolik şiddet kavramı, tanımından kaynaklı olarak çeşitli kategorilere ayırıp sınırlama, belirleme ve bir düzene koyma gibi içeriklere sahiptir. Çünkü birey ya da grubu kısmen onların rızalarını da alarak belli bir kalıbın içine sokar (Özsöz 2014: 290).

Sembolik şiddette, söz ve hareketlerin korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme amacıyla kullanılması da söz konusudur. Sembolik şiddete ilişkin davranışlardan en belirginini bireyin kişiliğini zedelemek amacıyla kişinin değer verdiği konulara yönelik güven sarsmak ve belirli aralıklarla çok ağır hakaret etmek ve sözler söylemektir. Kişiye küçük düşürücü adlar takmak ve sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek ve alay etmektir. Sembolik şiddet, kişiye bağırma, başkaları önünde küçük düşürme, gururunu incitme, fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme,

duygu ve düşüncelerini açıklama özgürlüğünü elinden alma, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama, hareket özgürlüğünü kısıtlama, kendi aile bireyleriyle veya arkadaşlarıyla iletişimini yasaklama, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlama gibi davranışlardır (Uzun 2010: 52). Sembolik şiddet fiziksel şiddetten daha yaygın olarak yaşanmaktadır. Aynı zamanda etkileri de günlük yaşamı daha fazla etkilemektedir.

Bu makalenin sınırları içerisinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Eril şiddet türlerinin ortaya konmasına bağlı olarak

- Kadınlara karşı kullanılan -ayrıştırıcı, ötekileştirici, aşağılayıcı- ayırıcı dil örnekleri nelerdir?
- Kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemler/davranış örnekleri nelerdir?
- Kadına yönelik küçük düşürücü davranış örnekleri nelerdir?
- Kadınlar sembolik şiddetle birlikte fiziksel şiddette görmekte midir?
- Tahakküm edilenin/tahakküm edene ve yaşadığı şiddete bakışı nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada gerekli izinler alındıktan sonra, kadın sığınma evinde kalan dokuz kadının her biri ile başka mekânlarda katıldıkları çeşitli kurslarda ses kaydı alınarak görüşülmüştür. Kadınlarla sığınma evine geliş nedenleri, şiddetle ilgili yaşadıkları ve sığınma evindeki yaşamlarıyla ilgili ayrıntılı görüşme yapılmış ve yapılan görüşmeler yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Yapılan görüşmelerde kadınlara sığınma evine gelmeden önceki yaşamları ve kadın sığınma evinde bulunış nedenlerini anlatmaları istenmiştir. Kadınlar oldukça samimi ve içten bir şekilde yaşadıklarını anlatmışlardır.

Kadın sığınma evlerine kabul edilen kadınların korunması amacıyla alınan önlemler kapsamında yönetmeliğin 17. Maddesinde yer alan Konukevinin adresi, telefon numarası, yapılacak yazışmalarda kadınların, çocukların ve çalışanların isimleri belirtilmez. Ayrıca bilgiler tüm resmi kayıtlarda gizli tutulur şeklinde yer alan gizlilik ilkesinden dolayı görüşme yapılan kadınların kaldıkları Kadın Konukevinin, görüşmenin yapıldığı kursun ve görüşme yapılan kadınların adı gizli tutulacaktır. Bu nedenle görüşme yapılan kadınlar K1, K2, K9 olarak anılacaktır. Görüşülen kadınların anlatılarından elde edilen veriler, "eril tahakkümü" karşılayan üç kategoriye ayrılarak çözümlendi. Daha sonra, "kadına yönelik fiziksel şiddet" ve "tahakküm edilenin tahakküm edene ve yaşadığı şiddete bakışı" başlıkları altında iki kategori daha kurularak veriler çözümlendi.

Bulgular ve Tartışmalar

Oluşturulan kategoriler şunlardır: 1. Kadınlara Karşı Kullanılan (Ayrıştırıcı, Ötekileştirici, Aşağılayıcı) Ayrımcı Dil, 2. Kadınları Disipline Etmeye Yönelik Hükmedici, Baskıcı Söylemler ve 3. Kadına Yönelik Küçük Düşürücü Takılan Adlar İlk kategoride, kadınlara karşı kullanılan -ayrıştırıcı, ötekileştirici, aşağılayıcı- ayrımcı dil tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle dilin kullanılması ayrımların ve eşitsizliklerin ortaya çıkmasında ve yeniden üretilmesinde etkilidir. Dil, toplumun cinsiyete dayalı ayrımcı, suçlayıcı ve ötekileştirici atmosferinin şekillenmesinde önemlidir. Nefret söylemi ve ayrımcılığın yol açtığı şiddetin amacı tahakküm kurma isteğidir. Tahakküm kurma amacıyla karşıdakini korkutmak, sindirmek, yönetmek, sömürmek ve onu kendi sosyal varlığı için bir tehdit olmaktan çıkarma durumu söz konusudur ki buda ikinci kategorimiz olan kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemler kategorisini oluşturmaktadır. Bu kategori içerisinde sosyal gücü elinde bulunduran hükmedenin, hükmedilen üzerindeki iktidarını sürdürmek amacıyla uyguladığı baskıcı ve denetleyici söylemleri tespit edilmiştir. Kadına yönelik küçük düşürücü takılan adlar kategorisinde ise, bireylerin kadını aşağılamak amacıyla kullandığı söylemler belirlenmeye çalışılmıştır. Şerefsiz, ahmak vb. Bu kategorinin birinci kategoriyle olan ilişkisini vurgulamak gerekir. Çünkü bu kategoride de bir aşağılama durumu söz konusudur.

Aşağıdaki alıntılar, görüşülen kadınlar üzerine uygulanan güç ilişkilerini değil, aynı zamanda kadınlar için yaratılan uygulamaların ve sosyal alanların paradoksal doğasını da göstermektedir. Kadınlar, yaşadıkları deneyimlere, normlara ve beklentilere karşı koyarken, aynı zamanda kendilerini bu normlara tabi tutuyorlar.

1. Kadınlara Karşı Kullanılan -Ayrıştırıcı, Ötekileştirici, Aşağılayıcı - Ayrımcı Dil

Kadınlara karşı kullanılan, ayrıştırıcı, ötekileştirici ve aşağılamaya yönelik dil eşitsizliğin ortaya çıkmasında oldukça belirleyicidir. Bu ayrıştırma özellikle toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak yapılmaktadır. Ötekileştirmede yer alan öteki kavramı ise adı üzerinde 'ben', 'sen' veya farklılığa vurgu yapmaktadır. Ötekileştirerek ayrıştırmanın amacı karşı cins üzerinde tahakküm oluşturmaktır. Aşağıdaki tabloda görüşme yapılan kadınların söylemlerinden hareketle cinsiyet düalizmi ve karşıtlıklar tespit edilmiştir. Cinsiyete dayalı ikili karşıtlıklar da hükmedenin koca, baba, erkek arkadaş ya da erkek kardeş olduğu görülmüştür.

TABLO 1: Kadınlara Karşı Kullanılan -Ayrıştırıcı, Ötekileştirici, Aşağılayıcı- Ayrımcı Dil

Kadınlara Karşı Kullanılan -Ayrıştırıcı, Ötekileştirici, Aşağılayıcı-Ayrımcı Dil	
K1	Hani erkeklerle konuşmamı istemiyordu ya ben öyle senin bildiğin tip değilim derdi. Yanlış anlardı. Ben de senin bildiğin kadınlardan değilim derdim
K2	Küfür tehdit hakaret bu ilk evliliğimde de böyleydi. Şu an ikinci evliliğim. Babam sürekli seni istemiyorum, seni sevmiyorum diyen insan
	Büyüğünüz küçüğünüz kim olursa olsun size hakaret edip sen kötüsün derse karşıdaki kişi size cevap verir
K3	Hani bir insan kendi zevkleri menfaatleri için yaşar mı? Eşimde öyleydi bu da öyle şu an ki de. Benim babam sadece kendi menfaatleri kendi çıkarları için kendini düşünen asalak bir insan.
	Biz seni getirmedik sen kendim geldin biz seni almaya gelmedik senin ailen neden bize verdi.
	Seni işte bir bez parçası gibi bize sattılar gibi
K4	Benim erkek arkadaşım var dedim seninle görüştürmek istiyorum dedim kendisi istemedi zaten o gün bana bir tane çarptı. Yallah Osmanlı tokadından bir tane. Ben o şekilde evlendim eşimle.
	İş bilmiyor güç bilmiyor diye kötülüyordu. Benim haberim olsun olmasın kendi ailesine de kötülüyordu yani. Gidip ailesiyle benim hakkımda ileri geri konuşuyordu. Bizden birisi eve geldiğinde beni kötülüyordu
	Ailesinin yanına gittiğinde ailesine küçük düşürüyor benim ailemin yanına gittiğinde benim aileme küçük düşürüyor.
	Sen kadın mısın sana kim ne eder. Bir kadını kırk yaşından sonra kim ne etsin
K5	Çalıştığım dönem iş yerimi aradı beni oralarda rezil etti. Saat dokuzda on da çıkacağıma adamlara yalvar yakar sekizden önce çıkmaya çalıştım. Sürekli telefon ediyor şerefsiz nerde kaldın açtık çocukları öne sürüyor işte
	Sürekli kavgamızda seni annene göndereceğim, seni aileme göndereceğim dövüyordu küçük düşürüyordu beni toplum ortamında
K5	Kayınpeder kaynana yanında durdum. Yürütemedik çünkü sürekli yönlendirme oluyor. Ailesinden ayrılmak istemedi. Eşimle ilişkilerim başlangıçta gayet iyiydi. Sonra biraz değişmeler oldu. Sürekli ailesinin dediğini yapıyor.

K6	Ben bugün nasıl söylesem yanlış yapılacak elle tutulacak herhangi bir olayım yok benim. Bugün mesela problemlerimize baksak mesela kızlar belirli durumlara maruz kalıyorlar vs. doğulu gözünde bunlar yanlış vs. ama benim elle tutulur bir yanlışım yok. Sıkıntı olsaydı da bana öyle davransalardı ama olmadığı için ister istemez kendimi kötü hissediyorum. Çok açıklamaya çalıştım kendilerine, çok iletişime geçmek istedim ama şöyle senle iletişime açık ama senle iletişime kapalı aynı zamanda. Konuşuyor seninle ama sana hak tanımıyor seni anlasa duygularını anlasa psikolojik durumunu vs. anlasa sana o hakkı tanıyacak.
	Sen özgürlük istiyorsun dedi Nasıl bir özgürlük evet ben özgürlük istiyorum dedim ama benim istediğim özgürlük kavramıyla sizin söylediğiniz özgürlük kavramı tamamıyla farklı. Siz bir kadını özgür olup ta istediği haltı affedersiniz istediğim şeyi yapıyım vs. tarzında düşünüyorsunuz ama ben özgürlüğü kendi irademle kendimi yönetme gibi düşünüyorum dedim.
K7	Aşırı derecede küfür eder aynı zaman da hadsizdi de ağzına geleni sayardı. Orospuluğumu koymazdı kahpeliğimi koymazdı
	Eşim eve zaten bakmıyordu ben bir şey dediğim zaman sürekli dayak yedim. Bir şey istesem başlardı kavgaya gürültüye arkadaşlarını getirdi evine. Ben yokmuş gibi davranırdı.
	Çocuğun üzerine kaynar suyu döküp gitti. İstemiyorum bakmayacağım diyordu. Bez falan almıyordu. Annem alıyordu. Annem bir şekilde bezini idare ediyordu. Çocuğu istemedi. Bana ne dedi bakamam ben boğazınıza yetiştiremiyorum bezine yetmiyor sürekli tartışıyorduk zaten
K8	Ailem de sahip çıkmayınca maalesef katlanmak zorunda kaldım. Küfür, hakaret, şiddet her şey vardı. Sözlü şiddeti vardı. Argo argo laflar söylüyordu. Amına koyduğum, bilmem ne, orospu, kahpe bir sürü şiddet uyguluyordu yani.
K9	Sen gülerken kapıyı açıyorsun ama o terslemek için bahane arıyor. Mesela oğlumla sohbet ediyor ben de oturuyorum ikisi sohbet ediyor diye şöyle izliyorum azarlıyor ne bakıyorsun diye
	Toplum içinde biraz aşağılamalar başladı. Arkadaşlarla sohbet ediyoruz mesela ben de satış sektöründe çalıştım daha önce bir aradayız onlar da satış sektöründen. Bir şey oluyor müşteriyle ilgili bir yorum yapıyoruz 'sen anlamazsın sen konuşma' diyor
	'Sen anlamazsın, sen bilmezsin, sen de her şeye karışma falan' bu tarz aşağılayan konuşmalar başladı.
	Ben dayak yiyerek polise gittim bir de niye dayak yediniz demedikleri kaldı. Sen ne biçim annesin, işte çocuk okuldan olacak, derslerinden olacak. Sorumlusu sen olacaksın, bu çocuk okula gidemeyecek,

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliğe bağlı olan kadın/erkek ikiliğinin belirlenmesinde kadınlara yönelik sembolik şiddetin inşasında dil oldukça önemlidir. Çünkü dil anlamlarımızın sembolik biçimidir ve kültürünün aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir. Kadınlara karşı kullanılan dilin tespit edilmesi tahakküm ve sem-

bolik şiddet ilişkisinin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Dil aracılığıyla insanlar güçlerini sosyal veya kültürel bağlamda kullanırlar. Kısaca toplumsal yapı ile cinsiyet ilişkisi dil ile görülebilir. Bu nedenle bu kategoride kadını ayırıştırıcı, ötekileştirici, ayrımcı dil tespit edilmeye çalışılmıştır.

Aşağılama örneği olarak nitelendirebileceğimiz sembolik şiddet biçimlerinden biri kadını başkaları önünde küçük düşürme eylemidir. Tablo 1'de de görüldüğü gibi bu tür sembolik şiddetin kadınlara uygulandığı K4 ve K9'da tespit edilmiştir. Aşağıda bu ifadelere yer verilmiştir.

K4 Kocasının iş bilmiyor güç bilmiyor diye ailesinin ve kendi ailesinin yanında kötülediğini ve küçük düşürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca çalıştığı dönemde kocasının iş yerini arayarak kendisini rezil ettiğini söylemektedir. Saat dokuzda on da çıkacağıma adamlara yalvar yakar sekizden önce çıkmaya çalıştım. Sürekli telefon ediyor şerefsiz nerde kaldın açtık çocukları öne sürüyor işte. Sürekli kavgamızda seni annene göndereceğim, seni ailene göndereceğim dövüyordu küçük düşürüyordu beni toplum ortamında

K9 ise arkadaşlarının yanında kocası tarafından sen anlamazsın, sen bilmezsin, sen de her şeye karışma şeklinde, ayrıca da oğlunun yanında ne bakıyorsun şeklinde küçük düşürüldüğünü ve toplum içinde aşağılamaların başladığını belirtmektedir.

Bir diğer kadını küçük düşürücü, aşağılayıcı sembolik şiddet biçimi ise küfür ve hakarettir. Bu sembolik şiddet uygulama örneğini K2, K7 ve K8'in ifadelerinde görüyoruz.

Bir diğer sembolik şiddet göstergesi ise kadının duygu ve düşüncelerini açıklama özgürlüğünün elinden alınmasıdır. Bu durum K6 ve K7'de görülmektedir. Bu söyleme baktığımızda K6'da konuşuyor seninle ama sana hak tanımıyor biçiminde K7'de ise Eşi tarafından ihtiyaçların karşılanmadığını, kendisi bir şey söylediğinde fiziksel şiddete uğradığını, kavga ettiğini, kendisi istemediği halde eve arkadaşlarını getirdiğini ve kendisi yokmuş gibi davrandığını belirtmektedir.

Sembolik şiddet ve tahakküm ilişkisinde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak yapılan eril/dişil karşıtlığında ötekileştirici söylemin belirlenmesi de oldukça önemlidir. Bu kategori içerisinde 'ben', 'sen' şeklinde farklılığa yapılan ötekileştirici söylemler K1, K2, K4, K6 ve K9'da görülmektedir.

K1 erkeklerle konuşmamı istemiyordu ya ben öyle senin bildiğin tip değilim derdi.

K2 Babam sürekli seni istemiyorum, seni sevmiyorum diyen insan, Büyüğünüz küçüğünüz kim olursa olsun size hakaret edip sen kötüsün derse karşıdaki kişi size cevap verir.

K4 Sen kadın mısın sana kim ne eder. Bir kadını kırk yaşından sonra kim ne etsin.

K6 Sen özgürlük istiyorsun dedi evet ben özgürlük istiyorum dedim ama benim istediğim özgürlük kavramıyla sizin söylediğiniz özgürlük kavramı tamamıyla farklı. Siz bir kadını özgür olup ta istediği haltı affedersiniz istediğim şeyi yapıyım vs.

tarzında düşünüyorsunuz ama ben özgürlüğümü kendi irademle kendimi yönetme gibi düşünüyorum dedim

K9 Ben dayak yiyerek polise gittim bir de niye dayak yediniz demedikleri kaldı ve sen ne biçim annesin şeklinde ötekileştirme görülmüştür.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü üzere bu kategori içerisinde kadına baskı, kadını başkaları önünde küçük düşürme, onun gururunu incitme, duygu ve düşüncelerini açıklama özgürlüğünü elinden alma biçiminde sembolik şiddet biçimlerinin uygulandığı tespit edilmiştir.

2. Kadınları Disipline Etmeye Yönelik Hükmedici, Baskıcı Söylemler/Davranışlar

Kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemler kategorisinde ise yine toplumsal cinsiyet farklılaşmasına bağlı olarak sosyal gücü elinde bulunduran hükmedenin, iktidarını sürdürmek amacıyla ayırtırdığı ve ötekileştirdiği hükmedilen üzerinde güç kullanarak denetim altına almaya çalıştığı söylem ve davranışlar üzerinde durulmuştur.

TABLO 2: Kadınları Disipline Etmeye Yönelik Hükmedici, Baskıcı Söylemler

Kadınları Disipline Etmeye Yönelik Hükmedici, Baskıcı Söylemler	
K1	Zaten kapalı giyinmemi isterdi. Makyaj yapmamı istemezdi. Başımı açmamı istemezdi.
	Makyaj yaptırmazdı gözlerime sürme çektiemezdi. Ruj sürdürmezdi. Her gün yaparsam bazen bahsetmezse bazen bahsederdi. Yapmayınca da yapınca da bahaneler bulur baskılar ederdi.
K2	Giyimime kuşamıma çok aşırı derecede karışıyor. Makyajıma, kılık kıyafetime oraya gitme buraya gitme aşırı derecede karışıyor. Ya ben belirli bir yaşa gelmişim benim boyum kadar çocuğum var.
	Ben bu insanı severek evlenmedim. Aile şiddeti yüzünden mecbur kaldım. Çünkü babam bu eve gelmeyeceksin dedi.
K3	Adam (babam) benim her şeyimi laf ediyor. Sigara içtiğime küfrediyor laf ediyor sürekli. Öyle yaklaşacağına kızım akıllı ol, kendini toparla, çocuğun için yaşa de destek ol.
K5	Sözlü sen işte azdın mı? Ondan sonra işte azanlar erkek arkadaş edinir sen nasıl bir insansın
K5	Annem karşı çıkıyordu ama biraz şey yapamıyordu kendisi. Evin erkeği olduğu için abim karıştıyordu. O yüzden şey yapmıyordu annem abimin yanında. Boşanma davasında kararlı olmamda niye acele ediyorsun diye baskı yapıyor. Boşanmama destek vermedi. Çalışmama da destek vermedi.

K6	Ailemin doğup büyüdüğü sahip olduğu belirli bir kültür var. Bir tarz var ve o tarza yönelik bütün çocuklarının da kendilerine benzemelerini isterler.
	Hâlbuki senin niyetin yanlış şeylere odaklanmak değil tamamen kendi düşünceyle, kendi iradenle kendi hayatını yönetmektir. Ben bunu istedim yani. Ama onlar irademi kendi ellerinde görmek istediler.
	Kardeşim tarafından mesela ben gidiyorum lafını kullandırtmadılar bana. Hâlbuki ben gitmek istiyorum lafını çok kullanmak isterdim. Bunu kullandığım esnada işte bağırma, çağırma oluyordu. Ne diyor ne diye bağırıyorlardı?
	Hele sen ne diyorsun bir kez daha söyle tarzında hele bir söyle de gör tarzında.
	Psikolojik baskı vs. Şöyle söyleyeyim ev hapsine kadar gitti
	Ben zamanında başka bir şehre gitmek istemiştım çalışma hayatı için. Normalde özelde çalışmak istemiştım. Kabul etmiyorlar. Devlet memurluğu amenna da özelde çalışmamı istemiyorlardı. Bir erkek arkadaşımın olduğunu düşündüler
K7	Yıllardır beni oturttuğu noktada beni görmediği için benim bilinç dışı yaptığımı düşünen bir aile. Hani bazen affedersiniz eğitilmiş ve kültürlü olsa da aile içerisinde tam tersini düşünüp dini boyuta taşıyan insanlarda olabiliyor. Bunu bilinç dışı yaptığımı yönlendirildiğimi düşündüler. Bunun üzerine dini tedaviye götürdüler beni tanıdıkları bir arkadaşına. Tabi ben istememiştım ama bir yerde mecburiyete bırakıyorlar. Oraya götürürken zaten çok şey disiplinli bir şekilde götürdüler beni. Önde erkek kardeşim sağımda ablam solumda annem şeklinde
	İnanın ki kendilerini çok zor tuttular dövmemek için kardeşimde abilerim de dövmediler ama kardeşimden her zaman korktum. Kargaşanın olması, sana karşı söylemleri, tehditleri vb.
	En son hanım getirdi ya bununla kalırsın ya gidersin dedi.
K8	Boşanmayacakmışım. Oğluyla getirdiği karıyla kalacakmışım. Sürekli dayak yiyecekmişim, ona kölelik edecekmişim.
	Barınmak amaçlı sığınma evindeyim buradayım. Benim evim olmadığı için sığınma evindeyim. Bir de ben sevdiğim adam tarafından dolandırıldım. Evim vardı her şeyim vardı. Sevdiğim için bütün malımı verdim. Çok sıkıntı yaşadım işkencesi de vardı dövmesi de vardı. Onun yüzünden ailemle kötü oldum. Ailem sahip çıkmadı. İlişkimizi onaylamadı.
	Çok maaşımı yedi, kartımı vermedi, onun telefon hatlarını üstüme yaptırdı. Onu ödemedi öyle borç var. Kredi kartlarına öyle borçlar var. Halamdan sadece maaş kaldı. Ev vardı arsalar vardı, dükkânlar vardı hepsi gitti. Hep bunun yüzünden yani. Bana sahip çıkacak diye düşündüm. Allah bildiği gibi yapsın başka bir şey demiyorum
K8	Benim telefonum vardı o zaman telefonumu da aldı elimden. Ben çıkıp marketten arıyorum. Ne oldu adam para bekliyor, harçlığımı bitti diyorum bana para gönder. İşte bugün göndereceğim sıkıntıdayım yarın göndereceğim falan diyerek aksatıyordu beni

K9	Bana bağırmalar, seni döverim demeler, sürekli dövmeyle tehdit etmeler başladı.
	Hâkimin bana verdiği çocuğu, hem bana bağlanan nafakayı falan kesti. Zorla evrakta imzalattı. Mecbur kaldım. Zaten dövmüştü, darp etmişti aracı soktu devreye çocuğu okula kayıt yaptıracağım müdür kayıt almıyor
	Kaldırma beni ayağa döverim tarzında bir adamdı. Ben mesela işte eleştiriyor olsam, onun illa dediğini tutmuyorsam bana da döverim seni tarzında oluyor. Ben bunu kapattığım için 16 yıl dayak yemedim ama boşandıktan sonra dövdü.
	Çocuğa annen utanılacak bir anne bak yediği önünde yemediği ardındaydı, baban gibi bir adamdan boşandı, terk etti, kendi kaşındı sende aman babana sakın itiraz etme tarzında

Yukarıdaki tabloda kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemler üzerinde durulmuştur. Burada sembolik şiddet biçimi olarak, fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama ve kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlama gibi hükmedici ve baskıcı tespit edilmiştir.

Fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme sembolik şiddet biçimi, görüşme yapılan K6 ve K9'un söylemlerinde tespit edilmiştir.

K6 Ne diyor ne diye bağıyorlardı? Hele sen ne diyorsun bir kez daha söyle tarzında hele bir söyle de gör tarzında, İnanın ki kendilerini çok zor tuttular dövmemek için kardeşimde abilerim de dövmemeler ama kardeşimden her zaman korktum. Kargaşanın olması, sana karşı söylemleri, tehditleri vb.

K9 Bana bağırmalar, seni döverim demeler, sürekli dövmeyle tehdit etmeler başladı. Kaldırma beni ayağa döverim tarzında bir adamdı. Ben mesela işte eleştiriyor olsam, onun illa dediğini tutmuyorsam bana da döverim seni tarzında oluyor. Ben bunu kapattığım için 16 yıl dayak yemedim ama boşandıktan sonra dövdü.

Bourdieu'nün sembolik şiddetle ilgili görüşlerini ve kavramlarını açıklarken de belirtildiği gibi ona göre toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde sembolik formlar ve süreçler - dil ve kültür, rol oynar. Açık baskı ve fiziksel şiddet tehdidinin sembolik manipülasyon biçimlerine kaydığını belirtir. İnsanların belirli davranışlarının veya tutumlarının bazen sembolik şiddet içerdiğinin farkında bile olmadıklarını vurgular.

Hükmedici ve baskıcı diğer bir sembolik şiddet ise karşıdakini kendi gibi düşünüp davranmaya zorlamaktır. Bu şiddet biçimi K3, K5, K7 ve K8'in ifadelerinde gözlenmiştir.

K3 Sen işte azdın mı? Ondan sonra işte azanlar erkek arkadaş edinir sen nasıl bir insansın,

K5 Evin erkeği olduğu için abim karşıyordu. O yüzden annem abimin yanında. Boşanma davasında kararlı olmamda niye acele ediyorsun diye baskı yapıyor. Boşan-

mama destek vermedi. Çalışmama da destek vermedi. Ailemin doğup büyüdüğü sahip olduğu belirli bir kültür var. Bir tarz var ve o tarza yönelik bütün çocuklarının da kendilerine benzemelerini istediler. Hâlbuki senin niyetin yanlış şeylere odaklanmak değil tamamen kendi düşüncenle, kendi iradenle kendi hayatını yönetmektir. Ben bunu istedim yani. Ama onlar irademi kendi ellerinde görmek istediler. Ben zamanında başka bir şehre gitmek istemiştım çalışma hayatı için. Normalde özelde çalışmak istemiştım. Kabul etmiyorlar. Devlet memurluğu amenna da özelde çalışmamı istemiyorlardı. Bir erkek arkadaşımın olduğunu düşündüler. Yıllardır beni oturttuğu noktada görmediği için benim bilinç dışı yaptığımı düşünen bir aile. Hani bazen affedersiniz eğitilmiş ve kültürlü olsa da aile içerisinde tam tersini düşünüp dini boyuta taşıyan insanlarda olabiliyor. Bunu bilinç dışı yaptığımı yönlendirildiğimi düşündüler. Bunun üzerine dini tedaviye götürdüler beni tanıdıkları bir arkadaşına. Tabi ben istememiştım ama bir yerde mecbur bıraktılar. Oraya götürürken çok disiplinli bir şekilde götürdüler beni. Önde erkek kardeşim, sağımda ablam, solımda annem şeklinde

K7 En son hanım getirdi ya bununla kalırsın ya gidersin dedi. Boşanmayacakmışım. Oğluya getirdiği karıyla kalacakmışım. Sürekli dayak yiyecekmişim, ona kölelik edecekmişim

K8 Benim telefonum vardı o zaman telefonumu da aldı elimden. Ben çıkıp marketten arıyordum. Ne oldu adam para bekliyor, harçlığım bitti diyorum bana para gönder. İşte bugün göndereceğim sıkıntıdayım yarın göndereceğim falan diyerek aksatıyordu beni

Bir diğer hükmedici, baskıcı sembolik şiddet biçimi ise kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlamaktır. Bu şiddet biçimi K1 ve K2'nin ifadelerinde gözlenmiştir.

K1 Zaten kapalı giyinmemi isterdi. Makyaj yapmamı istemezdi. Başımı açmamı istemezdi. Makyaj yaptırmazdı, gözlerime sürme çektirmezdi, ruj sürdürmezdi. Her gün yaparsam bazen bahsetmezse bazen bahsederdi. Yapmayınca da yapınca da bahaneler bulur baskılar ederdi.

K2 Giyimime kuşamıma çok aşırı derecede karışıyor. Makyajıma, kılık kıyafetime oraya gitme buraya gitme aşırı derecede karışıyor. Ya ben belirli bir yaşa gelmişim benim boyum kadar çocuğum var, adam (babam) benim her şeyimi laf ediyor. Sigara içtiğime küfrediyor laf ediyor sürekli.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kadınları disipline etmeye yönelik hükmedici, baskıcı söylemin amacı toplumsal düzen içerisinde oluşan cinsiyetler arasındaki karşıtlıklar ve ayrımlarda tahakkümün etkisine dikkat çekmektir. Bourdieu mevcut düzenin tahakküm ilişkileriyle, hak, ayrıcalık ve haksızlıklarıyla devam etmesinin koşullarının doğal ve kabul edilebilir olarak görülmesinde eril tahakkümün etkisinden bahseder. Bourdieu eril/dişil ayrımında kadının cinsiyetin ahlaki öznesi olduğundan ve kadının bedensel itaatinden söz eder. Bedensel itaatin öğrenilmesinde, bunun kadınlara dayatıldığını ve kadınların suç ortaklığıyla hayat bulduğunu belirterek

bunun kuvvetli bir toplumsal işaret taşıdığını vurgular. Toplumsal düzen içerisinde oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesinde tahakküm oldukça önemlidir. Tahakkümün amacı hükmederek denetimi sağlamak ve düzeni korumaktır.

3. Kadına Yönelik Küçük Düşürücü Ad Takma

Sembolik şiddetin göstergesi olarak kadına yönelik küçük düşürücü ad takma kategorisinde ise, özellikle kadını aşağılamak amacıyla kadına özel adından ayrı pek de hoş olmayan başka bir ad verilip verilmediğine bakılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu kategori ile ilk kategori kadını aşağılamaya yöneliktir.

TABLO 3: Kadına Yönelik Küçük Düşürücü Ad Takma

Kadına Yönelik Küçük Düşürücü Takılan Adlar	
K1	Başlardı işte kafası bozuk işte şöyle böyle, dövüyor çenesi durmuyor diye.
K4	Sürekli şerefsiz kelimesi ağzında ben şerefsizimde sana ne yapıyorum dedim. Affedersin biriyle gördüysen söyle suçuma razıyım dedim. Ben küfür etmiyorum diyor. Küfür etmiyorsun da bu şerefsiz sözü hepsinin içine giriyor zaten
K9	Sen ahmak mısın aşağılamalı, küfürlü konuşmalar

Tabloda da görüldüğü gibi görüşme yapılan üç kadının söylemlerinden hareketle 'kafası bozuk', 'şerefsiz', 'ahmak' gibi kadınları aşağılayıcı, hoş olmayan adlar takıldığı tespit edilmiştir.

4. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Diğer bir şiddet türü olan fiziksel şiddet ise bireye uygulanan bir kaba kuvvet biçimidir. Fiziksel şiddet uygulamanın amacı ise, korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Aşağıdaki tabloda kadınların söylemlerinden hareketle fiziksel şiddet tespit edilmiştir.

TABLO 4: Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet	
K1	Benim demek istediğim şeyler vardı onları anlatamayınca, anlatamazdım ya laflarımı beceremezdim ya o da çok konuşuyor sanırdı beni o yüzden üstüme üstüme gelir dövdü beni bazen de dövmezdi.

K2	Ondan sonra ihanet, dayak sürekli böyle tehdit, hakaretle evlilik birlikteliği temeli yıkıldı. Yani her şeyimiz dönüyor dolaşiyor babamın sahip çıkmadığı, babamın düzgün davranmadığı, babamın kucak açmadığı, baba şiddet gösteriyor. An-nemi de çok dövdü. Biz evlendikten sonra bile. Daha şurada üç dört senedir dokunmuyor. Bizden çekiniyor.
K3	Zaten o gün bana bir tane çarptı. Yallah Osmanlı tokadından bir tane çarptı.
K4	Eşim seni delirteceğim seni Alzheimer hastası yapacağım bilmem ne durup dururken gelip vururdu garip garip hareketler yapardı. Beni evden gitsin diye uğraştı.
K6	Büyük dövme dediğim daha önce olmuştu bunda sadece birkaç tane tokat attı.
K7	İçki içiyordu. Çocuğuma bakmadı. Sürekli beni dövdü. Balsa söylemesi ayıp beni de oğlumu da öldürecek. Kin besliyor. Sürekli dayak yiyordum raporlarım var. O yüzden dayak raporlarım çok adli-yede, hastanede, karakolda Mahkememe gidiyorlardı boşanmaya bazı şahitlerin dinlenmesi gerekiyordu şahitler dinlensin diye avukatım beni göndermedi kendisi gitmişti. Öğlen tatilinden sonra annemler adliyeden çıkarken kayınpederim arabadan silahını alıyor annemi, teyzemi ve abimi kurşun yağmuruna tutuyor.
K8	Fiziksel şiddet uyguluyordu. Tekmeyle vuruyordu her tarafımı morartıyordu son kumanda attı işte dudağımı yarıdı. Dişlerim yoktu dişlerim onun yüzünden gitti. Yumrukla vura vura dişlerimi döktü. Çok sıkıntı yaşadım çünkü işkencesi de vardı dövmesi de vardı.
K9	Ben mesela işte eleştiriyor olsam, onun illa dediğini tutmuyorsam bana da döverim seni tarzında oluyor. Ben bunu kapattığım için 16 yıl dayak yemedim ama boşandıktan sonra dövdü. Yani şov yaptı resmen dövdü öyle böyle dövmedi yani bir başladı yatak odasında dövmeye koridorda sürükleye sürükleye ben canımı zor kurtardım dış kapıdan kaçtım.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi K5 hariç diğer kadınlar fiziksel şiddet gördüklerini belirtmişlerdir.

Yukarıda ele aldığımız üç kategoride de kadınların bir biçimiyle sembolik şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiş ve erkekler tarafından kadına yönelik uygulanan sembolik şiddetin kadın üzerindeki etkisinin diğer şiddet türlerinden daha az olmadığı belirlenmiştir. İki şiddet türünde de kadına baskı ve eziyet söz konusudur. Ayrıca iki şiddet türü birbirinin içinde de yer alabilmektedir. Sözelimi, tahakküm-i-taat ilişkisinin bozulması durumunda, sembolik şiddet, sosyal kontrolü sağlamak için bedene yönelik fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Bourdieu'nün esas amacı sosyo-kültürel yapıda gelişen sembolik şiddet ve tahakküm düzenlerini incelemek olmuştur.

5. Tahakküm Edilenin/Tahakküm Edene ve Yaşadığı Şiddete Bakışı

TABLO 5: Tahakküm Edilenin/Tahakküm Edene ve Yaşadığı Şiddete Bakışı

	Kadının Yaşadıklarını Kabullemesi
K1	Aslında ona da kızmıyorum rahatsız olduğundan hasta olduğundan erkeklerden kıskanırdı. Ben gençtim o yaşlıydı o sebepten.
K2	Tabi ki babasın tabi ki saygısızlık yapmayacağım tabi ki sözünden çıkmayacağım ama bu konuşarak, hakaret ederek tehdit ederek, şiddet uygulayarak değil.
	İkinci evliliğimi yine babam yüzünden yaptım. Şöyle düşündüm çalışma hayatından kurtulurum, en azından başımda kocam eşim olursa bana şiddet uygulayamaz dedim
	Bana annem diyor ki sen de özür dile. Ya ben niye özür dileyeceğim dedim o dedim bana şiddet uyguladı Bana evde huzur vermeyen o. Sofrasına otursam küfür hakaret.
	Yani hiçbir şekilde muhatap olmuyorum konuşmuyorum ama yani yaptığı tavır şöyle bir düşünse bu kız niye gidiyor? Ben yapıyorum benim yüzümden gidiyor. Ben düzgün davransam benim kızım gitmeyecek duracak
K3	Adam gibi kardeş olaydın adam gibi koruyaydın. Bana deseydiniz ki hayır çalışma. Otur çocuğunu götür getir. Biz çalışırız her ihtiyacını alırız. Öyle deme yok onlar bana vereceği yere ben onlara veriyorum. Ben dul kalmış bir kadını. Onlar bana düzgün davransa ben hiç sağa sola gitmek istemem ben otururum.
	Bir kere bu hareketi yapmak için önce bir eve götür ondan sonra döv. Herkesin içinde kafenin içinde ben kendi rezilliğimi geçtim kendi seviyesini düşürdü yani orada. Benim gözümde seviyesini düşürdü. Ben ona nasıl güvenebilirim. Nasıl her şeyimi anlatabilirim.
K6	İster istemez aslında şöyle kötü bir niyetle yaptığını da düşünmüyorum. Ailemin doğup büyüdüğü sahip olduğu belirli bir kültür var. Bir tarz var ve o tarza yönelik bütün çocuklarının da kendilerine benzemelerini isterler. Sen tarza aykırı herhangi bir davranış sergilediğinde bunu şey olarak görürler hani sanki yanlış şeyler yapıyormuş gibi görürler hâlbuki senin niyetin yanlış şeylere odaklanmak değil tamamen kendi düşüncenle, kendi iradenle kendi hayatını yönetmektir. Ben bunu istedim
	Emin olun ki aile yapısına ters bir şey olmayacak. Ben zaten dört yıl boyunca üniversite okumuş bir insanım. İsteseydim okulun içerisindeyken görmeyen bir göz işitmeyen bir kulak kendimden başka gören göz işiten kulak hiç kimse yok ben varım sadece ve ben okuldayken bir şey yapmadıysam yani birazcık güven istiyorum. Ama hiçbir şekilde o güveni alamadım.
	Zaten bir erkeğin kaldırmayacağı bir durum benim yaptığım. Kendilerine haksızlık yaptığımı düşünüyorum aslında. Kendi çevrelerine karşı vs. de. Ama şöyle düşünüyorum bilmiyorum demek ki her şeyin olacağı varmış. Geçekten olacağı varmış.

K9	O seni tehditte ediyor, kızıyor da, dövüyor da, bağırıyor da, hakarete ediyor sen mecbursun yani çekmeye çünkü canından bezdiriyor seni. Hiçbir hak talep edemedim.
----	---

Yukarıdaki tabloda tahakküm edilen kadınların tahakküm edene ve yaşadığı şiddete bakış açısı K1, K2, K3, K6 ve K9'un söylemlerinde yer almaktadır.

K1 aslında ona kızmıyorum rahatsız olduğundan hasta olduğundan erkeklerden kıskanırdı,

K2 Tabi ki babasın tabi ki saygısızlık yapmayacağım tabiki sözünden çıkmayacağım, başımda kocam olursa bana şiddet uygulayamaz. Diğer bir ifadesinde bana annem diyor ki sen de özür dile. Ya ben niye özür dileyeceğim dedim o dedim bana şiddet uyguladı Bana evde huzur vermeyen o. Sofrasına otursam küfür hakaret.

K3 Bir kere bu hareketi yapmak için önce bir eve götür ondan sonra döv

K6 aslında şöyle kötü bir niyetle yaptığını düşünmüyorum. Ailemin doğup büyüdüğü sahip olduğu belirli bir kültür var. Bir tarz var ve o tarza yönelik bütün çocuklarının da kendilerine benzemelerini isterler, zaten bir erkeğin kaldırmayacağı bir durum benim yaptığım, kendilerine haksızlık yaptığımı düşünüyorum aslında

K9 O seni tehditte ediyor, kızıyor da, dövüyor da, bağırıyor da, hakarete ediyor sen mecbursun yani çekmeye çünkü canından bezdiriyor seni.

Yukarıdaki ifadelerde hem eyleyicilerin (erkeklerin), hem de toplumsal kurumların (aile) tahakküm ilişkisinin yeniden üretilmesindeki rolü gözlenmektedir. Bourdieu'ye göre, tahakküm ilişkisi, tahakküm eden kadar edilenin de tanıdığı ve kabullendiği bir sembolik ilke sunmaktadır. Bourdieu tahakküm altındakilerin kendi dışlanmalarıyla işbirliği içinde olduğunu göstermekle birlikte ezilenlerin kendi ezilmelerine her zaman katkıda bulduklarını, onları bu suç ortaklığına iten yatkınlıkların tahakkümün somut sonucu olduğunu belirtir. Bourdieu itaatin, "toplumsal tahakküm ilişkilerinin bedenselleşmesinin" göstergesi olduğunu söyler (Bourdieu vd. 2016: 30-31).

Sonuç

Şiddetin sembolik biçiminin ele alındığı bu çalışmada şiddete maruz kaldıkları için sığınma evine sığınan kadınlarla yapılan görüşmelerden hareketle özellikle şiddetin sembolik biçimi ve sembolik şiddetin diğer şiddet türleriyle birlikteliği ele alınmıştır. Sembolik şiddet içeren söylemlerin çözümlenmesi oldukça önemlidir.

Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde oluşturulan 5 kategoride yer alan ifadeler, sığınma evindeki kadınların diğer şiddet türleriyle birlikte, sembolik şiddete de maruz kaldıkları belirlenmiştir.

İlk olarak "Kadınlara karşı kullanılan-Ayrımcı, Ötekileştirici, Aşağılayıcı- Ayrımcı Dil" kategorisine giren "kadını başkaları önünde küçük düşürme" ifadeleri K4 ve K9'da tespit edilmiştir. "Kadının duygu ve düşüncelerini açıklama özgürlüğünün elinden alınmasına" yönelik davranışlara K6 ve K7 maruz kalmıştır. Yine, sembolik şiddet tahakküm ilişkisinde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı "ötekileştirici, ayırıcı, aşağılayıcı" tutum ve sözlere K1, K2, K4, K6 ve K9 da rastlanmıştır.

İkinci olarak "Kadınları Disipline Etmeye Yönelik Hükmedici, Baskıcı Söylemler/Davranışlar" kategorisine giren, "istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlama" ifadeleri K1 ve K2; "fiziksel şiddete uğrama tehdidi" K6, K9 ve "karşısındakini kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama" ifadeleri de K3, K5, K7 ve K8'de gözlemlenmiştir.

Üçüncü olarak, "Kadına Yönelik Küçük Düşürücü Ad Takma" eylemini karşılayan kadını küçük düşürücü "kafası bozuk", "şerefsiz" ve "ahmak" gibi aşağılayıcı etiketlemelere K1, K4 ve K9'un ifadelerinde rastlanmıştır.

Dördüncü olarak "Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet" kategorisi, sembolik şiddet ile birlikte gerçekleşme güçlü olasılığına dayalı olarak kurulmuştu. Nitekim sembolik şiddetin yanı sıra K5 dışındaki bütün kadınların fiziksel şiddete de maruz kaldıkları ifadeler belirlenmiştir.

Beşinci ve son olarak "Tahakküm Edilenin/Tahakküm Edene ve Yaşadığı Şiddete Bakışını Karşılayan İfadeler için kurulan kategoride tahakkümü kabul, hatta sürdürülmesinde katlanma yönünde işbirliği olduğu da belirlenmiştir. K1, K2, K3, K6 ve K9'un ifadelerindeki "Aslında ona kızmıyorum, ...saygısızlık yapmayacağım tabi ki, ...sözünden çıkmayacağım, ...önce bir eve götür ondan sonra döv, ...kendilerine haksızlık yaptığımı düşünüyorum aslında, ...sen mecbursun yani çekmeye" beyanları bu duruma işaret etmektedir.

Kadın erkek ilişkilerinde erkeklerin tahakküm aracı olarak eril/dişil ayrımını sürekli pekiştirdikleri, baskı aracılığıyla güç uyguladıkları, gücün yeniden üretimini sağladıkları ve var olan düzenlerini devam ettirmek için fiziksel olmayan sembolik şiddet uyguladıkları gözlemlenmiştir. Bu şiddet türü kadın/erkek arasındaki ayrımı ve gerilimi artırmakta genellikle de diğer bir baskı unsuru olan fiziksel şiddete dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev. N. Ökten), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (çev. I. Turhan, .) Yapı Kredi.
- Bourdieu, P. (2016). *Eril Tahakküm*. (çev. B. Yılmaz), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Gündüz-Mutluer, F. (2000). *Toplumsal Sapma: Fonksiyonalist Ve Sembolik Etkileşimci Yaklaşımlar*. Ankara: Zirve Yayınları.
- Morgan, K. ve Björkert, S. T. (2006). 'I'd Rather You'd Lay Me On The Floor And Start Kicking Me': Understanding Symbolic Violence In Everyday Life. *Women's Studies International Forum*, 29(5), 441-452.
- Ölçer, H. (2019). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Simgesel Şiddet Sorunsalı ve Biçimleri. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 39-49.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Cogito(76)*, 290-311.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (E. Gen, Çev.) İletişim Yayınları.
- Swartz, D. (2013). *Kültür Ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu'nün Sembolik Gücün Politik Ekonomisi*. (çev. İ. Şahin) *Karadeniz-Blacksea-Черное море(17)*, 182-195.
- Udasmoro, W. (2013). *Symbolic Violence in Everyday Narrations: Gender Construction In Indonesian Television*. *Asian Journal Of Social Sciences & Humanities*, 2(3), 155-165.
- Udasmoro, W. (2013). *Symbolic Violence in Everyday Narrations: Gender Construction In Indonesian Television*. *Asian Journal Of Social Sciences & Humanities*, 2(3), 155-165.
- Uzun, G. (2010). *Postmodern Dünyada Postmodern Şiddet Fenomeni Bağlamında Reklamlarda Simgesel Şiddet*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı.

KADINA ŞİDDET: NEVŞEHİR İLİ ÖZELİNDEN HAREKETLE ORTA ANADOLU'DA KUMA GERÇEĞİ*

Filiz KILIÇ

Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğr. Üyesi,
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
filizkili64@hotmail.com

Özet

Kuma aynı erkekle aynı zamanda evli bulunan kadınların birbirlerine göre olan adıdır. Türkiye'nin son yıllarda İran, Afganistan ve özellikle de Suriye'den çok sayıda göç alması çekeşlilikte hızlı bir artışa sebep olmuştur. Özellikle Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu'da küçük yaşta Afgan, İranlı ya da Suriyeli kızlar çok cüzi fiyata ya da mücevher karşılığında kuma olarak adeta satılmaktadır. 2011 yılından sonra Suriyeli pek çok göçmenin Nevşehir'de yaşamaya başlamasıyla çok eşlilikteki bu hızlı artış Nevşehir ve çevresinde de gözlemlenmiştir. Çok eşlilik kadınlara uygulanan fiziksel ve psikolojik bir şiddet olarak değerlendirilmektedir. 21. yy. da bu şiddetin başta eğitimsiz ya da düşük seviyede eğitim almış bireyler olmak üzere toplumun her kesiminde görülmeye devam etmesi acı bir Türkiye gerçeğidir.

Erkeğin kuma almasının, kadının da kuma olarak varmasının pek çok sebebi bulunmaktadır. Bu bildiri özellikle Nevşehir ve çevresindeki kuma gerçeği irdelenecek ve çekeşliliğin engellenmesi için çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuma, kadına şiddet, Nevşehir.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

VIOLENCE AGAINST WOMEN: THE TRUTH OF THE FELLOW WIFE IN CENTRAL ANATOLIA WITH REFERENCE TO NEVSEHIR PROVINCE

Abstract

Fellow wife (kuma in Turkish) is the name of women who are married to the same man at the same time. In recent years, receiving a large number of immigrations from Iran, Afghanistan, and in particular, Syria has led to a rapid increase in polygamy in Turkey. Especially in Eastern, Southeastern and Central Anatolia, young Afghan, Iranian or Syrian girls are sold in exchange for a very small price or jewellery. This rapid increase in polygamy has been observed in Nevşehir and surrounding areas since many Syrian immigrants started to live in Nevşehir after 2011. Polygamy is considered as physical and psychological violence against women. The continuity of this violence in the 21st century in all segments of society, mainly among uneducated or low-educated people, is a bitter reality of Turkey.

There are many reasons why men and women accept polygamy. In this paper, the reality of the fellow wife in Nevşehir and surrounding areas will be examined, and solutions will be presented to prevent polygamy.

Keywords: *Fellow wife, violence against women, Nevşehir.*

Giriş

*Kadının biri alâ, ikisi belâdır
Bir eve bir baca, bir kadına bir koca*

*“Aile, kan bağıllığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerinin cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin topluma uyum ve katılımının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir”*denir, Devlet Planlama Teşkilatının 1989’da yayınlanan beş yıllık kalkınma planında. Psikologlarca da, *“Evlilik, aile yaşantıları ve kültürleri farklı olan iki insanın aynı mekanı, aynı zamanı paylaşmaya başlamasıyla oluşan bir partner ilişkisidir”*². Bildirimize konu teşkil eden kuma ise, Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğünde *“aynı erkekle aynı zamanda evli bulunan kadınların birbirlerine göre olan adı, ortak”* olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmamızın bir başka yönünü oluşturan şiddet davranışı uzmanlar tarafından şu şekilde sıralanmıştır: (Sıralama çoktan aza doğru yapılmıştır).

- Fiziksel Şiddet: Dayak atmak, sert cisimle vurmak, tokat atmak, tekmelemek, bıçakla saldırmak, öldürmek.
- Sözel Şiddet: Aşağılayıcı sözler söylemek, kişiyi küçümsemek, kişinin kendisini ruh hastası olarak görmesine neden olmak, lakap takmak.
- Ekonomik Şiddet: Parasını elinden almak, çalışmasını yasaklamak, harçlık vermemek ya da kısıtlamak, aile geliri konusunda bilgisiz bırakmak.
- Cinsel Şiddet: İstemediği cinsel davranışa zorlamak, tecavüz etmek.
- Duygusal Şiddet: Dayak ya da ölümle korkutmak, sık sık kıskançlık kavgası çıkarmak, kanunsuz işleri yapmaya zorlamak, intiharla tehdit etmek, arkadaşları veya ailesi ile görüşmesini engellemek, hareket özgürlüğünü kısıtlamak, terk etmekle tehdit etmek, çocukları kullanarak tehdit edici mesajlar yollamak, kendini suçlu hissetmesine neden olmak.

Kumanın asıl resmi nikâhlı eşe, resmi nikâhlı eşin kumaya ve erkeğin hem resmi nikâhlı eşe hem de kuma/kumalara şiddet davranışlarının hepsi çekeşlilikte söz konusudur. Kuma gerçeği zaten başlı başına resmi nikâhlı eşe psikolojik bir şiddettir.

Bu girişten sonra, kumanın bizim tarihimizdeki sürecini çok kısa bir şekilde, ana hatlarıyla ele alalım. Aslında kuma tüm dünyada geçmişten günümüze var olan bir gerçek. Türk tarihinde tek eşlilik yaygın olsa da Türklerin birden fazla eşle evlendikleri görülmüştür. Hakanların ve beylerin hatundan başka kuma adıyla başka illere mensup eşleri de bulunabilirdi. Fakat Türk töresi bunları resmen eş olarak

¹ DPT, Türk Aile Yapısı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K Raporu, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yay., 1989.

² Sezen Salihoğlu.

tanımadı, çocukları hakan olamazdı, mirastan hak alamazlardı³. Kimi başkanlar, fetihlerde zengin olduktan sonra eşleriyle yetinemeye başladılar. Bunlar, aldıkları tutsaklardan ya da uyrukları sırasına geçen oymaklardan güzel odalıklar edinmeye de yeltendiler. Töre odalıkları meşru tanımadığından, bu kadınlara hatun adı verilemezdi. Bundan dolayı eski Türkler bunlara 'kuma' adını verdiler ve bir tür odalık yerinde tuttular. Kuma, gerçek eşten çok ayrıydı. Kuma bir eş gibi değil, hatunun kardeşi olarak aileye sokulurdu. Kendi çocukları kumaya 'teyzeğ' diye hitap ederlerdi. 'Anneğ' diye seslenemezlerdi. Bu adı, yalnız evin sahibesi yani gerçek eş için kullanabilirlerdi⁴. Osmanlı'da tek eşle evliliğin tercih edilmesine, doğru olanın bu olmasına ve birden fazla kadın almanın kuralları olduğuna dair söylemler olsa da toplumun her kesiminde İslam dini dayanak gösterilerek birden fazla kadınla evlilik yaygın bir şekilde yapılmıştır. Burada devrin ünlü âlimlerinden Kınalızâde Ali Çelebi'nin (1511-1584) tek eşle evliliğe dair yazdıkları dikkat çekicidir: *"Erkek, ilk eşiyile yetinip, üzerine başka kadın ve cariye almamalıdır. Erkek evde tendeki can gibidir. İki bedene bir can olmadığı gibi, iki eve de bir erkek yakışmaz"*⁵.

Cumhuriyet döneminde 1926'da çıkarılan Medeni Kanunla çokkadınlık yasaklanarak, miras hakkı resmi nikâhlı tek eşe verilmiş, dini nikâh resmi nikâh sonrasında gerçekleştirilebilir hale getirilerek, ceza kapsamına alınmıştır. Ancak, Medeni Kanun da çok kadınla evliliği engellemeye çare olmamış, devlet özellikle geleneklerin güçlü olduğu yerlerde kontrolü sağlayamamıştır. Çeşitli sebeplerden çokkadınlık evlilikler devam etmekte, 1990'lardan itibaren ise artış eğilimindedir. 2011'de TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun hazırladığı bir rapor, 187 bin dolayında çokkadınlık geleneksel evlilik tespit etmiştir. Ancak gerçekçi bir başka tahmin Türkiye'de 400.000 dolayında çokkadınlık evlilik gerçekleştirilmiş olduğunu ifade etmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde çeşitli sebeplerden "kuma" üzerine istatistiki verilere dayalı yapılmış bilimsel çalışma bulunmamaktadır. Ancak tahmini rakamlar dillendirilmektedir. Türkiye'deki çok kadınla evlilik oranları yüzde 3-4 oranında seyretmekte, bu durum sınır-ötesi veya sınır evliliklerinin yaygın olduğu, etnik-kültürel yapının 20. yüzyıl başlarından itibaren üniter ulus devlet uygulamalarına tabi olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde yüzde 8-9'u bulmaktadır.

Peki, erkeğin kuma almasının sebepleri nelerdir?

1. İlk eşten çocuğun olmaması.
2. İlk eşten erkek çocuğun olmaması. Çokkadınlık evliliklerin asıl nedeni çocuksuzluk değil, ataerkil bir arzu olan erkek çocuk arayışıdır.
3. Birinci eşin hasta olması.
4. Erkeğin genç kadınla evlenmek istemesi.

³ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (Haz.: Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1976, s.159.

⁴ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (Haz.: Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1976, s. 213.

⁵ Hüseyin Öztürk, *Kınalızâde Ali Çelebi'de Aile*, 2. Baskı, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 98-132.

5. Evde veya bağ bahçede yapılacak işlerin çokluğu, işgücü sağlama.
6. Erkeğin maddi gücünün artması. Yeni zenginler arasındaki bir kısım "azgın tekenin", çokkadınlığı bir tür gösteriş ve üstünlük malzemesi yapması.
7. Birinci eşin güzel olmaması.
8. Erkeğin toplumda itibarını artırma isteği, nüfuz ve erk sağlama.
9. Erkeğin ailesinin zoruyla/görücü usulüyle ilk eşiyile evlenmiş olması (En yaygın neden ise aile kararıyla yapılan görücü usulü evliliklerdir. Eş seçiminde Türkiye'nin pek çok bölgesinde yaygın olan yakınlar ve akrabalarla görücü usulüyle ayarlanmış evlilikler, boşanmanın toplumsal-kültürel olarak "imkânsızlaştırıldığı" namus ve utanca dayalı toplumsal düzende, erkekleri "gönlüne göre" ikinci eş arayışına cesaretlendirmektedir⁶).
10. Erkeğin evli iken bir başkasını sevmesi.
11. Dinsel ve felsefi inançlar.
12. Nüfusu arttırma isteği. Nüfusun azalma eğiliminde seyrettiği çeşitli etnik-dinsel çevrelerde "yok olma" ve "diğer gruplarla karışma" kaygılarını gidermek için kadınlar ikinci veya üçüncü eş olarak nüfus artışı için evlendirilirler.
13. Toplumsal örgütlenme veya siyasi iktidar arzusu. Üst sosyo-ekonomik gelir veya statü grubundan erkekler, örneğin ağalar, şıhlar, şeyhler, seydalar ve dedeler, çok kadınla evlenerek güç ve iktidarlarını pekiştirirler, yaşadıkları toplumsal çevredeki siyasi ve ekonomik gerilimleri "yeni akrabalıklar" yaratarak "çözerler"⁷.
14. Gelenekler.
15. Cinsel iktidar arzusu.
16. İslam dininin, 'eşler arasında maddi kaynakların eşit dağıtılması ve eşlere adaletli davranmak' şartıyla serbest bırakılmasına dayanak göstererek İslami kaygılarla ya da dini nefesine alet etme⁸.

Kadının kuma olarak gitme sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Fakirlik.
2. Aile baskısı.
3. Kadının erkeği sevmesi.
4. Kadının yaşının geçmesi.
5. Kadının bedensel engelinin olması. Engelli genç kadınlar başlık ve çeyizlerinin azlığı nedeniyle kuma olarak verilir.
6. Berdel. Levirat yani ölen eşin erkek kardeşi ile evlenme, bakım ve sosyo-ekonomik destek ihtiyacındaki kadın ve çocukları aile içinde tutmak ve yabancı-

⁶ Tuba Demirci Yılmaz, *Türkiye Tipi Kumalık*.

⁷ Tuba Demirci Yılmaz, *Türkiye Tipi Kumalık*.

⁸ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.

larla evlenmeyi engellediğinden kumalığa, berdel olarak adlandırılan genç kadın değiş-tokuşuysa, evlenme çağında ancak ekonomik kaynaklardan yoksun erkeklerin kız kardeşlerini kuma olarak evlendirerek evlenmelerini sağlar⁹.

7. Kan davası. Bekâr genç kadınların, karşı aileye gerekirse kuma olarak verilmesiyle "kan bedeli" karşılanır.
8. Kadının hakkında çıkan dedikodular. Genç bir kadının kendini isteyen kim olursa olsun, ikinci veya üçüncü eş olarak, dedikodulara sebep vermemek için evlendiği durumlar söz konusudur, çünkü gelen kısmeti çevirmenin evlenemeye yol açacağına inanılır¹⁰.
9. Başlık parası. Başlık uygulamasının yaygın ve erkekler arası sosyo-ekonomik ayrımların keskin olduğu çevrelerde, aileler kızlarının ikinci eş olmasını önemsemeyen, varlıklı ailelere kuma olarak evlendirirler.
10. Yabancı uyruklu kadınların ülkelerinde maruz kaldıkları siyasi ve ekonomik baskıdan kurtulma isteği. Aralarında ekonomik gelişme, demokratikleşme ve seküler hukuk açısından farklılık, ancak kültürel, etnik ve dini açıdan benzerlik olan ülkeler ve sınır komşuları arasında çokkadınli evlilikler yaygındır. Hali vakti yerinde, sınır ötesi ticaretle uğraşan erkeklerin, sınırın karşısında, çok kadınlı evliliklerin yasal engele tabi olmadığı ülkelerde, ikinci veya üçüncü eşler için yeni evler kurduklarını, sınır komşusu olmasa da kadınların din/dil benzerliği sayesinde, ülkelerinde maruz kaldıkları ekonomik ve siyasi baskılardan kurtulmak için Türkiye'de ikinci ve üçüncü eşler olduklarını basına yansıyan vakalar ve yürütülen çalışmalardan biliyoruz.
11. Yine son yıllarda Afganistan, İran, Türk Cumhuriyetleri ve son olarak da Suriye'deki savaştan kaçan ailelerin Türkiye'nin belli bölgelerinde yoğun bir şekilde yaşamaya başlaması. Maddi açıdan zor durumda kalan kadın, çocuk yaşta olsa bile kuma olarak evlenmektedir.

Kuma gerçeğine çok farklı açılardan bakmak gerekmektedir. Bazı durumlarda resmi nikâhli eş kumayı kendi rızasıyla/eliyle alabilmekte ya da rızası varmış gibi davranmaktadır. Bunun sebepleri de şöyle sıralanabilir:

1. Kadının hasta ya da engelli olması.
2. Kadının kocasının evden gitmesini engelleme çabası.
3. Kadının çocuğu olmadığı için kocasını kaybetmek istememesi ve çocuk sahibi olma arzusu.
4. Son yıllarda belli cemaatlerde kadınların nefislerini terbiye etmek için genç kadını eve getirmesi¹¹.

9 Tuba Demirci Yılmaz, Türkiye Tipi Kumalık.

10 Tuba Demirci Yılmaz, Türkiye Tipi Kumalık.

11 Kadınların eşlerine kuma arayışı düşük libidodan kaynaklanıyor olabilir mi? Tartışmayı başlatan isim İslamcı feminist yazar Hidayet Şefkatli Tuksal. Adını vermek istemediği bir cemaatte, kadınların nefislerini terbiye adına kocalarına genç eş alıp aynı evde yaşadıklarını söyleyen Tuksal, bizzat gözleriyle tanık olduğu olayı şöyle anlattı: "Baktım evde genç bir hanım. Sonradan öğrendim, kendisine kuma almış. Öğrendiğime göre cemaatte hanımlar nefis terbiyesini böyle yapıyorlar. Kocalarına genç bir eş alıyorlar, aynı evde veya apartmanda yaşıyorlar." Gülin Yıldırımkaya,

Kaçarak/kaçırarak evlenmelerden bir bölümü de çok kadınlı evliliklere yol açmaktadır.

Erken yaşta evlilikler ile kuma gerçeği arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Tam olarak istatistiki bir veri olmasa da kuma olarak alınan kadınların çoğu 18 yaşın altındadır. Resmi olarak evlenme yaşına erişmemiş kızları kuma olarak "kayıt dışı" evlendirmek evlilik yaşına dair yasal engeli aşmak demektir. Genç kadının reşit ve yetkin olmadan bir haneyi idaresi birinci eşin himayesinde gerçekleşir, erken yaşta başlayan doğurganlığıysa hane nüfusunun artışı garantiler. 1990'lardan beri artış eğilimindeki çokkadınli evliliklere Mayıs 2015'te Anayasa Mahkemesi'nin dini nikâh için gerekli resmi nikâh şartını kaldırmasıyla yaptığı katkı da ortadadır¹².

Başta Nevşehir olmak üzere İç Anadolu Bölgesi'ne geldiğimizde, öncelikle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) olmak üzere hiçbir kamu kurum ve kuruluşunda Nevşehir'deki ya da herhangi bir ilimizdeki "kuma/kumalar"a dair ciddi bir veri ve bilimsel bir çalışma bulunmadığını tespit ettik. Resmi kaydın olmaması istatistiki çalışma yapmayı engellemektedir. Resmi nikâh sadece bir eşe yapılabilmektedir. Kumanın çocuğu olsa bile resmen evli gözükmediği için doğan çocuğun kaydı resmi nikâhli eşin üzerindedir. Veri olmadığı için kişilerin kendi ya da yakınlarının yaşamış olduğu kuma olma ya da üzerine kuma gelmesi gerçeği ikili görüşmelerle incelenmeye çalışılmıştır. Görüşme yaptığımız kişiler de isimlerinin yazılmasını istememişlerdir.

Nevşehir ve çevresinde ikinci eş "ferik, ferig, firik ya da firig" olarak da adlandırılmaktadır. Bazı yerlerde erkek resmi nikâhla evli iken ikinci kadın alırsa gelen kadına "kuma", adam karısından boşanmış ya da karısı vefat ettiği için ikinci defa evlenirse ikinci eşe "ferik" denmektedir. Böyle aileler de "Tavuklu ferikli" diye anılmaktadır. Anadolu'da tavuğun yavrusuna, civcivlikten yeni çıkmış haline yani piliç'e ferik/ferig/firik denir. Dolayısıyla resmi nikâhli ilk eş tavuk, kuma da ferik olmaktadır.

Türkiye'nin son yıllarda İran, Afganistan ve özellikle de Suriye'den çok sayıda göç alması kuma alma sayısını birden artırmıştır. Özellikle Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu'da küçük yaşta Afgan, İranlı ya da Suriyeli kız çok cüzi fiyata ya da mücevhene kuma olarak adeta satılmaktadır. Nevşehir de Afgan ve Farslar için Türkiye'deki toplanma bölgelerinden biriydi. 2011 yılından sonra Suriyeli pek çok göçmen de Nevşehir'de yaşamaya başlamıştır. Bu sebeple son yıllarda çokeşlilik hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Aileler küçük büyük demeden kızlarını adeta satarak kuma vermekte ve bunu bir geçim yolu olarak görmektedir. Bazıları da çocuklarının sefil olmaması, Türkiye'de kalabilmesi için bu yolu seçmektedirler.

Çocuk yaşta kızların evlendirilmesi de çokeşli evliliği körüklemektedir. Başta Nevşehir olmak üzere çocuk yaşta kız çocuklarının erken evliliklerin Türkiye'deki toplam evlenmeler içindeki oranının en yüksek olduğu bölge %11,5 ile İç Anadolu Bölgesidir. Yine Türkiye'de kadınların en çok şiddet gördüğü yer İç Anadolu Bölgesi'dir. Bölgedeki kadınların yüzde 42,8'i, yaşamının herhangi döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Fiziksel şiddetin bu kadar yoğun olmasının tek sebebi olmasa da sebeplerinden biri de yine çokeşliliklidir.

12 Tuba Demirci Yılmaz, Türkiye Tipi Kumalık.

Avanos'ta halk arasında anlatılan şu anekdot erkeğin kumaya bakışını ve yaygın olarak görülen kuma ile ilk eşin birbirlerine olan tutumlarını göstermesi açısından ilginçtir:

İki arkadaş her sabah Kızılırmak'a balık tutmaya gelirmiş. Biri diğerinden her zaman daha erken balık tutulan yerde olurmuş. Diğeri bunun sebebinin sorunca "ben iki evliyim bilirsin. Hanımlar sabah erkenden çabucak kahvaltımı hazırlarlar. Biri ayakkabımı biri paltomu tutar, erkenden çıkarırım" demiş. Bunu duyan arkadaşı heveslenmiş ve "ben de rahat edeyim" diyerek bir kuma almış. Bu sefer o arkadaşından daha erken balık tutmaya gitmeye başlamış. Bu defa arkadaşı sorar. "Sen nasıl oluyor da benden erken gelmeye başladın" der. Arkadaşı "sana özendim ben de kuma aldım. Almaz olaydım. Sabahları işi sen yap ben yapamam deyip birbirleriyle iddialaşmalarından ve kavgalarından bıktım usandım. Ben de onlar kalkmadan erkenden evden kaçıyorum" der.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Nevşehir'de erkeğin kuma getirmesinin en başta gelen sebebinin ilk evliliğin erken yaşta ve görücü usulüyle yapılmasının sonucu olarak erkeğin gönlünü bir başkasına kaptırması olduğunu tespit ettik. Özellikle sonradan zengin olan erkeğin güç göstergesi olarak kuma alması da oldukça yaygındır. Yukarıda saydığımız diğer gerekçeler de kuma almanın sebepleri arasında sıralanır. Burada dikkatimizi çeken hususlardan biri de üzerine kuma gelen kadınların özellikle 60'lı yaşların üzerinde olanların yıllar önce üzerine gelen kumayı kendisinin bizzat seçtiğini ve kocasıyla evlendirdiğini belirtmesidir. Buna gerekçe olarak da çocuğunun olmamasını, kocasını sevdiği için onun ve kendisinin çocuk sahibi olmasını istemesini ya da kocasının dışarıda bilmediği kadınlara gitmesini engellemek için kendisinin bildiği, anlaşabildiği (belki de sözünü geçirebileceği) kadını bulduğunu ve eve getirdiğini göstermektedir. Yine ilk kadın ile daha sonra gelen kuma/kumaların iyi anlaşmalarına dair rivayetler de anlatılmıştır. Denir ki, "Kuma gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş."

Çokeşliliğin günümüzde hâlâ var olmasını kadınlara uygulanan fiziksel ve psikolojik bir şiddet olarak değerlendirmekteyiz. 21. yy. da bu şiddetin başta eğitimsiz ya da az eğitim almış kesimler olmak üzere toplumun her kesiminde görülmeye devam etmesi acı bir Türkiye gerçeğidir.

Meseleyi hem resmi nikâhlı eş hem de kuma üzerinden değerlendirmek gerekir. Üzerine kuma getirilen birinci eş psikolojik olarak bir travma yaşarken, küçük yaşta kendisinden çok büyük bir adamın hiçbir güvencesi olmadan ikinci eşi olmak da kuma için büyük bir travmadır. Her ne kadar birinci eşin izni alınıyor ya da zorunluktan ikinci, üçüncü hatta dördüncü eş alınıyor gibi gösterilse de gerek birinci eş gerekse kuma ya da kumalar açısından bakıldığında ortada son derece trajik, insan

onurunu rencide eden bir durum söz konusudur. İlk eşin bulduğu kızla kocasını evlendirmesi sanırım trajedinin en üst noktasını oluşturmaktadır.

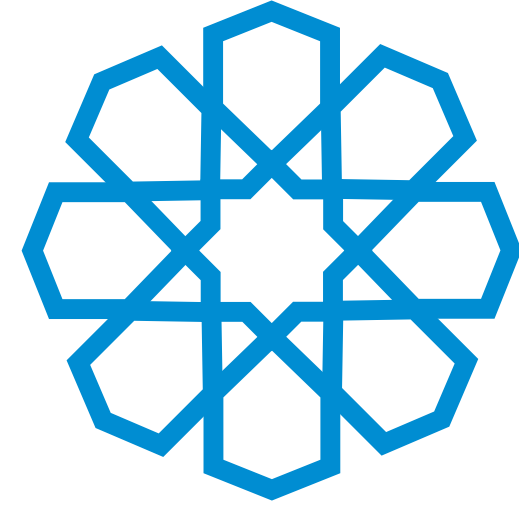
Bu bildiri, günümüzde hâlâ yoğun bir şekilde görülen çokkadınlık, ilk eş ve kuma/kumalar gerçeğine dikkati çekmek için hazırlandı. Konunun dışına çıkmamak adına birden fazla kadının eş olarak bulunduğu bir ortamda büyüyen çocukların psikolojilerine ya da erkeğin kadınlar üzerinde uyguladığı şiddete hiç değinilmedi. İşin bu boyutu da dikkate alındığında durumun vahameti daha net olarak ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak kuma/çokeşliliği en azından azaltabilmek için,

1. Öncelikle kadının ekonomik gücünü kazanması sağlanmalıdır.
2. TC Anayasası'nda çocuğun tanımının yapılması Anayasaya aykırı kanun yapılmasını engellemek açısından zaruridir.
3. Mayıs 2015'te çıkarılan Anayasa Mahkemesi'nin dini nikâh için gerekli resmi nikâh şartını kaldırmasıyla ilgili kanun yeniden gözden geçirilmelidir.
4. Çocuk ve gençlerin eğitimi, dolayısıyla ailelerin eğitimi şarttır.
5. Öğretmen, hâkim, köy muhtarı, din görevlileri, imamlar, evlendirme memurları, nüfus müdürleri, okul müdürleri ve rehber öğretmenlere yönelik bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır.
6. Kuma gerçeği ancak; toplumdaki tüm kurumların, siyasilerin, üniversitelelerin, medyanın, sözlü ve yazılı basın, STK'ların ve bireylerin topyekûn bir biçimde işbirliğiyle, dayanışmasıyla, büyük bir irade ve kararlılık göstererek her alanda mücadeleyle önenebilir.

KAYNAKÇA

- Cin, H. (1974). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- DPT. (1989). *Türk Aile Yapısı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K Raporu*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Yay.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. (Haz.: Mehmet Kaplan), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Öztürk, H. (1991). *Kınalızâde Ali Çelebi'de Aile. 2. Baskı*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları
- Salihoğlu, S. https://www.tavsiyedyorum.com/makale_7112.htm, Erişim Tarihi: 28 Eylül 2019
- Yıldırım kaya, G. gulinyildirimkaya@haberturk.com, Erişim Tarihi: 28 Eylül 2019
- Yılmaz, T. D. *Türkiye Tipi Kumalık*, <https://ekmekvegul.net/dergi/turkiye-tipi-kumalik>, Erişim Tarihi: 28 Eylül 2019

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

TOPLUMUN CİNSİYETLERE GÖRE MESLEK ALGISI VE ÜNİVERSİTELERDE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADIN AKADEMİSYEN VARLIĞI*

Ganime TOPAL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisansüstü Öğrencisi (Yüksek Lisans)
ganimetopal82@gmail.com

Özet

Bu çalışmada toplumun cinsiyetlere göre meslek algısını bunun sebeplerini ve bu algıdan yola çıkarak geçmişten günümüze üniversitelerde kadın akademisyen varlığını ortaya koymak, bu durumun sebeplerine dikkat çekmek ve çözüm önerileri getirmek amaçlanmaktadır. Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Dünya üzerinde neredeyse tüm toplumlarda kadın ve erkeklere aile ve toplum içerisinde belirli roller yüklenmiştir. Bu durumun hem tarihi geçmişi hem de oluşum sebepleri incelendiğinde ilk insanlığa yani avcı toplayıcı toplumlara kadar gidilmektedir. Avcı toplayıcı toplumlarda kadınların hayatlarının büyük bir kısmı hamile kalmak, doğum yapmak, çocuk bakmakla geçmiştir. Çocuk bakımının anne ile çocuğun yakın olmasını gerektirmesi, kadınları çocuk bakımı ve ev işlerine; erkekleri avcılık, çobanlık ve savaşçılık gibi güç ve cesaret gerektiren işlere yöneltmiştir. Günümüzde kadınlar sosyal ve ekonomik hayata daha fazla katılım sağlasalar da geçmişten beri süregelen, aile ve çevrenin de biçtiği rol gereği ev işleri yine kadın işi olarak görülmektedir.

Ülkemizde temizlikçilik, öğretmenlik, hemşirelik, ebelik, sekreterlik, garsonluk vb meslekler kadınlar için; asker, polis, pilot, ağır vasıta şoförlüğü, mühendislik, tamircilik ve sanayi işleri, idari amirlik, yöneticilik vb meslekler de erkekler için uygun görülmektedir.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

Akademisyenliğin birçok özelliği öğretmenlikle benzer görülüp kadınlar için uygun olduğu düşünülmüştür. Ama akademisyen olabilmek için eğitimin daha uzun sürmesi, akademisyen olduktan sonra da eğitimin devam etmesi, kariyerde ilerleyebilmek için sürekli akademik çalışmalar yapacak olmak, yabancı dil öğrenme zorunluluğu vb sebepler kadın akademisyenlerin öğretmenlere oranla daha az olmasına sebep olmuştur. Çünkü işlerin mesai saatleri dışında da devam etmesi, akademisyenliğin yanı sıra annelik ve ev hanımlığı görevleri de olan kadının yabancı dil yeterliliğine, akademik çalışmalara yeteri kadar önem gösteremiyor/gösteremeyecek olması kadınları bu mesleği tercihlerine daha az neden olmakta ya da kariyerlerinde daha yavaş ilerlemelerine sebep olmaktadır.

Yıllar geçtikçe kadın akademisyen sayısında artma görülse de erkeklere oranla kadın akademisyen sayısı hala daha azdır ve tüm akademisyenlerin sayısındaki artışa göre oran pek artmamıştır. Günümüzde yüksek lisans ve doktora eğitiminde kadınları varlığı %40'ı geçmektedir. İlerleyen yıllarda bu oran arttırılır, kadınlar bu alanda hem maddi olarak hem de aileleri ve toplum tarafından desteklenirse sayıda ve oranda daha da fazla artış olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, meslek algısı, akademisyenlik, kadın akademisyenler

Giriş

Kadın ve erkek hem insanların biyolojik özelliklerinden yola çıkarak dişi ve er oluşunu hem de biyolojik özelliklerinin yanında toplum bireylere sunduğu roller çerçevesinde kadın ve erkek oluşunu tanımlar. Biyolojik cinsiyetimize göre daha doğmadan toplum tarafından çeşitli roller yüklenmeye başlar. Kıyafetlerin renkleri, oyuncaklarla başlayan bu süreç, doğduktan sonra hitaplar, saçların uzunluğu, kıyafetlerin boyu, bireylere yüklenen görevlerle devam eder. Birey ya kadın ya erkektir, kadın ve erkek oluşuna göre kendisine biçilen rollere uygun yaşamaya başlar ve toplum bu rollerin birbirine karışmasına izin vermez.

Günlük yaşamda ve dilde genellikle herhangi bir ayrıma gidilmeden birlikte ifade edilmelerine karşılık, cinsiyet temelinde şekillenen biyolojik özellik ile bu özelliğin üzerinde inşa edilen toplumsal durum, bilim çevrelerinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri ile isimlendirilerek birbirinden ayrı tutulmaktadır (Vatandaş,2011). Toplumun cinsiyetlere yüklediği rollerin geçmişine bakıldığında avcı toplayıcı toplumlara kadar gidilebilir. O dönemlerde kadınların hayatlarının büyük çoğunluğu hamilelik ve çocuk bakımıyla geçmektedir. Çocuğu annenin beslemesi ve çocuğun anne bakımına muhtaç olması kadını eve yakın olmaya mahkûm etmiştir. İnsanların tarım yapmaya başlamasıyla erkek avcılığa devam ederken kadın çocuklarla ve ev işleri ile ilgilenmiş, erkek avcılıkla, ailesini korumayla savaşmayla yaşamını devam ettirmiştir. Sürekli doğum yapan kadın fiziksel olarak yıpranırken, sürekli güç gerektiren işler yapan erkekler fiziksel olarak güçlenmişlerdir. Bu yüzden erkeklere hep güç gerektiren, kadınlara çocuk bakımı, ev ve tarla işlerini yapma görevleri doğal olarak yüklenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Tarihe bakıldığında İslamiyet'ten önce Türk kadını, erkeğinin sosyal tipine yakındır. Erkek gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır. Tek Türkçe belge olarak kabul edilen Orhun Kitabelerinde, Türk kadınından saygı ile söz edilir, özellikle prenseslerin sosyal ve siyasal alanlarındaki çalışmalarına değinilir. Türk ailelerinde bir kız evladın dünyaya gelişi mutsuz ve üzüntü verici bir olay sayılmaz, aksine, sevinç kaynağı olarak kabul edilir. Çocuklar üzerinde babanın olduğu kadar annenin de hakları olduğu savunulur (Doğramacı,1992).

Türklerin yerleşik hayata geçişi ve İslamiyet'in kabulünden sonra Türk kadınları sosyal, siyasal vb birçok alanda Bizans ve Arap kültürünün etkisi altında kalmıştır. İslamiyet'in kabulünün ilk yıllarında kadınlar öğretmenlik, askerlik gibi görevlerde bulunmuşlardır. Selçuklular döneminde "Usta Hatun" sultanın kız çocuklarına Kur'an-ı Kerim, Arapça ve hesap derslerini öğretirdi.

Arap toplumunda kadına daha az değer verilmesi, zamanla Türk toplumuna da yansımıştır. Kadına mirastan az pay verilmiş, kadın peçe altına, kafes arkasına mahkûm olmuştur. Kadının bir işte çalışmasına müsaade edilmemiş, eğitim hakkı kısıtlanmış, mahkemede şahitliği yetersiz görülmüştür. Erkeğe birden fazla kadınla evlilik, istediğinde boşanma hakkı tanınmıştır. Kadınlar siyasi, sosyal, ekonomik alanlarda yok sayılmıştır.

Osmanlı toplumunda kadını özgürleştirme girişimleri 19.yüzyılın ilk yarısında başlamıştır. Kadınların kendi emekleri üzerinde özgürce tasarruf etmelerini, kadın örgütlerine üye olma ilk ve ortaokullara devam etme, serbestçe eşini seçebilme gibi taleplerde bulunmuşlardır. Ancak bu yenilikler batılılaşma ve Türkçülük gibi akımların sonucunda ortaya çıkmıştır. 1889'da yenilgi ile sonuçlanan Türk-Rus Savaşından sonra, II. Abdülhamit'in kadınların yaşmak ve ferace giymelerini yasaklamıştır. Bundan sonra Osmanlı Kadınları kara çarşaf giymeye başlamışlardır. Abdülaziz 1863'de kızlara özgü bir öğretmen okulunun açılmasını emretmiştir. Başlangıçta bu okullarda Kur'an-ı Kerim öğretilse de sonradan müfredat geliştirilmiştir. Bu yenilikçi hareketlerden ancak Osmanlı burjuvazisinin küçük bir kesimi yararlanabilmiştir.

Osmanlı dönemi Türk kadınının durumu Tanzimat'la bir ölçüde hareketlenmiştir. Halide Edib'in ve o dönem aydınlarının katkıları ile kadınların eğitimi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde kadınlarla ilgili çeşitli dernekler kurulmuş ve öğrenim görmüş kadınlar artık peçesiz dolaşmaya başlamışlardır. Ayrıca "Kadınlar Dünyası" adlı dergi ve Kızıl Haç'ın kadın kolunun Türk hemşireleri eğitmeye başlaması da bu döneme rastlar (Özdemir, 2009)

Osmanlı Devleti döneminde kadının sosyal alanda var olma çabası, hak arayışları Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Atatürk ilke ve inkılapları ile yükselişe geçmiştir. Atatürk kadınlara hep değer vermiş, ülkenin yükselişinin ancak kadınların da yükselmesi ile mümkün olduğunu daima vurgulamıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı birçok ülkeden önce Türkiye'de Türk kadınlarına verilmiştir. Kadınların eğitim ve ekonomik hayata katılım hakları genişletilmiştir. Atatürk kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını desteklemiş, manevi kızları başta olmak üzere tüm kadınların bilim insanı, öğretmen, sanatkar, milletvekili, pilot, doktor vb mesleklerde yer almaları için bizzatıhi ilgilenmiştir. Ancak cumhuriyet'in ilk yıllarındaki hızlı gelişmelere rağmen ilerleyen yıllarda ve günümüzde kadınlar eğitim, gelir düzeyi, iş gücü ve sosyal alanlarda oldukça geridedir.

Toplum kadınlara ev hanımlığını uygun görmüş, evliliklerin ve ailenin devamı için kadınların ev işlerini, ev ekonomisini bilmeleri gerektiğini, erkeklere de iş sahibi olması, evinin maddi geçimini sağlaması, güç gerektiren işlerin, tamir işlerinin erkeklerin sorumluluğunda olduğunu her iki cinse de yüklemiştir. Bu durumlar hem kadınlar üzerinde hem erkekler üzerinde psikolojik baskıya yol açmaktadır.

Doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi, kadının ev dışı hayata katılımının artması ile ev içi iş bölümündeki eşitsizliğin bozulacağı düşünülürken pek bir değişiklik olmamıştır. Bu durumun sebeplerini sosyologlar ve bilim insanları kadınların ken-

dilerine yüklenen kadınlık görevlerini içselleştirmeleri ve ev içindeki ev işi yapma bilgi, tecrübe ve becerisine dayanan görece yüksek statülü yerini, ev içindeki egemenlik alanını, eşyle paylaşmaya karşı direnmesi olarak açıklamışlardır.

Ev dışı işler, meslekler kadını ve erkeksi olarak nitelendirilmiş, ev hanımlığı bir meslek olarak görülmüş, kadınlara ev hanımlığı, güç gerektirmeyen, evi, eşi ve çocuklarıyla ilgilenebilmesi için akşamdan önce evde olabileceği meslekler uygun görülürken; erkeklere güç ve otorite gerektiren meslekler uygun görülmüştür. Yapılan toplumsal araştırmalarda hem kadınlar hem erkekler tarafından kadınlara sekreterlik, hemşirelik, gündelikçilik/temizlikçilik; erkeklere mülki amirlik, amelelik, askerlik, polislik, mühendislik, politikacılık, şoförlük, tüccarlık, kasaplık gibi meslekler uygun görülmüştür. Avukatlık, hâkimlik, savcılık, doktorluk, öğretmenlik, diş hekimliği, akademisyenlik, yazarlık gibi meslekler her iki cinsiyet için de uygun görülmüştür. Kadınlara uygun görülen mesleklerde kadınlar olumlu denilebilecek düzeyde yer alırken, erkeklere uygun görülen mesleklerde kadınlar yok denecek kadar azdır.

Öğretmenlik ve akademisyenlik kadınlara uygun meslekler gibi düşünülse de öğretmenlik mesleğine oranla akademisyenlikte kadın oranı düşüktür. Buna akademik kariyerin uzun sürmesi, öğretmenliğe göre daha uzun çalışmanın, yabancı dil yeterliliği ve akademik çalışmalar yapacak olmak zorunluluğunun neden olduğu düşünülmektedir. Kadınların sayılarının birçok alanda ve meslekte olduğu gibi akademisyenlikte de az olması kadınların akademik kariyerlerinde ilerleyebilmek için daha çok çabalamalarını gerektirmektedir. Doktora sürecinin ve akademik kariyerin başlarında, araştırma görevlisi, öğretim görevlisi ve doktora öğretim görevlisi gibi kadrolarda kadın ve erkek oranları birbirine yakınken, söz konusu durum doçentlik ve profesörlükte oldukça azalmaktadır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim düzeylerinde kadın erkek sayılarına bakıldığında lisans düzeyinde birbirine yakın olan kadın erkek sayısı arasındaki fark yüksek lisansta biraz açılmış, doktorada daha da artmıştır.

Tablo 1: 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim düzeyinde cinsiyete göre öğrenci dağılımı

	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Kadın	2041277	173062	42678
Erkek	2379422	221112	53521

Bu fark araştırma görevlisinden profesörlüğe doğru giderken de görülmektedir. Araştırma görevlisi, öğretim görevlisi kadrolarında kadın sayısı erkek sayısından az bir farkla fazla iken, doktor öğretim görevlisinde erkekler az bir fakla fazladır. Ama doçentlik ve profesörlük kadrolarında erkekler kadınlara oranla oldukça fazladır.

Tablo 2: Akademik kadrolarda cinsiyete göre akademisyen dağılımı

	Araştırma Görevlisi	Öğretim Görevlisi	Doktor Öğretim Görevlisi	Doçent	Profesör
Kadın	24530	18291	17112	6102	8356
Erkek	23866	18170	22352	9349	18097

Özellikle akademik kariyerin başlangıcı olan doktora tez aşaması kadınlar için aynı zamanda evlenme ve çocuk doğurma yıllarına denk gelmektedir. Evli ve çocuklu kadın akademisyenler bu süreci katmerli zorluklarla deneyimlemektedirler. En önemlisi de kadın akademisyenler çocuklarına yeterince zaman ayıramamaktan dolayı güçlü bir suçluluk duygusuyla başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle kadın akademisyenlerin kalıcı pozisyona geçtikten sonra suçluluk duygularını tamir edebilme adına işlerini ikincil plana iterek aile ve çocuklarına daha fazla zaman ayırdıkları ortaya çıkmıştır. Bu da kadınların verimli olabilecekleri dönemde kariyerlerinde daha iyi olmak ya da karar mekanizmalarına gelebilmek için herhangi bir çaba içinde olmalarını engellemektedir (Genovate, ara rapor, 2013, akt: Poyraz, 2013). Bu durum, kadın akademisyenleri zorlu kararlar vermek zorunda bırakmaktadır. Biyolojik olarak doğum yapmaya daha uygun oldukları yaşlarda çocuk sahibi oldukları zaman kalıcı kadroya sahip olma şanslarını riske ederken, çocuk doğurmayı erteledikleri zaman da sağlıklı doğum yapabilme durumları zorlaşmaktadır. Daha da önemlisi bu kararı vermek zorunda olanlar her zaman kadınlar olmaktadır. Yani sadece kadınlar, çocuk sahibi olup olmamaya, çalışıp çalışmamaya karar vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu tercihler hayati suçluluklar ya da daha yaygın olarak da iş kariyerini ikincileştirmesine ve iddiasız bir biçimde sürdürmesine neden olmaktadır (Poyraz, 2013). Kadınların kariyerlerini iddiasız bir şekilde yürütmesine, karar mekanizmalarında daha az yer almasına bir diğer sebep de topluma göre liderlik ve yöneticiliğin erkeğe daha çok uygun görülmesidir. Toplum tarafından böyle bir rol ve yönlendirmeye karşılaşılan kadınlarda cam tavan sendromu gözlemlenmektedir. Bu sendrom durumu üniversitelerin kadın ve aile odaklı politikalar izlemesi, akademik kariyerde üst unvanlara ulaşmış, yönetim ve karar mekanizmalarında yer alan kadın meslektaşların destekleriyle aşılabileceği düşünülmektedir. Ancak yurt dışında da Türkiye'de de yapılan araştırmalara akademik kariyerde üst basamaklarda, karar ve yönetim mekanizmalarında görev alan kadın akademisyenlerin akademik kariyerin başındaki kadın akademisyenlere destek olmak açısından gönülsüz oldukları gözlemlenmiştir (Poyraz, 2013).

Tablo 3: Farklı yıllara ait kadın erkek akademisyen sayıları

	1990	2000	2010	2019
Kadın	10028	23022	42893	74391
Erkek	21162	41147	59789	91834

Geçmişten günümüze artan üniversite sayısı ile birlikte akademisyen sayısı da artmıştır. Kadın akademisyen sayısında artış olsa da kadın erkek dağılımı incelendiğinde kadın akademisyenlerin oranları erkek akademisyenlere göre yine düşüktür.

Sonuç

Dünyaya gelen her birey, mensubu olduğu cinse göre bir toplumsal cinsiyete sahip olmaktadır. Çünkü toplum, kadın ve erkek için birbirinden bütünüyle farklı iki ayrı davranış, düşünüş ve algı dünyası öngörmektedir. Çocuğun biyolojik cinsiyeti anne-baba tarafından bilindiği andan itibaren, ister doğum öncesinde veya isterse hemen doğum sonrasında olsun fark etmez, toplumsal cinsiyetin o çocuk için uygun özellikleri derlenmeye ve işletilmeye başlanmaktadır. Takip eden süreçte ise bir kültür ortamına ve dolayısıyla toplumsal cinsiyetin özellikleri ve kuralları belirlenmiş ortamına doğan bireyin de içselleştireceği toplumsal cinsiyet bütün boyutlarıyla inşa olunmaktadır. Bu özellik, kural ve rollerin geçmişi insanlık tarihi ile başlar. Rollerin oluşum ve gelişimini çevre, iklim, dönem şartları, ekonomik kaynaklar vb birçok sebep etkilemiştir. Toplum tarafından ev içi ve dışı işler, meslekler, kıyafetler vb birçok şey kadınsı ve erkeksi olarak ayrılmıştır. Her iki cinsiyet de birbirinin alanlarında oldukça azdır.

Günümüzde meslek gruplarına bakıldığında toplum tarafından bazı meslekler kadınsı bazı meslekler erkeksi bazı meslekler her iki cinse de uygun olarak görülmüştür. Ekonomik hayat içerisinde kadınların sayıları erkeklere oranla daima az olmuştur. Erkeksi mesleklerde kadınların, kadınsı mesleklerde erkeklerin az olduğu gözlemlenmiştir. Her iki cinsiyet için uygun görülen akademisyenlik mesleği incelendiğinde kadınların sayılarının az olduğu görülmektedir.

Toplumsal cinsiyetin getirdiği ayırım varlığını devam ettiriyor olsa bile, özellikle son yüzyıl içinde, önemli sayılabilecek değişiklikler oldu. Geleneksel kabuller ve yaşama tarzının bütün direnmelerine rağmen toplumsal cinsiyete ilişkin algı, tutum ve rollerde değişiklikler gözlenir olmaya başlandı. Bu sürecin en somut göstergelerinden birisi küresel düzlemde cinsler arası farklılığın bir ayrımcılık sorunu olarak kabul edilmeye başlanmasıdır. 1981 yılında yürürlüğe giren ve 1985 yılında da Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve 1994 Pekin Eylem Platformu ve Deklarasyonu bunun en somut göstergelerindedir. Kuşkusuz, toplumun derinliklerine kök salmış cinsiyet hiyerarşisinin neden olduğu problemleri sona erdirmek için yapılması gereken çok

iş, aşılması gereken uzun bir yol var. Ancak her şeyden önce bireylerin düşüncelerinin değiştirilmesi ve buna bağlı olarak cinslere ilişkin algı ve tutumlarının yeniden inşa edilmesi gerektiği açıktır. Bunu sağlamanın en önemli aracı olarak hâlihazırda toplumsal cinsiyetin beşiği konumundaki eğitim sisteminin değiştirilmesi, gerekmektedir (Vatandaş, 2011). Çünkü yapılan araştırmalar tüm olumsuzluklarına rağmen bireylerin eğitim sistemleri yükseldikçe toplumsal cinsiyet alanında geçerli olan ayrımcılığın belirli oranda zayıfladığını ortaya koymuştur. Kurulan platformlar, araştırma merkezleri vb birimlerde yapılan araştırmalar, çalıştaylarda kadınların ekonomik hayata katılımları ile ilgili çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Öneri

Ders kitapları ve materyallerinde cinsiyet ayrımcılığını önlemek için çalışmalar yapılabilir.

Televizyon ve internet dizileri, filmler, iletişim araçları ve kitaplar cinsiyet ayrımcılığını önlemek için de kontrol altında tutulabilir.

Üniversitelerde yüksek lisans, doktora ve akademisyen alımlarında en az yarısının kadın olması gibi şartlarla kadın akademisyen sayısı ve oranı arttırılabilir.

Üniversitelerde bölüm, anabilim dalı, fakülte ve rektörlük yönetimlerinde kadın erkek eşitliği şartı koyulabilir.

KAYNAKÇA

- Başarır, F., Sarı, M. , (2015), Kadın Akademisyenlerin “Kadın Akademisyen Olma” ya İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi, Cilt: 5, Sayı: 1, Nisan, Sayfa: 41-51
- Belkıs, Ö. , (2016), Anneliğin Akademik Kariyer Gelişimine Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Kasım, Cilt: 5 Sayı: 4 Makale No: 26, Sayfa: 250-263
- Demir, S., (2018), Akademide Kadın: Farklı Disiplinlerden Kadınların Akademideki Yeri ve Aile Yaşamlarıyla Etkileşimi, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Sayfa: 187-209
- Dursun, Ç., (2013), Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Üniversitede Güçlendirilmesi ve Genovate: Kurum Kültürü ve İkliminde Cinsiyet Eşitliğine Dair Bir Değini, Mülkiye Dergisi, 37(4), 149-170
- Ergül, Ş., Koç, G., Eroğlu, K. , Taşkın, L. , (2012) , Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Nisan; Sayfa 43-49
- Göker, Z. G., (2019), Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mekanizmaları: Bir Temel Değerlendirme Çalışması, İstanbul
- Naymansoy, G., (2010), Türk Bilim Kadınları ve Bilime Katkıları, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (1):203-232
- Özaydınlık, K. , (2014) , Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Yıl: 14 Sayı: 33 Tarih: Temmuz-Aralık
- Özdemir, G., (2009) , Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci, Sosyal Bilimler Metinleri, Sayı: 3
- Öztürk, U.C., (2017), Akademideki Topuk Sesleri: Cam Tavan Perspektifinde Göller Bölgesi Üniversitelerinin Betimsel Analizi, Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Aralık 2017, Cilt:3, Sayı 4, Sayfa:202-213
- Poyraz, B., (2013), Akademi Kadınların Cenneti Mi?: Ankara Üniversitesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), Sayfa: 1-17
- Şentürk, B., (2015), Çokuz Ama Yokuz: Türkiye’deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz, ViraVerita E-Dergi, Sayı 2, s. 1-22
- Yılmaz, E., Özdemir, G. , (2012) , Türkiye’de Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açılı, Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 2
- Vatandaş, D., (2011). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Istanbul Journal Of Sociological Studies , 0 (35) , 29-56
- Yalçın, H., Demirekin, M. , (2013), Lisans Eğitimi Alan Öğrencilerin, Kadın Akademisyenlerin Çalışma Yaşamındaki Durumlarına Yönelik Algıları, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, Ağustos: Sayfa: 166-172
- <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

ENGELLİLERİN YAŞAM ZORLUKLARI KADINLARIN TOPLUMDAKİ YERİ

Gökçe Nas OĞUZLAR

Yazar & Senarist
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Mezunu
gokcenasoguzlar@windowslive.com

Özet

- Engelli bir sanatçı olarak; "Neler yaşadın, yaşıyorsun, eserlerini üretirken zorlanıyor musun?"

- Engelli bir kadın olarak "Kadına Şiddet" konusunda neler düşünüyorsun? Beklentilerin neler? Ve bu konularda çözüm önerilerin nelerdir? "Soruları bana sorulmuştur.

Konuşmamda bu önemli konuları ele almadan önce, sizlere yazar ve senarist olmadan yani sanatımı icra etmeden önceki çektiğim ve sonrasında da eserlerim ve yaptığım sanatsal çalışmalarda, karşıma çıkan engellerden, dilimin döndüğünce bahsetmek isterim. Konuşma sırasında heyecanlanıp telaffuzda hata edersem şimdiden sizlerden özür dilerim.

Sözlerime hem engelli hem de kadın bir sanatçı olarak şu satırlarla devam etmek istiyorum;

Aslında hepimizin istediği

Bir yudum kahve

Bir yudum umut

Bir yudum sevgi

Bir yudum güven

Ve bir yudum İNSANLIK...!

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

Giriş

Engelli birey ve şiddet gören her kadının istedikleri, aslında bu kadar basit ve net. Sorarım size; sizce bu özel kişilerle yeteri kadar ilgileniyor muyuz? Gün geçtikçe ilgilenme sayısı her ikisi için de artsa dahi, sizce bu önlemler ve alınan kararlarla yaptırım uygulamaları ne kadar yeterli?

Ben yazar ve senarist olmadan önce **Toplumda Neden Ötekileştirilmeyi Yaşadım? Çünkü Engelli Bir Bireydim.**

Dünyaya geldiğim ilk andan itibaren hayatımı aşama aşama, sanki yaşayıp görecekmış ve o süreci anlatacak gibi yaşadım ve de yaşıyorum. Bana göre hayat; dönem ve süreçlerden ibarettir. Tabii bu düşünceye ulaşmak ve bu düşünceyi hayatımın her döneminde uygulamak sanıldığı kadar öyle hemen olmadı.

Herkes birer engelli adaydır. Ama toplumdaki çoğu birey, bu düşünceyi kabul etmez ve göz ardı eder. Engelli bireyi ötekileştirme ise; öncelikle ailede başlar. Ancak ailesi tarafından kabul edilmiş ve birey olarak düşünülen engellilerde vardır. Ben bu konuda şanslı olan bir kişiydim. Benim için ilk aşama olarak düşündüğüm bu konu sıkıntı olmadı. Ailem **özellikle ağabeyim** ilk aşama olarak düşündüğüm bu konuda bana çok destek oldular olmaya da devam ediyorlar. Onların bu tutumu çocukluğumda benim de birey olabileceğimi ve yaşantımı her insan gibi devam ettirebileceğimi bilinç altına yerleştirmişti.

Eğitimde fırsat eşitliliği vardır, herkes bu haklardan faydalanır; öyle değil mi? Çoğumuzun düşüncesi böyle. Ama engelliler için durum böyle değil. Ne yazık ki, **YAŞAMIN** zor olduğunu ve yaşamımın hep zorluklarla geçeceğini **ilk kez** anasınıfı öğrencisi olduğum da anladım. Çünkü ben arkadaşlarım gibi normal bir çocuk değildim. Ve anasınıfı öğretmenim sırf engelliyim diye beni sınıfta kabul etmedi. Ve gidip Okul Müdürüne: "Niye bana engelli çocuğu verdin? Ben bu engelli çocuğu okutamam. Ya bu çocuk bu okuldan gider ya da ben "demiş. Bu durumda çaresiz kalan Okul Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürünü arayarak durumu anlatmış. İlçe Milli Eğitim Müdürü de "O çocuğun okumaya hakkı herkes gibi var" demek yerine annemi arayarak durumu anneme anlatmış ve: "Çocuğunuzu o devlet okulundan alın. Başka bir okula yazdırın "demiş. Bu olayı ortaokula gittiğim zaman annem, benim de bilmem için bana anlatmıştı. Düşünüyorum da bu olayı altı yaşında annem bana anlatsaydı, her şeyi daha iyi anlamaya çalışan ve altı yaşında neredeyse yaşadıklarının hiçbirini unutmayan her çocuk gibi ben de ne hissedirdim acaba? Hayata karşı ilk yenilgi çocuk kalbimde tarifi zor hatta ve hatta kelimelerin tarifsiz kaldığı en büyük acı.

İlkokul, ortaokul ve lisede de aynı sıkıntıları yaşadım. Okul hayatımın en güzel dönemi ise, Üniversite Dönemiydi. Üniversitedeki arkadaşlarım, üniversitedeki çevrem bana çok anlayışlı davrandılar. Hocalarımız ise, hepimizi birer birey olarak düşünüp, topluma faydalı birer insan olarak yetiştirdiler.

Neyse ki, günümüzde bu konuda daha hassas ve daha duyarlı kararlar alınmaya

çalışılsa da günümüzde hâlâ sırf engeli var diye, engeli ne olursa olsun (erkek, kadın, çocuk) cinsiyet ayırt etmeden," biz bu çocuğu okutmuyoruz "diyen öğretmenler, öğretmenler olmasa da "biz çocuklarımızı o çocuğun okuduğu sınıfta okutmuyoruz "diyen veliler de mevcut. Büyükler böyle davranınca, engelli çocuklarla aynı yaşta olan çocuklar da onların farklılıklarını görünce, belki de korkuyorlar ya da bu rahatsızlığın kendilerine geçeceğini düşünüyorlar. Bu yüzden de tıpkı büyükler gibi aynı şekilde arkadaşlarına davranıyorlar ve onları dışlıyorlar.

Benim bu konuda bir önerim var. O önerim de şu şekilde: Öğretmen adaylarına üniversitede ve pedagojik formasyon derslerinde engelli öğrencilere ve ailelerine nasıl yaklaşması gerektiği konusunda, daha iyi ve daha kaliteli bilgiler verilsin. Öğretmenler gördükleri ve aldıkları kaliteli iyi eğitimle, böyle bir durumla karşılaştıklarında ve okulda başka öğrenci bu konu hakkında soru sorduğunda, öğrencinin anlayabileceği şekilde örnekler vererek, engelli çocuğun durumunu anlatsın. Ayrıca her okul seviyesi için ayrı ayrı konulara değinilsin, öğrenciler içinse ilköğretim birinci sınıftan başlayarak liseden mezun olana kadar ders kitaplarında bu konuyla ilgili dersler okutulsun. Vatandaşlık Dersi adı altında işlenebilir bir konu olsun. Böylece engelli çocuklar arkadaşları tarafından dışlanmaz. Engelli çocuklar ise, her çocuk gibi en temel hakkı olan "Eğitim Hakkını" almış olup, birey olarak topluma ve insanlığa katkı sağlayan bir insan olur.

Mesleğime başladığım ilk dönemlerde, mesleğimi öncelikle keyif için yapıyordum. Çünkü yazı yazmak beni rahatlatıyordu. Yaşadıkça ve zaman ilerledikçe hissettiğim duygu, insanların içinde bulunduğu zor durumdan, dolayısıyla benimde bu zor durumdan kurtulmak için kaçış noktam oldu. Yazarken ve okurken karakterlerle öyle bir bağ kurdum ki, adeta onlarla iç içe oldum, tıpkı şu an olduğum gibi. Sonra dedim ki kendi kendime "Ben insanların dertlerini sanatımla anlatabilirim. Dile getiremedikleri onlarca sorunu, ben hayal gücümü de katarak, onlara kalemimle şekil vererek ifade edebilirim. Yaptım, yapıyorum, yapacağım da...

Bugüne kadar yaptığım hiçbir eserde "Ya ben bunu keşke yapmasaydım" dediğim olmadı. Yaptığım her proje bana bir şeyler öğretti. Yani hem insanlar öğrendi hem de ben. Bana bu projelerimi yazarken karşılaştığım zorluklar soruldu. Olmaz mı? En başta da: "Sen engellisin. Ve sadece engellilerin sorunlarını anlatan eserlerini yazabilirsin, bu sayede de duygusal açıdan insanları etkileyebilirsin ya da sen bir kadınsın ne yapabilirsin, gücün neye yeter, neyi anlatabilirsin? Bu dar düşünce ve bakış açısıyla düşüncelerini yıkmak ilk amacım oldu.

Evet, bir engelim var. Ben bunu inkâr etmiyorum. Ama ben insanların duygularını duygusal açıdan yıkmıyorum, aksine sizin gibi hayat karşısında savaşıyorum. Hayat öyle insana isteği şeyi hemen kolaylıkla vermiyor. Senin bir engelin var ya da sen bir kadınsın, otur oturduğun yerde demiyor. Eserlerimi yazarken çok araştırma yapar, çok kitap okurum herkes gibi. Yazdığım tüm eserlerim benim için çok kıymetli, hepsi kalbime alacağım bir dost gibidir. Eserlerimde ve hayatımda her konuda bana hep destek veren, sırtımı dayadığım Ailem özellikle ağabeyime huzurlarınız

da teşekkür etmek istiyorum. Ben bu zamana kadar bu konularda başka hiçbir kişiden destek görmedim. Devletimizden engelli bireylere özellikle sanatla uğraşanlara daha çok yardım etmesini rica ediyorum. Gerek tanıtım gerekse ilgili yerlerle iletişim kurma noktasında, kişinin engelini öne sürerek değil de kişinin sanatsal faaliyetini ön plana çıkararak yardım etmesini ve desteklemesini rica ediyorum.

İkinci söz edeceğim konu da bu başlık!

Kadın; Baba ocağı, evlendiği eşi ve yaşadığı her toplumda Türkiye ve dünyanın her yerinde, geçmişten günümüze fiziksel, psikolojik aşağılama baskısına maruz kalan binlerce kadının sorununa...

Toplumların hangi ülkelerinde olursanız olun, hangi toplumda bulunursanız bulunun, karşılaştığınız en önemli sorunlardan biri de budur. Üstelik bunu engelli ya da normal bir kadın olarak ayırt edemeyiz, etmemeliyiz.

Hiç düşündünüz mü ya da hiç düşündük mü? Yaşadığımız her neresi ise, ya da ilgilendiğimiz hangi konu veya iş varsa, biz burada onunla ilgilenirken bir kadın babası, eşi ya da bir başkası tarafından evinde, sokakta ya da başka bir yerde şiddetin her türlüüne maruz kalıp, farklı yöntemlerle şiddete maruz kalıyor ve öldürülüyor diye?

Şimdi düşünün, düşünelim! Biraz olsun kendimizi yargılamak için. Biraz olsun vicdanımızı rahatlatmak için, üzerinde düşünüp, Türkiye'de ve de Dünyanın her yerinde kanayan yara olan bu konu hakkında kafa yoralım birazda.

Hadi gelin bakalım öldürülen kadınlar hangi bahanelerle öldürülüyor?

DİPNOT: (*) Kadın cinayetleri durduracağız platformu 2018 veri raporu

Peki, bunlar gerçekten bir kadını öldürmek, daha doğrusu bir canı öldürmek için geçerli bir bahane mi?

Sorarsız sizlere; giderek bu konularda niye duyarsızlaşıyoruz? Niye şiddet gören bir insanın sesi olmuyoruz? Tanımadığımız insan olduğu için mi? Tamam şöyle diyelim o zaman. Ya şiddet gören sizin anneniz, sizin kız kardeşiniz ya da akrabanız olsa!

Emin olun ki, o rakamlarında üzerinde kadına şiddet söz konusudur. Üstelik bu şiddet; eğitim görmüş ya da görmemiş, üniversite okumuş ya da okumamış dinlemiyor. Kadın yine şiddete maruz kalıyor.

Kadına Yönelik Çözüm Önerileri

Sorun belli. Pekiyi sorunun çözümü ne? İdam, şiddete verilen bir ceza. Bu çözüm mü? Bunlar bu konuda çözüm değil. Neticede şiddeti, şiddetin her türlüüyle çözmek doğru bir davranış değil. Eğer çözümlerde şiddet kullanırsak, şiddeti kullanan ve uygulayan kişilerden ne farkımız kalır?

Bu konuda ilk amaç; şiddeti gören kadınları korumak. Şiddeti hayatın her alanında ve her yerde önce azaltarak, daha sonra tamamen yok etmek için çalışmalar yapılmalıdır. Nasıl çalışma mı konu hakkında uzmanlaşmış kişiler tarafından verilen

seminerlerle... Bu seminerler de şiddet gören her kadına yasal haklarının bulunduğunu bir kez daha hatırlatmak gerekirse anlayana olayın ne kadar önemli olduğunu kavrayana kadar çalışmak. Kadın dünyanın neresinde olursa olsun, hangi dili konuşursa konuşsun daima hoşgörülü, anlayışlı, herkese karşı saygılıdır. Çünkü herkesi yasalara bağlı kalarak bir birey olarak düşünmektedir. Verilecek olan seminerler de kendisinin de bir birey olduğu ve çok değerli bir varlık olduğu ona anlatılmalıdır.

Daha farklı ve can alıcı bir diğer soruyu sorayım sizlere: Bir insan neden bir diğer insana şiddet uygular? Gelin bu konuyu biraz daha açalım. Sempozyum konuşmasını hazırlarken, kafamın içinde en çok bu soru yankılandı. "Bir insan neden bir diğer insana şiddet uygular?" Şiddet uygulamanın birçok nedeni vardır. Bunlar:

1-Psikolojik Nedenler

2- Biyolojik

3-Sosyal ekonomi farklılıklar

4- Çevre (Aile, İş ortamı, Arkadaş ortamı vb.)

5- Ve Diğer Nedenler

Şiddetin nedeni ne olursa olsun hatırlanması ve hatırlatılması gereken en önemli noktalardan biri de dünyada evrensel olarak düşünme bilebileceğimiz konulardan biri de çıkar ve menfaat konusudur. Ancak menfaat ve çıkar barındırmadan gerçekten sevebilen kişilere "Anne" denir. Annelerin sevgisi evrensel ve çıkar gözetmeyen tek sevgidir. Bir annenin evladı katil olabilir, hırsız olabilir, madde bağımlısı olabilir, şiddete mehili bir insan olabilir ama her ne olursa olsun annenin sevgisi değişmez. Çünkü kadın doğursun ya da doğurmasın fark etmez doğurganlık özelliği taşıdığı için **ANANÇ** 'tır. Ve bu yüzden sahiplenici tarafı daha ağır basar. Kadın yüreği daha yumuşak daha hassas ve hislidir.

Sizce şiddet ilk olarak nereden gelir? **Aileden!** Ve bize kötü davranan insana "sütü bozuk insan" deriz. Bir anne çocuğuna örnek olamıyorsa çocuğa iyi eğitim veremiyorsa o annenin de temelini bakmak lazım. O anne temelinde ne almış?

Şiddet nasıl ortaya çıkıyor? Feodal Sistemin yarattığı bir durum ya da Ataerkil Sistemin yarattığı bir durum bunların hepsi aslında gelenek, görenek örf ve âdet kıscası ailenin inanışları ile şekillenerek bir çocuk yetiştirilir.

Annenin eğitimi iyi ise çocuğa verir verir... Çocuk alır o zaman kötünün farkına varır. Ve kendi kendine "ne olursa olsun ben iyi insan olacağım" der

Annenin de eğitimi iyi olacak diye bir kaide yoktur. Nitekim kırsal kesimlerdeki annelerimizin eğitim durumu iyi olmasa da çocuğuna "sen git evde otur dersini çalış" demektedir. Bu cümlemin altında yatan gerçek aslında "ben hayatımı kurtaramadım sen çalış, oku kurtar. Ben çok istesem de yapamadım sen yap" demektir.

Benim sizlere bu konuda hatırlatmak ve vurgulamak istediğim bir konu var o da

Şiddeti "**Kadına Şiddet**" diye sınırlamak ne kadar doğru?

Biz "Kadına Şiddete HAYIR" diyoruz "çünkü bunu görüyor ve duyuyoruz. Oysa ki "**Şiddetin kadını, erkeği yoktur...!**" Ne demek mi istiyorum;

Kadın kocasını aldatıyor, Sevgilisi olan insanla çocuğunu öldürüyor. Neden bunu görmüyoruz! Şiddetin bir kısmına hayır demektense geneline hayır demek daha doğru ve daha kararlı bir yol olur. Bu kapsamda Senaryo Doktorluğunu yaptığım "**SESİMİ DUYURAMADIM**" adlı bir Tiyatro Oyunumuz var.

Sesimi Duyuramadım Tiyatrosu Sesini Duyuramayan İnsanların Sesi Olmayı Amaçlıyor!

"**Şiddet gören her konuda acı çeken insanlar neden susar?**" dedik. **Güçsüz oldukları için mi?** Diye de ekledik.

Öğrendiğimiz yanıt ise; "**hiçbir insanın aslında güçsüz olmadığı aksine sevdikleri için hayallerinden umutlarından vazgeçerek daha çok fedakârlık yaptıkları oldu.**"

Gözlerimiz doldu ve dedik ki "biz bu fedakârlığı gücümüz yettiğince herkese sonuna kadar göstereyim. Sonunda da saygıdeğer Yönetmenimiz **Gülşen AÇIKGÖZ** ve değerli Oyuncular ve değerli ekip arkadaşlarımızla ile beraber "**SESİMİ DUYURAMADIM**" adlı tiyatromuzu çeşitli il ve ilçelerde göstermeye başladık.

Bizim bu tiyatrodaki çok önemli konulara değinmemizin nedeni, böyle durumda olan insanları şiddet görüp ses çıkaramayan (kadın, erkek, çocuk genç ayırt etmeden) Sesini Duyuramayan binlerce insanın sesi olmak, onların sesini duyurabilmek ve bir nebze de olsa toplumun kanayan yaralarına ses olmak. Bu konuda şiddetin her türlüşünü gören insanlara cinsiyet ayırt etmeden borcumuzu ödemeyi amaçlıyoruz. Bunu hem bir sanatçı olarak hem de bir kadın olarak kaleme aldık.

Bu kapsamda; Türkiye'nin dört bir yanına tiyatromuzu sunmak bizler için gurur verici olmakta. Bu sayede insanları bu konu daha çok bilinçlendirmeyi ve Sesini Duyuramayan binlerce insanın sesini duyuramayan binlerce insanın sesini duyurmayı amaçlıyoruz.

Şiddetin genelini azaltmak istiyorsak eğitimi en üst seviyeye çıkarmalıyız. Çünkü her şey eğitimle ve kendini geliştirmekle olur.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

SALDIRGANLIK VE ŞİDDETİN PSİKOSOSYAL YAPILARI*

Gönül ERDAL DAĞISTANLI

Uzm. Dr., / Psikiyatrist
drgonulerdal@hotmail.com

Özet

Öncelikle Saldırganlık (Aggression) ve Şiddet (Violence-Violare) tanımlamak gerekir.

Saldırganlık (Aggression): Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış. Şiddet saldırganlığın çeşit ve derecesidir.

Şiddet (Violence-Violare): İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, saldırganlık, şiddet, psiko-sosyal yapılar

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

Giriş

1. SALDIRGANLIĞIN BİYOLOJİK BOYUTU

Birçok hayvanın türdeşlerine karşı gösterdiği saldırganlık, o türün aleyhine değil tam tersi, kendi türünün devamını sağlayan zorunlu bir içgüdüdür.

Craig evcil bir güvercin türü olan Hint güvercininin erkeği üzerinde yaptığı bir dizi deney çalışmasında saldırganlığın uzun süreli engellenmesinde ona neden olan uyarımların değer açısından azaldığını göstermiştir. Yani dışarıdan gelen uyarıcıların belirsiz olduğu anlarda sözü edilen güdüsel davranışı ortaya çıkarabilmektedir. Güdüsel bir davranışın, onu ortaya çıkaran uyarımın uzun süre engellenmesi sonucunda tıkanması, sadece tepkilere hazır olmayı arttırmaz, çok daha derinlerde organizmanın bir bütün olarak etkilenmesine neden olur. Sakinleşme olasılığı ortadan kaldırılan bütün gerçek güdüsel davranışlar temelde, hayvanı tamamen huzursuz etme ve onun güdüsünü harekete geçiren uyarılımı aramasına neden olan bir özelliğe sahiptir. En basit durumlarda rastgele dolanmak, uçmak veya yüz-mekten, karmaşık durumlarda ise düşünmenin ve öğrenmenin bütün davranışlarını içerebilen bu arayışı Wallace Craig "arama davranışı" olarak adlandırmıştır.

Uyarılım seviyesinin düşüşü ve arama davranışı, birkaç güdüsel davranışta, intraspecific saldırganlıkta olduğu kadar belirgindir. Kafeslerde tutulan ve sinir dozu yüksek Gökkuşluğu Levreği, doğal şartlar altında düşman sınırlarında kolayca kızgınlığını boşaltabilecekken, kapalı ortamda eşini öldürebilir. Bu balık türünün rahat çiftleşebilmelerini sağlayabilmek için daha büyük bir akvaryuma alındıklarında artık yetişkin olan büyük balıkların diğer balıkları kovmak için saldırmaya başladıkları görülmüştür. Burada ilginç olan dişinin dişiyeye, erkeğin de erkeğe saldırmasıdır. Levrek havuzlarını sınırlayan camlar yosun tutup saydamlığı ortadan kalktığında erkeğin dişisine saldırdığı, camlar tekrar temizlendiğinde ise erkek balık şiddetini komşu bölgenin erkeğine yönelttiği ve çift arasındaki gerginliğin ortadan kalktığı gözlemlenmiştir.

Primatolojist Jane Goodall, bir zamanlar tamamen insanlara özgü sanılan, Gruba Karşı Grup Şiddet Davranışlarının şempanzelerde de var olduğunu dehşet ve şaşkınlıkla görmüştür. Primatlarda sosyal uyumu devam ettirmede, dürüst ve açık olmak, kandırma yollarına başvurmayı da yenmiş, bu konuda saldırganlık, sadece kandırma ve hileli yolları önlemede kullanılmıştır. Örneğin bir grup maymuna yiyecek verildiğinde, saldırganlık herkesin eşit miktarda yiyecek için savaşmasında kullanılmamış, aksine önceki dönemlerde yiyeceklerini diğerleriyle paylaşmayı reddeden maymunlara karşı kullanılmıştır. Saldırganlık o toplumda grubun denge ve uyumunu devam ettirmek için kullanılır. Bir maymunun bir toplum hiyerarşisinde layık olduğu yeri alması, o maymunun kuvvetinden, saldırganlık ve savaşma kabiliyetinden çok, dost edinme becerisine bağlıdır.

Benzer bir ilişkiyi insanlarda da gözlemlemek mümkündür. Kutup hastalığı denen ve kâşif nöbeti (kâşif hiddeti) adını taşıyan hastalık, özellikle az sayıda adından da anlaşılacağı durumlarda, tamamen birbirine ihtiyaç duyup, dost çevresinin dışından, yabancı kişilerle tartışma olanağı olmayan erkek gruplarını hedef alıyor. Grubun bireyleri birbirlerini nedenli iyi tanıyor, anlıyor ve seviyor ise, saldırganlığın yoğunlaşması o derece tehlikeli bir boyut alıyor. Bu tür bir durumda, saldırganlığa ve kendi türü içerisinde dövüşme eylemlerine neden olan uyarılım seviyesinin aşırı bir oranda düştüğünü gösterir. İşkence eden kişinin psikolojik yasallanmasının mantığı gerçi arkadaş katili olmayı engelliyor, ancak acının dinmesini sağlamıyor. Bunu kabul eden kişi ise çareyi gürültüyle bir sürü parçalara ayrılan bir nesneyi kırmakta buluyor. Bu, az da olsa bir çare oluşturuyor. Bu davranış psikolojisinde *hedeflenmeyen ya da yeniden hedeflenen eylem* olarak adlandırılıyor. Saldırganlığın sonuçların büyümesini engellemek amacıyla doğada bu çareye sık sık başvurulduğunu görmekteyiz.

Eskiden bu gibi şiddet davranışlarının temelinde nüfus patlaması ve fakirlik olduğu düşünülürdü. Yeni araştırmalar daha girift düzeneklerin, nüfus patlaması ve üretim oranı gibi ekonomik etkenler yanı sıra, toplum üyeleri arasında işbirlikçi ilişkilerin düzenlenmesi ve devamı için de şiddet kullanımının önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Bununla beraber, genetik etkenlerin rolleri göz ardı edilemez. Tıpkı insanlarda olduğu gibi, sayıları az da olsa, kaidelere uymayan maymunlar görülmektedir. Bu anti sosyal maymunların beyin-omurilik sıvılarında serotonin seviyesinin normalin altında olduğu tespit edilmiştir.

Soumi'ye göre serotonin azlığının şiddet üzerinden doğrudan bir etkisi vardır. Sosyal etkenler de serotonin azlığına sebep olabilirler. Aynı şekilde beslenme kıtlığı maymunlarda serotoninini azaltmakta, iyi beslenme ise arttırmaktadır. Soumi'ye göre burada "Doğa-Yetiştirilme (Nature vs. Nurture) tezini ortaya atmış, sosyal etkenler ve biyolojik nedenlerin şiddetin nedeni olduğunu ifade etmiştir.

2. SALDIRGANLIK VE ŞİDDETİN PSİKOLOJİK BOYUTU

Freud saldırganlığı bir içgüdüsel dürtü olarak tanımlar.

Freud 1920'de içgüdüünün, organik yaşamda, doğuştan var olan bir dürtü, zorlayıcı bir arzu olduğunu ve bunun varlığın başlangıç halini yeniden kurmak için güttüğünü, yani yaşamın amacının ölüm olduğunu öne sürmüş ve böylece her şeyin yeniden inorganik hale dönüştüğünü söylemişti. Bu da kendine zarar vericilik demekti. Özellikle zarar vericilik, saldırganlık dürtüsünün başlıca amacı olarak öne sürülmüştü.

Ego Psikologlarına göre, ego psişik adaptasyonun aracıdır. Egonun birincil özerk işlevleri için gereksinimi olan enerjileri, ego yine zarar verici dürtüleri nötralize etmek kapasitesi sayesinde temin eder. Kendini koruma egonun işlevlerinden biridir

ve bu sebepten, ayrıca bir kendini koruma içgüdü varsayımına gerek kalmamaktadır. Kendine güven ve ortama hâkimiyet de saldırganlığın nötralizasyonunun diğer ürünleridir.

Lacan, eylemin kökensel olarak bastırılmasından itibaren beliren bilinçdışının ne sosyallikten ne de siyasetten ayrı olmadığını söyler.

Saldırganlık ve Uyum

Saldırganlığın uyuma hizmet ettiği konusunda fazla bir anlaşmazlık yoktur. Saldırganlık uyuma ikincil olarak hizmet eder.

B. Rank (1949) atipik çocuklarda yaptığı çalışmalarına dayanarak, saldırganlığın iki yüzü olduğunu ileri sürmüştür:

a) Adaptif olan Saldırganlık: Hayal kırıklığına bir tepki olan saldırgan davranış,

b) Zarar verici olan Saldırganlık: Lantos (1958) saldırganlığın uyum sağlama özelliği üzerinde durmuştur ve kendini koruma ve saldırganlık arasındaki ilişkinin göz ardı edilmemesini gerektiğini vurgulamıştır.

Greenacre (1960), saldırganlığın, çocuğun büyüme gücünde ve organizmanın fizik etkinliğinde rol oynadığını öne sürmüştür. Böylece bebekte görülen ham/işlenmemiş saldırganlığın ve bunun yanında devamlı faaliyette görülen hazzın, ego gelişmesinde önemli rolleri olduğuna inanmıştır.

Biyolojik açıdan bakılırsa, saldırganlık dürtüsünün, bireyin devamında ve böylece kendini koruma hizmetinde olduğu kabul edilmelidir. Saldırganlığın uyum sağlama işlevi vardır. Bazı çocukların gösterdiği yaramaz, sinirli ve saldırgan davranışlar, sadece birer uyum sağlama yöntemlerinden ibarettir. Solnit'e göre, saldırgan enerjiler, bu küçük çocukların, bağlanma (attachment), ilişki talep etme ve iyileşme işlevlerinde önemli rol oynarlar. Mahrumiyetten kurtulma çabaları için, saldırganlıktan doğan enerjilere gereksinim vardır. Solnit'e göre, saldırganlığı, belki de onun gerçek manası olan, "yaklaşmak, adım atmak, hücum etmek, ele almak" şeklinde betimlemek daha faydalı olacaktır. Yedi aylık iki bebeği uzun süreler gözleyen Solnit, bu iki küçük bebeğin, ortamı kontrol etme ve saldırganlık gayretlerinin sonuçlarından ne kadar hoşlandıklarını fark etmiştir. Ona göre, saldırgan davranışın, ilişkilerde, farklılaşmalarda ve çocukların gelişiminde önemli rolü vardır. Kendine güven, kendini koruma, ortama hâkimiyet ve düşmanlık gütmeyen zarar vericilik kavramları arasında güdülenmeye dayalı ilişkiler görülür ve böylece uyum sağlama ve kendini koruma katkısı amaçlayan saldırganlık da, birincil saldırganlık olarak kabul edilen "kendine zarar verme"ye karşı ikincil tabiatla kabul edilir.

Marcovitz'e göre (1973), saldırganlık birçok benzer davranış ve ilişkiyi altında toplayan bir şemsiye terimdir: Spektrumda merak, araştırma (exploration), kendini kabul ettirme, üstünlük, hâkimiyeti kabul ettirme ve istismar vardır. "Şiddete tesadüf ederiz ama saldırganlığa etmeyiz". Saldırganlık olmadan yaşamda kalma, öğrenme

için aktif bir dürtü, içimizdeki dürtülere ve etrafımızdaki zorluklara ve ulaşılması gereken amaçlara hâkimiyet düşünülemez.

Heimann ve Valenstein'a göre (1972) klinik bakımdan, normal olarak her çocukta aktivite için, kendini kabul ettirmek için ve çevreye hâkimiyet için bir dürtü, bir hamle vardır; dürtü ve hamlede, tahripkarlığa doğru veya yönelik bir kibir ve aşırılık yoktur. Yapıcı ve yıkıcı saldırganlık vardır ve bunlardan birbirlerinden ayrılmalıdır.

Psikiyatristler, şiddete yönelik davranışa yol açan etkenleri araştırmak istediklerinde çoğu zaman ilk önce bireyin kişilik yapısını incelemeye meyillidirler. Winnicott'a göre şiddete eğilimli bir kişide onu şiddet eğilimli davranışa götüren en önemli etkenler, "yetersiz kalan" ana-baba-çocuk-aile ilişkisi, aile şefkati ve ayrıca nesilden nesile aktarılan şiddet içeren davranış biçimleridir. Yapılan başka bir araştırma göstermiştir ki çocuklar için saldırgan davranış, depresyonu önleyici bir yöntem gibi görünmektedir. (Burks ve Harrison 1962) Saldırgan davranışın meydana gelmesine yol açan sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin yanı sıra, yoksulluk ve işsizlik ile şiddet faktörleri de şiddetin oluşumunda önemli rol oynarlar. Bunun dışında şiddet, bireyler ve topluluklar arası düşmanlıklarda aniden beliren gerginlik sonucunda, terör eylemlerinde ve savaş ortamlarında kendini gösterir.

Bir başka deyişle insanlar, planlanmış bir şiddet eylemini haklı görmeye çalışarak vicdanlarını rahatlatmaya çalışmak zorundadırlar. Bu insanlar bile, çevreleri ve yakınları tarafından doğru bir davranış sergiledikleri duygusuna kapılmalarını sağlayacak denli bir onaylama ve desteğe gereksinim duymaktadırlar. Böylece niyetlerinin doğru olduğuna inanacak kadar "narsist" bir destek almış olurlar.

Ama şunu da unutmamak gerekir ki şiddet olaylarının meydana geldiği her toplum, belli bir süre sonra şiddete "alışmakta" ve şiddet eylemleri ile ilgili haberlere karşı duyarsızlaşmaktadır.

Saldırganlığın Psikanalitik Teorisinde Yeni Görüşler

Rochlin'e göre, ne zaman ki, narsizm-kendiliğin (self) korunmasını sağlayan kendini sevme-tehdit edilir, utanç yaşanmaya başlar, öz değerimiz yaralanır; işte o zaman, saldırganlık ortaya çıkar. Öz değerimizi onarmak, değerimizi kendimize ve çevremize kabul ettirmek için, saldırganlığı savunma işlevlerine başvurulur, onların korunmasına sığınılır. Bu onarma için oluşan saldırganlık aşırı olabilir, ancak daima yıkıcı değildir ve yaratıcı da olabilir. Narsizm, nazik bir eşitlikte dengelyi devam ettirmek için, saldırganlığı gerektirir. Saldırganlık, narsizmin emrindedir ve hiçbir zaman hizmette kusur etmez. Narsizm için yaralanma tehdidi her zaman dışardan gelmez, bazen kendi kendini tenkit (self-criticism)de yaralanma sebebi olabilir ve bu da daima saldırganlığı tahrik edebilir.

İnsanın en büyük incinme yaralanma kaynağı onun narsisizmidir; saldırganlık daima onun tarafından davet edilir; "narsisizmin gaddarlığı bir insanlık şartıdır".

Rochlin'e göre, saldırganlık, bir iştah veya arzu değildir. O, sadece kendiliğe (self) hizmet eder. Düşmanca zarar verme doğuştan gelmez; aksine o narsistik ve ya başka kaynaklı yaralanmalardan ileri gelen aşırı hoşnutsuzluk ve tatminsizlik yaşantılarından kaynaklanır.

Kohut, şiddetli öfkenin, eninde sonunda, yaşantının bir sonucu olarak, tahrikle ortaya çıkacağını anlatır. Burada, yaşantıdan, kişinin hayatından gelip geçmiş olaylar ve bu olaylarda kendilik nesnesinin (self-object) yarattığı hayal kırıklığı söz konusudur. Şiddetli öfke aktarımda da ortaya çıkar. Kohut'a göre insanın zarar vericiliği, psikolojik bir olay olarak, ikincildir; çocuğun optimal eş duyumsal yanıtlar şeklindeki gereksiniminin, kendilik nesnesi tarafından karşılanması sonucu ortaya çıkar. Aynı şekilde saldırganlık, yine bir psikolojik olay olarak, doğuştan gelmez. Saldırganlık, yani, kin dolu zarar vericilik, başlangıçtan itibaren, çocuğun kendine güveninin bir ögesidir. Kohut da Rochlin gibi, zarar verici öfkenin, daima, kendiliğin yaralanmasıyla güdülendiğine inanır. Narsistik öfke, Kohut'a göre, zedelenebilir kendiliğin narsistik yaralanmaya yanıtıdır. O biyolojik bir dürtünün tezahürü değildir. Onun temelinde ciddi bir narsistik yaralanma vardır; öyle bir yaralanma ki, kendiliğin uyumu, bütünlüğü tehdit edilmiştir; özellikle çocuğun kendilik nesnesi tarafından yapılan bir yaralama söz konusudur. Çocukta başlangıçta görülen saldırganlıkla, aşırı öfkeye delalet eden saldırganlık arasında bir ilişki yoktur. Kendine güvene delalet eden saldırganlıklar, bebeğin optimal eş duyumsal yanıtı bir ortam yaratmak için, kendilik nesnelere yüz yüze isteklerde bulunurken takındığı sebatlı ve güvenceli tutumun belirtileridir. Buradaki saldırganlık yıkıcı, zarar verici değildir. Zarar verici bir saldırganlık ise bir çözümme ürünüdür. Eğer çocuğun kendilik nesnesi gereksinimleri kronik ve travmatik olarak hayal kırıklığına uğratılırsa, yani eş duyumsal başarısızlıklar gelişirse, o zaman, çözümme ürünleri olarak, zarar verici saldırganlık gelişir.

Gunther'a göre, saldırgan davranış (ister yıkıcı, ister yapıcı, ister regresif, ister progresif olsun) faaliyet halindeki tüm kendiliğin bir ifadesi olan bir çeşit kendine güven biçimidir. Sağlıklı kendine güven insanın birçok yaratıcı faaliyetlerinde ortaya konur: çalışma, performans, bilim bunlar arasındadır. Bu da sonunda insanı diğer insanlarla rekabete götürür. Aşırı mutsuzluk ve haz eksikliği, sonunda kin dolu zarar vericiliğini doğurur.

Psikanalitik dürtü teorisinin ispat edilebilen esası, hastaların bilinçli ve bilinçsiz arzularıdır (wishes).

Doğrudan Psikanalitik Çocuk Gözlemi İle Elde Edilen Bulgular

Psikanalitik açıdan saldırganlığı

- Yok, edici olmayan saldırganlık ve
- Düşmanca yok edicilik olarak ele alınır.

Yok, edici olmayan saldırganlık çocuğun doğasında olan bir yok edicilik davranışıdır. "Çocuğun doğasında olan" dan kastedilen, bu davranışın öğrenilmiş bir davranış olmadığı manasına gelmektedir.

Bu şekil yok edicilik kendine zarar verici olamaz, aksine, kendini korumaya hizmet eder. Doğuştan saldırganlık yıkıcı ve yok edici değildir. Beslenme ve kendini koruma amacı ile canlı bir yapının yok edilmesi duygusuz yok edicilik olarak adlandırılır ve bu çeşit saldırganlık klinik olarak intrapsişik çatışmalarda görülür ve kişinin fantazilerinde yer alır. Bunlar dışında kendini gösterme eğilimi görülmez.

Rochlin, çocukta, doğumdan itibaren var olan 'aşırı öfke' diye tanımlanan bir duygu olduğunu; bu duygunun belirli bir nesneye karşı olmadığını; herhangi bir tarafa yönlendirilmemiş olduğunu, belli bir sebep taşımadığını ve merkezi sinir sisteminin bir tepkisi olduğunu söyler. Bu öfke çocuğun egosunun gelişiminden önce ortaya çıkar. Bu öfkede bir niyet veya yönelim yoktur; çünkü henüz, bilişsel yapı oluşmamıştır. Bebeklik öfkesi, haz karşıtı aşırı duyguların ilk ortaya çıkışlarına delalet eder ki bu duygular ileride düşmanca yok ediciliği doğururlar. Düşmanca yok ediciliğin boşaltılması, serbest bırakılması zorunlu değildir. Düşmanca yok ediciliğin esas amacı birinin üzerine gitmek, onu kontrol altına almak ve kendini diğeri üzerine öne sürmektir. Daha yaşamın başlangıcından itibaren ortaya çıkar, birinci yaşın sonu gelmeden, acıtmak zarar vermek ve böylece kontrol altında olan nesneyi düşmanca yok etmek amacını geliştirir.

Genellikle nefret ve şiddetli öfke terimleriyle tanımlanır. Klinik olarak fantazilerde, çatışmalarda ve çatışmalı nesne ilişkilerinde görülür. İd ve süper ego türevlerini etkiler ve sık sık ego işlevlerinde, stabilizasyonun gelişmesinde, nesne ilişkilerinde tahribat meydana getirir tahribat yapma bakımından mal adaptif ve antisosyal etkileri sayılamayacak kadar çoktur.

Saldırganlık ise birini hedef alır ve o nesneye karşı bir düşmanlık niyeti ve yönelimi söz konusudur.

Şiddetli öfke, düşmanlık ve nefrette olduğu gibi bir duygusal niteliği vardır. Yıkıcı olmayan saldırganlığın aksine saldırganlığın bu çeşidinde bir amaç vardır o da yok edicilik için yok ediciliktir.

14 aylık bir çocuk, bir oyuncak veya bir kitabın sayfalarını parçalayıp yırtarken iki türlü saldırganlığın beraber faaliyette olduğunu görürüz: Yok edici olmayan saldırganlık ve düşmanca yok edicilik. Aynı şekilde, saldırgan davranış, bazen yok edicilik ve yok edici olmama arasında gidip gelebilir.

İkinci yaşın başlangıcından itibaren yok edici saldırganlık görülmeye başlar. Alay etmek, sataşmak, kızdırmak şeklinde kendini gösteren davranışlardır. Burada isteyerek ve bilerek kendini ve başkasını acıtmak davranışı, egonun tefrik yeteneğinin yapılaştığının işaretidir. Bununda geçmişinde, psişik acı yaşantısı ve haz karşıtı aşırı duygusal denk vardır.

Yok, edici olmayan saldırganlığın amacı kendini ve çevreyi kontrol ve asimilasyon, ego dürtüsü yardımı ile kendine ve çevreye hükmetme de kendini öne sürmektir; otonomi, rekabet ve kendini koruma çabalarının, ayrıca bireyin gereksinimlerini, malını ve haklarını elde etmede ve korumada da kuvvetli motivasyonel bir güçtür. Narsistik amaçlar uyum sağlamayla (ego fonksiyonları dâhil) yakından ilgilidir. Kendini ileri sürme ve kendini belirleyebilme gücünü ateşler.

Dürtüler, sadece doğuştan gelen özelliklerle değil aynı zamanda yaşantılarla da tayin edilir. Ve dürtüler doğuştan gelen basit verilerin ötesinde olan psikolojik olaylardır.

3. TOPLUM VE SALDIRGANLIĞIN SOSYAL BOYUTU

Milyonlarca yıllık evrimin şekillendirdiği doğayı incelediğimiz zaman, saldırganlığın her çeşidini tüm hayvanların ve insanların yaşamında görebiliriz. Toprağın üstündeki ve altındaki kaynakların paylaşılmasındaki belirsizlik, karmaşa ve bölüşümdeki, paylaşımındaki değişiklikler çatışma ve şiddete yol açar. Pek çok hayvan yaşadıkları bölgeyi çok duyarlı algılarla bölümler ve bölgelerine yabancıların girmesine ve kaynakların paylaşılmasına engel olurlar.

Bir topluluğu oluşturan birey sayısının arttırılması bile, en önemli içgüdüler olan kişisel bağ ve tür içi saldırganlık arasındaki dengeyi bozacak iki sonuca yol açar. İlk bireylerin artmasının kişisel bağlara zararı vardır. İkinci olarak çok sayıda bireyin küçük bir uzam içinde sıkışmaları, tüm toplumsal tepkilerin yıpranmasına yol açar. Saldırgan davranışa hazır olmanın artması, deneysel sosyologların çoktandır bildikleri gibi, dar bir alana sıkıştırılmış olmanın belirgin bir özelliğidir.

Türkiye’de gençlik ve Şiddet başlıklı bir incelemesinde Şerif Mardin özellikle, kültür bunalımı, yetersiz eğitim ve sağlıksız kentleşme üzerinde durmuştur.

Kaynakların kıtlığı, ulusların, grupların, kişilerin “diğerlerinin haklarını, mallarını ve hizmetlerini ele geçirmek için şiddet kullanmalarında başlıca etkenlerdir”. İlk kıtlığa çare olarak gelişen şiddet kullanımı sonradan hırs ve tamahın ortaya çıkışıyla farklı niteliklere bürünmüştür. Kuvveti elinde tutan, şiddet kullanma durumunda olan, bu duruma özgü bir hırs da gelişmiştir. Kuvveti tekelinde bulunduranlara sadece gıpta edilmekle kalmamış aynı zamanda onlar daha da yüceleştirilmiştir.

Hırs, tamah ve şiddet arttıkça sorunların çözüleceğini beklemek nafi değildir. Çözüm bir yana yeni problemlerin ortaya çıkışı kaçınılmazdır. Sonuçta şiddet sadece kaybedenlere değil kazananlara da zarar getirir. Aşırı şiddet yenilenlerde utanç ve nefret, yenende suçluluk geliştirir. Öfke ve şiddetin artması kişinin ve grupların kendilerini kontrol yetilerinde zaaf yaratır. Kontrol kaybını utanç ve suçluluk izler. Karmaşık bir duygu dinamiği bulaşıcı bir şekilde etrafa yayılır. Saldırıya maruz kalanlar da karşı şiddetin ilk adımını atarlar.

C.Wright Mills, “Barış, her türlü bakış açısından o denli ‘güzel’ bir terimdir ki buna son

derece sakınımla yaklaşmak yerinde olacaktır. Her dönemde her türden insan için son derece farklı anlam taşımıştır. Böyle olmasaydı insanlar barış üzerinde bu denli çaba göstermez, görüş birliğine varamazlardı” demiştir.

Durkheim ‘ın dayanışmacı modeline baktığımızda, iş bölümünden herkes yarar sağlar. Bu nedenle çatışmaya gerek yoktur. Çünkü her zaman bir uyum söz konusudur.

Silvan Tomkins’e göre şiddetin kontrolü için üç büyük düzenek geliştirmişlerdir. Birinci düzenek olumsuz duyguları küçümsemek, olumlu duyguları büyütme. İyi ve kuvvetli öfke ve şiddet yüceleştirilir; kötü ve zayıf öfke ve şiddet de aşağılanır. İkinci düzenekte öfke ve şiddet başta olmak üzere her şeyde ılımlılık önerilir. Üçüncüsünde ise öfke dahil tüm duygu ve arzulara makul bir yatışma yaratmak, bunu da sade ve doğal bir yaşam ve uhrevi hedefler uğruna dünya zevklerinden ödün vererek başarmak amaçlanır.

Arendt’in kavramsallaştırması ile söylessek, iktidar farklılığının sonucunda birinin iradesinin diğerinin iradesine bağlanması şiddeti oluşturmaktadır. Daha anlaşılır bir anlatımla, insan ile insan arasındaki ilişkinin şiddete dayalı bir ilişki olması, taraflardan birinin hayat karşısındaki konumunun değişmesi ile hayatının öznesi olma şansını yitirmesi ile oluşmaktadır.

Bu ve bunun gibi tanımların kültürden kültüre, hukuktan hukuka farklılık göstermektedir ve bu da son derece doğaldır.

İnsanın içindeki her şeyin hayvan olduğunu ama hayvanın içindeki her şeyin insan olmadığını söyleyen eski Çin bilgeliği, bu “insan içindeki hayvanın, daha en başından kötü, aşağılık ve kökü kazınması gereken bir şey olduğunu söylemiyor. İnsanın sadece insana özgü, yüksel ahlaksal olduğu kabul ediliyor ve diğer hayvansı davranışlarından daha uygun düşen bir tepkisi var bu tepkiye coşku deniliyor. Gerçekte ise coşkuya kapılana egemen olan, bizim eski dostumuz ve yeni düşmanımız, tür içi saldırganlıktır ve bunu, toplumsal savunmanın çok eski, hiçbir biçimde yüceltilmemiş tepkisi biçiminde yapar. Söz konusu tepki toplumsal çıkarlar için, savaşmaya hazır olmayı gerektiren dış durumlar tarafından, adeta bir refleks gibi önceden kestirilebilir. Bu çıkarlar aile, ulus, delikanlılık şerefi, gibi durumlardır. Soyut ya da somut olabilirler. Coşkuyu optimal bir biçimde doğuran ve maksatlı olarak oluşturulan uyarma durumu, öncelikle yukarıda anılan değerlerin tehdit edilmesiyle ortaya çıkar. İkinci olarak önder figürü önemlidir. İnsanın coşku tepkisinin içgüdüsel doğasını kanıtlamaktadır. Üçüncü ve neredeyse en önemli nokta en güçlü coşkuya kapılma durumlarında olabildiğince çok sayıda birlikte sürüklenenlerin bulunuşudur. (Coşkuya kapılma yasaları anonim sürü oluşumuna bütünüyle benzerler.) Bir ödevin gerçekleştirilmesinin önündeki tüm engeller anlam ve önemlerini yitirirler. Türdeşlerini yaralamayı ve öldürmeyi engelleyen içgüdüsel kitlemeler ne yazık ki gücünü kaybeder. Coşkuya kapılma, insanın gerçek bir otonom içgüdüdür. İnsanlığın saldırgan ve kavgaya hazır oluşunun nedeni coşku yapılanmasının toplumsal saldırganlığın boşaltılması için gerekli uyarı durumunu oluşturuyor ol-

masıdır. İnsanın kendisini coşkuyla en yüce olanın hizmetine adayabilen tek canlı varlıktır, bunu yapmak için her türlü tehlikeyi göze alarak, yaptıklarını en yüce olan uğruna yapması gerektiği inancıyla örgütlenmeye gerek duyar.

Değişen ekonomik şartlar, artan nüfus yoğunluğu, git gide zorlaşan iş koşullarıyla birey TV karşısına geçerek rahatlamayı tercih etmektedir. İnsanlar gündelik öfkelerini TV'nin karşısında şiddet sahnelerinde kendileri aktörmüşçesine, özdeşleştikleri kahramanlarla eş duyum halinde rahatlamaktadır. Şiddet sahnelerini izleyen birey, öfkelenildiği kişinin cezalandırılmasından haz alır. Gündelik öfkelerin somutlaştığı kötü adamlar, hainler, yalancılar, ikiyüzlüler ve kanunsuzlar tek tek öldürülmekte, işkence görmektedir.

Yapılan gözlem ve araştırmalar göstermiştir ki, çocuklar erken yaşlarında şiddet sahnelerini büyülenmiş gibi seyretmektedirler. Fıskıran kanlar, kopan kollar, bacaklar, yere düşüp hareketsiz kalan insanlar onlar için büyüleyici ve mucizevidir. Bu erken yaşta çocuklar hile, kurnazlık gibi soyut kavramları bilmezler. Ölüm kavramları bile gelişmemiştir. Ekranı olup bitenleri masumca oturup seyrederek; gördüklerini eğlendirici, heyecan verici bulurlar. Daha ileri yaşlarda, iyi / kötü kavramlarının oturması, ölümün kavranması, hile, kurnazlık gibi soyut düzeyde anlaşılacak şeylerin özümsemesiyle çocuk farklılaşır, şiddeti, onun uyandırdığı acıyı da yaşayarak algılar. Film, dizi ve çizgi filmlerin büyük bir bölümü, şiddeti, onun kötülüğü ve yıkıcılığı ile beraber işlerler.

Bu noktadan hareketle denebilir ki, TV ve sinemanın şiddeti öğretip özendirdiği tezi reddedilmektedir. Medyanın şiddet gösterimi, kimi sosyal bilimcilerin savunduğu gibi katarsis sağlamanın çok ötesinde, bu insanların başkaları üzerinde şiddet uygulamalarını da, başkaları tarafından kendileri üzerinde şiddet uygulanmasını da meşru görme eğilimi edinmelerine neden olmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet

Dünya ve Türkiye`de kadınlara yönelik şiddet her geçen gün artmaktadır. Rakamlar dehşet vericidir. Tüm dünyada ülkeden ülkeye değişmekle birlikte kadınların ortalama %70'e yakını erkekler ve özellikle eşleri ya da birlikte yaşadıkları erkekler tarafından çeşitli şekillerde şiddete maruz bırakılmaktadırlar.

Türkiye'deki ailede kadına yönelik fiziksel şiddet çalışmalarında farklı oranlar bildirilmektedir; çalışmalarda bildirilen fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranını %8 ile %75 arasında değişmekte, büyük çoğunluğunda %10 - %50 arasında değerler bildirilmektedir.

Son 30 yılda aile içi şiddet alanında yapılan çok sayıdaki ampirik çalışma aile içi şiddetin nedeni ve kolaylaştırıcıları olarak tek bir faktörden ziyade çoğul faktörlerden söz edilebileceğini ortaya koymaktadır (Gelles ve Maynard, 1987).

Aile içindeki şiddeti geniş bir sosyal çevre ile ilişki içinde kişinin çevresi, aile mikroçevresinden toplumsal makroçevreye kadar uzanan, birbiri içine geçen ve birbiriyle etkileşim içinde bir dizi ortam olarak ele alınarak değerlendirilmesi gerekir. Bireylerin biyolojik ve kişisel özellikleri; kişi ve çevresi arasındaki ilişki şiddetin ortaya çıktığı varolan bağlamı; insan gelişiminin gerçekleştiği birbiriyle etkileşen ortamlar ve çevrenin niteliği (kalitesi) yani kişinin ilişkilerinin içinde yer aldığı formal veya informal kurumlar ve sosyal yapıları; ve kültürel normları da içeren sosyal ve ekonomik çevre kadına yönelik şiddete bakarken beraberinde değerlendirilmelidir. Ailede kadına yönelik şiddeti ele alırken sadece tek bir faktörün şiddete yol açan "neden" olarak ele alınmayıp, bir erkeğin belirli bir durumda bir kadına şiddet uygulama olasılığı ile ilgili olarak bir dizi faktörün birararada etkileşimine bakılması gerekir.

Aile içindeki (örn. ebeveyn ile çocuk arasında veya aile ile çevresi arasında) herhangi bir uyumsuzluğun da şiddet durumu yaratabileceğini öne sürülmüştür. Uyumsuzluğa ek olarak; şiddetin ailenin yaşadığı diğer gerilimlerle de (örn. ebeveynler arası ilişkideki eksiklik veya gerginlik; gelir kaynaklarının veya toplumsal destek sistemlerinin eksikliği, vb.) artabildiği değerlendirilmiştir. (Garbarino (1977). Ailede şiddetin gelişebilmesi veya şiddet riskinin ortaya çıkması için bu şiddet meşrulaştıran bir değer sistemi yoluyla kültürel onayın olması ve ailenin, toplumsal veya etkili aile destek sistemlerinden uzak, izole kalmış olmasının önem taşıdığını vurgulamıştır (akt. Kurst-Swanger, 2003; akt. Levinson, 1989) Belsky (1980).

Bir erkeğin eşine şiddet uygulama riskini öngörebilmek için değerlendirme erkeğin cinsiyet rollerine, kadın-erkek ilişkilerine ve şiddetin kabul edilebilirliğine ilişkin tutum ve inançları (makrosistem); erkeğin izolasyon ve stres düzeyi (ekosistem); çiftin iletişim ve çatışma düzeyi ve doğası (mikrosistem) ve erkeğin duygularını dile getirme, empati kurma yeteneği, eylemlerinin sorumluluğunu görebilme/ alabilme becerisi, saldırganlık, öfke kontrol düzeyinin (ontogenik) incelenmesi ile yapılabilir. Ailede kadına yönelik şiddet, sosyal çevrenin değişik düzeylerdeki faktörlerin birbiriyle etkileşimi bağlamında ortaya çıkar.

Şiddetin nedenlerini anlayabilmek için, bireysel, durumsal ve sosyokültürel faktörlerin bir arada el alınması ve araştırılması gerekmektedir. Bireysel düzeydeki risk faktörlerini kültürlerarası çalışmaların bulguları ile birleştirerek, neden bazı toplumlarda ve/veya neden bazı bireylerin diğerlerine göre daha fazla şiddet kullandığı ve aynı biçimde neden kadınların –özellikle evli kadınların- çoğu durumda şiddetin mağduru olduğunu anlamaya katkıda bulunacaktır. Şiddetin ortaya çıkma olasılığını, sosyal ve kültürel normlar (örn. erkeğin kadına üstünlüğü gibi) bireysel düzeydeki faktörlerle (örn. erkeğin çocukken şiddete maruz kalması gibi) birlikte belirlenmektedir. Risk faktörlerinin artması durumunda şiddetin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Bazı risk faktörleri bir şiddet biçimine özelken, bir dizi risk faktörünün (örneğin; egemen kültürel normlar, yoksulluk, sosyal izolasyon, alkol ve madde kullanımları, silahlara kolay ulaşım, vb.) farklı şiddet biçimleri için de geçerli

olduğu görülmektedir (WHO, 2002). Şiddetin farklı biçimleri arasında bağlantılar, çeşitli araştırmalarda sık olarak ortaya konulmaktadır. Çeşitli çalışmalarda, bir biçimdeki şiddete maruz kalma riski yaşayanların veya uygulayanların diğer şiddet biçimlerine de maruz kalma veya uygulama risklerinin yüksek olduğu belirlenmektedir (WHO; 2002)

Kişilerarası şiddet sosyal çevredeki değişik düzeylerdeki faktörler arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak görülmektedir. Daha önce şiddete maruz kalmış; kendisi de çocuklarına ya da diğer insanlara şiddet uygulayan; evlilik sorunları yaşayan; boşanmış ya da boşanmak üzere olan; düşük eğitim seviyesine sahip ve düşük maddi gelire sahip kadınların daha çok şiddete maruz kalmaktadırlar.

Düşük eğitim seviyesine sahip, çocukluk döneminde şiddete maruz kalan, çocukluk döneminde kadına yönelik şiddete tanıklık yapan, alkol bağımlılığı ve antisosyal kişilik özelliklerine sahip olan ve çok eşli olanlar ve kadınlar tarafından sadakatsizlikle suçlananlarda şiddet uygulama davranışını daha sık gösterdikleri gözlenmiştir.

Aile içi şiddet tüm Kadına yönelik şiddet uygulamanın normal olduğu bir kültürde yetişen, düşük toplumlarda, ülkelerde, kültürlerde, her demografik kesimde görülsede; özellikleri, biçimi, aldığı formlar, destek ve güçlenme kaynakları önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Sorunun yaygınlığı ve biçimi, boyutu ve etkileştiği faktörlerin aydınlatılmasına yönelik çalışmalar, önleme ve mağdurlara hizmet sunma çalışmalarına önemli katkılar sağlayabilecektir.

Ailede kadına yönelik şiddet, yaygın ve sistematik tüm şiddet türlerinde olduğu gibi ancak toplumsal kabul görüş, örtük onay veya göz yumma ile sürebilir. Var olan kültürel yapı, gelenekler, ön kabullerle beslenmeyen şiddet istisnai olarak varlığını koruyabilir. Kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar ve kadına yönelik tutumlarla ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Şiddet kavramı, ana özellikleri ne olursa olsun, zamana ve topluma göre de değişir.

Toplum sürekli dönüşümlere uğruyor ve bunun sonucunda şiddet kavramı daha da çeşitleniyor. Her ne kadar son yıllarda çevre ve tarih korunması yönünde olumlu adımlar atılsa da, ormanlarımızın baltaya tutsak edilmesinin, verimli alanların erozyon ya da yanlış kentleşme ve sanayileşme ile giderek ortadan kalkmasının, nehir ve denizlerimizin kanalizasyon çukuruna dönüşmesinin, kent havasının sürekli kirlenmesinin, insanların ruhsal dengesi ve bedensel sağlıkları açısından kesin bir tehdit oluşturması da şiddet değil midir?

KAYNAKÇA

- Archer, J., Graham-Kevam, N. (2003) *Do Beliefs About Aggression Predict Physical Aggression to Partners? Aggressive Behavior, Volume 29, pp 41- 54*
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (BAAKB) (1997). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*,
- Ankara Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (BAAKB) (2000). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Ankara
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü & Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2006). *Aile yapısı Araştırması, 2006*
- T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. Baykal, T. (1996). "Lise Öğrencilerinin Ruh Sağlığının, Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Başaçıkma Mekanizmaları ile İlişkisi" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji, A.B.D., İzmir.*
- Crowell, N.A. ve Burgess, A.W (1996) *Introduction, (Eds.) Crowell ve Burgess, Understanding Violence Against Women., National Academy Pres, Washington D.C.*
- Cunningham, A., Jaffe, P.G., Baker, L., Dick, T., Malla, S., Mazaheri, N., Poisson, S. (1998). *Theory-Derived Explanations of Male Violence Against Female Partners: Literature Update and Related Implications for Treatment and Evaluation, London Family Court Clinic, London ON (http://www.lfcc.on.ca/maleviolence.pdf)*
- Eckhardt, C., Bradley, N., Deffenbacher, J. (2002). *The assessment of anger and hostility: a critical review. Aggression and Violent Behaviour. 9 (2004) 17-43*
- Evans, S.E., Davies, C., DiLillo, D. (2008). *Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes. Aggression and Violent Behaviour, 2008 (accepted manuscript).*
- Faramarzi, M., Esmailzadeh, S., Mosavi, S. (2005). *A comparison of abused and non-abused women's definitions of domestic violence and attitudes to acceptance of male dominance. European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology 122 (2005) 225-231*
- Freud, S.: Standart Edition. 1953-1964. Hogarth Press, Londra.
- Gelles, R.C., Straus, M. (1990). *Injury and Frequency of Assault and the "Representative Sample Fallacy" in Measuring Wife Beating and Child Abuse. Eds. Straus, M.A., Gelles, R.J. Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8.145 families. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990. pp.71-91.*
- Goodall, J.V.L.: "The Behavior of Chimpanzees". *International J. Soc. Sci. Ve American J. Psychiat. 1971-1973.*
- Greene, A.F., Lynch, T.F., Decker, D., Coles, C. (1997). *A psychobiological theoretical characterization of interpersonal violence offenders. Aggression and Violent Behavior, Vol. 2., No.3 pp. 273 - 284*
- Greenacre, P. "Considerations Regarding The Parent-Infant Relationship". *International J. Of Psychoanalysis. No:41.*
- Gunther, M.: "AGGRESSION, Self Psychology and The Concept of Health". *Advances in Self Psychology; ed. A. Goldberg. Int.Unv.Pres, New York, 1980*
- Heimann, P. & Valenstein, A.F.: "The Psychoanalytical Concept of Aggression. An Integrated Summary", *International J. Of Psychoanalysis. No:53, 1972.*
- Heise, L., Ellsberg, M., Gottemoeller, M. (1999). *Ending Violence Against Women. Population Reports, Dec. 1999*
- http://findarticles.com/p/articles/mi_m0856/is_4_27/ai_72739225
- Hoshmand, L.T. (2007). *Cultural-Ecological Perspectives on the Understanding and Assessment*

of Trauma. In eds. Wilson, J.P., Tang, C.S. Cross-Cultural Assessment of Psychological Trauma and PTSD Springer, Newyork, USA

Kim, J., Motsei, M. (2002). Women enjoy punishment: attitudes and experiences of gender-based violence among PHC nurses in rural South Africa. *Social Science & Medicine* 54 (2002) 1243 – 1254.

Kohut, H.: *The Restoration of The Self* Int. Uni. Press, New York, 1977.

Kurst-Swanger, K. (2003). *Violence in the Home : Multidisciplinary Perspectives*. Cary, NC, USA: Oxford University Press, Incorporated, 2003

Lacan, J. (1966), "Discours de Romes", Les Écrits içinde, Seuil Yayınları, 2008.

Lantos, B.: "The Two Genetic Derivations of Aggression With Reference to Sublimation and Neutralization". *International J. Of Psychoanalysis*, No:39, 1958.

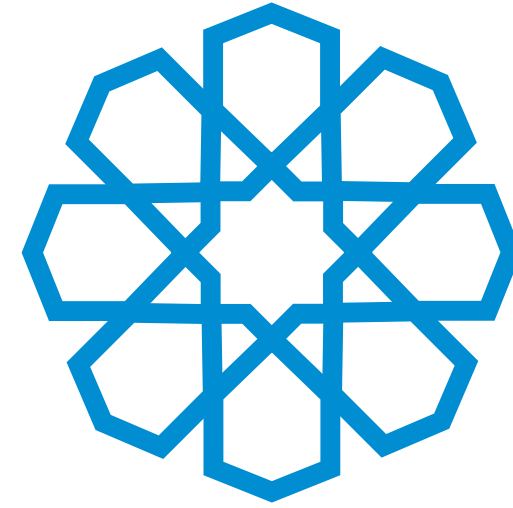
Mardin, Ş., *Youth and Violence in Turkey, Archives Europeennes e Sociologie," Tome XIX, No.2, 1978, (Sf:229,254) (Sf:100)*

Marcovitz, E.: "Aggression in Human Adaptation". *Psychoanal. Quart.* No:42, 1973.

Rochlin, G.: *Man's Aggression: The Defense Of The Self*. Boston, Gambit,1973.

Solnit, A.J.: "Some Adaptive Functions of Aggressive Behaviour": *Psychoanalysis. A General Psychology*. Int. Univ. Press. New York, 1966.

Tomkins, Silvan S.: *Affect, Imagery, Concioussness*. Vol.: II & III., Springer Publishing Company, new York, 1963.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN KAYNAĞI

Gülçin ZAFER

İnönü Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik - Elektronik Mühendisliği Lisans Öğrencisi
gulcinzafer4@gmail.com

Özet

Bu bildirinin amacı, dünya üzerindeki en büyük sosyal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddetin, ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörleri, şiddet türleri, şiddet uygulayan kişilerin içinde bulunduğu bireysel ve toplumsal koşulları açıklamaktır.

İnsanlar, doğumla başlayan yaşamı boyunca, doğru-yanlış kavramlarının ne olduğuna dair olguları anlamaya ve çevresini buna göre algılamaya çalışır. Geçmişten günümüze bakıldığında bireysel ve toplumsal düzeyde farklı boyutlarda gözlenen şiddet olgusu, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman fiziksel kimi zaman da psikolojik düzeyde kendini gösteren bu olgu, bireylerin yaşam kalitelerine büyük ölçüde zarar vermektedir. Bu süreç içerisinde cinsiyet önemli bir etkidir. Hemen hemen her toplumda mücadele edilen sosyal sorunların başında gelen şiddetin en yoğun uygulandığı kişiler maalesef kadınlardır. Şiddete zemin hazırlayan en büyük faktörlerden biri toplum içerisinde kadına verilmiş rollerdir. Kadın- erkek olmanın sadece biyolojik farklılığı yoktur. Belirli karşılıkları vardır. Kadına, bu karşılıklarda genellikle toplumsal olarak annelik kavramı üzerinden rol yüklenmiştir. Sadece doğurganlık rolü biçilerek, olduğundan zayıf, güçsüz ve yetersiz gösterilmektedir. Bu durum şiddetin uygulanmasına zemin hazırlamaktadır. Bir kadın sadece eşi tarafından şiddete maruz kalmıyor. Babasından, abisinden, hatta küçük erkek kardeşinden, evlendiğinde eşinin ailesinden ve daha da kötüsü aile içindeki erkeklerin yanı sıra hemcinslerinden de şiddet görebiliyor. Yapılan araştırmalar ışığında şiddetin uygulanmasına neden olan diğer faktörlere bakacak olursak; şiddet gösteren kişinin yaşadığı ortam, yetiştirildiği toplumun sosyal, kültürel, ekono-

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

mik durumu ve yetiştirilme tarzı, toplumun bazı kesimlerinde hala devam etmekte olan "Erkektir Yapar, Kadındır Susar" anlayışı ile oluşturulan "erkek egemen" olgusu, eşitsizlik, ayrımcılık ve cinsiyet ayrıştırması, toplumsal baskı, günümüzde popüler kültürün olumsuz dayatmaları (sosyal medya, dizi ve filmlerdeki şiddet içerikli özendirici durumlar), kişiler arası empati eksikliği ve ego çatışmaları gibi unsurları görürüz. Maalesef ki bu unsurların sayısını arttırmak hiç de zor değil.

Resmî makamlarca uygulanacak bilinçlendirici eğitim çalışmaları, medyada yer alacak yazılı ve görsel yayınlar, hem erkeğin hem de toplumun bu konuda daha duyarlı olmasına katkı sağlayacaktır. Geleceğimizin güvencesi olan çocuklarımızın da okullarda alacakları eğitimlerle, verilecek doğru bilgilerle kadına şiddet konusunda hassas olmaları sağlanabilir. Ayrıca kadın sığınma evlerinin sayılarını arttırmak ve daha faydalı şekilde kullanımlarını desteklemek, kadın danışma merkezlerinin sayılarını arttırmak, vb. bu konudaki bilinci arttırmaya yönelik adımlar olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Toplumsal Roller, Kadın

THE SOURCE OF VIOLENCE AGAINST WOMEN

Abstract

The purpose of this declaration is to explain the factors, types of violence and the individual and social conditions in which the perpetrators of violence lay the groundwork for the emergence of violence against women, which is one of the biggest social problems in the world.

People try to understand the facts about what their right-wrong concepts are and perceive their environment accordingly throughout their life starting with birth. From past to present, the phenomenon of violence observed in different dimensions at individual and social levels is unfortunately an integral part of life. This phenomenon, which sometimes manifests itself on a physical and sometimes psychological level, harms the quality of life of individuals at a large scale. Gender is an important factor in this process. Unfortunately, women are the ones most intense in violence, which is one of the main social problems that are being tackled in almost every society. There is no biological difference between being a man and a woman. There are certain provisions. In these provisions, the role of the woman is usually assumed through the concept of motherhood socially. Only by giving the role of fertility, weak and inadequate. This situation sets the ground for the implementation of violence. A woman is not only subjected to violence by her partner. He can see violence from his father, his brother, even his younger brother, his husband's family when he gets married, and even worse from the men in the family as well as his fellow men. If we look at the other factors that cause violence in the light of the research carried out; the living environment of the person who is violent, the community where she was raised, social, cultural, economic status and upbringing, some parts of society still ongoing "man does, Woman shut up" with an understanding of created "male-dominated" phenomenon, inequality, discrimination and gender segmentation of the social pressure, the negative pressure of today's popular culture (social media, TV series and movies encouraging violence in the states), we see a lack of empathy and ego conflicts, such as interpersonal elements. Unfortunately, it is not difficult to increase the number of these elements.

Awareness-raising training activities to be implemented by the official authorities, written and visual publications to be included in the media, will contribute to both men and society to be more sensitive about this issue. Our children, who have the assurance of our future, will also get it in schools. Through education, women can be provided with accurate information to be sensitive to violence. In addition, increasing the number of women shelters and their use in a more beneficial way, increasing the number of women counselling centre, supporting, etc. there will be steps to raise awareness of this issue.

Keywords: Domestic Violence, Social Roles, Woman

Giriş

Şiddet; ortaya çıkış şekli ve uygulanışı bakımından evrensel bir özelliğe sahiptir. Şiddet, bir hareketin, bir gücün derecesi, sertlik; karşıt görüşte olanlara, inandırma, uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma; duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlanabilir. İnsanlar, doğumla başlayan yaşamı boyunca, doğru-yanlış kavramlarının olduğuna dair olguları anlamaya ve çevresini buna göre algılamaya çalışır.

Geçmişten günümüze bakıldığında bireysel ve toplumsal düzeyde farklı boyutlarda gözlenen şiddet olgusu, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman fiziksel kimi zaman da psikolojik düzeyde kendini gösteren bu olgu, bireylerin yaşam kalitelerine büyük ölçüde zarar vermektedir. Bu süreç içerisinde cinsiyet önemli bir etkidir. Hemen hemen her toplumda mücadele edilen sosyal sorunların başında gelen şiddetin en yoğun uygulandığı kişiler maalesef kadınlardır.

“Kadınlara fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar veren ya da verebilecek veya kadınların acı çekmesine neden olabilecek, gerek kamusal gerekse özel alanda yapılan bu tip davranışlara yönelik tehditleri ve kadınların özgürlüğünün zorla kısıtlanmasını da içine alan şiddete yönelik her türlü cinsiyetçi davranışı içerir” (1993, BM)

Şiddete zemin hazırlayan en büyük faktörlerden biri toplum içerisinde kadına verilmiş rollerdir. Rol; bir grup içerisinde belli bir konumu olan, belirli bir statüyü işgal eden insanların yerine getirmesi gereken davranışlardır. Kadın- erkek olmanın sadece biyolojik farklılığı yoktur. Belirli karşılıkları vardır. Kadına, bu karşılıklarda genellikle toplumsal olarak annelik kavramı üzerinden rol yüklenmiştir. Sadece doğurganlık rolü biçilerek, olduğundan zayıf, güçsüz ve yetersiz gösterilmektedir. Bu durum şiddetin uygulanmasına zemin hazırlamaktadır. Kadına yönelik şiddet olgusu genellikle dört farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar **fiziksel şiddet, sözel** ya da **psikolojik şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet** olarak gruplandırılabilir.

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN TÜRLERİ

1.1. Fiziksel Şiddet

Kadına zorla bir şey yaptırma ya da bir şey yapmaktan alıkoyma amacıyla, kadının iradesi dışında gerçekleşen fiziksel zarar verici eylemleri içermektedir. Bu şiddet türünün, hafif yaralanmalara neden olan durumlardan cinayete kadar geniş bir alanda gerçekleşebildiği görülmektedir.

1.2. Sözel ya da Psikolojik Şiddet

Kadını küçük görerek, onun bir işi yapamayacağını, beceremeyeceğini belirten ithamlarda bulunma, fikirlerini önemsememe, bağırma, lakap takma, davranışlarını sürekli olarak eleştirme, emir yağdırma, davranışlarını ve yaptıklarını sürekli olarak

kontrol etme, iş hayatında ve sosyal yaşamda kadının karşısına çıkan fırsatlara engel olma gibi pek çok davranış şekilleridir.

1.3. Ekonomik Şiddet

Kadına yönelik ekonomik şiddet, kadının iradesi dışında onu çalışmaya zorlama ya da çalışmaktan alıkoyma gibi çeşitli eylem biçimlerini kapsamaktadır.

1.4. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, kadına yönelik olarak gerçekleştirilen ve kadının iradesi dışında ilişki kurma, tecavüz, sözlü ve fiili olarak gerçekleştirilen taciz olaylarını kapsamaktadır. Kadına yönelik cinsel şiddet olgusu, özellikle kadın cinselliğinin tabu olduğu, namus, şeref gibi kavramların kadın cinselliği üzerinden tanımlandığı toplumlarda ortaya çıkması güç bir şiddet türü olarak varlığını sürdürmektedir. Cinsel şiddete maruz kalan bir kadının üzerinde konuşmakta en çok zorlandığı şiddet türü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2. KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SOSYAL VE PSİKOLOJİK NEDENLERİ

Kadına yönelik şiddetin pek çok nedenleri bulunmaktadır. Bir kadın sadece eşinden şiddet görmemekte; babasından, abisinden, hatta küçük erkek kardeşinden, evlendiğinde eşinin ailesinden ve daha da kötüsü aile içindeki erkeklerin yanı sıra hemcinslerinden de şiddet görmektedir. Peki kadına şiddetin uygulanmasına neden olan, bu duruma zemin hazırlayan faktörler nelerdir? Şiddetin kaynağı neyse, **“KADINA ŞİDDET”** in kaynakları da ondan besleniyor. Ama kısaca ele almak gerekirse; kişilik yapılanmasında duyguların düzenlenmesi ve öz disiplinin geliştirilmesiyle ilgili sorunların artması, kadının sosyal rollerindeki değişimine hem kadının hem de erkeğin uyum sağlayamaması, kadının hak talep edişlerini erkeklerin kabul etme zorlukları, ülkemizin jeopolitik konumundan dolayı dışardan aldığı göçlerle, toplumun başka kültürlerin etkisinde kalması, şiddet gösteren kişinin yaşadığı ortam, yetiştirildiği toplumun sosyal, kültürel, ekonomik durumu ve yetiştirilme tarzı, toplumun bazı kesimlerinde hala devam etmekte olan “Erkek-tir Yapar, Kadındır Susar” anlayışı ile oluşturulan “erkek egemen” olgusu, eşitsizlik, adaletsizlik, bazı kavram ve olguların yanlış anlatılıp, farklı uygulanması, ayrımcılık ve cinsiyet ayrıştırması, toplumsal baskı, günümüzde popüler kültürün olumsuz dayatmaları (sosyal medya, dizi ve filmlerdeki şiddet içerikli özendirici durumlar), kişiler arası empati eksikliği ve ego çatışmaları örnek verebileceğimiz en önemli unsurlardır. Bir diğer önemli faktör ise, ne yazık ki İslam ile Arap kültürünü birbirine karıştırmamızdır. Ya da dini Araplardan öğrenen sözde din âlimlerinin sözlerine itibar etmemizdir. TV programlarında ya da sözlü ve yazılı basında yaptıkları açıklamalarda kadını ya da kız çocuklarını şeytanlaştırıcı bakış açısıyla sadece cinsel bir objeye indirgeyen açıklamalarla gerici zihniyetin etkisinde kalınmasıdır. Ki

bunun da en büyük nedeni okumayan, araştırmayan bir topluma doğru gerilememizdir. Bunlar; şiddetin nedenlerini açıklamamıza yardımcı olan yan unsurlardır.

2.1. Biyolojik ve Fizyolojik Faktörler

Kadın ve erkek, yaradılış olarak biyolojik ve fizyolojik özellikleri gözle görünür şekilde farklılık göstermektedir. Bu faktörler göz önüne alındığında tüm bu farklılıkları cinsiyet farklılığı olarak adlandırılabilir. Bunu doğuştan gelen yapısal ve fiziksel özelliklerle açıklamaktadır. Kadın ve erkeğin kromozom yapısından, hormonlarının, üreme farklılıkları ve vücudun genel yapısındaki farklılıkları bu kapsamda değerlendirilmelidir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ise kazanılmış olarak, kültürün cinsiyetlere çocukluk çağından itibaren uygun bulunduğu duygu, davranış ve roller arasındaki farklılıklar olarak ele alınmaktadır. Bu farklılıklar toplumda erkekleri daha güçlü ve şiddete eğilimli göstermektedir.

2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Çevrenin Etkisi

Şiddeti ve saldırganlığı, bireyin çevresiyle olan etkileşimine/alışverişine, oradaki bireylerin tutum ve davranışlarına, olayların sonuçlarından çıkan algılamalara dayandıran Sosyal Öğrenme Kuramı, özellikle çocukluk çağında aile içi şiddete maruz kalan veya şiddete tanıklık eden çocukların (özellikle de erkek çocukların), yetişkinliklerinde de çevresine şiddet uyguladıklarını, bir anlamda şiddeti normalleştirdiklerini, terbiye ve sorun çözmede bir araç olarak kullandıklarını ileri sürmektedir. Yapılan araştırmalar da, özellikle şiddet ve saldırganlık unsuru taşıyan davranışların seyretme yolu ile taklit edilebileceğini göstermiştir. Özellikle ülkemizdeki aile yapısı ve çocuk yetiştirme yöntemleri içinde fiziksel cezanın bir disiplin aracı olarak kullanılması ve dayanın bu nedenle toplumumuzda yaygın olarak görülmesi, şiddetin eğitim ve problem çözme aracı olarak kullanıldığının da bir kanıtıdır. Şöyle ki, "Bandura sosyal durumlardaki öğrenmelerin büyük ölçüde taklitte gerçekleştiğini belirtir. Özellikle çocukların yeni sosyal davranışları öğrenmeleri, önemli bireylerin (örn; ebeveyn, öğretmen, arkadaş) davranışlarını gözlemlemeleri ve model almalarıyla olmaktadır. Gözlem, gözlenen davranışı ve bunun olası sonuçlarını öğretmektedir. Davranış ve sonuçları başkasında gözlemlediği için bu öğrenmenin mekanizması ise dolaylı pekişmedir. Anlaşmazlık durumunda, anne-babasının sorunu bağırarak ve kavga ederek çözdüğünü gören çocuk, kendi akranlarıyla çatışma yaşadığında benzer stratejilere başvurarak, kavga ederek sorununu çözmeye çalışacaktır. Dolayısıyla, Sosyal Öğrenme Kuramı'nın, bireylerin tutum ve davranışlarını anlamada ve algılamadaki yeri önemlidir. Şiddeti normalleştiren, devam etmesini sağlayan bu öğrenme, şiddetin kronikleşmesine neden olurken, ortadan kalkmasını da engellemektedir. Şöyle ki, "babası tarafından annesine şiddet uygulandığını ancak şiddetin ardından hiçbir şey olmamış gibi yaşantılarına devam ettiklerini ya da büyük ebeveynlerin bu şiddeti onayladığını gören çocuk için baba güç kazanmıştır ve kontrol ondadır. Üstelik büyükler de bu davranışı onaylamış ve

ödüllendirmiştir. O halde çocuklar için şiddet, güç ve kontrol kazandıran bir şeydir". Diğer bir ifadeyle çocuklar, şiddetin negatif sonuçlarından çok, pozitif sonuçlarını gözlemlerler ve bu davranışı uygulayarak olumlu sonuç beklentilerini artırır.

2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Toplumda, şiddet eylemleri olarak görülen davranış biçimleri başında; cinayet, tecavüz, gasp, yaralama, aile içi şiddet, darp etme/dövme, kavga gibi olaylar gelmektedir. Neredeyse her gün, medyaya bu olaylara ilişkin onlarca haber yansımaktadır. Şiddet olaylarının gerek nedenlerinin gerekse dramatik boyutunun ve ne kadar acımasız olduğunu haberleri inceleyerek görmek mümkündür. Ülkemizde kitle iletişim araçlarına yansıyan şiddet olaylarına bakıldığında, şiddet eylemlerinin meydana gelmesinde aşağıdaki unsurların önemli ölçüde etkili olduğu dikkat çekmektedir.

- *Boşanma ile ilgili yaşanan sorunlar: Ülkemizde eşlerinden ayrılmak isteyen kadınlar, erkek şiddeti ile karşı karşıya kalmaktadır. Toplumda namus ve şeref kavramına ilişkin tanımlamalar, bu şiddet olayını besleyen ve meşrulaştıran bir faktördür. Ve bu durum sadece eş ile sınırlı kalmayıp, eşin yakın çevresine de uzanabilmektedir*
- *Eşler arasında yaşanan aldatma olayları: Eşlerden birinin eşini aldatması gerçeğinin ortaya çıkması veya bu konuyla alakalı bir tereddüdün varlığı, şiddete yönelimi arttıran faktörlerdir.*
- *Kıskançlık, tartışma, intikam: Bu faktörlerin, cinayet başta olmak üzere çok sayıda şiddet olaylarının yaşanmasında önemli bir etkendir.*
- *Ekonomik sorunlar: İşsizlik, eşitsizlik ve yoksulluk gibi ekonomik sorunların başında yer almaktadır. Ve bu sorunlar bireylerin şiddet göstermeye daha eğilimli oldukları tahmin edilmektedir.*
- *Namusa ilişkin faktörler: Toplumda önemli bir şiddet nedenidir. Namusa ilişkin algılama biçimi, ülkemizde işlenen cinayet olaylarının en önde gelen gerekçesini oluşturmaktadır. Namus, bireyin veya ailenin sosyal itibarı veya prestijini belirleyen şeref kavramının ayrılmaz bir unsurudur. Cinsellik de, şeref ve namus olgusunun en önemli kurucu unsurundan biridir. Şeref olgusu bireyin, yasal hukukun oluşmadığı zaman ve mekânlarda bireyin bir özerklik arayışı ve kendini kurma çabası olarak işlevselleşmiş ve günümüzde de hala önemli bir kimliksel bileşen olarak önemini devam ettirmektedir. Şeref'in yitirilmesi karşısında onun onanımının, yasal süreçlerle sağlanamayacağı yönündeki algılamaların varlığı da, şiddeti çok ciddi bir biçimde körüklemektedir. Diğer bir deyişle, bireyin kaybedilen şerefine kazanılması ancak yoğun bir şiddet karşılığı ile mümkün olmaktadır. Şerefi korumanın son noktası, fiziksel şiddettir". Günümüzdeki birçok kavga, tartışma ve cinayet olaylarının temelinde şeref ve namusa ilişkin bu algılama biçimini görmek mümkündür.*

- *Kitle iletişim araçlarının etkisi: Kriminolojide kitle iletişim araçları ile şiddet davranışları arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmaların birbirinden farklı bulgular ortaya koyduğu bir gerçektir. Bu tartışmalara girmeksizin, bazı şiddet davranışı sergileyen bireylerin izledikleri şiddet görüntülerinden etkilendikleri bilinmektedir. Özellikle yapılan bazı deneysel araştırmalar, medya şiddetine maruz kalanların saldırgan davranışlar üzerinde en azından kısa süreli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır*
- *Silah ve kesici alet taşımanın yaygınlığı: Toplumumuzda ateşli silahlara sahiplik oranının yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle silahlara kolay yoldan ulaşabilme fırsatının olması, şiddet olasılığını arttırmaktadır. Silah bulundurma ve taşıma yönündeki kültürel unsur, her hangi bir tartışma veya sorunun ortaya çıkması durumunda silaha ulaşabilme ve kullanabilme olanağını hızlandırmaktadır. Bireyleri bu yönde ateşli silahları kullanma yönünde kışkırtıcı rolü gören değerlerin olduğu bilinmektedir.*
- *Bireysel adalet arayışları: Toplumumuzda kişisel olarak öç alma veya cezalandırma biçimi yaygın bir davranış tarzı olarak dikkat çekmektedir. Bireyler bazen kendi aralarındaki sorunları, devletin ilgili merci ve kurumlarının dışında kendi güç ve imkânlarıyla çözmeye çalışmaktadırlar. Bu tutumun temelinde, sorunun yetkili merciler ile çözümünü olanaklı kılan bir tavrın aynı şekilde korkaklıkla eş değer olarak görülmesidir.*
- *Kişilik ve zihinsel rahatsızlıkların/yetersizliklerinin yol açtığı şiddet eylemleri: Bu grupta yer alan bireyler psikopat gibi bazı kişilik bozukluklarına sahiptirler. Özellikle empati duygusundan yoksun olan bazı bireylerin şiddete daha eğilimli oldukları bir gerçektir.*

3. ŞİDDETİN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- Kadının kendisine olan saygısında, kendisine verdiği değerinde ve öz yeterlilik değerlerinde azalma.
- Herhangi bir sorumluluk almada görülen isteksizlik.
- Duygusal ilişkilerde zorluk.
- Diğer bireylerle kurduğu ilişkilerde sorunlar yaşama.
- Kişilik gelişimi ile ilgili sıkıntılar.
- Kendini yetersiz ve beceriksiz hissetme.
- İntihar düşüncesi ve hayali.
- Değersiz olduğuna yönelik mesajları içselleştirmesi nedeniyle bedeniyle ilgili yanlış düşünceler.
- Kendine bilerek fiziksel zarar verme ve yaralama eğiliminde artış.
- Strese dayalı fiziksel şikâyetler.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada şiddetin nedenleri, kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik şiddetin kaynağı konuları işlenerek, en büyük toplumsal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddetin azaltılmasına dair çözüm önerileri sunulmuştur. Asıl eğitimin ailede başladığını, unutmuyarak aile bireylerini eğiten, bilinçlendiren uygulamalar, resmî makamlarca uygulanacak bilinçlendirici eğitim çalışmaları, medyada yer alacak yazılı ve görsel yayınlar, hem erkeğin hem de toplumun bu konuda daha duyarlı olmasına katkı sağlayacaktır. Geleceğimizin güvencesi olan çocuklarımızın da okullarda alacakları eğitimlerle, verilecek doğru bilgilerle kadına şiddet konusunda hassas olmaları sağlanabilir. Ayrıca kadın sığınma evlerinin sayılarını arttırmak ve daha faydalı şekilde kullanımlarını desteklemek, kadın danışma merkezlerinin sayılarını arttırmak, vb. bu konudaki bilinci arttırmaya yönelik adımlar olacaktır. Tarihsel olarak bakıldığında Eski Türklerde, kadın ve erkek ilişkileri yazılı olmasa da kanun hükmünde olan töre tarafından belirlenirken, bireylerin karşılıklı hakları saklı kılınmıştır. Erkeğin kadın üstünde hakkı olduğu gibi, kadının da erkek üzerinde hakları olduğu kabul edilmiş ve buna bağlı olarak bazı değer yargıları oluşmuştur. Eski Türklerde kadın, şeref, namusun simgesi olarak çok değerli görülmüş, erkeğin tamamlayıcısı olarak daima sosyal hayat içerisinde onun yanında yer almıştır. Yeri gelmiş devlet yönetmiş olan kadın, yeri gelince ordusunun başına geçip er meydanına çıkmıştır. Ve aynı zamanda tüm bunların yanında kendi üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmiştir. Tüm bu yazılanlar aslında bizlerin değer yargılarıdır. Maalesef ki siyasetten ticarete kadar yaşamımızın bir parçası olan her bir değerimizin içi boşaltılmış ve değerler düşkün bir anlayışın esiri olmaya başlamıştır. Değerler, toplumu oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Toplumunu asıl meydana getiren şeydir. Ama ne yazık ki toplumu oluşturan değerler; insanların günümüzde kişisel ve grupsal amaçları için kullanılmaktadır. Çünkü en kolay yöntem budur. Değerlerini kaybeden toplum ruhsuz bedenden farksız bir hal alır. Ve işlevselliğini kaybeder. Her şey sembolik hal almaya başlar. Ve benliğimizi kaybetmemize neden olur. Bu değerlerin kaybolduğunu popüler kültürün dayatması TV programları, sosyal medya en önemli örnekleridir. Hemen hemen her gün izlediğimiz programlarla ve okuduğumuz haberlerle anlamak zor değil. Televizyonda izlediğimiz yemek yarışmalarından, açık oturum programlarına, dizilerden filmlere kadar hepsinde şiddet içeren, kavga edilen sahnelere denk gelmemiz mümkün. Topluma örnek olması beklenen rol davranışları sergileyen ve toplum tarafından örnek alınan liderlerin, aydınların ya da toplumun her alanında önde gelen isimlerin dahi bunda çok büyük etkisi olmaktadır. Buna bağlı olarak biz yüce Türk Milleti "Cennetin, anaların ayakları altında" olduğunu hatırlayıp, Peygamber Efendimiz (s.a.v) 'in Hz. Aişe Validemizi deveye bindirirken mübarek dizlerinden birini yere koyup bir dizini de validemiz basarak rahat çıksın diye onun ayağının altına serdiğini hatırlayarak Veda hutbesinde haykıran O sese kulak verirse, titreyip özümze dönersek, kadını ana, yar, bacı, toplum olarak görüp, kadının aslında vatan olduğu bilincine varırsak o zaman şiddetin önüne geçmiş oluruz. O zaman kadın, kadın

olur. Şunu da söylemek gerekirse, Türk kültüründe kadınlar uğurlu, tekin, asil, yiğit ve ulvi insanlardır. Can vericiliğin ve bitmeyen sevginin simgesidirler. İyi eş, iyi kardeş, iyi ve sadık eştir, evin direğidirler. Anne olarak ocağın, ailenin, kökenin, var olanın koruyucusudurlar. Kendi özümüne döner de kendi kültürümüzde yücelttiğimiz “kadın” olgusuna yönelirsek çözümün yarısını bulmuş olacağız. Ve sizler Kahraman Türk Kadınları; Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurucusu Anafartalar komutanı Gazi Mareşal Başbuğ Mustafa Kemal Atatürk’ün de dediği gibi, “Sen Yerde Sürünmeye Değil, Omuzlar Üzerinde Göklere Yükselmeye Layıksın.”

KAYNAKÇA

- Bilican Gökkaya, V. Ve Ayan, S. (2017). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Aile İçi Şiddet. Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 10(48)*
- Dişsiz, M. ve Hotun Şahin, N. Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet*
- E. Ersoy/Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği / Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 19 Sayı: 2 Sayfa 209-230*
- Akkaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6 (1): 32-42.*
- Kızmaz, Z. Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2): 247-267.*
- https://vatandas.jandarma.gov.tr/KYSOP/uzaktan_egitim/Documents/2%20KYAIS.pdf

TÜRK TARİHİNDE KADIN KAHRAMANLAR*

H. Ömer ÖZDEN

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı, Öğr. Üyesi,
MHP KAÇEP Bilim ve Hakem Kurulu Üyesi
omerozden25@hotmail.com

Özet

Canlılar, var oldukları andan, hayata veda ettikleri vakte kadar sürekli değişim geçirirler. En basit bitkilerden en karmaşık yapıya bitkiye, tek hücreli canlılardan en üst düzey hayvanlara ve nihayet doğumundan ölümüne kadar insan da dâhil olmak üzere her canlı, bu değişim yasasına tabidir. Bundan dolayı evrende değişime uğramayan hiç bir varlık, değişimin olmadığı zaman dilimi bulunmamaktadır. Yunan düşünürü Herakleitos, “evrende her şey değişir; değişmeyen tek şey değişme yasasıdır” ilkesini boşuna koymamıştır. Bu değişme yasası, sadece bireysel manada canlılar veya varlıklar için geçerli değildir; aynı yasa, her canlı topluluğu için de geçerlidir. Bu değişime işaret eden İbn-i Haldun, organizmaya benzettiği toplumun da sürekli değiştiğinden söz etmektedir.

Değişme elbette önemlidir, ama olumsuz yöndeki değişimler yorucu, yıpratıcı ve hatta ortadan kaldırıcı olabilir. Sözelimi artan dünya nüfusuna yetmeyen gıdaların genetiği ile oynayıp daha fazla üretim yapmak, o gıdanın temel özelliklerini değiştirmektir. Ancak genetiği değiştirilen gıdalar, hem kendi türlerine hem de onu tüketen diğer canlı türlerine zarar vermekte, hatta tedavi edilemeyen hastalıklara yol açabilmektedir. Öyleyse değişimin olumlu yönde olmasına dikkat etmek gerekmektedir. Toplumlar da böyledir.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Değişim, İbn-i Haldun, Felsefe

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara’da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP “Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu”nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Giriş

Toplumda bilim, eğitim, tıp, iletişim, teknik, sanat gibi kültür ve teknoloji alanlarında terakki ettirecek değişimler, toplumların lehine olan gelişme adımlarıdır. Bunlar, pozitif değişimlerdir ve tekâmül olarak isimlendirilir. Buna mukabil bahsi geçen alanlarda toplumu negatif yönde değiştirecek uygulamalar ise toplumun aleyhinedir. Kendi kültürümüze uygun olmayan giyim kuşam, uyuşturucu, alkol gibi bağımlılık yapan alışkanlıklar edinmek, telefon, televizyon, internet gibi iletişim vasıtalarını toplumu geliştirecek yönde değil de olumsuz yönde dönüştürecek şekilde kullanmak tekâmül değil, aksine tereddidi yani gerileme diye adlandırılır. Sözelimi sanat alanında toplumu birleştirici, bütünleştirici işler yapmak yerine toplumu bölücü, parçalayıcı müzik, resim, heykel, şiir, roman, tiyatro yapmak Türk toplum hayatını zedelemek, hatta yok etmektir.

Türk toplumu, uzun yıllardır maalesef kültürel bir yozlaşmanın içerisinde ve bunun dozajı giderek artmaktadır. Kültüre ait her alanda görülen bu bozulma, yine kültür alanında görülen ilerlemeyi adeta bastırmakta ve ilerlemenin önüne geçmektedir. Mesela müzik alanında Türk'e özgü anlamında olan türkünün yerini bize tamamen yabancı olan müzikler almıştır. Türkü, bizim duygularımızı, sevinçlerimizi, hüznümüzü anlatırken, Batı'dan aldığımız müziklerde bize ait hiçbir şey bulunmadığı gibi bizi olumsuz yönde etkileyecek olan her türlü gayri ahlaki duruma rastlamak mümkündür.

Günümüzde iletişim araçlarının kontrolsüz bir şekilde yaygınlaşması, bu araçların toplumun her kesimine nüfuz etmesi ve bir yaşındaki çocukların bile elinde oyuncak gibi kullanılması, bize ait olmayan birçok oyun ve filmde bulunan sübliminal mesajlar içeren, inanç ve ahlakın da içinde bulunduğu gayri Türk kültürel unsurları çocukların zihinlerine enjekte etmekte ve kendi toplumuna yabancılaşmış nesillerin oluşmasına yol açmaktadır. Kendi kültürüne bağlı toplumlara yok etmenin çok zor olmasına mukabil, kendi kültürüne yabancı toplumlara ortadan kaldırmak çok kolaydır. Bu keyfiyet, çok eski çağlardan bu yana uygulanan bir yöntemdir ve Orhun Kitabelerinde bu durum, Bilge Kağan tarafından oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Türk milleti, milli bünyesine yabancılaştığı zaman direnci düşmekte ve çabuk yenilgiye uğratılmaktadır. Bunu çok iyi bilen düşmanlarımız, her devirde, o devre uygun yöntemler belirleyerek milletimizin dayanıklılık ve direnme gücünü ortadan kaldıracak her tür yöntemi denemektedirler. Bu bazen dil, bazen din, bazen teknik ile bazen de hile ve kurnazlıkla yapılmaktadır. Bunun son örneği, din yoluyla denenmiş, milletimizin dini hassasiyetini bilen hainler, iç ve dış düşmanlar, onlarca yıldır cemaat ve tarikatlar yoluyla milletimizin direncini kırmanın yollarını aramaktadırlar. Sahte dini öğretiler, her şeyin dua ile halledilebileceği tarzındaki uydurmalar, kişiye endeksli dini alışkanlıklar, ticarete ve siyasete alet edilen dini tutumlar, topluma din yoluyla her şeyi yaptıracak şekilde bir illüzyona yol açmakta ve nihayet 15 Temmuz 2016 akşamında olduğu gibi bir ihanet ortamına yol açabilmektedir. "Su uyur, düşman uyumaz" özdeyişi gereğince toplumumuza dayatılan konuları iyi etüt ettikten sonra kabul veya reddetmeliyiz.

Son zamanlarda yine milli bünyemize yabancı bir olaylar dizisiyle karşı karşıyayız. Kadına şiddet, çocuk istismarı, ensest olarak isimlendirilen aile içi cinsellik gibi Türk toplumunda daha önce esamesi okunmayan olaylar, son zamanlarda toplumumuzun ana gündemini sürekli meşgul etmekte ve bu tür olaylar maalesef giderek daha da artmaktadır. Bildirim başında temas ettiğim gibi toplumumuz bir değişim sürecinden geçiyor; ama bu değişim süreci bir tekâmül yolculuğu değil, maalesef bir tereddidi yolculuğu. Bu tehlikeli gidişin sonunun nereye varacağı meçhul. Toplumumuzun bütün ahlaki kodları yerinden oynuyor. Bunlar bizim toplumumuzda hiç yoktu demek mümkün değil; belki geçmişte de bu tür olaylara rastlanıyordu, ama bugünkü kadar ayyuka çıktığına dair bir iz görünmüyor. Oysaki günümüzde bu olaylar, gazete ve tv haberlerinin neredeyse yarısından fazlasını oluşturuyor. En ciddi haber kanalları bile bu tarz haberlere çok geniş yer veriyor ve kanaatimce olayların daha da artmasını körükliyorlar. Eskiler kötü bir şey olduğunda "şüyü, vukûndan beterdir" derler. Yani çirkin bir hadisenin duyulması, anlatılarak yayılması, meydana gelmesinden daha tehlikelidir; çünkü kötü ve çirkin bir eylemin kulaktan kulağa söylenmesi, zamanla onun kanıksanmasına ve bu tür olayların yaygınlaşmasına sebep olur. Bu bakımdan bu tür olayların anlatılması, sürekli gündemde tutulması doğru değildir. Hâlbuki bizim toplumumuz geçmişte iyi ahlaklı, nümûne-i imtisâl olan insanların yaptıklarıyla tanınmıştır. Vatan, millet, devlet yolunda yapılan faydalı işler, bu yolda çaba sarf etmiş olanların kahramanlıkları anlatılırdı. Erkeklerin, kadınların hayatlarına ne türden olumlu katkılar sundukları söylenirdi. Hele kadınların zor zamanlarda ortaya koydukları fedakârlıklar, yararlılıklar ve vatan söz konusu olduğunda ortaya koydukları kahramanlıklar, destanlar terennüm edilirdi. Şimdi ise kadına yönelik çirkinlikler anlatılıyor. Üstelik üzülerek belirtmek gerekir ki bu olaylara karşı tam anlamıyla ciddi önlemler alınmıyor/alınmıyor. Mesela daha önce suç işleyerek ceza almış bir mahkûm, tekrar suç işleme ihtimali çok yüksek olmasına rağmen izinli olarak cezaevi dışına çıkıyor ve yeni bir olaya karışıyor, adam öldürüyor, yaralıyor, gasp, kundaklama yapıyor veya ayrıldığı karısını herkesin gözü önünde adeta doğrayabiliyor. Oysaki asrımızda da toplumumuza olumlu katkılar sunanların hikâyeleri ön plana çıkmalı/çıkarılmalıdır. Bundan dolayı bildirim, Türk tarihinde yer alan kadın kahramanlarımızdan ve günümüzde toplumumuzda kadınların öne çıkarılması gereken olumlu işlerinden bahsetmek üzerine kurguladım.

Tarihimizde Kadın Kahramanlar

Türk tarihi, sayısız kahramanlara ve kahramanlık hikâyelerine tanık olmuştur. Tarihimizi bu kahramanlar belirlemiştir dersek yanlış yapmış olmayız. Toplumumuzda bu kahramanların çoğunun erkek olduğu bilinmektedir. Fakat bu genel bakışı biraz derinleştirdiğimizde görülür ki kadınlarımızın arasından da hatırı sayılır sayıda kahramanlar ve devlet yöneticileri çıkmıştır.

Türk tarihi, dikkatli bir şekilde incelendiğinde kadının saygın ve etkili bir statüsü olduğu görülmektedir. Bu gelenek şüphesiz İslâmiyet öncesi Türk toplum hayatıyla başlamış ve sonraki Türk devlet yapısına da miras olarak kalmıştır. Kadın, sosyal hayatın her alanında yer almış, ata binmek, kılıç kuşanmak gibi savaş eğitimi almış ve üretime katkı sağlamış ve devlet yönetiminde bulunmuştur. Hükümdara (kağan) eş olan kadın, 'katun/hatun' unvanına sahiptir; yönetimde ve devlet protokolünde hükümdardan sonra gelmiştir. Günümüz Türkçesinde kullanılan 'kadın' kelimesi de bu tarihi ve önemli unvandan gelmektedir.

Bildirimizin konusu da böylesi önemli bir yere sahip önemli kadınlarımızdan bazı- larını tanıtmaktır. Tarihimizin hangi dönemine bakılırsa bakılsın, kadın her zaman belirleyici olmuştur. Aslında ataerkil yapı olduğu söylenen Türk aile yapısı, kanaa- timce tam aksine anaerkindir. Çünkü aileyi derleyen, toplayan kadındır; aile içindeki en önemli kararların temelinde kadın vardır. Kararı alan kadındır, karar veren ise erkektir. Destanlarımızdan hikâyelerimize, ev hayatından devlet yönetimine kadar kadın belirleyicidir. Banu Çiçek, kendisiyle evlenmek isteyen delikanlılara, at bin- mede, ok atmada, cirit atmada ve güreşte kendisini yenenle evleneceğini şart ko- şarken, Deli Dumrul hikâyesinde Dumrul'un karısı Azrail'e kendi canını vereceğini söyleyerek hem kocasının hem kendisinin yaşama süresinin uzatılmasına sebep olmaktadır. Toplumumuzun temel direği olan kadınlarımızın milletimize yönetici, savaşçı ve bilim adamı olarak sundukları katkılarından birkaç örnek vererek bildiri- mizi tamamlayacağız.

Tomris

M. Ö. 6. asırda Türkistan ve civarında Peçenek Türkleri yaygındı. Asıl adının Demir olduğu düşünülen, fakat eski zamanlardan bu yana Tomris ve Demurus diye anıl- masından dolayı bu isimle tanınan bu kadın yönetici, Peçenek Türklerindendir. Onun taşıdığı ada yaraşır bir şahsiyet olduğu, geçmişten bu yana anlatılan destan- sı ifadeler arasında bulunmaktadır. Aynı çağda İran'daki Ahamendi hanedanı, Pe- çenek ve Saka Türklerini egemenlikleri altına almak istediklerinden aralarında sık sık çatışmalar yaşanmaktaydı. Ahamendi kralı Kirus, Sakalarla yaptığı mücadeleyi kazandıktan sonra Peçeneklilere yönelmiş ve Tomris Hatun'un başında bulunduğu Peçenekliler, Kirus'a hiç ummadığı büyük bir yenilgi yaşatmıştır.

Kirus, küçük gördüğü Peçenek hükümdarı Tomris'i istemiş, evli olan Tomris bu is- teği reddedince kendisinin aşağılandığını hisseden Kirus, ordularını Peçenekliler üzerine yöneltmiştir.

Kirus, önce Tomris'in oğlunun buyruğundaki Türk öncü kuvveti ile karşılaşp onları bozguna uğrattınca, Tomris'in oğlu düşmana yenilmenin verdiği yasla kendini öl- dürmüştür. Bu çarpışmayı kazanan Kirus, zaferlerine bir yenisini eklemek hülyası ile Tomris'in buyruğundaki asıl Peçenek ordusunun üzerine yürümüştür. İki ordu göğüs göğüse savaşa başlamış ve çok kanlı geçen savaşın sonunda galip gelen Tomris'in ordusu olmuştur.

Tomris'ten öç almaya gelmiş olan düşman hükümdarı Kirus da savaş alanında kal- mıştı. Peçenek ordusunun kahraman kadın hükümdarı Tomris, yok ettiği düşman ordusunun toprağa serilmiş bu kan akıtıcı hükümdarına layık olduğu muamelede bulunmuş, Kirus'un kafasını kan dolu bir fıçıya atarak: "Hayatında kan içmeye doya- mamıştın, şimdi doya doya iç!" demiş ve yurdunu işgalden kurtarmıştır.¹

Türkan Hatun

Selçuklularda sultanın eşi olan kadınlar, Terken unvanına sahiptirler. Melikşah'ın zevcesi olan Hatun el-Celaliyye olarak da anılan Türkan Hatun, kayınvalidesi Selcan Hatun'un dirayetli şahsiyetinden sonra devlet idaresinin her alanında söz sahibi olmayı başarmış kadınlardan biridir. Onun devlet işlerinde bu kadar etkili olmasın- dan rahatsızlık duyan İranlı büyük vezir Nizamülmülk, Siyasetname isimli tanınmış eserinde kadınların siyasetten uzak tutulmasını ısrarla savunmuştur. Onun bu tu- tumu, kendi kültüründe kadının ikinci sınıf varlık olmasından dolayıdır ve Nizamül- mülk, Türkan Hatun'un bu gücünden rahatsızlık duyduğu için bize göre olumsuz olan bu ifadeleri yazmıştır.

Selçuklularda, hatunlardan bazılarının geçici veya devamlı surette, merkez dışında başka bir şehirde ikamet ettikleri de olmuştur. İster Sultanla birlikte sarayda, ister kendine ait başka bir köşkte yaşasın, hatuna tahsis edilmiş küçük çaplı idari ve as- kerî bir teşkilat, hazine, özel devlet adamları ve diğer görevliler de vardı.

Selçuklulardan sonra Harzemşahlar döneminde de Terkenler, siyasi ve askeri faaliyetlerde etkinliklerini devam ettirmişlerdir. Sözelimi Harzemşah hüküm- darı Sultan Tekiş'in eşi olan Bozkır Türk Prenseslerinden Terken Hatun, yalnızca kocası Sultan Tekiş döneminde değil, aynı zamanda oğlu Kutbeddin Muham- med döneminde de devletin her türlü yönetiminde kocası ve oğluluyla neredey- se aynı derecede bulunmuştur. Oğlunun iktidarında, zaman zaman oğlunun emirlerini bozduğunu olmuştur. Terken Hatun'un kendine özgü yedi kişilik bir İnşa divanı bile vardı. Terken Hatun'a bu dönemde verilen unvan, Hüdavend-i Cihan idi. (Dünyanın sahibi) Ayrıca oğlu gibi onun da hükümdarlık alameti olan bir tuğrası vardı ki bu da Terken Hatun'un iktidar ortağı olduğunun kanıtıydı.²

Altuncan Hatun

Türk tarihinde karşımıza çıkan önemli kadın şahsiyetlerden birisi de, Selçuklu Devleti'nin kurucularından olan Tuğrul Bey'in eşi, Altuncan Hatun'dur. Tuğrul Bey, birçok konuda onun fikrine müracaat etmiş ve bunların çözümlerini de ondan beklemiştir. Bunun en somut örneği, 1058 yılında görülmüştür. Tuğrul Bey'in üvey kardeşi İbrahim Yınal, Büveyhî Hanedanlığı'nın Bağdat garnizonu komutanı Türk asıllı Arslan Besasir'in kışkırtmalarıyla kardeşine isyan etmiş ve iktidarı ele geçir-

¹ <https://www.ergenekun.net> > TÜRK TARİHİ > Kahramanlar (11.09.2019)

² Raziye Peker, Türk Devlet Geleneğinde Kadının Konumu, Bilge Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 2017, 1(2), ss. 157-164. (busad@gmail.com)

mek üzere Hemedan'a doğru harekete geçmiştir. Tuğrul Bey, yanındaki az kuvvetle Hemedan'a kardeşinden önce ulaşmışsa da İbrahim Yınal, bölgedeki Türkmen obalarının desteğini alarak Tuğrul Bey'i Hemedan önünde bozguna uğratmıştır. Hemedan kalesine sığınan Tuğrul Bey, veziri Amidü'l-Mülk Küdürî ve eşi Altuncan Hatun'dan, kendisini takviye için birlikler göndermesini istemiş, Altuncan Hatun, derhal harekete geçip gitmek istemişse de halife, Selçuklu ordusunun Bağdat'tan ayrılması durumunda ülkenin savunmasız kalacağını, bu durumda Arslan Besirî'nin iktidarı ele geçirebileceğini öne sürerek Altuncan Hatun'un gitmesine izin vermemiştir. Öte yandan vezir Amidü'l-Mülk, Tuğrul Bey'in yenilgiye uğrayacağını düşünerek el altından Tuğrul Bey'in Enûşirvan ismindeki üvey oğlunu gizliden kışkırtarak Selçuklu tahtını ele geçirmesi yolunda ikna etmiştir.

Tuğrul Bey'in vezirinin gerçek niyetini anlayan Altuncan Hatun, Amidü'l-Mülk'ü ve kendi oğlunu yakalatıp tutuklamak üzere harekete geçmiş, baba oğul bunun üzerine kaçıp başka bir emire sığınmıştır. Onları elinden kaçıran Altuncan Hatun, Bağdat'ta bulunan Oğuzları toplayıp, oluşturduğu ordunun başında Hemedan'a doğru yola çıkmıştır. Bu arada doğudan Çağrı Bey'in oğulları Kavurd, Yakutlu ve Alpaslan, Tuğrul Bey'i, İbrahim Yınal'ın kardeşi Ertaş'ın oğulları Ahmet ve Mehmet ise, kendi amcalarını desteklemek üzere gelmişlerdi. Birdenbire taht mücadelesinin kaderi değişmiş, Tuğrul Bey, başta Altuncan Hatun olmak üzere yardıma gelenlerin sayesinde İbrahim Yınal'ı mağlup etmeyi başarmıştı. Onun uzun saltanatı boyunca karşılaştığı en tehlikeli olay bu şekilde bu şekilde ortadan kalkmıştı.

Altuncan Hatun, böylesine tehlikeli ve kritik bir dönemde almış olduğu cesur bir karar ile hem eşini hem de Selçuklu Devleti'nin geleceğini kurtarmıştır. O'nun bu uğurda kendi öz evladını esir etme teşebbüsü, şüphesiz vatan ve millet sevgisi ile dolu asil bir ruhun bütün bir milletin geleceğini tehlikeye atmaktan ise, bir tek kişininin feda edilmesi" düşüncesinden kaynaklanmıştır. Nitekim Altuncan Hatun'un bu eşsiz gayreti, onun tarihte Enûşirvan'ın annesi olarak değil "devlet kurtaran Türk anası olarak hatırlanmasını" sağlamıştır.³

Devlet Hatun

Devlet Hatun, Küçük Luristan Atabeyliği'nin 14. hükümdarıdır. Küçük Luristan Atabeyliği (Lur-i Kuçek), XII. ile XVI. yüzyıllar arasında Hürremabad merkez olmak üzere Batı İran'da varlığını sürdürmüştür. Siyasi çekişmelerin yoğun olduğu dönemlerde Küçük Luristan Atabeyliği, Türkmenlerin ve Moğolların baskılarına ve saldırılarına maruz kalmıştır. Hanedanın yöneticilerinden İzzeddin Muhammed'in kendinden sonra tahtını bırakacağı oğlu veya kardeşi olmadığından o ölünce atabeyliğin başına eşi Devlet Hatun geçmiştir. Hanedanın ilk kadın hükümdarı olan ve bir müddet yöneticilik yapan Devlet Hatun Moğol baskılarının devam etmesi üzerine tahtı kardeşi İzzeddin Hüseyin'e bırakmak zorunda kalmıştır.

3 Ayşe Dudu Kuşçu, "Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri Ve Altuncan Hatun Örneği", Necmettin Erbakan Üniversitesi Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, Konya, 2016, Cilt 1, ss. 173-191.

Devlet Hatun'un iktidarı her ne kadar kısa sürmüş olsa da bu süre içinde gerçekleştirdiği bir takım olaylar atabeyliğin akıbeti için son derece yararlı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Sunduğu şartlar sayesinde Moğolların Luristan halkına olan baskısı azalmıştır. Başa geçecek olan kişiyi kendi şahsi iradesine değil meclis iradesine sunarak bir nevi yarı demokratik bir uygulamaya gitmiştir. Bu sayede bir ihtilafa ve iç karışıklıklara mahal vermemiştir. Ülkesinin başkalarının yönetimine geçmesini engelleyerek Küçük Luristan tarihinde önemli bir yer kazanmıştır.⁴

Kutlug Terken Hatun

Kutlughanlılar veya Kirmân Karahıtayları, İran'da büyük Deşt-i Lut Çölü'nün güneybatısında bulunan Kirmân'da 1222-23/1306-1307 yılları arasında saltanat sürmüş yerel bir hanedanlıktır. Nüfuz ve ehemmiyeti bakımından gücü bulunmayan bu hanedan, o dönemin hâkim güçleriyle kurdukları iyi ilişkiler neticesinde varlıklarını bir süre sürdürmüştür.

Kutlughanlılar'ın kurucusu olan Barâk Hâcib, Kutlughanlıları kurmadan önce akıllı bir politika takip etmiş, kızlarını Moğollar, Harezmsâhlar, Yezd Atabeyleri ve Fars Atabeyleri ile evlendirmek suretiyle çok sağlam ilişkiler kurmuş, hanedanının Kirmân gibi karmaşık bir coğrafyada varlığını uzun süre sürdürmesine imkân sağlamıştır. Barâk Hâcib'in uyguladığı bu siyasi evlilikler politikasını, Kutlug Terken Hatun'da takip etmiştir. Nitekim Terken Hatun, kızı Padişah Hatun'u Moğol Hanlarından Hülagu'nun oğlu Abaka Han ile evlendirmiştir. Moğollar ile yapılan bu siyasi evlilik Kirmân bölgesinin uzun bir müddet bu sülalenin hâkimiyetinde kalmasını sağlamıştır. Terken Hatun kendi saltanatını muhafaza etmek için üvey oğulları Sultan Haccâc ve Siyurgatmış ile giriştiği çetin mücadelelerde Abaka Han'dan aldığı siyasi destek neticesinde hem hanedanlık tahtını elde etmiş hem de Kutlughanlılar'a siyasi ve sosyal anlamda en parlak dönemini yaşatmıştır.

Kutlughanlılar yerel bir hanedanlık olsa da Kutlug Terken Hatun; yaradılışından gelen güçlü idareci vasfı, olaylar karşısında takip ettiği akılcı politikaları ile adından söz ettirmeyi başarmıştır.

Osmanlıda Kadın

Ertuğrul Gazi'nin eşi Hayme Ana, özellikle de Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra beyliğin gelişip büyümesinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Birinci Murad'ın kızı Melek Hatun ilk dönem, Hürrem, Mihrimah, Esmâ Sultanlar, Mahpeyker Kösem Sultan, Safiye Sultan, Hatice Turhan Sultan ise sonraki dönemlerde Osmanlı'nın siyasetteki etkili kadınları olmuşlardır. Padişahların hanımları ve kızlarının Kanuni ve sonrasında siyasetteki etkileri tartışılmaz bir hal almıştır.

4 Esin Küçükkebir, "Küçük Luristan Atabeyliğinde Kadın Bir Hükümdar: Devlet Hatun", Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (SSAD) International Journal of Strategic and Social Researches Sayı/Issue:1, Cilt/Volume:1, Temmuz/July 2017, ss. 15-21.

Selçuklularda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kadınların siyaset işlerine karışmalarından rahatsızlık hissedilen ilim adamları, onların siyasete karışmalarını eleştiren ve siyasetten uzak tutulmalarını tavsiye eden eserler kaleme almışlardır.⁵

Osmanlı'nın son dönemlerinde kadınların her konuda toplum hayatına yeniden kazandırılabilmesi için edebi eserlerde kadınlar ön plana çıkarılmışlardır. Sözcüleri Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre isimli tiyatro eserinde İslam Bey'in yanında genç bir kız olan Zekiye önemli bir karakter olarak görülmektedir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde gerçek kadın kahramanlar da görülmüştür. Onlardan ikisine yer vermek yeterli olacaktır.

Nene Hatun

1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nde, iki cephede önemli savaşlar ve savunmalar yaşanmıştır. Batıdaki savaşın başkomutanı, Plevne'deki uzun süren savunmasıyla kahramanlaşan Gazi Osman Paşa, doğudaki harbin başkomutanı ise Gazi Ahmet Muhtar Paşa'dır. Tarihimize Doksanüç Harbi olarak geçen bu savaşın doğu cephesindeki son savunma hattı, Erzurum'dur. Öneme binaen Sultan Abdülaziz ve Abdülmecit tarafından yapılan tabyalara kadar dayanan Rus ordusu, 9 Kasım gecesi Aziziye tabyasına baskın yapmış, yapılan göğüs göğüse muharebede sayıca az olan Türk askeri Ruslara yenilmiş ve tabya işgal edilmiştir. Şehre çok yakın olan tabyadan duyulan silah sesleriyle ayaklanan Erzurum halkı, kadın erkek demeden eline ne geçirmişse tabyalara doğru yürümeye başlamıştır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa, emrindeki çok az miktardaki askeriyle, galeyana gelen halka eğilin, sürünerek ilerleyin diye yön vermeye çalışsa da halk öfkeyle Aziziye'ye doğru tırmanmaktadır. Açılan ateşle ilk anda beş yüz civarında Erzurumlu şehit olmuşsa da aldırmaıp yürümeye devam etmiştir. Sel gibi akan Erzurum halkı karşısında şaşkınlığa uğrayan Rus askerleri ile göğüs göğüse çarpışanlar arasında birçok Erzurum kadını da bulunmaktadır. Bunlardan Topal Gülizar, Pembe Hanım, Name Hatun, Nene Hatun gibi genç kadınlar da bulunmaktadır. Kocasını cephede savaşan, henüz 20 yaşında ve çiçeği burnunda bir anne olan Nene Hatun, kundaktaki yavrusunu Allah'a emanet ederek evindeki satırını eline alıp tabyaya doğru gidenler arasındadır. Aziziye tabyasında Rus askerlerine bu satırını savurmakta ve önüne gelen Rus'u yere indirmektedir. Tabyalar ve Erzurum, işgalden kurtarılmış, Nene Hatun ve diğerleri, bu önemli çarpışmayı unutup gitmişlerdir.

Yurt gezisi yapan İsmail Habip Sevük, 1936 yılında Erzurum'a gelmiş, Aziziye kahramanlarını arayıp bulmuş ve Nene Hatun'un 110 yaşındaki kocası ve felçli kızıyla fakirlik içinde yaşadığını gören İsmail Habip Sevük, Nene Hatun'a biraz para vermek istemiştir. Nene Hatun dikelmış ve "Parayı nedim a efendi, bene bir iş bulun da evdekilere bakayım" demiştir.

Sözün burasında Sevük, "Bunlara iş bulmak değil, bunlara iş yaptırmak ayıp....

⁵ Raziye Peker, Türk Devlet Geleneğinde Kadının Konumu, Bilge Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 2017, 1(2), ss. 157-164. (busad@gmail.com)

Kahramanlığa kanıksadığımız için mi kahraman kıymetini bilmeyiz? Fakat bunlar yalnız kahraman değil, altmış yıl önceki o eşsiz harikuladeliğin hayatta kalmış hatıralarıdır. Bu üç dört hatıraya üç beş maaş bağlamak; bu, onlara iyilik olmaktan çok bizi nankör olmaktan kurtaracaktır."⁶

1952 yılında Erzurum'da komutanlık yapan Nurettin Baransel Paşa, duyduklarından yola çıkarak yaşamakta olan Nene Hatun'u bulmuş, oturduğu gecekondu yerine ona güzel bir ev yaptırmış ve hayatının son üç yılını rahat bir şekilde yaşamasını sağlamıştır. Erzurum'un 1916-18 arasındaki son Rus-Ermeni işgalinden kurtuluş tarihi olan 12 Mart törenlerine katılan Nene Hatun'a Aziziye'deki savaşın nasıl olduğu ve bundan korkup korkmadığı sorulunca "Bir daha olsa yine aynı vaziyette giderim" cevabını vermiştir. 1955 yılının 18 Mayıs'ında 98 yaşında vefat eden Nene Hatun'un kabri, Aziziye tabyasının giriş kısmında yer almaktadır.

Kara Fatma

1888 yılında Erzurum'un Çay Köyü'nde doğmuştur. Subay olan Ahmet Bey ile evlendikten sonra, eşinin yanında önce Balkan Savaşı'na, ardından Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesindeki savaşlara katılmıştır. Eşi Binbaşı Ahmet Bey Sarıkamış Harekatı'nda şehit olunca köyüne dönmüştür. 1919'daki Erzurum Kongresi'nde görüşemediği Mustafa Kemal Paşa'yla görüşebilmek umuduyla Sivas'a gitmiş, burada lokantadan çıktığı anda Paşa'nın karşısına geçerek Milli Mücadele'de savaşmak istediğini ve kendisinin şehit eşi olduğunu, savaş tecrübesi olduğunu anlattıktan sonra Paşa'nın iznini alarak onbaşı rütbesiyle orduya katılmıştır. Batı Cephesi'nde görevlendirilen Fatma Hanım, ordu içinde, Mustafa Kemal'in Sivas'ta kendisine hitap ettiği şekliyle Kara Fatma olarak tanınmıştır. Bir ara İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve gönüllü sevkiyatında da görev verildiği için İstanbul'da bulunmuş, daha sonra kendisine bağlı birliğiyle Milli Mücadele savaşlarında yer almıştır. Elde ettiği başarılarla üsteğmen rütbesine kadar yükselmiştir.

İki kez Yunan birlikleri tarafından esir edilmişse de her defasında kaçıp birliğinin başına tekrar geçip savaşmaya devam etmiştir. İzmit yöresinde çete savaşları yapmış, Bursa'nın Yunan işgalinden kurtarılmasında da görev yapmıştır. Vur kaç taktiğini çok iyi uygulayan Kara Fatma, Yunan ordusuna çok zayıat vermiş, birçok asker ve subayı da esir etmiştir.

Cumhuriyetimiz kurulduktan sonra 'İstiklal Madalyası' ile taltif edilmiş ve emeklilik maaşı bağlanmıştır. Ancak 'Ben, bütün mücadeleleri vatanım ve milletim için yaptım, bir beklentim yoktur!' diyerek maaşı reddetmiş ve Kızılay'a bağışlamıştır. Hiçbir geliri olmadığı için yoksulluğa düşmüştür. Vücudu yara bere içerisinde, hastadır, çalışamayacak durumdadır. Bu yüzden önce Beyoğlu'ndaki 'Rus Manastırı'na daha sonra da Darülaceze'ye kaldırılır. Kendisine çeşitli yerlerden yardımlar gelmeye başlamış, devlet özel bir yasayla kendisine 170 TL maaş bağlamış, muhannete muhtaç olmamak için bu maaşı kabul etmişse de kısa bir zaman sonra 2 Temmuz

⁶ İsmail Habip Sevük, Yurttan Yazılar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 349-354

1955'te vefat etmiş ve maaşı da Kızılay'a kalmıştır. Kulaksız Mezarlığına defnedilmiş, fakat definden bir süre sonra, mezarlığın bulunduğu yerde yol çalışması yapılacağı için, kabirler de başka bir sahaya nakledilmiş ve maalesef Kara Fatma'nın mezarı kaybolmuştur. Geçtiğimiz yıllarda Kara Fatma'nın biyografisini kitaplaştıran yazar İlknur Bektaş ve Kızılay işbirliği ile kendisine bir anıt mezar yaptırılmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Kadın

Osmanlı'nın son döneminde kadına yeniden değer verilmeye başlanmasının ardından Türk kadını, cumhuriyette gerçek değerini buldu. Seçme ve seçilme haklarını elde ettiği gibi, giderek iş hayatının her alanında, resmi kurumlarda yöneticilikler de yapmaya başladı. Kadınlarımız artık asker, polis, başbakan, bakan, büyük holdinglerde yönetici olabilmektedirler. Bununla birlikte son otuz yıldan bu yana kadınlarımız, maalesef çirkin işlere de alet edilmekte, hele son yıllarda ise yine yabancı kültürlerin etkisiyle kadınlarımız her türlü eza, cefa, hakaret ve cinayetlere konu olabilmektedirler. Bunda hem popüler kültürün hem de din konusunda dış etkilere açık olduğumuzdan dolayı yanlış dini tutumların etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Şimdi biz olumsuz örnekleri bir kenara bırakıp, yakın tarihimizden olumlu örnekler vermeye çalışalım.

Sabiha Gökçen

22 Mart 1913'te Bursa'da dünyaya gelen, anne ve babasını küçük yaşta kaybeden ve ağabeyi Neşet tarafından büyütülen Sabiha, 1925'te henüz 12 yaşındayken, Bursa ziyareti sırasında evlerinin yakınındaki Hünkâr Köşkü'nde konaklayan dönemin Cumhurbaşkanı Atatürk'e ulaşmayı ve okumak istediğini iletmeyi başarmıştır.

Ağabeyisinin iznini alan Atatürk, Sabiha'yı evlat edinerek Ankara'ya götürmüş ve Çankaya İlkokulu, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve Üsküdar Amerikan Lisesi'nde eğitim görmüştür.

Bir süre Fransızcasını ilerletmek amacıyla Paris'te bulunan Sabiha'ya, 1934'te çıkarılan Soyadı Kanunu ile Mustafa Kemal Atatürk, 'Gökçen' soyadını vermiştir.

1935'te Türk Kuşunun açılış töreninde yapılan planör gösterilerinden etkilenerek havacılığa ilgi duyan Sabiha Gökçen, Atatürk'ün de desteğiyle 1935'te Türk Hava Kurumu'nun Türk Kuşu Sivil Havacılık Okulu'na girmiş ve Ankara'da yüksek planörçülük brövelerini almıştır.

Gökçen, yedi erkek öğrenciyle birlikte Kırım'a gönderilerek altı aylık yüksek planörçülük eğitimini Koktebel Yüksek Planör Okulu'nda tamamladıktan sonra yurda dönmüş ve Eskişehir Havacılık Okulu'nda on bir ay özel uçuş eğitimi alarak 25 Şubat 1936'da ilk defa motorlu uçak ile uçmaya başlamıştır. Gökçen, brövesini aldıktan sonra Eskişehir'deki 1. Hava Alayı'nda altı ay görev yapmış, bu esnada Trakya ve Ege manevralarına katılmıştır.

1937 yılında Tunceli'de çıkan ayaklanmayı bastırmak için başlatılan Harekatı'nın hava saldırısı safhasında görev alarak 'dünyanın ilk kadın savaş pilotu' olmuştur. Bu harekâta gösterdiği üstün başarıdan dolayı, devletin en üst makamlarının katıldığı bir törenle kendisine 'Türk Hava Kurumu Murassa (İftihar) Madalyası' verilmiş, 30 Ağustos 1937'de de askerî uçuş brövesi almıştır.

Fransa'nın, 1937'de Hatay'ı Suriye'ye devretmeye hazırlandığı yolundaki haberler üzerine Atatürk'ün emriyle üniformasını giyen Sabiha Gökçen, Fransız elçisinin önünde havaya üç el ateş ederek "Hatay'ın vatana katılması için gerekirse silahlarımız" diyerek elçiye gözdağı vermiştir. Yasa gereği olay sonrasında yine Atatürk'ün emriyle tutuklanarak mahkemeye çıkarılmış ve bir gün hapis yatırılıp ertesi günü çıkarılmıştır. Bu olay sayesinde Atatürk'ün yaptığı planı tutmuş ve Fransızlara Hatay konusunda Türkiye'nin kararlılığı gösterilmiştir.

Ankara'ya gelen Balkan Paketi heyeti üyeleri, Sabiha Gökçen'le tanıştıktan sonra kendisini uçağıyla ülkelerine davet etmişlerdir. Gökçen, Atatürk'ün arzusu üzerine 1938'de uçağıyla tek başına beş gün süren bir 'Balkan Turu' yapmıştır. İstanbul'dan havalandıktan sonra Atina'ya, ardından Sofya ve Belgrad'a gitmiş, kendisine Yugoslav Genelkurmay Başkanı tarafından 'Beyaz Kartal' nişanı verilmiştir. Davet edildiği Bükreş'te de bir gösteri uçuşu yaptıktan sonra 6. gün İstanbul'a dönmüş, bu turdan sonra her yerde 'göklerin kızı' olarak anılmıştır.

Gökçen, manevi babası Atatürk'ün ölümünden sonra, kadınların orduda görev yapmasına ilişkin yasa çıkmadığı için ordudan ayrılmış ve Türk Kuşu Uçuş Okulu'na başöğretmen tayin edilmiştir. 1955'e kadar bu görevini başarıyla sürdüren Gökçen, hayatı boyunca toplam 22 değişik hafif bombardıman ve akrobatik uçakla uçmuştur.

1953 ve 1959'da ABD'ye davet edilmiş, burada Türk toplumu ve Türk kadınına tanıtım ve başarıyla temsil etmiştir.

1996'da Amerikan Hava Kurmay Koleji'nin Maxwell Hava Üssü'ndeki mezuniyet töreninde düzenlenen 'Kartallar Toplantısı'na onur konuğu olarak katılmış ve 'dünya tarihine adını yazdıran 20 havacıdan biri' seçilerek bu ödüle layık görülen ilk ve tek kadın havacı olmuştur.

Son uçuşunu 1996'da 83 yaşında iken Fransız pilot Daniel Acton eşliğinde Falcon 2000 uçağıyla yapan Sabiha Gökçen, 22 Mart 2001'de Ankara'da vefat etmiştir.

Prof. Dr. Engin Arık

14 Ekim 1948 yılında doğan Engin Arık, 1969 yılında İstanbul Üniversitesi Fizik-Matematik Bölümü'nden mezun olduktan sonra ABD'de Pittsburgh Üniversitesi'nde fizik alanında master ve doktora yapmıştır.

1976-1979 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışan Arık, 1979 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü'ne geçmiş, 1983 yılında

Boğaziçi Üniversitesi'nden ayrılarak 2 yıl özel bir firmada uzman olarak çalışmıştır.

Viyana Üniversitesi'nde 1997-2000 yılları arasında görev yapan Arık, 1985 yılından sonra da Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır.

Engin Arık, "Deneysel Yüksek Enerji Fiziği" alanında yaptığı çalışmalarla 1981 yılında doçent, 1988 yılında profesör olmuştur.

Prof. Dr. Arık, 21. yüzyılın madeni olarak gösterilen toryum ile ilgili önemli araştırmalar yapmaktaydı. Arık'ın tespitlerine göre, sadece Isparta'da bulunan toryum rezervi Türkiye'nin yüz yıllık enerji ihtiyacını karşılayabilecek kapasiteye sahiptir.

27 Temmuz 2002'de bir gazetede yayımlanan bir röportajında Prof. Dr. Arık "Bildirim kadarıyla, 'toryum'un 21. yüzyılın en stratejik maddesi olması büyük bir olasılık. Eğer 2005 yılına kadar yapılması planlanan yeni tip nükleer enerji santralleri gerçekleşirse, toryum bir numaralı element olacak. Çünkü yeni tip reaktörlerde yakıt olarak kullanılacak. Eğer biz toryum ile elektrik enerjisi üretebilmek olanağına kavuşursak, bu trilyonlarca varil petrole eş değerde bir enerji kaynağı olacak." demişti.

Bu beyanattan beş yıl sonra kendisiyle aynı bölümde çalışan beş öğretim üyesi ve araştırma görevlisiyle birlikte 30 Kasım 2007'de Süleyman Demirel Üniversitesi'nde düzenlenecek "Türk Hızlandırıcı Merkezi Teknik Tasarım ve Test Laboratuvarı Kuruluşu" başlıklı Devlet Planlama Teşkilatı projesinin 4'üncü çalıştayına katılmak üzere Isparta'ya giderlerken Isparta'da meydana gelen şüpheli bir uçak kazasında hayatlarını kaybettiler. Engin Arık'ın yanında bulunan çantasında bu projenin çok önemli evrakları da bu elim uçak kazasında yok oldu.

Doç. Dr. Ayşe Bayrakçeken Yurtcan

Yakıt pilleri üzerine 16 yıl bilimsel araştırma yapan Atatürk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Kimya Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ayşe Bayrakçeken Yurtcan, geliştirdiği nanomalzemeler sayesinde elektrikle çalışan otomobillerde 5 dakikalık doluyla şarj olan yakıt pili üretmeyi başardı. 5 dakikada şarj olan yakıt pillerinin takılacağı araçlar, 480 kilometre yol kat edebilecek. Çevre dostu olan yakıt pili, bu özelliği dolayısıyla elektrikli araçlarda kullanılan ve 30 dakika ile 12 saat arasında dolup 240 kilometre gitmeyi sağlayan lityum bataryalara rakip olacak.

Bu buluşuyla elektrikle çalışan araçlardaki lityum bataryaya rakip olacak yakıt pili üreten Yurtcan'a Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödülü (GEBIP) verildi.

Pilot Binbaşı Esra Özatay

1976 yılında Almanya'da dünyaya gelen Esra Özatay, 1993 yılında Kadıköy Kız Lisesi'nden, 1998 yılında Hava Harp Okulu'ndan mezun oldu. 1998-2000 yılları arasında 2. Ana Jet Üs Komutanlığı'nda pilotaj eğitimini tamamlayan Özatay, 2004 yılına kadar Konya 3. Ana Jet Üs Komutanlığı 132'inci Filo Komutanlığı'nda F-5 Av Önleme pilotu olarak görev yaptı. 2010 yılından itibaren Öğretmen Pilot olarak görevine devam etti. Özatay, 2014 yılında çağrı adı 'Türk Yıldızları' olan 134'üncü Akrotim Filo Komutanlığı'na katılarak Türk Yıldızları'nın ilk kadın üyesi oldu. 2016'da ise Filo Komutanı olarak atandı. Özatay'ın komutanı olduğu Türk Yıldızları, ülkemizde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde çok başarılı gösteriler yapmakta ve Türkiye'nin haklı gururu olmaktadır.

Sonuç

Buraya kadar sadece birkaç örnekle Türk kadınının neler yaptığını ve neler yapabileceğini anlatmaya çalıştık. Kendisine imkân ve fırsat tanındığında yapamayacağı iş, geçemeyeceği engel ve aşamayacağı zorluk bulunmayan Türk kadınının, bize yabancı kültürlerin olumsuz etkileriyle geri plana atılmaksızın hep ön saflarda yer alması gerekmektedir. Son zamanlarda meydana gelen kadına şiddet ve aşağılama projelerine son vermenin yolu, kadınların eğitimlerine daha fazla yol vermek, meydana gelen olayları haber yapmak yerine bu olayları sonlandıracak önlem ve öneriler üzerine tartışmanın -ki bu toplantı da bunun için yapılmaktadır- meseleyi ortadan kaldıracak ilk adımlar olacağı kanaatimi dile getirerek hepimize saygılar sunuyorum.

FELSEFİ BİR YAKLAŞIM ÖRNEKLEMİ OLARAK ARTHUR SCHOPENHAUER'IN KADINI: KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN TEMEL ELLİBİR CÜMLESİ*

Halis Adnan ARSLANTAŞ

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Eğitim Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı Başkanı,
Felsefe Anabilim Dalı Öğr. Üyesi
haarslantas@gmail.com

Özet

Amaç: Bu bildirinin amacı Schopenhauer'ın "Kadın" konusunu onun Aşkın Metafiziği adlı kitabında geçtiği şekliyle ele alarak ülkemizde gerek resmi gerekse de vicdani anlamda onay görmeyen ama diğer taraftan da varlığı bilinen ve çok yaygın olmamakla birlikte kabul gören kadın algısına ne kadar benzediğini ortaya koymaktır.

Kadın konusu sosyolojide toplumsal cinsiyet alanının inşasını statü ve yüklenen roller açısından ne kadar önemli görüyorsa felsefe de kadın konusunu cinsiyete yüklenen ontolojik ya da metafizik anlam açısından aynı önemde görülmeli ve öyle de ele alınmalıdır. Çünkü felsefenin somutlaşma alanı olarak kültürün kurgulanması, sürdürülebilir hale getirilmesi, kısaca sosyolojik bir değer elde etmesi, o düşünceye konu edilen şeyin felsefi anlamlandırılmasıyla, ayrı bir yaptırım gücü edinerek, toplumsal bir alan ve anlam oluşturmaya yakından ilgilidir. Günümüzde kadın konusu da bu minvalde ele alınmalı ve toplumumuzdaki beğenilmeyen mevcut kadın algısının kendi öz kültürümüzden mi yoksa konuyla ilgili kısmen de olsa Batı felsefi etkiliminden beslenerek mi bir alan ve anlam edindiği sorgulanmalıdır. Bu araştırmada bizzat dini tanımlamanın kurguladığı haliyle "kadını ele alış" bildirinin ilgi alanının dışında bırakılmıştır.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayınlanmıştır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

Yöntem: Nitel araştırmaya dayandırılan bu çalışmada Doküman analizinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma çeşididir. İnsan ve grup davranışlarının "niçin"ini anlamayı kolaylaştırıcı özelliğinden başka insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl kurduklarını, oluşturduklarını anlamak ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı nasıl algılayarak yorumlamaya çalıştıklarını ortaya koymak gibi bir amacı söz konusudur. Kısaca, birçok soruyla birlikte "yargı ve davranışların" nasıl oluştuklarına dair sorulara da cevaplar bulmaya çalışılmaktadır.

Araştırmanın bulgusu: Bu araştırmanın önemli bir bulgusu, mevcut haliyle kadına yönelik onay görmeyen tutumun, zihinlere yerleştirilen, ancak varlığı kesinlikle kültürümüze ait olmayan felsefi bir arka planının olduğu şeklindedir.

Sonuç: Toplumumuzdaki istenmeyen haliyle kadın algısına yönelik tutumun oluşmasında Arthur Schopenhauer'un kadın konusundaki felsefi fikirlerinin önemli bir etkisinin olabileceği ihtimal dışı değildir. Hatta onun konuyla ilgili yaklaşımının kulaklara duyulması çokça kolay hale getirilen ve farkında olunmadan bu duyuların da tutum ve davranışa çeşitli sektörlerde dönüştürüldüğü, sonuçta, gerek mizansen bir şekilde gerekse sanki cinsiyete dayalı gerçeklermiş gibi cümlelere çevrildiği kanaatine ulaşılmıştır. Dile getirilen bu olasılığa dayalı gerçekliğin toplumumuzda nasıl yerleştiği ya da yerleştirildiği, hatta günümüzde dahi bu sürecin çeşitli değişkenlerce nasıl devam ettirilmeye çalışıldığının tespit edilmesi gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, felsefe, Arthur Schopenhauer

Giriş

Ben bu çalışmayı hazırlarken ne kadını ne de erkek egemen kültürün sürekliliğini savunmayı amaç edinmedim. Ben, bir fotoğrafın anlam kodlarının kurgulanması sürecinde kültürel yoruma dayalı öğretinin, kullanım amacına dair, ciddi bir sorun oluşturabildiğini ortaya koymaya çalıştım. Söylemimde eksik olan, yarım kalan veya yanlış anlaşılabilir şeyler ortaya çıkarsa bunu konunun çok geniş bir içeriğe sahip olduğu bilinciyle, konunun neresinden tutarsanız mutlaka bir yanının eksik kalacağı bilgisiyile değerlendirmenizi rica ediyorum. Ben bir sosyal bilimciyim ve açıklamalarım en fazla sosyal alana taşınabilen sosyal ve kültürel üretimleri kapsayabilir. Onun için söyleyeceklerim bu pencereden dinlenilmeli ve yorumlanmalıdır.

Şimdi sizleri sunumun amacı ve nasıl gerçekleştirileceği hakkında da bilgilendirmek istiyorum. Ben bu konuşmada; Kadın algısının oluşturulmasında sözel kültür aktarımının ne kadar önemli olduğunu ve sözel kültür aktarımının özelliği itibarıyla ne kadar hızlı yayıldığını ve yine sözel kültürel aktarım söylemlerinin anlam içeriklerinin sadece bir toplumdaki kaynaklanan şeyler olmadığını paylaşmaya çalışacağım. Bunun için de kültürel açıdan bizlerden tamamen farklı olan, geniş kitleler tarafından adı ve felsefesi, özellikle konuşmamıza konu olan kitabı çok bilinmeyen, ama bizler üzerinde "kötü" film, "kötü" müzik ve "kötü" bir mizah aracılığıyla çok ciddi etkisi olduğunu düşündüğüm bir düşünürün kitabını hareket noktası olarak seçeceğim. Kısaca bu kitap çok kişi tarafından okunmayan ama kitap içeriği ortalama elli bir maddede toplumsal davranışa çeşitli değişkenlerce dönüştürülme başarısı sağlanan bir kitap olarak karşımıza çıkacak.

Peki, bunu nasıl yapacağım? Söz konusu kitaptan alıntıladığım ve kadını tanımladığımı düşünen cümleler sunacağım size. Sonra da sizlere cevapları sizlerde kalacak olan iki soru soracağım bu kadın metaforlarının hangisini daha çok tanıyorsunuz ve uygulamada olan hangisidir? Şeklinde. Cevabınız hangi metafordan yana olursa olsun bizim bir tane ortak noktamız olmuş olacak. O da özellikle felsefi kültürün yabancı kültürlerden sadece anlam olarak değil eylem olarak ta ne kadar etkilendiğinin ortaya konmuş olması. Bu tespitten sonra da konuşmamız bitmiş olacak.

Sevgili dinleyenler!

Günlük hayatın her anında cinsiyet ilişkilerini insanlık ilişkilerinin önüne çıkarma alışkanlığı, kadın ile ilgili sorunlar, kadın hakkında oluşan yanlış düşünceler sadece Doğu ya da Batı toplumlarının sorunu değildir. Bütün insanlığın sorunudur. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık toplumsal ve kültürel bir farklılığa dönüştürülmüştür. Bunun hikâyesi binlerce yıla dayanmakta, zaman ve değişime karşı en dayanıklı ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki, bizlerin buradaki bu bilimsel toplantısı bitince kadın konusu çözüme ulaştırılmış olacak mı? Elbette ki hayır. Çünkü hiçbir konuşma kadın hakkında ortaya atılan yanlış düşünceleri bütünüyle ele alamaz ve konuyla ilgili gerek teorik gerekse pratik sorunları bir çözüme kavuşturamaz. Bu konuda bir çözüm bulmak isteniyorsa çözüm mercii devlettir. Çünkü devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı duyarlılığının ana plan ve programlara

yerleştirilmesinden sorumludur. Bu olgu taraf olunan uluslararası sözleşme ve kararlarda da açıkça belirtilmiştir.

Sevgili dinleyenler, Kadın algısının oluşturulmasında en az "düşünmek" kadar "göz" ve "öğrenme" de çok önemlidir. "Gören göz, yalnızca fiziksel bir organımız değil, aynı zamanda ait olduğumuz, içinde yetiştiğimiz gelenek tarafından şartlandırılmış bir algı aracıdır. Bu nedenle kültürü, gözün nasıl göreceğini ve bizim ise nasıl düşünüp hareket edeceğimizi öğreten bir "öğretmen" ve buna bağlı olarak ta aklın toplulukçu programlanması olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kısaca, beynimizin yapı ayarlarınca oluşturulan davranışımız, göz aracılığıyla da içinde bulunduğumuz kültürden etkilenir diyebiliriz. Dile getirmek istediğim şeyi biraz daha görünür hale getirmek için A. Bandurayı örnek olarak verebiliriz. Aslında "Söyle arkadaşını söyleyeyim seni. Ya da üzüm üzümüne baka baka kararır" ata deneyimlerimiz bu bilim insanından çok daha önce toplumsal tecrübenin edinim ve davranış literatürüne ilave edildiğini burada dile getirmeliyiz. Albert Bandura'nın geliştirdiği "Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı"na göre bizler, modelleme yoluyla çok sayıda davranış kazanırız. Kurama göre modellemenin davranış üzerindeki etkileri dört başlık altında toplanabilir. Modellemenin davranış üzerindeki etkilerinin birincisi; yeni davranışlar edinim ve öğrenmedir. Bizler modelleme yoluyla, daha önce yapamadığımız davranışları, modelleri gözlemleyerek edinir ve öğrenebiliriz. Modellemenin davranış üzerindeki etkilerinin ikincisi; var olan davranışlarımızı geliştirme üzerine kurulmasıdır. Örneğin bir gösteriye gittiğimizde gösterinin sonunda izleyenlerden birinin ayağa kalkarak beğenisini sergileme amaçlı sahnedekileri alkışlamaya başlaması bizi de tetikler ve önceki tutuk davranışımız bizim de ayağa kalkarak beğenimizi alkışlarımızla ifade ettiğimiz bir davranışa dönüşür. Modellemenin davranış üzerindeki etkilerinin üçüncüsü; engelleri değiştirme üzerine inşa edilmiştir. Buradaki "engel", bizim davranışlarımız üzerine kendimizin koyduğu sınırlamalar anlamında kullanılmaktadır. Modelleme bu sınırları ya güçlendirir ya da zayıflatır. Modellemenin davranış üzerindeki etkilerinin dördüncüsü; duyguları harekete geçirmedi. Duygularımızı sergilediğimiz bir davranışımız bir başka kişi tarafından gözlemленerek o kişinin davranışsal tepkilerinde de değişimler meydana getirebilir. Örneğin bir şeyden korkan bir kişiden onu gözlemleyen bir başka kişi o korkulan şeyden daha fazla korkabilir.

Kıymetli dinleyenler, kısaca bu anlamda doğal ortama yeni bir şey sunarsanız o ortam içindeki ilişkilerin çoğu değişir. Biz kadın konusunda yeni bir şeyler sunamadığımız için cinsiyetler arası ilişkilerimizde de bir değişim meydana gelmiyor. Bunun birçok nedeni olabilir. Örneğin sözel kültür aktarım aracılığıyla oluşturulan modeller de bu konuda bence önemli bir etken. Peki, bu modeller neler şimdi onlara bir bakalım. Ya da bu çabamızı şu soruya cevap bulmaya çalışarak belirginleştirmeye çalışalım. Coğrafyadan coğrafyaya, iklimden iklime farklılık göstermesi gereken bir anlama ve yorumlama nasıl olur da örneğin Almanya'da kaleme alınan bir bakış açısı Türkiye'de de egemen bir aktarım gövdesi olarak karşımıza çıkabilir? Sanırım bu sorunun cevabı yukarıda dile getirdiğim gibi ideolojilerin kurgulanma-

sında çok önemli bir faktör olan bireysel ve toplumsal "etkilenme" sürecinde gizli olsa gerek.

Şimdi bizlerde gerek felsefi gerekse de sözel kültür oluşturmaya çalışan ve kısmen olsa yine bizlerde bir söylem ve eylem biçimi haline gelerek kadın algımızı etkileyen anlatı dili nedir birlikte bir göz atalım.

1. Kadınlar zihinsel olsun bedensel olsun, büyük işler için yaratılmamışlardır.
2. Bunu net bir şekilde anlamak için görüntülerine bakmak yeterlidir.
3. Doğaları gereği bodur, dar omuzlu, geniş kalçalı ve kısa bacaklıdır. Bunlara "cinsi latif" diyen erkekler, mantığını yitirmiş erkeklerdir. Bu nedenle kadınlara güzel demek yerine estetikten mahrum "cins" demek daha yerinde olur.
4. Ne kadar ulvi ya da yüksek görülürse görülsün her türlü aşkın kaynağı da cinsel güdüdür. Cinsellik her insani çabanın hedefidir. Bu nedenle kadın cinsinin bütün güzelliği cinsel güdülenmeye dayanır.
5. Kadın, çocuk ile gerçek anlamda bir insan olan yetişkin erkek arasında bir orta nokta, bir aşamadır. Bu aşama varlık, bir ya da iki çocuk doğurduktan sonra güzelliğini kaybeder. Bu cümleye dikkat edin!!!!
6. Bir şey ne derece soylu ve mükemmel olursa onun olgunluğa erişmesi de o derece geç ve yavaş olur. Bu anlamda erkekler zihinsel kavrayışa ve ruhi kabiliyet olgunluğuna yirmi sekizinden önce, kadınlar ise henüz on sekiz yaşlarında ulaşırlar. Bu nedenle kadınlar hep çocuktur.
7. Kadınlar ne yoğun ıstıraba ne de yoğun neşeye dayanamazlar, büyük güç ve metanet gösterilerinde bulunamazlar. Onların yapıları çocuk bakmaya uygundur. Bunun nedeni onların uçarı, çocuksu ve dar görüşlü olmalarıdır. Tek kelimeyle onlar tüm yaşamları boyunca koca çocuklardır.
8. Kadınlar ev işlerine ya da başka konulara bir şaka gibi bakar. İşi gücü oyun eğlencedir.
9. Ciddi bir şekilde dikkat ve emek sarf ettikleri tek şey, aşk, sevdikleri insanın gönünü kazanma yahut giyim kuşam, cilt bakımı, dans etme ve kısaca söylemek gerekirse tüm bunlarla ilişkili olan her şeydir.
10. Her şeyi istedikleri gibi görürler. Gerçek yerine bir şeyin görünüşüne teslim olurlar. En önemli işlere karşı en önemsiz işleri tercih ederler.
11. Erkek akli melekeleri sayesinde hayvanlar gibi sadece bulunduğu an içinde yaşamaz. Erkekler geçmiş ve geleceği göz önünde bulundurur. Bir erkeğin ihtiyat, basiret kaygı, endişe ve tedirginliğinin nedeni budur.
12. Erkekler göre kadınlar, yanlış, doğruyu ayırt etme gücüne daha az sahiptir. Erkeğin üstünlüğü bir kadında olamaz. Çünkü kadınlar zihni bakımdan dar görüşlüdür.

13. Kadınların sezgileri güçlü algıları zayıftır.
14. Kadınlara göre bir koca ölümünden sonra eşinin rahatça harcıyabilmesi ve istediği gibi yaşayabilmesi için para kazanır. Bir kadına göre erkek, bu amaç için yaratılmıştır. Bu düşünce kocaların kazandıkları paraları evi çekip-çevirmek için eşlerine vermelerinin sonucunda kadınlarca geliştirilmiştir.
15. Kadınlar güncel olanı erkeklerden daha iyi yaşarlar. Yani gününü gün etmeyi iyi bilirler. Erkekler için daha neşeli olmalarının nedeni budur. Neşelerini erkeği eğlendirmek ve tasadan kurtarmak için iyi kullanırlar.
16. Kadınlar erkekler için yargılarında gerçekçidir, aceleci değildir. Abartılı düşünmez. Ama erkekler tutkularında uyanmış olan şeyi çok fazla abartır.
17. Kadınlar kaderin bir cilvesi olarak aciz olan birisine karşı bir erkekte daha sevecendir. Bunun nedeni onların o duruma duygusal bakmalarıdır. Buna rağmen kadınlar, adalet, dürüstlük ve vicdanla ilgili meselelerde erkeklerden daha aşığıdır.
18. Kadınlar, erdemli olmanın ilk ve asli niteliklerine doğanın bahşetmesiyle sahiptir. Ancak erdemli olmayı geliştirecek ikincil niteliklere sahip değildir. İkincil niteliklerinin gelişmemiş olması onları kurnazlık ve yalan söylemeye iter. Kurnazlık ve yalancılıkları iflah edilemez bir şeydir.
19. Doğa erkekleri fiziki güç ve akli melekelerle, kadınları ise ikiyüzlü ve riyakâr olarak donatmıştır. Bu tıpkı aslanın pençeli oluşu ya da mürekkep balığının mürekkebiyle suyu bulandırması gibi bir şeydir.
20. İkiyüzlülük ve riyakârlık kadınlarda tamamen doğuştandır. Bu özellik, ahmakların da ayırt edici özelliğidir.
21. Saldırıyı uğradığında bir hayvan nasıl ki savunmaya geçmek için kendi silahını kullanıyorsa ve bu ne kadar doğalsa bir kadının da her fırsatta riyakârlık ve ikiyüzlülükten yararlanması da o kadar doğaldır.
22. Mükemmel derecede dürüst, güvenilir, ikiyüzlü, riyakâr olmayan bir kadın düşünülemez. Bu özellikler nedeniyle başkalarındaki bu özellikleri hemen görürler. Bu konularda onlarla tartışılmamalıdır.
23. Kadınların mevcut özellikleri sahtelik, sadakatsizlik ve benzeri şeyleri ortaya çıkarır.
24. Kadınlara doğaları gereği yemin etme ya da etmeme konusunda izin verilmesi tartışılmalıdır.
25. Kadınların dükkânların vitrinlerinden bir şeyler aşırımları her zaman rastlanan bir konudur.
26. Doğa insan neslinin sürdürülebilmesi için genç, kuvvetli ve yakışıklı erkekleri göreve çağırır. Bunun temel nedeni insan neslinin yozlaşmamasıdır. Bu doğa-

nın sarsılmaz iradesidir ve ifadesini kadınların tutkularında bulur. Bundan daha eski ya da güçlü bir yasa yoktur.

27. Kadınların asli ve ahlaki ilkeleri şudur: onlar insan türünün mutluluğunu kendi ellerinde görürler. Neslin üzerinde elde ettiklerini düşündükleri onlarda bir denetim gücü yarattığını düşünerek erkeklere şunu söylerler; nesiller bizim koruyuculuğumuza emanet edilmiştir. Gelin ödev ve sorumluluklarınızı kusursuz yerine getirmenizi sağlayalım. Ancak kadınlar hiçbir zaman bu soyut ilkenin idrakine ulaşamamışlardır.
28. Kadınların tek varlık nedeni vardır o da insan soyunu sürdürmek. Bu onların kaderidir.
29. Evliliklerde meydana gelen tartışmalar, uyumsuzluklar kadının birey için değil tür için yaşama nedenlerinden kaynaklanmaktadır. Tür için yaşamak demek türün işlerini önemsemek demektir. Bu önemseyiş onların yaşamı algılamalarında bir hafiflik yaratmıştır.
30. Kadınlar birbirlerinin en amansız rakipleridir. Tanışırken bile birbirlerine riyakâr davranırlar.
31. Erkekler kendilerinden aşağı olana da saygılı davranır. Kadınlar ise ezer. Bunun nedeni kadınlar arasındaki tabakalaşmanın güvensizlik ilkesi üzerine kurulmasıdır. Bir başka neden de kadınların erkeklerin beğenisini kazanmayı amaçlamalarıdır.
32. Kadınlar ne şiir, ne edebiyat ne de güzel sanatlar için gerçek bir duygu ve duyarlılığa sahip değillerdir. Bu tür şeyleri hoşça vakit geçirmek için alay aracı olarak kullanırlar. Bu nedenle de herhangi bir şeye tamamen temiz bir düşünceyle ve özel olarak, nesnel bir ilgi gösterme yeteneğinden mahrumdur.
33. Erkekler bir şeye hâkim olmak istediklerinde doğrudan, kadınlar ise erkekleri kullanarak elde etmeye çalışır ve dolaylı olan her yolu dener.
34. Kadınların doğrudan elde etmeye çalıştıkları tek şey istediklerini yaptıracağı erkektir. Kadınların görünen yüzlerinin altında böyle bir yüzleri vardır.
35. Kadınlar dünya çapında hiçbir sanat ürününün sahibi değildir. Dünyaya kalıcı bir değer veremezler. Bunun nedeni onların düşünsel nesnellik ve yaratıcılıktan yoksun oluşlarıdır.
36. Kadınlara saygıyla davranmak komiklidir. Kadınların zayıflıklarından korkulmalıdır.
37. Kadın saygı ve takdir konusu olmaya yahut başını erkekte tutmaya ve onunla aynı haklara sahip olmaya layık değildir.
38. Hanımefendi tekerlemesi baş belası bir tekerlemedir ve toplumu komik duruma düşürmektedir.

39. Avrupa'nın Hanım efendisi asla var olmaması gereken bir yaratıktır. Hanım efendilik kadınların mutsuzluk nedenidir.
40. Kadınlar eve göz kulak olmalıdır. Giydirilip kuşandırılmalıdır. Fakat topluma ve toplumsal sorunlara karıştırılmamalıdır. Din konusunda iyi eğitim görmeli ancak edebiyata karıştırılmamalıdır. Din ve yemek kitaplarından başka bir kitap okutulmamalıdır. Yol tamirinde, ot biçme ve süt sağmada çalıştırılmalıdır.
41. Avrupa'da geçerli kanunlar kadını erkeğin dengi kabul etmektedir. Bu çok yanlıştır. Doğal kanunların ihlalidir.
42. Tek eşlilik doğa kanunlarına aykırıdır. Aklı başında basiret sahibi erkekler bu büyük fedakârlıkta bulunmadan ve buna rıza göstermeden önce çok iyi düşünmelidir.
43. Tek eşlilik, evlenemeyen kadınlar için fahişelik kapılarını açmakta ya da onları kurban sunağına götürmektedir.
44. Çok eşliliğin tartışılacak bir yanı yoktur. Her yerde bulunan ve karşılaşılan bir olgu olarak kabul edilmelidir. Çok evlilik kadın cinsinin yararınadır.
45. Eşi hasta olan ya da çocuk doğuramayan bir erkek 2. Kadını alabilmelidir.
46. Çok eşliliğe konulan yasak ekonomik durumu iyi olan erkeklerin evlenmesini engellemektedir.
47. Her erkek birçok kadına ihtiyaç duyduğundan, ona bu konuda izin vermekten, hatta daha çok kadın bulmayı bir vecibe olarak ona yüklemekten daha doğru ne olabilir. Böyle yapılmasına izin verilirse kadın eski ve doğru olan "boyun eğen" konumuna geri döndürülebilir.
48. Hindistan'da kocası ölen kadının kendisini de kocasıyla birlikte yakması doğru değildir. Ancak kocanın ölümüyle kalan parayı kadının âşıklarıyla yemesi olgusunun düşüncesi de insanı isyan ettiren bir düşüncedir.
49. Erkeklerin kazançlarını aklı kıt kadınlara miras bırakmaları adaletsizliktir. Kadınların mirasçılık hakları mutlaka sınırlandırılmalı, önüne geçilmelidir. Çünkü parayı kazanan erkektir. Kadının parayı yönlendirmesinde meşru bir taraf yoktur.
50. Kadınlara hisse, gayrimenkul gibi miras kalırsa bu mirası onların yönlendirmelerine izin verilmemelidir.
51. Kadının kendisini denetleyip yöneteceği erkek gibi bir efendiye ihtiyacı vardır.

Sonuç

Yukarıda dile getirilen her bir cümle sadece bir mizansen ve çeşitli erkek toplantılarında hoş vakit geçirme cümleleri olarak lanse edilmeye çalışılmaktadır. Oysaki günümüz sözel aktarımında adeta eğitici, terbiye edici, olgunlaştırıcı kötü bir içeriğe sahip olduğuna dikkat edilmemekte ve tecrübenin varmış olduğu pratik

ve sosyal bir dünya görüşü haline çevrilmek istendiği kabul görmemekte ya da bu "gerçekleştirilme" biçiminin farkına varılamamaktadır. Unutulmamalıdır ki bu türden yaklaşım cümleleri amacı aşan, eğlencenin ötesine giden içeriklere sahiptir. Bu tıpkı her hangi bir öyküde öykünün söylemediği bir dersin varlığına dikkat edilmemesi gibidir. Bu nedenle yukarıda maddeler halinde dile getirilen cümleler, basit bir mizansen tarzında, ne müzik, ne film ne de erkek toplantılarının konusu edinilmemeli, edinilmediği gibi reddetmenin de bir "kültürü" oluşturulmalıdır.

Bir şeyde asıl olan ondaki içeriğin özümsemesi, amacının nerelere ulaştığının anlaşılmasıdır. Yukarıda kadınıla ilgili dile getirilen cümleler basit ve anlaşılır oldukları için dinleyen ve okuyanın idrakine göre birey tarafından olay ya da olgu açısından anlam atfedilebilmektedir. Kısaca, çoğu zaman bu anlam içeriği, içeriğin kendi anlamına ilaveten şiddet uygulayan kişinin anlamlandırma ve hissetme biçimine de mahkûm olmaktadır. Bir kişi yukarıdaki cümleleri hiçbir anlam zeminine oturtmazken (saçma bulurken), bir başkası inanılması güç anlam derinlikleri keşfedebilmekte ve bunun sonucunda şiddete başvurabilmektedir.

Kadın konusundaki toplumsal bilincin nasıl olmasına gerektiğine yönelik tutumun oluşturulmasında sözel aktarım ifadeleri toplumsal belleğe bir anlam yerleştirir. Kültür, dil aracılığıyla yeni kuşaklara bu ifadeleri aktarırken, duyma, düşünme yönelme ya da hissetme tutumlarını da bireye kazandırır. Şayet kazandırılan şeyler kabul görmeyen içeriklerse bu içeriklerin kendi dünya yorumlarını, düşünme biçimlerini, zihniyet dünyalarını da aktarmaları demektir.

Gerek felsefi gerekse sözlü aktarımın her bir öğretisi bu şekilde "dokunur" anlama ve uygulama biçimlerine. Bu oluşturulan biçimlemeler, kültür aracılığıyla gözlem, deneyim ve yaşantı biçimine dönüşür. Bu türden bilgilerin toplumsallaşması olumsuz öğelerin zihne yerleşmesi demektir. Yerleşen bu bilgiler zamanla bireyi belirler, yönlendirir, şu ya da bu şekilde bir insan olmayı etkiler. . Bu etkileme biçimiyle kurgulanan zihinsel eylemin, kendi kendini zenginleştirerek kendini yeniden ürettiği ve güçlendirdiği bir yapıya ulaştığı unutulmamalıdır. Bu durum her ne kadar bireysel gibi görünüyorsa da zamanla toplumu besler, sosyal hayatı ve yaşama kültürünü etkilemeye başlar.

Sonuçta, bireyler arası ilişkiler zayıflar insanı ve yaşamını anlamlandıracak zihinsel gelişme görülemez. Böyle bir toplumun zihinsel faaliyeti o toplumu kendi kendini incelmış, kendi kendini algılamış ve kendi sorunları üzerinde düşünerek entelektüel bir birikim oluşturabilmiş toplumlar olmaktan uzaklaştırır.

Bir başka toplumun düşüncesini kendi düşünce sorunuymuş gibi algılayan ve bu soruna yönelik bir bakış açısı geliştirmeye çalışan bir topluma dönüşür. Kendi toplumsal realitesini kendi sosyal gerçekliğinde arayamaz. Örneğin bir toplum, bir atasözü ya da deyimini kendi sosyal realitesinde aramalıdır. Şayet kendi toplumsal realitesinde bulamazsa o atasözü ya da deyim denilerek dillendirilen şey o toplumun bir sözü değildir. Tıpkı kadınlarımıza yakıştırılan ama gerçekte Aristo'ya ait olan şu söz gibi "elinin hamuruyla erkek işine karışmamak" Aristo'daki karşılığı "Salçalı elleyle erkek işine karışmamak"tır. Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

KONYA MAHKEMESİ KAYITLARINA GÖRE OSMANLI DÖNEMİNDE KONYA'DA KADINA ŞİDDET VAKALARI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER (1650–1750)

Hüseyin MUŞMAL

Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı, Tarih ABD. Öğr. Üyesi
hmusmal@hotmail.com

Özet

Şiddet, aile veya toplum içerisinde çeşitli nedenlerle meydana gelmekte olup ve sözlü, fiziksel, psikolojik veya toplumsal şiddet gibi türleri bulunmaktadır. Hangi türü olursa olsun, şiddet muhataplarına doğrudan zarar verebildiği gibi, dolaylı olarak da aile ve toplum içinde birçok hasara sebep olmakta, özellikle fiziksel şiddet, yaralanma veya ölüm gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Konya Mahkemesi Kayıtlarına Göre Osmanlı Döneminde Konya'da Kadına Şiddet Vakaları Üzerine Bazı Değerlendirmeler isimli bu çalışmada 1650-1750 yılları arasında Konya'da Kadı Mahkemesine yansımış olan kadınlara karşı uygulanan fiziksel şiddet vakaları üzerinden bazı değerlendirmeler yapılmaktadır. Örneklerin önemli bir kısmı Konya şehir merkezine, küçük bir kısmı ise Konya'ya bağlı kırsal yerleşimlere ait bulunmaktadır. Yapılan analizlerde kadı sicillerine yansımış olan kadına şiddet davalarının büyük bir kısmının doğrudan kocasından şiddet gören kadınlarla ilgili olduğu tespit edilmiş, küçük bir kısmının ise aile üyesi olan diğer bireyler ile aile dışındaki kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olduğu anlaşılmıştır. Şiddete daha ziyade kadının kocasından izinsiz evde çıkması, yemek yapmaması, yakacakları israf etmesi ve kıskançlık gibi bahanelerin sebep olduğu görülmektedir. Kadınlar kendilerine uygulanan fiziksel şiddet nedeniyle, yaralanmış, sakatlanmış ve hatta vefat etmiştir. Şiddete uğrayan kadınların Konya Mahkemesine müracaate ederek, şiddeti durdurmaya ve gerekli cezai işlemleri yaptırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Konya, Kadın, Şiddet, 1650-1750

**1 MHP KAÇEP
SEMPOZYUMU**
Toplum Kadın ve Şiddet

Giriş

Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe sözlüğüne göre, şiddet, "Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, mecaz olarak da kaba güç, duygu veya davranışta aşırılık" manalarına gelmektedir. (<http://tdk.gov.tr/>) Şiddeti tüm dünyanın etkilendiği bir halk sağlığı sorunu olarak gören Dünya Sağlık Örgütü ise 1996 yılındaki genel kurulunda şiddeti şöyle tanımlamıştır: "Fiziksel bir gücün veya herhangi bir baskının, bilerek ve isteyerek bireyin kendisine, başka birine veya bir gruba yöneltilmesi ile bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim geriliği veya yoksunluk durumunun ortaya çıkmasına ya da ortaya çıkma olasılığına neden olan eylemdir". Dünya Sağlık Örgütü tarafından kadına yönelik şiddet ise: "Cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren fiziksel, cinsel veya ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında kadına baskı uygulanması ve özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranış" olarak tanımlanmaktadır. Toplum veya aile içerisinde çeşitli sebeplerle meydana gelen şiddetin fiziksel, sözlü, psikolojik veya toplumsal şiddet gibi türleri bulunmaktadır. Hangi tür olursa olsun şiddet muhataplarına doğrudan zarar verebildiği gibi, dolaylı olarak da aile ve toplum içinde pek çok hasara sebep olabilmekte, özellikle fiziksel şiddet, yaralanma veya ölüm gibi çeşitli sonuçlar doğurabilmektedir. (DSÖ, 2002: 4; Yıldız vd 2009: 2; Gökkyaya, 2018: 372).

Bu çalışmanın genel amacı, Osmanlı döneminde Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri olan Konya'da kadına karşı uygulanan fiziksel şiddetin tarihi kökenlerini sorgulayabilmektir. Bu genel amaca yönelik olarak, 1650-1750 yılları arasında, yani 100 yıllık bir tarih aralığında yalnızca Konya Kadı Mahkemesi'ne yansıyan örnekler üzerinden, kadına karşı uygulanan fiziksel şiddetin kim ya da kimler tarafından yapıldığı ve ne tür sonuçlara yol açtığı gibi konular ele alınmıştır. Nihayetinde bu çalışmada, kadına karşı uygulanan fiziksel şiddetin sebepleri ve sonuçları ile şiddete maruz kalan kadının Osmanlı dönemi mahkemelerine müracaat aşaması ve bu konudaki sürecin nasıl işlediği problem edinilmiştir. Böylece çalışmada, ataerkil olduğu bilinen bir toplumda fizikî şiddete maruz kalan kadınların, büyük oranda kocası olan muhatapları karşısında hak arama çabalarının hukukî olarak nasıl netice verdiği ve bu süreçte kadın hakları konusunda Osmanlı toplumunun duyarlılığı sorgulanmış olacaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz amaca yönelik olarak, 1650-1750 yılları arasında rastgele örnekleme yaparak seçtiğimiz, çeşitli tarihlere ait Konya Şer'iyeye Sicilleri taranmış ve sicillerde kayıtlı davalar içerisinde kadına karşı uygulanan fiziksel şiddeti ihtiva eden çeşitli dava örnekleri tespit edilmiştir. Örnekler şiddet hadisesinin zaman ve mekânı, türü, niteliği ve içeriği gibi açılardan kendi içinde bir tasnife tabi tutulmuştur. Tasnif edilen kısmi örnekler doğrultusunda, Osmanlı Döneminde Konya'da 1650-1750 yılları arasında kadına karşı uygulanan şiddetin tarafları, mahkeme süreci, şiddetin niteliği, etkileri sebepleri ve sonuçları hakkında bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sırasında kadına uygulanan fiziksel şiddete şa-

hit olan aile üyeleri veya komşuların bu süreçteki tutum ve tavırlarının nasıl olduğu konusu da incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma yalnızca Konya Şer'iyeye Mahkemesine yansıyan örneklerin analiz edilmesi üzerine kurulmuş bunun dışında başkaca veriler ve kaynaklar değerlendirme dışında tutulmuştur.

1- Mahkemeye Müracaat Süreci

1650-1750 yılları arasında yer alan, Osmanlı Dönemi Konya Kadı Sicilleri'nde yaptığımız sondajlar suretiyle tespit edilen örnekler üzerindeki analizler neticesinde aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan bazı bireylerin, şikâyetçi olmak ve çözüm aramak amacıyla mahkemeye müracaat ettikleri anlaşılmaktadır. Konya Şer'iyeye Sicilleri'nden tespit edilen örneklerde, fiziksel şiddete uğradığı gerekçesiyle mahkemeye müracaat eden kadınların büyük bir kısmı kocalarından, küçük bir kısmı ise kocaları dışındaki aile bireylerinden veya hane dışındaki akrabalarından, komşularından ya da başka kişilerden şiddet gördüklerini beyan etmişlerdir¹. Örneğin:

"Medîne-i Konya'da Dolabucu Mahallesi sâkinlerinden kendi tarafından asil ve zevcesi Emine bint-i Ahmed nâm hatun tarafından vekil-i şer'isi olan Mehmed bin Hüseyin nâm kimesne meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzîmü't-tevkîrde işbu râfi'atü'l-kitâb Şerife bint-i Mustafâ nâm hatun mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp târîh-i kitâbdan altı gün mukaddem vakt-ı duhâda mezbûre Şerife menzilime gelüp müvek-kilem zevcem mezbûre Emine'ye darb kasdiyle yedine bir taş alup mezbûre Emine'nin üzerine hücum eyledikde ..." (KŞS 49/58-2; Sak, Solak, 2015: 132).

Elimizdeki örneklerde, uğradığı şiddet nedeniyle mahkemeye müracaat eden kadınların aile veya mahalle baskısını aşarak yahut akraba ve komşu gibi geleneksel çözüm ortamlarını da tüketerek mahkemeye ulaşmış kadınlar olabileceği ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Bu konudaki çeşitli örneklerden anlaşıldığına göre, kocalarından şiddet gören bazı kadınların bu durumlarını hemen mahkemeye yansıtmadıkları düşünülmektedir. Muhtemel ki kadınlar, özellikle kocaları tarafından maruz kaldıkları şiddeti genellikle sineye çekmekte, yuvasını veya çocuğunu koruma güdüsüyle içinde bulunduğu duruma bir süre tahammül göstermektedir. Durum eğer tahammül edilemez bir noktaya gelmişse kadının, aile büyükleri veya çevre tercihlerinden sonra çözümünü mahkemede aradığı söylenebilir. Elimizdeki örneklerde, kadınların mahkemedeki ifadelerinde defaatle şiddete uğradığı, hatta şiddetin kocaları tarafından sürekli hale getirildiğine yönelik beyanları, önceleri bir teşebbüste bulunmadıkları halde son çare olarak mahkemeye müracaat ettiklerini düşündürmektedir. Örneğin:

¹ Ancak istisnai de olsa, Konya Şer'iyeye Sicillerinde karısından şiddet gördüğünü söyleyen bazı erkeklerle de tesadüf edilmiştir. Örneğin: "Mahmiye-i Konya'da Nehr-i Kâfir Mahallesi sâkinlerinden râfi'ü'l-kitâb Mehmed bin Sefer meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzîmü't-tevkîrde zevcesi Nesli bint-i Nûh nâm hatun mahzarında da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp zevcem merkûme Nesli beni mukaddemâ ve hâlâ darb idüp sakalımı yoldu deyu bir mikdâr sakal ibrâz idüp su'âl olunsun didikde..." (KŞS 14/121-4; Küçük, Sak, 2014:167).

"Mahmiye-i Konya'da 'Abdul'azîz Mahallesi sâkinelerinden olup zâtî bi'l-ma'rifetiş-şer'îye mu'arrefe râfi'atü'l-kitâb 'Âyşe bint-i Ahmed nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzîmü't-tevkîrde zevci Mustafâ bin İbrahim nâm kimesne mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp târih-i kitâba gelince üç gündür beni zevcim mezbûr Mustafâ kerrâren ve merrâren değnek ile hilâf-ı şer' darb ider hâlâ ol darbin eserinden bütün a'za ve cevârihim kara beredir ba'de'n-nazar su'âl olunup cevâbı tahrîr ve mücib-i şer'îsi icrâ olunmak matlûbumdur didikde diyânet ve istikâmetleri ma'lûme havâtîn irâ'etleriyle mezbûre 'Âyşe'nin a'zâ ve cevârihinin kara beresi şer'an zâhir ve nümâyân oldukdan sonra gibbe's-su'âl mezbûr Mustafâ zevcesi mezbûre 'Âyşe'yi ber-vech-i muharrer hilâf-ı şer' darb ve eserinden bütün a'zâsını kara bere eylediğini ikrâr ve i'tirâf ile cevâb viricek mücibince mezbûr Mustafâ'nın ta'zirîyle tenbîh olunup mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 52/184-4; Sak, 2014: 361).

İlk defa veya defaatle kocaları tarafından şiddete uğrayan kadınlar, belki de aile veya mahalle baskısı gibi pek çok şeyi göze alarak mahkemeye müracaat etmelerine rağmen, kadı karşısında maruz kaldıkları durumu ispatlamak hususunda çeşitli güçlüklerle karşılaşmışlardır. Fiziksel şiddet görmeleri nedeniyle bazı kadınlar, vücutları yara bere içinde kalmış, dişleri kırılmış olsa bile, şiddete uğradıklarını şahitlerle ispatlayamadıkları için kocasının durumu inkâr etmesi ve şiddet göstermediğine dair yemini halinde davalarından men edilmişlerdir. Ancak bu gibi durumlarda olayı görerek şiddete şahit olan komşuların karı koca arasına girmek hususunda tereddüt göstermiş olmaları da muhtemeldir. (KŞS, 37/109-1, Sak, 2010: 191-192). Ancak bazı örneklerde, şiddete uğradıklarına dair şahitler göstermek suretiyle kadınlar maruz kaldıkları durumu kadı karşısında ispatlayabilmişlerdir. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da el-Hâc Eymîr Mahallesi sâkinelerinden bâ'ise-tü'l-kitâb Şerîfe 'Âlime bint-i Seyyid Ahmed nâm hatun tarafından da'vâ-yı âtiyyü'l-beyâna vekîli olup zâtını ma'rifet-i şer'îye ile 'ârifân olan Mehmed bin Muslî ve Sinân bin İbrahim şehâdetleriyle şer'an vekâleti sâbite olan karındaşı oğlu Seyyid Mustafâ Çelebi ibn Seyyid Hüseyin nâm kimesne meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzîmü't-tevkîrde müvekkile-i mezbûrenin zevci Ahmed bin İbrahim mahzarında üzerine bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp mezbûr Ahmed müvekkilem merkûmeyi târih-i kitâbdan dört ay mukaddem bağının kapusu önünde bir def'a yumruğla darb idüp ve târih-i kitâbdan on iki gün mukaddem menziline değnek ve depme ile darb idüp eykûleri(?) üzeri şişmiştir ve bundan mâ'adâ mezbûreyi dâ'imâ darb ve ta'ciz etmek 'âdet-i müstemirresidir su'âl olunup mücib-i şer'îsi icrâ olunması matlûbumdur didikde gibbe's-su'âl ve 'akîbe'l-inkâr ve ba'de'l-istişhâd udûl-i müslimînden mahalle-i mezbûrede sâkin el-Hâc 'Abdusselâm Efendi ibn 'İvaz Efendi ve Eflâtûn Mahallesi'nde sâkin Mahmûd bin 'Alî nâm kimesneler li-ecliş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân

olup eserü'l-istişhâd evvelâ mezbûr el-Hâc 'Abdusselâm Efendi fi'l-vâki' târih-i kitâbdan on iki gün mukaddem ben mezbûr Ahmed'in kapusu önünden mürûr iderken zevcesi ümmet-i Muhammed yok mudur zevcim beni katl itmek ister deyu feryâd ve istigâse iderek kapudan taşra çıkup mezbûr Ahmed dahî ardınca gelüp darb iderek menziline alup gitdi ben gördüm deyüp sâniyen mezkûr Mahmûd fi'l-hakîka târih-i kitâbdan dört ay mukaddem mezbûr Ahmed zevcesi merkûmeyi bağının kapusu önünde benim huzûrumda yumruğla darb eyledi deyüp her biri biz bu husûsa şâhidleriz şehâdet dahî ideriz deyu edâ-i şehâdet-i şer'îye eylediklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye şehâdetleri makbûle oldukdan sonra Karaarslan Mahallesi'nden el-Hâc Mehmed bin Halil ve Mahalle-i el-Hâc Eymîr'den Molla Mehmed bin Ahmed Efendi ve Seyyid Mehmed Halife ibn Seyyid Süleymân Halife ve Bekir Çelebi bin Muharrem ve Hasan Çelebi ibn Mehmed ve Mevlûd bin Mehmed ve sâ'ir mahalle-i mezbûre ahâli-si olan müslimîn li-ecli'l-ihbâr meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd mezbûre 'Âlime'nin dâ'imâ feryâdını istimâ' ideriz merkûm Ahmed'in mezbûreyi darb itmek 'âdet-i müstemirresidir deyu her biri haber virmeğin ta'zir bir le mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 37/85-3; Sak, 2010: 149-150).

Elimizdeki bazı örneklerde, olaya şahit olan kişilerin şiddet gören kadınları korumak ve uğradıkları haksızlığa karşı koymak hususunda cesur davrandıkları ve verdikleri mücadelede onlara yardımcı oldukları da görülmüştür. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da Durakfakîh Mahallesi sâkinelerinden bâ'ise-tü'l-kitâb Fâtîma bint-i Süleymân nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzîmü't-tevkîrde zevci Süleymân bin Mehmed mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp mezbûr Süleymân zevcim olup benim şer'an darb olunmamı iktizâ ider cürmüm yoğiken bundan akdem **defa'âtle bi-gayr-ı hak beni darb itdiğinden mâ'adâ hâlâ dahî darb itmiştir** ve nafaka ve kisvemi dahî alıvırmez su'âl olunup mücib-i şer'îsi icrâ olunması matlûbumdur didikde gibbe's-su'âl mezbûr Süleymân cevâbında ben mezbûrenin nafaka ve kisvesini iktidârım mertebe alvirürün ve bi-gayr-ı hak darb itmedim deyucek müdde'ye-i mezbûreden müdde'âsını mübeyyine beyyine taleb olundukda 'udûl-ı müslimînden 'Abdurrahîm Efendi bin Mehmed Halife ve Mehmed bin 'Alî nâm kimesneler li-ecliş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-vâki' **mezbûre Fâtîma husûs-ı mezbûru i'lâm idüp biz dahî niçün bi-gayr-ı hak darb eyledin didiğimizde birkaç def'a darb eyledim deyu ikrâr eyledi biz bu husûsa şâhidleriz** şehâdet dahî ideriz deyu edâ-i şehâdet-i şer'îye eylediklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye şehâdetleri makbûle olmağın ta'zir bir le mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 39/6-1; Solak, Sak, 2015: 9).

1650-1750 yılları arasında Konya Şer'îye Mahkemesi kayıtlarından elde edilen dava örneklerinden anlaşıldığına göre herhangi bir sebeple fiziksel şiddet gören kadınlar mahkemeye müracaat ederek darp edildiklerini rahatlıkla beyan edebilmektedir. İncelenen dönemde şiddet gören kadınlar ya bizzat kendileri ya da vekilleri vasıtasıyla mahkemeye başvurmuş ve davacı olmuşlardır. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da el-Hâc Cemâl Mahallesi sâkinelerinden Fâtıma bint-i 'Abdî nâm hatun tarafından husûs-ı âtiyyü'l-beyânı da'vâya vekil-i şer'îsi olan vâlidesi 'Âyşe bint-i Mehmed nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımü't-tevkîrde müvekkile-i mezbûrenin zevci bâ'isü'l-kitâb Hızır bin Hoca 'Alî mahzarında üzerine bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp mezbûr Hızır târîh-i kitâbdan iki gün mukaddem hâmil zevcesi olan kızım ve müvekkilem merkûme Fâtî'nin belini darb itmişidi." (KŞS 38/150-1; Solak, Sak, 2014: 245).

Kadı, fiziksel şiddet gördüğünü iddia eden kadınları dinledikten sonra, durumu, şiddet uyguladığı iddia edilen kocaya da sormaktadır. Elimizdeki örneklerde istisnaî de olsa bazı kocalar karılarını darp ettiklerini itiraf etmişlerdir. Davalının iddiaları kabul etmesi veya davacının şahit göstermesi halinde davanın içeriğine göre bir hüküm verilmektedir. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da Çinioğlu Mahallesi sâkinelerinden bâ'isetü'l-kitâb Fâtıma bint-i İbrahim nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımü't-tevkîrde zevci İbrahim bin Mahmûd mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp târîh-i kitâbdan bir gün mukaddem ben kendi halimde menzîlim içinde etmek tabh itmeme ile zevcim mezbûr İbrahim odunu çok isti'mâl ve isrâf eyledin deyu bahâne idüp urganla beni darb idüp topuğumdan başıma değin bi'l-cümle a'zâmı kara bere itmişdir su'âl olunsun mecûb-i şer'îsi icrâsı olunması matlûbundur didikde gibbe's-su'âl mezbûr İbrahim cevâbında husûs-ı merkûm için mezkûru darb eyledim deyu ikrâr ve i'tirâf itmeğin ta'zîr bir le mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 41/70-3; Sak, 2015: 92).

Davalının davacının iddiasını inkâr etmesi halinde davacının iddiasını şahitlerle ispatlaması istenmektedir. **Şiddete uğradığını iddia eden kadının** şahit göstermemesi durumunda davalıdan şiddete müracaat etmediğine dair yemin etmesi istenmekte ve inkârını yeminle desteklemesi halinde **şiddet gördüğünü beyan eden davacı** davasından men edilmektedir. Nitekim kocasından fiziksel şiddet gördüğünü iddia eden kadınların bir kısmı durumu mahkemede şahitlerle ispatlamadığı için davasından men edilmiştir. (KŞS 10/220-3; 37/23-4; 38/161-3; 47/48-4; 49/20-2; 53/103-3)

2-Şiddetin Niteliği ve Sebepleri

Osmanlı Döneminde 1650-1750 yılları arasında Konya Kadı Sicilleri'nde kayıtlı ka-

dına şiddet davalarında, şiddet gördüğünü beyan eden kadınların ifadelerinde zaman zaman şiddetin niteliği ve sebepleri hakkında bilgiler bulmak mümkün olmuştur. Kayıtlarda şiddetin sebebi veya bahanesi olarak aile bireyleri arasındaki anlaşmazlıkların, yanlış anlaşılmalardan veya karı koca arasındaki kıskançlıkların öne çıktığı görülmektedir. Elimizdeki örneklerde tarafların beyanlarından anlaşıldığı kadarıyla kadınlar, gece yatağa girmedikleri, komşuya giderken başlarını örtmedikleri, yemek yapmadıkları, yakacağı israf ettikleri veya izinsiz evden ayrıldıkları gibi gerekçelerle kocaları tarafından şiddete maruz kalmışlardır. (KŞS 37/109-1; 38/135-3; 39/15-2; 41/70-3). Örneğin:

"...Su'âl olunup takrîri tahrîr olunması matlûbundur didikde gibbe's-su'âl mezbûr 'Abdulkerîm Halife cevâbında zevcemi icâzetim olmadan gitme deyu darp eyledim ve kaftanı yırttım deyucek..." (KŞS, 14/68-2; Küçük, Sak, 2014: 94)

Bazı kadınlar, kocaları tarafından boşanmaya zorlamak için kendilerine şiddet uyguladığını iddia etmişlerdir. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya hâricinde Çalıklar Mahallesi sâkinelerinden Fâtıma bint-i Mustafâ nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımü't-tevkîrde sâbikan zevci olup tatlik iden bâ'isü'l-kitâb Şahin bin 'Abdullah mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp mukaddemâ mezbûr Şahin benim zevcim olup beni mehr-i mü'ecclimden ve hukûk-ı zevciyemden ferâgat itmek için beni darb ve cebr ve ikrâh itmekle..." (KŞS 37/23-4, Sak, 2010: 39).

Mahkemede kendisine fiziksel şiddet uygulandığını iddia eden kadınların bazıları, maruz kaldığı **şiddetin** içeriği ve niteliği hakkında bilgi vermişlerdir. Şiddete uğradığı gerekçesiyle Konya Mahkemesine müracaat eden kadınlar, kocalarının kendilerini yumruk ve tekme ile darp ettiklerini, sopa, değnek, odun, bıçak, urgan, taş, tabanca ve tüfek kundağı gibi delici veya kesici cisimlerle yaraladıklarını yahut sakatladıklarını dile getirmişlerdir. (KŞS 10/220-3; 37/85-3; 38/29-2; 39/15-2; 41/70-3; 47/59-2; 49/13-1; 52/184-4; 53/103-3; 53/112-2). Kadınlar vücutlarına yumruk ve tekme atıldığını, başlarına taşla vurulduğunu, sırtlarından veya karınlarından sopa veya **bıçakla**, kasnak, pabuç vb. çeşitli aletlerle darp edildiklerini, kılıç veya tüfekte tehdit edilerek veya zor kullanılarak tecavüze uğradıklarını iddia etmişlerdir. (KŞS, 38/20-2; 41/49-1; 41/128-2; 41/180-2; 45/42-4; 50/98-2; 50/184-1; 51/91-3; 54/91-3). Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da Hâcicemâl Mahallesi sâkinelerinden Hürî bint-i Hızır nâm hatun hâlâ Eyâlet-i Karaman vâlisi düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîr-i muhterem devletlü sa'âdetlü es-Seyyid el-Hâc İbrahim Pâşâ yesserallahü bi'l-hayr mâ-yürîd ve mâ-yeşâ hazretlerinin taraf-ı bâhirü's-şereflerinden husûs-ı âtiyyü'z-zikre mübâşîr ta'yîn olunan (boş) müzâheretiyle mahalle-i mezbûre sâkinelerinden

Hadice bint-i Süleymân nâm hatunu meclis-i şer'a ihzâr ve mahzarında üzerlerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp târîh-i kitâbdan dört gün mukaddem ba'de'l-'asr mezbûre Hadice mahalle-i mezbûrede vâki' menziline da'vet idüp ben dahî vardığımda mahalle-i mezbûre sükkânından işbu hâzır-ı bi'l-meclis İbrahim bin Mahmûd Beşe nâm kimesneyi ihtifâ etmekle mezbûr İbrahim beni kolumdan yapışup yedinde kılıç ve kebîr bıçak ile bana cebren ve kerhen tasarruf idüp firâr eylediği vakitte ben hâmile olmam ile üç gün mürûrundan sonra gayr-ı müstebînü'l-hilka bir cenin ilkâ etmişdim kendiden su'âl olunup takrîri tahrîr ve mücib-i şer'isi icrâ olunmak matlûbumdur..." (KŞS, 50/164-3, Sak, Çetin, 2014: 379).

3-Şiddetin Etkileri ve Sonuçları

Konya Şer'îye Sicillerinden tespit ettiğimiz örnekler göre, Konya Mahkemesi'ne başvurarak fiziksel şiddete maruz kaldığını beyan eden kadınlar ifadelerinde uğradıkları şiddetin etki ve derecesi hakkında bilgi vermişlerdir. Şiddete uğrayan kadınlar beyanlarında gördükleri şiddet nedeniyle vücutlarının çeşitli yerlerinin, kara bere içinde kaldığını, morardığını, şiştiğini veya dişlerinin kırıldığını ifade etmişlerdir. (KŞS, 10/220-3; 37/85-3; 39/15-2; 41/70-3; 52/184-4). Davacının ifadeleri doğrultusunda hadisenin boyutlarını ortaya çıkarabilmek için gerekli görüldüğünde şiddete uğrayan kadın üzerinde muayene ve inceleme de yaptırılmaktadır. Örneğin:

"...Karaciğân Mahallesi'nde Bekir Beşe nâm kimesne beni sol uyluğumdan bıçağla darb ve mecrûhe itmiştir ve ol darbdan benden bir sakt vâki' olmuştur deyup ba'de'l-keşf mezbûrenin sol uyluğunda bıçak cerâhati olduğuna nazar ve mu'âyene olunup mütehakkık olduğunu mezbûr Molla Yûsuf mahallinde ketb ve tahrîr idüp ba'dehu ma'â ba's olunan Hasan ile meclis-i şer'de ihbâr itmeğin mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 41/180-2, Sak, 2015: 260).

Fiziksel şiddete maruz kalan bazı kadınların, gördükleri şiddetten, ciddi oranda etkilelendikleri anlaşılmaktadır. Nitekim yapılan incelemeler sonucunda şiddete maruz kalan bazı kadınların yaralandığı anlaşılmaktadır. Örneğin:

"...mezkûr Ahmed benim yüzümü ve gözümü taşla darb ve mecrûh itmiştir ve sâ'ir eyyâmda dahî beni bilâ cürm darb itmekden hâlî değildir su'âl olunup mücib-i şer'isi icrâ olunması matlûbumdur didikde gibbe's-su'âl mezbûr Ahmed cevâbında ben değirmenden henüz gelüp ol vakitte mezkûre bana etmek getirüp sâ'ir tâ'am getürmemekle bir tabanca darb eyledim deyu ikrâr idüp ve mezbûrenin yüzü ve gözü kara bere olduğu mu'âyene olduğundan sonra..." (KŞS, 39/14-2, Solak, Sak, 2015: 25-26).

Bazı kadınlar ise gördükleri şiddet sonucunda sakatlanmıştır. Örneğin:

Mahmiye-i Konya'da Poladlar Mahallesi sâkinelerinden işbu râfi'atü'l-kitâb Şerife bint-i es-Seyyid Satılmış nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımü't-tevkîrde takrîr-i kelâm ve ta'bir-i 'ani'l-merâm idüp zevcim olup hâlâ firâr ve huzûr-ı şer'a izhârı müte'azzir olan es-Seyyid 'Abdullah ibn Süleymân nâm kimesne târîh-i kitâbdan üç gün mukaddem beni hilâf-ı şer'-i şerîf bıçak arkasıyla darb-ı şedîd ile darb idüp sağ elim bileğimden çıkup mecrûh olmuştur işbu hâziretân kâbile hatunlar nazar idüp keşf ve tahrîr olunmak matlûbumdur didikde dîndâr ve müstakîme kâbile hatunlardan Emine bint-i İbrahim ve Nisâ bint-i Mevlûd nâm hatunlar ba'de'n-nazar meclis-i şer'a hâziretân olup mezbûre Şerife hatunun sağ eli bileğinden çıkup mecrûh olduğunu 'alâ tarîki's-şehâde haber verdiklerinde mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS. 47/59-2, Sak, 2007: 114).

Mahkemeye yansımış örneklerde bazı kadınların, kocaları tarafından darp edilmeleri sonucunda hayatlarını kaybettikleri de iddia edilmiştir. Böylesi bir durumda kadı tarafından bir inceleme başlatılmakta ve bu incelemeler yine kadı tarafından görevlendirilen mübaşirler aracılığıyla olay mahallinde ve ceset üzerinde gerçekleştirilmektedir. Suç mahallinde yapılan soruşturma neticesinde olayın nasıl yapıldığı, şekli, meydana gelen zarar ve ziyanın, suçlu ve mağdura ait suç delillerinin tespiti yapılmaktadır. (Tok, 2007: 329). Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da Aklân Mahallesi sâkinelerinden iken târîh-i kitâb günü vefât iden Sâliha bint-i Mehmed'in sadrî kebîr oğlu işbu râfi'ü'l-kitâb İbrahim nâm kimesne meclis-i şer'a gelüb takrîr-i kelâm ve ta'bir-i 'ani'l-merâm idüp vâlidem müteveffiye-i mezbûre Sâliha'yı zevci üvey babam es-Seyyid Mehmed nâm kimesne târîh-i kitâbdan üç gün mukaddem tennûr demürü ile darb-ı şedîd ile darb itmeğin ol darbin te'sîrinden nâşi hâlâ vefât itmekle taraf-ı şer'-i mutahhardan üzerine varılıp keşf ve tahrîr olunmak matlûbumdur didikde taraf-ı şer'den Mevlânâ Mehmed Efendi ibn İbrahim Efendi irsâl olunup ol dahî zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî olan müslimîn ve mahmiye-i merkûmede mütesellim olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim (boş) ağa tarafından mübâşir ta'yîn buyurulan fahrü'l-akrân Ahmed Ağa ile mahalle-i mezbûrede vâki' müteveffiye-i mezbûre Sâliha'nın menziline varup 'akd-ı meclis-i şer'-i nebevî idüp müteveffiye-i mezbûre Sâliha'nın a'zâsına dîndâr ve müstakîme kâlibe hatunlardan Ümmü bint-i 'Alî ve Nisâ bint-i Hamza ve müteveffiye-i mezbûrenin vâlidesi 'Âyşe bint-i Mehmed nâm hatunlar nazar idüp müteveffiye-i mezbûre Sâliha'nın cemî' a'zâsına nazar eyledik aslâ ve kat'â eser-i cerâhata ve bereye müte'allık bir şey yokdur deyu haber virdiklerini mevlânâ-yı merkûm mahallinde ketb ve tahrîr ve ma'â ba's olunan Çukadâr Mustafâ Beşe ve Muhzır Mustafâ ile meclis-i şer'a gelüb 'alâ vukû'a haber virmele mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 45/199-1, Sak, Çetin, 2008: 474).

Kadınların bedeni üzerinde yapılacak olan bu incelemeler, ahali arasında kendisine güvenilir, dindar hatunlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin:

"Mahmiye-i Konya'da Fakihdede Mahallesi sâkinlerinden Ahmed bin Mehmed nâm kimesne tarafından vekil-i şer'îsi 'Osmân Çelebi ibn Velî nâm kimesne meclis-i şer'-i münîrde takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'anî'l-merâm idüp müvekkilim mezbûr Ahmed'in zevcesi Fâtıma bint-i 'Alî nâm hatun mahmiye-i mezbûre hâricinde Aymanos nâm mevzi'de vâki' bağında sâkine iken târîh-i kitâbdan sekiz gün mukaddem mizâcın bozup ba'dehu tâ'ün çıkarup mat'ünen fevt olmağla ba'zı ashâb-ı agrâz mezbûre Fâtıma'yı altı gün mukaddem zevci müvekkilim mezbûr Ahmed darb etmekle darbindan fevt oldu deyu üfk ve iftirâ etmeleriyle taraf-ı şer'den üzerlerine varılıp keşf ve tahrîr olunması matlûbumdur didikde savb-ı şer'-i kavîmden Mevlânâ Ahmed Efendi ibn 'Abdulkerîm Çelebi irsâl olunup ol dahî hâlâ Eyâlet-i Karaman mütesellimi fahrü'l-emâcid ve'l-ekârim es-Seyyid Mûsâ Ağa tarafından mübâşir ta'yîn olunan fahrü'l-emâsil İbrahim Çavuş ile bağ-ı merkûma varup mezbûre Fâtıma'yı meyyiten bulup mezbûre Fâtıma kâbile hatunlardan Sâkine bint-i el-Hâc 'Abdulfettâh ve Fâtıma bint-i Mahmûd ve Sâliha bint-i Molla 'Abdî ve 'Âlime bint-i Receb ve Kerîme bint-i Hâcî Mustafâ nâm hatunlara irâet olundukda mezbûreler müteveffiyeye-i mezbûrenin ba'de'l-keşf cemî' a'zâsına nazar eylediklerinde kat'â bir yerinde eser-i cerh olmayup ancak boğazının iki tarafında tâ'ün yerleri olup göğөрüp ve şişüp ve burnundan bir mikdâr kan cârî olduğunu ba'de'l-ihbâr mezbûre Fâtıma'nın boğazına mevlânâ-yı mezbûr ve mübâşir-i merkûm dahî nazar eylediklerinde fî'l-hakîka boğazının iki tarafında tâ'ün bereleri olup göğөрüp ve üzerü şişüp ve ba'de'l-vefât burnundan bir mikdâr kan cârî olduğunu mu'âyene ve müşâhede eylediklerini mevlânâ-yı mezbûr müteveffiyeye-i mezbûrenin zevci merkûm Ahmed ve sâ'ir zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî müslimîn mahzarlarında mahallinde ketb ve tahrîr ve ma'â ba's olunan ümenâ-i şer'den es-Seyyid 'Alî bin Ahmed ve mübâşir-i merkûm ile meclis-i şer'a gelüp 'âlâ vukû'a inhâ ve takrîr etmeğın mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 52/220-3, Sak, 2014: 435).

İddianın özelliğine göre, ceset üzerinde yapılan incelemede darp sonucunda meydana gelmiş olan morluklar veya yaralar müşahade edilmekte, incelemenin sonucunda elde edilen bulgular, kadı tarafından görevlendirilen mübaşirler aracılığıyla mahkemeye sunulmaktadır. Kadı, ceset üzerinde yapılan bu incelemeden sonra oluşturulan raporlar doğrultusunda davayı sonuçlandırmaktadır. (KŞS, 37/50-3; 45/199-1; 52/220-3).

1650-1750 yılları arasında Konya Mahkemesi'ne yansıyan örneklerde, yapılan duruşma ve soruşturmalar neticesinde davalı, şiddet gördüğünü iddia eden davacının iddiasını kabul ederse ya da inkâr etmesine rağmen durum şahitler ile ispatlınırsa, şiddet uygulayan kişi işlediği suça uygun olarak bir cezaya çarptırılmaktadır.

(KŞS, 14/68-2; 37/85-3; 37/109-1). Elimizdeki örneklerde, karısına şiddet uygulayan kocaların pek çoğunun tazir cezası ile cezalandırıldıkları görülmektedir. (KŞS, 37/85-3; 37/109-1; 39/6-1; 39/15-2; 41/70-3; 47/59-2; 52/184-4). Örneğin:

"...Mahalle-i mezbûre ahâlisinden Seyyid Mehmed Çelebi ibn 'Alî Beşe ve 'Abdullah ibn el-Hâc Receb nâm kimesneler li-eclî'l-ihbâr meclis-i şer'a hâzırân olup merkûm Ahmed mezkûre Kadem Hatun'u **mahalleimiz içinde dahî ekser eyyâmda bilâ cürm darb itmek üzeredir deyu bi'l-muvâcehe haber virmeleriyle ta'zîr bir le** mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 39/14-2 Solak, Sak, 2015: 25-26).

Bir örnekte, karısını darp eden kocanın akıl sağlığından şüphelenilerek mecnun olduğu düşünüldüğü için iyileşinceye kadar bimarhanede tutulmasına karar verilmiş, bir başka örnekte, karısını bıçakla yaraladığını itiraf eden koca mahkeme sonucunda tevkif edilmiştir. (KŞS, 49/13-1; 50/131-1). Az sayıda örnekte koca, karısını darp etmesi halinde talak şart koşmuş bulunması, daha sonraki zamanlarda karısını darp etmesi ve bunun ispatlanması sebebiyle boşanmak durumunda bırakılmıştır. Örneğin;

"Medîne-i Konya muzâfâtından Sudirhemi Nâhiyesi'ne tâbi' Karadiğın nâm karye sâkinelerinden zâtı bi'l-ma'rifeti'ş-şer'î mu'arrefe olan işbu râfi'atü'l-kitâb 'Âyşe bint-i İbrahim nâm hatun meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımüt-tevkîrde zevci İbrahim bin Süleymân nâm kimesne mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm idüp zevcim mezbûr İbrahim târîh-i kitâbdan dokuz ay mukaddem bana hitâb idüp **ba'de'l-yevm eğer seni darb idersem benden talâk-ı selâse ile mutallaka ol deyu şart idüp ba'dehu üç ay mürûrundan sonra beni darb etmekle şart-ı mezkûr vâki' olmuşdur** deyu mezbûr zevcime bundan akdem da'vâ ol dahî bi'l-külliyeye inkâr etmekle vech-i muharrer üzere şart eylediğini huzûr-ı şer'de Hâcî İsmâ'îl bin Hâcî Hasan ve Mevlûd bin Ahmed nâm kimesneler şehâdetleriyle mezbûr İbrahim'in üzerine isbât ve tescil itdirüp lâkin darb etmekle şart-ı mezkûr vâki' olduğunu isbâtdan 'âciz olmam ile kendüye yemîn virilmişidi hâlâ târîh-i kitâbdan yedi gün mukaddem yine mezbûr İbrahim beni darb etmekle şart-ı mezbûr vâki' olmağın mezbûr İbrahim'den talâk-ı selâse ile mutallaka olmuşumdur su'âl olunsun didikde gıbbe's-su'âl mezbûr İbrahim ber-vech-i muharrer târîh-i kitâbdan üç ay mukaddem talâk-ı selâseye şart eylediğini şâhidân-ı mezbûrân ile meclis-i şer'de muvâcehesinde isbât olduğunu isbât ve mezbûre 'Âyşe'ye yedi gün mukaddem darb eylediğini inkâr etmekle mezbûre 'Âyşe'den ber-vech-i muharrer takrîrini mübeyyine beyyine talep olundukda 'udül-i ahrâr-ı ricâl-i müslimînden karye-i mezbûreden Ahmed bin 'Abdurrahman ve 'Abdullah bin Mehmed nâm kimesneler li-eclî'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-iştîhâd fî'l-vâki' târîh-i kitâbdan yedi gün mukaddem karye-i mezbûrda vâki' çeşme başında mezbûr İbrahim zevcesi işbu merkûme 'Âyşe'yi bizim huzûrumuzda tüfenk kundağıyla

darb eyledi biz bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz şehâdet dahî ideriz deyu her biri edâ-i şahâdet-i şer'îye eylediklerinde ba'de't-ta'dil ve't-tezkiye şehâdetleri makbûle olmağın ber-mûcib-i şehâdet-i şer'îye merkûme Âyşe mezbûr İbrahim'den talâk-ı selâse ile mutallaka olmağın merkûme Âyşe'ye zevciyet mu'âmelesinden mezbûr İbrahim men' olunup mâhûve'l- vâki' bi't-taleb ketb olundu." (KŞS, 53/112-2, Sak, Solak, 2014: 265; KŞS, 37/111-2, Sak, 2010: 196).

Değerlendirme

1650-1750 yılları arasında, Osmanlı Dönemi Konya Şer'îye Sicilleri'nden sondajlama usulünde tespit ettiğimiz örnekler analiz edildiğinde, söz konusu süreçte kadına karşı şiddetin varlığı güçlü bir şekilde tescil edilmekle birlikte, bunun yaygınlığı veya sürekliliği konusunda herhangi bir tespit yapabilmek mümkün olmamıştır. Ancak toplumumuzda geleneksel ataerkil aile yapısı nedeniyle kadınların şiddeti uzun süre tolere etme ihtimali düşünülürse, kadına karşı uygulanan şiddetin mahkemeye yansıyan örneklerden daha fazla olduğu düşünülebilir.

Kayıtlara sirayet etmiş örnekler, daha ziyade aile veya çevresel baskıları aşarak yahut akraba, konu komşu gibi geleneksel çözüm ortamlarını da tüketerek mahkemeye ulaşmış olanlar olmalıdır. Zira özellikle aile içindeki bireylerden şiddet gören kadınların bir kısmı, muhtemeldir ki endişe, korku veya ayıplanma gibi gerekçelerle veya yuvasına çocuklarına zarar gelebileceği düşüncesiyle mahkemeye müracaat etmekten kaçınmıştır. Ancak pek çok örnekte görüldüğü gibi, bazı kadınlar kocalarından görmüş oldukları şiddeti sonlandırmak hususunda cesur davranarak mahkemeye müracaat etmiş ve onların cezalandırılmasını sağlamışlardır. Bu durum, kadına karşı şiddetin mevcudiyetini göstermekle birlikte kadınların, rahat ve güvenli bir şekilde mahkemeye ulaşabilmeleri Osmanlı toplumunda kadınların hak arama yollarının açık ve yeterince işler olduğunu göstermektedir.

Kadınlar kadını huzurunda, şahit göstermek koşuluyla kocalarından gördükleri şiddeti beyan ve ispat edebilmiş, Osmanlı Mahkemesi de duruşma neticesinde karısına şiddet uygulayan kocalara gerekli cezayı verebilmiştir. Bazı kadınlar, şiddet karşısında verdikleri mücadelede seslerini duyurabilmiş, mahalleli ve komşuları da onlara şahitlik ederek bu mücadeleye ortak olmuşlardır. Nihayetinde bu çalışmanın bir sonucu olarak 1650-1750 yılları dikkate alınarak Osmanlı Mahkemesinin ve Osmanlı toplumunun kadın hakları konusunda işlevsel ve duyarlı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Dünya Sağlık Örgütü, (2002), *Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu: Özet*, Genova World Health Organization.
- Gökkaya, V.B. (2018), "Kadına Yönelik Şiddetin Diğer Bir Boyutu: Flört Şiddeti (Toplumsal Cinsiyet Bağlamında)", *Aile İçi Şiddetten Sosyal Travmalara*, Samsun.
- Küçük, F. ve Sak, İ. (2014), *14 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1080-1081 / 1669-1670): Transkripsiyon ve Dizin*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Sak, İ. (2003), *10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1070-1071 / 1659-1661): Transkripsiyon*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya.
- Sak, İ. (2007), *47 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1128-1129 / 1716-1717) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Tablet Yayınları: 54, Konya.
- Sak, İ. ve Çetin, C. (2008), *45 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1126-1127 / 1714-1715): Transkripsiyon ve Dizin*, Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Sak, İ. (2010), *37 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1102-1103 / 1691-1692)*, (Transkripsiyon ve Dizin), Konya Ticaret Odası Yayınları No: 52, Konya.
- Sak, İ. ve Çetin, C. (2014), *Konya Kadı Sicili 50 (1138-1139 / 1726-1727): Transkripsiyon ve Dizin*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Sak, İ. (2014), *Konya Kadı Sicili 52 (1143-1144 / 1730-1731)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 219, Konya.
- Sak, İ. ve Solak, İ. (2014), *53 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1148-1149 / 1736-1737)*, (Transkripsiyon ve Dizin), Konya.
- Sak, İ. (2015), *41 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1115-1116 / 1703-1704): Transkripsiyon ve Dizin*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Sak, İ. ve Solak, İ. (2015), *49 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1135-1136 / 1723-1724): Transkripsiyon ve Dizin*, Palet Yayınları, Konya.
- Sevici, H. (2011), *54 Numaralı Konya Şer'îye Sicilinin (1-190) Değerlendirmesi ve Transkripsiyonu (H. 1150-1152 / M. 1738-1740)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Solak, İ. ve Sak, İ. (2014) *38 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1103-1104 / 1692-1693): Transkripsiyon ve Dizin*, Selçuk Üniversitesi Basımevi Yayınları, Konya.
- Solak, İ. ve Sak, İ. (2015) *39 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1113-1113 / 1701-1702): Transkripsiyon ve Dizin*, Palet Yayınları, Konya.
- Tok, Ö. (2007), "Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1, Kayseri, s.327-347.
- Yıldız, A. N. ve Kaya, M. (2009), "İşyerinde Şiddet", *Toplum Hekimliği Bülteni*, XXVIII/1 3, Eylül-Aralık, s. 2-6.

ŞİDDET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET*

İbrahim AKKAŞ

Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İ.İ.B.F., Sosyal Hizmet Bölümü Öğr. Üyesi
ibrahimakkas191@gmail.com

Özet

Şiddet, bir hareketin bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik; karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma; duygu ve davranışta aşırılık anlamlarına gelmektedir. Şiddet göstermek ise, kaba, sert davranmaktır. Şiddet davranışı, içine sadece fiziksel içerikli şiddeti değil, sözel ve psikolojik tacizi de içeren davranışlar ile birine bilerek rahatsızlık veya fiziki olarak zarar vermeyi de almaktadır Günümüzde etkisini arttırarak varlığını hissettiren şiddet birçok sosyal bilimcinin araştırma konusu olmuştur.

Dünyada şiddet hakkında çok çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen, şu ana kadar somut bir çözüm bulunamayan karmaşık bir problem olması nedeniyle araştırmacılar için yoğun bir ilgi odağıdır. Uzmanlar şiddetin kaynağını farklı nedenler etrafında toplarlar. Bazıları şiddeti içgüdüsel, bazıları ise şiddetin niteliğini toplumsal olarak kabul ederler. Bu çalışmada, şiddetin nedenleri, ulaştığı sosyal boyut ve çocuklar gençler ve yetişkinler üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Kadına yönelik şiddet yaygın bir toplumsal sorundur. Şiddetin en yaygın görülen biçimi erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi şiddettir. Ülkemizde kadına yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmalara baktığımızda, kadına yönelik şiddetin yaygınlığını, kadının şiddet karşısındaki çaresiz kalışını ve şiddete uğrayan kadının nasıl yardım alması gerektiği konularında bilgisizliğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Toplumsal şiddet, Kadın, Kadına Yönelik Şiddet.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

VIOLENCE AND VIOLENCE AGAINST WOMEN

Abstract

Violence, a power rating of a movement, hardness, anti-minded ones, using brute force rather than persuasion or conciliation of emotion and behavior has come to mean in the extreme. Show the violence, coarse, hard to treat. Violent behavior, violent content into not only the physical, verbal and psychological abuse, including one with behavior disorders or deliberate physical harm to the are in effect today, increasing the presence of many social scientists feel the violence has been the subject of the investigation. Despite a wide range of research about violence in the world, so far not found a concrete solution to a complex problem due to the intense focus of interest is for researchers. Experts gather around the different causes of violence are the source. Some instinctive violence, while others accept violence as a social nature. In this study, the causes of violence, transportation, and the social dimension of its impact on children and young people and adults are emphasized. Violence against women is a common social problem. The most common form is domestic violence against women and children. In our country, when we look at the studies on the violence against women, we see that the violence against women is widespread and women are desperate due to the violence, the women who suffer from violence don't know how to get help and so on.

Keywords: *Fellow wife, violence against women, Nevsehir.*

Giriş

Şiddet ortaya çıkış şekli ve uygulanışı bakımından evrensel bir özellik taşımaktadır. Toplum içinde yaşayan bireyler hukuk karşısında eşittir. İnsanların bir arada yaşamasını sağlayan bir dizi kurallar vardır. Bu kurallar hukuk kuralları, ahlak kuralları, din kuralları gibi sosyal normlar etrafında birleşir. Bu kurallar olmasına rağmen insanlar arasındaki rekabet, çatışma ve çekişme ya da bireylerin psikolojik durumları şiddetin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Şiddet geçmişten günümüze farklı düzeylerde ve şekillerde devam eden bir olgudur. Şiddetten en çok etkilenen kişiler kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Günümüzde hem Türkiye’de hem de Dünya’da şiddet ve kadına yönelik şiddet en çok yaşanan sosyal sorunların başında gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında birçok bilim dalı şiddet, şiddetin nedenleri ve sonuçları konusunda çalışmalar yapmaktadır. Hukuk, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve siyaset gibi alanların ilgi odağı olmuştur. Bu çalışmada şiddet, şiddetin nedenleri, kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik şiddetin türleri üzerinde durularak; kadına yönelik şiddetin azaltılmasına dair çözüm önerileri sunulmuştur.

1. Şiddet

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay olmamaktadır. Şiddet zamana ve topluma göre değişen küresel düzeyde bir olgudur. Şiddetin temelinde yatan saldırganlık dürtüsü toplumsallaşma süreci içinde öğrenilebilmektedir. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu; gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşılabileceğimiz bir olgudur.

Bireyler arası ilişkilerin yapısı veya bireylerin soruna yönelik çözüm arayışları önemli ölçüde sosyo-kültürel dinamikler tarafından belirlenmektedir. Bireylerin sorunları algılama biçimleri ve çözüme yönünde geliştirdikleri stratejiler toplumun sosyo-kültürel faktörlerinden bağımsız düşünülemez. Bu çerçevede, bireylerin deneyimlediği kültürel yapı, sosyalleşme biçimi ve aile yapısı gibi faktörler bireylerin şiddete eğilimli olmalarında veya şiddet davranışı sergilemelerinde etkili olmaktadır (Adak, 2000: 179-180).

Şiddetin geçerli ve herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımının yapılması ve hangi davranışların şiddet olarak tanımlanacağı günümüzde son derece tartışmalı bir konudur.

Etimolojik yönden, şiddet sözcüğü Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Şiddet; “sertlik, sert ve kaba davranış, kaba kuvvet kullanma” anlamındadır (Köknel, 1996: 27).

Şiddet kelimesi genel olarak, “aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı” ifade etmektedir. Kelimenin kökeni ise, saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yok eden eylemleri, taşlı, sopalı, silahlı saldırıları, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri ortaya koyar (Köknel 1996: 20).

Şiddet kavramı, fiziksel zarar ve ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fiziksel, sözel, ruhsal(psikolojik) ve simgesel güçtür. Tanımdan anlaşılacağı üzere şiddet fiziksel, sözel ruhsal ve simgesel olmak üzere dörde ayrılır (Doğan, 2012: 541). Psikologlar şiddete yol açan saldırganlığı insanın temel özellikleri arasında görmektedirler. Freud'a göre insanın iki temel içgüdü vardır: Biri cinsellik, diğeri saldırganlıktır. İnsan tabiatındaki bu temel içgüdülerin kullanılma biçim ve niteliği insanın gördüğü eğitime bağlı olarak değişir. (Doğan, 2012: 542) Şiddetin en normal hastalısız biçimi oyunda ortaya çıkmaktadır. Engellemelerin ortaya çıkardığı gerginlik de bir şiddet vesilesidir. Herhangi bir istekleri veya gereksinimleri engellendiği zaman hayvanlarda, çocuklarda ve ergenlerde saldırgan davranışlar görülür.

Şiddet, insandaki iki temel duygudan birinin kapsamına girer ki, bu duygulardan bir tanesi cinsellik, diğeri saldırganlıktır. İnsan kendini sözlü olarak ifade edemiyorsa, o zaman ortaya şiddet çıkar. Kadın, duygu ve düşüncelerini sözle ifade etmeye daha yatkındır. Bir sorun yaşadığında hislerini kolayca anlatabilir. Fakat erkeğin bu konudaki eğilimi, çok gelişkin değildir. Böyle olunca da, erkek öfke birikimini şiddet şeklinde ifade etme yoluna başvurur (Tarhan, 2013: 179).

Şiddet eylemini geniş bir biçimde ele alan görüşe göre ise sadece fiziksel şiddet eylemleri değil psikolojik ve ekonomik açıdan zarar vermeyi hedefleyen davranışlar da şiddet kapsamına girmektedir. Bu anlamda günümüzde şiddet kavramının geniş bir biçimde ele alınması ve bireylere yönelik zararlarının bu doğrultuda değerlendirilmesi gerektiği yönünde bir eğilim bulunmaktadır.

Şiddet kavramı en genel anlamda "kanunlara uymamak, kişilere zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek biçimlerinde kendini gösteren davranışlar" bütünü olarak tanımlanabilir (Uluocak ve diğ, 2014: 8).

Bununla birlikte şiddet olgusunun en yoğun görülen biçimlerinden birisi "saldırgan" davranış biçimidir ve bu boyutuyla şiddet; bir nesne ya da kişiye doğru yönlendirilmiş, yönlendirilişi veya yönlendiriliş biçimi kişinin istemediği ve o kişiyi tahrik edici, yıpratıcı bir eylemi ifade etmektedir. Bu bağlamda fiziksel olduğu kadar fiziksel olmayan kimi sözlü davranışlar da şiddet tanımının unsurları kapsamına girmektedir. Şiddet ile bağlantılı olarak bu noktada saldırganlık, zorlayıcı ve tecavüzkar davranışların bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Uluocak ve diğ, 2014: 9).

Şiddetin çeşitli tanımlarında karşılaşılan ortak öğeler şunlardır: Kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; yasaya aykırı fiziki güç kullanmak; yasaya aykırı bir hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri; toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemidir (Özerkmen, 2012: 2).

2. Şiddet Türleri

Kendi içinde kültürel ve ekonomik denge ve uyum yaratmamış olan ailelerde şiddet için son derece elverişli bir ortam yaratılmıştır. Bu tür ailelerde sorunlar uzun süreli ve marazi (hastalıklı) bir duruma dönüşmeye daha uygundur. Sağlıklı ilişki ve etkileşimi engelleyen bu duygusal ortam sonuçta, aile bireylerinin toplumsal ilişkilerde başarısız olmalarına, duygularını ve heyecanlarını kontrol edememelerine neden olmaktadır. Ani dürtülerini kontrol etme yeteneği gelişmemiş, duygusal anlamda olgunlaşmamış insan böylesi ailelerde yetişir. Şiddet ortamı olarak ailenin iki önemli boyutundan söz edilebilir. Birinci boyut aile içi şiddet, ikincisi ise ailenin şiddet eğilimli bireyleriyle aile dışına taşan boyutudur. Aile içi şiddette iki önemli mağdur vardır. Şiddet daha çok bu iki hedefe, kadın ve çocuğa yönelmekte ve yoğunlaşmaktadır. Erkekler kadınlarına fiziksel ve öznel (manevi) tacizde bulunmaktadırlar. Aynı yöntem baba ile birlikte anne tarafından çocuklara yapılmaktadır (Doğan, 2012: 545).

Şiddet olgusunun çok farklı şekillerde sınıflandırılmasının nedeni şiddetin oldukça karmaşık bir yapıya sahip olmasıdır. Şiddet, **fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, yoksunluk ve ihmal** içerecek biçimde farklı türlere sahip olmakla birlikte, **bireyin kendine dönük, kişiler-arası ve kolektif düzeylerde** deşifre edilebilecek sosyal etkileşim bağlamları içerisinde yapılaşmış çok boyutlu bir davranış seti olma özelliğine de sahiptir. Şiddet türlerine göre, şiddet eyleminin ortaya çıktığı "sosyal etkileşim bağlamı"; **kişi, kişiler-arası** ve **kolektif** düzeyler biçiminde sınıflandırılabilir gibi, söz konusu sınıflandırmanın "ekolojik model" perspektifinde **bireysel, akrabalık, topluluk ve daha geniş toplumsal sistem** olmak üzere dörtlü bir sınıflandırma için değerlendirmesi de mümkün görünmektedir (Uluocak ve diğ, 2014: 12).

"Historie de la violence" başlıklı çok kapsamlı bir incelemenin yazarı olan Fransız araştırmacı Jean-Claude Chesnais'in (1981) uluslar arası polis örgütü Interpol'ün sınıflandırmasını esas aldığı tipolojisinde şiddet türleri şöyle sınıflandırılıyor. Şiddet genel itibarıyla iki başlık altında toplanmıştır: A. Özel şiddet, B. Kolektif şiddet.

Özel şiddet şu başlıklar altında toplanmıştır:

- Cürümsel şiddet: Bu da kendi arasında sınıflandırılabilir;
- Ölümlü sonuçlanan şiddet: Cinayetler, suikastlar, zehirlenmeler, (ebeveyn ya da çocuk öldürmeleri de dâhil), idamlar vb.
- Bedensel şiddet: Bilerek darbe ve yaralamalar.
- Cinsel şiddet: Irza geçmeler
- Cürümsel olmayan şiddet: Özel şiddetin bir türü de cürümsel olmayan şiddettir. Bu tür şiddeti Jean-Claude Chesnais iki başlık altında toplar:

•İntihar (intihar ve intihar teşebbüsleri)

•Kaza (trafik kazaları da dâhil)

Jean-Claude Chesnais özellikle kolektif şiddet üzerinde durmaktadır. Ona göre kolektif şiddetin üç birimi vardır;

İlki, vatandaşların iktidara karşı şiddetidir. Bunlar:

•Terör

•Grevler ve İhtilaller

İkincisi, iktidarın vatandaşlara karşı şiddetidir. Bu ise; devlet terörü ve endüstriyel şiddet olarak tanımlanır.

Sonuncusu ise şiddetin en yaygın biçimini ifade eden savaştır.

Chesnais'in bu sıralaması mantıklıdır. Söz konusu somut şiddet edimlerinin tümünün birer cezai yaptırımı mevcuttur. Ayrıca, yazarın özellikle iş kazalarını "endüstriyel şiddet" başlığıyla siyasal iktidardan gelen şiddet türlerine dâhil etmesi ve basit bir işçi - işveren sorumluluğu ilişkisi ile sınırlaması da ilginç olduğu kadar yerinde bir yönelimdir. Bir toplumdaki iş güvenliği ölçütünü özgürlük düzeyi ile eş tutan Chesnais'in bu duyarlılığı övgüye değer (Ünsal, 1996: 32).

3. Kadına Yönelik Şiddet ve Türleri

Kadınlara yönelik aile içi şiddet, temel hakların ve özgürlüklerinin ihlali olup, kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan önemli bir sorundur. Toplumsal değer sisteminde aile bütünlüğünün güvenliği ve üstünlüğüne inanç açısından bu sorunun objektif olarak irdelenebilmesi güçleşmektedir. Çünkü kadına yönelik aile içi şiddet özel alanda meydana geldiği için çoğu zaman gizli tutulmakta, bu nedenle boyutlarının tespiti son derece güç olmaktadır.

Kadına yönelik şiddet olgusu, son derece karmaşık ve ele alınması güç bir olgudur. Şiddetin amacı, kadının davranışlarının korkuya dayalı olarak kontrol etmektir. Gerçekte bütün şiddet olaylarında kadın ile erkek arasında erkek lehine bir güç dengesizliği söz konusudur. Kadının aile ortamındaki eşitsizliğe dayanan konumu ve ev içindeki emeğinin değersizliği, ataerkil toplum yapısı içinde belirlenen güç ve iktidar ilişkileri çerçevesinde kendinden güçlü konumda olan kocasının onun üzerindeki gücünün bir göstergesi olarak sergilediği şiddete maruz kalmasına yol açmaktadır. Kadına yönelik şiddet, kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketlerdir.

Toplumsal ve ekonomik alanda çocuğa uygulanan şiddet eylemlerinin en yaygını, aile içinde yaşanan şiddet eylemleridir, aile içinde yaşanan şiddetten çocuklar

farklı biçimlerde etkilenmektedirler. Bir taraftan şiddet gören annenin çocuğuna şiddet göstermesi, diğer taraftan ana-baba arasındaki şiddet sahnesine tanık olan çocuğun duygusal yıkımı şeklinde çocuklar sıklıkla yetişkin aile üyeleri arasındaki şiddetin kurbanı olurlar. Ayrıca pek çok aile kesiminde, çocuk eğitiminin önemli bir unsuru olan ödüllendirme ve cezalandırmanın bilinçsizce kullanımı ve çocukların terbiye için dövülmeleri gibi nedenler de istismarın belirgin örnekleri olarak gösterilebilir. Tarihsel bilgiler ve yapılan araştırmalar, çocuğa yönelik şiddetin her çağda ve toplumda mevcut olduğunu ve daha da önemlisi son derece yaygın olduğunu göstermiştir (Adak, 2000: 186-197).

Kadına yönelik şiddet, kadınların yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim, gelişme, toplumsal ve ekonomik yaşama katılım gibi temel insan haklarını ve özgürlüklerini ihlal eden önemli bir toplumsal sorundur. Kadını baskı altında tutmayı ve kadın üzerinde üstünlük kurmayı amaçlayan toplumsal cinsiyet temelli şiddet, erkek egemen toplumsal yapının etkisiyle oluşmakta ve toplum tarafından görülebilmektedir. Kadınların eğitime, ücretli iş gücüne ve karar mekanizmalarına katılımı konusunda yaşadığı eşitsizlik, ekonomik ve toplumsal kaynaklara ulaşmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınları şiddete karşı savunmasız hale getiren toplumsal koşullar, kadını güçsüz erkeği ise güçlü ve iktidar sahibi olarak konumlandırır. Erkeğin kadından üstün olarak görüldüğü toplumsal cinsiyet düzeninde şiddet, erkeğin kadın üzerindeki iktidarını sürdürmesini sağlayan şiddet, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin devamı için kullanılabilir (Acar, 2013: 196).

Şiddet, herkese yönelir ancak özellikle kadınları ve kız çocuklarını etkiler. Fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, sosyokültürel biçimlerde gerçekleşebilir. Herkes tarafından gerçekleştirilebilir. Genel olarak şiddet uygulayanlar aile üyeleri, partnerler, topluluk üyeleri, kültür din devlet ya da devlet kurumları adına hareket edenlerin al-dırmazlık ve gözardıtmelerine bağlı olarak ortaya çıkabilir (Uluocak ve diğ., 2014: 34). Kadına yönelik şiddet kavramı genellikle kadına yönelik olarak gerçekleştirilen fiziksel şiddet eylemleriyle özdeşleştirilir. Kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar, kadınların genellikle yakın partnerlerinin saldırılarına maruz kaldıklarını göstermektedir. Kadının maruz kaldığı tek şiddet biçimi fiziksel şiddet değildir. Genel olarak şiddet algısının genişlemesi kadına yönelik şiddet çalışmalarında da etkisini göstermektedir. Bu çerçevede kadına yönelik şiddet bağlamında, fiziksel şiddetin yanı sıra sözel, ekonomik ve cinsel şiddet eylemleri de göz önünde bulundurulmaktadır.

Kadına yönelik şiddet olgusu genellikle dört farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar **fiziksel şiddet, sözel ya da psikolojik şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet** olarak gruplandırılabilir (Uluocak ve diğ., 2014: 18).

a. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Kadına zorla bir şey yaptırma ya da bir şey yapmaktan alıkoyma amacıyla, kadının

iradesi dışında gerçekleşen fiziksel zarar verici eylemleri içermektedir. Fiziksel şiddet vurma, bir araçla vücuduna zarar verme, tokat atma, kolunu bükerek acıtmak, tekmeleme, saçını çekme vb. eylemleri içermektedir. Fiziksel şiddet, şiddetin en sık ve görünür biçimidir. Fiziksel şiddet, daha çok bedene yöneliktir ve bedensel güce dayalıdır. Kontrol etmeyi, acı ve korku yaşatacak istekleri gerçekleştirmeyi hedefler. Bu şiddet türünün, hafif yaralanmalara neden olan eylemlerden cinayete kadar geniş bir yelpazede gerçekleşebildiği görülmektedir. Yumruk-tokat atmak, tekmelemek, itip kakmak, aile bireylerinin birisi üzerinde sigara söndürmek veya üzerine kaynar su dökmek, kesici-delici aletle yaralamak fiziksel şiddete örnek olarak gösterilebilir. Fiziksel şiddet, uygulayıcısının fiziksel güce dayanabildiği ya da kesici-delici aletler gibi çeşitli araç-gereçler aracılığı ile uygulanabildiği gibi uygulayıcısının ihmali davranışlarında da kaynaklanabilmektedir (Adak,2000:183-184).

Fiziksel şiddetin kadın üzerindeki olumsuz etkileri kendini değersiz hissetme, özsaygısını yitirme ve korku olarak kendini göstermektedir (Uluocak ve diğ, 2014: 19).

b. Kadına Yönelik Sözel-Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, kadını küçük görerek, onun bir işi yapamayacağını, beceremeyeceğini belirten ithamlarda bulunma, kişiliğini ve fikirlerini önemsememe, bağırma, lakap takma, davranışlarını sürekli olarak eleştirme, emir yağdırma, surat asma, davranışlarını ve yaptıklarını sürekli olarak kontrol etme, iş hayatında ve sosyal yaşamda kadının karşısına çıkan fırsatlara engel olma gibi pek çok davranış şekilleridir (Uluocak ve diğ, 2014: 20).

Burks psikolojik şiddetin kadınlar üzerindeki etkilerini şu şekilde özetlemektedir:

- Kadının kendisine olan saygısında, kendisine verdiği değerinde ve öz yeterlilik değerlerinde azalma.
- Herhangi bir sorumluluk almada görülen isteksizlik
- Duygusal ilişkilerde zorluk
- Diğer bireylerle kurduğu ilişkilerde sorunlar yaşama
- Kişilik gelişimi ile ilgili sıkıntılar
- Kendini yetersiz ve beceriksiz hissetme
- İntihar düşüncesi ve hayali
- Değersiz olduğuna yönelik mesajları içselleştirmesi nedeniyle bedeniyle ilgili yanlış düşünceler
- Kendine bilerek fiziksel zarar verme ve yaralama eğiliminde artış
- Strese dayalı fiziksel şikâyetler.

c. Kadına Yönelik Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, kadına yönelik olarak gerçekleştirilen ve kadının iradesi dışında ilişki kurma, tecavüz, sözlü ve fiili olarak gerçekleştirilen taciz olaylarını kapsamaktadır. Kadına yönelik cinsel şiddet olgusu, özellikle kadın cinselliğinin tabu olduğu, namus, şeref gibi kavramların kadın cinselliği üzerinden tanımlandığı toplumlarda ortaya çıkması güç bir şiddet türü olarak varlığını sürdürmektedir. Cinsel şiddet, seksüel motivasyona bağlı bir şiddet türüdür. Bir kişiyi, istemediği zaman ve şekilde cinsel ilişkiye zorlamak; gebelik veya seksüel yolla bulaşan hastalıklara yakalanmasına neden olmak, cinsel ilişki sırasında incitmek, acıtmak, tecavüz etmek, başka kişilerle ilişkiye zorlama, doğum kontrol yöntemlerini reddetmek, cinsel organına zarar vermek, fahişe veya frijid olmakla suçlamak, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak ve öldürmek gibi davranışlar bu başlık altında toplanabilir.

Genellikle fiziksel şiddetle beraber görülen cinsel şiddetin temelinde de geleneksel kadınlık ve erkeklik rolleri yatmaktadır. Toplumda mahrem bir alan, bir tabu olarak görülen cinsel şiddet çoğu zaman gizlenen, bu nedenle de tespiti oldukça güç bir olgudur. Cinsel şiddetin buna maruz kalan bir kadının üzerinde konuşmakta en çok zorlandığı şiddet türü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Adak, 2000: 184-185).

d. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Kadına yönelik ekonomik şiddet, kadının iradesi dışında onu çalışmaya zorlama ya da çalışmaktan alıkoyma gibi çeşitli eylem biçimlerini kapsamaktadır. (Uluocak ve diğ, 2014: 22)

Kadının aile içinde ekonomik şiddete maruz kalma biçimleri çeşitlilik göstermektedir;

- Kadının parasını denetleme, kontrol etme
- Kadının çalışmadığı durumlarda evin iradesi için yetersiz para vermek
- Kredi kartına el koymak
- Kadını çalışmaya zorlama
- Mülkiyet hakkını kadının değil sadece kendi üzerine yapma
- Kadının eğitim almasına engel olma
- Kadının çalışmasına engel olma

Sonuç

Şiddet toplumsal bir olgudur ve aynı zamanda bütün toplumlarda görülen bir olgu olması bakımından da evrenseldir. Şiddet olgusu tek bir nedene bağlı olarak açıklanamayan çok kompleks bir olgudur. Bu yüzden de farklı bilim alanlarının konusudur. Ancak toplumun aldığı hal; sosyal ve kültürel yozlaşma ortamı, beraberinde kişilerde genellikle öfke, suçluluk ve savunma tepkileri geliştirmektedir.

Uzamış ve süregelenleşmiş stresli hayata bağlı olarak ise reaktif depresyon, anksiyete, ilgisizlik, sosyal çekilme, azalmış üretkenlik gibi belirtiler ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hayatın en önemli sorunu şiddettir. Şiddete ait haberler artık kanık-sanmış, eğer çok vahşi veya değişik değilse medyada kendine yer bile bulamaz hale gelmiştir. Çünkü şiddete karşı duyarsızlaşmış olan toplum, bu tür haberlere ilgi göstermemektedir. Şiddet eğer yakınlarımıza karşı değilse, yanı başımızda olsa bile bizi çokta etkilememektedir. En masum spor karşılaşmaları bile şiddet üretmeye başlamıştır. Şiddet gösterme yaşı çok düşmüştür. Artık beş altı yaşındaki çocukların, arkadaşlarını öldürmeleri gibi çok korkunç gerçekler bile, şiddet konusunda gösterilmesi gereken duyarlılığı açığa çıkarmaya yetmemektedir.

Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı geçmişten günümüze kadar artarak devam etmektedir. Kadına yönelik şiddet toplumsal cinsiyete ait eşitlikli ilişki biçimlerinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ataerkil sistem ve topluma hâkim olan roller, değerler kadının ev yaşamına hapsedilmesine sebep olmuştur. Namus olgusu olarak görünen kadın ev içine mahkûm edilerek sadece annelik ve eş olma görevlerini icra etmeye mecbur bırakılmıştır. Kadının erkeğin egemenliğinin altında olması beraberinde birçok şeyi getirmiştir. Kadını malı olarak gören erkeğin kadına istediği gibi davranması kadını istediği şekle koyması da yine kadın tarafından erkeğe verilmiş bir güçtür.

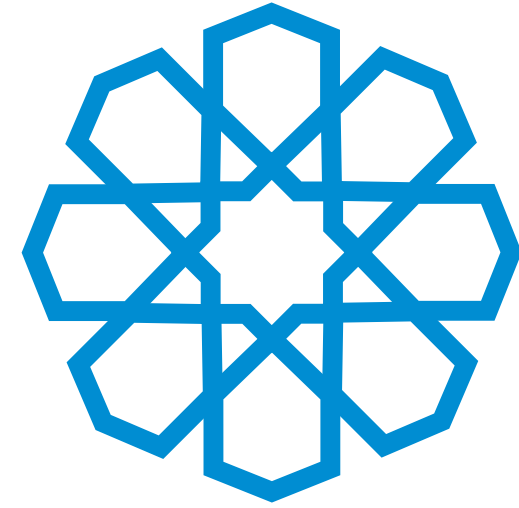
Kadın çoğu zaman baskı altında kalmakta tacize, tecavüze, şiddete, ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Geçmişte kadını sadece bir doğurganlık aracı olarak gören düşünce yapısı bugün de hâkimiyetini devam ettirmektedir. Kadının çocuk büyütmesi onu kamusal alandan dışlamıştır. İş hayatına katılmayan kadın saygınlığını da zamanla yitirmiştir. Bu bağlamda, devlet, yerel yönetimler ve iş çevreleri elbirliği ile ülkemizdeki istihdam sorununu çözmek gerekir. Çünkü insanın yaşadığı birçok problemin kaynağı işsizlik ya da ekonomik yetersizliklerdir. Bu durum bireylerde stres, kaygı durumlarının yaşanmasına bununla birlikte bireylerin saldırgan davranışlar ortaya koymasına yol açmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldıracak şekilde bireyler kendi yetenekleri ve ilgili duydukları alanlarda yetiştirilmelidir.

Genel olarak bu araştırmadan çıkardığımız sonuç itibarıyla, kadın ve erkek cinsiyet grubunun özelliklerinin kendine mahsus olan yönleri bulunmakla birlikte, her iki cinsiyet grubunun da toplumsal faktörlerin etkisi altında olduğu söylenebilir. Bu sebeple kadının ve erkeğin davranışlarını yorumlarken, toplumsal yapının mevcut normlarının yanında, bu yapıya tesir eden harici faktörleri ve her an içinde yaşadığımız değişim süreçlerini de dikkate almak gerekir. Diğer taraftan özellikle bu

değişim süreçlerinin yoğun yükü ve etkisi altında bulunan, kadınları ve erkekleri at başı yarıştırmak ve ezmek yerine, onların cinsiyet özelliklerine uygun rolleri gerçekleştirmelerine imkân tanımak ve hayatın yükünü paylaşdırmak, kanaatimizce daha doğru olacaktır. Bu durum cinsler arasında nispi bir eşitliği sağlayacağı gibi, dünyayı değiştirmek ve dönüştürmek için de insanlara önemli bir güç kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Acar Hakan (2013). *Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, Maya Akademi Yayınları, Ankara.
- Adak, Nurşen (2000). *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Siyasal Yayınevi, Ankara.
- Anbarlı, Bozatay, Şeniz (2011). *Sosyoloji*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, İsmail (2012). *Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar*, Pegem Akademi, Ankara.
- Dökmen, Y. Zehra (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Güngör Ergan Nevin ve diğerleri (2012). *Davranış Bilimleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Karkner, Nadide (2010). "Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları" (Ed. Prof. Dr. Bilhan KARTAL), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Eskişehir.
- Köknel, Özcan (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul.
- Köşgeroğlu, Nedime (2010). *Kalın Duvar İnce Zar*, Alter Yayınları, Ankara.
- Özerkmen, N. (2012). "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet". *Akademik Bakış Dergisi Sayı:28 s:1-19 Cevalabat/Kırgızistan*
- Tarhan, Nevzat (2013). *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayıncılık, İstanbul.
- Uluocak Şeref, Gökulu Gökhan, Bilir Olgun, Karacık Nigar Etizer, Özbay Dilek (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadına Yönelik Şiddet*, Paradigma Akademi, Edirne.
- Ünsal, Artun. (1996). "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito, YKY, Sayı: 6 - 7, shf: 29 - 37.*

1 MHP KAÇEP SEMPOZYUMU Toplum Kadın ve Şiddet

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EVLİLİK ÖNCESİ EĞİTİME VE EVLİLİĞE DAİR FARKINDALIK, BİLGİ VE TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

Kamile MARAKOĞLU

Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Kadın, Aile ve Toplum Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi
Müdürü/ Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Başkanı, Öğr. Üyesi
kmarakoglu@yahoo.com

Tuğba BATMAZ

Selçuk Üniversitesi Kadın, Aile ve Toplum Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi/
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Lisansüstü
Öğr. (Yüksek Lisans)/Öğrenci Asistan
tugbatmazz@gmail.com

Hacer ALAN DİKMEN

Dr., Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölüm Öğr. Üyesi
alanhacer@gmail.com

Özet

Araştırmada; üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair farkındalık düzeylerinin, bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi amaçlandı. Araştırma Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Polikliniği ve Kadın, Aile ve Toplum Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezinde, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde, 700 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirildi. Çalışmamızda öğrencilerin %87.9'u evlilik öncesi eğitim almayı istemekteydi. Cinsiyet, fakülte, flört durumu ile evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair farkındalık, bilgi ve tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0.05$). Sağlıklı bir aile ve toplum yapısı için bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: öğrenci, evlilik, aile, eğitim, farkındalık.

* Bu çalışma, 18-20 Ekim 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleşen 1. MHP KAÇEP "Toplum, Kadın ve Şiddet Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam metni TÜRKİZ Dergisinin özel sayısında yayımlanmıştır.

EVALUATION OF THE AWARENESS, KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT PRE-MARRIAGE EDUCATION AND MARRIAGE

Abstract

It is aimed to evaluate the awareness, knowledge, and attitudes of university students about premarital education and marriage in this study. The study was carried out in Selcuk University Faculty of Medicine, Family Medicine Polyclinic and Selcuk University Women, Family and Community Services Application and Research Center in the 2018-2019 academic year. In this study, it was found that %87.9 of the students were willing to receive pre-marital education and there was a statistically significant difference between gender, faculty, flirting status and awareness, knowledge and attitudes about pre-marital education and marriage ($p < 0.05$). For a healthy family and community structure, individuals should be informed about marriage and family life.

Keywords: student, marriage, family, education, awareness.

Giriş

Evlilik, aile kurumunu temsil ettiği için toplumsal bir öneme sahiptir. Evlilik kadın ve erkeğin yaşamlarını birleştirme kararı almasıyla bireysel, sürece eşlerin ailelerinin dâhil olmasıyla kolektif ve aile kurumunu ifade etmesiyle toplumsal bir eylemdir. Evlilik sosyal hayata dâhildir ve her birey evlilik ve aile kurumuna dair bilgi, tutum ve değerlere sahiptir. Söz konusu toplumsal değerler Türkiye gibi aile bağları kuvvetli ve evliliğin yaygın olduğu toplumlarda bireylerin evlilik kararında etkili olmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2015). Evlilik öncesi ilişkiler ise iki farklı bireyin evlilik kararı alabilmesi için birbirlerini tanıma süreçlerini ifade eder (Yılmaz vd. 2010).

Evlilik, eşler arasında birlikte yaşamaya ve karşılıklı yardımlaşmaya imkân veren aynı zamanda taraflara karşılıklı hak ve sorumluluklar yükleyen bir sözleşmedir. Evlilik nesilleri çoğaltır ve korur. Sağlıklı nesiller aile ortamında yetişir. Bir toplumda aile ne kadar sağlam ve sağlıklı temellere oturur ise, o ailelerden meydana gelen toplum da o nispette sağlam ve sağlıklı olacaktır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu 2014). Evlilik ilişkisi hem bireye hem de topluma katkı sağlar. Çiftlerin karşılıklı sevmeye ve sevilme ihtiyacının karşılanması, biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinim ve güdülerini doyurması, geleceğe güvenle bakabilme bireysel katkılarken aile kurumunun yeni nesilleri meydana getirmesi, bireylerin toplumda yer edinmesini sağlaması ise toplumsal katkılardır (Canel 2012). Sağlıklı bireylerden oluşan aileler mutlu ve müreffeh bir toplum yapısı oluşturur. Evlilik hayatı ve aile kurumu ile meydana gelecek bu sağlıklı yapı toplumu ayakta tutacak en önemli unsurlardandır (Süataç 2010).

Evlilik çoğunlukla yetişkinliğin bir sembolüdür. Dolayısıyla genç neslin evlilik ile yetişkinliğe geçtiği varsayılan bir toplumda evlilik çağındaki gençlerin konuya dair görüşleri önem arz etmektedir. Gençlik döneminde uygun şartlar doğrultusunda evliliğe en yakın grup üniversite öğrencileri olarak gözükmektedir (Türkarşlan vd. 2010). Üniversite dönemi bireyler için eş seçimini içeren kritik bir dönemi ifade etmektedir. Böylece üniversite dönemi gençler için romantik ilişkilerin, çift olmanın ön plana çıktığı ve evlilik hakkında düşüncelerin yoğunlaştığı bir dönemdir (Avcı 2014).

Gençlik dönemi aynı zamanda değişimi görece kolay kabullenen bir grup niteliği taşımaktadır. Küresel ölçekteki değişimlerle aile kurumunda, evlilik koşullarında, evlenme ve boşanma oranlarında farklılıklar gözlenmektedir (Bener vd. 2013). Ülkemizde ortalama ilk evlenme yaşı 2017 yılında erkekler için 27,7 kadınlar için 24,6 olarak belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu 2017). Söz konusu yaşlar ortalama olarak üniversite mezuniyetinin sonrasına tekabül etmektedir. Bu sebeple üniversite öğrencilerinin evliliğe ilişkin görüşlerinin incelenmesi gerekli görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin evliliğe dair görüşlerini incelemenin yanı sıra sağlıklı bir evlilik için bilgilendirilmeleri, bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Aile bilinci kazan-

ma; evliliğe dair sorumluluklara ve beklentilere hâkim olma; iletişim, problem ve çatışma çözme becerilerine sahip olma açısından evlilik öncesi konuya dair eğitimler alınması önemlidir (Hamamcı vd. 2011). Son on yıl içinde literatürde evliliğe dair üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar evlilik öncesi eğitim almak istenen konu, evliliğe dair görüşler, evlilik öncesi eğitime dair bilgi kaynakları şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair görüşlerini tespit etmeye yönelik yapılan ve "Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları" (Bener vd. 2013), "Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi" (Hamamcı vd. 2011), "Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Öncesi İlişkilerde Problem Yaşadıkları ve Eğitim Almak İstedikleri Konular" (Avcı 2014) başlıklı araştırmalarla örneklenen literatür incelendiğinde sosyal bilimlerde özellikle son yıllarda üniversite gençliği ve evlilik ilişkisinin çalışılan önemli konulardan olduğu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin evlilik yaşantısıyla ilgili bilgi kaynaklarının ve evlilik öncesinde hangi konuda eğitime ihtiyaç duyduklarının incelendiği bir çalışmada (Hamamcı vd. 2011) gençlerin çoğunlukla anne babalarının yahut arkadaşlarının evlilik deneyimlerinden etkilendikleri tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma aynı zamanda literatürle uyumlu olarak üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitim alma konusunda istekli olduklarını tespit etmiştir. Yine üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi ilişkilerde yaşadıkları problemleri ve eğitim almak istedikleri alanları konu edinen bir araştırmada en fazla eğitim almak istenen alanların iletişim, çatışma çözme, farklılıkları kabul, romantizm-cinsellik ve sosyal destek olduğudur (Avcı 2014). "Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları" (Bener vd. 2013) başlıklı bir araştırmada ise gençlerin evlilik ve aile yaşamına olumlu baktıkları, aile yaşamı ve aile ilişkileri açısından gelenekselci bir bakış açısına sahip oldukları belirtilmektedir.

Bireyin evliliğe ilişkin değer ve tutumları evlilik öncesi eğitime dair tutumlarını da belirlemektedir. Evliliğin özel, mahrem bir alan kabul edilmesi yahut kamusal desteğe açık bir alan olarak görülmesi evlilik öncesi eğitime dair düşünceleri şekillendirebilir. Evlilik kurumunun kamusal desteğe açık bir yaşam alanı olarak görülmesi evliliğe dair çeşitli eğitimlerin düzenlenebileceği anlamına gelir. Aynı zamanda evliliği geleneksel ve modern değerler üzerinden değerlendirmek de evlilik öncesi eğitime dair fikirleri etkileyecektir. Bu sebeple araştırmada evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair değer ve tutumlar bir arada incelenmiştir.

Evlilik hakkındaki değer ve tutumların üniversite öğrencileri üzerinden incelenmesi iki noktada önemli gözükmektedir. İlk olarak üniversite eğitimi sonrası bireyin yaşamında sonraki adım evliliğdir. İkinci olarak toplum nezdinde eğitimini tamamlayan, mesleğini edinen bireyden sıradaki beklentinin evlilik olmasıdır. Böylece üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitim ve evlilik hakkındaki bilgi düzeylerinin tespit edilip sağlıklı aileler ve sağlıklı nesiller oluşturmak için buna yönelik eğitimlerin planlanması önem arz etmektedir. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime dair farkındalık düzeylerini ve eğitime isteklilik durumlarını

belirlemenin yanı sıra evliliğe ilişkin görüşlerini geniş bir ölçekte incelemeyi ve konuya dair güncel veriler elde etmeyi amaçlamaktadır.

Metodoloji

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair farkındalık, bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi ve Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen Evlilik Öncesi Eğitim Programı'nın üniversite öğrencilerine duyurulmasını amaçlamaktadır.

Araştırma Soruları

1. Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime/danışmanlığa dair bilgi düzeyi nedir?
2. Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime/danışmanlığa dair farkındalıkları nedir?
3. Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime/danışmanlığa dair tutumları nedir?
4. Üniversite öğrencilerinin evliliğe dair tutumları nelerdir?

Araştırma Türü

Bu çalışma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı türdedir.

Görüşme Formu

Araştırmacılar tarafından literatüre göre hazırlanan görüşme formu kapalı uçlu ve açık uçlu olmak üzere toplam 77 soru içermektedir. Görüşme formu oluşturulurken Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen Evlilik Öncesi Eğitim Programının ilgili eğitim kitaplarından yararlanılmıştır (Canel 2011, Çetin vd. 2012, Deniz 2011). Araştırma soruları doğrultusunda hazırlanan görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik yaş, cinsiyet, flört durumu gibi sorular bulunmakta ve bu bölüm 40 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde, öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime/danışmanlığa dair bilgi düzeylerini, farkındalıklarını ve tutumlarını tespit etmeye yönelik 16 soru bulunmaktadır. Görüşme formunun son bölümü ise öğrencilerin evliliğe dair tutumlarını tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu bölümde evliliğe hazır olup olmama, ideal evlilik, ideal evlilik yaşı gibi temalar üzerinden hazırlanan 21 soru yer almaktadır.

Görüşme formundaki açık uçlu sorularda öğrencilerin verdiği cevapları detaylandırmak ve anlamlandırmak için "neden" sorusu sorulmuştur. Açık uçlu sorular evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair farkındalık, bilgi ve tutumların değerlendirilmesi noktasında; değer, tutum gibi soyut ve görece tespit edilmesi zor konularda görüşmecilere tanınan kısmi bir özgürlükle samimi cevaplar alınmasına olanak tanımış ve araştırmaya katkı sağlamıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat yerleşkesindeki üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri öğrencilerinden oluşan toplam 700 öğrenci ile tamamlanmıştır. Çalışma, Selçuk Üniversitesi Kadın, Aile ve Toplum Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdüriyeti ve Aile Hekimliği polikliniğinde 2018-2019 Eğitim Öğretim döneminde yürütülmüştür.

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Bağımlı Değişkenler: Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime/danışmanlığa dair bilgi ve farkındalık düzeyleri, tutumları ve evliliğe dair tutumları bu araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

Bağımsız Değişkenler: Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, bölüm, flört durumu) bu araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

İstatistiksel Analiz

Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirmesinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 20.0 paket programından yararlanıldı. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standart sapma, minimum- maksimum değerleri ve yüzde kullanıldı. Kategorik verilerin sıklık dağılımları verilerek gruplar arasında ki-kare testi kullanıldı.

Etik İzin

Araştırmanın her aşamasında etik ilkelere uyulmasına özen gösterilmiştir. Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce, bir devlet üniversitesinin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmaları Etik Komitesi'nden çalışmanın yapılması için etik izin alınmıştır (Etik İzin no: 2019/198). Öğrencilere çalışma öncesi bilgi verilerek öğrencilerden sözel izin alınmıştır ve 700 katılımcı ile çalışma tamamlanmıştır.

Bulgular

Üniversite öğrencilerinde evlilik öncesi eğitim ve evliliğe dair farkındalık, bilgi

ve tutumların araştırıldığı bu çalışmaya katılan 700 öğrencinin sosyo demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı (n=700)

Yaş (Ort± SS)	21,30 ± 2,19		
	(n)	(%)	
Cinsiyet			
Kadın	532	76.0	
Erkek	168	24.0	
Medeni durum			
Evli	17	2.4	
Bekar	681	97.3	
Boşanmış	2	0.3	
Öğrenim durumu			
Önlisans	5	0.7	
Lisans	687	98.2	
Yüksek lisans	5	0.7	
Doktora	3	0.4	
Fakülte			
Sağlık Bilimleri	360	51.4	
Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler	340	48.6	
Aile tipi			
Çekirdek aile	598	85.5	
Geniş aile	92	13.1	
Diğer	10	1.4	
Ebeveyn birliktelik durumu			
Birlikte	664	94.9	
Ayrı	29	4.1	
Diğer	7	1.0	
Anne eğitim durumu			
Okuryazar değil-Okuryazar	26	3.7	
İlkokul-Ortaokul	487	69.6	
Lise	112	16.0	
Üniversite ve üzeri	75	10.7	
Baba eğitim durumu			
Okuryazar değil-Okuryazar	6	0.9	
İlkokul-Ortaokul	337	48.1	
Lise	170	24.3	
Üniversite ve üzeri	187	26.7	
Sigara kullanımı			
Evet	129	18.4	
Hayır	571	81.6	

Alkol kullanımı		
Evet	113	16.1
Hayır	587	83.9
Uyuşturucu ve madde bağımlılığı		
Evet	3	0.4
Hayır	697	99.6
Tanı almış hastalık durumu		
Evet	72	10.3
Hayır	628	89.7
Düzenli kullanılan ilaç durumu		
Evet	48	6.9
Hayır	652	93.1
Flört durumu		
Yok	492	70.3
Var	208	29.7
Toplam	700	100
Flörtle evlenmeyi düşünüyor musunuz?(n=208)		
Evet	183	88.0
Hayır	25	12.0
Flört süresi (n=208)		
1 yıl ve altı	76	36.5
1-2 yıl arası	44	21.2
2-3 yıl arası	33	15.9
3-4 yıl arası	15	7.2
5 yıl ve üstü	24	11.5
Cevap yok	16	7.7
Toplam	208	100

Çalışmaya katılan 700 öğrencinin yaş ortalaması 21.30'dur. Öğrencilerin %76'sı (n=532) kız, %24'ü (n=168) ise erkektir. Öğrencilerin %98,2'lik oranla büyük çoğunluğunu lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Sağlık Bilimleri öğrencilerinden katılım sağlayanların %51,4 oranı ile fakülteleri Tıp Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Diş Hekimliği Fakültesi %48,6 ile Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler öğrencilerinden katılım sağlayanların fakülteleri Fen Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi ve Spor Bilimleri Fakültesi olarak dağılım göstermektedir. Çalışma konusunun evlilik öncesi eğitime ve evliliğe ilişkin düşüncelerin olması sebebiyle çalışmaya katılan öğrencilerin %97,3 (n=681) ile büyük çoğunluğunun bekâr olması önem arz etmektedir (Tablo 1).

Öğrencilerin flört durumlarına bakıldığında %70.3'ünün (n=492) herhangi bir flörtü olmadığı, %29.7'sinin (n=208) sevgilisi, sözlüsü veya nişanlısı olmak üzere bir flörtünün olduğu görülmektedir. Flörtü olan öğrencilerden %88'i (n=183) şu anki flörtlülükle evlenmeyi düşündüğünü bildirirken, %12'si (n=25) şu anki flörtlülükle

evlenmek istemediğini belirtmiştir. Öğrencilerin flörtle beraberlik sürelerinde en yüksek oranın %36.5 (n=76) ile "1 yıl ve altı", en düşük oranın ise %7.2 (n=15) ile "3-4 yıl arası" olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Görüşme formunda bulunan soruların yorumlanması noktasında yararlı olabileceği düşüncesiyle eklenen kısa açık uçlu sorulara verilen cevaplara göre flörtü olan öğrencilerden (n=208) şu anki flörtlülükle evlenmek istediğini belirtenlerin, evlilik isteme sebeplerine bakıldığında duygusal ilişkiye ve partnerin kriterlerine önem verildiği gözükmemektedir. Flörtü olan öğrenciler çoğunlukla flörtleri ile kurdukları duygusal bağ; aşk, sevgi, güven sebebiyle ve flörtlerindeki kriterlerin kendilerine uygun olması sebebiyle evliliği düşünmektedir. Flörtü olup evliliği düşünmeyen öğrenciler ise evlilik düşünmek için yaşlarının henüz küçük olduğu gerekçesini sunmaktadır.

Tanı almış en az bir hastalığı bulunan öğrencilerde (n=72) birinci sırada en sık görülen hastalık çeşitleri astım ve gastrit olarak belirlenmiştir. Sıklıklarına göre ikinci sırada yer alan hastalıklar ise Hepatit B, serebral palsi, alerjik rinit, over kisti, hipotiroidi, tip 1 diyabet, ankilozan spondilit ve keratokonusdur.

Tablo 2: Öğrencilerin Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutumlarının Dağılımı (n=700)

Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutum Soruları	(n)	(%)
Daha önce evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumu		
Evet	87	12.4
Hayır	613	87.6
(AÇSGB) Evlilik Öncesi Eğitim programı hakkında bilgi durumu		
Evet	85	12.1
Hayır	615	87.9
(AÇSHB) Aile Eğitim Programı hakkında bilgi durumu		
Evet	101	14.4
Hayır	599	85.6
Evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gereklilik durumu		
Evet	557	79.6
Hayır	143	20.4
Evlilik öncesi eğitime katılım isteği		
Evet	477	68.1
Hayır	223	31.9

Evlilik öncesi eğitim almak istenen konular		
Eşler arası uyum	301	43.0
Üreme sağlığı	135	19.3
Çocuk bakımı	58	8.3
Aile hukuku	23	3.3
Sağlıklı yaşam	17	2.4
Hepsi	166	23.7
Evlilik öncesi eğitim almak istenen zamanlar		
İlişki yokken	208	29.7
Flört ederken	82	11.7
Sözlüken	104	14.9
Nişanlıken	198	28.3
Evliyken	10	1.4
Hiçbir zaman	98	14.0
Aile danışmanına başvuru durumları		
Problem olduğunda	264	37.7
Problem oluşmadan	363	51.9
Hiçbir zaman	73	10.4
Evlilik öncesi yapılması gereken sağlık taramalarını bilme durumu		
Evet	547	78.1
Hayır	153	21.9
Gebelik öncesi b$\i$gışıklık kontrolünü bilme durumu		
Evet	514	73.4
Hayır	186	26.6
Aile planlaması/Gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu		
Evet	603	86.1
Hayır	97	13.9
Aile planlaması gereklilik durumu		
Evet	605	86.4
Hayır	95	13.6
Toplam	700	100

Çalışmaya katılan öğrencilerin evlilik öncesi eğitime dair bilgi ve tutumlarının dağılımına bakıldığında %87,6'sının (n=613) daha önce evlilik öncesi eğitime dair herhangi bir kurumdan bilgi almadığı ve %87,9'unun (n=615) Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Evlilik Öncesi Eğitim Programı hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Bu bilgiye uyumlu olarak ise çalışmaya katılan öğrencilerin %79,6'sı (n=557) evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Üniversite öğrencileri tarafından evlilik öncesi eğitim %56,3 (n=394) oranıyla en fazla evlilik yolunda ilerleyen bir ilişki varken ve evliyken alınmak isteniyor. Herhangi bir ilişki yokken eğitim almak isteyen öğrencilerin oranı ise %29,7 (n=208)'dir. (Tablo 2).

Evlilik öncesi eğitime katılma noktasında talep edilen konulara bakıldığında ise öğrencilerin sırasıyla %43,0 (n=301) oranla eşler arası uyum, %19,3 (n=135) ile üreme

sağlığı, %8,3 (n=58) ile çocuk bakımı, %3,3 (n=23) ile aile hukuku ve %2,4 (n=17) ile sağlıklı yaşam konularında eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Öğrencilerin %23,7'sinin (n=166) ise tüm alanlarda eğitim almak istedikleri görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2'deki verilerde görüldüğü üzere çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %78,1'i (n=547) evlilik öncesi yapılması gereken sağlık taramalarını, %73,4'ü (n=514) sağlıklı bir gebelik için b $\i$ gışıklık kontrolü yapılması gerektiğini, %86,1'i ise (n=605) aile planlaması yöntemlerini diğer bir ifadeyle gebelikten korunma yöntemlerini bildiklerini belirtmişlerdir. En sık bilinen sağlık taraması çeşitleri HIV/AIDS, Hepatit A, Hepatit B, Hepatit C olarak; sağlıklı bir gebelik için yapılması gereken sağlık taramalarının ek sık bilinenleri Tetanos, Hepatit A, Hepatit B olarak ve aile planlaması yöntemlerinden en sık bilinenler modern yöntemler (kondom, diyafram, spermistler, doğum kontrol hapları, enjeksiyonlar, deri altı implantları, rahim içi araçlar, vajinal halka, cerrahi sterilizasyon; kadınlarda tüplerin erkeklerde kanalların bağlanması) olarak sıralanabilmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin Evliliğe Dair Tutumlarının Dağılımı (n=700)

	Min.	Max.	Ort. $\pm$ SS
İdeal evlilik yaşı	18	35	25,55 $\pm$ 1,26
Kadın	18	33	24,96 $\pm$ 2,11
Erkek	18	36	26,88 $\pm$ 2,56
Kadının çocuk sahibi olma yaşı	19	35	26,88 $\pm$ 2,25
Ailede ideal çocuk sayısı	1	6	2,80 $\pm$ 0,871
	n		%
Evliliğe hazır hissetme			
Evet	93		13.3
Kısmen	148		21.1
Hayır	459		65.6
Evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulması tercih edilen kaynak			
Uzman yardımı	232		33.1
Sosyal çevre	23		3.3
Eşler arası çözüm	445		63.6
Eş seçimini etkileyen tercihler			
Kendi tercihleri	516		73.7
Ailenin/Akrabaların tercihi	32		4.6
Kendi tercihi+ailenin tercihi	152		21.7
Eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi			
Evet	498		71.1
Hayır	202		28.9

Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygunluk durumu		
Evet	101	14.4
Hayır	599	85.6
İdeal evlilik tanımı		
Çiftler arası uyum (<i>Birbirlerine sosyal statü, meslek, eğitim ve aile yapılarından uyum</i>)	180	25.7
Aile yaşamı (<i>Karı, koca, çocuk olması ve sorumlulukların artması</i>)	35	5.0
Duygular (<i>Sevgi, Saygı, Güven ve Aşk</i>)	307	43.9
Cevap yok	178	25.4
Eşler arası uyum		
Manevi koşullar	401	57.3
Maddi koşullar	5	0.7
Uyum zorunlu değil farklılıklar önemlidir	49	7.0
Maddi manevi tüm yönlerle uyum	47	6.7
Cevap yok	198	28.3
Evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler		
Bireysel tercihler	220	31.4
Eğitim	323	47.6
Ekonomik etkenler	68	9.7
Hepsi	79	11.3
Bireyin evliliğe dair tutumlarında etkili faktörler		
Sosyo demografik faktörler (yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu)	474	67.7
Kültürel değerler	226	32.3
Evlilik sonrası eşlerin birbirine karşı davranışı değişir mi?		
Evet	514	73.4
Hayır	186	26.6
Toplam		
	700	100

Üniversite öğrencilerinin evliliğe dair tutumları incelendiğinde ideal evlilik yaşının minimum 18, maksimum 35 olarak belirtildiği görülmektedir. Katılım sağlayan öğrenciler tarafından kadınlar için belirtilen ideal evlilik yaşının ortalaması 24,96 olarak bulunurken erkekler için 26,88 olarak tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin evliliğe hazır olup olmadıklarına dair soruya verilen cevaplar %65.6 (n=459) oranıyla hazır olmadıklarını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin çoğunluğu farklı sebeplerle kendini evliliğe hazır hissetmemektedir. Evliliğe hazır hissetmemenin sebeplerine bakıldığında öncelikli olarak ekonomik geçimi sağlama adına sahip olunması gereken bir işten yahut meslekten öğrencilik durumunda yoksun olunması belirtilmektedir. İkinci olarak ise evlilik yaşamının getireceği sorumlulukların etkisiyle evliliğe dair duyulan isteksizlik ve çekinme olduğu söylenmektedir. Kendini evliliğe hazır hissedenler ise (%13,3) ailenin toplum için gerekli olduğu ve evlilik yaşamının gerektirdiği maddi ve manevi koşullar ve bilgi bakımından yeterli oldukları gerekçelerini sunmuşlardır.

Evlilik yaşamında karşılaşılabilecek olası problemlerle baş etme noktasında öğrencilerin %63,6 (n=445) ile çoğunluğu herhangi bir dış kaynağa başvurmaktansa eşler arasında çözüm üretilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte aile danışmanı, psikolog, aile hekimi gibi uzman kimselerin yardımına başvurma ise problemlere çözüm oluşturma noktasında ikincil önemli kaynağı oluşturmaktadır.

Öğrencilerin %71,1'i (n=498) tarafından maddi sebepler, eşler arası uyum, denge ve statü açısından eş adayının mesleğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Eş adayının mesleğinin evlilik için etkili olmadığını ve eşlerin benzer yahut aynı meslekte olmasının önemli olmadığını düşünenler ise %28,9 oranıyla (n=202) manevi değerlerin, duygusal bağın ve partnerin sahip olduğu meslekte başarılı ve mutlu olmasının daha fazla önem arz ettiğini belirtmektedirler.

Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin bireysel bir tercih olduğunu, bireylerin ihtiyaç ve tecrübe dâhilinde böyle bir birlikteliği yaşayabileceğini düşünenler (%14.4/n=101) olduğu gibi dini ve toplumsal koşulların evlilik öncesi cinsel birlikteliği onaylamadığını aynı zamanda bu birlikteliğin evlilik ve aile kurumunu zedeleyeceğini düşünenler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (%85.6/n=599).

İdeal evlilik katılım sağlayan öğrencilerin %43.9'u (n=307) tarafından duygular, %25.7'si (n=180) tarafından eşler arası uyum bakımından ve %5'i (n=35) tarafından aile yaşamı doğrultusunda tanımlanmaktadır. İdeal evliliği duygular bağlamında tanımlayanlar eşler arası ilişkisinin temelinde aşk, sevgi, saygı, mutluluk, huzur, güven, karşılıklı empati ve özveri gibi duygusal etmenlerin bulunması gerektiğini düşünmektedir. Eşler arası uyumun ideal evlilik için temel şart olduğunu ifade edenler eşlerin duygusal ve mantıksal olarak uyumlu olması ve birbirlerini tamamlaması gerektiğini, hayat tarzı ve aile yapılarının benzer olması gerektiğini belirtmektedir. Aile yaşamı olarak özetlenebilecek ifadeyle ise ideal evlilik bireylerin hem eş hem ebeveyn olarak aile kurumuna ve topluma karşı sorumluluklarını ifade etmektedir. İdeal evliliğin ne ifade ettiğine dair soruyu katılımcıların %25,4'ü (n=178) cevaplandırmamıştır.

Evlilik birlikteliğinde eşler arası uyum üniversite öğrencilerinin %57.3'ü (n=401) tarafından fikir alışverişi yapabilme, empati kurabilme diğer bir ifadeyle iletişimsel uyum ve ilişkide karşılıklı duygular, eğitim durumu, zihniyet uyuşması gibi sosyo kültürel uyumu ifade eden manevi özelliklerin denkliliği ile tanımlanmaktadır. Temel olarak ekonomik seviye ile belirtilebilecek maddi özellikler ise %0,7'lik (n=5) bir kesim tarafından eşler arası uyum için önem arz etmektedir. Bununla birlikte eşler arasında maddi ve manevi tüm özellikler bakımından çok yönlü bir uyum olması gerektiğini düşünenler ise %6,7'lik (n=47) bir kesimi göstermektedir. Evlilikte eşler arası mutlak bir uyumun zorunlu olmadığını düşünen %7'lik (n=49) grup ise farklı karakter özelliklerinin, farklı sosyo kültürel ve sosyo ekonomik seviyenin karşılıklı anlayış ile çiftler arasında sorun teşkil etmeyeceğini beyan etmektedir. Eşler arası uyumun ne ifade ettiğine dair soruya öğrencilerin %28,3'ü (n=198) cevap vermemiştir.

Çiftler arası ilişkide evlilik sonrası bir değişim meydana gelip gelmeyeceğine diğer bir ifadeyle evlilikten sonra eşlerin birbirlerine karşı davranışlarının farklılaşp farklılaşmayacağına dair sorulan soruya üniversite öğrencilerinin %73,4'ü evet diyerek evliliğin davranış değişikliğine sebep olacağını belirtmiştir. Evlilik ilişkisinin flört, sevgili, sözlü, yahut nişanlı gibi diğer partner ilişkilerinden bir farkı olmadığı gerekçesiyle davranışların değişmeyeceğini söyleyen öğrenciler ise %26,6'lık bir oran ile temsil edilmektedir. Evlilikte eşlerin birbirlerine karşı davranışlarının değişeceğini söyleyen öğrencilerin bir kısmı evliliğin farklı bir ilişki tarzı olduğunu, eşlerin evlilik birlikteliği ile bir davranış değişikliğine gideceğini ifade etmişler ancak bu değişim için olumlu ya da olumsuz bir yön belirtmeyerek nötr bir anlayışla evliliğin ilişkide bir değişim getireceğini beyan etmişlerdir. Öğrencilerin belirli bir kesimi ise değişimin olumlu ve olumsuz yönde olacağını söylemişlerdir. Eşler arası davranış değişikliğinin olumsuz yönde gerçekleşeceğini söyleyenler evlilik ile eşlerin birbirine, sevgililik döneminden farklı olarak daha gerçekçi ve karakterleri doğrultusunda davranacaklarını ve ailenin geçimini sağlama, ebeveyn olma gibi evlilik ile birlikte gelen sorumlulukların bireyde baskıya neden olarak davranışların değişebileceğini belirterek sevgililik sonrası değişen davranışların evlilik ilişkisini olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmektedirler. Evlilik ile birlikte aile kurumunun huzur, mutluluk gibi duygusal doyum sağlaması ile eşlerin birbirlerine karşı daha anlayışlı davranacağını söyleyenler ise evlilikte eşlerin davranış değişikliğini olumlu yönde yorumlamaktadırlar.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyeti ile Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutumlarının Karşılaştırılması

Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutum Soruları	Kategori	Cinsiyet (n=700)				X ²	p
		Kadın		Erkek			
		n	%	n	%		
Daha önce herhangi bir kanal aracılığıyla evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumu	Evet	73	13.7	14	8.3	3.406	0.065
	Hayır	459	86.3	154	91.7		
(AÇSGB) Evlilik Öncesi Eğitim programı hakkında bilgi durumu	Evet	71	13.3	14	8.3	3.007	0.083
	Hayır	461	86.7	154	91.7		
Evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmetinin gereklilik durumu	Evet	454	85.3	103	61.3	45.352	<0.001
	Hayır	78	14.7	65	38.7		
Evlilik öncesi eğitime katılım isteği	Evet	404	75.9	73	43.5	62.077	<0.001
	Hayır	128	24.1	95	56.5		

Aile danışmanına başvuru durumları	Problem olduğunda	210	39.5	54	32.1	47.220	<0.001
	Problem oluşmadan	289	54.3	72	42.9		
	Hiçbir zaman	33	6.2	42	25.0		
Aile planlaması/Gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu	Evet	470	88.3	133	79.2	9.012	0.003
	Hayır	62	11.7	35	20.8		
Aile planlaması gereklilik durumu	Evet	478	89.8	127	75.6	22.118	<0.001
	Hayır	54	10.2	41	24.4		
Sigara	Evet	53	10.0	76	45.2	105.562	<0.001
	Hayır	479	90.0	92	54.8		
Alkol	Evet	54	10.2	59	35.1	58.802	<0.001
	Hayır	478	89.8	109	64.9		
Uyuşturucu madde	Evet	0	0.0	3	1.8	9.541	0.002
	Hayır	532	100.0	165	98.2		
Toplam		532	76.0	168	24.0		

Çalışmada öğrencilerin evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gereklilik durumu, evlilik öncesi eğitime katılım isteği, aile danışmanına başvuru durumu, aile planlaması/gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu ve aile planlaması gereklilik durumuna yönelik bilgi ve tutumları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0.05$). Çalışmada sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının cinsiyetler arası karşılaştırılmasında erkek öğrencilerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı kız öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 5. Öğrencilerin Fakülteleri ile Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutumlarının Karşılaştırılması

Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutum Soruları	Kategori	Fakülte (n=700)				X ²	p
		Sağ.B.		FB.-SB			
		n	%	n	%		
Daha önce herhangi bir kanal aracılığıyla evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumu	Evet	51	14.2	36	10.6	2.057	0.151
	Hayır	309	85.8	304	89.4		
(AÇSGB) Evlilik Öncesi Eğitim programı hakkında bilgi durumu	Evet	49	13.6	36	10.6	1.49	0.221
	Hayır	311	86.4	304	89.4		
Evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmetinin alınması gereklilik durumu	Evet	302	83.9	255	75.0	8.499	0.004
	Hayır	58	16.1	85	25.0		
Evlilik öncesi eğitime katılım isteği	Evet	256	71.1	221	65.0	3.008	0.083
	Hayır	104	28.9	119	35.0		
Aile danışmanına başvuru durumları	Problem olduğunda	142	39.4	122	35.9	4.571	0.102
	Problem oluşmadan	188	52.2	173	50.9		
	Hiçbir zaman	30	8.3	45	13.2		
Aile planlaması/Gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu	Evet	338	93.9	265	77.9	37.255	<0.001
	Hayır	22	6.1	75	22.1		
Aile planlaması gereklilik durumu	Evet	335	93.1	270	79.4	27.750	<0.001
	Hayır	25	6.9	70	20.6		
Toplam		360	51.4	340	48.6		

Not: Sağ.B. = Sağlık bilimleri alanlarında okuyan öğrenciler. FB.-SB. = Fen ve sosyal bilimleri alanlarında okuyan öğrenciler.

Çalışmada öğrencilerin evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti alınması gereklilik durumu, aile planlaması/gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu ve aile planlaması gereklilik durumuna yönelik bilgi ve tutumları ile fakülteleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu bulundu ($p < 0.05$). (Tablo 5).

Tablo 6. Öğrencilerin Flört Durumları ile Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutumlarının Karşılaştırılması

Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutum Soruları	Kategori	Flört Durumu (n=700)				X ²	p
		Yok		Var			
		n	%	n	%		
Daha önce herhangi bir kanal aracılığıyla evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumu	Evet	61	12.4	26	12.5	0.001	0.970
	Hayır	431	87.6	182	87.5		
(AÇSGB) Evlilik Öncesi Eğitim programı hakkında bilgi durumu	Evet	60	12.2	25	12.0	0.004	0.948
	Hayır	432	87.8	183	88.0		
Evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmetinin alınması gereklilik durumu	Evet	392	79.7	165	79.3	0.011	0.917
	Hayır	100	20.3	43	20.7		
Evlilik öncesi eğitime katılım isteği	Evet	330	67.1	147	70.7	0.873	0.350
	Hayır	162	32.9	61	29.3		
Aile danışmanına başvuru durumları	Problem olduğunda	186	37.8	78	37.5	0.878	0.645
	Problem oluşmadan	250	50.8	111	53.4		
	Hiçbir zaman	56	11.4	19	9.1		
Aile planlaması/Gebelikten korunma yöntemleri bilgi durumu	Evet	416	84.6	187	89.9	3.507	0.610
	Hayır	76	15.4	21	10.1		
Aile planlaması gereklilik durumu	Evet	424	86.2	181	87.0	0.088	0.767
	Hayır	68	13.8	27	13.0		
Toplam		492	70.3	208	29.7		

Çalışmada öğrencilerin flört durumları ile evlilik öncesi eğitime dair bilgi ve tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamadı ($p < 0.05$) (Tablo 6).

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Evliliğe Dair Tutumlarının Karşılaştırılması

Evliliğe Dair Tutumlar	Kategori	Cinsiyet(n=700)				X ²	p
		Kadın		Erkek			
		n	%	n	%		
Evliliğe hazır hissetme	Evet	59	11.1	34	20.2	9.935	0.007
	Kısmen	119	22.4	29	17.3		
	Hayır	354	66.5	459	62.5		
Evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulması tercih edilen kaynak	Uzman yardımı	185	34.8	47	28.0	2.941	0.230
	Sosyal çevre	16	3.0	7	4.1		
	Eşler arası çözüm	331	62.2	114	67.9		
Eş seçimini etkileyen tercihler	Kendi tercihleri	362	68.0	154	91.7	36.834	<0.001
	Ailenin/Akrabaların tercihleri	29	5.5	3	1.8		
	Kendi+aile tercihi	141	26.5	11	6.5		
Eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi	Evet	412	77.4	86	51.2	42.865	<0.001
	Hayır	120	22.6	82	48.8		
Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygunluk durumu	Evet	43	8.1	58	34.5	72.299	<0.001
	Hayır	489	91.9	110	65.5		
Evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler	Bireysel tercihler	175	32.9	45	26.8	32.146	<0.001
	Eğitim	268	50.4	65	38.7		
	Ekonomik etkenler	34	6.4	34	20.2		
Bireyin evliliğe dair tutumlarında etkili faktörler	Hepsi	55	10.3	24	14.3	0.002	0.964
	Sosyo demografik faktörler	360	67.7	114	67.9		
	Kültürel değerler	172	32.3	54	32.1		
Evlilikten sonra eşlerin birbirine karşı davranışı değişir	Evet	386	72.6	128	76.2	0.864	0.353
	Hayır	146	27.4	40	23.8		
Toplam		532	76.0	168	24.0		

Çalışmada öğrencilerin evliliğe hazır hissetme durumu, eş seçimini etkileyen tercihleri, eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi, evlilik öncesi cinsel birlikteliği uygun görme durumu ve evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 7).

Tablo 8. Öğrencilerin Fakülteleri İle Evliliğe Dair Tutumlarının Karşılaştırılması

Evliliğe Dair Tutumlar	Kategori	Fakülte (n=700)				X ²	p
		Sağ.B.		F.B.-S.B.			
		n	%	n	%		
Evliliğe hazır hissetme	Evet	49	13.6	44	12.9	3.524	0.172
	Kısmen	66	18.3	82	24.2		
	Hayır	245	68.1	214	62.9		
Evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulması tercih edilen kaynak	Uzman yardımı	118	32.8	114	33.6	0.701	0.704
	Sosyal çevre	10	2.8	13	3.8		
	Eşler arası çözüm	232	64.4	213	62.6		
Eş seçimini etkileyen tercihler	Kendi tercihleri	260	72.2	256	75.3	2.593	0.273
	Ailenin/Akrabaların tercihleri	14	3.9	18	5.3		
	Kendi+aile tercihi	86	23.9	66	19.4		
Eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi	Evet	254	70.6	244	71.8	0.125	0.724
	Hayır	106	29.4	96	28.2		
Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygunluk durumu	Evet	35	9.7	66	19.4	13.297	<0.001
	Hayır	325	90.3	274	80.6		
Evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler	Bireysel tercihler	103	28.6	117	34.4	13.740	0.003
	Eğitim	191	53.1	142	41.8		
	Ekonomik etkenler	24	6.7	44	12.9		
Bireyin evliliğe dair tutumlarında etkili faktörler	Hepsi	42	1.6	37	10.9	2.737	0.098
	Sosyo demografik faktörler	254	70.6	220	64.7		
	Kültürel değerler	106	29.4	120	35.3		
Evlilikten sonra eşlerin birbirine karşı davranışı değişir	Evet	258	71.7	256	75.3	1.179	0.278
	Hayır	102	28.3	84	24.7		
Toplam		360	51.4	340	48.6		

Çalışmada öğrencilerin evlilik öncesi cinsel birlikteliği uygun görme durumu ve evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler ile fakülteleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 8).

Tablo 9. Öğrencilerin Flört Durumları İle Evliliğe Dair Tutumlarının Karşılaştırılması

Evliliğe Dair Tutumlar	Kategori	Flört Durumu(n=700)				X ²	p
		Yok		Var			
		n	%	n	%		
Evliliğe hazır hissetme	Evet	49	10.0	44	21.2	22.077	<0.001
	Kısmen	96	19.5	52	25.0		
	Hayır	347	70.5	112	53.8		
Evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulması tercih edilen kaynak	Uzman yardımı	165	33.5	67	32.2	5.436	0.066
	Sosyal çevre	21	4.3	2	1.0		
	Eşler arası çözüm	306	62.2	139	66.8		
Eş seçimini etkileyen tercihler	Kendi tercihleri	351	71.3	165	79.3	5.924	0.052
	Ailenin/Akrabaların tercihleri	27	5.5	5	2.4		
	Kendi+aile tercihi	114	23.2	38	18.3		
Eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi	Evet	369	75.0	129	62.0	11.999	0.001
	Hayır	123	25.0	79	38.0		
Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygunluk durumu	Evet	65	13.2	36	17.3	1.987	0.159
	Hayır	427	86.8	172	82.7		
Evlilik yaşının ilerlemesinde etkili faktörler	Bireysel tercihler	157	31.9	63	30.3	1.523	0.677
	Eğitim	233	47.4	100	48.1		
	Ekonomik etkenler	44	8.9	24	11.5		
Bireyin evliliğe dair tutumlarında etkili faktörler	Hepsi	58	11.8	21	10.1	5.414	0.020
	Sosyo demografik faktörler	320	65.0	154	74.0		
Evlilikten sonra eşlerin birbirine karşı davranış değişikliği	Kültürel değerler	172	35.0	54	26.0	8.676	0.003
	Evet	377	76.6	137	65.9		
Evlilikten sonra eşlerin birbirine karşı davranış değişikliği	Hayır	115	23.4	71	34.1	8.676	0.003
	Evet	377	76.6	137	65.9		
Toplam		492	70.3	208	29.7		

Çalışmada öğrencilerin evliliğe hazır hissetme durumu, eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi, bireyin evliliğe dair tutumlarında etkili faktörler ve evlilikten sonra eşlerin birbirine karşı davranış değişikliği ile flört durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 9).

	Daha önce evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumu		AÇSGB Evlilik Öncesi Eğitim programı hakkında bilgi durumu		Evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti alınması gereklilik durumu		Evlilik öncesi eğitime katılım isteği		Aile danışmanına başvuru durumu			
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Problem oluştuğunda	Problem oluşmadığında	Hiçbir zaman	
Evliliğe hazır hissetme	Evet	18 (20.7)	75 (12.2)	14 (16.5)	79 (12.8)	70 (12.5)	23 (16.1)	69 (14.5)	24 (10.8)	37 (14.0)	45 (12.6)	11 (14.7)
	Kısmen	24 (27.6)	124 (20.2)	23 (27.1)	125 (20.4)	124 (22.3)	24 (16.8)	111 (23.2)	37 (16.6)	57 (21.6)	75 (20.8)	16 (21.3)
	Hayır	45 (51.7)	414 (67.6)	48 (56.4)	411 (66.8)	363 (65.2)	96 (67.1)	297 (62.3)	162 (72.6)	170 (64.4)	241 (66.8)	48 (64.0)
Evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulacak kaynak	Evet	36 (41.4)	196 (32.0)	37 (43.5)	195 (31.7)	204 (36.6)	28 (19.6)	184 (38.6)	48 (21.5)	85 (32.2)	139 (38.5)	8 (10.6)
	Kısmen	0	23	1	22	19	4	14	9	8	10	5
	Hayır	0	394 (64.2)	47 (55.3)	398 (64.7)	334 (60.0)	111 (77.6)	279 (58.5)	166 (74.5)	171 (64.8)	212 (58.7)	62 (82.7)
Eş seçiminde partnerin mesleğinin etkisi	Evet	63 (72.4)	435 (71.0)	62 (72.9)	436 (70.9)	400 (71.8)	98 (68.5)	343 (71.9)	155 (69.5)	197 (74.6)	255 (70.6)	46 (61.3)
	Kısmen	24 (27.6)	178 (29.0)	23 (27.1)	179 (29.1)	157 (28.2)	45 (31.5)	134 (28.1)	68 (30.5)	67 (25.4)	106 (29.4)	29 (38.7)
	Hayır	0	394 (64.2)	47 (55.3)	398 (64.7)	334 (60.0)	111 (77.6)	279 (58.5)	166 (74.5)	171 (64.8)	212 (58.7)	62 (82.7)
Evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygunluk durumu	Evet	13 (14.9)	88 (14.4)	12 (14.1)	89 (14.5)	67 (12.0)	34 (23.8)	53 (11.1)	8 (21.5)	41 (15.5)	42 (11.6)	18 (24.0)
	Kısmen	74 (85.1)	525 (85.6)	73 (85.9)	526 (85.5)	490 (88.0)	109 (76.2)	424 (88.9)	175 (78.5)	223 (84.5)	319 (88.4)	57 (76.0)
	Hayır	0	394 (64.2)	47 (55.3)	398 (64.7)	334 (60.0)	111 (77.6)	279 (58.5)	166 (74.5)	171 (64.8)	212 (58.7)	62 (82.7)
Evlilik sonrası eşlerin birbirine karşı davranış değişikliği	Evet	59 (67.8)	455 (74.2)	59 (69.4)	455 (74.0)	414 (74.3)	100 (69.9)	347 (72.7)	167 (74.9)	198 (75.0)	262 (72.6)	54 (72.0)
	Kısmen	28 (32.2)	158 (25.8)	26 (30.6)	160 (26.0)	143 (25.7)	43 (30.1)	130 (27.3)	56 (25.1)	66 (25.0)	99 (27.4)	21 (28.0)
	Hayır	0	394 (64.2)	47 (55.3)	398 (64.7)	334 (60.0)	111 (77.6)	279 (58.5)	166 (74.5)	171 (64.8)	212 (58.7)	62 (82.7)

Tablo 10. Öğrencilerin Evlilik Öncesi Eğitime Dair Bilgi ve Tutumları İle Evliliğe Dair Bilgi ve Tutumlarının Karşılaştırılması

Çalışmada öğrencilerin evliliğe hazır hissetme durumları ile daha önce evlilik öncesi danışmanlığa dair bilgi alma durumları arasında, evlilikte yaşanabilecek olası problemlerde başvurulması tercih edilen kaynak tercihleri ile evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gereklilik durumları, evlilik öncesi eğitime katılım istekleri ve aile danışmanına başvuru durumları arasında, evlilik öncesi cinsel birlikteliği uygun görme durumları ile evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gereklilik durumları, evlilik öncesi eğitime katılım istekleri ve aile danışmanına başvuru durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 10).

Tartışma

Çalışmaya katılım sağlayan 700 üniversite öğrencisinin %87,9'u ($n=615$) Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen Evlilik Öncesi Eğitim Programı hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Bu bakımdan araştırmanın ikincil amacı olan Evlilik Öncesi Eğitim Programı'nın öğrencilere duyurulmasında, görüşme formu eşliğinde program hakkında verilen bilgilendirilmeler ile başarılı olunduğu söylenebilir. Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin %79,6'sı ($n=557$) evlilik ve aile üzerine danışmanlık hizmeti almanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Böylece Evlilik Öncesi Eğitim Programının da söz konusu danışmanlık hizmetlerinin kapsamına girmesinden dolayı öğrencilere duyurulması önem arz etmektedir.

Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitimi daha fazla flört ederken, sözlü, nişanlı ya da evliyken diğer bir ifadeyle herhangi bir ilişkileri mevcutken almak istedikleri tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %56,3'ü ($n=394$) herhangi bir ilişkileri varken 29,7'si ($n=208$) herhangi bir ilişkileri yokken eğitim almak istediklerini kalan %14'ü ($n=98$) ise hiçbir zaman böyle bir eğitim almak istemediklerini belirtmişlerdir. Evlilik öncesi eğitimin zamanına ilişkin elde edilen veriler literatürde yapılan çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir. Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitim ihtiyaçlarının incelenmesine dair yapılan bir çalışmada benzer şekilde çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerinin %68,9 oranla büyük çoğunluğunun herhangi bir ilişkileri varken evlilik öncesi eğitim almak istedikleri belirtilmiştir (Hamamcı vd. 2011: 38). Böylelikle üniversite öğrencilerinin ilişkilerini evlilik yolunda ilerlettiklerinde diğer bir ifadeyle evlilik yolunda bir ilişkiye başladıklarında, evlilik öncesi eğitime katılmak istedikleri ve evlilik öncesi eğitimi koruyucu bir yöntem olarak gördükleri söylenebilir. Ancak öğrencilerin %51,6'sının ($n=361$) aile danışmanına problem oluşmadan başvurmayı tercih etmeleri, aile ve evlilik üzerine yürütülen danışmanlık hizmetlerini aynı zamanda önleyici bir yöntem olarak da gördüklerine işaret etmektedir.

Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair bilgi ve tutumları-

nın tespitine dair yapılan istatistiksel analiz sonucunda cinsiyet önemli bir değişken olarak görüldü. Çalışmada yer alan öğrencilerin çoğunluğunun kız öğrenciler olduğu da dikkate alınarak evlilik öncesi eğitim ve evlilik konulu çalışmalara kız öğrencilerin katılım sağlama isteğinin daha fazla olduğu söylenebilir. Aynı zamanda kız öğrencilerin %75,9'unun ($n=404$) erkek öğrencilerin ise %43,5'inin ($n=73$) evlilik öncesi eğitime katılmak istediklerini belirtmeleri cinsiyetin önemli bir değişken olduğunu ve evlilik mefhumu hakkında konuşma ve bilgilendirme konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha istekli olduğu görüşünü desteklemektedir.

Çalışmaya katılım sağlayan kız öğrencilerin %8,1'i ($n=43$) erkek öğrencilerin ise %34,5'i ($n=53$) farklı gerekçelerle evlilik öncesi cinsel birlikteliğin uygun olduğunu ifade etmiştir. Böylece kız öğrencilerin her ne kadar evlilik üzerine düşünme ve düşünceleri beyan etme eğiliminde oldukları görülse de evlilik konusunda erkek öğrencilere göre daha geleneksel düşüncelere sahip oldukları söylenebilir. Sonuç olarak cinsiyet, evlilik ve aile konularında değişkenlik meydana getiren bir faktördür. Yapılan çalışmalarda kız öğrencilerin evlilik ve aile yaşamına yönelik daha gelenekselci bir bakış açısına sahip olduğu ve toplumsal cinsiyet bakış açısının kız öğrencilerde daha fazla etkili olduğu görülmektedir (Bener vd. 2013: 12). Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla evliliğe hazır olduklarını beyan etmeleri, eş seçiminde ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre aile ve akrabaların kararlarından daha fazla kendi kararlarını gözettiklerini ifade etmeleri, kız öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini erkek öğrencilerden daha fazla benimzedikleri yorumuna sebep olabilmektedir. Benzer şekilde çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin tümünün evlilik yaşamında karşılaşılabilecek herhangi bir problemde, bir danışmana başvurmayı tercih etmektense problemin eşler arası çözüme kavuşturulması gerektiğini düşünmesi ve evlilik öncesi cinsel ilişkiyi dini ve toplumsal koşullar sebebiyle uygun görmemesi geleneksel bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir.

Ülkemizde sigara içme prevalansı %25,7 olup, erkeklerde %39,2, kadınlarda %12,6'dır. (Kostova vd., 2014). TNSA'ya göre ise Türkiye'deki hanelerde genel sigara içme sıklığı %33'ken, hanelerin %28'inde ise her gün sigara içilmektedir (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü 2019: 9). Bu çalışmada kız öğrencilerin %10'u sigara, %10,2'si alkol kullanmaktadır. Erkek öğrencilerin ise %45,2'si sigara, %35,1'i alkol ve %1,8'i uyuşturucu madde kullanmaktadır. Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının cinsiyetler arası karşılaştırılmasında erkek öğrencilerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı kız öğrencilere göre daha yüksektir. Her yaşta sigara, alkol, madde gibi bağımlılık yapan zararlı kullanımlar gelişebilmesine rağmen genellikle ergenlik dönemi bu maddelerin ilk kullanılmaya başlandığı zamandır (Marakoğlu vd. 2005; Yengil vd. 2014). Küresel Gençlik Tütün Araştırması'nın 2017 verilerine göre 13-15 yaş arası öğrencilerin %17,9'u halen bir tütün ürünü içmektedir. Öğrencilerin %7,7'si sigara içmekte ve bu oranın erkeklerde %9,9, kızlarda %5,3 olduğu görülmektedir. Bu verilerle karşılaştırıldığında çalışma grubumuzdaki öğrencilerin sigara kullanım oranları sevindirici düzeyde düşüktür ancak gençlere

yapılacak eğitimlerle sigara, alkol, madde gibi zararlı maddelerin kullanımının engellenmesi amaçlanmalıdır. Özellikle evlilik, aile, çocuk sahibi olmak gibi düşüncelerin geliştiği üniversite yıllarında evlilik öncesi eğitimlerde sigara alkol ve madde kullanımı ile mücadeleyle yönelik eğitimlerin verilmesi son derece önemlidir.

Yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin alkol kullanım oranı %44, erkek öğrencilerin %56,8 olarak saptanmıştır (Çoşkun vd. 2019). Başka bir çalışmada ise öğrencilerin %35,3'ü alkol kullanmaktadır (Alaçam vd. 2015). Çalışmamız diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında kız öğrencilerin alkol kullanım oranları daha düşük iken, erkek öğrencilerin alkol kullanım oranları literatür ile benzerlik göstermektedir. Çoşkun vd. (2019) çalışmasında kız öğrencilerin %0,4'ünün, erkek öğrencilerin %3,9'unun madde kullandığını saptamıştır. Yetiştirme yurdunda kalan çocuk ve ergenlerle yapılan başka bir çalışmada esrar kullanım oranı ise %2,6'dır. Çalışmamızdaki madde kullanım oranı literatür ile paraleldir. Alkol ve madde kullanımı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde ve üniversite öğrencileri arasında önemli sorun teşkil etmektedir (Çoşkun vd. 2019). Öğrencilerin alkol ve madde kullanımı gibi zararlı alışkanlıkları ile mücadele etmek, kullanım oranlarını düşürmek için, ergenlere ve üniversite öğrencilerine eğitimler verilmesi ve üniversite hayatlarında karşılaşacakları sorunlarda kendilerine destek olunması önerilebilir. Bağımlılığı önlemede öncelikle ailelere, sağlık çalışanlarına ve topluma büyük görevler düşmektedir.

Ortalama ilk evlenme yaşı belirli bir yıl içinde ilk kez evlenen bireylerin ortalama evlenme yaşını belirtmektedir. Tarihsel süreçte farklı sebeplerle ortalama ilk evlilik yaşı değişim göstermektedir. Bu değişim son yıllarda, özellikle 2000'li yılların başından günümüze evliliklerin ileriki yaşlara ötelenmesi olarak vuku bulmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2015: 19).

TNSA kadının ortanca ilk evlilik yaşını, 25-49 olmak üzere yaş gruplarına göre değerlendirmektedir. Buna göre 1993 yılında kadının ilk evlilik yaşı söz konusu yaş grubu için 19'ken (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 1994: 62), 1998 yılında 19,5'e yükselmiştir. Ortanca ilk evlilik yaşındaki belirgin artış çok erken yaşta yapılan evliliklerde belirgin bir azalmanın olduğunu da göstermektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 1999: 78). TNSA 2003'te kadının ortanca ilk evlilik yaşı 25 - 49 yaş grubu için 20 (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2004: 93), TNSA 2008'e verilerine göre ise 20,8 olduğu ve TNSA 2008 sonuçlarının önceki araştırmalarla karşılaştırıldığında 25-49 yaşlarındaki kadınların evliliği erteleme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009: 111). TNSA 2013'de kadın için ortanca ilk evlenme yaşı 21 (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2014: 107), TNSA 2018'de ise kadın için ortanca ilk evlilik yaşı 21,4 olarak tespit edilmiştir. İlk evlenme yaşı 1993 TNSA ve 2018 TNSA arasında 2 yaştan fazla artmıştır (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü 2019: 46).

Türkiye İstatistik Kurumunun 2018 evlenme ve boşanma istatistiklerine göre ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 27.8 kadınlar için ise 24.8'dir (Türkiye İstatistik

Kurumu 2019). Bu çalışma kapsamında öğrencilerin ideal evlilik yaşlarına verdikleri cevaplar incelendiğinde, ideal evlilik yaşının minimum 18, maksimum 35 olarak belirtildiği görülmektedir. Katılım sağlayan öğrenciler tarafından kadınlar için belirtilen ideal evlilik yaşının ortalaması 24,96 olarak bulunurken erkekler için 26,88 olarak tespit edilmiştir. Bu yaşlar bireyin üniversite eğitiminin sonlandığı yaşlara tekabül etmektedir. Dolayısıyla örgün eğitim sürecinin içinde bulunan öğrencilerin evlilik için söz konusu yaşları belirtmesi, evlilik için eğitimi bir ön koşul olarak değerlendirdiklerini gösterir. Aynı zamanda öğrenciler tarafından belirtilen ideal evlilik yaşları toplumsal gerçeklikle diğer bir ifadeyle Türkiye'deki ortalama ilk evlilik yaşı ile örtüşmektedir. TÜİK ve TNSA tarafından elde edilen istatistikî veriler ve bu çalışma kapsamında öğrencilerin beyanları göstermektedir ki genç nüfus için ilk evlilik yaşı giderek ilerlemektedir.

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerine ideal evlilik yaşı kadın ve erkek için ayrı ayrı sorulmuştur. Kız ve erkek fark etmeksizin öğrencilerin önemli bir kısmı erkek için ideal evlilik yaşını kadından minimum iki üç yaş ilerisi olarak belirtmiştir. Büyük çoğunluğun dışında kalan kısım ise kadın ve erkek için aynı yaşı vermiştir. Ancak kadın için ideal evlilik yaşını erkekte daha ileri bir yaş olarak belirten bulunmamaktadır. Kadınların erkeklere göre daha erken yaşta evlenmesi gerektiğini belirten zihniyet erkeğin öncelikle iş, askerlik gibi evlilik için gerekli kriterleri sağlamanı kadın için ise daha az önkoşul bulunduğunu ifade eder. Dolayısıyla ideal evlilik için kadın ve erkeğe farklı yaşlar belirten öğrencilerin söz konusu geleneksel toplumsal cinsiyet algısını taşıdığı söylenebilir.

Evlilik toplum nezdinde bireylerin yetişkinliğe geçişini sağlayan toplumsal bir ritüel olma özelliği taşımaktadır. Günümüz toplumlarında toplumsal eylemlerin karmaşıklaşması ile bireylerin gençlikten yetişkinliğe geçiş süreci ise giderek uzamaktadır. Uzatılmış gençlik sürecinde en önemli etkenlerden birisi eğitim hayatıdır (Tezcan 1997: 20). Üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen bu çalışmada ideal evlilik yaşının hem kadın hem erkek için 24 ve üzerinde düşünülmesi ve üniversite öğrencilerinin öğrenim sürecinin içinde bulunmalarından dolayı evliliğe hazır hissetmediklerini söylemeleri, bireylerin eğitim süreçlerinin uzadıkça evlilik yaşlarının ilerlediği iddiasının savunulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda "bireylerin evlilik yaşının ilerlemesindeki en önemli etken nedir?" sorusunun öğrenciler tarafından %47.6 (n=323) gibi yüksek bir oranla "eğitim" olarak cevaplanması da bu iddiayı savunulur kılmaktadır.

Türk toplumu özellikle aile ve evlilik konularında daha geleneksel yaklaşıma sahip bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu sebeple aile ve evlilik konularında danışmanlık hizmeti alma oranları görece düşüktür. Ancak yapılan çalışmalar evlilik öncesi ve evlilik sürecindeki eğitimlerin evlilik ilişkilerini güçlendirdiğini göstermektedir. Evlilik Öncesi İlişkileri Geliştirme Programının çiftlerin ilişki doyumu düzeylerine etkisi incelenen bir araştırmada programa katılan çiftlerin ilişki doyumlarında anlamlı bir yükselme görülmüştür (Yılmaz vd. 2010: 1906). Benzer şekilde 2008 yılında, Çanka-

ya Belediyesi Evlendirme Birimine başvuran gönüllü 62 çifte verilen “Evlilik Öncesi Çift Eğitimi” sonucunda, çiftlerin birbirlerini anlayışlı bir şekilde dinleyebildikleri (%75), birbirlerinin gerçekten ne söylemeye çalıştığını anladıkları (%68), problemlerini konuşarak çözdükleri (%75,8), nişanlıları ile önemli konuları konuşmaya çekinmedikleri (%82,3) ve doğru iletişim kalıplarını kullandıkları (%75) bulunmuştur (Akt. Şen 2009). Bu çalışma kapsamında ise öğrencilerin %68,1’i (n=477) evlilik öncesi eğitim programına katılmanın ve uzmanlar aracılığıyla evlilik ve hayatına dair bilgilenmenin hem bireysel hem toplumsal fayda sağlayacağını belirtmişlerdir.

Evlilik ve aile kurumlarına bakış açısı bireysel ve toplumsal koşullarla tarihsel süreçte farklılıklar göstermektedir. Ancak aile kurumu toplumsal sürekliliğin teminatı için önemini muhafaza etmesi gereken bir kurumdur. Bu sebeple bireylerin evlilik ve aile kurumlarına dair görüşlerinin alınması gelecek neslin aile yapısına yönelik fikirler verecektir. Üniversite öğrenimi gören gençler üzerinde evlilik ve aile yaşamına ilişkin yapılan bir araştırmaya göre çalışmadaki öğrencilerin %87,9’u evlenmeyi düşünmektedir. Gençlerin evlilik yaşamına olan isteklilik durumları toplumda evlilik kurumu ve aile yaşamının devamlılığı açısından umut vericidir (Bener vd. 2013: 12). Bu çalışma kapsamında ise üniversite öğrencilerine açık uçlu olmak üzere evlilik, aile ve boşanmaya dair sorular sorulmuştur. “Evlendenin temel amacı nedir, insanlar neden evlenir?” sorusunu çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %57,9’u (n=405) aile kurmak olarak cevaplandırmıştır. Bu cevaplara göre öğrenciler aile kurmak, çocuk yapmak ve neslin devamını sağlamak gibi aile kurumunun temel işlevleri doğrultusunda evlenmek istemektedirler. Evlilikte partnerler arası ilişki durumunun seyrini önemseyen öğrenciler ise %17,6 (n=123) oranıyla sevgi, saygı, aşk, güven gibi karşılıklı duyguların çift ilişkisi için gerekli olduğunu belirtmektedirler. Evliliğin toplumsal ve kültürel olarak bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde içselleştirdikleri bir eylem olduğunu düşünen üniversite öğrencileri ise %6,7 (n=47) oranıyla evliliğin yetişkinlik sürecine geçişte aile ve din başta olmak üzere toplumsal kurumların bir gerekliliği olarak gerçekleştirildiğini düşünmektedirler. Çalışmaya katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin %17,9’u (n=125) ise bu soruyu cevaplandırmamıştır.

Evlilik kararı alma noktasında öğrencilerin neye dikkat ettikleri sorulduğunda temel olarak kendilerini evliliğe hazır hissetmeye, duygusal ilişkiye, ailelerin önemine ve partnerin özelliklerine dikkat ettikleri görülmüştür. Buna göre çalışmaya katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin %26,9’unun (n=188) evlilik kararı almak için temel kriterlerinin kendilerini evliliğe hazır hissetmeleri olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle öğrenciler evlilik için eğitimlerini tamamlama, maddi yeterliliğe sahip olma gibi ön koşulların gerçekleşmiş olmasına özen göstermektedirler. Öğrencilerin beyanına göre evlilik kararı almak için gerekli bir diğer kriter ise partnerle duygusal ilişkinin bulunmasıdır. Katılım sağlayan öğrencilerin %15,6’sı (n=109) evlilik için sevgi, saygı, aşk, güven gibi duyguların karşılıklı olarak bulunmasına dikkat etmektedirler. Evlilik kararı almada ailenin önemini belirten üniversite öğrencileri ise %15,1 (n=106) oranıyla evlilik birlikteliğine öncelikle ailenin onay vermesi gerekti-

ğini ve evlenecek bireylerin ailelerinin birbirleriyle anlaşması gerektiğini belirtmişlerdir. Son olarak ise evlilik kararı için üniversite öğrencileri partner ile kendilerinin uyumuna dikkat çekmişlerdir. Buna göre öğrencilerin %12,1’i (n=85) evleneceği kişinin gerek kişilik ve karakter özellikleri ile gerekse maddi yönleri ile kendilerine uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin %30,3’ü (n=212) ise bu soruyu cevaplandırmamıştır.

Öğrencilerin evlilik hakkında düşünceleri alındığı gibi boşanma hakkındaki düşünceleri de alınmıştır. Çalışmaya katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin boşanma hakkındaki düşünceleri verilen cevaplara göre temel olarak olumlu ve olumsuz olarak kategorilendirilmiştir. Buna göre öğrencilerin %55,4’ü (n=388) boşanma hakkında olumlu düşüncelere sahipken %25,4’ü (n=178) olumsuz düşüncelere sahiptir. Boşanma hakkında olumlu düşüncelere sahip öğrenciler eşlerin anlaşmazlık durumunda boşanmalarının gerekli olduğunu düşünmektedirler. Boşanma hakkında olumsuz düşüncelere sahip öğrenciler ise boşanmanın son çare olduğunu hatta boşanmanın aile kurumuna zarar vereceği gerekçesiyle gerçekleştirilmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %19,2’si (n=134) ise boşanmaya dair soruyu cevaplandırmamıştır. Boşanma hakkındaki düşüncelere paralel olarak öğrencilerin hangi durumlarda evliliklerin sonlandırılması gerektiğine dair düşünceleri alınmıştır. Buna göre üniversite öğrencilerinin %36,4’ü (n=255) eşlerin birbirini aldatması durumunda, %34,1’i (n=239) herhangi bir konuda anlaşmazlık olması durumunda, %16,9’u (n=118) ise eşler arası sözel, fiziksel yahut psikolojik olmak üzere herhangi bir şiddet türü görüldüğünde evliliklerin sonlandırılması gerektiğini düşünmektedir.

Günümüzde toplumsal değişimlerle birlikte aile kurumunun karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerden birisi de boşanma oranlarının artmasıdır (Aydın vd. 2010: 123). Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2018 yılına ilişkin verilerine göre evlenen çiftlerin sayısı 2017 yılına göre %2,9 azalmış, boşanan çiftlerin sayısı ise %10,9 artmıştır (CNNTÜRK 2019). TÜİK’in 2016 yılında gerçekleştirdiği Aile Yapısı Araştırması’na göre çiftlerin en önemli boşanma nedeni birbirlerine karşı sorumsuz ve ilgisiz davranmasıdır. Kadınlar için diğer boşanma sebepleri ise evin ekonomik geçimini sağlayamama ve şiddet olarak tespit edilmiştir (Haber Bülteni 2017). Bu çalışma kapsamında ise üniversite öğrencileri tarafından en önemli boşanma sebebi aldatma ve şiddet olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda henüz evlilik yaşamamış genç bireylerin evlilikte eşler arası sadakat ve iyi muamele konusunda daha hassas oldukları söylenebilir. Anlaşmazlık, aldatma ve şiddet meydana geldiğinde öğrenciler boşanmanın gerçekleşebileceğini söylemekteyken boşanmaya dair olumsuz düşüncelere sahip diğer öğrenciler ise boşanmanın ne gerekçeyle olursa olsun aile kurumuna zarar vereceği düşüncesiyle boşanmanın bir tabu olarak görüldüğü düşüncesini yansıtmaktadırlar.

Aile kurumu toplumda neslin sürekliliğini temin eden yegâne bir oluşumdur. Böylece gençlerin çift ilişkilerini meşru bir zeminde yaşaması için aileye dair iyimser

düşüncelere sahip olması önem arz etmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin aile kurumuna bakış açılarını tespit etmek adına kısa cevaplı ve açık uçlu bir soru olarak "aile gerekli midir?" sorusu sorulmuştur. Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %15,1'i (n=106) soruyu cevaplandırmazken %79,4'ü (n=556) evet cevabını ve %5,4'ü (n=38) hayır cevabını vermiştir. Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin büyük çoğunluğu başta toplum huzuru olmak üzere, neslin devamını sağlamak ve çocukların aile ortamında büyümelerinin psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı toplumlar yetişmesine katkı sağlayacağı için ailenin gerekli olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda aile olmanın bireye çeşitli sorumluluklar yüklediğini ve bu sorumluluklar aracılığıyla bireylerin olgunlaştığını belirten öğrenciler aile kurumuna yönelik olumlu düşünceleri ile aile kurumunun geleceğine dair umut verici görüşler benimsemektedirler. Aile kurumunun bireye kazandırdığı sorumluluklar öğrencilerde evlilik ile yetişkinlik yaşamına geçiş yapıldığı düşüncesini doğurmaktadır. "Evlilik bireylerin yetişkinliğe geçişine katkı sağlar mı?" sorusuna çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %73,0'ı (n=511) ebeveyn olma, evin maddi ve manevi geçimini sağlama gerekçeleriyle bireylerin farklı sorumluluklar kazanarak olgunlaşacaklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda evliliğin bireyler için bir yetişkinlik aracı olarak görülmemesi gerektiğini düşünen öğrenciler %8,9 (n=62) oranıyla yetişkinliğe erişildikten sonra evliliklerin gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %2,7'si (n=19) ise soruyu cevaplandırmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Genç yetişkinlik dönemi kısmi olarak bireyin üniversite öğrenimi dönemine teka-bül etmekte ve literatürde eş seçimi, eşle birlikte yaşamayı öğrenme, aile kurma, bir evin işlerini yürütme, yurttaşlık sorumluluğunu üstlenme ve yaşamda meydana gelebilecek değişimlere uyum sağlama gibi özelliklerle bağdaştırılmaktadır (Bener vd. 2013: 13). Dolayısıyla üniversite çağındaki bireylerin evlilik ve aile yaşamına dair farkındalıkları önem arz etmekte ve gelecek nesillerin evlilik ve aile kavramlarına bakış açısını tespit etmek için önemli bir referans kaynağı olarak gözükmektedir. Sağlıklı bir aile ve toplum yapısı için ise bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada söz konusu önem gözetilerek 700 üniversite öğrencisinin evlilik öncesi eğitim ve evliliğe dair düşünceleri incelenmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi eğitim alma noktasında istekli oldukları ve evlilik öncesi eğitimlerin evlilik yaşamının kalitesini arttıracaklarını söylemek mümkündür. Evlilik öncesi eğitimlere katılma noktasında cinsiyetin önemli bir değişken olduğunu ve kız öğrencilerin evlilik öncesi eğitim alma noktasında erkek öğrencilere göre daha istekli oldukları söylenebilir. Bu bağlamda evlilik öncesi verilecek eğitimlere erkek oranını kadınla eşitlemek adına bireylerin çift olarak katılımı önerilmelidir. Araştırmanın diğer bağımsız değişkenleri olan fakülte ve flört durumu da öğrencilerin evlilik öncesi eğitim ve

evlilik ile ilgili düşüncelerini yönlendirmektedir. Sağlık bilimleri fakültelerinde öğrenim gören üniversite öğrencileri sağlıklı bebekler ve sağlıklı ebeveynler için aile planlaması yöntemlerinin evlilik yapacak bireyler tarafından mutlak bilinmesi gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda eğitimlerinin verdiği hassasiyetle aile planlaması yöntemlerini, evlilik öncesi yapılması gereken sağlık taramalarını ve sağlıklı bir gebelik için kontrol edilmesi gereken bağışıklık testlerini bilmektedirler. Flört durumları incelendiğinde ise herhangi bir flörtü olan öğrencilerin flörtü olmayan öğrencilere göre evlilik konusunda daha hazır oldukları ve evlilik öncesi eğitim için daha istekli oldukları söylenebilir.

Aile toplumun mikro bir örneği olarak çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Ekonomik, sosyal, psikolojik pek çok işleve sahip olan aile kurumunda bireyler yaşamın her alanına dair bilinçli ve bilgili olarak sağlıklı aileler kurmalıdır. Sağlıklı bir toplum yapısı sağlıklı bir aile yapısından geçmektedir. Sağlıklı aileler toplum geleceği için önem arz etmekte ve bilinçli evlilikler gelecek nesillerin psikolojik ve sosyal sağlığı için güvence vermektedir. Böylece bu çalışma kapsamında tespit edilen öğrencilerin evlilik öncesi isteklilik durumları da göz önünde bulundurularak genç yetişkin bireylere evlilik öncesi ve sonrasına dair çeşitli eğitimlerin yaygınlaştırılması önerilir.

Üniversitelerin ilgili bölümleri kuvvetlendirilerek aile danışmanları, sosyologlar, psikologlar ve sağlık personelleri tarafından evlilik ve aile yaşamına ilişkin çeşitli eğitimler, sempozyumlar ve seminerler düzenlenebilir. Bu çalışmada öğrencilerin evlilik öncesi eğitime ve evliliğe dair düşüncelerinin alındığı gibi evlilik öncesi eğitim hakkında bilgilendirilme de yapılmıştır. Aile, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Genel Hizmet Müdürlüğü tarafından oluşturulan evlilik öncesi eğitim programının da üniversite bünyelerinde çalışmamızda olduğu gibi çeşitli görüşme teknikleri ile yaygınlaştırılması ve duyurulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018. <http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyede-son-10-yil-da-evlilikler-azaldi-bosanmalar-artti>. (erişim: 12.06.2019)
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye'de Evlilik Tercihleri Araştırması Nisan 2015*. Ankara: Akademik İçerik Danışmanlığı ProVest Danışmanlık.
- Avcı, Ö. H. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Öncesi İlişkilerde Problem Yaşadıkları ve Eğitim Almak İstedikleri Konular. *Ege Eğitim Dergisi*, 279-299.
- Aydın, O., & Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 117-128.
- Bener, Ö., & Günay, G. (2013). Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-16.
- Canel, A. N. (2012). *Aile ve Evlilik Hayatı*. İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü.
- Canel, A. N. (2011). *Evlilikte İletişim ve Yaşam Becerileri*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Çetin, M., Selman, Ş. B., & Umur, Y. F. (2012). *Evlilik ve Sağlık*. İstanbul: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Çoşkun, F., Özçırpıcı, B., & Özgür, S. (2019). Gaziantep Üniversitesi Merkez Kampüsü'ndeki Lisans Öğrencilerinde Alkol ve Madde Kullanma Durumu. *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 143-147.
- Deniz, M. B. (2011). *Aile Hukuku*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni 2017. <http://tuik.gov.tr>. (erişim: 15.06.2019)
- Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara: Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 1994. *Demographic and Health Survey 1993*. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa1993/rapor/93rapor.pdf> (erişim: 03.04.2019)
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 1999. *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1998*. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TNSA1998-AnaRapor.pdf>. (erişim: 03.04.2019)
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2004). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003*. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TNSA2003-AnaRapor.pdf>. (erişim: 03.04.2019)
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2009). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008*. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA2008-AnaRapor.pdf>. (erişim: 03.04.2019)
- Hamamcı, Z., Buğa, A., & Duran, Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 33-50.
- Kostova, E., Andes, L., Erguder, T., Keskinkılıç, B., Polat, S., & Ozmen, M. (2014). *Cigarette Prices and Smoking Prevalence After a Tobacco Tax Increase. Morbidity and Mortality Weekly Report*.
- Kutlu, R., & Marakoğlu, K. (2005). *Evaluation of The Prevalence and Behaviors of The Ex-Smoker University Students*. *Marmara Medical Journal* (18), 17-23.
- Küresel Gençlik Tütün Araştırması 2017. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tutun-mucadele-bagimlilik-db/duyurular/KGTA-2017_pdf.pdf (erişim: 12.08.2019)

- Küresel Gençlik Tütün Araştırması Türkiye 2003-2009*. <http://www.thsk.gov.tr/havanikoru/dosya/Docs/TutunDumanininZararlari/KYTAKitapTr.pdf>. (erişim: 10.08.2019)
- Ögel, K., & Tamar, D. (1996). Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Okul Eğitim Paketi, Öğrenci Paketi Bulguları. *Özel Okullar Derneği Yayını*, 12-23.
- Süataç, A. Ö. (2010). *Evlilik Uyumunun Kişilerarası Tarz ve Öfke Açısından Araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ege Üniversite . İzmir.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü . (2015). *Türkiye'de Evlilik Tercihleri Nisan 2015*. Ankara: Akademik İçerik Danışmanlığı ProVest Danışmanlık Ltd. Şti .
- Tezcan, M. (1997). *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*. Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Türkarlan, N., & Süleymanov, A. (2010). *Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evlilik Konusundaki Görüş ve Düşünceleri - Azerbaycan Türkiye Karşılaştırması*. *Karadeniz-Blacksea-Черное море*, 54-66.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2014). *Evliliğe Sağlıklı Başlangıç*. Ankara: TC Sağlık Bakanlığı.
- Tüik Haber Bülten 2017. *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. www.tuik.gov.tr. (erişim: 12.04.2019)
- Tüik Haber Bülteni 20019. www.tuik.gov.tr. (erişim: 12.06.2019)
- Yazman, Ü. (1995). *Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının Türkiye-İstanbul Örneği İle İncelenmesi*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. İstanbul .
- Yengil, E. (2014). *Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu ve Sigara İle İlgili Tutumları*. *Konuralp Tıp Dergisi*, 1-7.
- Yılmaz, T., & Kalkan, M. (2010). *Evlilik Öncesi İlişkileri Geliştirme Programının Çiftlerin İlişki Doyumuna Etkisi*. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1893-1920.

KISALTMALAR

T.C.	TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MHP	MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ
KAÇEP	KADIN AİLE ÇOCUK VE ENGELLİ POLİTİKALARI
T.B.M.M.	TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ABD.	ANABİLİM DALI
ÖĞR. ÜYESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
ÖĞR. GÖR.	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
ARŞ. GÖR.	ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ
PROF.	PROFESÖR
DOÇ.	DOÇET
DR.	DOKTOR
UZM.	UZMAN
PDR	PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
ÖĞR.	ÖĞRENCİ
YRD.	YARDIMCI/YARDIMCISI
VB.	VE BENZERİ
S.	SAYI
S.	SAYFA
S.S.	SAYFA SAYISI
C.	CİLT
YL	YÜKSEK LİSANS
ÇŞGB	ÇALIŞMA SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
DPT	DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
TÜSES	TÜRKİYE SOSYAL EKONOMİK SİYASAL ARAŞTIRMALAR VAKFI
HAZ.	HAZIRLAYAN
YAY.	YAYINI
YY.	YÜZYIL
G.Ü	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
A.Ü.	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
C.Ü.	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
TDK	TÜRK DİL KURUMU
TTK	TÜRK TARİH KURUMU
TÜİK	TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

KISALTMALAR

MÜH.	MÜHENDİSLİK
ŞEK.	ŞEKİL
ÇEV.	ÇEVİRİ
DER.	DERLEYEN
ENST.	ENSTİTÜ
ED.	EDİTÖR
ED.	EDEBİYAT
BKZ.	BAKINIZ
NO	NUMARA
İ.İ.B.F.	İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
OECD	EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
BM	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
ÜNİ.	ÜNİVERSİTE
TDVİA	TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ
TDV	TÜRKİYE DİYANET VAKFI
CHF	CUMHURİYET HALK FIRKASI
AİHM	AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ
HSK	HÂKİMLER SAVCILAR KURULU
KADEM	KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ
CEDAW	(CONVENTION ON THE ELIMINATION OF ALL FORMS OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN) (KADINLARA KARŞI HERTÜRLÜ AYRIMCILIĞIN TASFİYE EDİLMESİNE DAİR SÖZLEŞME)
WEF	DÜNYA EKONOMİK FORUMU
YKY	YAPI KREDİ YAYINLARI
DSÖ	DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ
KA-DER	KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ
Ö.İ.K.	ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU
CYBE	CİNSEL YOLLA BULAŞAN ENFEKSİYONLAR
TSSB	TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU
KEFEK	KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU
AİHS	İNSAN HAKLARININ VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ
ÇOYŞDÖ	ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDETE DUYARLIK ÖLÇEĞİ

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

MHP KAÇEP

Ceyhun Atıf Kansu Caddesi Ehlîbeyt Mahallesi No:128
Çankaya - ANKARA / TÜRKİYE
www.mhpkaçep.org